V. P. BOROVICKA

ATENTATE care urmau să schimbe lumea

EDITURA POLITICĂ

V. P. BOROVIČKA
ATENTATE CARE URMAU SĂ SCHIMBE LUMEA

Traducere din limba cehă: NICOLAE NICOARĂ[1]
1978
EDITURA POLITICĂ - Bucureşti
Coperta: VALENTINA BOROŞ
— V.P. BOROVIČKA Atentáty/kieré měly změnit svět
Nakladatelstrí Svoboda, Praha, 1975

1
Tirani contra tirani

Istoria neamurilor regeşti nu duce lipsă de acte de violenţă. Filip al II-lea al Macedoniei se trăgea dintr-o familie în care fiii nu se dădeau în lături de la a-şi ucide părinţii, care, la rândul lor, se descotoroseau de incomozii lor copii fără nicio mustrare de conştiinţă. Fratele nu se sfia să-şi ucidă fratele.

Filip al II-lea (382 – 336 î.e.n.), fondatorul Imperiului macedonean, era un conducător remarcabil şi un om de stat abil, un diplomat iscusit şi un bărbat talentat şi inteligent. Câştigase avere şi putere politică, ştiind să învingă în numeroase bătălii, şi deveni, în cele din urmă, reprezentantul federaţiei oraşelor-state greceşti.

Avea deci motive să fie mulţumit. Numai că soţia lui, Olimpia, dorea mai mult, ea visa un imperiu care să cuprindă toată lumea. În momentul în care îşi dădu seama că nu-l poate îndupleca pe soţul său, Filip al II-lea, să pornească o nouă expediţie, se puse pe capul fiului său, Alexandru.

Acesta se născuse în anul 356 î.e.n. şi învăţase cu un dascăl bun, unul dintre cei mai însemnaţi filosofi ai Greciei antice, Aristotel la vârsta de paisprezece ani, Alexandru era deja ofiţer, un

[1] Notă: Grafia numelor proprii este uneori eronată, iar alteori numele au fost preluate fără verificare din versiunea cehă. De verificat pe google.

strateg remarcabil, avea toate calităţile necesare pentru a purcede la lărgirea graniţelor imperiului moştenit. Nu exista în timpul acela un conducător mai vestit decât Alexandru. Dar modul în care mama sa îl ajutase să ocupe scaunul domnesc nu era demn de un om de talia lui…

Exista pe atunci obiceiul ca bărbatul să poată avea mai multe neveste. Filip n-o mai putea suporta pe Olimpia, care, ori de câte ori avea prilejul, îi reproşa lipsa lui de ambiţie. Din această cauză se căsători şi cu frumoasa Cleopatra din neamul Ptolemeilor, tiza faimoasei regine egiptene. În scurt timp, aceasta îi născu un băiat.

Chiar dacă rareori se întâmpla ca o soţie să fie geloasă; pe cealaltă, Olimpia se simţi atinsă în demnitatea ei regească de această nouă căsătorie a soţului şi hotărî să se ducă în Epir, de unde provenea. Când lui Filip şi Cleopatrei li se născu băiatul, Olimpia înţelese că făcuse o mare greşeală atunci când îşi părăsise în pripă soţul, periclitându-şi poziţia la curtea regală, Fiul său, Alexandru, pierduse, prin plecarea ei nesăbuită, dreptul de a pretinde tronul. Urmaşul lui Filip devenea deci fiul încă fără nume al Cleopatrei. Dar nici Cleopatra nu era unul din acele personaje care capitulează la primul insucces.

În timpul acesta, Filip adăuga, la activul său alte succese militare, iar poporul îl slăvea pe rege. Când sosi la Aig, curtenii organizară o mare sărbătoare în cinstea fiului nou născut, moştenitorul tronului. Pentru evenimente atât de însemnate, locul oficial era amfiteatrul, pe care curioşii îl umpleau până la ultimul loc. Regele plecă spre amfiteatru pe jos, trimiţându-şi înainte garda personală. Străzile erau înţesate de lume, fiecare dorea să-l salute pe rege, să-l vadă cu propriii ochi pe gloriosul învingător. Regele îşi croi pas cu pas drum, printre trecătorii entuziaşti, era fericit şi saluta în toate părţile cu mâinile ridicate.

Deodată, lângă el apăru un bărbat necunoscut. În mână ţinea un pumnal. Încă un pas. Înfipse pumnalul o dată, de două ori. Regele se prăbuşi. Oamenii se aruncară asupra asasinului, ucigându-l pe loc. Dar regele, zăcea mort la picioarele lor.

Reuşiră cu mare greutate să-l identifice pe asasin după

cadavrul desfigurat. Provenea dintr-o familie de vază. Oamenii nu îndrăzniră să-şi creadă urechilor când se răspândi vestea că Filip al II-lea fusese asasinat de Pausanias, unul dintre cei mai capabili ofiţeri ai săi, om cinstit, şi integru, dar, în acelaşi timp, prieten credincios al lui Alexandru şi al mamei sale, Olimpia. În felul acesta, prin moartea tatălui său, Alexandru îşi recâştigă şansa pe care mai înainte mama lui o pierduse într-un mod atât de puţin înţelept.

După moartea regelui, oamenii începură să se întrebe de unde venise asasinul şi pentru ce ucisese. Răspunsul era atât de surprinzător, încât nimeni nu se încumeta să-l rostească în public. Îndată după comiterea crimei, cetăţenii, înfuriaţi, descoperiră de cealaltă parte a pieţei doi cai legaţi fără călăreţi. Nu era lipsit de raţiune să se presupună că fuseseră pregătiţi de Pausanias pentru a putea să dispară într-un loc sigur. Aceasta nu era însă totul Nu departe de cai se găseau în şei doi călăreţi nobili. Străjile îi încercuiră şi, cu săbiile scoase din teacă, îi poftiră să coboare şi să depună mărturie. Apoi, săbiile dispărură iarăşi în teacă. Unul dintre călăreţi era Alexandru, fiul regelui asasinat, iar celălalt cal era călărit de Olimpia, văduva lui Filip.

Străjile se retraseră, oamenii, tăcuţi, se retraseră şi ei încet din agora, dându-şi seama cu toţii de ce fusese asasinat Filip. Nimeni nu se încumeta însă s-o spună cu glas tare deoarece Alexandru eră acum rege.

Acesta se urcă pe tron, se declară stăpân şi, din momentul acela, nimeni nu-şi mai aminti de Cleopatra şi de micuţul ei fiu. Nimeni în afară de grijulia mamă a lui Alexandru. Olimpia dorea să evite o altă greşeală, eliminându-l cu propria-i mână pe noul născut. De aceea porunci să se facă cercetări în întreaga ţară pentru prinderea complicilor la crimă. Conducătorii complotului vor trebui descoperiţi şi pedepsiţi exemplar.

Alexandru cel Mare era un potentat remarcabil. El se pricepea să cucerească, să stăpânească „Şi să organizeze politiceşte marele, sau imperiu, care se întindea până la orizontul lumii cunoscute pe atunci. Alexandru era mândru de ambiţia

bolnavă a mamei sale, iar Olimpia, la rândul ei, deveni o importantă personalitate politică, în ciuda faptului că pusese la cale un complot de tristă amintire.

Mai întâi se îngriji să-i asasineze pe toţi adversarii ei, inclusiv pe cei potenţiali. În mod conştient făcu şi din ne jí potul său tot un Alexandru, pentru a avea în familie urmaşi destoinici, şi nu lăsă să-i scape puterea din mână nici în cele mai grele momente ale vieţii ei. Alexandru cel Mare muri, cu totul neaşteptat, în mijlocul pregătirilor pentru o nouă expediţie. Se îmbolnăvi de friguri, făcu febră mare şi se sfârşi pe când avea treizeci şi trei de ani „ca urmare a necumpătării în muncă şi în îndestulare", după cum spune cronicarul.

Visul Olimpiei se nărui. Imensul imperiu nu supravieţui morţii creatorului său. Nicio intrigantă atât de abilă cum era mama lui Alexandru nu reuşi să ţină puterea în mână şi să o transmită nepotului. Se ştie că marele imperiu al lui Alexandru a fost împărţit între urmaşii acestuia – diadohii (generali macedoneni). Diadohii, deşi se certau între ei, într-o privinţă erau cu toţii de aceeaşi părere: duşmanul lor numărul unu era Olimpia, eminenţa cenuşie din umbra cumplitelor fapte din trecut. În felul acesta, mânia generală se întoarse spre cea care pricinuise atâta rău.

Olimpia nu reuşi să-şi menţină influenţa politică. Ea îşi dădu seama de acest lucru şi presimţi că nu mai există nicio speranţă. Totuşi, porunci să se întreprindă epurări, nemiloase. Capitala de atunci a Macedoniei fu martora unor cumplite omoruri.

Urmaşii lui Alexandru hotărâră să se opună conducerii prin teroare şi trimiseră armată spre capitală. Olimpia fugi, împreună cu câţiva oameni credincioşi, spre portul Pydna, dar Casandru se grăbi să încercuiască oraşul. Se îngriji mai întâi să rezolve problemele legate de periculoasa şi vicleana femeie. Trimise soli la Olimpia, care îi oferiră posibilitatea de a pleca liberă din oraş. Olimpia însă avea experienţă, nu crezu în promisiunea făcută, bănuia că nu va ajunge prea departe, expresia „omorât pe când încerca să fugă de sub escortă" fiind cunoscută chiar de pe atunci. Refuză oferta ce i se făcuse.

Casandru optă atunci pentru o altă tactică, amenințând-o că va fi adusă în fața unui tribunal public, pentru a da socoteală de crimele săvârșite. Dar Olimpia nu se temea. Știa bine cât de mult cinsteau oamenii memoria fiului ei, Alexandru cel Mare, și miza pe sprijinul opiniei publice, crezând că nu se va găsi un judecător care să se încumete s-o condamne pe mama celui mai mare dintre toți împărații lumii. Lui Casandru nu-i mai rămase altceva de făcut decât să scape de Olimpia grăbindu-i moartea.

Între timp, regina-mamă se întoarse în palatul din capitală. Casandru îi alese pe doi dintre cei mai aprigi războinici ai săi și-i trimise în oraș cu un ordin unic: indiferent prin ce mijloace, s-o trimită pe Olimpia pe lumea cealaltă. Două sute de soldați înarmați până în dinți, care străbătuseră câmpurile de bătălie ale lumii, se aflau acum în fața unei femei, singură și bătrână.

Se întoarseră însă înfrânți.

Regina află la vreme de călăii care se apropiau. Le ieși în întâmpinare. Apoi, sprijinită de supușii ei, li se adresă oștenilor fără prea multe vorbe. Le spuse doar că în fața lor se găsește mama lui Alexandru cel Mare și soția viteazului Filip Macedoneanul, tatăl lui, și că nici unul dintre soldați nu va avea curajul să ridice mâna asupra ei.

Casandru era desperat, dar îi veni o altă idee. Doar Olimpia fusese aceea care poruncise să fie asasinați sute de oameni nevinovați de pe urma cărora rămăseseră copii, rude, văduve. Fiecare din ei nu mai trăia decât pentru a se răzbuna. Totuși, treaba părea destul de complicată. Oameni de încredere ai lui Casandru porniră prin orașe și sate spre a-l găsi pe răzbunător. Și le ieși în față vechea dușmancă, Olimpia. Ea se bizuia pe puternica-i personalitate. Dar acești oameni știau cum ajunsese Alexandru în culmea gloriei, și anume călcând peste cadavrele celor dragi lor.

La început se auziră murmure, apoi zbură prima piatră. După aceea, alta și alta, ca o răpăială de primăvară. Olimpia căzu în fața porților palatului, atât de ciuruită de pietre. Încât nu mai era de recunoscut.

Casandru urzise această crimă din umbră, așa că, în fața

tribunalului istoriei, nimeni nu-i putu dovedi vinovăția. Și. ca să se simtă în siguranță, dădu ordin să fie închiși micul Alexandru și mama lui, iar mai târziu porunci să fie asasinați.

Nu se schimbase însă nimic. Doar stăpânii de pe tron se schimbară – după asasinii care pândeau în umbră urmară alți asasini.

2
Un zeu pe nume Iuliu Cezar

Roma era republică și jurase pentru democrație. În scurt timp deveni o mare putere, care se întinse peste o bună parte a lumii. Italia, Sardinia, Sicilia, Corsica, Iliria, Macedonia, Grecia, Spania, Asia Mică și o bucățică, bună din Africa de nord formau în anii șaizeci înainte de era noastră Imperiul roman.

Fiecare monedă are însă două fețe. Legiunile romane lărgeau granițele, dar acasă, în treburile statului, începură să apară fisuri. Ceea ce era bun pentru micul stat grecesc nu era bun și pentru un imperiu universal. În administrația publică, birocrația și corupția erau în floare. Marele imperiu trecea dintr-o criză într-alta, clătinându-se.

Acesta a fost momentul în care a apărut Cezar.

Triumvirat înseamnă conducere în trei. Pompei, Crassus și Cezar căzură în principiu de acord că nu vor întreprinde nimic care să i se pară nejust vreunuia dintre ei. Un joc cinstit, cu condiția să fie jucat după regulile stabilite. Pompei era un comandant vestit, Crassus avea bani, dispunând de o bună parte din pământurile romane, Cezar era soldat și, în ultimul timp, un general plin de succese. Trei bărbați excepțional de capabili își uniră forțele și, cu toate acestea, triumviratul lor nu se bucură de succes. Poate și pentru că lucrau de mult unul împotriva celuilalt, fiecare dintre ei vrând să dobândească puterea absolută.

Cel mai mult se străduí să o obțină Pompei. Se spune că a luat-o de soție pe Iulia, fiica lui Cezar, numai pentru a-l atrage pe adversar de partea sa. Dar se mai spune și că Cezar i-ar fi dat-o pe

fiica sa lui Pompei numai pentru a afla fiecare mişcare a acestuia.

Cezar era mai întâi de toate general. Se puse în fruntea armatelor romane pentru a cuceri Galia. Ceilalţi doi. colegi ai lui se bucurau că vor avea mână liberă. Un an mai târziu, Crassus pomi expediţia împotriva părţilor, cu care ocazie îşi pierdu viaţa. Pompei avea astfel ocazia să concentreze în mâinile sale toată puterea.

Cezar porni apoi peste mare în Anglia, ştiind că va deveni mai puternic cu fiecare nouă victorie. Avea o armată devotată, câştigase bogăţii, opinia publică, era de partea lui. Între timp, Pompei devenise autocrat la Roma, lucru pe care Cezar îl ştia.

Această situaţie nu putea să nu ducă la o criză. Pompei propuse Senatului să-l priveze pe Cezar de putere. Generalul însă se apără, cerând să i se lase cel puţin două legiuni, de care avea nevoie pentru păstrarea ordinii în teritoriile ocupate. Senatul refuză. Cezar era convins că-şi poate permite să se răscoale. În luna ianuarie a anului 49 î.e.n. spuse, pe malul Rubiconului, celebra frază: „Zarurile au fost aruncate", trecu podul şi porni spre Roma, în fruntea unei singure legiuni.

Pompei fugi din Roma, încercând să-şi creeze o armată. Strategii erau de părere că el se arunca într-o bătălie dinainte pierdută, şi nu erau departe de adevăr. Se ajunse la un război civil care dură patru ani, război pe care Cezar nu-l dorea, dar în care, până la urmă, obţinu victoria la Pharsalos, în Grecia. Pompei fugi, căutând scăpare în Egipt.

Regele Ptolemeu al XII-lea nu-i permise însă autocratului învins nici măcar să pună piciorul pe pământul Egiptului. Trimise pe vasul lui asasini, şi-i dădu apoi lui Cezar – care apăru la ţărmurile egiptene, capul tăiat al lui Pompei. Cezar îl alungă pe rege, puse pe tron pe regina Cleopatra, romantica lui dragoste, şi pe fratele ei mai tânăr, Ptolemeu al XIII-lea, şi îşi mai făcu timp şi pentru un roman de dragoste, pe care îl cunoaşte fiecare cititor.

Nu învinsese însă definitiv, deoarece trebui să se măsoare şi cu rămăşiţele susţinătorilor lui Pompei, dar în anul 45 î.e.n. Cezar deveni stăpân atotputernic al Imperiului roman, bărbatul slăvit

mergând din triumf – în triumf. Cum Senatul hotărî să-i ridice o statuie, ajunse să fie numărat chiar în rândul zeilor.

Republica romană căzu. Ea nu mai corespundea intereselor clasei conducătoare – proprietarii, de sclavi. Contradicţiile de clasă dintre latifundiarii bogaţi şi sărăcimii lipsită de drepturi se adânciseră. În această situaţie, marii proprietari aleseră o metodă convingătoare: dictatura, care avea să reducă la tăcere glasurile nemulţumite ale celor exploataţi.

Cezar deveni dictator, consul, pontifex maximus, cenzor, avea în mâinile sale toată puterea asupra armatei, îi numea pe funcţionarii superiori. Primi titlurile de „împărat? şi „părinte al ţării”… Practic, nu existau funcţii superioare şi onoruri care să-i fi lipsit.

Nu era însă rege şi este discutabil dacă dorea într-adevăr să fie.

Caius Iulius Caesar îşi putea permite în timpul acela absolut orice, doar avea de partea sa opinia publică. Încet, încet pierdu teren. Începu să se vorbească printre romani, şi în biografia lui Cezar Suetoniu avea să consemneze aceasta, că divinul Iuliu ar fi furat de la Capitoliu, în perioada primului consulat, aproape zece tone de aur, ştergând urmele faptei sale printr-o escrocherie: puse să se sufle peste aramă aur şi schimbă apoi aurul adevărat cu arama aurită. De la regele Ptolemeu al Egiptului obţinu mai mult de o sută cincizeci de tone de argint. Se spunea că Iuliu, Cezar fura şi prăda, se destrăbăla cu femeile prietenilor şi că nu s-ar fi dat în lături nici de la bărbaţi. Şi iată-l având dintr-odată cea mai proastă reputaţie. Se mai spuneau fel de fel de grozăvii, la care romanii erau foarte sensibili.

Suetoniu:

„În acest timp n-au fost alegeri, afară de cele ale tribunilor şi edililor. Numi prefecţi în locul pretorilor, care să administreze treburile oraşului în prezenţa lui. În ajunul calendelor lui ianuarie, un consul încetând subit din viaţă, dădu această onoare, pe câteva ore, unuia care i-l ceru. Cu aceeaşi libertate, dispreţuind obiceiurile patriei: numi magistraţi pentru mai mulţi ani. Acordă

podoabe consulare la zece pretorieni. Încetăţeni pe câţiva barbari din Galia şi-i primi în Senat. În afară de asta, însărcina pe nişte sclavi ai lui cu administrarea monedei şi dărilor publice. Încredinţă comanda şi grija celor trei legiuni pe care le lăsase în Alexandria lui Rufion, fiul unui libert, şi prieten al său de plăceri".

Ceea ce-i jignea mai mult pe romani, care ţineau la tradiţii ca la ochii din cap, era faptul că el continua să rămână în fruntea onorabililor demnitari ai oraşului, care îl ajutaseră să ajungă la cele mai înalte onoruri. Nearătându-le respectul cuvenit, Cezar le aruncă, prin aceasta, onorabililor romani mănuşa în faţă. Una ca asta n-avea iertare la Roma. Fie că era vorba de o realitate, fie că era vorba de o propagandă intenţionată, dirijată, fapt este că reputaţiei sale îi dăună mult vestea care se răspândea din gură în gură că el n-ar mai fi mulţumit de Roma, că oraşul n-ar fi destul de reprezentativ, din care cauza şi-ar muta sediul la Alexandria.

Dictatorul Cezar era sfidător, acest lucru se ştia, dar nu mâi era şi preferat, şi asta era o noutate… Opoziţia se folosea de prilejul ce i se oferea pentru a se întări din zi în zi. Adversarii se înţeleseră mai întâi între ei, apoi se organizară: în cele din urmă, conducătorii complotului optară pentru crimă. Unul dintre motivele principale era faptul că Cezar se pregătea să se încoroneze, urmărind să trădeze principiile republicane, de care romanii erau atât de mândri.

Cochetarea cu coroana de rege avea să fie ultima picătură în paharul plin şi, după cât se pare, cauza asasinării lui Cezar. Dar este, oare, adevărat că Cezar urmărea să se încoroneze?

Există multe mărturii că nu avea de gând să se încoroneze ca rege. La 15 februarie anul 44 î.e.n., când se întoarse din expediţia africană, sclavii Romei şi întreaga opinie publică îi făcură o primire triumfală. Cezar era în culmea puterii şi a gloriei. Mulţimea jubila, demnitarii îl felicitară, sclavii se prosternau în praful drumului, femeile şi fetele leşinau de admiraţie. Apoi, câţiva dintre marii preoţi aşezară pe capul lui Cezar coroana regală, împodobită cu lauri. Aşa, din senin, fără nicio pregătire şi fără nicio introducere. Ca o surpriză chiar pentru Cezar.

Câteva momente de derută, mulţimea îşi ţinu respiraţia, O clipă, două, trei, Cezar era rege! Dar interveni senatorul Cassius. În acelaşi moment cu Cezar (acesta ridică mâna pentru a refuza, dar s-ar putea s-o fi făcut şi pentru a-şi aşeza pe cap coroana cu diamante), senatorul Cassius se întinse după simbolul regilor, smulse pur şi simplu Coroana de pe capul lui Cezar şi o aruncă la picioare. Urmară câteva momente de derută. Cezar înţelese, se adaptă imediat situaţiei, zâmbi, ca şi când ar fi fost vorba de o glumă, iar poporul se arătă iarăşi mulţumit şi iarăşi jubila;

Este imposibil să rezolvăm astăzi vechea contradicţie dacă Cezar intenţiona sau nu să păstreze coroana regală pe cap. Poate înţelesese pericolul clipei, căreia i se adaptă, apărându-şi reputaţia. Dar nu despre aceasta era vorba. Trebuie să căutăm răspunsul la întrebarea: pentru ce marele preot i-a aşezat pe cap, în – mod neaşteptat, simbolul regesc? Nu era cumva vorba de o provocare politică? Nu eră vorba de o verigă integrată în complot? Nu căutau atentatorii un motiv pentru fapta pe care o plănuiseră şi nu cumva scena jucată îi ajuta să câştige de partea lor opinia publică?;

În momentul când consulul Marc Antoniu încercă să-i aşeze lui Cezar pe cap, pentru a doua oară, coroana regească – ceea ce ar fi fost, dar tot atât de bine ar fi putut să nu fie, o provocare –, dictatorul o aruncă energic. Şi. atunci, dorea sau nu dorea Cezar să devină rege?

Cicero spune că da, dar Cicero era duşmanul declarat al lui Cezar. Tocmai de aceea se poate pune la îndoială, pe bună dreptate, obiectivitatea spuselor sale. El afirmă, totuşi, că Cezar ar fi refuzat coroana în faţa mulţimii pentru a o amăgi. Dacă nu ar fi sărit senatorul Cassius, mai spune el, Cezar şi-ar fi lăsat coroana pe cap. O lovitură diplomatică inteligentă, cu alte cuvinte.

Şi. O altă împrejurare stă mărturie împotriva afirmaţiei că Cezar ar fi tânjit după onorurile regale. Dacă însuşi, Cezar ar fi provocat în Senat propunerea de a fi încoronat, atunci cum de s-ar fi codit să participe la acea sesiune la care tocmai trebuia, să primească cel mai înalţ onor? Cezar mi era un om capricios, dar în

dimineaţa zilei de 15 martie a anului 44 î.e.n. el nu avu de gând să meargă la Senat. De aceea nu este exclus ca povestea eu încoronarea s-o fi răspândit, din motive tactice, înşişi, complotiştii.

Marcus Brutus este considerat, în general, drept conducătorul puciului. Să fi fost el într-adevăr duşmanul lui Cezar, sau să-l fi obligat organizatorii puciului să se ridice împotriva dictatorului? Doar Marcus Iunius Brutus era, după toate probabilităţile, fiul lui Cezar şi nu se poate spune că întâmplător i-a adresat tocmai lui ultimele cuvinte.

Mama lui Brutus se numea Servilia şi provenea din vechiul neam Ahaia, adică din acel neam care, cândva, îl străpunsese, în forum, pe Surius Maelius, care încercase să preia puterea la Roma. Mama era deci cunoscută, dar cine era tatăl lui?

Chiar dacă Plutarh nu face parte din rândul istoricilor celor mai demni de crezare, el ne-a lăsat mărturii interesante. Marele Cezar o cunoscuse în tinereţea lui pe Servilia, pe care o iubise, iar fiul Brutus se născu tocmai în perioada când ei se întâlneau cel mai des. Şi alţi istorici, dar şi unele împrejurări, depun mărturie pentru această concluzie. Suetoniu scrie cât se poate de clar: „A iubit însă mai mult decât pe oricine pe Servilia, mama lui Marcus Brutus. Pentru ea a cumpărat, în ultimul său consulat, o perlă în valoare de şase milioane de sesterţi, iar în timpul războiului civil, pe lângă alte daruri, a cumpărat la licitaţie mari proprietăţi pe un preţ de nimic".

După Plutarh, Cezar întreţinea cu Brutus relaţii speciale. Când se ajunse la războiul civil, Brutus trecu de partea dreptului constituţional, adică a lui Pompei, luptând împotriva lui Cezar. Dar acesta din urmă dăduse ofiţerilor lui ordine precise ca, în timpul luptelor, Brutus să fie ocrotit şi menajat pentru a nu i se întâmpla nimic. Dacă Brutus ar fi vrut să se căsătorească, trebuia să fie dus imediat la Cezar, fără ca însoţitorii să aibă dreptul să folosească forţa, nici chiar în cazul în care el s-ar fi apărat cu arma în mână. Este neîndoielnic că nu era vorba de o grijă oarecare, că între Brutus şi Cezar existau nişte relaţii mult mai puternice decât de la un Mecena la discipolul său.

— Cezar nu tăinuia legătura sa cu Servilia, la Roma ea era cunoscută. Plutarh relatează următorul episod petrecut în Senat. El a avut loc în timpul Uneia dintre numeroasele discuţii în legătură cu complotul lui Catilina, care i-a indignat atât de mult pe cetăţenii romani şi care a dus oraşul în pragul unei catastrofe politice. În Senat, Cato se contrazicea cu Cezar în această privinţă. Sosi un sol care-i înmână lui Cezar un text. Acesta îl desfăcu şi-l citi. Cato se folosi de acest prilej pentru a-l acuza pe Cezar de perfidie, spunând că primea ordine de la duşmanii poporului până şi în Senat.

Cezar îi întinse lui Cato scrisoarea. Aflesta nu putu să constate decât că aparţinea surorii sale, Servilia. Cato i-o aruncă lui Cezar la picioare, spunându-i: „Ia-o, beţivule!", şi continuă cu explicarea punctului său de vedere. Astfel deveni cunoscută dragostea Serviliei pentru Cezar.

Nu-i sigur dacă Brutus era iniţiatorul complotului sau dacă el se declarase de acord cu planul lui încă de la buh început. În vederea pregătirii acestui atentat a fost folosită multă recuzită pentru convingerea lui Brutus. Au apărut lozinci provocatoare, pe masa de judecător a lui Brutus s-au înălţat teancuri de scrisori, pe zidurile Romei s-au ivit. Tot felul de inscripţii. Toate acestea îl convinseseră pe Brutus de necesitatea crimei.

Brutus consimţi. Şaizeci de complotişti pregătiră scenariul complotului.

În ziua de 15 martie 44 fusese convocată o adunare a Senatului, adunare în care se hotărî asasinarea lui Cezar.

Planul a fost conceput, până în cele mai mici detalii. În sala cu coloane a teatrului lui Pompei, complotiştii aveau nu numai să se risipească printre ceilalţi senatori, – dar şi să se apropie cât mai mult de victimă fără ca aceasta să observe. Optaseră pentru o formă unică de atentat în istoria forţei: crima politică colectivă, care trebuia să demonstreze că nu era vorba de o acţiune individuală, ci de o mişcare premeditată a opoziţiei. Atentatorii vor ucide pentru a apăra libertatea şi republica!

Cezar era superstiţios. În general, romanii ţineau la

prezicători, profeţi şi proroci. Haruspicii, care prevesteau viitorul prin examinarea măruntaielor animalelor sacrificate, erau de fapt mici comercianţi calificaţi. Dictatorul care stăpânea marele Imperiu roman, comandantul în faţa căruia tremura jumătate din Europa credea în gogorițe, în deochi şi în fel de fel de arătări supranaturale, respecta meditaţia prorocilor şi folosea profeţiile lor ca pe nişte argumente politice. Cel puţin aşa ni-l descriu cronicarii. Se pretinde că pentru o eventuală încoronare ar fi ţinut seama de următoarea motivare: în cărţile de profeţie era cuprinsă şi formularea că împotriva părţilor va putea învinge numai un rege. De unde se poate deduce foarte logic că succesul într-o campanie militară depindea de obţinerea titlului de rege.

Cezar credea în minuni şi farmece, fără ca acest ea să-l fi ajutat cu ceva. Încă cu mult timp înainte de 15 martie, Cezar prinţi câteva semne din partea providenţei. Toate erau rău-vestitoare şi permiteau o singură explicaţie: Cezare, fii atent, se pregăteşte ceva neobişnuit! Unul dintre prezicătorii de la curte, Spurinna, concretizătoare aceste avertismente ale destinului într-odată precisă: ziua critică va fi 15 martie!…

În noaptea dinaintea morţii, Cezar avu un vis urât. Se făcea că zbura deasupra norilor, unde se întâlni cu Jupiter, care îi strânse mâna prietenește. Când se trezi dimineaţa, în pat, leoarcă de sudoare, soţia lui, Calpurnia, i se plânse că şi ea avusese un vis aducător de veste rea. În plus, Cezar nu se simţea bine şi hotărî să rămână acasă.

Între timp, atentatorii se îndreptau spre clădirea Senatului. Brutus se îmbrăcă într-o togă în ale cărei falduri ascunse pumnalul. Soţia lui ştia. acest lucru, Complotiştii se strânseră mai întâi la senatorul Cassius, de unde plecară împreună spre sala lui Pompei, unde îl aşteptară pe Cezar. Întrucât trecu o bucată de timp fără ca Cezar să apară, trimiseră un sol la el acasă. Acesta era Decimus Iunius Brutus.

Brutus ajunse la Cezar şi-i aduse la cunoştinţă că îl aşteptau cu toţii. Cezar începu să se scuze. Solul folosi atunci atuul: în rândul oamenilor a început să se vorbească cum că Cezar este grav bolnav

şi că nu mai e apt pentru funcţia sa. De aceea ar fi bine dacă el s-ar arăta în Senat şi le-ar lua ponegritorilor vântul prielnic din pânze.

Cezar se hotărî, îşi îmbrăcă toga şi ieşi în stradă.

Este interesant cât de des a jucat întâmplarea un rol în momentele hotărâtoare ale istoriei. Cât de lesne ar fi putut evolua lucrurile în direcţia opusă dacă… Acest ultim „dacă" al lui Cezar se numea Artemidoros; Era grec şi lucra ca scrib la un personaj important, unde auzi de complotul pus la cale. Acesta îl aşteptă pe Cezar în faţa pieţei şi-i dădu un sul, avertizându-l. Cezar era însă Cezar. Îi mulţumi, va adăuga această scrisoare celorlalte pe care le va găsi la Senate nu o putea, totuşi, citi pe stradă, din mers. În felul acesta, el pierdu şi ultima şansă de salvare.

Complotiştii începură să fie nervoşi. Era ora unsprezece şi Cezar tot nu venise. Le era frică să nu-l fi avertizat cineva. Decimus Brutus se întoarse şi le spuse că Cezar s-a hotărât să vină. În scurt timp îşi făcu apariţia şi dictatorul. Se iviră însă complicaţii.

În momentul când Cezar coborî din lectică, se apropie de el Pompilius Laenas şi începu să-i spună ceva. Complotiştii îi urmăreau fiecare mişcare. Erau convinşi cu toţii că-i trădează planul. Îi cuprinse panica şi erau gata să dea bir cu fugiţii. Brutus însă, care era mai chibzuit decât ceilalţi, rămase liniştit şi înţelese după o clipă că Laenas îi făcuse lui Cezar o rugăminte personală. Sărută mâna dictatorului şi plecă.

Acum puteau începe. Încă de mai înainte, se înţeleseseră asupra desfăşurării atacului, fiecare pas şi mişcare fiind calculate. Cezar intră în încăpere, dar nici nu apucă să se aşeze, că se apropie de el senatorul Tullius Cimber şi începu să se roage pentru fratele său, partizan al lui Pompei, nevoit să plece în exil după victoria lui Cezar. Cezar rămase neînduplecat, refuză să acorde amnistie pentru adversarii săi şi-i porunci lui Cimber să se dea la o parte din drumul său. Senatorul îngenunche în faţa lui Cezar, apoi îi trase toga de pe umeri: era semnalul convenit pentru atac.

— Dar asta-i violenţă! – strigă Cezar.

Publius Servilius Casca scoase pumnalul şi lovi primul. Cezar se feri, iar tăişul îl atinse sub gât. Abia atunci înţelese ce se

întâmpla. Era însă prea târziu. Dictatorul nu se lăsă nici atunci când se văzu înconjurat de complotiştii înarmaţi. Era doar soldat, obişnuit cu pericolele. Zadarnic încercă să se apere, nu avea nicio armă asupra lui. Mai mult de şaizeci de conspiratori înarmaţi şi zeci de privitori formau un zid de netrecut. În răstimp de câteva secunde, corpul lui Cezar, fu străpuns de douăzeci şi două de lovituri. Ultimul care ridică pumnalul fu Brutus. Muribundul Cezar rosti ultimele sale cuvinte:

— Şi tu, fiul meu?!

Cezar muri după ora unsprezece dimineaţa. În unele materiale.se spune că-i lăsară cadavrul însângerat să zacă până spre seară sub statuia lui Pompei şi sclavii îl ridicară numai după ce se întunecă. În alte documente se afirmă că la locul crimei sosi îndată un doctor, care constată moartea şi spuse celor prezenţi să ridice cadavrul şi să-l ducă de acolo.

Conspiratorii se înşelaseră pe ei şi înşelaseră poporul, îşi făcură curaj pentru primul pas spre însănătoşirea principiilor republicane, dar nu ştiau cum să procedeze mai departe. Imediat după crimă, cu togile încă mânjite de sânge şi ţinând în mâini pumnalele, se îndreptară spre Capitoliu. Jubilau, spuneau oamenilor că eliberaseră poporul de tiran. Poporul însă nu se bucura, ci tăcea, îngrozit. Nu ştia dacă era bine sau rău că-l uciseseră pe marele Cezar.

Romanii n-au ştiut ce să facă cu Cezar atâta timp cât era în viaţă şi n-au ştiut ce să facă cu el nici după moarte. Complotiştii nu s-au priceput să folosească momentul de surprindere şi n-au avut curajul să preia puterea. Au tras semnalul de alarmă, dar nu au atacat. Singur Marc Antoniu a acţionat cu chibzuială şi cu sânge rece. A trimis o slugă a sa la locuinţa lui Cezar şi i-a poruncit să ceară documentele şi situaţia casei de bani, în felul acesta Marc Antoniu devenind adevăratul moştenitor al lui Cezar şi putând să continue planurile acestuia.

Complotiştii rămaseră la Capitoliu, în timp ce pe străzile Romei începură să se audă glasuri care condamnau crima. Opinia publică oscila. Marc Antoniu convocă

Senatul, dar acesta se strânse abia la două zile după atentat. În ciuda divergenţelor de păreri, Senatul consemnă nepedepsirea asasinilor lui Cezar şi recunoscu, în acelaşi timp, meritele celui asasinat. Senatul lăsă neatinse drepturile politice împotriva cărora se răsculaseră atentatorii. Şi astfel, aidoma multor cazuri din istorie, nici această crimă politică nu schimbă mersul evenimentelor.

Republica tot nu s-a ridicat din morţi.

Suetoniu:

„(Cezar) a murit în al 56-lea an al vieţii şi a fost trecut în numărul zeilor, nu numai prin declaraţia acelor care i-au decernat apoteoza, ci şi prin credinţa poporului. În adevăr, la jocurile pe care le-a dat moştenitorul său August, pentru, a-i cinsti memoria, timp de şapte zile continuu a strălucit pe cer o stea cu coadă, care răsărea aproape de ceasurile 11".

În următorii trei ani care trecură de la asasinarea lui Cezar, – toţi asasinii acestuia muriră de moarte nenaturală. Câţiva pieriră pe mare, mulţi, printre care şi Brutus şi Cassius, îşi luară singuri viaţa, „cu acelaşi pumnal cu care-l uciseseră pe Cezar", după cum spune Suetoniu.

Dispăru un dictator care era purtătorul unor eforturi spre progres, care prevedea, care înţelegea dezvoltarea societăţii acelor timpuri. Adversarii săi – complotiştii de mai târziu – doreau să-şi menţină vechile poziţii avantajoase. Ei încercară să menţină vechea orânduire, imaginându-şi că prin asasinarea lui Cezar vor frâna evoluţia istorică. Fără să reuşească. Poporul Romei urmă însă drumul pe care păşise realistul Cezar.

3
Moartea lui Wallenstein

Albertus Dei Gratia Dux Fridlandiae Sacrae Caesareae Maiestatis Consiliarius Bellicus, Camerarius, Supremus Colonellus Pragensis et Eiusdem Militiae Generalis, iată titlul înscris sub portretul bărbatului aceluia sobru, cu barbă, nas energic şi privire

pătrunzătoare, al lui Albrecht Wenzel Eusebius von Wallenstein, fără îndoială cel mai plin de succese dintre toţi războinicii cehi de profesie, condotier, conducător de oşti mercenare, comerciant întreprinzător, însă şi cotropitor nemilos, speculant de mare clasă, generalisim al împăratului, dar şi duşman al acestuia, cea mai marcantă figură a Războiului de treizeci de ani.

S-a născut într-o familie nobilă săracă din Heřmanice u Jaroměře la 14 septembrie 1583. Un timp a trăit la Padova, unde a făcut studii, apoi s-a întors la Praga, la curtea lui Rudolf al II-lea, dedicându-se carierei militare. La douăzeci şi trei de ani era deja colonel. Îşi alese de soţie pe Lucreţia Neškovná, o văduvă înstărită, dar nu prea frumoasă, îşi dezbrăcă uniforma şi îşi puse la punct proprietatea. Lucreţia se prăpădi în curând, toată averea ei rămânându-i lui Wallenstein. Timp de cinci ani se ocupă de comerţ, apoi se întoarse la serviciul militar. În calitate de colonel al armatei nobiliare morave se făcu, fără ruşine şi fără onoare, trădător. Fugi la Viena împreună cu întreaga trezorerie şi cu şaizeci şi două de mii de taleri şi îi predă împăratului…

Speculă bine situaţia. Mai târziu cea să fie de partea învingătorilor, şi atunci începu să se îngrijească de recuperarea banilor. Nu i-a fost deloc greu să-i obţină în calitate de guvernator autohton al Cehiei. Cu un preţ din cale-afară de avantajos, îşi răscumpără fosta avere confiscată şi poziţia socială, situaţia lui economică primind un reazem deosebit prin căsătoria cu Isabela Kateřina, fiica contelui Harrach.

Când ajunsese în culmea puterii şi a gloriei, Wallenstein dispunea de peste şaizeci de domenii în suprafaţă de aproximativ şaptezeci de mile pătrate, stăpânea cincizeci şi şapte de castele şi nouă oraşe. Mai târziu, când ceru împăratului titlul princiar şi Ferdinand al II-lea i-l oferi, era deja prinţul imperial Albrecht Wenzel Eusebius von Wallenstein, stăpân în Meklenburg, Frýdiant, Zahánský şi Hlohovský, generalisim imperial.

Nu avea planuri modeste. Domeniul Frýdiant trebuia să devină un regat în regat cu capitala la Jíčin, cu autonomie politică şi economică, cu mănăstiri şi universitate proprii.

Wallenstein era unul dintre nobilii cei mai puternici, dar nu scăpa niciun prilej de a se îmbogăţi în continuare. Participă la baterea monedelor pentru Cehia, Moravia, şi Austria şi folosi privilegiul acesta pentru a-şi trage spuza pe turtă. Dintr-un singur talant de argint trebuiau să se bată şaptezeci de monede, dar dintr-un singur talant se trăgeau o sută douăzeci şi trei de monede. Cu ajutorul lui Jan de Witt, furnizorul curţii şi în acelaşi timp bancher de origine olandeză, şi al colegului acestuia din Praga, Jakub Bassew, Wallenstein cumpără cu argintul astfel procurat domeniile confiscate.

Se oferi apoi să-i facă împăratului un serviciu folositor: el, Wallenstein, va recruta pentru suveran armată, căreia îi va plăti soldă, iar împăratul va acoperi datoria sub forma unei contribuţii de război, taxe şi impozite. Wallenstein însuşi se va ocupa de obţinerea acestora. Împăratul acceptă şi Wallenstein avu asigurat astfel un nou venit. Convenţia privea oamenii din câteva ţări năpăstuite de un război groaznic. Perceptorii lui Wallenstein erau de neînduplecat, iar domnul lor nu cunoştea milă şi îndurare.

Oamenii sufereau de foame, în timp ce el devenea o mare putere financiară europeană. Domeniile lui erau înfloritoare, începu să fondeze o episcopie, manufacturi proprii, care puneau la dispoziţia armatei încălţăminte, ţesătorii, în care se producea postav pentru mercenări. Pământurile şi economia lui Wallenstein, conduse cu pricepere, îi asigurau proviziile. Toate acestea îi aduseră noi câştiguri.

Se îngriji de introducerea progresului şi în afacerile sale, trimiţând în lume oameni care să recruteze meseriaşi pricepuţi şi organizatori ai producţiei aşijderea. Puţine erau locurile în Europa demnă de plâns a acelor timpuri în care să se fi trăit într-o îndestulare asemănătoare celei de pe domeniile lui Wallenstein. Palatele clădite pentru el la Praga, Jíčin şi în alte oraşe, din porunca lui, au rămas până în zilele noastre o fală a arhitecturii.

Toate îi merseră din plin până în anul 1630. Apoi, la „congresul prinţilor şi al principilor electori de la Regensburg, începură să se audă obiecţii împotriva războiului secătuitor, a

efectivelor mari ale armatei şi împotriva comandantului suprem, care era Wallenstein. Pentru prinţii germani, cu un arbore genealogic de sute de ani, nobilul ceh erg un parvenit. îl urau deoarece nu le lua în seamă pe maiestăţile lor, iar armata lui le înghiţise domeniile.

La Regensburg se discută despre Wallenstein în lipsa acestuia. El zăcea în pat, suferind de gută. Adversarii lui aveau astfel câmp liber de acţiune. Ei îşi atinseră scopul şi împăratul îl destitui pe Wallenstein din funcţia de generalisim.

Cuceritorul care până atunci nu cunoscuse gustul înfrângerii, comandantul suprem al armatei imperiale trecuse dintr-odată de cealaltă parte a baricadei împotrivă împăratului. Mulţi istorici sunt de părere că tocmai în această perioadă s-a născut la Wallenstein ideea răzbunării şi a trădării.

Nici până astăzi nu este limpede de unde i-a venit ideea unirii cu suedezii împotriva Habsburgilor. S-ar putea ca unul din motive să-l fi constituit înaintarea armatelor lui Gustav Adolf spre sud şi spre apus. Regele Suediei încheie o alianţă cu Franţa, ocupă Frankfurtul şi se fortifică la Magdeburg. Armata imperială, condusă de contele Tâlly, recuceri însă oraşul. La scurt timp după aceea, adică tocmai la momentul potrivit, emigranţii cehi Jindřich Mates Thum şi Jaroslav Sezima Rašín propuseră regelui suedez Gustav Adolf realizarea unei alianţe cu Wallenstein. Condiţiile erau simple: comandantul ceh dorea să obţină de la suedezi câteva regimente cu care să se îndrepte spre Viena. Căzură de acord, însă înţelegerea n-a fost pusă în practică. Între timp, suedezii obţinuseră la Breitenfeld victoria asupra armatelor imperiale ale lui Tilly. Gustav Adolf nutrea speranţa că va obţine noi succese şi încetă să mai manifeste interes pentru colaborarea cu comandantul deposedat de putere.

Regele suedez trecu cu regimentele sale peste câmpurile de luptă ale Europei aproape fără să întâmpine vreo rezistenţă. Contele Tilly ajunse într-o situaţie grea, prinţul elector saxon Arnim, care se alătură suedezilor, apăru la graniţă, iar saxonii pătrunseră în Praga. În această situaţie, Wallenstein primi de la

Viena vestea că ar putea reveni cu cinste şi onor în fruntea armatelor imperiale.

Wallenstein acceptă mâna care i se întindea. Recrută şi înarmă patruzeci de mii de soldaţi, îşi rezervă dreptul de a decide de unul singur şi se trezi deodată cu o putere mult mai. mare decât avusese vreodată. Numai că duşmanii lui nu depuseră nici ei armele.

Pătrunderea armatei lui Wallenstein pe câmpurile de luptă fusese încununată de succes. Apoi, în luptele de la Lützen, căzu însuşi regele suedez, Gustav Adolf. Gallenstein se alese şi el cu o rană, starea sănătăţii sale înrăutăţindu-se simţitor. Începu din nou să se gândească la alianţa cu suedezii şi cu saxonii, dar şi cu francezii. În timpul imel adunări a parlamentarilor, care avu loc la Jíčin, se hotărî ca emigrantul Dubna să slujească drept intermediar între Wallenstein şi cancelarul de stat suedez Exenstiem. Prin realizarea acestei alianţe, Wallenstein dorea să-l oblige pe împărat să accepte convorbiri în vederea încheierii păcii, care trebuia să garanteze drepturile evanghelicilor. Nici până astăzi nu este limpede ce motive l-au făcut pe Wallenstein să ajungă la această concluzie. Războinicul şi speculantul care era apărea tot mereu într-o lumină nouă.

Începu, în cele din urmă, să trateze cu duşmanul, comandantul armatelor saxone, Johann Georg Arnim. Cu cancelarul suedez luă în discuţie posibilitatea de a deveni rege al Cehiei şi de a primi de la el ajutorul promis. Franţa îi oferi, de asemenea, lui Wallenstein coroana de rege. Regele Ludovic al XIII-lea îi afirmă în scris bunăvoinţa faţă de alianţă, iar marchizul de Feuquières, trimisul regelui Franţei, îl lămuri până în cele mai mici amănunte. Wallenstein urma să primească anual un milion cu condiţia să organizeze o armată de treizeci şi cinci de mii de oameni, care să lupte împotriva împăratului. Trezoreria de stat a Franţei va plăti pe loc o jumătate de milion în aur ca avans dacă va ocupa Cehia şi se va extinde peste Austria şi Stiria, Franţa având astfel mână liberă pentru desfăşurarea operaţiilor militare pe pământul Germaniei.

Wallenstein şovăia, chinuit de boala care îi diminua voinţa de1 a întreprinde ceva. Cu toate că nu împlinise încă cincizeci de-ani, era un om bătrân, obosit şi nehotărât. Greşelile se înmulţeau, tactica lui de luptă se dovedi a fi falimentară, cei de la Viena erau nerăbdători şi începură să se gândească la o nouă destituire aşa. Preşedintele Consiliului de război al curţii, contele Šlik, primi ordin să întreprindă o călătorie de inspecţie în tabăra lui Wallenstein de lângă Svidnioe, cu următoarea misiune secretă: să afle părerea ofiţerilor superiori în legătură cu degradarea lui Wallenstein. Discută cu Ottavio Piccolomini şi Matyáš Gallas şi se pare că se declară mulţumit de rezultat.

Ca şi când ar fi bănuit ce se petrecea în culise, Wallenstein uită de discuţiile referitoare la alianţă, porni împotriva suedezilor şi a lui Arnim şi-i învinse la Stinava. Suedezii însă se îndreptară spre Regensburg şi ocupară oraşul. Această nouă înfrângere a< lui Wallenstein grăbi desfăşurarea evenimentelor. Pentru moment, generalisimul încercă să facă; măcar de formă, impresia unui om hotărât. Trimise veste la Viena că pregăteşte revanşa faţă de armatele suedeze. Lăsă în Cehia corpul de armată, al lui Gallas şi cu restul armatei se îndreptă spre Plzeň. Acólo se întâlni cu trimisul împăratului, contele Trautmannsdarf, care se despărţi de generalisim cu sentimente nu tocmai bune: Wallenstein este un bătrân nehotărât, dispus să facă concesii, dar nu se ştie dacă îşi poate ţine promisiunile.

Wallenstein pierdu astfel încrederea împăratului.

Între timp, la Viena începură să sosească veşti în care i se reproşau generalisimului Wallenstein greşelile comise. Era învinuit de lăcomie şi de folosirea în scopuri personale a înaltei funcţii pe care o deţinea. Se vorbea chiar de o concediere a lui. Mai târziu, împăratul află că, în loc să-şi ţină promisiunea făcută de a pleca spre Bavaria, Wallenstein se întorcea în Cehia. împăratul îi trimise o scrisoare prin care îi cerea să înceapă imediat marşul spre Bavaria împotriva lui Bernard de Weimar. Nu-l ascultă însă. Nu voia să-l asculte sau nu mai putea să-l asculte?

Indiferent care i-au fost impulsurile, Wallensteiň. Înţelese că

Viena îi era potrivnică. De aceea începu să caute aliaţi. Încercă să reînnoiască alianţa sa cu saxonii şi cu suedezii. Piccolomini, Trèka şi Hov, ofiţeri de-ai săi, cunoşteau eforturile făcute de-el în acest sens, dar în curând avea să afle despre ele şi Viena. Generalul Ottavio Piccolomini, îl trădă pe comandantul său, trimise la Viena o depeşă despre plănuitele tratative, pe care colonelul Diodati o înaintă la cancelaria imperială la 21 ianuarie. Trei zile mai târziu, împăratul Ferdinand al II-lea semnă sentinţa împotriva lui Wallenstein. îl îndepărtă de la conducerea supremă a armatei şi-l instală în locul lui pe Jan Matyáš Gallas. Porunci ca generalisimul şi cei doi ofiţeri credincioşi lui –, Trèka şi Ilov, să fie arestaţi, aduşi în faţa tribunalului imperial sau, pur şi simplu, ucişi. De îndeplinirea ordinului împăratului trebuiau să se ocupe generalii Gallas, Aldrjng, Piccolomini şi Çolloredo-Waldsee… în realitate, iniţiativă o preluară coloneii lui Wallenstein.

Patenta împăratului privind destituirea lui Wallenstein era strict secretă. La Plzeň nu se aflase nimic despre ea, poate şi pentru că însuşi împăratul, spre a nu-l alarmă pe condamnat şi a nu-i da posibilitatea să-şi ia măsuri „coresponda cu Wallenstein ca şi când ar mai fi fost comandant suprem, deşi, de fapt, nu mai era. Să fie posibil ca serviciul de informaţii al lui Wallenstein să fi dat greş pe toată linia? Să fie oare posibil să nu se fi găsit nimeni care să ştie şi să-l avertizeze pe Wallenstein? Doar până şi comandanţii de regimente primiseră, de la Viena scrisori prin care îi se atrăgea atenţia să refuze să dea ascultare comandantului din Frýdiant şi să se supună numai ordinelor noii conduceri a armatei. Oare scrisorile împăratului nu reprezentaú o instigare la atentat? Doar fiecare ofiţer fusese încunoştinţat, negru pe alb, că pentru înlăturarea incomoduluigeneralisim Viena îi va fi recunoscătoare…

Obosit, bolnav şi umilit, Wallenstein se hotărî să încerce o ultimă posibilitate. Se mută de la Plzeň la Cheb, unde aşteptă ajutorul domnitorului din Weimar. Nu avea însă nicio speranţă. Mâna de fideli, cam două sute de Călăreţi şi zece duzini de infanterişti, cu care se îndrepta la 24 februarie 1634 spre Cheb nu-

l mai putea apăra. Comandantul acestui rest de armată era colonelul Buttler, dar nici el nu era de partea lui Wallenstein. Dimpotrivă, se hotărî să câştige noi galoane. Situaţia era limpede, iar căderea lui Wallenstein inevitabilă. Ştia că nu-şi va putea atinge singur scopul, de aceea îşi alese şi un ajutor. Acesta era locotenent-colonelul Walter Leslie.

Generalul Ottavio Piccolomini şi comandantul suprem al armatelor imperiale, Gallas, aflară de intenţia colonelului prin intermediul capelanului Taafe. Li se luă o piatră de pe inimă. Nu ştiau însă cum va fi îndeplinit ordirful împăratului şi, în plus, le era teamă pentru că, la Cheb, Wallenstein se găsea foarte aproape de aliaţii săi.

În seara zilei de joi 24 februarie 1634, domnitorul din Frýdiant, însoţit de un convoi puţin numeros şi de o mână de soldaţi, ajunse la porţile Chebului. Aşezarea era condusă de un colonel din regimentul lui Trèka, John Gordon pe nume. Era un scoţian calvinist, crescut de Wallenstein, Acesta îi oferi îndată generatisimului locuinţa sa din casa Pachelbelovský, în piaţa oraşului. În camera alăturată se cază astrologul de curte Gian-Battista Seni, iar în vecinătate, de-cealaltă parte, familiile Trèka şi Rinský.

Colonelul Walter Buttler trase la casa Maierhöfer, porunci să i se pregătească cina şi-i invită la el pe Gordon şi Leslie. Mâncară şi băură până noaptea târziu, discutară câte-n lună şi-n stele, numai despre planul lui Buttler nu. Şi doar colonelul îi invitase la cină pentru a cădea de acord asupra modului de a-i face de petrecanie lui Wallenstein!

Era aproape miezul nopţii, când cineva bătu la uşă. Era solul lui Wallenstein, care aducea veşti. În faţa porţii oraşului aştepta un curier, Leslie fiind cel care trebuia să ordone să i se deschidă. Leslie îşi luă chipiul şi plecă. îl conduse apoi pe coridor până la Wallenstein şi deveni martorul ocular al unei scene cutremurătoare. Curierul îi înmână hii Wallenstein decretul imperial – adică condamnarea lui. la moarte. Puternicul generalisim de odinioară nu se mai putu stăpâni. Se enervă, îi

înjură pe împărat şi pe sfătuitorii lui, jură răzbunare. Walter Leslie îl ascultă, apoi se hotărî. Se întoarse la masa lui Buttler, povesti scena la care fusese martor şi declară că el considera de datoria lui să-l ucidă pe trădător.

Wallenstein nu stătea nici el cu mâinile în sân. Îşi chemă ofiţerii şi se sfătui cu ei despre situaţia creată. Ştia că se putea bizui pe Kinský, Ilov şi Trèka. Aceştia trecură imediat la luarea unor măsuri de apărare. La prânz, Wallenstein se asigură în privinţa ofiţerilor, care-i jurară credinţă. Complotiştii ajunseseră însă mai departe. Aleseseră oamenii de care aveau nevoie: căpitanul Walter Devereux, locotenent-colonelul Walter Geraldin, căpitanul MacDaniel şi căpitanul Edmond. von der Burg. Lor li se alăturară, încă doi ofiţeri din regimentul lui Trèka şi cam două sute de dragoni şi infanterişti. După aceea i-au poftit pe Trèka, Ilov şi Kinský la castel la cină.

25 februarie căzu într-o sâmbătă, tocmai în sâmbăta dinainte de lăsata secului, motiv deci de petrecere. La castelul din Cheb se pregătea., să meargă şi secretarul lui Wallenstein, căpitanul de cavalerie Niemann. Domnitorul de Frýdiant se simţea rău, boala îl chinuia îngrozitor, aşa că de-abia se putea mişca. Era bucuros că avea să se odihnească mai mult, stând în pat.

Ofiţerii sosiră la castel, în caleşti, între orele cinci şi şase. Străjile le prezentară onorul, gazda îi salută ca pe nişte prieteni rari, doar juraseră cu toţii, eu câteva ore măi înainte, credinţă lui Wallenstein.

Era o seară rece, urâtă. Cădea o zăpadă apoasă. În marea sală a castelului era frig ca într-o gheţărie. Din această cauză, slugile încălziră camera de alături. Era mai mică, mai intimă şi, ce era mai important, din ea pleca o scară care ducea la primul etaj. Acolo se ascunsese locotenent-colonelul Walter Geraldin cu câţiva soldaţi înarmaţi. Într-un alt loc pândea căpitanul Deveroux împreună cu şase dragoni. Aceştia trebuiau să aibă grijă să nu scape nimeni din încercuire.

După ora şase, slugile începură să servească la mese, Până la şapte şi jumătate se bău şi se mâncă. Distracţia nu se opri, vinul

făcându-şi din plin efectul. Nimeni nu bănuia că peste tot pândeau asasini, care nu aşteptau decât semnalul pentru a ataca. Acesta veni repede.

Primul intră în încăpere locotenent-colonelul Walter Geraldin. Coborî în grabă scările şi rămase nemişcat, cu sabia scoasă, în faţa mesei pline cu de toate. Leslie, Gordon şi Buttler săriră în picioare, puseră mâna pe sfeşnice şi se dădură la o parte pentru a nu se afla în drumul asasinilor.» Atacatorii se aruncară asupra victimelor.

Contele Kinský nici nu apucă să se ridice de pe scaun. El căzu primul. îl urmă Ilov. Trèka se întinse după sabia lăsată jos şi sări într-un colţ. Se luptă cu îndârjire pentru a-şi salva viaţa. Sub loviturile sale căzură câţiva mercenari. Una dintre slugi îi sări în ajutor, apoi se repeziră amândoi spre uşă. În spatele ei îi aştepta însă moartea. Sluga căzu prima, apokun paznic îl ucise pe conte cu un cuţit mare. îl mai împunse cu sabia şi Mac Daniel. Niemann reuşi să fugă din încăpere, dar conspiratorii îl ajunseră după numai câţiva paşi.

Acesta fusese primul act al tragediei din acea noapte. Acum venea rândul lui Wallenstein. Jos, în oraş, nimeni nu bănuia ce se petrecuse în spatele zidurilor castelului. Era o noapte cu lapoviţă, străzile erau pustii, ici-colo trecea câte o patrulă înarmată.

Gordon rămase la castel, Leslie se îngriji de regimentul lui Trèka, în timp ce Buttler împreună cu un grup de dragoni o porniră spre casa Pachelbelovský, unde locuia. Wallenstein. îl înconjurară pe condamnat. Deveroux se pregăti de atac. Tocmai atunci, mercenarii auziră din vecini, din casele în care erau cazate contesele Trèková şi Kinska, plânsete şi văicăreli. Probabil că una dintre slugile credincioase fugise de la castel şi le povestise cele întâmplate. Se spune că şi Wallenstein ar fi auzit înjurături şi strigăte de ajutor. Ar fi deschis fereastra şi ar fi privit pe stradă. Se poate să nu fi văzut bine de la lumină în întuneric, dar se poate şi ca duşmanii să fi intrat deja în casă.

Orele unsprezece. Straja care avea sarcina să asigure securitatea generalisimului se retrase când văzu o asemenea şarjă.

Deveroux ajunse fără mare greutate până lângă dormitorul lui Wallenstein, după ce avu pe drum. O mică încăierare cu o slugă. Nu-i făcu nimic, în schimb, el îşi rupse sabia şi numai după aceea ajunse în faţa uşii.

Zgomot de paşi, bătăi puternice în uşă. Wallenstein se afla încă la fereastră. Cu câteva clipe mai înainte îl lăsase să plece pe astrologul Seni. Rămase singur câteva clipe. Se întoarse şi aşteptă să vadă ce se întâmplă.

Deznodământul se desfăşură repede. Deveroux năvăli în dormitor ţinând în mână un pumnal pe care îl smulsese de la unul din mercenari. Wallenstein, care era în cămaşă de noapte, ridică mâinile, dar Deveroux implântă pumnalul în el.

Bătrânul muri instantaneu. Cadavrul i-l duseră la castelul din Cheb şi-l aşezară lângă cadavrele celorlalţi morţi. Mai târziu îl îngropară în biserica din Stříbro, după un timp îi mutară osemintele la mănăstirea Kartouzeský, pentru ca, în cele din urmă, să i le aşeze în mormântul Wallensteinilor din Mnichovo Hradiště.

Moartea lui Wallenstein reprezintă o crimă şi o execuţie politică. Desigur, ea nu a schimbat lumea, dar a influenţat evoluţia politică din Cehia. Împăratul ordonă ca averile celor asasinaţi să fie confiscate şi împărţite oamenilor credincioşi lui. Pământul ceh, proprietăţile şi domeniile pe care erau ridicate castele încăpură pe mâini străine. Nu era vorba deci de o intervenţie lipsită de importanţă dată dreptului de proprietate, confiscarea aceasta depăşind chiar şi exproprierile de după Bílá Hora[2].

Ceea ce rămăsese de pe urma gloriosului generalisim de odinioară era evaluat la zece milioane bani-aur. Cel mai mult îşi însuşi Gallas, care primi domeniile Frýdiant, Liberec şi Smiřice; Piccolomini primi Náchod, Caretto-Millejimo, Kuřivody şi Bela;

---

[2] Bílá Hora – Muntele Alb (în original, în limba cehă). Localitate situată nu departe de Praga, unde, la 8 noiembrie 1620, stările cehe răsculate împotriva Habsburgilor au suferit o înfrângere catastrofală. Represiunile nu s-au lăsat prea mult aşteptate. O comisie specială a procedat la confiscarea bunurilor participanţilor la rebeliune, iar catolicismul a fost decretat singura religie legală. Nobilii şi ţăranii care nu au îmbrăţişat catolicismul nu fost constrânşi să ia drumul exilului. *Nota* trad.

fraţii Coloredo primiră Opačno, Isolano Český Dub, Marzin Vrehlabí şi Strozzi Hořice; Buttler primi titlul de conte şi onoruri înalte, lanţul de aur şi, în plus, domeniile Panstvé, Pernštejn şi Deštná. Lui Gordon i se dădu Smidary, iar pe căpitanul Deveroux, asasinul lui Wallenstein, împăratul îl făcu colonel şi-i oferi în plus trei domenii cehești.

Împuterniciţii împăratului avură grijă să-i pedepsească exemplar pe toţi cei care îl ajutaseră în vreun fel pe Wallenstein. Şi astfel plătiră cu viaţa oamenii care, în ultimele zile, îi oferiseră ajutor, precum şi cei care îşi exprimaseră simpatia faţă de el. Căzură victime călăului alţi şaisprezece ofiţeri şi opt cetăţeni din Plzeň.

Împăratul nu află întregul plan al puciului, căci posibilii martori din partea coroanei împotriva lui Wallenstein, Gallas şi Piccolomini, avură tot interesul să ajungă la lumină cât mai puţine informaţii adevărate despre crima de la Cheb.

4
Răzbunătoarea solitară

Diligenţa trecu podul care ducea spre Neuilly, pătrunse pe străzile Parisului, hurducăi pe Rue Des Vieux Augustins şi se opri în faţa hanului „Auberge de la Providence”. Din ea coborî o doamnă tânără, frântă de oboseală, în faţa căreia se înclină adânc un bărbat îmbrăcat în haine de culoare verde.

— Aş dori o cameră ca lumea, cu un pat curat.

— Cu plăcere, mademoiselle, o să fiţi mulţumită de serviciile noastre.

Domnişoara Corday se dezbrăcă, se întinse pe pat, se acoperi până la gât şi dormi un somn bun de la prânz până în dimineaţa următoare. Nu avea mustrări de conştiinţă, nici frică nu-i era. Solitara conspiratoare venise la Paris pentru a ucide, dar, după cât se părea, această sarcină neobişnuită nu o tulbură. Era convinsă până în adâncul sufletului că avea de săvârşit o faptă pe gustul celui de sus, că, prin moartea unui singur monstru, va

schimba viaţa a sute de mii de cetăţeni nobili. Totul era gândit până în cele mai mici amănunte, planul fusese pregătit din vreme, îşi amintea perfect de toate câte le avea de făcut.

Caen era capitala departamentului Calvados. De aici până la malul mării nu erau decât douăzeci de kilometri. Peste râul Orne treceau patru poduri, Wilhelm Cuceritorul lăsase aici o cetate puternică, iar abaţia Saint Étienne se fălea cu cel mai frumos castel din Normandia.

Oraşul trăieşte prin Place Royale, adică locul în care apărură în lunile de vară ale anului 1793 vânzătorii ziarului mai mult sau mai puţin legal *Le Bulletin de Caen*. Buletinul era editat de girondinii (republicanii) învinşi. Unul dintre numerele lui căzu în mâinile fermecătoarei Charlotte Corday.

Spre deosebire de girondini, domnişoara Corday era la Caen la ea acasă, plictisindu-se în cercurile mic-burgheze. Într-o zi citi articolul de fond plin de chemări înflăcărate şi avu sentimentul că viaţa ei capătă un sens nou. Este cert că sămânţa aruncată, de *Le Bulletin de Caen* căzuse pe un teren fertil…

— Marie-Anne Charlotte Corday d'Armont provenea dintr-o familie nobilă, fusese jurista scriitorului Pierre Corneille, autorul celebrului *Cid*, îi studiase pe Plutarh sir Rousseau. Îndată după căderea Bastiliei se entuziasmă pentru ideile Revoluţiei franceze. Când se trezi însă faţă în faţă eu duritatea luptei, îşi schimbă concepţiile şi începu să simpatizeze cu girondinii, pe care Marat îi învinsese nu cu mult timp în urmă.

Câţiva dintre ei fugiră din Paris tocmai la Caen… Este vorba despre Louvet, Pétion, Barbaroux, Buzot şi alţii. Charlotte Corday crescuse într-un mediu sătesc, la o mătuşă a ei, şi visa să ajungă în cercul unor bărbaţi cu oarecare vază.

Charlotte avea douăzeci şi cinci, de ani, era frumoasă, dar nu din cale-afară de plăcută, puţin rotunjoară. În ansamblu însă era drăguţă, tânjea când după un lucru; când după altul, dar de fiecare dată o făcea cu sinceritate. Iar acum, când reuşi să ajungă în societatea girondinilor învinşi, trecu cu întreaga sa convingere nestatornică de partea lor.

Auzi de la aceştia că unul dintre autorii înfrângerii lor era Marat şi în naivitatea ei politică asta amplifica toată povestea. Ajunse curând la convingerea că Marat era un monstru, care trebuie să cadă în starea de nefericire în care se găseau noii ei prieteni. El se găsea, gândea Charlotte Corday, la originea ororilor revoluţiei, deci el era duşmanul poporului, el trebuia să fie urât, pe el trebuia să-l omoare poporul dacă oamenii voiau să trăiască în linişte.

În cele din urmă discută cu girondinii despre gândurile ei. Poate că, din grabă, le-a şi destăinuit planul pe care şi-l făcuse, dar ei n-o luară în serios. Luptătorii aceştia politici aveau în spate o anume experienţă, aşa că naiva săteancă nu reuşi să li se impună. Se poate ca ei să-i fi spus că planurile pe care ea le înfăţişa cu înflăcărare sunt copilăreşti, se poate ca tocmai vanitatea-i rănită să fi fost cea care s-o fi condus pe această hipersensibilă Charlotte Corday spre hotărârea-i nefastă. Oricum, voia să le arate „adevăraţilor" eroi că se înşelau când îşi închipuiau că au de-a face cu o fată zăpăcită, care doar tânjea să elibereze Franţa de răul revoluţionar.

Nu o luau în serios, dar aveau un termen de comparaţie, Majoritatea lor se întâlniseră, nu demult, într-un celebru salon parizian cu Manon Roland, soţia unui girondin, Roland de la Platière, ministru de interne. Manon Roland se pricepea la politică, filosofie şi etică revoluţionară. O ascultau şi învăţau de la ea. Mai târziu însă o aştepta un viitor nu prea strălucit, Montagnarzii au executat-o, iar soţul ei, de desperare, s-a sinucis. Pentru girondini, Manon Roland era o personalitate, Charlotte Corday – o figură de operetă!

Se spune că era îndrăgostită de un marsiliez atrăgător, deputatul Barbaroux, că la Caen nu lăsa să-i scape niciun prilej în care putea să-i admire cuvântările înflăcărate şi să fie aproape de el. Cu puţin timp înainte de plecarea la Paris se despărţi de el în clădirea primăriei, după care se îndreptă spre trăsură însoţită de un bătrân slujitor.

Mai există şi o altă părere, potrivit căreia Charlotte Corday

s-ar fi dus la Paris cu o scrisoare de recomandare. Aceasta trebuia să-i faciliteze accesul la Marat. S-ar fi putut ca scrisoarea să i-o fi dat însuşi girondinul Barbaroux: Cert este că recomandarea de a pleca la Paris o primi de ia Barbaroux. Scrisoarea nu avea nicio legătură cu planul atentatului, ci se referea la ceva cu totul banal. Deputatul Barbaroux o recomanda pe domnişoara Corday atenţiei colegului Său Duperret, care trebuia s-o ajute să procure nişte documente de „familie pentru o prietenă a Charlottei, călugăriţa mănăstirii unde aceasta fusese cândva la şcoală. Deputatul Duperret o ajută, într-adevăr. Charlotte primi documentele de la Ministerul de Interne fără a le preda vreodată. Nu i se ivi prilejul.

La 9 iulie se urcă în diligenţă la Caen, la 11 iulie aranjă problema documentelor pentru prietena ei călugăriţa, se plimbă pe străzile Parisului, ascultă ce se vorbea, încercând să-şi ordoneze totul în cap. Era liniştită şi discretă. Lua masa şi dormea la „Auberge de la Providence".

Deşi mai înainte era nehotărâtă, în cursul zilei de vineri puse capăt frământărilor ei. Sâmbătă dimineaţa în jurul orei opt se afla lângă Palais Royal. Intră într-un magazin de cuţite, unde alese un cuţit ascuţit. Era convinsă, desigur, că nu-l va putea ataca pe Marat chiar în clădirea Convenţiei, în faţa mulţimii. Omul politic, era grav bolnav şi nu putea ieşi din casă. În felul acesta, Charlotte se hotărî să pătrundă până în dormitorul lui. De la Palais Royal se duse pe jos până la Place de la Victoire, unde se aflau câteva trăsuri. Se urcă într-una dintre ele şi îi porunci vizitiului:

— Rue de l'École de Médecine! în casa cu numărul 44 locuieşte cetăţeanul Marat. Acolo să opriţi!

În enciclopedii, Jean Paul Marat este prezentat că „prietenul poporului", denumire – care aparţinea şi cotidianului editat de el. Marat a fost una dintre personalităţile cele mai proeminente ale Revoluţiei franceze, purtătorul de cuvânt al iacobinilor şi învingătorul girondinilor, ziarist şi medic, sociolog şi om politic, fizician, teoretician şi practician revoluţionar. În vara anului 1793 ajunsese un om din cale-afară de nenorocit. Jean Paul Marat era un gigant pe care îl doborî însă o boală respingătoare. Suferea, dar nu

se dădea bătut. Acasă stătea într-o vană de tablă plină eu să străduindu-se să nu bage în seamă propria-i. degradare fizică.

Jean Paul Marat era născut pentru a fi revoluţionar, dar avea să sufere, până la urmă, din pricina modului său de viaţă neregulat. La Londra fiind, avusese o criză datorată unei profunde epuizări nervoase, o boală grea, care îl ţintuise la pat şi în anul 1782. Care să fi fost însă spiritul acela rău ce nu i-a mai permis abilului politician să iasă din casă?

Din propriile-i spuse, se poate deduce că avea un comportament foarte asemănător cu al unui epileptic. Îndură crize însoţite de convulsii, care se repetau des şi cu regularitate, şi nu-i fu de folos nici tratamentul cu şocuri electrice – metodă foarte nouă pentru timpul acela. Era nervos, nimeni nu se putea apropia de el, ca omul bolnav care arareori se simte bine şi nu poate şti când va avea o nouă criză. îl tortura o continuă nesiguranţă, şederea în ascunzişuri provizorii, umede şi întunecoase, fără o alimentaţie regulată, fără posibilitatea de a respecta nici măcar regulile de bază ale igienei personale.

Acesta fusese începutul istoriei bolii lui. Mai târziu, suferinţele se înteţiră, avea dureri cumplite de cap de natură infecţioasă, paraliza din când în când, jumătatea stângă a corpului rămânând pentru un timp nemişcată. Marat trăia zile şi luni de activitate febrilă, era istovit, nu mai putea continua munca, boala revenea şi se agrava, apoi avea să vină ultima maladie, cea mai puţin plăcută, chiar dacă, la prima vedere, nu şi cea mai periculoasă, o boală despre care nu se poate vorbi. O infirmitate care îl apăsa pe marele bărbat, obişnuit până atunci să hotărască mersul evenimentelor.

Doctorul Cabanès îşi exprimă părerea că Marat suferea de o eczemă întinsă şi foarte dureroasă în regiunea şezutului şi a organelor genitale. Din această cauză, în lunile calde ale verii stătea acasă într-o cadă de tablă plină cu apă rece. Totuşi, eczema supura, producea mâncărime, Marat nu putea să stea nici culcat, nici în picioare. Chinurile erau continue, suferea zi şi noapte.

Diagnosticul doctorului Cabanès fu confirmat şi de alţi

doctori. Aceştia afirmară că era vorba despre o înrăutăţire bruscă, despre apariţia unei spuzeli neplăcute şi a unor furuncule purulente. Marat nu suferea nici de sifilis, nici de lepră, cum se spunea adesea, dar boala lui era la fel de deprimantă. Jean Massin arată că doctorul Juskiewenski, care studia acest caz, ar fi declarat, citez: „Oricum, Marat n-ar mai fi trăit decât câteva luni şi influenţa sa ar fi scăzut treptat".

Charlotte Corday coborî din trăsură în faţa casei cu numărul 44 de pe Rue de l'École de Médecine, unde locuia monstrul pe care venise să-l omoare. În naivitatea-i politică, simplifica problema revoluţiei şi contrarevoluţiei, amplifica numărul morţilor, arunca vina pentru toate grozăviile şi violenţa în capul unui singur om. Îşi făcu următoarea socoteală: îl voi ucide pe Marat, iniţiatorul tuturor ororilor revoluţiei, şi voi apăra prin aceasta miile de vieţi ale unor oameni nevinovaţi.

Sună şi aşteptă să i se deschidă. Nu se temea, se considera organul executiv al unei societăţi aduse în stare de mizerie. Se credea puţin Mesia, puţin cavalerul din poveste care a pornit spre bârlogul balaurului setos de sânge pentru a scăpa omenirea de el.

Se deschise o uşă şi în faţa Charlottei Corday apăru o femeie nici tânără, nici frumoasă. Era Simone Evrard, prietena lui Marat.

— Aş vrea să vorbesc cu cetăţeanul Marat, spuse Charlotte Corday cu glas ferm.

— Cetăţeanul Marat este bolnav.

— Dar am să-i transmit nişte ştiri importante.

— V-am spus, nu vă poate primi pentru că nu se simte bine.

— E vorba de o destăinuire… insistă Charlotte Corday.

— Îmi pare rău, înţelegeţi-mă, vă rog…

— Dar aţi putea cel puţin să-mi spuneţi când…

— Nu ştiu, acum nu.

— Atunci când?

— Când o să se simtă mai bine.

Era în ziua de 13 iulie. Soarele amiezii dogorea. Charlotte Corday rămase încă câteva clipe în faţa uşii închise, simţind că planul i se năruie.

— Tânără atentatoare nu voia însă să depună armele. Obstacolul nu o putea determina să-şi schimbe proiectul. Se plimbă pe nişte străzi învecinate şi peste o oră-două se întoarse şi sună din nou la uşa lui Marat. îi deschise o altă femeie, dar îi spuse acelaşi lucru: Marat era grav bolnav şi nu primea pe nimeni.

Cu toate acestea, în seara aceleiaşi zile şi în cea precedentă îl vizitaseră câţiva prieteni. Mai întâi, o delegaţie a Clubului cordelierilor, adică a celor mai apropiaţi colaboratori, apoi un grup de iacobini. Marat şedea în cada cu apă, peste care aşezase o scândură. Pe ea se găseau câteva documente şi o călimară. Citea ziarele şi lucra în aceste condiţii de dimineaţă până în dimineaţa zilei următoare. De dormit nici nu putea fi vorba.

Pe aceşti vechi combatanţi revoluţionari putea să-i primească stând în cadă, însă pe tânăra doamnă necunoscută, care sunase la uşa lui, cu greu ar fi putut-o primi în această postură. Cetăţeanul Marat avea nevoie de linişte, iar Simone Évrard ştia acest lucru, şi îl ştia bine şi proprietara casei, dar niciuna, nici cealaltă nu erau convinse că domnişoara aceea avea pentru Marat o surpriză adevărată şi interesantă, aşa cum afirma.

Charlotte Corday se întoarse la hanul unde locuia. Intră în cameră, luă loc la masă şi scrise o scrisoare pentru

Marat. – îşi spuse că mai întâi va trebui să treacă de cele. două femei care îl păzeau pe „prietenul poporului".

Scrisoarea nu conţinea nicio comunicare deosebită. Venise de la Caen şi cuprindea veşti despre pregătirile girondinilor. Trebuia să discute personal cu Marat, era ceva din cale-afară de important.

Scrisoarea îi fu transmisă printr-un chelner de la „Auberge de la Providence" cu care Charlotte se împrietenise. Plicul ajunse pe scândura lui Marat după-amiază. Nu se cunoaşte reacţia lui la citirea textului, dar interveni personal când, între orele şapte şi opt, la uşa lui apăru iarăşi obsedanta vizitatoare. Charlotte sună şi ceru stăruitor să vorbească cu cetăţeanul Marat. Însă şi de astă dată proprietara casei i se puse în drum.

Charlotte Corday îşi luase măsuri pentru orice eventualitate.

– în poşetă avea un alt plic. În care repeta propunerea din precedenta scrisoare, adăugând că este urmărită pentru convingerile ei revoluţionare. Mai scria că nu ştie ce să facă şi, de aceea, cere să fie apărată.

N-a mai fost nevoie de scrisoare. Marat auzise de sus toată discuţia. Charlotte Corday, care se credea predestinată pentru această faptă, îşi pierdu răbdarea şi cerii insistent, energic şi cu voce tare să fie lăsată să intre. Marat o strigă pe Simone şi o întrebă ce se petrece jos. Simone se duse să vadă, apoi se întoarse şi spuse că doamna aceea tânără şi elegantă a venit din nou. Marat îşi aminti de scrisoarea pe care o citise doar cu puţin timp înainte şi porunci să fie lăsată să intre. O primi stând în cadă aproape gol. Îşi trase puţin halatul peste marginea băii.

Charlotte Corday intră şi întreaga scenă care urmă dură zece, poate cincisprezece minute şi fu dramatică prin însăşi simplitatea ei. Marat o primi pe necunoscută, iar ea îi spuse de unde vine şi ce mesaj aduce. Marat începu să scrie numele contrarevoluţionarilor; prietena şi concubina lui, Simone, avea o presimţire funestă şi, de aceea, se ţinea cât putea mai aproape: deretică prin casă, intră şi ieşi din încăpere în timp ce Marat discuta cu necunoscuta. Nu se întâmpla însă nimic, Marat stătea liniştit în cadă, vizitatoarea îi acuza pe răsculaţii din Caen. Simone se duse în bucătărie să pregătească o limonadă pentru Mařat.

Jean Paul Marat scrise pe un carnet două sau trei nume, aplecându-se peste scândură. Charlotte dicta. Se uită împrejur şi observă că rămăseseră doar ei doi. Luă cuţitul din poşetă şi-l înfipse cu toată puterea în spatele lui Marat.

Cuţitul străpunse plămânii şi ajunse la inimă. Era plin tot de sânge, apa din vană se înroşi mai întâi, apoi se întunecă la culoare. Marat agoniza. Sunt contradicţii dacă a rostit sau nu reproşul pe care i l-au atribuit mai târziu cronicarii: „De ce pe mine, draga mea prietenă, de ce pe mine?” Alţii afirmă că ar fi strigat-o pe Simone să-i vină în ajutor, ceea ce ar fi fost firesc, dacă ţinem seama de starea muribundului.

Prietena lui Marat veni în fugă şi înţelese ce s-a întâmplat.

Charlotte Corday stătea în picioare, fără să încerce să fugă. Šimone alergă în stradă să cheme ajutoare. Peste puţin timp, un comisar de poliţie găsi cadavrul în cadă şi lângă ea pe Charlotte Corday. Aceasta tocmai îşi trăgea mănuşile; întinse mâinile pentru a i se pune cătuşele şi plecă însoţită de funcţionarul de poliţie. Acesta trebui să o apere de mulţimea înfuriată. O conduse la închisoare, dar, împotriva tuturor aşteptărilor, ajunse într-o închisoare mai acătării. Supraveghetorul şi soţia lui o tratară cu atenţie pe criminală până în clipa când aceasta fu dusă în faţa tribunalului.

Charlotte Corday nu trebui să aştepte prea mult pronunţarea sentinţei, procesul fiind pregătit în numai câteva zile. La 17 iulie fu chemată să dea socoteală pentru fapta sa. Dovezile erau convingătoare, doar fusese prinsă asupra faptului, iar ea recunoscu. Se gândea la moarte, dar nu-şi putea imagina că va fi condamnată în mod definitiv. Credea în poveşti romantice, că poporul dezlănţuit o va sfârteca în bucăţi.

Dezbaterea judiciară a fost scurtă şi clară. Acuzatorul Fouquier Tinville prezentă arma crimei, iar proprietarul magazinului de cuţite de la Palais Royal confirmă că vânduse cuţitul cu pricina acuzatei. Charlotte Corday recunoscu că l-a ucis pe Marat, declarând că nimeni n-a îndemnat-o s-o facă, că nu era vorba de un complot organizat şi nici de un atentat pus la cale în urma unei hotărâri colective. Ea singură plănuise atentatul împotriva lui Marat şi ea singură îl ucisese.

Nimeni nu se aştepta la o altă sentinţă. Tribunalul o condamnă la moarte. Seara, între orele şapte şi opt, din închisoare ieşi o căruţă. În căruţă era Charlotte, îmbrăcată într-o cazacă roşie, semnul distinctiv al asasinilor. Unii îşi scoteau pălăria în faţa ei, alţii ridicau spre ea pumnii încleştaţi de ură. Eşafodul se afla pregătit în Place de la Révolution. Căruţa se opri în mijlocul pieţei înţesate de lume. Călăul îi legă condamnatei picioarele.

Capul Charlottei Corday căzu în coşul de nuiele dinainte pregătit.

5
Conspirația lui Orsini

Plombières este o stațiune balneară din Vosgii francezi, cunoscută pentru izvoarele ei termale tămăduitoare, care ajung până la douăzeci și șase de grade. Aici își dădea întâlnire, încă din timpul romanilor, toată crema Europei. În timpul lui Napoleon al III-lea, băile deveniră locul de întâlnire a nobilimii franceze, iar mai târziu, în primăvara anului 1858, locul de desfășurare a unor importante manevre de culise.

Într-o seară, în piața din Plombières opri o trăsură prăfuită, cu caii obosiți. Sluga se îndreptă spre casa farmacistului. Domnul de pe scaunul din spate, cu pălăria trasă pe ochi, aștepta. Sluga se întoarse, domnul acela coborî, farmacistul își scoase respectuos pălăria și-l conduse pe călător în mansarda casei lui. Se prezentă: Giuseppe Benzo. Venise tocmai din îndepărtatul Torino.

A doua zi dimineață, în casa farmacistului își făcu apariția un domn de neam mare. Acesta îl vizită pe străin în camera lui și plecă după câteva minute. Oamenii care se găseau în piață începură să șușotească cum că acesta ar fi fost aghiotantul împăratului Napoleon. Treizeci de minute mai târziu avea să se adeverească că nu se înșelaseră. Domnul Benzo luă iarăși loc în trăsură și coborî în fața reședinței împăratului francez, care se găsea la Plombières, la tratament.

Domnul Benzo își lăsă pălăria și bastonul, apoi se îndreptă către camera de lucru a împăratului.

— Bine ați venit, domnule președinte al guvernului. Sunt bucuros că ați acceptat invitația mea. Cum a fost drumul? – întrebă, zâmbind, împăratul Napoleon.

Giuseppe Benzo trecuse prin Elveția cu pașaport fals; Oaspetele lui Napoleon era contele Camillo Cavour, premierul regatului piemontez. Venise incognito pentru că era vorba de tratative secrete. Rezultatul acestora avea să schimbe fața Europei și să aducă Italiei independența. Cei doi oaspeți ai băilor din Plombières căzură de acord ca țările lor să înceapă împreună lupta

împotriva Habsburgilor. În primăvara lui 1859, francezii şi piemontezii porniră împotriva regimentelor austriece, iar în vara aceluiaşi an obţinură o victorie istorică la Magenta. Douăzeci de zile mai târziu învinseră şi la Solferino.

Franz Joseph I era la ananghie. Napoleon al III-lea câştigă Lombardia, pe care o cedă Piemontului, iar un an mai târziu acesta îşi adaugă Toscana, Modena şi Parma. Regele piemontez Victor Emmanuel deveni rege al Italiei. Geografii desenară o nouă hartă a Europei, istoricii puteau începe să scormonească în culisele politice ale alianţei pe care o încheiaseră Napoleon şi Cavour, oaspeţi ai băilor din Plombières.

Unul dintre motivele cele mai posibile şi cele mai curioase pare aţi fost. atentatul anarhistului Felice Orsini împotriva împăratului Napoleon al III-lea. Dramaticul eveniment atrăsese atenţia împăratului asupra necesităţii rezolvării problemei italiene şi s-ar putea ca el să fi fost unul din motivele care să-i fi schimbat părerea lui Napoleon în problema unificării Italiei.

În timpul când avusese loc atentatul, ambii adversari, Felice Orsini şi împăratul Napoleon al III-lea, aveau în spate ani furtunoşi de viaţă. Nici cariera unuia, nici a celuilalt nu ducealipsă de schimbări radicale.

Prinţul Charles Louis Napoléon Bonaparte nu se putea gândi la trecut fără a nu-l vedea plin de pete. În anul 1848, când căzuse Ludovic Filip iar el candida la funcţia de deputat în Adunarea Naţională, avea deja pe conştiinţă două încercări de lovitură de stat, prima la Strasbourg, a doua la Boulogne. În cazier avea trecută o sentinţă de condamnare la moarte. Cu toate acestea, îşi petrecu numai şase ani în închisoarea din Ham, care o găzduise când va şi pe Fecioara din Orléans. Se deghiză şi reuşi să fugă clin celulă şi să-şi salveze viaţa refugiindu-se în străinătate.

În anul 1848 se întoarse, se pricepu să folosească prilejul oferit de revoluţie, iar în decembrie deveni preşedinte al Franţei. Era un succes fulgerător, dar el nu se mulţumi cu atât, dorea să fie încoronat împărat. Preşedintele republicii organiză un puci împotriva republicii, dar republicanii opuseră rezistenţă. Se

ajunse la lupte înverşunate, pe străzile Parisului rămânând fără viaţă, pe baricade, vreo mie două sute de oameni.

Preşedintele Louis Napoléon Bonaparte fixă la momentul oportun un referendum împotriva republicii şi câştigă cu un mare avantaj. Republica franceză căzu, monarhiştii preluară puterea, iar republicanii deveniră peste noapte elemente subversive.

Împăratul Napoleon încercă să câştige simpatia oamenilor printr-o teroare care nu avea asemănare. Şaizeci şi şase de politicieni republicani trebuiră să plece în exil, poliţia arestă aproximativ o sută cincizeci de mii de adversari ai împăratului, tribunalele militare condamnară sute de nevinovaţi la pedeapsa cu moartea sau la moarte lentă dar sigură în Insula Diavolului.

Emigranţii nu depuseră însă armele, din exilul lor britanic încercau să se răzbune. Din insula Jersey, unde se afla, Victor Hugo scrise despre Napoleon ca despre un împărat care trebuie să cadă pentru ca Franţa să poată respira în voie. Napoleon era prezentat ca un tiran. La început opinia publică se purtă cu toleranţă faţă de Napoleon, îl iertă pentru uvertura lui sângeroasă, iar în cele din urmă trecu de partea lui. Căsătoria lui Napoleon cu contesa spaniolă Maria Eugenia Agostina de Montijo deveni o sărbătoare naţională, iar mai târziu, când li se născu micurţul Lulu, întreaga Franţă se bucură alături de părinţii lui. Deocamdată, adversarii lui Napoleon, care se aflau în exil, nu puteau vorbi despre organizarea unei lovituri de stat, dar o pregăteau teoretic. Unul dintre ei punea la cale o acţiune concretă.

Se numea Felice Orsini şi unii istorici îl prezintă ca pe un revoluţionar de profesie. Acesta se născu în anul 1819 într-o mică localitate italiană. Tatăl său, Andrea, fusese un luptător activ pentru progres. Micuţul Felice avea să se întâlnească de timpuriu cu rezultatele terorii politice. Nu avea decât trei ani când în casa lor îşi făcură apariţia câţiva poliţişti care îl arestară pe tatăl lui şi-l duseră la închisoare. Mai târziu, sub escortă, îl trimiseră în exil. Maria Orsini, mama lui, rămăsese singură cu copiii, fără mijloace, drept care micul Felice se mută la un unchi înstărit din Imola.

Felice crescu în bunăstarea unui mediu burghez în care nici

nu putea fi vorba de idei revoluționare. Lui Felice însă îi curgea prin vine un sânge fără astâmpăr. Când împlini nouăsprezece ani luă parte la demonstrații antiaustriece. Mercenarii Vaticanului și ai Elveției, împreună cu detașamentele austriece înarmate le reprimară, pe demonstranți îi arestară sau îi împrăștiară. Pe băiatul cu cocardă pe braț nimeni nu-l băga în seamă. Felice însă nu renunță.

Cariera lui de revoluționar debută printr-un episod trist. Felice își procură un pistol cu butoi cu care îi plăcea foarte mult să se joace. Odată însă pomi din el un glonț, care îl nimeri din greșeală pe Domenico Spada, bucătarul unchiului său. Speriat de consecințe, Felice dispăru în munți și reuși să se strecoare printr-o trecătoare peste granită, în Toscana.

Unchiul lui Felice era un cetățean bogat și de vază, cu relații influente, care reuși, fără prea multă bătaie de cap, să repare fapta nefericită a nepotului său. Din partea arhiepiscopului Feretti, viitorul papă Pio Nono (Pius al IX-lea), primi asigurarea că Felice se putea întoarce acasă fără a fi pedepsit.

Tânărul Orsini avu noroc. Oficialitățile uitară cele întâmplate, iar el se putea consacra în liniște. studiilor de drept. De aceea se duse la Ravenna, iar mai târziu la Bologna și ajunse tocmai acolo, unde unchiul lui n-ar fi vrut să ajungă pentru nimic în lume: în centrul mișcării revoluționare. Aici fiul se întâlni cu tatăl. Își uniră forțele și apărură, mai târziu, la Imola. Cineva îi văzu și-i trădă. Peste noapte se pomeniră cu poliția pe capul lor. Andrea și Felice Orsini ajunseră la închisoare fiind considerați niște revoluționari periculoși.

Autoritățile erau neînduplecate cu adversarii regimului. La trei zile după arest, lui Felice îi puseră cătușele ca unui asasin de rând și-l escortară la Pesaro. Nu rămase însă mult timp acolo, peste o săptămână se întâlni iarăși cu tatăl său. Ajunseră amândoi la Urbino. Pe drum, dar mai ales în închisoare, cei doi se convinseseră de teroarea nemaiauzită prin care poliția încerca să-i sperie pe cei din opoziție.

Tatăl Andrea bănuia că drumul prin închisorile italiene nu

se va sfârşi cu bine. La Roma ajunseră în faţa unui tribunal bisericesc, un faimos tribunal care îi condamnă la muncă silnică pe viaţă pentru revoltă împotriva tuturor guvernelor Italiei. Urma să fie trimişi în lanţuri la galere.

Cu toate acestea au fost puşi în libertate. Cu o zi înainte de à avea loc transportarea deţinuţilor muri papa Grigore al XVI-lea. Oficialităţile amânară transportul condamnaţilor, pe tronul Vaticanului se urcă Pius al IX-lea, cunoscut apropiat al unchiului din Imola al lui Felice, arhiepiscopul Feretti de odinioară. Acesta îi salvă viaţa lui Felice pentru a doua oară. îi amnistie şi se mulţumi cu angajamentul scris al celor doi Orsini că nu se vor mai revolta niciodată împotriva guvernului şi a suveranului.

Obosit de viaţa de câine pe care o dusese, tatăl lui Orsini renunţă la ideile sale, ţinându-se de promisiunea făcută. S-ar fi putut ca o astfel de atitudine să fi urmat şi fiul său dacă, între timp, n-ar fi devenit un mucenic respectat şi. stimat. Revoluţionarii urmăriseră calvarul lui prin închisori şi desfăşurarea procesului din sala sfântului tribunal şi-l luară drept model de partizan al mişcării de eliberare „Tânăra Italie". Felice Orsini tânjea de când era copil după fapte mari, iar acum anarhia reprezenta pentru el chemarea vieţii lui.

Se-nţelege că Felice era urmărit cu atenţie. Când, imediat după aceea, a fost prins din nou, a fost condus peste graniţă fără prea multe dezmierdări pe drum, izbucni apoi revoluţia şi se schimbă roata. Orsini a fost reabilitat şi a devenit, pentru scurt timp, în anul 1848, deputat în ţinutul natal. Pe teritoriul eliberat se întoarseră însă destul de repede armatele austriece şi totul redeveni ca mai înainte. Felice Orsini se deghiză în chelner şi plecă cu acte false mai întâi la Florenţa, de acolo la Genova, iar când se convinse că poliţia îi prinsese urma plecă mai departe la Nisa.

În timpul şederii sale la Nisa se întâlni cu revoluţionarul rus Aleksandr Ivanovici Herzen, precum şi cu revoluţionari din alte ţări ale Europei şi se convinse că lupta Italiei pentru libertate nu era o acţiune singulară în Europa, că forţele progresului începuseră să se trezească şi în alte ţări. Călători mai departe, o

scurtă perioadă şi-o petrecu în Elveţia, iar mai târziu, la Viena fiind, plănui un atentat împotriva împăratului Franz Joseph.

Nu s-alese decât cu planul, dar, cu toate acestea, ajunse în faţa tribunalului pentru agitaţie anarhistă-împotriva împăratului. Sentinţa: închisoare pe viaţă. Îl duseră la o fortăreaţă din Mantova unde, ferecat în lanţuri într-o celulă subterană, urma să-şi petreacă anii ce-i mai rămăseseră de trăit. Nu peste mult timp însă ajunsese din nou în libertate. Nu se ştie cum a reuşit să primească în celula numărul 4 a închisorii Castell San Giorgio opiu şi prin ce truc a izbutit să-l toarne în băutura pe care avea s-o înghită paznicul. Fapt este că aşa s-au petrecut lucrurile. În noaptea de 1 aprilie 1856, după ce paznicul adormi buştean, Orsini îi luă cheia, se travesti şi păşi spre libertate pe când nu se luminase încă de ziuă.

Fugi la Genova, apoi, trecând prin Elveţia, ajunse la Paris de unde, cu acte false, poposi la Londra. Acolo se întâlni cu Giuseppe Mazzini. La Londra Orsini deveni profesor de limba italiană, ţinea prelegeri de literatură italiană şi continua să urzească planuri revoluţionare. În acea perioadă se hotărî să organizeze un atentat împotriva împăratului Napoleon al III-lea. Motivul era, la prima vedere, simplu şi logic. Louis Napoléon Bonaparte luptase cândva de aceeaşi parte a baricadei cu Orsini împotriva papei pentru eliberarea Italiei şi jurase să-şi consacre toate forţele răsturnării regimului. După anul 1848 trăda, devenind duşmanul oricărui efort îndreptat spre eliberare.

Primul ajutor al lui Orsini în organizarea pregătirilor pentru atentat era doctorul Simon François Bernard, un emigrant politic din sudul Franţei, din Carcassonne. Acesta făcu cunoştinţă şi cu alţi conspiratori, cu Rudio şi Pieri. Mai târziu li se alătură şi Antonio Gomez, fost membru al Legiunii străine.

Giuseppe Andrea Pieri provenea din Lucea, lucrase la Lyon şi Paris şi nu avea un trecut prea curat. Fusese condamnat cândva pentru furt. Timp de câţiva ani sluji în legiunea străină franceză, dar nu o făcu cu prea multă plăcere. Îşi câştigă merite la vânătorii de munte, unde ajunsese, pretindea el, până la gradul de maior.

După aceea se încurcă în pregătirea complotului, poliția îi dădu „de urmă, iar el trebui să fugă în Franța. Dar autoritățile nu-l lăsară în pace nici acolo. Din această cauză se mută la Düsseldorf, iar mai târziu la Londra.

Cei cinci conspiratori pe întâlniră cu al șaselea, inginerul Taylor, un bun specialist în construirea de mașini infernale. Era „tocmai omul de care avea nevoie Orsini. Și cu acesta grupul atentatorilor era complet.

Felice Orsini avea o experiență bogată, știa că trebuie să fie din cale-afară de prudent, de aceea începu pregătarile cu o consecvență de strateg profesionist Mai întâi își procură acte false. Din italianul tipic care era, deveni englezul Thomas Alsopp. Xocui în hotelul Ginger o bunăbucată de vreme, apoi, mai târziu, se mută în Bruxelles. Aici se instala chiar în centrul orașului, într-unul din cele mai bune hoteluri din Place Royale. La Bruxelles își făcu o intrare de rentier bogat.

Inginerul Taylor confecționă între timp bomba, i-o dădu doctorului Bernard, acesta o demontă, o puse într-un geamantan pe care îl încredință unui anume Joseph Georges. îl făcu să creadă că este vorba de prototipul unei invenții valoroase, că numai el poate să transporté aparatul până la Bruxelles, dă fără aparat Taylor nu poate pleca din Anglia și de aceea ar fi foarte bucuros dacă domnul Georges l-ar putea ajuta. La Bruxelles, în cafeneaua fratelui domnului Georges din Place de la Monnaie, geamantanul va fi ridicat de un englez.

Joseph Georges trebuie să fi fost un om credul, mai ales pentru că, neavând idee de ce anume transporta, le arătă calm vameșilor părțile componente ale bombei pe care le prezentă ca fiind părțile componente ale unei instalații de gaz. La ora convenită sosi la cafeneaua din Place de la Monnaie unde îl aștepta însuși doctorul Bernard iradiind de bucurie că reușise să realizeze mai repede decât presupunea sarcina primită și că nu mai trebuia să se îngrijească de un alt intermediar. îi mulțumi respectuos pentru ajutor, iar în continuare avea să se ocupe chiar el de aparat.

Giuseppe Andrea Pieri deveni, așa cum o arătau actele pe

care le purta în buzunar, Joseph Andreas Piercy, funcţionar de stat prusac, iar colegul său, Rudio, se dădu drept portughez. Lucra ca reprezentant comercial al unei fabrici de bere şi se numea da Silva. Gomez avea actele pe numele Bryon Swiney. Şeful conspiratorilor, Thomas Alsopp, controla desfăşurarea pregătirilor şi urma să dea ordinul de începere a primei. părţi a operaţiunii.

La 19 decembrie dintr-un tren care opri la Gara de nord din Paris coborî ún bărbat care lăsa să se vadă că trăieşte pe picior mare. Acesta făcu semn unui hamal, îi încredinţă geamantanele şi porunci să fie chemată o trăsură. Se duse la „Hotel de Lille et d'Albion", unde se prezentă drept funcţionarul de stat britanic Thomas Alsopp. Se pare că hotelul acesta de pe Rue St. Honoré nu-i prea plăcu, de aceea, după câteva zile, se mută, în chip de om bogat, într-un apartament luxos la primul ataj al unei case. Aici nu trebuia să lase impresia că e preocupat de probleme materiale.

Rudio şi Pieri sosiseră între timp la Paris şi se instalară în Montmartre într-o clădire împodobită cu firma, pompoasă „Hotel de France et de Champagne". În realitate, nu era decât o pensiune cu ziduri coşcovite unde chiria se calcula în diviziuni ale francului. Gomez-Swiney trecea drept sluga englezului Alsopp, de aceea locuia în apropiere de stăpânul său în micul hotel Saxe-Cobourg. Actorii erau pregătiţi, regizorul găsi scena corespunzătoare pentru dramă.

Locul atacului: colţul străzii Le Peletier.

Felice Orsini, acum cetăţeanul britanic Thomas Alsopp, ieşi să se plimbe. Era entuziasmat şi destul de bogat, de aceea îl însoţea sluga sa Swiney, care mergea cu doi paşi în urma lui. Felice îi arătă cu bastonul locul unde va trebui să stea şi unde el, Antonio Gomez, va monta maşina infernală.

La cotitură caleaşca împăratului va reduce din viteză şi astfel va rămâne suficient timp pentru aprinderea încărcăturii explozive. Pieri şi Rudio se vor opri cât mai aproape de intrarea la Operă. În buzunare vor avea bombe. În cazul în care maşina infernală va da greş, ei vor repara greşeala cu ajutorul bombelor. Orsini prevăzuse toate posibilităţile, cunoştea istoria atentatului

din anul 1800 împotriva lui Napoleon şi de aceea se asigură pentru absolut toate împrejurările neprevăzute.

Gomez va pune maşina infernală la locul stabilit, va alerga apoi până se va simţi în siguranţă şi va aştepta. Dacă împăratul va scăpa cu viaţă, el va ieşi din foaierul Operei, va arunca bomba, şi cu asta, basta.

Acesta le era planul. Nu se ştie cum a reuşit Orsini să obţină amănunte în legătură cu programul zilnic al împăratului, când şi de la cine a aflat că acesta va merge la Operă împreună cu soţia. În acelaşi timp nu se ştie cine l-a informat pe prefectul poliţiei pariziene despre existenţa unui bărbat suspect. Să fi avut cumva Orsini vreun spion la Curtea împăratului sau informaţia i-o vânduse vreuna din slugile de la Curte? Să fi avut prefectul vreun agent în cercurile revoluţionarilor sau să-i fi atras atenţia vreunul dintre oamenii de încredere de la hotel, pe care îi plătea? Orsini păstră tăcere asupra sursei informaţiilor Sale, iar prefectul poliţiei pariziene nu se făli nici el.

În dimineaţa zilei de 14 ianuarie 1858, Felice Orsini-Thomas Alsopp se sculă târziu, aşa cum îi stătea bine unui englez bogat, făcu baie, servi un mic dejun consistent, se îmbrăcă cu grijă, apoi, pentru siguranţă, privi spre o geantă care stătea pregătită lângă uşă, îi trecu în revistă conţinutul, o luă şi ieşi cu ea pe scări. Un servitor încercă să-l ajute, dar gentlemanul englez îl refuză politicos. Nu voia să dea din mână maşina infernală, pregătită până în cele mai mici amănunte.

Între orele zece şi unsprezece dimineaţa trăsura lui Orsini opri în Rue Montmartre în faţa lui „Hotel de France et de Champagne". Orsini intră cu servieta în hotel unde se întâlni cu ajutoarele sale: Pieri, Rudio şi Gomez.

Era într-o zi de joi. La Opera din Paris avea loc spectacolul de adio cu celebrul Massol şi cu un mai puţin populara primadonă Ristori. Loja imperială era pregătită. Napoleon al III-lea promisese că va veni – împreună cu împărăteasa Eugenia. Orsini aflase despre aceasta cu două zile înainte. Mai aflase că Massol va cânta arii din „Wilhelip Teil", iar Ristori din „Maria Stuart" şi credea cu

tărie că niciunul. nici celălalt nu vor apărea în seara aceea după asasinarea împăratului. Totul era pregătit: împăratul, atentatorii, soliştii.

La puţin timp după prânz pe masa prefectului poliţiei pariziene apăru ştirea aceea neaşteptată: la Paris şi-a făcut apariţia un străin, se numeşte Pieri, este suspect şi pregăteşte un atentat împotriva înălţimii Sale împăratului Franţei.

Vestea a fost semnalul pentru declanşarea alarmei. Prefectul Pietri alertă inspectorii, care ieşiră pe străzi în câteva minute. Poliţia secretă pariziană avea o experienţă bogată, nu era pentru prima dată când detectivii în civil deşfăşurau o vânătoare de o asemenea amploare. Ei aveau şi de la cine să culeagă informaţii, deoarece dispuneau de oameni de încredere în fiecare cartier. Câţiva dintre ei atraseră atenţia asupra lui „Hôtel de France et de Champagne". Aici detectivii reuşiseră să dea de urma lui Pieri, iar seara, în jurul orei opt, cu numai o oră înaintea planificatei plecări a împăratului la Operă, aceştia îl surprinseră şi-l arestară.

Prefectul poliţiei îşi freca mâinile de bucurie. Informatorul nu minţise. Pieri avea în buzunar o bombă, un pistol cu cinci gloanţe şi mulţi, mulţi bani. îl dezarmară şi completară un mandat de arestare cu numele lui tocmai în momentul în care împăratul şi împărăteasa se urcau în caleaşcă. Prefectul poliţiei considera că acţiunea se sfârşise cu succes şi nici prin cap nu-i trecu că nu putea fi vorba de un atentator solitar. Se gândea la laudele pe care i le va aduce împăratul şi se pregătea să-l surprindă cu vestea înăbuşirii atentatului tocmai în pauza dintre acte. Pieri a fost închis într-o celulă fără a fi interogat. Prietenii lui se găseau la locurile stabilite şi Rudio se miră că Pieri nu mai venea.

Cavalcada pomi înainte de ora nouă şi jumătate. Mai întâi trecură călăreţii din garda personală, o trăsură cu ofiţeri, după care urma caleaşca cu împăratul şi împărăteasa. Pe scaunul de rezervă se găsea aghiotantul lui Napoleon. generalul Rouget, în cea de-a treia caleaşcă prinţesa Matilda şi două doamne de la Curte.

Parizienii sunt oameni curioşi. Ca toţi orăşenii, se

strânseseră la marginea trotuarului strigând „ura”. Pe străzi era destul de întuneric, Parisul nefiind luminat suficient. Gomez se furișă spre locul stabilit, așeză pachetul la picioare, ca și când ar fi vrut să aibă mâinile libere pentru a putea aplauda. Făcu totul conform planului, scoase arcul mecanismului, așeză mașina infernală pe marginea de piatră a trotuarului, așteptă să apară caleașca imperială la cotitură, scoase siguranța și se amestecă prin mulțime.

Câteva clipe de încordare. Mecanismul nu funcționă.

Caleașca trecu, mașina infernală nu explodă. Pentru orice eventualitate, Orsini și ceilalți aveau pregătite bombe. Căută sub haină, apoi strigă colegilor să arunce și ei bombele.

Litografia lui Waldow este cea mai cunoscută dintre toate lucrările înfățișând explozia. O stradă cu felinare, noapte, mulțime înspăimântată, cai pe pavaj, un vizitiu pe capră, prin geamurile caleștii imperiale – fețele schimonosite de groază ale împăratului și soției sale. Una dintre bombe explodase chiar sub caleașcă.

Trei explozii asurzitoare, care stinseră dintr-odată felinarele. Atentatorii aruncaseră bombele doar la câteva zeci de metri de intrarea la Operă, unde se strânseseră oameni care acum se zvârcoleau pe pavaj. Sub tălpile celor care fugeau scrâșneau cioburi de sticlă, pe străzile învecinate se sparseră ferestrele.

Apăru prima lumină. Cineva aprinse fitilul unui felinar, rămas descoperit după spargerea sticlei. Caleașca imperială zăcea lângă trotuar, înclinată într-o parte. Prin mulțime își croi drum un polițist care deschise ușa caleștii.

Întâi coborî împăratul care, galant, o ajută apoi pe împărăteasă să coboare din caleașca înclinată. Pe nas avea o zgârietură neînsemnată, iar soția lui o rană la gât. În rest râu li se întâmplase nimic. Caleașca imperială era blindată pe dedesubt cu plăci puternice de oțel pentru a apăra viața celor doi.

Polițiștii ordonară locuitorilor de pe străzile învecinate să aprindă luminări la geamuri, iar împăratul și împărăteasa trecură în altă caleașcă. Parizienii erau bucuroși că împăratul scăpase cu viață, dar Napoleon se temea: pe străzi s-ar fi putut găsi încă un

atentator, de aceea cerii să ajungă cât mai grabnic la palatul său.

Bilanţul atentatului este cutremurător: doi oameni rămăseseră nemişcaţi pe pavaj – un poliţist şi un funcţionar; Doctorul Tardieu declară mai târziu că dintre cei răniţi au mai murit şase, iar peste o sută cincizeci de parizieni au ajuns la spital cu schije în corp.

Poliţia începu de îndată cercetările. Încă din timpul cercetărilor întreprinse la faţa locului era limpede că atentatul fusese pus la cale de un grup de conspiratori. Josëph Andreas Piercy, pe numele adevărat Pieri, se găsea încă din seara precedentă după zăbrele. Între timp anchetatorii aflaseră că era italian şi că paşaportul lui prusian era fals. După atentat poliţiştii se duseră în camera lui de la hotel, unde găsiră pe pat un bărbat îmbrăcat pe jumătate. Se legitimă: da Silva, portughez. După cercetări reieşi că şi el avea acte false şi că în realitate se numea Carlo de Rudio şi era tot italian.

Detectivii interogară personalul hotelului şi aflară care erau persoanele cu care aceştia se întâlneau. Astfel ajunseră la Swiney-Gomez şi-l arestară într-un han italian, nu departe de Operă. Întrucât ştiau despre el că era sluga unui rentier bogat, apăru curând pe scenă şi englezul Thomas Alsopp-Felice Orsini.

La orele patru după miezul nopţii, adică la numai şase ore de la atentat, toţi complotiştii se găseau în spatele gratiilor. Prefectul poliţiei din Paris îşi freca din nou mâinile.

Cercetările le conducea însuşi Pietri, iar rezultatele erau raportate ministrului de externe. În dimineaţa următoare cei doi se prezentară împreună în faţa împăratului pentru a-i aduce la cunoştinţă succesul repurtat. Napoleon al III-lea nu fu prea entuziasmat când află că atentatorii erau italieni şi, în plus, membri ai organizaţiei „Tânăra Italie". El ştia foarte bine că aceştia erau doar câţiva dintre numeroşii atentatori posibili. Mişcarea» pentru eliberarea Italiei era o organizaţie mult mai periculoasă decât toţi emigranţii republicani la un loc… Ei nu puteau fi învinşi cu mijloacele obişnuite. împăratul Napoleon îi ştia, cândva se aflase alături de ei pe aceeaşi baricadă, jurând credinţă ideii

unității Italiei. Din această cauză se temea împăratul.

În cele din urmă găsiră și un francez care era amestecat în pregătirea atentatului. Detectivii ajunseră la concluzia că bombele folosite nu erau de origine franceză, ci erau aduse din Belgia. Și mai aflară că cel care le adusese era doctorul Bernard, care trăia la Bruxelles. Porniră așadar pe urmele lui. Era prea târziu însă; acesta se îmbarcase pe un vas la Le Havre și, în timp ce poliția efectua cercetări, el ajunsese deja la Londra.

Ministrul afacerilor externe porunci să se întocmească o notă prin care să se ceară extrădarea conspiratorului. Ministrul britanic al afacerilor externe încredința cazul Scotland Yard-ului, poliția îl arestă pe doctorul Bernard și-l duse în fața judecătorului de instrucție. Doctorul Bernard își angajă un apărător capabil, care reuși să coalizeze opinia publică britanică în sprijinul arestatului. Pe străzile Londrei începură să mărșăluiască grupuri de demonstranți. Englezii nu voiau să-l predea pe doctor, iar guvernul britanic nu opta nici el pentru o astfel de soluție. Autoritățile îl puseră pe doctor în libertate și, în plus, îi eliberară o autorizație privind șederea lui pe teritoriul englez. Aceste împrejurări vor sta la baza unei grave crize politice în care relațiile dintre Franța și Anglia au înregistrat o fisură. Se vorbea chiar despre posibilitatea unui conflict deschis. Oficiosul britanic „Annual Register" din anul 1856 publica punctul de vedere al guvernului francez. Acesta conținea învinuiri grave.

„Legile britanice oferă într-o măsură nepermisă apărare și sprijin emigranților străini și persoanelor subversive. Anglia nu s-a îngrijit să ia măsuri pentru a împiedica pregătirea conspirației, care era să-i fie fatală împăratului francez. În felul acesta, Anglia nu și-a îndeplinit datoria sa de aliat credincios și sincer".

Această declarație trezi multe nemulțumiri. Premierul britanic, lordul Palmerston, pentru a apăra prestigiul britanic și pe al său personal, se strădui să impună în parlament o lege nouă care să definească acțiunea de conspirație, însă Camera deputaților rămase pe vechea poziție. Lordul Palmerston pierdu partida, trebuind să-și dea demisia.

Doctorul Bernard îşi luase un avocat bun, care l-a apărat. Felice Orsini nu putea avea un apărător mai vestit decât era parizianul Jules Favre, dar acesta nu-l ajută cu nimic. Publicul din sală şi opinia publică franceză se aflau într-o situaţie deosebită. Francezii ţineau la împărat, dar atentatorul acela cu mustaţă neagră, care n-a pregetat să-şi sacrifice viaţa pentru realizarea unui ţel nobil, le era la fel de simpatic. El lupta doar pentru redobândirea libertăţii ţării sale, iar francezii ştiau dintotdeauna să preţuiască astfel de fapte. Mai târziu, când apărătorul citi în faţa tribunalului scrisoarea clientului său adresată, din închisoarea în care se găsea, lui Napoleon al III-lea, mulţi trecură în mod necondiţionat de partea acuzatului:

„Lui Napoleon, împăratul francezilor!

…Mă plec în faţa judecăţii voastre şi nu voi cere îndurare pentru că ar trebui să mă umilesc în faţa celor care au privat de libertate nefericita mea ţară şi pentru că, în situaţia în care mă aflu, aştept moartea ca pe o eliberare. Acum, când mă găsesc la sfârşitul vieţii mele, aş vrea să fac o ultimă încercare, în ajutorul Italiei, pentru a cărei independenţă am îndurat nu odată privaţiuni.

O implor pe Înălţimea Voastră să redea Italiei independenţa pe care au pierdut-o copiii acestei ţări în anul 1849 din vina francezilor. Fie ca Înălţimea Voastră să-şi amintească că italienii, printre care şi părinţii mei, şi-au vărsat cu entuziasm sângele pentru Napoleon cel Mare, căruia i-au rămas credincioşi până în clipa cea de pe urmă.

O rog pe Înălţimea Voastră să nu refuze ultima dorinţă a unui patriot, aflat acum pe ultima treaptă a eşafodului, şi să elibereze ţara mea. În felul acesta, gloria împăratului va fi însoţită de binecuvântarea a douăzeci şi cinci de milioane de cetăţeni liberi ai Italiei…”

Nimeni nu se aştepta la o altă sentinţă, dar cine şi-ar fi închipuit că Orsini va câştiga o simpatie atât de mare? Ba chiar simpatia împăratului! însuşi Napoleon al III-lea a dat ordin ca scrisoarea atentatorului să fie publicată în *Le Moniteur*. Felice Orsini, omul simpatic, jurist şi el, aduse în faţa juriului confesiunea

sa de atentator: „Nu vreau să mă ocup aici de nenumăratele motive care m-au condus la convingerea că planurile politice ale împăratului sunt diferite de cele ale intereselor mişcării pentru independenţă a italienilor. Recunosc că m-am hotărât să-l omor în momentul în care am ajuns la convingerea că însăşi persoana lui reprezintă cel mai mare obstacol în calea independenţei noastre".

Orsini, Pieri şi Rudio au fost condamnaţi la moarte, Goanez la închisoare pe viaţă. La 13 martie anul următor călăul îi aduse la ghilotină. Veniră în faţa morţii desculţi, îmbrăcaţi în haine lungi, albe, cu glugă pe cap, aşa cum mureau ucigaşii de părinţi, căci, orice s-ar spune, Napoleon al III-lea avea şi titlul de „părinte al ţării".

Orsini nu reuşi să-l asasineze pe împăratul francez, dar, prin atentatul lui, reuşi s-a conducă istoria pe firul pe care îl dorea. Atentatorul n-a apucat să-şi vadă visul cu ochii, dar visul acesta s-a împlinit.

6
Falsul proroc Booth

Vinerea mare nu era o zi de petrecere, dar oamenii din Washingtonul anului 1865 aveau suficiente motive să se veselească. Se terminase, în sfârşit, războiul Nordului contra Sudului, libertatea ieşise victorioasă, sclavia fusese desfiinţată. Negrii jubilau, sperând că egalitatea în drepturi cu albii va deveni un vis împlinit.

În urmă cu aproape or săptămână generalul Lee şi, odată cu el, douăzeci şi şase de mii de soldaţi înarmaţi capitulaseră. Preşedintele Lincoln fusese de faţă. Urmărise ultimele lupte de pe puntea vasului „River Queen", iar în dimineaţa zilei de 14 aprilie le povestea impresiile sale membrilor guvernului:, – „*în cabina mea*, *pe masă*, *erau întinse câteva hărţi pe care am marcat* cu *ace de gămălie roşii şi negre desfăşurarea luptelor*. *Am hotărât*. *să privesc câmpul de luptă numai după*. *ce*, *la 3 aprilie*, *am primit ştirea că Richmondul căzuse*, *iar unităţile noastre au pătruns în oraşul în*

flăcări".

Dimineaţa luase micul dejun cu familia. Fiul lui cel mai mare, Robert, se întorsese cu o seară înainte din City Point împreună cu generalul Grant. La orele unsprezece preşedintele deschise şedinţa cabinetului, la care participa şi generalul Grant. Era prima lui zi la Washington. În timpul şedinţei răsfoi nişte documente, fără a da vreo atenţie spuselor preşedintelui…

Lincoln şi Grant erau prieteni vechi. După ce termină şedinţa, preşedintele îl invită pe general la Teatrul „Ford" unde se prezenta o comedie de mare succes, în care Laura Keen apărea pentru ultima dată în rolul principal.

Generalul se scuză, dorea să ajungă acasă la copii chiar în cursul după-amiezii şi, după cum se va vedea mai târziu, râu era vorba numai de un tertip. Grant mai avea şi un alt motiv, nu voia ca soţia lui să se întâlnească cu Mary Lincoln. Cele două doamne nu se puteau suferi, iar în ultimele zile încordarea dintre ele crescuse. Iar preşedintele tocmai de aceea voia ca, ieşind. împreună la teatru, să repare ceea ce stricase soţia lui.

În anul 1842, când se luaseră, Mary Todd. era una dintre cele mai frumoase fete din Kentucky. De atunci însă se schimbase mult. Nu mai era nici tânără, nici plăcută, nici îngăduitoare, devenise impulsivă, irascibilă. Se împlinise mai mult decât ar fi fost normal şi avea adeseori stări depresive. I se părea că oamenii nu o bagă în seamă, că nu se poartă cu ea cum s-ar fi cuvenit să se poarte cu prima doamnă a ţării, suspecta pe toată lumea de intenţii ascunse. În ultimele zile era tare geloasă pe soţia generalului Grant, închipuindu-şi că tocmai buna ei prietenă urmărea să submineze poziţia privilegiată de care se bucura. Cauza acestor stări neplăcute era boala, Mary Lincoln sfârşind într-un sanatoriu de boli nervoase, la zece ani după comiterea atentatului.

Soţul era întotdeauna foarte prevenitor cu ea, chiar, şi în ziua aceea fatală. îi promisese de dimineaţă că după-amiaza o vor petrece împreună, dar se pregătise să-i facă plăcută şi în alt mod această zi de sărbătoare. După masa de prânz dăduse ordin să i se reţină pentru seara o lojă la Teatrul „Ford".

După masă, preşedintele Lincoln mai rezolvă câteva probleme de stát. Se povesteşte că se milostivi de un dezertor, un cercetaş sudist care urma să fie spânzurat.

Aduse în sprijinul hotărârii sale argumentul că războiul se terminase, că se aflau în timp de pace, iar cercetaşul nu mai avea nicio misiune. Şi-atunci cui îi mai putea dăuna fapta sa?

Pe la orele patru trăsura trase în faţa casei. Mary Lincoln şi preşedintele urcară şi plecară în port, unde era ancorat în acea după amiază de primăvară monitorul „Montauk". Pe drum preşedintele îşi făcea planuri de viitor, bucuros că grijile pricinuite de război luaseră sfârşit şi că acum vor trăi în linişte. În ceea ce-l privea îşi îndeplinise datoria faţă de popor şi, după expirarea mandatului prezidenţial, se va întoarce în Illinois. Economiile aveau să-i ajungă până la sfârşitul vieţii sau, în cel mai rău caz, avea să-şi redeschidă biroul de avocatură.

Mary Lincoln tăcea, nedorind să-i strice plăcerea soţului său, poate, era pur şi simplu o chestiune de tactică! Ahraham Lincoln nu a mai apucat să afle care era de fapt situaţia financiară a familiei sale. Soţia contractase atâtea datorii fără ştirea preşedintelui, că pentru acoperirea lor nu ar fi ajuns nici dublul economiilor lui Lincoln.

Înainte de ora cinci se întoarseră la Casa Albă. Preşedintele prrimi câţiva prieteni vechi din Illinois – guvernatorul Oglesby şi generalul Hayni – apoi, ca şi în celelalte seri, plecă pe jos spre clădirea Ministerului Apărării unde citi ultimele ştiri. îl însoţi Crook, garda sa personală, care, după moartea preşedintelui, va povesti cu lux de amănunte cum s-a desfăşurat acest drum.

La întoarcere întâlniră un grup de beţivi. Unul dintre ei era cât pe-aci să se lovească de preşedinte… După acest incident Lincoln, ca şi când ar fi presimţit viitoarele evenimente, începu să discute cu Crook dacă cineva ar putea sau nu să atenteze la viaţa lui. Crook povestea că preşedintele îşi răspunsese afirmativ la această întrebare. Cel mai popular dintre toţi preşedinţii americani, Eliberatorul şi Unificatorul, era convins, dacă ar fi să dăm crezare cuvintelor lui Crook, că s-ar putea găsi oameni

interesaţi în a-l înlătura prin forţă.

Poate că se gândea la predecesorul său, Andrew Jackson, împotriva căruia nebunul Richard Lawrence pusese la cale un atentat chiar sub coloanele Capitoliului. Aceasta se întâmplase cu treizeci de ani în urmă, dar americanii mai povesteau adesea amănuntele tragicei întâmplări. Pe atunci se ştia că cel de-al şaptelea preşedinte al S.U.A. avea destui adversari politici şi duşmani personali, dar nici unuia dintre ei nu-i venise ideea să pună la cale un atentat. Pe Lawrence cel puţin nimeni nu-l socotea capabil de aşa ceva.

Preşedintele Jackson se întorcea de la înmormântarea senatorului Davis, însoţit de congresmeni, ziarişti şi prieteni. Când intră pe sub coloanele Capitqliului, pe atunci vechi şi originale, în faţa lui apăru deodată un bărbat necunoscut, care îndreptă spre el două pistoale mari şi apăsă pe trăgaci.

Se auzi o împuşcătură, dar preşedintele Jackson rămase în picioare, nefiind nici măcar atins. Pistolul criminalului dăduse greş, scăpărătoarea aprinsese numai praful de puşcă din butoiaş. Toţi cei de faţă rămaseră înmărmuriţi. Preşedintele îşi reveni primul, ridică bastonul şi încercă să-l lovească. Atentatorul trase şi cu al doilea pistol, dar glonţul zbură aiurea, ca şi următoarele gloanţe pornite din cele două pistoale. Preşedintele avu noroc; scăpase cu viaţă. îl prinse el însuşi pe atacator şi-l făcu inofensiv. A fost „un număr" pe care nu l-a mai reuşit niciun alt preşedinte sau rege.

Imediat după acest atac, oamenii politici începură să schimbe între ei păreri care anume dintre adversarii preşedintelui se afla în spatele atentatorului şi cine anume îl plătise. Au încercat însă o deziluzie. Lawrence era un atentator solitar şi încă unul dement. Venise în Statele Unite din Anglia, lucrase la Washington ca vopsitor şi meşterii erau mulţumiţi de munca lui. Suferise apoi un şoc şi din clipa aceea se credea regele Richard al III-lea. Începuse să trimită scrisori în Anglia prin care cerea să-i fie încredinţat tronul şi, pentru că America era încă o colonie britanică, emitea, de asemenea, în calitate de rege al Angliei,

pretenţii şi la tronul Americii.

Interesant este faptul că cel de-al şaptelea preşedinte al Statelor Unite nu avea gardă personală şi trebuia să se apere singur de duşmani. Pe vremea aceea nici la Casa Albă, nici la Capitoliu nu funcţiona un serviciu regulat de pază al poliţiei.

Jackson îşi salvase viaţa printr-o întâmplare, şi preşedintele Lincoln ştia bine acest lucru. Totuşi – aşa cum va preciza mai târziu poliţistul Crook –, el îşi aminti de acest amănunt şi începu să se gândească la posibilitatea unei morţi violente. Este însă foarte posibil ca aceste pretinse presimţiri ale morţii să se fi născut după atentat, ca o legendă. Oamenii din anturajul preşedintelui, seduşi de popularitatea şefului administraţiei americane, găsiră fiecare câte o explicaţie, înfrumuseţând lucrurile.

Pretinsa discuţie eu Crook nu fusese însă singura presimţire a mor ţii. În cursul după-amiezii, în timp ce se afla în trăsură alături de soţia sa şi se simţea fericit, Mary Lincoln îi spuse:

— Îţi aminteşti, Abe, că un asemenea sentiment de fericire ai mai avut şi cu o zi înainte de moartea fiului nostru?

Şi acest episod a fost interpretat mai târziu ca o presimţire a evenimentelor care au urmat. Providenţa îl avertiza, dar asta nu i-a fost de niciun ajutor. Abraham Lincoln era tipul preşedintelui republican, al luptătorului pentru egalitate şi democraţie, dar cu toate acestea, sau poate tocmai de aceea, avea mulţi duşmani. Primise de la adversarii săi suficiente scrisori de intimidare care conţineau şi ameninţări cu moartea. Printre lucrurile rămase după moartea preşedintelui au fost găsite câteva sute de astfel de scrisori.

Abe Lincoln nu avea dispoziţia cuvenită pentru reprezentaţia excentricei comedii „Verişoara noastră din America". După ce se întorsese de la Ministerul Apărării în jurul orei şapte şi jumătate, mai primise câteva vizite, printre care şi cea a lui Schuyler Colfax, purtătorul de cuvânt al Casei Albe. Se-apropia însă ora opt şi era. timpul să plece la teatru. Pe George Ashmun, membru al Congresului din partea statului Massachusetts, nu reuşi să-l primească, de aceea indică pe cartea

de vizită să fie invitat pentru a doua zi la ora nouă. Acestea au fost ultimele cuvinte scrise de Lincoln.

În faţa intrării principale a Casei Albe, sub un balcon cu coloane, aştepta trăsura prezidenţială. Coborî împreună cu soţia pe un covor înflorat, garda militară prezentă onorul, apoi trăsura se puse în mişcare. Nu se duseră însă direct la teatru. Vizitiul opri pe H-Street, în faţa casei senatorului Harris din New York; Clara Harris şi logodnicul ei. maiorul Henry R. Rathbone, prieteni ai preşedintelui, îi înlocuiră pe generalul Grant şi pe ofensată lui soţie. Cam pe la nouă şi jumătate, adică după începerea spectacolului, cei patru coborâră pe strada a IX-a, în faţa Teatrului „Ford", unde celebra Laura Keen apărea în spectacolul de adio, în rolul Florencei Trenchard.

La intrare aşteptau portarul Charles Forbes şi John Parker, garda personală a preşedintelui Lincoln. Preşedintele îi ceruse ministrului apărării încă din cursul după-amiezii să i-l pună la dispoziţie, pentru paza sa, pe Eckert, un bărbat tânăr şi puternic, care ar fi putut îndepărta orice atentator, dar ministrul îl refuzase. Eckert – spunea ministrul – avea o treabă care nu suporta amânare; După atentat, când era prea târziu, se dovedi că ministrul minţise, deoarece Eckert fusese liber şi rămăsese tot timpul acasă. În locul lui Eckert, ofiţer demn de încredere, îl însoţi poliţistul Parker. Acesta se îmbăta adesea. În câteva articole referitoare la el se afirmă chiar că Parker era un alcoolic notoriu. Şi omul acesta trebuia, el singur, să asigure securitatea preşedintelui Statelor Unite!

Harry Clay, directorul Teatrului „Ford", făcuse încă din timpul după-amiezii pregătiri pentru primirea oficială a preşedintelui. Pusese să fie unite lojile a şaptea şi a opta, din imediata apropiere a scenei. Mânuitorul de decoruri adusese nişte canapele mai bune. Pentru doamne nişte fotolii, îmbrăcate în damasc roşu. Balansoarul preşedintelui fu aşezat în loja numărul şapte, pe primul loc dinspre scenă, în spate şedea soţia lui, în colţul lojei numărul opt luase loc domnişoara Harris şi, lângă ea, pe o canapea, logodnicul ei, Rathbone.

În momentul în care președintele intră în sală dirijorul orchestrei, William Withers jr., făcu un semn artiștilor, care se opriră, înaintară pe scenă spre loja lui Lincoln și se înclinară. Orchestra în tonă imnul american după care spectacolul continuă.

Pe coridor, în fața ușii lojei președintelui, polițistul Parker se așeză pe un scaun. Nu rezistă însă prea mult cu gâtul uscat și peste puțin timp își făcu apariția la bufetul teatrului, punând mâna pe un pahar cu whisky. Dar nu se mulțumi numai cu unul. Locul lui lângă loja prezidențială rămase liber.

John Wilkes Booth era unul dintre actorii noi, dar de vază, ai Teatrului „Ford". Într-un timp foarte scurt deveni idolul femeilor din Washington, de la care primea zilnic zeci de scrisori măgulitoare. În ziua de 14 aprilie Booth se prezentă la poarta teatrului pentru a-și ridica scrisorile. Avea zi liberă, așa că se așeză pe un scaun lângă intrare delectându-se cu declarațiile de dragoste ale admiratoarelor. îl întâlni pe directorul teatrului, de la care află că președintele Lincoln și generalul Grant cu soțiile vor asista la reprezentația de adio a Laurel Keen.

Este sigur că Booth a urcat la etaj să vadă cum aranjau loja mânuitorii de decoruri. Nu este exclus ca tocmai cu acest prilej să fi făcut anumite pregătiri tehnice pentru acțiunea plănuită. Fără să fie observat de cineva, pregăti un sistem simplu care să permită deschiderea lojii din afară cu ajutorul unei sfori. În ușa lojii numărul șapte făcu o gaură prin care să poată privi seara înăuntru. Mai stătu până când lucrătorii arborară drapelul național și portretul lui Washington, apoi părăsi teatrul în liniște.

Actorul Booth rămăsese în Teatrul „Ford" până la unu și jumătate, după care se dusese pe C-Street la grajdurile lui James W. Pumphrey, aflate nu departe de hotelul „National" unde închirie un cal. Între cinci și șase, veni cu calul în spatele clădirii teatrului.

Seara își făcu apariția la teatru după ora nouă. când spectacolul era în plină desfășurare. Se strecură pe la intrarea artiștilor și se opri în culise, unde ceru lucrătorului Edman Sprangler, care din când în când mai dădea o mână de ajutor pe la

grajduri, să aibă grijă de cal… Cum însă Sprangler nu putea pleca în timpul spectacolului, deoarece trebuia să aibă grijă de decoruri, îl chemă pe ajutorul său, Joseph Burroughs, poreclit în teatru „Peanuts" Burroughs, şi-i spuse să aducă iapa lui Booth şi să aştepte cu ea lângă intrarea din spate. Maestrul acolo vrea să o găsească!

Pe un coridor lăturalnic Booth urcă până în vestibul, unde îl întrebă pe John Buckingham cât e ceasul. Puţin mai târziu, la zece şi zece, trecu din nou prin vestibul îndreptându-se spre loja preşedintelui. Se opri în faţa uşii cu numărul şapte unde constată că sfoara era prinsă în încuietoare. Privi apoi prin gaura scobită în lemn şi zări capul preşedintelui Linei on care şedea în balansoar şi asculta.

Dacă Parker nu ar fi fost un beţiv incorigibil şi ar fi rămas pe locul lui, aşa cum suna ordinul, totul ar fi fost altfel. Aşa însă coridorul rămăsese complet gol. Actorul Booth, care cunoştea piesa, aşteptă clipa în care pe scenă rămânea un singur artist: Hary Hawk în rolul lui Asy Trenchard şi, când publicul izbucni în râs, deschise cu grijă uşa lojii. Preşedintele era în semiîntuneric, urmărind acţiunea. Booth se apropie de el fără a fi observat. Scoase o armă simplă, de calibru mare, cu un singur glonţ. Era ora zece şi cincisprezece minute. În momentul în care preşedintele se sprijini cu mâna. dreaptă de balustradă, Booth se apropie în vârful picioarelor şi apăsă pe trăgaci.

Spectatorii nu auziră împuşcătura. Maiorul Rathbone însă intui de îndată ce se întâmplase, se ridică de pe canapea şi se aruncă asupra asasinului. Booth scoase un pumnal şi-l răni la umăr, apoi sări peste balustrada lojii, se încurcă în faldurile steagului şi căzu pe scenă. La atingerea scândurii îşi fractură piciorul, ceva mai sus de gleznă.

Asasinul se târî pe scenă strigând: „Sic semper tyyannis (Aşa vor păţi tiranii!) Trecu pe lângă colegul său Harry Hawk, alergă în culise strecurându-se între Laura Keen şi tânărul William J. Fergusson. În mână ţinea încă pumnalul plin de sânge. Se lovi de dirijorul orchestrei, William Withers, pe care încercă de două ori

să-l lovească, dar, din fericire, îi tăie doar haina. Fugi prin ieşirea din spate în curte, unde Burroughs îl aştepta cu calul pe care îl încăleca şi porni ca din puşcă.

Avocatul maior Joseph B. Steward, cel mai înalt bărbat din Washington (măsura aproape doi metri), avea loc în rândul întâi. Pricepând imediat ce s-a întâmplat. se năpusti pe urmele lui Booth, pe care îl urmări pe coridor, strigând: „Prindeţi-l". Era gata să-i pună mâna pe el când asasinul sări pe cal şi dispăru în întuneric.

Publicul din sală încă nu realizase ce se petrecuse. Puţini ştiau că cel care fugise era actorul Booth, mascat, cu perucă şi mustăţi false. Mary Lincoln înţelese imediat ce s-a întâmplat, deoarece soţul ei stătea cu capul în piept. Booth trăsese de aproape în preşedinte, aşa că glonţul rămăsese în cutia craniană. În lojă veniră în fugă câţiva doctori. Primul sosi Charles A. Leale, după el Charles S. Taft, iar la urmă şi doctorul King. îl consultară pe rănit şi dispuseră să fie transportat de urgenţă până la cel mai apropiat pat.

Între timp în teatru izbucnise panica. Oamenii, speriaţi, se năpusteau spre ieşiri, alţii se îmbulzeau pe coridoarele care duceau la loja preşedintelui. Aduseră o largă pe care îl aşezară pe rănit şi ieşiră cu el în strada întunecoasă.

Peste drum de teatru se găsea casa lui Petersen. Aici luminile erau aprinse. Cineva deschise o fereastră ca să vadă ce se întâmplă. Din stradă se auzeau voci care spuneau că este nevoie de un pat pentru preşedintele Lincoln, care a fost rănit.

Îl duseră pe un coridor îngust până în dormitorul de la etajul întâi şi îl aşezară cu grijă într-un pat, cam scurt pentru el.

Vestea tragediei începu să zboare prin oraş.

Lângă patul preşedintelui se strânseră cei mai buni chirurgi din Washington, printre care şi Stone, medicul familiei preşedintelui. Constatară cu toţii că lovitura era mortală, că nu mai era nicio speranţă de salvare. De soţia preşedintelui se îngriji de la bun început actriţa Laura Keen, domnişoara Harris şi maiorul Rathbone. Pe acesta din urmă trebuiră însă să-l ducă acasă, deoarece rana adâncă din umăr sângera puternic.

Doamna Lincoln stătea într-una din camerele de jos ale casei lui Petersen. Din când în când se apropia de patul muribundului, dar nervii ei cedară. Doctorii, trebuiau să o menajeze.

În jurul orei şapte dimineaţa, doctorul Stone anunţă că starea preşedintelui era critică. Abraham Lincoln decedă în casa lui Petersen la orele şapte şi douăzeci şi două de minute. Clopotele din Washington purtară peste oraş groaznica veste. Ministrul de război Stantonpomi acţiunea pentru prinderea asasinului.

Nu a fost atât de complicat cum s-a scris adesea. Şeful poliţiei din Washington, maiorul Richards, se găsea în sală în momentul săvârşirii crimei şi îl văzuse pe asasin sărind din loja preşedintelui. În prima clipă nu-i trecu prin cap că asasinul era celebrul Booth, întrucât mustăţile şi peruca îl făceau de nerecunoscut. Colegii lui râu aveau însă îndoieli: în timp ce acesta alerga pe scenă, avură ocazia să-l vadă de aproape. Asasinul era Booth!

Şeful poliţiei acţionă mai înainte de a primi vreun ordin. Se duse la prefectură şi pomi cercetările. Peste câteva minute comisarii de poliţie începură să-i interogheze pe spectatori, cerându-le să precizeze împrejurările în care fugise actorul, notară răspunsurile mânuitorilor de decoruri, precum şi pe cel al tânărului care ţinuse calul pregătit pentru Booth şi ajunseră la concluzia că asasinul preşedintelui Lincoln era actorul John Wilkes Booth. Detectivii făcură cam acelaşi lucru pe care l-ar face astăzi experimentaţii lor colegi. Începură cu deducţii logice. Pe urmele asasinului ar trebui să pornească cunoscuţi de-ai lui, prieteni sau duşmani, dar, în orice caz, oameni care avuseseră de-a face cu el. Din depoziţiile actorilor şi ale mânùii Trilor de decoruri, ale portarului şi oamenilor de serviciu ieşiră la iveală câteva nume şi câteva adrese demne de luat în seamă.

Booth, actorul la modă pe atunci, avea venituri mari, primea pentru rolurile pe care le juca 5 – 600 de dolari pe săptămână, ceea ce în anul 1865 reprezenta o sumă imensă (venitul său anual era de 20.000 dolari, ceea ce, raportat la cursul de astăzi, însemna că el era milionar). Locuia în luxosul hotel „National" dar, cu câtva

timp în urmă, când se mută de la New York la Washington, locuia în pensiunea Surratt pe H-Street nr. 541, în partea de nord-vest a orașului. Casa aparținea lui Mary E. Surratt.

Deci acolo își începu cercetările comisarul criminalist John Clarvoie cu echipa sa formată din zece agenți secreți. Aveau o misiune simplă: să supravegheze locul suspect, să-i aresteze pe toți cei ce locuiau acolo și să-i ancheteze la sediul poliției. Bătură la ușă la miezul nopții. Mult timp nu deschise nimeni. Apoi, de sus* Louis Wiechmann se aplecă peste fereastră și se răți la cei ce tulburau liniștea în timpul nopții. Comisarul Clarvoie îi explică ce se întâmplase. Firește, locatarii liniștitei pensiuni nu avuseseră de unde să afle de tragica întâmplare.

În urma unui interogatoriu luat la fața locului, comisarul criminalist Clarvoie reuși să afle că actorul Booth locuise cândva în această pensiune, dar că în ultimul timp venea rar pe acolo.

Clarvoie: Doamnă Surratt, când l-ați văzut pentru ultima dată pe actorul Booth?

D-na Surratt: A fost aici ieri după masă, cam pe la orele două.

Clarvoie: Dar fiul dumneavoastră? Unde este acum?

D-na Surratt: Fiul meu?

Clarvoie: Da, doamnă, fiul dumneavoastră.

D-na Surratt: Nu l-am văzut de paisprezece zile.

Mary Surratt mințea, și se vedea că minte, îngreuindu-și mult situația prin această declarație. Ba s-ar putea zice că, prin cele câteva cuvinte. sau, mai precis, prin cele câteva ezitări, s-a inclus ulterior printre conspiratori și aceasta avea s-o coste viața. Comisarului de poliție Clarvoie nu i-a fost prea greu să afle exact unde stătuse John Surratt în ultimele zile.

Cercetările au continuat în toate direcțiile. Telefoanele au transmis vestea despre atentat, iar mai târziu despre imoartea președintelui Lincoln. Pentru moment poliția nu găsise însă urma directă, care ș-o ducă la asasin, de aceea i-a interogat pe toți cei care avuseseră o cât de mică legătură cu Booth. Junius Brutus Booth, fratele lui, actor și el, juca la un teatru din Cincinatti. După spectacol acesta se duse la hotel să se întindă puțin, dar, la scurt

timp după miezul nopții, a fost trezit de niște strigăte. Pe coridor au apărut oameni înfuriați care l-au tras pur și simplu afară din pat încercând să-l linșeze. A reușit însă să fugă pe o scară lăturalnică, dar de arestare tot n-a scăpat. Joseph, celălalt frate al asasinului, a fost prins de poliția din New York. Au interogat-o și pe sora lui, Asia, căsătorită Clark. Dar totul în zadar: asasinul președintelui dispăruse fără urmă.

După o cercetare minuțioasă a trecutului lui Booth, comisarul de poliție s-a lămurit cu cine avea onoarea. Până atunci știa doar că John Wilkes Booth era un actor popular și bine plătit, că provenea dintr-o familie de oameni de teatru remarcabili și cam atât. Acum însă trecutul lui Booth îi apărea limpede și nu era tocmai idilic.

Făcea parte dintr-o familie (chiar dacă expresia este întrucâtva exagerată) cu o veche tradiție teatrală. Tatăl, sau emigrase din Anglia în America. Avea un nume predestinat: Junius Brutus Booth, și devenise pentru viața teatrală americană un simbol. Mulți îl considerau actorul numărul unu al Americii.

Ultimul dintre cei opt sau nouă copii ai săi se născuse la 9 mai 1838 în periferia Bel Air din Baltimore, Maryland, îl botezase John Wilkes. Ca și ceilalți frați, era născut în afara căsătoriei, tatăl avându-l pe fiecare cu altă femeie.

Bătrânul Booth fusese un artist genial, dar și un mare alcoolic. Sfârși într-un spital, de nebuni. Fiul său, John, se simțea atras de scenă, și la șaptesprezece ani era deja un actor care se bucura de succes. Era frumos, plin de temperament, provenea dintr-o familie care dăduse Americii mari artiști. Se spune că Edwin, un alt frate al lui Booth, ar fi fost cel mai bun interpret al lui Hamlet din toate timpurile.

Specialiștii au discutat adeseori dacă Booth era un psihopat sau numai un excentric cu înclinații spre exagerări patetice, dacă faptele lui își aveau rădăcinile în niște convingeri politice mai profunde sau dacă a acționat sub influența unui impuls de moment. Se pare că nu s-a ajuns la o concluzie unică, dar câteva împrejurări din viața actorului vor explica multe.

Când izbucnise războiul dintre Nord şi Sud, el simpatiza cu sudiştii. Până acum nu se ştie, dar s-ar putea ca el să fi avut vreun interes la sudişti sau la oamenii de culoare. Cu toate acestea organiză la Alabama, în statul New York, tulburări inexplicabile ale ordinii publice. Juca la un teatru din Nord în momentul în care sudiştii începură să atace Fort Sumter. Cei din Nord fură peste măsură de indignaţi de acest atac, dar actorul Booth strigă, în mijlocul populaţiei nordiste şi pe teritoriul acesteia, lozinci din care reieşea că atacul sudiştilor asupra fortăreţei reprezintă cea mai eroică faptă din istoria Lumii Noi. Fusese fluierat şi în cele din urmă expulzat din oraş. Era logic. Dar de ce o făcuse? Din convingere? Dintr-o ideea venită subit? Simţea nevoia să lupte sau să provoace pe cineva?

A doua oară făcu ceva şi mai rău. împreună cu fraţii lui juca „Iuliu Cezar" pe scena unui teatru din – New York. Era o reprezentaţie de zile mari, Edwin Booth – pe vremea aceea cel mai mare dintre artiştii Americii – interpretând rolul principal. Junius Brutus Booth îl juca pe Cassius, iar John Wilkes Booth pe Marc Antoniu. Când se apropie de marginea scenei pentru a spune lungul monolog al lui Antoniu introduse, hodoronc tronc şi fără legătură cu acţiunea piesei, o lozincă, aceeaşi pe care o va striga mai târziu, după atentatul împotriva lui Lincoln: „Sic semper tyrannis!"

Spectacolul nu se desfăşură până la capăt. Unul dintre spectatori strigă „foc", iar oamenii se ridicară de pe scaune ca la comandă, izbucni panica, dar când ultimul dintre spectatori părăsi sala „Grădinii de iarnă" din New York se convinseră cu toţii că nu ardea nicăieri şi că cineva făcuse o glumă proastă. Ciudata întâmplare apăru însă a doua zi într-o cu totul altă lumină. La poliţie sosi un raport în care se menţiona că, în timp ce fraţii Booth jucau Shakespeare, în şaisprezece locuri izbucniseră deodată incendii, în special la teatre şi hoteluri. Să fi avut vreo legătură cu cea de-a doua provocare a lui Booth? N-ar fi exclus. La scurt timp după aceea, actorul părăsi New York-ul şi nu se mai întoarse niciodată acolo.

În timpul cercetărilor, comisarul Clarvoie dădu la iveală şi o altă împrejurare, până atunci mai puţin cunoscută, din viaţa lui Booth, în urma căreia nu se mai putea afirma cu atâta uşurinţă că Booth ar fi fost un individ cu mintea rătăcită, un tip nervos, că nu ar fi aparţinut unei organizaţii de conspiratori sau că nu ar fi avut în spate sau deasupra lui o eminenţă cenuşie. Poliţia dovedi că Booth desfăşurase în timpul războiului o susţinută activitate de spionaj în favoarea Confederaţiei sudiste, că avusese ocazia să ajungă până la informaţii de mare importanţă. Fiind considerat un mare artist, era idolatrizat de femei, ceea ce-i permitea accesul în lumea bună, de unde putea prinde câte ceva. Venea zilnic în contact cu mulţi oameni şi după fiecare spectacol cabina îi era asediată de admiratori. Printre aceştia putea să se afle şi un om de legătură care, în loc de autograf, să ducă de cealaltă parte a frontului ştiri secrete. Booth practicase câţiva ani cu succes această îndeletnicire. Un informator cu o asemenea practică, un bărbat atât de cunoscut în rândurile opiniei publice să devină un asasin solitar…

Nu era deci vorba nici de un fleac, nici de acţiunea unui diletant. Booth nu plănuise doar moartea lui Lincoln, ci organizase şi asasinarea vicepreşedintelui Andrew Johnson şi. – a ministrului afacerilor externe, William Seward. Aceştia trebuiau să moară în acelaşi timp cu Abraham Lincoln.

După ce se mută la pensiunea Surratt din Washington, primi contractul şi începu să joace la Teatrul „Ford”. Strânse în jurul său o serie de oameni ciudaţi care, pe rând, se consacrară fantasticului plan: răpirea preşedintelui Lincoln şi folosirea lui ca ostatec în favoarea sudiştilor. Cu el vor răscumpăra mulţi prizonieri şi vor putea începe tratative cu nordiştii de pe cu totul alte poziţii.

Conspiratorii căzură cu toţii de acord cu acest plan, deşi unii dintre ei considerau omorârea preşedintelui la fel de simplă şi eficace. Aceştia trebuie să fi fost nişte oameni lipsiţi de orizont politic şi de capacitatea de a lega logic între ele anumite fapte. Războiul Nordului împotriva Sudului se apropia de sfârşit, fiecare om cu judecata limpede putea să-şi dea seama de urmări şi să se

bucure.

Nu însă şi conspiratorii din pensiunea Surratt.

Lewis Paine era un primitiv cu o statură de uriaş, dar cu un intelect la limita cea mai de jos…

Avea douăzeci de ani, se declarase adept al baptiştilor, dar în realitate era un om desperat şi un dezertor care, din când în când, mai folosea şi numele de Powell. Nu te puteai bizui pe el şi cu toate acestea actorul Booth îi încredinţă unul din rolurile principale: el trebuia să-l ucidă pe Seward, ministrul afacerilor externe.

David Herold se ocupase cu vânzarea drogurilor, dar în perioada atentatului hoinărea de ici-colo fără nicio leţcaie şi fără să muncească. De aceea când ajunse în preajma celebrului actor se entuziasmă din cale-afară, mai ales că acesta avea aproape tot timpul buzunarele doldora de bani. Herold îl diviniza pe Booth. împlinise douăzeci şi unu de ani şi avea despre viaţă o imagine destul de romantică.

George Atzenrodt, neamţ de origine, se stabilise aici venind din Prusia. Avea treizeci şi trei de ani şi urma să joace în cadrul atentatului un rol modest. Trebuia să aştepte cu o barcă pe malul fluviului Potomac şi să-i treacă dincolo pe răpit şi pe răpitori.

John Surratt, tânărul fiu al proprietăresei pensiunii, era un tip visător şi romantic, dornic de aventură. Pe lângă actorul acesta umblat prin lume se simţea deosebit de important.

Michael O'Laughlin şi Samuel Arnold erau foşti colegi de-ai lui Booth şi luptători ai Confederaţiei.

Este de neînţeles cum niciunul din ei n-a avut destulă minte pentru a-i explica lui Booth naivitatea planului său. Acesta voia să-l răpească pe preşedinte şi să-l transporte peste fluviu. Organizase de-a lungul şoselei, de la Washington la Richmond, staţii de schimbare a cailor şi se pregătea să-l ducă pe preşedinte pe teritoriul Confederaţiei la 18 ianuarie 1865.

Planul părea a fi simplu. În ziua aceea preşedintele avea să vadă spectacolul de la Teatrul „Ford". La momentul hotărât, unul dintre ajutoarele lui Booth trebuia să închidă conducta de gaz şi să

stingă lumina, iar puternicul Paine să-l lege cu forța, pe președinte și să-l arunce pe scenă ca pe un pachet. De acolo urma să fie scos repede pe intrarea din spate, unde aștepta o trăsură, și dus măi departe pe malul fluviului, la „podarul" Atzenrodt.

Își închipuiră că partida era ca și câștigată, dar totul le ieși pe dos. În seara aceea președintele Lincoln nu se duse la teatru. Nici cea de-a doua încercare de atentat nu reuși, dar ea merită să fie pomenită aici.

Scena amintește de westernurile romantice. Actorul Booth aflase de la informatorul său că președintele hotărâse să viziteze un spital de campanie, undeva la marginea orașului. Drumul până acolo ducea prin pădure. Booth.

Paine și Surratt, toți călări, îl vor urmări îndeaproape, prin tufișuri și îl vor prinde într-o ambuscadă.

Se auzi un tropot de cai și la o cotitură a drumului apăru o trăsură. Vizitiul dădu bice cailor. Cei trei oameni cu basmale peste fețe avură prilejul să se remarce într-ale meseriei. Ajunseră trăsura urmărită, Booth sări pe spatele unuia din cai și-l opri. Nu le mai rămânea decât să deschidă ușa…

— Președinte Lincoln, predă-te, ești prizonierul nostru!

Dar fură tare dezamăgiți. În trăsură se afla uh comerciant oarecare, tremurând de frică, deoarece nu-și putea închipui eți cei trei oameni mascați nu erau bandiți adevăr ați.

Și în cazul de față președintele Lincoln își schimbase programul în ultima clipă. Aceasta îi salvase viața. Să ne oprim cu această ocazie asupra unui raționament. Booth nu putea fi singurul asasin, el trebuie să fi avut un informator remarcabil, de presupus din cercurile cele mai apropiate președintelui. Cine altul ar fi putut cunoaște programul lui Abraham Lincoln, cu atât mai mult cu cât totul se petrecea după ce războiul luase sfârșit și în toate problemele de stat se proceda cu o prudență deosebită. Omul lui Booth trebuie să fi știut de ce îl informează pe actorul de la Teatrul; Ford" despre planurile președintelui.

Ultimul mod de a-l ucide pe președinte i-l inspiră lui Booth directorul teatrului. La concluzia de a pune la cale atentatul se

ajunsese imediat după victoria Nordului împotriva Sudului. De ce nu-l anunţase informatorul pe Booth că în seara aceea preşedintele se va duce la teatru? începuse oare să se teamă să îi mai furnizeze informaţii sau îşi schimbase între timp locul? Niciuna, nici alta. Mai degrabă înţelesese că acţiunea nu avea nicio şansă de izbândă, ce speriase de riscul pe care. şi-l asumase şi se retrăsese în cochilia lui, hotărâre care îl ajută să supravieţuiască. Această concluzie este logică şi dintr-un alt motiv, conform declaraţiei lui Robert, fiul lui Lincoln, despre care vom vorbi mai jos.

La 14 aprilie Booth află despre vizita preşedintelui la Teatrul „Ford". Dădu din nou alarma şi împărţi companionilor săi ultimele ordine. Cuplul Herold-Paine avea în sarcină asasinarea ministrului afacerilor externe, Seward. Concomitent cu cei doi, George Atzenrodt trebuia să-l ucidi pe vicepreşedintele Johnson. Încă din cursul după-amiezii, Herold închiriase un cal. cu ajutorul căruia să poată trece peste graniţele statului după comiterea crimei.

Numai că totul ieşi pe dos.

Booth îl ucise pe preşedinte, dar, când sări din lojă pe scenă, îşi rupse un picior. Totuşi reuşi să dispară în beznă.

În jurul orei nouă David Herold se opri la Paine şi-l conduse până la casa ministrului de externe din Piaţa Lafayette. Primitiv cum era, Paine nu reuşea să ţină minte nimic răai mult de câteva minute. De aceea Herold îi explică încă o dată că trebuie să urce şi să-l ucidă pe ministru, în timp ce el îl va aştepta jos, în faţa casei.

Paine: Şi ce-am să-i spun, de ce am urcat la el?

Herold: Că-i aduci nişte medicamente de la doctor.

Paine: Dar o să mi se deschidă?

Herold: O să ţi se deschidă şi o să fii lăsat să te duci la ministru. E bolnav şi stă în pat. Trebuie să ajungi la patul lui. Ai înţeles, Lewis?

Paine: Da, am înţeles. Apoi îl ucid şi plec. Dar tu ai să mă aştepţi şi-ai să mă iei cu tine?

Herold: Da, am să te aştept jos.

Desfăşurarea ulterioară a evenimentelor aminteşte de o scenă de groază. Paine ajunse la uşa vilei ministrului, sună şi îi deschide un negru înalt, infirmier militar, sergentul Robinson. Paine începu să-i explice de ce venise, dar negrul nu-l înţelegea. Discuţia deveni din ce în ce mai aprinsă şi mai zgomotoasă. Pe scări apăru Fanny, fiica ministrului, care, auzind strigătele, ieşi din camera tatălui ei, unde se găsea, să vadă ce se întâmplă. Pe o altă uşă apăru doamna Seward şi fiul ei, Frederik, amândoi în cămăşi de noapte.

Paine repetă motivul naiv pentru care venise, explicând de ce trebuie să ajungă în dormitorul bolnavului. Ceru atât de vehement şi stăruitor să i se permită să intre încât trezi neîncredere. Bineînţeles, nu fu lăsat să urce. Atunci Paine rezolvă situaţia creată după cum îl tăie capul: scoase Colţul şi trase în tânărul Seward. Glonţul dădu greş. Paine îl lovi în cap cu patul armei pe fiul ministrului până când acesta se prăbuşi la pământ fără cunoştinţă.

Uriaşul alergă sus, deschizând uşă după uşă. Încăperile erau goale. Ultima era încuiată. Se năpusti în uşă şi o scoase din ţâţâni.

Ministrul Seward fusese grav rănit în timpul unui accident de circulaţie. Stătea în pat având în jurul gâtului un bandaj din oţel şi piele care îi ţinea nemişcata bărbia sfărâmată. Acest bandaj avea să-i salveze viaţa, deoarece Paine, turbat de furie, urmărea să-i străpungă victimei gâtul. Între timp doamna Seward deschise fereastra dinspre stradă şi începu să ţipe după ajutor. Fără să stea pe gânduri, Paine îl lovi pe Seward cu pumnalul în cap, apoi se aruncă şi asupra celorlalţi trei. Se încurcă în perdele şi în cele din urmă înţelese că nu-i nicio speranţă de victorie. Aşa că se hotărî să spele puţină. Ieşi în stradă plin de sânge, dezlegă calul, se aruncă în şa şi porni în galop, între timp Herold dispăruse cu desăvârşire.

Paine era oricum un găgăuţă, dar eşecul acţiunii îl dereglă şi mai mult. În loc să fugă, conform planului, se plimbă de ici-colo pe străzi. Pentru o clipă apăru iarăşi, pe calul lui asudat, în faţa vilei ministrului. Slujitorii îl zăriră şi îl recunoscură, dar nimeni nu îndrăzni să-l urmărească pe călăreţul nebun de pe drum. Paine

dispăru din nou în întuneric, de data aceasta definitiv.

În timpul acela, pe străzile din Washington mai rătăcea un atentator, care abia se ţinea pe picioare: George Atzenrodt. El primise ordinul ca în seara aceea să-l asasineze pe vicepreşedintele Johnson, dar îl cuprinsese frica. Ca să prindă curaj, se aşezase în faţa unei sticle cu whisky. După douăzeci de minute însă ajunsese într-o asemenea stare, că numai cu greu reuşi să se ridice şi să plece din local. Nu-şi mai dădea seama ce face, iar de sarcina primită uitase cu totul. A doua zi, când se trezi din beţie şi înţelese ce se întâmplase, fugi la ferma unchiului său şi bău până în momentul când fu arestat.

Paine se dădu singur pe mâna poliţiei, cu toate că în mod cert nu avusese de gând s-o facă. Nu era în stare să explice de ce a venit la pensiunea doamnei Surratt. În cea de-a cincea zi de la comiterea faptei, sună la uşa cu numărul 541 de pe H-Street. Pe umăr avea un târnăcop şi, la întrebarea poliţistului care venise să-i deschidă, spuse:

— Doamna Surratt mi-a spus să vin să-i sap un şanţ de scurgere.

Îl arestară, dar nu aflară prea multe de la el. Mary Surratt negă că ar fi avut ceva comun cu el, ba, până la urmă, spuse că nici nu-l cunoaşte. Era o minciună sfruntată. Toţi erau convinşi că cei doi se cunoşteau, aşa că răspunsurile lui Mary Surratt îi îngreuiară şi mai mult situaţia. Nici până în ziua de astăzi nu a fost elucidată enigma. Cine îl trimisese pe Paine la pensiune şi cine îi spusese să ia cu el târnăcopul? N-ar fi exclus ca ideea să-i fi trecut prin cap chiar primitivului.

Vinovăţia lui Paine o dovediră martorii prezenţi în momentul atacului în casa ministrului. Poliţiştii îl duseră pe nava de război „Saugus", ancorată în port, unde îl închiseră într-o cabină bine păzită. În scurt timp pe punte şi apoi în închisoarea de pe navă apăru şi Mary Surratt şi alţi câţiva dintre cei anchetaţi.

Înainte de comiterea crimei, John Wilkes Booth se mască. Îşi lipi mustăţi şi îşi puse perucă. Astfel mascat, se plimbă prin oraş, intră în localuri, bău whisky pentru a-şi face curaj, intră într-un

restaurant pentru a servi cina şi nimănui nu-i trecu prin cap că nu era totuşi firesc ca actorul să se plimbe pe străzile Washingtonului cu mustăţile de la teatru. Nu le dădu de bănuit nici chiar celor care îl văzuseră astfel mascat la teatru, unde juca într-o piesă în care nu prea impresionase. După atentat mulţi au spus că mustăţile şi agitaţia lui Booth trebuiau să fi constituit un semn al pericolului. Dar ce prieten de-al lui şi-ar fi închipuit că un actor care se bucura de atâta succes şi era aşa de bine situat s-ar apuca să urzească asemenea planuri teribile?

Încordându-şi toate forţele, Booth, în ciuda piciorului rupt, care îl durea îngrozitor, reuşi să încalece şi să dispară fără ca cineva să-l poată urmări. De aceea se îndreptă direct spre podul de peste fluviul Potomac, nu departe de port şi de şantierul naval.

Imediat după comiterea atentatului şeful poliţiei şi ministrul de război, Stanton, ordonară închiderea urgentă a tuturor drumurilor care ieşeau din Washington. Armata ocupase toate podurile, în afară de unul singur, aflat zi şi noapte sub supraveghere militară, deoarece era cuprins în zona portului. Podul acesta ducea spre statul Maryland, pe şoseaua care făcea legătura directă cu Richmondul sudist.

Pentru podurile militare erau valabile numai regulamentele militare. În timpul nopţii ele erau închise civililor. Prefectul poliţiei şi comandantul militar se bazară pe acest fapt şi nu-i trimiseră sergentului de serviciu, pe nume Cobb, nicio ştire despre tragicele evenimente, prin care să-i atragă atenţia că în noaptea aceea trebuia în mod special să respecte instrucţiunile.

Actorul Booth ajunse la pod după ce acesta se închisese. Cu puţin timp înainte de ora închiderii trecuse pe aici şi Paine şi dispăruse peste graniţă. Iar acum, în faţa barierei, se găsea un alt călăreţ grăbit. Sergentul Cobb ieşi pe pod şi întrebă cine este şi ce s-a întâmplat, podul era închis de o bună bucată de timp, acolo este o tăbliţă pe care scrie, dacă domnul ştie să citească… Booth avea un motiv serios să se grăbească şi îşi jucă rolul ca niciodată. Păstrându-şi calmul, simulă că a întârziat în oraş la o distracţie, îşi spuse şi numele, dar sergentul nu-l cunoştea, de regulă nu mergea

la teatru. Îl mai privi o dată pe tânărul din faţa lui îmbrăcat corect, care zicea că a întârziat şi că se grăbeşte spre casă, şi ridică bariera lăsându-l pe asasin să treacă graniţa. Booth avu un noroc neobişnuit: trecu prin singurul loc pe unde cercul care se închisese în jurul Washingtonului avea o fisură!

O clipă mai târziu prin acelaşi canal se strecură din încercuire şi David Herold. Se plimbase prin oraş, încercase să vorbească cu careva dintre ai lui, dar, negăsind pe niciunul, o porni singur la drum.

Cu toţii ştiau ce aveau de făcut. Booth pregătise planul drumului până la Richmond, pe traseul ales trebuiau. să găsească cai odihniţi, în locuri ascunse pusese de cu vreme arme. Era suficient să treacă podul peste fluviul Potomac pentru a se afla în siguranţă.

Booth credea că în Sud va fi întâmpinat ca eliberatorul care izbăvise ţara de tiran. Spera că va deveni erou naţional. Tare se mai înşela! Asasinarea lui Lincoln îi zgudui până şi pe duşmanii preşedintelui. Americanii erau toţi de aceeaşi părere: Booth săvârşise o crimă de neiertat, care va rămâne ca o pată în istoria Lumii Noi.

Sosi la pod şi Herold, şi sergentul Cobb îşi zise că astăzi toţi chefliii s-au înţeles să întârzie. Tânărul aresta se dădu drept un oarecare Thomas", spuse că a rămas şi el mai mult la o fată şi că acum se grăbeşte spre casă. Dacă îi dăduse drumul primului, sergentul Cobb ridică bariera şi îl lăsă şi pe al doilea. Herold avu sentimentul că a câştigat, dădu pinteni calului şi trecu peste Potomac ca un fulger.

Stanton, ministrul de război, luă în mâinile sale conducerea operaţiunilor de urmărire imediat după comiterea atentatului. Se instală în casa lui Petersen, de unde transmitea ordine. Pe străzile oraşului au apărut detaşamente militare, şoselele care ieşeau din Washington au fost ocupate de unităţi din rezervele teritoriale, civilii au ieşit în faţa caselor înarmaţi cu flinte şi pistoale. Aparatul poliţienesc se afla în stare de alertă. Dar cel care se puse cu adevărat pe urmele atentatorilor nu fu niciunul dintre inspectorii

de poliție ai prefectului Richards, ci un om mărunt, John Fleischer, administratorul grajdurilor de unde se închiriau cai.

David Herold împrumutase după amiază un cal pe care trebuia să-l restituie până la nouă, când se închideau grajdurile. John Fleischer îl cunoștea pe Herold și nu avea despre el cea mai bună părere. Acum voia să închidă și să se ducă acasă, așa că se postă în fața porții uitându-se după călărețul lui. Deodată, pe stradă se auzi tropot de copite și Herold trecu în goană, pe calul împrumutat, prin fața lui Fleischer, care rămase uluit. Își făcu o socoteală simplă: Herold a închiriat calul, acum îl fură și fuge cu el.

John Fleischer făcu. ceea ce ar fi făcut orice american din timpul lui. Se înfurie, alergă spre grajd, încălecă primul cal ce-i ieși în cale și se năpusti pe urmele fugarului. Este de necrezut, dar, cu toate că pierduse ceva timp, era cât pe-aci să pună mâna pe el. Ajunse la podul de peste fluviul Potomac doar cu câteva minute după ce sergentul ridicase bariera lăsându-l pe Herold să treacă.

Sergentului i se făcuse lehamite de atâția călăreți grăbiți. Fleischer îi explică cu înfocare că aleargă după un hoț de cai care trecuse peste pod cu câteva clipe mai înainte, îndreptându-se spre Maryland. îi spuse că trebuie să se ducă neapărat după el. Cobb era, desigur, răbdător, dar asta era prea de tot! Arătă spre tăblița pe care era trecută ora de închidere și-i întoarse spatele. Fleischer scrâșni din dinți, dar nu-i rămase decât să facă calea-ntoarsă. Și, pentru că nu dorea să aibă încurcături cu șeful lui, opri la poliție, unde reclamă furtul. Spuse că cel care fugise cu calul era un anume David Herold. Spuse și încotro plecase. De acum, pentru comisarul Clarvoie, David Herold nu mai era doar un hoț de cai oarecare. Făcând legătura dintre atentatul asupra președintelui și atacul împotriva ministrului Seward, realiză ce se petrecuse pe Navy Yard Bridge și constată cu groază că făptașii fugiseră pe singurul drum posibil. Înțelese că Booth, Herold și necunoscutul care se dăduse drept Thomas în fața sergentului Cobb erau amestecați în evenimentele trăite de capitala americană.

Este necesar să remarcăm din nou câte legături întâmplătoare s-au îngrămădit în jurul atentatului asupra

preşedintelui Lincoln. Booth părăsi în fugă Teatrul „Ford” la ora douăzeci şi două şi douăzeci de minute, goni de la Potomac spre Silver Milí, iar către miezul nopţii se găsea la Surrattville (Clinton), adică la aproximativ zece mile de locul crimei. De undeva, din spate, Herold gonea pe urmele lui. Nu se vorbiseră, nici măcar nu ştiau că se află atât de aproape unul de altul. Istovit de durerile puternice de la picior, în momentul când auzi în spate tropot de cal, Booth se sperie crezând că este urmărit de poliţie şi se repezi cu cal cu tot într-un hăţiş. Când însă pe lângă el trecu un călăreţ singuratic, îl recunoscu pe Herold, îl strigă, apoi continuară drumul împreună.

Mai târziu, comisarul Clarvoie reuşi să reconstituie firul evenimentelor din noaptea aceea. Depoziţia hangiului Lloyd îl ajută mult în această privinţă. Pe la miezul nopţii, după ce cârciumarul se băgase în pat, auzi bătăi puternice în uşă. Se uită pe fereastră şi văzu doi călăreţi pe care îi recunoscu: erau Booth şi Herold. Cu câtva timp în urmă Booth ascunsese aici nişte arme, şi acum venise pesemne să le ridice. Era transpirat, şchiopăta foarte tare şi strigă din uşă către Lloyd să-i aducă o sticlă de whisky pe care o şi dădu pe gât. Avea ochii holbaţi, faţa îi era crispată din cauza durerilor. Herold îl ajută apoi să se urce pe cal şi dispărură amândoi în întuneric, luând cu ei şi armele.

America anilor cincizeci era America Vestului sălbatic, unde era recunoscută doar legea Colţurilor. Din acest unghi trebuie privită participarea doctorului Mudd la acest caz, chiar dacă tribunalul a apreciat din cu totul alt punct de vedere ajutorul pe care el l-a acordat. Dar asta este o altă poveste. În cazul de faţă un rol important l-a jucat psihoza generală, opinia publică. Aceasta s-a pronunţat pentru pedepsirea cât mai drastică a tuturor, chiar şi. a celor care, inconştient, le-au dat atentatorilor o mână de ajutor.

În epoca aceea un doctor nu ar fi părut surprins dacă ar fi fost trezit din somn în puterea nopţii de câţiva cowboys beţi, care i-ar fi pus în faţă un om rănit, cerându-i să-l facă sănătos pe dată. Nu era deci nimic neobişnuit în faptul că, în apropiere de Brydntown, la ora patru dimineaţa, la uşa doctorului Mudd sunară

doi bărbaţi necunoscuţi care se prezentară drept Thomas şi Tyson şi cerură primul ajutor.

John Wilkes Booth nu mai putea suporta durerea. Piciorul rupt i se umflase, cizmele de piele îl strângeau ca într-un cleşte. Mai devreme sau mai târziu cineva trebuia să-i îngrijească piciorul fracturat. Merse, astfel, cu mari eforturi, încă zece – douăsprezece mile până când se hotărî să tragă la doctorul Samuel Mudd, care locuia la o fermă izolată, nu departe de Bryantown. După cum s-a văzut mai târziu, Booth se cunoştea cu doctorul Mudd, iar această cunoştinţă, precum şi ajutorul nocturn acordat rănitului, îl costă enorm pe bietul medic, care nu bănuia nimic.

Comisarul Clarvoie descrie astfel în raportul său desfăşurarea vizitei nocturne: „În ziua de 15 aprilie 1865, în jurul orei patru dimineaţa, la ferma doctorului veni un anume mister Thomas şi-i ceru acestuia să-l îngrijească pe prietenul rănit, care căzuse de pe cal şi îşi rupsese piciorul. Doctorul Mudd se îmbrăcă, deschise uşa şi îi invită înăuntru pe cei doi. Cu, Booth se întâlnise cândva, mai demult, aşa că trebuia să ştie că nu se numea Tyson şi putea să-şi închipuie că ceva nu era în ordine, din moment ce călătorea noaptea cu o rană atât de dureroasă şi sub un nume străin…”

Doctorul Mudd îi tăie lui Booth cizma, îi pansă piciorul, apoi se duse să pregătească nişte aţele. Între timp cei doi călăreţi se întinseră şi dormiră puţin. Poate dimineaţa, poate ceva mai târziu, doctorul Mudd îi fixă fractura în aţele, făcându-i în cele din urmă şi un fel de baston. Ambii călăreţi rămaseră acolo peste zi şi părăsiră ferma doctorului Mudd după-amiaza târziu. Desigur, nu doreau să se arate în ţinutul acela la lumina zilei.

Nici de astă dată nu ajunseră prea departe. Merseră pe întuneric cam paisprezece – şaptesprezece mile, iar pe la miezul nopţii bătură la uşa lui Samuel Cox. Este mai mult ca sigur că Cox ştia despre ce era vorba pentru că îi sfătui pe fugari să se ascundă în lăstărişul din apropiere şi-i porunci fratelui său vitreg, Thomas Jones, să le ducă provizii.

În ascunzătoare rămaseră până la orele nouă seara, apoi

porniră din nou la drum către fluviul Potomac, pe care trebuiră să-l traverseze din nou. Thomas Jones i-a ajutat. Potomacul este o apă mare, la Washington curge pe câmpie, iar la King George County se varsă într-un lac întins. Nu era deci atât de simplu să treci pe malul celălalt. În ziua de 23 aprilie se aflau deja pe celălalt mal, pe pământul statului Virginia. Își ziceau că li s-a șters orice urmă.

La 20 aprilie 1865 Ministerul de Război de la Washington fixă o recompensă de 50.000 de dolari pentru prinderea asasinului Booth, 25.000 de dolari pentru John Surratt (fiul cel dispărut al lui Mary Surratt, proprietara pensiunii), iar pentru David C. Herold alți 25.000 de dolari. Anunțul cuprinzând recompensele era semnat de ministrul de război Edwin M. Stanton. Acesta ordonă să se mai adauge că cel care îi va ascunde, îi va ajuta să fugă sau îi va sprijini în orice fel va fi adus în fața tribunalului militar și condamnat la moarte. Mai departe, anunțul îi chema pe toți cetățenii cinstiți să le ofere autorităților sprijinul pentru prinderea criminalilor. Era făcută aproape exact descrierea celor urmăriți.

O sută de mii de dolari oferiți pentru prinderea criminalilor* era o sumă frumușică, iar pedeapsa cu moartea pentru orice fel de sprijin acordat fugarilor era o amenințare, nu glumă. Ori una, ori alta sau amândouă îl aduseră la poliție a doua sau a treia zi de la afișarea anunțului pe Thomas Jones, fratele vitreg al colonelului Samuel Cox. Acesta mărturisi în fața ofițerului de serviciu O'Beim că cei doi erau ascunși de câteva zile în mlaștinile din apropierea casei lor, iar colonelul se îngrijise ca ei să aibă ce muica.

Se decretă imediat alarmă, o grupă formată din cei mai buni călăreți se îndreptă în grabă spre casa lui Cox. Prea târziu însă. Cei doi trecuseră fluviul și dispăruseră dumnezeu știe unde.

Cercetările erau în plină desfășurare, armata și unitățile de poliție aveau acum niște urme certe, chiar dacă terenul pe care se mișcau fugarii le oferea acestora mai multe avantaje decât urmăritorilor lor. În plus se aflau în Virginia, ba, mai mult, la King George County, în întregime sudist. Locuitorii de aici erau toți, fără deosebire, de partea Confederației. Era puțin probabil ca ei să-și schimbe poziția la numai câteva zile de la înfrângere. John Booth

conta pe sprijinul celor din Sud, ba îşi închipuia chiar că îl vor primi în mod sărbătoresc, ca pe eroul care îl trimisese pe diavol în iad. Se înşela, însă un oarecare ajutor tot găsi la ei, cel puţin aşa i se păru la început.

Întâmplările pe care fugarii le trăiră în pădurile şi mlaştinile Virginiei reprezintă o ilustrare tipică a vremurilor acelora. Luase sfârşit războiul care durase patru ani, acum soldaţii nu mai erau soldaţi, duşmanii nu mai erau duşmani. Într-o bûna zi pacea se aşternuse peste tot şi cei care, cu o seară mai înainte, erau eroi pentru că trăgeau în aproapele lor, acum hoinăreau prin ţinut, fără nicio ocupaţie.

Booth, cu bastonul prins de şa, iar Herold cu sacul plin cu provizii şi cu două pături de care făcuseră rost pe drum, cu un întreg arsenal de arme nefolositoare, rătăceau prin acest pustiu. Se aflau de trei zile pe drum din clipa în care coborâseră din barcă pe celălalt mal al Potomacului. Se îndreptau spre sud, mereu spre sud.

Într-o zi auziră glasuri. Se ascunseră şi aşteptară. Glasurile se auzeau din ce în ce mai aproape. La început au crezut că este vorba de un detaşament de soldaţi care scotoceau mlaştina ca să le dea de urmă. În cele din urmă, dintr-un ascunziş ieşiră trei soldaţi într-o stare jalnică, îmbrăcaţi în uniforme ale Confederaţiei, care abia se mai ţineau pe picioare. Era 23 aprilie, Booth era istovit, dar se bucură de întâlnire. Aveau camarazi acum.

Căpitanul Jett, în vârstă de numai optsprezece ani, îl ajută, cu toate că ştia pentru cine o face, sau, poate, tocmai de aceea. Nu departe de Port Royal locuia un cunoscut de-al lui, un fermier, să tot fie zece mile până acolo, ajunge doar să treacă peste fluviul Rappahannock şi vor fi în siguranţă. Căpitanul Jett îi însoţi şi în jurul orei patru după amiază ajunseră la ferma lui Richard H. Garrett. Căpitanul Jett se cunoştea cu proprietarul, dar nu-i spuse adevărul, ci doar că este vorba de un soldat din armata sudistă, Boyd pe nume, care îşi rupsese piciorul. Adăugă că Boyd are nevoie de linişte şi de o ascunzătoare sigură, căci n-ar fi exclus ca pădurile din apropiere să fie cutreierate de bande ale nordiştilor,

care urmăresc rămăşiţele armatei învinse.

Lui Richard Garrett nici nu-i trecu prin cap cine era cel rănit, iar Jett, prietenul său, nu-şi dădea seama că, fără să vrea, spusese un adevăr: peste tot prin pădurile din apropiere mişunau unităţi ale armatei nordiste. Jett plecă de la ferma lui Garrett, dar în pădure se trezi deodată în faţa puştilor unei întregi companii.

Patrula de cavalerie era comandată de colonelul E.J. Conger. Acesta era desigur un bun psiholog: îi povesti căpitanului Jett, care părea surprins, despre asasinarea preşedintelui Lincoln şi-i mai spuse despre soarta celor care îi vor ajuta pe criminali să fugă. Numai după aceea îl întrebă ce căuta în pădure şi dacă nu-l văzuse din întâmplare pe vreunul din criminali. Căpitanul Jett era un tânăr demn de încredere care nu tăinuia pe nimeni şi-l informă pe comandantul cavaleriştilor că Booth împreună cu un camarad se ascund în uscătoria pentru tutun de la ferma lui Garrett.

Tabolul obiectiv al celorlalte întâmplări este învăluit în legendă. Astăzi cu greu s-ar putea analiza contradicţiile de amănunt.

Cert este că patrula de cavalerie, avându-l în frunte pe colonelul Conger, înconjură baraca de lemn în care se ascundeau Booth şi Herold. Desigur, Conger îi somă pe fugari să se predea de bunăvoie şi numai după aceea îi ameninţă cu forţa. David Herold ieşi imediat din uscătorie şi ridică mâinile. Actorul Booth refuză să se predea, şi colonelul se văzu nevoit să găsească o modalitate de a-l captura.

Hotărî să afume şopronul. Soldaţii strânseră o grămadă de uscături peste care puseră iarbă şi crengi verzi, le aprinseră şi aşteptară ca fumul înecăcios să-l alunge pe proscris din ascunzătoare. Booth capitulă în cele din urmă şi apăru în faţa barăcii. Soldaţii auziră o împuşcătură. John Wilkes Booth căzu la pământ. Glonţul îi străpunsese gâtul.

Mai târziu unul din membrii patrulei de cavalerie, sergentul Boston Corbett, declară că el l-a împuşcat pe asasinul preşedintelui Lincoln. Nu se ştie dacă i s-a plătit substanţială recompensă, cert este că el a devenit foarte popular. Începu să

umble încă din anul 1865 dintr-un stat într-altul unde, în cadrul unor întruniri, povestea despre cele întâmplate la ferma lui Garrett. Gloria lui însă nu dură mult, din erou naţional ajunse un nenorocit care îşi ducea cu greu zilele de azi pe mâine şi sfârşi prin a fi portar la clădirea parlamentului din Kansas City. Dar aceasta nu a fost ultima lui haltă. În anul 1886 Corbett, care se ţicnise între timp, ajunse într-un balamuc. În timpul unei adunări încuiase sala şi începuse să tragă în cei prezenţi.

O altă versiune mai plauzibilă se referă la sinuciderea lui Booth. Dacă colonelul Conger, comandantul patrulei, ar fi vrut să-l prindă chiar şi mort pe asasinul lui Lincoln, n-ar fi fost nevoie să-l scoată din uscătorie afumându-l, ar fi putut s-o facă mult mai simplu trăgând asupra lui până când unul din gloanţe l-ar fi atins. Dar, se înţelege, ei preferau să-l prindă viu. Nu este exclus aşadar că declaraţia lui Corbett să fi fost doar o reclamă ieftină şi o speculaţie, mai ales dacă ne gândim că se oferise un premiu celui care reuşea să-l prindă pe asasin.

Pentru sinucidere pledează şi un alt argument: Booth era un tip exaltat şi grozav de patetic, care, atunci când se văzu înşelat în speranţa de a deveni un erou naţional pe care sudiştii să-l poarte pe braţe, ar fi putut recurge la această soluţie. O dovedeşte şi descrierea ultimelor lui clipe şi cuvinte.

În momentul când se auzi împuşcătura, soldaţii îl traseră pe asasinul lui Lincoln din fum în faţa casei lui Garrett şi turnară apă peste el. Acesta îşi reveni şi începu să recite monologuri avântate din piese celebre, îi rugă pe soldaţi să ducă mamei sale (despre care nu se ştia nimic şi nu se vorbise niciodată) mesajul că el a murit pentru patrie. Apoi, înainte de a-şi da duhul, constată cu resemnare:

— Totul a fost în zadar!

John Wilkes Booth murise. îl transportară pe puntea monitorului „Montauk", ancorat în portul militar. Doctorii examinară cadavrul, constatară identitatea şi eliberară autorizaţia pentru înmormântare.

În acel moment toţi conspiratorii, în afara tânărului Surratt,

se aflau la răcoare. Pregătirile pentru proces nu au durat mult. Dovezile erau mai presus de orice îndoială, mulţi dintre ei recunoscuseră. La 9 mai 1865 atentatorii şi ajutoarele lor au compărut în faţa unui tribunal militar, iar procesul a devenit elementul de senzaţie pentru presa mondială. Timp de şapte săptămâni nu s-a mai găsit niciun loc la hotelurile din Washington, pline de ziarişti veniţi din toată lumea. Procesul nu a oferit nicio surpriză. Sentinţa a fost aspră, dar nici cei mai optimişti nu se puteau aştepta la altceva.

Paine, Herold, Atzenrodt şi Mary Surratt au fost condamnaţi la moarte şi, pentru că preşedintele Johnson nu le-a comutat pedeapsa, au fost spânzuraţi în ziua de 7 iulie în curtea unei închisori militare, nu departe de mormântul în care se odihnea acum conducătorul. lor, actorul Booth. Celelalte pedepse au fost în majoritate condamnări la închisoare pe viaţă. Până şi doctorul Mudd a fost condamnat la închisoare pe viaţă pentru faptul de a-i fi îngrijit lui Booth piciorul rupt, dar mai târziu, în anul 1869, împreună cu Arnold, au găsit înţelegere din partea preşedintelui şi au fost eliberaţi. O'Laughlin, care se afla cu ei într-o celulă a închisorii Fort Jefferson din Dry Tortugas (Florida), nu s-a putut bucura de clipa punerii în libertate, căci a murit de friguri galbene în anul 1867.

Interesantă a fost soarta tânărului Surratt, fiul proprietăresei pensiunii. Acesta reuşise să fugă la timp peste graniţa canadiană, iar de aici în Anglia. În anul 1867 îl găsim închis la Alexandria, în Egipt, de unde este adus în faţa unui tribunal civil din Washington care consideră că învinuirea adusă a fost prescrisă. În timpul şederii sale în Europa, pe când se afla în Italia, el declară că Booth nu acţionase din proprie iniţiativă, că în spatele lui se aflaseră alţii.

Valabilitatea acestei declaraţii a fost confirmată şi de declaraţia fiului lui Lincoln, Robert. Cu puţin timp înainte de moartea sa, la douăzeci de ani după comiterea atentatului, el distruse documentele personale rămase de la tatăl său, motivând acest gest în faţa opiniei publice prin aceea că ele conţineau

mărturii despre un complot mai larg împotriva preşedintelui şi că în spatele acestei crime politice se găsea unul din membrii guvernului lui Lincoln.

Ca şi în alte cazuri cu asasini şi sceleraţi americani celebri, şi în cazul lui Booth se auziră glasuri cum că el ar trăi, că înlocul lui ar fi fost înmormântat altcineva, întrucât oamenii politici din cele mai înalte cercuri aveau interes ca omul care le înfăptuise voinţa să trăiască liniştit mai departe, sub un alt nume.

Acesta a fost unul din mobilurile care au stat la baza deshumării cadavrului lui Booth în anul 1867. Mormântul lui incomoda lucrările de sistematizare, aşa că a fost mutat în altă parte. Dentistul lui Booth, care era de faţă la deshumare, declară că dantura, celui îngropat nu era dantura lui Booth. Doi ani mai târziu, când oficialităţile încredinţară familiei rămăşiţele lui Booth şi acesta fu îngropat într-un cimitir civil, se reaprinseră discuţiile în legătură cu identitatea celui îngropat.

Aceasta avea să fie ultima agitaţie în jurul lui Booth, dar nu şi ultima dezamăgire legată de atentatul împotriva preşedintelui Lincoln. Când am studiat materialele despre atentat, am cântărit în mână *derringerul* lui Booth, de un calibru incredibil de mare, am cercetat fiecare colţ al casei lui Petersen şi în cele din urmă m-am oprit, cum era şi firesc, pentru un moment în faţa patului în care murise Abraham Lincoln.

— Nu, domnule, acesta nu este patul original, răspunse paznicul la întrebarea mea. Dar este aproape identic cu cel al lui Petersen. Şi scaunele la fel.

— Dar tablourile?

— Sunt copii fidele, administraţia s-a îngrijit de reproducerea lor după cele originale.

Nu mă aşezasem aşadar pe patul în care murise Lincoln, ba am început să mă îndoiesc şi că aş fi ţinut în mână aceeaşi armă pe care o ţinuse John Wilkes Booth în clădirea Teatrului „Ford" din Washington, în ziua de 14 aprilie 1865, la orele douăzeci şi două şi cincisprezece minute.

7
Un Alexandru aproape nemuritor

— L-au bătut măr pe Bogoliubov!

— Cine a dat ordinul?

— Secătura aia de Trepov.

— Bine, dar Bogoliubov era student, deţinut politic, nu un hoţ ordinar, nu aveau dreptul, după lege…

— După lege! Legea este ohrana ţaristă, iar ohrana ţaristă este generalul Trepov.

— Trepov, puiul ăla de căţea!

— Îl vom răzbuna pe Bogoliubov!

— În ce fel?

— Pedepsindu-l pe Trepov.

— Ca să-l speriem?

— Ca să-i fie frică de acum încolo.

— Moarte lui Trepov!

— Moarte tiranilor!

Cei prezenţi încă nu ştiau că, din cauza schingiuirilor la care fusese supus, studentul Bogoliubov încetase din viaţă.

Revoluţionarii din grupul lui Mark Andreevici Nathanson hotărâseră să-l răzbune pe tovarăşul lor ucis în chinuri, dar nu apucară s-o facă. Le-o luă-înainte Vera Zasulici, care-i declară război lui Trepov de una singură.

Dmitri Feodorovici Trepov, guvernatorul general al Petersburgului, era un reprezentant tipic al sistemului despotic. Un dumnezeu mai mic, care avea la dispoziţie un întreg arsenal de tunete şi fulgere şi o mână de fier. Un general de poliţie este un duşman al progresului, nici mai mult, nici mai puţin.

Vera Zasulici era o femeie tânără şi frumoasă, care nu crescuse, de bună seamă, într-un mediu proletar, ci, dimpotrivă: familia ei făcea parte dintre primele zece – mii de familii. La 7 februarie 1878 se îmbrăcă sărbătoreşte, îşi puse pe umeri o blană de samur şi urcă în sanie.

— La Comisariatul de poliţie, Mişa! porunci vizitiului.

Când intră pe sub portic, omul de pază o întrebă: „Unde doriți să mergeți, madam?”, iar ea răspunse, cu un zâmbet cochet, că se duce să-l viziteze pe înălțimea sa domnul general. Mujicul cu pușca se gândi: „O fi vreuna din iubitele șefului”. Luă poziție de drepți și o lăsă pe vizitatoare să urce.

Generalul Trepov avea drept de viață și de moarte asupra oamenilor. În Rusia țaristă aristocratică aparatul polițienesc reprezenta forța politică hotărâtoare. Guvernatorul general stătea în splendidul său birou așezat la o masă imensă. Vera bătu la ușă și iat-o în fața lui, cu mâinile încă în manșon.

Se pare că cei doi se vedeau pentru prima dată, dar generalul îl știa pe tatăl fetei. Numele Zasulici era bine cunoscut. De aceea generalul fu drăguț și amabil, o întrebă cum se simte mămica ei, apoi o rugă pe tânără și fermecătoarea domnișoară să-i spună care este scopul neașteptatei vizite. Rămase puțin surprins când află că domnișoara venise cu o rugăminte. Vera, ținând în mână plicul dinainte pregătit, făcu doi-trei pași spre birou și-l întinse generalului. Acesta scoase din plic o hârtie împăturită și se aplecă asupra textului. Vera scoase pistolul din manșon, ochi, dar mâna îi tremură puțin. Trase două gloanțe.

Guvernatorul general al Petersburgului se prăbuși, hârtia îi căzu din mână. O ușă se deschise și pe ea se năpusti ofițerul de serviciu și o patrulă înarmată.

— Cine a tras?

Vera Zasulici rămase nemișcată în fața lor, cu pistolul încă fumegând în mână.

Nu se apără și nici nu încercă să fugă.

— Eu l-am împușcat, mă puteți aresta, spuse cu glas liniștit de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic extraordinar.

Nu-l omorâse, dar ea nu știa acest lucru. Trepov zăcu în spital, iar după o lună își reluă locul la birou continuând să guverneze și să bage spaima în oameni. Cam în același timp, atentatoarea solitară era chemată în fața juriului pentru a răspunde de atacul asupra înălțimii sale guvernatorul generál.

Burghezii și nobilii nici măcar nu știau cum să numească

fapta săvârşită de ea. Vera îi trădase pe-ai ei! O fată cu o educaţie aleasă, din cele mai bune cercuri ale Petersburgului, să treacă la teroriști, să ucidă! îngrozitor! Declaraţia ei în faţa tribunalului a fost o adevărată bombă, trezind senzaţie şi spaimă. Era mărturisirea unei asasine, dar şi o convingătoare condamnare a regimului.

„Ştiu, e îngrozitor să ridici mâna asupra aproapelui, dar eu am vrut să-l ucid pe generalul Trepov ca să le arăt tuturor că nu este posibil să laşi nepedepsit un om care are pe conştiinţă atâtea crime cumplite".

Vera Zasulici trăsese asupra guvernatorului general al Petersburgului şi nu-şi regreta fapta. Nu se bucura deci de circumstanţe atenuante. Pe Bogoliubov îl cunoştea superficial şi nu-i fusese iubită, cum spuneau cumetrele prin cafenele. Ea apăra dreptatea în mod dezinteresat, dreptatea. şi respectul omului faţă de om, şi o făcuse din pură convingere. Se sacrificase pentru a-i vedea pe alţii salvaţi de teroarea poliţiei ţariste.

Iată o mare surpriză! Procesele cu criminali cu simţ moral nu erau ceva cotidian. Opinia publică nu mai ştia ce să creadă: era o nebună, o sfântă sau, pur şi simplu, o criminală? Sentinţa puse capăt tuturor presupunerilor, dar agitaţia şi perplexitatea crescură şi mai mult. În sala de şedinţe era fierbere mare. Juriul hotărî în unanimitate s-o scoată pe Vera Zasulici de sub acuzaţie, în ciuda vinovăţiei ei evidente.

Să fie oare posibil ca în Petersburgul anului 1878 cineva să recunoască că a vrut să-l asasineze pe guvernatorul general, că a încercat chiar acest lucru, şi totuşi asasinul să fie pus în libertate? Ce se întâmplase? Ce se petrecuse până în clipa în care chiar şi juraţii tribunalului curţii ţariste se încumetaseră să intre în opoziţie cu stăpînirea? De unde luaseră oamenii dintr-odată forţa de a se opune violenţei?

Schimbările în gândirea politică a oamenilor se petrec încet şi într-o perioadă îndelungată până să se ajungă la evenimente atât de şocante. În faţa plutonului de execuţie se născu un front. Ambele tabere au deschis focul. Pe Vera Zasulici au prins-o de

umeri şi au scos-o din sala tribunalului, ca pe o icoană sfântă. Pe străzi, din mulţimea curioşilor se formă o gloată care, fără să-şi dea seama, se îndreptă spre palatul generalului Trepov. Se revărsa peste oraş ca o apă mare. Însufleţită de speranţe neaşteptate, se ţbucura la gândul că va ieşi victorioasă. Mulţimea a fost oprită de cazaci, care au deschis focul asupra ei. Au căzut câţiva, dar sute de oameni au mers mai departe. Trepov, care privea de la fereastră, ordonă să fie chemate întăriri, armata se aşeză în poziţie în jurul palatului generalului ca un adevărat zid viu, apărându-l pe şeful poliţiei de mânia din stradă. Era ceva nemaivăzut. Poporul russe opunea ordinii existente!

Cazacii reuşiră să-l apere pe Trepov, dar nu reuşiră să oprească răspândirea veştilor despre evenimentele din 20 aprilie 1878. Această noutate revoluţionară zbură de-a lungul şi de-a latul pământului rusesc, oamenii începură să-şi ridice capul şi nu mai arătau chiar ca o turmă supusă pe care stăpânii o minau cu cnutul de la spate după bunul lor plac.

Vera Zasulici trebui să dispară. Organizaţia se preocupă ca plecarea ei să se desfăşoare în condiţii cât mai bune. Vera trecu peste graniţă şi numai după un anumit timp află că scăpase ca prin urechile acului. Se înţelege, generalul Trepov hotărî să declanşeze un contraatac imediat şi nu numai împotriva Verei Zasulici. De aceeaşi părere era şi colegul său, generalul Mezenţev, şeful secţiei a treia, de trist renume, a poliţiei secrete. Oamenii nu trebuiau să se preocupe de pronunţarea-unei noi sentinţe împotriva Verei Zasulici: o pedeapsă care, de data aceasta, venea din partea unor oameni fără togă de judecător pe umeri. Organizaţia secretă află despre această hotărâre. În timp ce Vera Zasulici se găsea în drum spre Geneva, generalul Mezenţev a fost găsit mort pe una din străzile Petersburgului. Făptaşul a rămas necunoscut, nimeni nu-l văzuse, detectivii nu descoperiră nici cea mai mică urmă. Doar după mult timp poliţia reuşi să descopere că răzbunătorul fusese Serghei Mihailovici Kravciński, cunoscut şi sub numele de Stepniak.

Oamenilor acestora li se spunea nihilişti, dar ei erau

revoluţionari. La început n-au avut o conştiinţă revoluţionară, erau neorganizaţi şi neunitari în metode şi intenţii, uneori terorişti inutil de cruzi, alteori teoreticieni clevetitori. Aveau însă un scop precis: schimbarea raporturilor sociale, instaurarea democraţiei şi asigurarea libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor.

Decembriştii începuseră să scrie prefaţa istoriei revoluţiei ruse încă din anul 1825. Ei nu erau nişte revoltaţi din păturile cele mai asuprite, ci reprezentanţi ai cercurilor aristocratice, ale ofiţerimii armatei ţariste şi ale intelectualităţii. Decembriştii organizaseră complotul împotriva terorii ţarului Nicolae, dar se comportaseră ca nişte diletanţi şi trebuiră să ia drumyl surghiunului. Totuşi în subconştientul poporului rus se născu sentimentul că se poate ridica împotriva asupririi.

Răsculaţii de mai târziu n-au mai fost nişte distrugători nechibzuiţi ai valorilor existente, aşa cum erau calificaţi nihiliştii de către ziarişti. Ei luară poziţie netă faţă de relaţiile sociale, având un scop pozitiv. Astfel de idei apăreau în paginile ziarelor, se împământeneau; ele exprimau esenţa revoltei care începuse să încolţească. Revoluţia avea şi un teoretician, un agitator remarcabil. Se numea Herzen şi de la Londra, unde se afla, începu să bombardeze cu salvele agitaţiei politice învechitul sistem rusesc. Oamenii citeau „Kolokol-ul său, un ziar ilegal, dar care se bucura de mare succes. Publicaţia era transportată în Rusia prin contrabandă în mai multe mii de exemplare. Unii îl apreciau pe Herzen, erau de acord cu cele afirmate în paginile ziarului, alţii îl criticau, dar cu toţii începură să fie conştienţi de ce anume doreau şi căutau drumul cel bun care să-i ducă spre ţelul visat.

În aceste condiţii apăru gruparea lui Işutin şi noţiunea de socialism. Opoziţia faţă de ţar creştea, atentatele împotriva suveranului marii ţări a Rusiei deveniră în scurt timp un simbol al luptei pentru progres politic. Mulţi oameni credeau sincer, dar cu naivitate, că ar fi suficient să-l omoare pe ţar pentru ca înapoiata ţară rusească să se transforme peste noapte într-un rai biblic.

O astfel de concepţie avea şi studentul Karakozov. La 16 aprilie 1866 se duse în grădina de vară a Petersburgului, unde

ţarul Alexandru al II-lea obişnuia să se plimbe. Se înţelege că peste tot erau agenţi secreţi şi poliţişti în uniforme, şi în mod sigur garda lui personală era în stare de alertă. Dar cum până la acea dată nimeni nu avusese curajul să atenteze la viaţa ţarului, toate acestea erau nişte măsuri formale de prevedere şi, hotărât lucru, lipsite de eficienţă.

Dmitri Vladimirovici Karakozov, în vârstă de douăzeci şi opt de ani, pătrunse fără greutate pe aleile parcului, ajungând până în apropierea ţarului. Îşi ridică pălăria, aşa cum era obiceiul, o duse respectuos în dreptul pieptului. Băgă apoi mâna sub haină şi scoase din buzunar un pistol cu care ţinti de la o depărtare de numai câţiva metri.

Degeaba însă! Aproape de el se găsea ţăranul Komisarov, care, observând că a pus mâna pe pistol, sări asupra lui şi toate cele patru gloanţe zburară aiurea. Întreaga ţară fu cuprinsă de emoţie, şi nu atât pentru că oamenii ar fi fost de partea ţarului, sau n-ar fi fost obişnuiţi cu crimele politice. Şi până atunci ţarii, potenţialii lor urmaşi sau alţi membri ai familiei ţariste se uciseseră între ei, dar acum cel care avusese curajul să tragă era unul din afară, şi pe deasupra şi un nimenea!

Îl arestară şi-l trimiseră la închisoare. Nici nu le-a fost prea greu, mult mai dificil le-a fost să afle cine se găsea în spatele lui, doar nu pregătise singur atentatul… Din inerţie, poliţia luă în considerare o singură variantă. Rusia era demult obişnuită cu revoluţiile de palat, aşa că nu rămânea altceva de făcut decât să-l găsească pe iniţiatorul atentatului şi să afle din ce cercuri făcea parte acesta.

Generalul Nikita Muraviov avea experienţă, în timpul răscoalei poloneze îşi câştigase renumele de „călăul Muraviov”, aşa încât anchetarea cazului Karakozov încăpuse pe mâini bune. Numai că nici renumitul călău nu avu succes. Karakozov tăcea, iar când simţi că nu mai poate îndura schingiuirile, încercă să inducă în eroare în privinţa originii lui. La început afirmă că este polonez, ceea ce ar fi dus la concluzia că la mijloc putea fi vorba de o răzbunare, apoi jucă rolul unui german. În cele din urmă încercă

să se sinucidă în celulă. îl puseră în lanţuri, îi legară piciorul drept de mâna stângă şi mâna dreaptă de piciorul stâng, capul i-l prinseră de o bară de fier, ca să nu poată să se mişte şi să încerce iarăşi să se sinucidă.

Între timp poliţia află că tânărul Karakozov locuise la hotel. Percheziţiona camera cu numărul 65 unde găsi un cufăr, care însă nu conţinea nimic deosebit. Era plin cu rufe murdare. Dar după o cercetare mai atentă a încăperii, poliţiştii găsiră în coşul de hârtii un document: o hârtie ruptă pe care era adresa lui N.A. Işutin. O urmă foarte importantă. A doua zi îl arestară nu numai pe studentul moscovit, dar şi pe toţi cunoscuţii lui.

Pe atentatorul Karakozov îl chinuiră fără întrerupere, timp de opt zile nu-l lăsară să doarmă deloc. îl păzeau ziua şi noaptea, îi observau fiecare mişcare, îi notau toate reacţiile. Când sărmanul Karakozov nu mai putu îndura chinurile la care era supus şi făcu greva foamei, gardienii îi turnară pe gât, cu pâlnia, ciorbă. Poliţia îl prinse şi pe Işutin şi-l aduse în faţa prietenului său maltratat. La vederea epavei umane din faţa lui, Işutin se trădă printr-un strigăt.

Pe Karakozov îl împuşcară, iar pe ceilalţi, câteva sute, îi exilară în Siberia. Pe Işutin îl închiseră în fortăreaţa Slisselburg, unde muri peste câţiva ani. Atentatul nu reuşise, însă deschisese un drum.

Un an mai târziu, ţarul Alexandru al II-lea se pregătea să viziteze expoziţia mondială de la Paris. Era o vizită rarisimă, organizatorii francezi se preocupară îndeaproape de fiecaré punct din program, căci după mulţi ani se ajunsese la o încălzire simţitoare a relaţiilor dintre Franţa şi Rusia. Iată de ce noul atentat săvârşit asupra ţarului rus în timpul parăzii militare de pe Longchamp îl indignă pe prefectul poliţiei pariziene.

În mijlocul mulţimii de curioşi care priveau cortegiul se ascundea şi polonezul Berezowski. Acesta prinse în vârful că tării silueta ţarului şi trase. Avu însă ghinion, deoarece ţarul se afla într-un landou închis, iar în jurul lui se găsea garda de onoare călare. Unuia dintre ei, francezului Raimbeau, Berezowski îi omorî calul pe care-l călărea.

Țarul Alexandru al II-lea se întoarse la reşedinţă, se schimbă, apoi plecă la balul organizat în onoarea sa, în timp ce Berezowski, în lanţuri, lua drumul închisorii. S-a încercat să se afle şi numele celorlalţi conspiratori, dar el nu avea niciun colaborator. Berezowski era unul dintre atentatorii aceia solitari care şi-au propus să răzbune un popor umilit, să facă o faptă bună de care să se bucure întreaga omenire. După paisprezece ani se găsea tot în Noua Caledonie, iadul acela pentru ispăşirea pedepselor.

Alexandru al II-lea plecă din Franţa îmbogăţit cu o nouă experienţă: trebuia să se înconjoare de o pază corespunzătoare. Oamenii îşi pierduseră respectul faţă de maiestatea sa ţarul, în ciuda faptului că Alexandru al II-lea era cel mai progresist dintre toţi ţarii pe care i-a avut Rusia. El pusese capăt războiului lipsit de sens al Crimeii, începuse să înfăptuiască reforme sociale, îmbunătăţise cenzura, se străduise să modernizeze ruginita orânduire de stat ţaristă. Prin manifestul din 19 februarie.1861 el desfiinţează iobăgia.

Ţăranii erau liberi cel puţin pe hârtie. Nobilimea feudală se apăra. Ţăranii liberi erau însă neînstăriţi, trebuind să-şi cumpere de la stăpân casa şi pământul, dar nu aveau cu ce să le plătească. Încercară să se gospodărească independent, dar le lipsea sămânţa. Cei bogaţi le-o împrumutau şi astfel din oameni liberi deveneau iarăşi robi. Se născură nemulţumiri, interveni poliţia, iar ţarul recurse din nou la represalii dure, devenind în cele din urmă un suveran la fel de urât de popor ca şi predecesorii săi.

Atentatul Verei Zasulici, moartea generalului Mezenţev precum şi alte atacuri împotriva reprezentanţilor reacţiunii produseră frământări în rândul maselor şi neînţelegeri printre revoluţionari. Nu toţi membrii organizaţiei „Zemlia i Volia" aveau aceeaşi concepţie despre mijloacele luptei politice. Se ajunse la o situaţie de criză, la o răspântie la care drumurile lor se despărţeau. O parte fondară organizaţia „Narodnaia Volia", cealaltă înfiinţă organizaţia „Ciornâi Peredel" în care se grupaseră bakuniniştii, adică anarhiştii care mai târziu, mai ales datorită lui Plehanov, vor acţiona de pe poziţii marxiste. Deocamdată băteau pasul pe loc şi

se pierdeau în discuţii sterile.

Narodnicii, adică membrii noii grupări „Narodnaia Volia", se orientară încă de la început spre acţiuni cu caracter terorist. Ei credeau că la originea răului din chinuita ţară a Rusiei se găsea numai ţarul. Dacă acesta va cădea, îşi ziceau ei, poporul se va răscula de la sine, va lua puterea în propriile mâini, iar guvernul va fi obligat să îndeplinească cerinţele majorităţii. Vor fi organizate alegeri libere, vor fi asigurate libertăţile cetăţeneşti, iar poporul va începe să se guverneze singur. Amarnic se mai înşelau…

Alexandr Konstantinovici Soloviov, fiul unui funcţionar de pe moşia marii prinţese Mihailovna, studiase dreptul la Universitatea din Petersburg însă nu-şi terminase studiile din lipsă de bani. Se făcu dascăl de istorie şi geografie, dar nu se mulţumea să rămână la catedră, ei pleca adesea şi pe teren. Dorea să intre în contact cu cât mai mulţi oameni obişnuiţi, credea că din păturile cele mai sărace ale poporului va porni semnalul de începere a revoluţiei. În cele din urmă se întoarse decepţionat la Petersburg şi se hotărî să-l ucidă pe ţar, izbăvind în felul acesta lumea de un tiran şi eliberând poporul rus de opresiune.

La începutul anului 1879, împreună cu câţiva prieteni aleseră un comitet de acţiune. îl urmăreau pe ţar peste tot, se străduiau să-i afle obiceiurile şi căutau să găsească locul şi timpul cel mai potrivit pentru a-i da lovitura de graţie. După ce strânseră suficiente elemente, se adunară şi optară pentru planul lui Soloviov. Fostul învăţător era rus ortodox, ceilalţi erau fie evrei, fie catolici, iar participarea lor la atentat ar fi putut declanşa apoi un pogrom, numeroase grupuri nevinovate trebuind să plătească pentru fapta lor. În aceste împrejurări persoana cea mai indicată era rusul Soloviov.

După ce îl însărcinară cu înfăptuirea atentatului, el se ridică şi spuse în faţa întregului comitet:

— Vă mulţumesc pentru încredere. Voi duce la bun sfârşit atentatul. Dintotdeauna. am visat să-l ucid pe ţarul Alexandru!

Mai înainte ca Cezar să fie asasinat, haruspicii îi preziseseră

o nenorocire. Mai înainte de atentatul lui Booth, preşedintele american Lincoln avusese mai multe presimţiri. Cu două zile înainte de atacul lui Soloviov, în marea sală de ceremonii a Palatului de iarnă din Petersburg se prăbuşi un candelabru. Nu se întâmplă nimic deosebit, ţarul şi suita lui, împreună cu invitaţii plecaseră cu câteva minute mai înainte. Cu toate că după această întâmplare s-a constatat că lustra atârna de multă vreme de o grindă putredă, adică era vorba de o întâmplare absolut normală, pe culoare şi pe la colţuri începu să se vorbească de nişte semne rău prevestitoare.

Superstiţioşii avură câştigde cauză. În ziua de 2 aprilie 1879 ţarul se duse la plimbare, aşa cum făcea în fiecare zi. În jurul palatului său patrulau poliţişti, pe aleile parcului se plimbau ofiţerii gărzii. Alături de ei, învăţătorul Soloviov, în vârstă de treizeci şi trei de ani, cu o şapcă de funcţionar pe cap. Aşteptă ca ţarul să se apropie, apoi trase asupra lul din spate. Alexandru întoarse capul, înţelese că el era ţinta, începu să fugă, sărind cu mult succes dintr-o parte în alta. Soloviov trase toate cele patru gloanţe, dar, neavând o mână sigură, niciunul din ele nu-l atinse pe ţar.

Îl prinseră. Soloviov nu opuse rezistenţă. Asupra sa avea o fiolă cu otravă pe care o ţinea la subsuoară, lipită cu ceară de albine. Reuşi să o bage discret în gură, dar în momentul când încerca să o spargă între dinţi a fost observat. Ofiţerii îi deschiseră gura cu forţa şi-l obligară să scuipe otrava.

Zadarnic îl interogă poliţia ţaristă pe Soloviov, el nu-şi trădă camarazii, declarând că singur plănuise atentatul împotriva ţarului şi tot singur îl pusese în aplicare. După ce nu reuşiră să afle nimic, îl duseră pe atentator în faţa unui tribunal secret care îl condamnă la moarte prin spânzurătoare. Câteva zile mai târziu sentinţa era executată.

Doamne, apără-l pe ţar! Moartea îl ocolise de trei ori Acum anarhiştii se pregăteau pentru un nou atac. Se poate vorbi pentru prima dată de o acţiune bine gândită, care în niciun caz nu trebuia să eşueze din pricina unor împrejurări neprevăzute. Era pregătită

de un grup de revoluţionari curajoşi, condus de oameni cu experienţă. Şi, ceea ce este demn de atenţie, cu acest prilej în istoria crimelor politice apar din nou în scenă femei.

Sofia Lvovna Perovska era o aristocrată. Tatăl ei era unul din prietenii ţarului, ocupând până nu demult postul de guvernator al Petersburgului. Crescuse în lux, într-o lume privilegiată, dar condamnase încă de mică modul de viaţă ostentativ. Când împlinise şaisprezece ani se revoltă mai întâi în mediul familial, apoi plecă de acasă şi începu să lucreze într-un sat.

La douăzeci şi şase de ani arăta ca o elevă de liceu. În realitate era o femeie dârză şi curajoasă. De foarte tânără îi cunoscuse pe anarhişti, îi ajutase pe cei acuzaţi de activităţi politice să treacă peste graniţă, luase parte la un atac armat asupra unui tren plin cu exilaţi în Siberia. Acţiunea nu reuşise, dar curajoasa contesă, al cărei bunic fusese odinioară ministrul culturii al ţarului, nu depuse armele. Se alătură altor luptători cu care formă un grup pe care istoricii l-au numit „Comitetul executiv".

Vera Nikolaevna Finger era alt tip de femeie. Nu avea experienţa Sofiei Lvovna. Se alăturase de curând grupului pentru care lucra cu multă dăruire şi era foarte utilă în special datorită remarcabilelor ei relaţii. Provenea, dintr-o familie de judecător, crescuse şi ea în bunăstare şi, cu toate acestea, trecuse de cealaltă parte a baricadei.

Andrei Ivanovici Jeliabov provenea dintr-un alt mediu, era fiul unui iobag. Se născuse departe de Petersburg, în Crimeea. Fiind inteligent şi ambiţios, ajunsese la gimnaziu, iar mai târziu studiase la Universitatea din Odessa. Îl citise pe Bakunin şi ajunsese la concluzia că există un singur mod eficient prin care se pot schimba relaţiile Sociale şi politice din Rusia: teroarea revoluţionară. Jeliabov deveni strategul şi conducătorul „Comitetului executiv". Avea un deosebit dar de a convinge, era un orator desăvârşit. Arăta ca un bogatâr: înalt, puternic, energic.

Nikolai Ivanovici Kibalcici făcea parte din categoria savanţilor pasionaţi, devotaţi trup şi suflet meseriei pe care şi-au

ales-o. În calitate de inginer chimist, avea în cadrul pregătirii atentatului o singură sarcină: să fabrice o bombă eficientă. Pentru atentatori exista acum o șansă în plus: Alfred Nobel descoperise de curând dinamita. Inginerul Kibalcici dispunea astfel de un exploziv puternic, care urma să fie folosit pentru prima dată împotriva unui tiran. Kibalcici se închise într-un laborator cam primitiv și, în condiții deosebit de grele, reuși să pregătească bomba.

Nikolai Ivanovici Kibalcici era un mare om de știință. Cu puțin timp înainte de a fi executat, desenă pe pereții celulei, întrucât nu i s-a dat hârtie, planul și principiul de funcționare al unui avion. Nu voia să ia cu el în mormânt cunoștințe care ar fi putut sluji oamenilor. La început râseră de invenția lui, dar, după ce-i copiară desenul și-l examinară cu atenție, îi dădură dreptate. El dovedi prin acest proiect că se afla cu câteva generații înaintea contemporanilor săi.

Timofei Mihailovici Mihailov era Sufletul acestei acțiuni și un organizator experimentat. Încă de pe când se afla în gimnaziu se revoltase împotriva stărilor de lucruri existente, devenind un teoretician de marcă al anarhismului, condamnând vehement discuțiile plate la care luau parte în majoritate studenții.

Trăia ca un ascet, programul său zilnic era subordonat în întregime scopului stabilit. Cândva, numai ca antrenament, realizase lucruri deosebite. Astfel, reușise să inducă fix eroare severa sectă a călugărilor ortodocși, strecurându-se în mijlocul acestora, pregătindu-se să-i dezbine (din interior, prin infiltrarea ideilor revoluționare. Mihailov era un complotist înnăscut.

Se spune despre el că reușea să-i ducă de nas zile întregi pe agenții secreți. Era maestru neîntrecut în deghizări, se pricepea să se machieze ca un artist, își lipea mustăți, se transforma în om bătrân și, în plus, cunoștea în Petersburg cam trei sute de clădiri cu ieșiri duble.

Iată sfatul pe care îl lăsă urmașilor săi:

„Vă sfătuiesc, frații mei, să cădeți de acord asupra răspunsului pe care urmează să-l dați în fața tribunalului. Vă recomand să

refuzaţi să depuneţi mărturie în faţa anchetatorilor, *chiar atunci când vi se pare că procesele verbale ale martorilor sau concluziile anchetatorilor poliţiei sunt net împotriva voastră*".

Atentatorii se pregăteau cu asiduitate. îl urmăriră pe ţar în călătoria acestuia prin Crimeea, dar sosiră cu întârziere. Alexandru nu rămase în Livadia alătdri de ţarina bolnavă, Ci plecă la Alexandrovsk unde se întâlni cu împăratul Germaniei, Wilhelm I. Anarhiştii aveau nişte informatori excelenţi cărora li se alăturaseră şi câteva zeci de ofiţeri ai ţarului. În plus, Sofia Perovska îl „urcase" pe omul său de încredere până în „secţia a treia" a poliţiei secrete, fără ca cineva să observe acest lucru.

Ţarul urma să se reîntoarcă în Crimeea la sfârşitul verii. Ţarina se pregătea să plece pe Riviera franceză, iar după aceea la băi în Germania. În momentul în care ţarul se va duce la mare, ţarina trebuia să fie şi ea acolo. Atentatorii plănuiau să arunce în aer trenul pe drumul de întoarcere spre Petersburg. Se adunară într-o şedinţă secretă pentru a cădea de acord agupra planului. Două erau traseele care duceau din Crimeea la Petersburg: unul prin Vitebsk, celălalt prin Moscova, via Harkov. Hotărâră să se împartă în două grupuri, având fiecare în grijă unul din trasee. Ţarul nu va avea astfel cum să le scape.

După primele atentate, poliţia întări măsurile de securitate, înconjurându-l pe ţar cu o întreagă armată de păzitori. Când ţarul se pregătea să plece la drum cu trenul, armata ocupa reţeaua, pe întreaga distanţă, încă cu câteva zile mai înainte. După acest fapt se putea deduce lesne pe unde urma să treacă convoiul. Atentatorii ştiau că nu puteau umbla mult timp de-a lungul şinelor pentru a le mina fără ca cineva să-i observe. Căutară, de aceea, o altă soluţie. Vera Finger propuse ca unul dintre ei să devř\ supraveghetor" la căile ferate, să se mute la un cantori de unde ar putea săpa apoi sub terasament.

Transportară mai întâi dinamita, construiră o ascun – zătoare la Odessa, una la periferiile Moscovei, iar a treia la Alexandrovsk. Vera Finger făcu rost de o scrisoare de recomandare din partea baronului Ungern-Sternberg, se îmbrăcă

elegant, luă loc în trăsură şi opri în faţa biroului directorului căilor ferate. îi spuse acestuia că are un servitor amărât şi bolnav, care trebuie să trăiască la aer curat, de aceea a venit să-l roage să-l angajeze ca paznic la calea ferată.

Înaltul funcţionar se simţi măgulit de vizita doamnei de neam mare şi de recomandarea baronului Ungern-Sternberg. Vera Finger plecă de la el cu promisiunea că omul cu pricina putea să se prezinte chiar a doua zi să-şi ia postul în primire.

Peste câteva zile Semion Aleksandi se mută împreună cu soţia la cantonul situat cu douăzeci de kilometri înainte de intrarea în Odessa. În realitate el se numea Frolenko, iar soţia lui, Lebedeva. Vera Finger le întocmi cu propria-i mână acte false.

Atentatorii aveau puţină dinamită, explozivul acesta fiind o raritate pe atunci. În momentul când aflară că ţarul se va întoarce din Crimeea pe-ruta Kursk-Moscova, la Odessa îşi făcu apariţia un curier. Venise să ia bombele. După ce ajunse la gară cu geamantanul cu dinamită şi se instală comod în tren, asupra lui tăbărî poliţia secretă, care, mai mult ca sigur, îl urmărise. Goldbergcurierul ajunse cu proviziile de bombe cu tot în detenţiune, iar în urma schingiuirilor la care fusese supus trădă o parte din secretele grupului din Odessa. Inginerul Kibalcici şi Vera Finger se aflau însă în afară de orice pericol. Drentelen, generalul „secţiei a treia", începu îndată o amplă acţiune de urmărire, dar aceasta nu aduse elemente noi. Atentatorii dispăruseră fără a lăsa nici cea mai mică urmă.

Pentru poliţia ţaristă un asemenea fiasco însemna o proastă carte de vizită, iar pentru ţarul însuşi, un avertisment. Comandantul gărzii personale alese traseul prin Harkuv, fără să bănuiască că acolo acţiona grupa lui Jeliabov, care pregătise totul încă cu patru zile înainte. Atentatorii reuşiseră să mineze la timp calea ferată, firele de la încărcătura explozivă duceau până în câmpul din u jropiere. La capătul instalaţiei de aprindere se afla Okladski. Studenta Jakimova stătea de pază, pentru a da semnalul de aprindere. Trenurile se apropiau de local plănuitului atentat.

Jeliabov ştia că pe calea ferată circulau două garnituri, care

veneau una după alta la un interval de numai câteva minute. În prima dintre ele se găseau ofițerii și câțiva membri ai gărzii personale, în cea de-a doua, într-un salon special, țarul Alexandru. Jakimova așteptă până când văzu primul tren și dădu semnalul. Okladski făcu contactul exact în momentul în care vagonul țarului ajunse deasupra încărcăturii cu dinamită.

Explozia nu se produse, sistemul electric de aprindere nu funcționă. Mai rămăsese însă o speranță; grupul Sofiei Perovska reușise să mineze calea ferată nu departe de Moscova, unde soții Suhovnikov, în realitate Sofia Perovska și Mayer-Hartmann, închiriaseră eu două zile în urmă o casă izolată. Așezaseră sub șine o încărcătură eu dinamită și așteptau. În dimineața zilei de 19 decembrie primiră vestea că trenul în care se găsea țarul se apropie.

Sofia Perovska se urcă pe acoperișul casei, de unde avea un câmp bun de observație. Știa bine că vor trece două garnituri, dar nu bănuia că ordinea lor fusese inversată în gara Harkov. După unele versiuni, la vagonul țarului se defectase un rulment, din care cauză țarul trebuise să se mute în garnitura a doua. Conform altoi versiuni, mutarea ar fi fost propusă de comandantul grupului de securitate care îl însoțea pe țar, pentru a-i induce în eroare pe eventualii atacatori. Întregul traseu se afla sub supravegherea armatei, din cincizeci în cincizeci de metri fiind postați soldați.

Trenurile trecură prin gara Orei, iar în zori… contrar așteptărilor, prima care se apropia de Moscova era garnitura țarului. Din punctul său de observație Sofia Perovska băgă de seamă farurile locomotivei. Conform planului, lăsă să treacă prima locomotivă, iar când se ivi a doua, semnaliză cu o batistă albă. Ajutorul ei rămase ascuns după un arbust până în clipa în care vagonul în care se găsea țarul ajunse exact deasupra încărcăturii. Făcu apoi contactul.

Răsună o explozie, vagoanele se clătinară, deraiară și se opriră în cele din urmă lângă terasament. Atentatorii fugiră în pădure. Mayer-Hartmann reuși să ajungă chiar peste granță, în Franța, unde se găsea în siguranță. Sofia Perovska află abia la

Moscova despre eşuarea tentativei lor. Ce se întâmplase? în trenul pe care îl aruncaseră în aer nu se afla Alexandru, ci suita lui, ţarul trecând în siguranţă cu primul tren peste încărcătura cu dinamită. Dintre călătorii care se aflau în trenul avariat nici unui nu-şi pierdu viaţa, aşa că şi ţarul, ar fi scăpat nevătămat, încărcătura eu dinamită era destul de slabă, nereuşind să străpungă pereţii vagonului.

„Secţia a treia" a poliţiei secrete declanşă imediat «razie de amploare. Zeci de case au fost percheziţionate, mai mulţi suspecţi au fost arestaţi. Într-unul din cazuri percheziţia a fost încununată de succes. Poliţiştii deschiseră cu forţa uşa casei conspirative a Verei Finger, pe care» supravegheau demult, şi-l găsiră înăuntru pe revoluţionarul Aleksandr Alexeevici Kviatkovski. Sub podea, într-o ascunzătoare, dădură peste proviziile de dinamită. O vânătoare reuşită, numai că prada nu le servi la nimic. Atentatorul era un băiat tare, el nu vorbi nici după ce a fost supus la cele mai crunte torturi, de-a lungul mai multor zile.

Nici materialul compromiţător pe care l-au găsit sub podeaua camerei nu prezenta vreo valoare pentru poliţia ţarului. Kviatkovski ştia că nu va scăpa cu viaţă, dar nu destăinui că schiţa care ajunsese în mâinile poliţiei reprezenta planul încăperilor ţarului din Palatul de iarnă. Detectivilor nici nu le trecu prin cap una ca asta. Pe cea mai mare dintre încăperi era desenată o cruce. Poliţia nu bănuia că aceasta era tocmai marea sală de banchet.

Stepán Halturin, un muncitor tâmplar, era un înaintaş al mişcării muncitoreşti din Rusia, fiind unul dintre fruntaşii Uniunii de nord a muncitorilor ruşi, în al cărei program figura răsturnarea sistemului aristocratic ţarist. Conducătorul ideologic al mişcării era social-democratul marxist Plehanov.

Stepán Nikolaevici Halturin îşi alesese un drum propriu. După modelul narodnicilor, îşi propusese să răzbune executarea lui Soloviov şi să izbăvească poporul rus de ţar, pe care îl va ucide în propriul lui palat.

Îşi alesese un drum destul de lung, ce-i drept, dar realizabil, şi pe care se putea ajunge în apropierea ţarului. Află unde se

reparau iahturile ţarului, hoinări în jurul portului, ceru ceva de lucru la şantierul naval şi pentru că era nu numai tâmplar, ci şi un lăcuitor priceput, au fost mulţumiţi cu toţii de el. La 1 octombrie 1879, adică încă înainte de eşuarea atentatelor de la căile ferate, l-au angajat ca mecanic de întreţinere la curtea ţarului, la Palatul de iarnă.

Locuia la palat şi dormea în încăperile rezervate servitorilor. Aici o cunoscu pe fiica unui poliţist care slujea la reşedinţa ţarului. În postura lui de viitor ginere al comandantului corpului de pază, se bucura de anumite privilegii. Nu după mult timp veni în faţa „Comitetului executiv" şi prezentă propunerea lui. Cei prezenţi o acceptară, nu riscau nimic în afară de eventuala pierdere a dinamitei, întrucât doreau să îndrepte greşelile trecute, îi trasară lui Halturin o sarcină precisă: să deseneze exact planul camerelor ţarului. Specialiştii în materie de distrugeri vor stabili locul amplasării încărcăturii explozive şi puterea acesteia.

În timpul cât cele trei grupuri încercară să arunce în aer trenul în care se afla ţarul, Halturin începu să lucreze la planul său. Îşi luase un nume de împrumut, îşi procură acte false şi se dădu drept iubitul – fiicei comandantului corpului de pază. Străjile nu se încumetau să-l controleze, aşa că reuşi să ducă neobservat în palat în decurs de mai multe săptămâni o cantitate suficientă de dinamită, pe care o ascunse chiar în patul său.

La început, „Comitetul executiv" nu manifestă prea mult interes pentru. felul cum evoluau pregătirile lui Halturin dar, cum niciunul dintre atentatele de la căile ferate nu reuşise, Kviatkovski şi tovarăşii lui îşi concentrară atenţia asupra realizării proiectului de la Palatul de iarnă. Specialiştii calculară forţa încărcăturii de explozie şi stabiliră amplasamentul. Sub marea sală de banchet erau încartiruiţi soldaţii finlandezi din garda personală, a ţarului, iar la subsol, sub aceştia, se găsea atelierul de tâmplărie unde lucra Halturin.

Din primele luni ale anului 1880 atentatorul avea ascunse în Palatul de iarnă cam cincizeci de kilograme de dinamită, care urma să se aprindă cu un mecanism cu ceas – pe vremea aceea o

adevărată minune a tehnicii. Halturin putea să-l regleze și. să iasă la timp, în siguranță, din palat. Nu aștepta decât prilejul potrivit. Țarul Alexandru nu servea masa cu țarina bolnavă în marea sală, ci la etajul de sus, în camera acesteia. Iată de ce conspiratorii primiră cu entuziasm vestea pe care le-o aduse Halturin: la 5 februarie la Palatul de iarnă va fi organizat un mare dineu cu prilejul vizitei de stat și particulare în același timp a prințului Alexander de Hessa, fratele țarinei, și a fiului acestuia, prințul Alexander Battenberg. Nu demult țarul rus îl propusese bulgarilor drept rege și, cum Bulgaria era sub administrație rusească, iar orientarea politică era dată la Sofia de comisarul rus, Alexander Battenberg a fost ales. Familia urma să se întâlnească pentru prima dată după această manevră politică încununată de succes. Era de la sine înțeles că pentru o vizită atât de importantă vor avea loc câteva recepții, toate în marea sală de banchet.

Țarul se duse la gara din Petersburg să-și întâmpine invitații oaspeți. Halturin observă din bucătărie momentul când servitorii începură să ducă apetitivele, reglă mașina infernală, apoi părăsi Palatul de iarnă. La capătul pieței îl aștepta Kviatkovski, care îl conduse într-un loc sigur. Nu ajunseseră însă prea departe când deodată Palatul de iarnă fu zguduit de o explozie puternică… Halturin și Kviatkovski avură sentimentul că acțiunea reușise. Numai că țarul Alexandru al II-lea avea un noroc proverbial. În momentul acela el se afla încă la gară, așteptând trenul, care avea o întârziere apreciabilă. În anul 1880 ninsese mult și liniile ferate erau pe alocuri troienite. Deși capetele încoronate trebuiau să se afle în jurul mesei, ele se mai plimbau pe peron. Această întârziere le salvă viețile. Oaspeții aveau cunoștință de atentatele nereușite împotriva lui Alexandru și-l felicitară îndată după sosire că scăpase teafăr de fiecare dată. Nici prin cap nu le trecea că vor fi nevoiți să-și repete felicitările atât de curând.

Convoiul de sănii opri în fața intrării Palatului de iarnă. Coborâră cu toții și priviră încremeniți. Spre cer se ridicau pale de fum, ferestrele erau sparte, zidurile dărâmate de explozie. Soldații se străduiau să-i scoată de sub dărâmături pe cei morți. Își

pierduseră viaţa doisprezece finlandezi din garda personală a ţarului, iar alţi cincizeci de servitori fuseseră răniţi.

„Secţia a treia" porni imediat în urmărirea atentatorului, dar el se afla deja în siguranţă. Membrii „Comitetului executiv" se îngrijiseră din timp ca el să poată fugi. Poliţiştii mirosiră imediat cine pusese la cale explozia, întrucât, în timpul anchetării personalului de la palat, constatară că tâmplarul Halţurin dispăruse. Nici printre cei morţi nu se găsea. Aflară totodată că, fiind în relaţii cu fiica comandantului corpului de pază şi făcând, prin urmare, parte într-un fel din familie, el se putea mişca prin palat mai liber decât ceilalţi muncitori.

Stepán Halturin reuşi să fugă peste graniţă, dar nu muri de moarte bună. Doi ani mai târziu, în 1882, când Alexandru al II-lea se afla deja în groapă, se întoarse la Odessa şi participă la o răscoală în cursul căreia îşi pierdu viaţa.

Atotputernicului ţar începu să i se facă frică. Ştia din experienţă că în timpul călătoriilor îl pândeau tot felul de pericole, iar acum se convinsese că nici acasă nu se mai putea simţi în siguranţă. Dădu ordine foarte stricte şi reşedinţa sa din Petersburg se transformă într-o fortăreaţă. Pe coridoare îşi făcură apariţia gărzi noi, „secţia a treia" introducând printre bărbaţii din garda ţarului şi copoi care să tragă cu urechea zi şi noapte.

Ţarul trăia ca un prizonier răsfăţat. Nici măcar două nopţi la rând nu dormea în acelaşi pat, uneori refuza mâncarea ce i se aducea, temându-se să nu fie otrăvită. În loc de două trenuri oficiale, acum începuseră să circule trei. Ţarul trecea dintr-unul într-altul, dar nu călătorea niciodată în vagonul-salon, se ghemuia adesea în câte un vagon ataşat pentru servitorime şi corpul de pază. Se temea teribil să nu-şi piardă viaţa, şi din această cauză hotărî să facă unele concesii politice. Cel puţin aşa se p-rea la prima vedere.

Încă în luna februarie, imediat după atentatul lui Halturin, formă o comisie specială în frunte cu generalul conte M.T. Loris-Melikov. Acesta primi puteri depline, devenind, practic, un dictator. El hotărî să aplice o veche tactică, verificată: să simuleze

o liberalizare a relaţiilor politice, care, în practică, se traducea printr-o şi mai puternică strângere a hăţurilor. Începu să se vorbească despre o Constituţie pe care ţarul s-ar fi hotărât să o dea poporului rus, se mai spunea că „secţia a treia" a ohranei ţariste avea să fie desfiinţată, dar în realitate ea îşi continua activitatea în mare taină sub un alt nume. De asemenea, se spunea că ţarul va decreta o amnistie pentru exilaţi. Toate acestea nu erau însă decât manevre înşelătoare.

Narodnicii au câştigat forţe noi după atentatul lui Halturin. Ei au difuzat un manifest public în care au declarat că vor înceta acţiunile teroriste în cazul în care ţarul va fi de aoord cu convocarea parlamentului şi va garanta poporului libertăţile cetăţeneşti.

Optimiste speranţe! Războinicul general Loris-Melikov, renumit prin cruzimea sa din timpul luptelor din Caucaz, îşi lepădă brusc masca. Începu să guverneze ca un despot, semnând sentinţe de condamnare la moarte şi decrete de exilări. Convoaiele spre Siberia deveniră din nou ceva obişnuit. Oamenii încetară să mai creadă în bunele intenţii ale guvernului, iar narodnicii înţeleseră că noul dictator nu urmărise decât să câştige timp.

Însuşi ţarul Alexandru „se îngriji" de înrăutăţirea raporturilor sale cu opinia publică. La numai două săptămâni de la moartea ţarinei Maria Alexandrovna se căsători, la reşedinţa sa de vară, cu iubita lui, prinţesa Dolgorukova, punându-şi familia în faţa unui fapt împlinit. Eamilia îi reproşa încheierea acestei căsătorii morganatice, poporul crâcnea. Şi astfel ţarul începu să se teamă şi de propriile-i neamuri.

În vara anului 1880 narodnicii hotărâră să continue lupta. Presupuneau că, aşa cum îi era obiceiul, ţarul va pleca în primăvară, împreună cu familia, în Crimeea. La Odessa, de la gară trebuia să meargă în port să ia vaporul. Sofia Perovska şi Sablin trebuiau să afle străzile pe care urma să treacă ţarul, să închirieze o prăvălie în care să se mute, să sape un tunel şi să mineze strada. Tinerii soţi – cel puţin aşa apăruseră în faţa vecinilor – începură să lucreze, dar curând comitetul din Petersburg revocă planul. Omul

de încredere din cadrul ohranei ţariste îi anunţase că ţarul îşi amânase vizita în Crimeea.

Totul trebuia luat de la capăt. Vera Finger închirie un apartament de trei camere pe „Voznesenski prospekt" unde se instală statul-major al grupului. Se strânseră cu toţii, analizară toate posibilităţile şi optară pentru acţiunea care a intrat în istorie sub numele de „Prăvălia lui Kobozov cu brânză rusească", pe strada Sadova.

Între timp teroriştii înregistraseră pierderi însemnate. În octombrie poliţia reuşi să-l aresteze pe Kletocinikov, secretarul „secţiei a treia" a poliţiei ţariste şi, totodată, membru al „Comitetului executiv". Apoi veni rândul lui Mihailov, unul dintre conducători, Baronikov şi Morozov. Organizaţia începu să aibă fisuri, trebuia să se îngrijească de o nouă locuinţă conspirativă, schimbă sistemul de transmitere a informaţiilor, iar relaţiile dintre membrii ei fură organizate după reguli noi. Şi iarăşi se apucară de treabă.

Iurii Bogdanovici, împrumutând numele de Kobozov, şi studenta Jakimova, în rolul soţiei lui, se îmbrăcară ca lăptarii din Petersburg şi închiriară pe strada Sadova, în casa contesei Mengdenova, o lăptărie. Ţarul trecea pe aici, în drum spre manejul din apropierea cazărmilor, cel puţin o dată pe săptămână. Planul rămăsese în esenţă acelaşi: să se sape sub stradă un tunel şi să-l arunce pe ţar în aer cu ajutorul unei încărcături cu dinamită.

Tinerii soţi deschiseră lăptăria, vindeau lapte şi brânză. La început nu prea avură clienţi, dar cei pe care îi aveau erau permanenţi. Aceştia veneau să cumpere şi de câteva ori pe zi. Purtau genţi, pachete şi oale de lut pentru lapte. Planul nu era prost gândit: noaptea atentatorii săpau tunelul din magazin spre stradă, iar ziua veneau ca nişte clienţi ai lăptăriei şi încet-încet scoteau pământul de acolo.

— Lucrul se desfăşura potrivit planului. Servitorului contesei Mengdenova, care-i observa pe cei doi soţi, i se păru că ceva nu e în regulă. Parcă nu vorbeau ca lăptarii, ea nu se purta ca o nevastă de lăptar, şi amândoi păreau a fi mai degrabă studenţi şi

încă de familie bună.

Nu se ştie precis dacă servitorul a anunţat poliţia sau a fost vorba de o percheziţie obişnuită, care în Rusia acelor vremi nu era ceva rar, mai ales pe strada pe care trecea ţarul, dar la 18 februarie îşi făcură apariţia în lăptărie doi domni în civil. Unul dintre ei se prezentă ca fiind poliţist, celălalt inginerul Ivan Mroviński, membru al comisiei sanitare.

Pare de necrezut, dar nu găsiră nimic suspect. Din depozitul din spatele magazinului pornea intrarea spre tunel, dar aceasta era acoperită cu scânduri şi cu o haldă de cărbuni. Butoaiele pentru brânză erau pline cu pământ.

Cu o zi înainte de această vizită, pe capul teroriştilor căzuse b altă nenorocire. Poliţia ţaristă dăduse de urma lui Jeliabov, pe care îl urmări şi-l aresta în casa conspirativă unde era ascunsă şi o parte din dinamita pregătită. Nu reuşiră însă să dea peste încărcătură, iar de la Jeliabov nu izbutiră să scoată niciun cuvânt. Poliţia avea însă o pistă. Acum era deci momentul cel mai prielnic pentru desfăşurarea atentatului. La puţin timp, „Comitetul executiv" primi vestea să ţarul va trece pe strada Sadova în duminica următoare, dimineaţa.

Tunelul era pregătit, dar inginerul Kibalcici nu terminase bombele. Totuşi hotărâră să nu renunţe la planul lor, o amânare putând da naştere la complicaţii. Se strânseră aşadar în casa conspirativă zei până dimineaţa, după o muncă neîntreruptă de cincisprezece ore, aşezară în tunel încărcătura şi mecanismul de aprindere. După aceea îşi împărţiră sarcinile. Din cei patruzeci de voluntari gata să-şi sacrifice şi viaţa, aleseră patru care trebuiau să asigure reuşita acţiunii în cazul când aprinderea încărcăturii subterane ar fi eşuat.

Duminică 1 martie 1881 (după calendarul european 13 martie), la orele opt dimineaţa, atentatorii Nikolai Ivanovici Râsakov, Timofei Mihailovici Mihailov, Ignatii Ioakimovici Grineviţki şi Emilianov îşi ocupară locurile stabilite. Ohrana ţaristă bănuia însă pericolul, de aceea, încă în cursul zilei de sâmbătă, în timp ce poliţia percheziţiona lăptăria, Loris-Melikov îl sfătui pe

ţarul Alexandru să nu iasă din palat, căci poliţia arestase câţiva suspecţi asupra cărora găsise materiale compromiţătoare, printre care o schiţă a Palatului de iarnă, şi nu ar fi exclus ca ei ăă pregătească un nou atentat.

Ţarul Alexandru se hotărî să rămână acasă în duminica aceea, dar cumnata lui reuşi să-l înduplece. Fiul ei, marele prinţ Dmitri, comanda pentru prima dată o formaţie de pază a ţarului, iar ţarul îi promise că va merge la paradă pentru a nu-i strica băiatului bucuria.

Cam pe la prânz, să fi fost ora unu, oamenii cu bombele se găseau fiecare la locul lui. Frolenko se ascunse şi el în lăptărie, unde aştepta semnalul pentru a aprinde încărcătura. Poarta Palatului de iarnă se deschise şi în curte se organiză convoiul ţarului., O sanie uşoară, acoperită, cu două locuri, în jurul ei o gardă de cazaci experimentaţi. Pe capră stătea Sergheev, vizitiul personal al ţarului, iar lângă el un om din gardă. Urmau două sănii grele; pline cu poliţişti, apoi alta, în care se găseau marii prinţi Konstantin şi Mihail, suitele lor, aghiotantul ţarului şi câţiva membri ai corpului diplomatic.

Sofia Perovska, doamnă de rang mare, îmbrăcată în blănuri scumpe, cu manşon de zibelină, se plimba prin faţa palatului fără ca cineva s-o suspecteze. Ea reuşi să afle că ţarul îşi schimbase planul: cortegiul nu va mai trece pe strada Sadova sub. care se găsea încărcătura! Perovska era desperată. Se calmă, află noul plan al ţarului, pe care îl comunică de urgenţă alor săi. În decurs de câteva minute ea alcătui o nouă variantă strategică şi prelua conducerea operaţiunii. Purtătorii de bombe primiră sarcini precise. Declanşarea atacului va fi semnalizată ou o batistă.

Ţarul îşi schimbase planul, iar Frolenke aşteptă zadarnic în lăptărie. Însoţit de cortegiul său, Alexandru se duse mai întâi la cazărmi, apoi la manej, unde încăleca pe calul sau preferat, făcu obişnuita trecere în revistă, îl lăudă pe marele prinţ Dmitri pentru reuşita-i premieră, luă iarăşi loc în sanie şi se îndreptă spre marea prinţesă Kateřina Mihailovna, unde era aşteptat la dejun. Acesta nu dură prea mult şi iată-l, peste, mai puţin de o oră, din nou în

sanie.

Ora paisprezece şi douăzeci de minute. Sania ţarului coti pe malul canalului „Ecaterina”. De ambele părţi se aflau sănii cu cazaci, în spate două sănii cu poliţişti. Pe unul dintre maluri se plimba o femeie îmbrăcată într-o haină de blană cu gulerul ridicat, cu mâinile într-un manşon. Observă sania ţarului, se opri, scoase o batistă şi începu s-o fluture.

Pe malul de vizavi, sprijinit de balustradă, stătea un bărbat singur. Acesta făcu câţiva paşi spre partea carosabilă în momentul când pe lângă el trecea sania ţarului. Apucă pachetul pe care îl avea sub braţ, îl ridică şi-l aruncă cu boltă mare. Nikolai Ivanovici Râsakov, student al Şcolii superioare de mine, aruncă bomba asupra ţarului şi trase cu pistolul.

O detunătură înăbuşită, fum şi zăpadă, aşchii şi sânge. Doi cazaci zăceau la pământ, caii lor trăgeau să moară Un ucenic de măcelar, care se oprise din întâmplare pe trotuar, căzuse grav rănit de o schijă. Dar ţarul?

Alexandru se dovedi a fi nemuritor. El scăpă şi din acest atac fără nici cea mai mică zgârietură. Coborî din Manie şi întrebă ce s-a întâmplat. îl văzu apoi pe Râsakov, căruia poliţiştii îi şi puseseră cătuşele. Ţarul era palid, speriat. Se îndreptă spre atentator şi-l întrebă, ţipând, de ce a făcut-o. Mulţumi apoi cerului că i-a scăpat încă odată viaţa. Făcu câţiva paşi spre balustrada de fier – simţea nevoia să se sprijine de ceva. Rămase o clipă singur, străia de toţi, oamenii de pază se agitau în jurul locului unde se produsese explozişi de unde poliţia îl ridicase deja pe atentator.

— Pe mal apăru un nou trecător. Se apropie de locul nenorocirii aşa cum ar fi făcut-o oricare altul. Când ajunse la doi-trei paşi de ţar, scoase din buzunar un obiect mic, rotund, şi, din imediata apropiere, îl aruhea la picioarele ţarului.

Grânevitki reuşi. Explozia îi sfârtecă ţarului partea de jos a trupului; Suveranul fu aşezat în sania unui colonel de poliţie, vizitiul dădu bice cailor şi muribundul fu dus cât se putu de repede la Palatul de iarnă. Picioarele sfârtecate îi erau acoperite cu o pătură.

Nu şi-a mai recăpătat cunoştinţa, iar doctorii nu i-au mai fost de niciun ajutor. După două ore, încetă din viaţă.

Ţarul era mort! Acum urma ea poporul să se răscoale, cum presupuneau anarhiştii. Ei pregătiseră strategic, cu o meticulozitate ştiinţifică, planul atentatului, dar nu se gândiseră ce va fi după aceea. Oare autorii lui să-şi fi închipuit într-adevăr că sistemul ţarist se va prăbuşi pentru simplul motiv că ţarul nu va mai fi? făcuseră numai, primul pas. Şi-acum, încotro?

Ţarul Alexandru al II-lea murise şi locul lui pe tron îl luă Alexandru al III-lea. Iată singura schimbare. Ba mai era una: fiul ţarului ucis puse capăt reformelor progresiste ale predecesorului şi guvernă din nou ţara în mod despotic. Despre Constituţia pe care se pretinde că o pregătea Alexandru al II-lea nici vorbă. Şi astfel, ca şi în cazul atâtor altor atentate, anarhiştii s-au ales exact cu contrariul celor scontate.

Atentatorii au fost aduşi în faţa tribunalului. Râsakov nu a rezistat torturilor şi a dat câteva nume. Poliţia i-a percheziţionat pe cei suspecţi, precum şi casele conspirative. Pe Sofia Perovska au arestat-o pe stradă. E de mirare că nu-i trecuse prin cap să plece din Petersburg.

Au fost condamnaţi la moarte şi la 3 aprilie, într-o frumoasă zi de primăvară, au fost executaţi. Pe Jeliabov, Kibalcici, Mihailov, Râsakov şi pe contesa Sofia Perovska i-au urcat pe un eşafod ridicat în grabă pe câmpul de antrenament Semionovski. Le-au atârnat pe spate câte o tăbliţă cu inscripţia „ucigaş al ţarului”. Călăul Frolov le-a tras peste cap câte o glugă neagră după care nu i-a mai rămas altceva de făcut decât să-şi îndeplinească meniree

8
Vânzător la firma „Iisus Hristos et comp”.

Charles Julius Guiteau intră în istorie ca o figură ciudată din Vestul sălbatic. Bărbăţelul acela cu barba ţepoasă, îmbrăcat în haine ponosite, era un predicator vagabond şi senil, un psihopat religios, dar şi un rău-Îăcător fără scrupule şi avocat ambulant prin

camerele din spatele tejghelelor din baruri. Mai era şi un intrigant politic şi un visător necritic, un erou donquijotesc cu privirea rătăcită, dar şi cu – pretenţii de stăpân neînduplecat al lumii. Într-un cuvânt, Charles Julius Guiteau era un nebun care îşi închipuia că printr-o crimă politică va putea schimba lumea!

Sosit la Washington, se instală într-o pensiune ieftină. La 2 iulie 1881 se scula cu noaptea-n cap şi, înainte de a lua micul dejun, se duse să se plimbe. Când se întoarse, servi tapioca şi şuncă cu ouă. Mâncă consistent, îşi luă pachetul dinainte pregătit şi ascunse în buzunar revolverul cu butoi, după care se ridică de la masă fără să plătească.

Închirie o birjă şi-i porunci birjarului să-l ducă la gara „Baltimore & Potomac Depot". Ajuns acolo îi mai spuse:

— Aşteaptă-mă aici, peste câteva minute vom pleca spre închisoare. Pentru asta ai de la mine doi dolari în plus.

Intră în clădirea gării, se aşeză pe un scăunel, ceru unui negru cu părul cărunt să-i lustruiască ghetele, se opri lângă tui chioşc cu ziare şi-l rugă pe vânzător să-i ascundă imediat pachetul pe care i-l întinse. Acesta era turtit, nu prea mare, părea mai degrabă un plic voluminos conţinând documente. îi spuse vânzătorului numele, pe care de altfel îl scrisese şi pe plic cu o seară mai înainte. În jurul orei nouă se duse în sala de aşteptare pentru femei, luxos amenajată, pe unde trebuiau să treacă toţi călătorij pentru a ajunge la tren. Se plimbă de colo-colo, examirtă mobilierul, apoi ieşi în fugă pe peron unde începu să meargă grăbit.

Charles Guiteau bătea la ochi nu numai ca înfăţişare, dar şi ca fel de a se comporta. Trei erau oamenii care îl observară cum umbla nervos pe peron, cu aproape o jumătate de oră înainte de venirea trenului: White, îngrijitoarea de la WC-ul public pentru femei, poliţistul Patrick Kearnes şi controlorul de bilete Parks. Toţi trei îl văzură, dar niciunul din ei nu se miră, deoarece Washingtonul acelor ani nu ducea lipsă de astfel de apariţii.

La orele nouă şi douăzeci, în faţa clădirii gării trase o trăsură în care se găsea cel de-al douăzecilea preşedinte al Statelor Unite,

generalul James Abraham Garfield. Pleca într-un concediu de trei săptămâni la Williamstowri. unde îşi făcuse studiile cu ani în urmă. Preşedintele era însoţit de ministrul de externe, James Blaine, şi de ser viitorii care îi cărau geamantanele.

Coborî din trăsură, răspunse trecătorilor la salut, apoi intră în sala de aşteptare. La un pas sau doi.de intrare stătea, cu spatele spre încăpere, bărbosul Guiteau.

— Aşteptă până ce preşedintele şi ministrul său de externe trecură pe lângă el, apoi se întoarse, căută în buzunar, puse mina pe revolverul cu butoi şi trase asupra lui din imediata apropiere. Uimit, preşedintele Statelor Unite se opri, întinse. mâinile ca şi când ar fi vrut să se sprijine de ceva, apoi căzu imediat pe covorul înflorat.

Guiteau, cel care trăsese, încercă să fugă. Era ceva instinctiv deoarece trebuie să-şi fi dat seama că nu avea nicio şansă. Nu ajunse însă prea departe. Controlorul de bilete Parks îi bară drumul, iar poliţistul Kearnes alergă după ajutor. Atentatorul se predă, Socotise că o să fie prins, din care cauză comandase mai înainte de a intra în gară birja ce urma să-l ducă până la închisoare. Dar mai era un motiv pentru care comandase birjă: se temea de mânia oamenilor, voia să ajungă cât mai repede în spatele gratiilor, în siguranţă.

Preşedintele Garfield a. fost transportat de urgenţă la spital, iar asasinul lui la comisariatul de poliţie. Nu încercă să nege, dimpotrivă, recunoscu, plin de mândrie, că a vrut să-l asasineze pe preşedinte, pentru că acesta era adversarul său politic şi pentru că la Casa Albă trebuia să se instaleze Arthur, un prieten de-al său.

Această declaraţie îi puse întrucâtva în încurcătură pe poliţişti, dar când auziră din gura asasinului că vrea să fie închis într-o; celulă de la etajul al treilea, pe care şi-o şi alesese, şi că se va îngriji ca poliţistul Kearnes, cel de la gară, să fie făcut şef al poliţiei, iar ca generalul Shermann, alt prieten al lui. să preia conducerea armatei, înţeleseră cu toţii că avea o rotiţă lipsă.

Nu trebuiră să aştepte prea mult pentru a avea o nouă surpriză. După ce îl conduseră pe asasin la comisariat şi-l

percheziționară, găsiră asupra sa, printre altele, două scrisori. Una era destinată tocmai – generalului Shermann. În propoziții limpezi, Guiteau îi aducea la cunoștință că îl ucisese pe președinte, că trăsese în el două gloanțe, pentru ca Garfield să aibă o moarte ușoară, și-l chema pe general să ocupe cu armata închisoarea în care era el deținut.

Cea de-a doua scrisoare era scrisă pe adresa Casei Albe:

„Moartea tragică a președintelui reprezintă o tristă necesitate, căci ea ajută la strângerea rândurilor partidului republican și la apărarea republicii. Viața este un vis care trece fără niciun sens pentru cel ce fuge de ea. Viața omului are o valoare infimă. În timpul războaielor au pierit mii de tineri curajoși, fără ca cineva să verse pentru ei nici măcar o lacrimă. Bănuiesc că președintele era creștin, astfel încât în rai va fi mai fericit decât a fost pe acest pământ. Pentru sărmanul suflet al doamnei Garfield nu ar fi fost mai puțin dureros dacă soțul ei ar fi murit de moarte naturală. Odată și odată tot. trebuia să moară.

N-am avut nimic personal cu președintele, moartea lui reprezintă o. necesitate istorică. Sunt avocat, un avocat al spiritului și al politicii. Acum plec la închisoare.

Charles Guiteau"

Ajunse fără incidente în celulă. îi era totu'. i teamă că mulțimea va pune mâna pe el. Încercând să-l liniștească. Se preocupă foarte mult de cele ce aveau să se întâmple după arestarea sa. Încă cu mult timp înainte de atentat examinase închisorile din Washington, iar supraveghetorul care îi slujise atunci drept ghid spuse mai târziu că lui Guiteau îi plăcuse tare mult celula și se declarase mulțumit de regimul zilnic al deținuților. Și astfel, ajunse exact acolo unde dorise și în plus nu mai plăti nici cei doi dolari pe care îi promisese birjarului, până la poarta închisorii conducându-l o trăsură a statului.

Rănile primite de președinte erau mortale, un glonț îi trecuse prin umăr, iar al doilea se oprise în forare! Garfield nu

muri însă în timpul atacului, ei după ce se luptă eu moartea încă trei luni de zile. În condiţiile de astăzi este mai mult ca sigur că doctorii l-ar fi salvat, dar în anul 1881 nu exista nicio şansă. Mai târziu avea să se constate că unul dintre gloanţe îi atinsese coloana vertebrală.

Muri la 19 septembrie 1881 după ce, cu câteva zile mai înainte de a-şi da sfârşitul, îşi exprimase părerea că Guiteau nu era un om normal, altfel n-ar fi putut trage cu sânge rece şi încă fără niciun motiv… Cuvintele muribundului au reprezentat un atu pentru asasin. Apărătorii lui nu urmăreau, se-nţelege, altceva decât să obţină o expertiză din partea specialiştilor cum că Guiteau, clientul lor, era iresponsabil.

Cazul lui Guiteau nu este unicul în istoria atentatelor. El trezi, îndată după atentat, apoi în timpul procesului şi încă multă vreme după aceea, o mare agitaţie în cercurile juriştilor şi ale medicilor. Opinia publică a condamnat fără rezerve fapta scelerată a atentatorului. Preşedintele Garfield reprezenta pentru poporul american speranţa într-o politică de renaştere, dar asasinul nu-i lăsase timpul necesar pentru a o putea înfăptui.

Mânia oamenilor era atât de mare, încât chiar soldaţi din unităţile care îl păzeau la închisoare pe „Guiteau se hotărâră să aplice legea. Traseră la sorţi cine anume dintre ei trebuie să-l execute pe Guiteau, fără nicio judecată. Sorţii căzură pe un anume Mason, un soldat care stătea cam prost cu nervii. Acesta trase pe geamul celulei, dar greşi ţinta, iar pentru al doilea glonţ nu mai găsi curajul necesar.

Era oare Charles Guiteau pe deplin răspunzător pentru faptele sale, sau era nebun? Specialiştii tribunalului îşi exprimară convingerea că nu era alienat mintal, şi că, deci, trebuia să răspundă pentru crima sa. Mulţi alţii, printre care şi victima asasinului, erau de altă părere, numai că aceasta ar fi însemnat să-l scoată pe Guiteau basma curată. Presiunea pe care a exercitat-o opinia" publică a jucat, desigur, un rol deloc neglijabil. La urma urmelor, cine avea dreptate, susţinătorii sau adversarii teoriei despre iresponsabilitatea asasinului? După ce detectivii îi

cercetară mai atent trecutul, publicând concluziile lor, nimeni nu mai avu motive să se îndoiască.

Guiteau s-a născut la 8 septembrie 1841 în Freeport» (Illinois), unde a crescut în perioada predicatorilor ambulanţi şi a mnruitorilor de pistoale, a vânzătorilor de tot felul de alifii ineficiente, a marii febre pentru aurul Californiei şi a marilor speranţe legate de pământul făgăduinţei care era Vestul american.

Tatăl lui, Luther W. Guiteau, era un om cel puţin bizar. Mama, Jane Howe Guiteau, muri pe când băiatul avea numai şapte ani. Mai târziu, unul dintre specialiştii în psihiatrie, doctorul Spitzka, declară că Guiteau suferea de o boală ereditară. Tatăl lui, care la început fusese salariat la întreprinderile comunale, iar mai târziu devenise casier la bancă, considera că menirea sa era de a-l iubi pe Domnul. Visase cândva şi el să salveze lumea.

Societatea religioasă din care. făcea parte, fără a fi o sectă în adevăratul înţeles al cuvântului, era cunoscută sub numele de „Oneida". Fondatorul ei era reverendul John H. Noyes, care îşi formulase principiile vieţii morale în publicaţia „The Berean". Acest reformator bisericesc, cum erau mulţi prin America de atunci, deveni prietenul familiei Guiteau. Îl atrase pe *tată de* partea lui şi câştigă repede şi simpatia fiului.

În felul acesta, tânărul Guiteau deveni angajat al societăţii religioase „Oneida", care, în afară de planificată salvare a omenirii, se ocupa cu tot felul de alte lucruri necurate. Guiteau nu rezista însă să lucreze prea mult într-un loc, de aceea începu să hoinărească, încercă să scrie la ziare, practicând pamfletul naiv în care îi învinuia pe membrii propriei societăţi religioase de viaţă imorală, cu toate că el însuşi se ducea prin case de toleranţa, trăia din mici escrocherii şi din proiecte fantastice. Unii dintre vizitatorii odăiţei în care locuia pe atunci, prezenţi ca martori în procesul de mai târziu. arătară că pe un perete era atârnată o placarda cu textul:

CHARLES J. GUITEAU prim-ministru britanic, va ţine prelegeri la St. James Hall din Londra.

De îndată ce văzu că la New York nu se bucură de succes, se

mută la Chicago, îşi cumpără câteva tratate de drept de la anticariat, pe care le devoră pur şi simplu, dădu un examen la care nu i se cerură aproape niciun fel de cunoştinţe şi deveni avocat autorizat. Nu apăra legea, dimpotrivă, folosea noua lui firmă pentru escrocherii, storcea de la creduli aconturi grase pentru tranzacţii comerciale bănoase, dar imaginare, şi dispărea în momentul în care trebuia să le restituie banii. Mai târziu se căsători cu Annie Bunn, îi promise raiul pe pământ, dar ea nu deveni decât o părtaşă la veşnicele lui fugi din faţa creditorilor. Guiteau era, desigur, un soţ cum puţini se aflau. Se ştia despre el că se întâlnea cu fel de fel de prostituate, până când se îmbolnăvi de o boală lumească. După cinci ani de aventuri, care cu greu s-ar putea numi căsnicie. Annie intenta divorţ.

Planurile lui Guiteau oscilau în permanenţă între fantezie şi realitate, ideile lui se învecinau adesea cu nebunia. Îşi puse în gând să devină predicator ambulant şi o porni la drum ca misionar. Conducătorilor de trenuri li se prezenta drept vânzător al firmei „Iisus Hristos et comp". În această calitate refuza să plătească preţul biletului, se denumea singur „Micul uriaş din Vest" sau „marele orator". Încercă să-şi câştige o faimă mondială ca teoretician religios, autor al unor lucrări despre calităţile spirituale ale omului. Transcrise lucrarea lui Noyes, pe care o numi „Adevărul sau ghidul biblic", apoi aşteptă ca lumea să-i cadă la picioare. Cartea aceasta era un plagiat grosolan, care-euprindea idei de om dement, înainte de atentat, împachetase manuscrisul pe care-l predase omului de la chioşcul de ziare, sperând că, după săvârşirea crimei, cartea va obţine un tiraj imens. Trebuie că se gândise serios la acest lucru din moment ce îşi revăzuse manuscrisul şi-l completase.

Când văzu că treburile ca avocat-escroc şi predicator ambulant nu-i prea mergeau, după ce dădu faliment ca agent de asigurări şi încercă o duzină de alte îndeletniciri, se hotărî în cele din urmă să intre în politică.

În anul 1881 trăia la Boston fără a avea ceva de lucru. Atunci i se oferi şansa vieţii sale. Susţinătorii generalului Garfield se

(pregăteau să-l impună pe candidatul lor în funcţia de preşedinte. Garfield era un *self made man* tipic american, trecuse prin toate meseriile, de la muncitor la profesor universitar, era un om cu un înalt spirit de sacrificiu. Oamenii îl iubeau. Deveni în scurt timp senator, iar în timpul războiului de secesiune se remarcă în calitate de comandant al unei formaţiuni de voluntari. Mai târziu primi titlul de general. După război, deveni unul dintre cei mai importanţi oameni politici ai partidului republican şi iată-l candidând la funcţia de preşedinte. Când partidul lui începu campania electorală, falimentarul Guiteau află despre acest lucru şi hotărî să intre în scenă.

Mai întâi se aşeză la masă şi alcătui un discurs electoral pe care îl trimisé apoi la tipar pe propria-i cheltuială.

Plecà la New York, unde începu să împartă dubiosul discurs ziariştilor şi adepţilor lui Garfield. Dumnezeu ştie unde ţintea, poate urmărea să se liniştească pe sine, să se asigure că este un mare politician şi, chiar dacă nu era primul ministru al guvernului Marii Britanii, care urma să ţină prelegeri la St. James Hall, atunci măcar un fruntaş al republicanilor, cu capul plin cu felurite probleme legate de campania electorală, tot era.

Nu lăsa să-i scape nicio adunare a partidului republican, se străduia să ajungă cât mai sus, sau măcar să atragă atenţia asupra lui. Norocul însă îl ocolea, adevăr am conducători politici cel mult dacă îl ascultau şi îşi vedeau mai departe de problemele lor. Cu toate acestea grandomanul Guiteau avea sentimentul că face politică în stil mare. După ce – Garfield obţinu victoria în alegeri, fu convins că aceasta este opera lui şi aşteptă să fie recompensat cu o funcţie dintre cele mai importante. În America există obiceiul ca odată cu preşedintele să se schimbe toată garnitura de înalţi funcţionari de stat.

Nu se întâmplă însă aşa nici după ce trimise preşedintelui nou ales la Casa Albă aceste rânduri laconice:

„I-am învins pe democraţi. Asta aşteptam. Domnul să vă răsplătească.

Al dumneavoastră, *Charles Guiteau*”.

Se considera a fi unul dintre cei mai capabili politicieni şi aştepta să-i iasă numirea într-un post important, dar, pentru că aceasta se încăpăţâna să nu vină, începu să o revendice. îi vizită mai întâi pe unii fruntaşi republicani, plictisindu-i cu rugăminţile lui, şi ajunse în cele din urmă la ministrul afacerilor externe, Blaine, căruia îi ceru o recompensă. Pentru că n-o primi, întocmi o cerere căreia îi anexă un exemplar al nicicând pronunţatului său discurs electoral şi o ţinu una şi bună să fie 'numit ministru plenipotenţiar la Viena. Pentru că nici de data aceasta nu primi vreun răspuns, îşi reduse pretenţiile şi ceru să fie trimis consul la Paris.

Spre a-şi motiva dorinţa de a deveni diplomat, dar şi spre a demonstra documentat calificarea lui pentru o astfel de activitate, îi trimise preşedintelui o scrisoare foarte cordială în care îi spunea ca de la bărbat la bărbat că, în cazul că va fi numit reprezentant diplomatic al Statelor Unte la Paris, se va căsători cu o anume americancă foarte bogată, puţind astfel să reprezinte la nivelul corespunzător ţara sa în relaţiile internaţionale.

Pretenţii de om nebun la prima vedere. Numai că în America anilor optzeci era posibil aproape orice. Era suficient ca, cineva să aibă o oarecare influenţă şi o avere corespunzătoare, să facă parte din acelaşi partid cu preşedintele şi atunci putea să obţină o funcţie de stat chiar într-un mod aventuros ca acesta. Guiteau nu avea nici nume, nici poziţie influentă, nici măcar bani, era un calic cu care nimeni nu catadicsea să stea de vorbă. Neprimind postul pe care îl visa, nici răspuns la cererea sa, îl cuprinse o furie nebună. Se duse personal la Casa Albă şi începu să-l învinuiască pe preşedinte de nerecunoştinţa. Oamenii de pază îl goniră. Se înfurie pe preşedinte, pe nerecunoscătorul partid republican şi pe toate căpeteniile politice care se aflau la conducere.

În sânul partidului republican izbucniră complicaţii interne, adversari fiind doi senatori din statul New York. Guiteau citi în ziare despre acest lucru, se bătu cu palma peste frunte, zicându-şi că s-a alăturat unei clici de nemernici – partidul republican –, că pentru tot trebuie să plătească preşedintele Garfield, pe care nu

trebuia să-l sprijine în campania electorală deoarece-un nerecunoscător ca el nu merita să fie ajutat. După propria-i mărturisire, se hotărâse să-l asasineze pe președinte la 18 mai 1881, Ca să se termine odată!

„În ziua aceea m-am întors acasă pe la orele opt seara. Eram într-o dispoziție proastă, din cauza situației politice. Să fi fost opt și jumătate, poate nouă și jumătate, poate ceva mai înainte, dacă îmi amintesc bine, dar, în orice caz, înainte de a mă duce la culcare, îmi veni inspirația: ajunge să-l înlătur din drumul meu pe președinte și totul o să fie în ordine, toate vor merge spre mai bine.

A doua zi eram foarte tulburat. Încercarp să mă eliberez de această idee, voiam să uit acest gând, dar n-am reușit. După două săptămâni de profundă meditație ana ajuns la concluzia că nu era nimic de făcut. Trebuie să-l înlătur pe președinte mi-am zis, acesta este un ordin, al Domnului…"

Dumnezeu îl însărcinase deci pe Guiteau să-l ucidă pe președinte. La 23 mai 1881 Guiteau trimise victimei sale o scrisoare în care își trăda groaznica intenție. Se poate ca președintele să n-o fi citit, sau să nu-i fi acordat nicio atenție, deoarece la Casa Albă veneau zilnic sute de scrisori.

Guiteau avu sentimentul că făcuse tot ce era posibil pentru salvarea sufletului președintelui. Acum era ferm convins că el reprezenta instrumentul ales de dumnezeu, că el va deveni binefăcătorul poporului. La 6 iunie se duse la magazinul lui John O'Meary, pe una din străzile principale ale Washingtonului, și cumpără, în schimbul a cincisprezece dolari pe care îi împrumutase, un revolver „British Bulldog" cu butoiaș, pentru cinci gloanțe. Ar fi putut să-și aleagă un pistol bun cu a treia parte din dolarii plătiți, dar el îl alese pe cel mai scump. Era obsedat de ideea că va deveni erou național și dacă revolverul va ajunge într-un muzeu ce-or să spună despre el copiii de școală când vor da peste o armă ieftină, de duzină…

Avea un plan, o armă, așa că se duse în afara orașului unde făcu antrenamente de tras la țintă. În același timp începu să caute un prilej care să-l ducă cât mai aproape de președinte. Și erau

destule ocazii, primul bărbat al Statelor Unite nu era înconjurat încă de o armată de păzitori: mergea prin oraș ca oricare alt cetățean, iar la biserica lua loc printre oamenii de rând.

Mult timp Charles Guiteau nu se putu hotărî.

— Până în ziua când citi în ziare că președintele va pleca împreună cu soția într-un concediu de trei săptămâni. Hotărî să-l aștepte la gara „Baltimore & Potomac Depot". Inclusiv la ultimul interogatoriu Guiteau mărturisi că oscilase până în clipa când apăsase pe trăgaci, nu voia să-l împuște, doamna Garfield avea întipărită pe față o expresie de adâncă tristețe. Plicul pe care îl predase la chioșcul de ziare înainte de atentat – spera ca, imediat după ce crima va avea loc, să fie prins și închis, ceea ce s-a și întâmplat – conținea însă cu totul altceva.

„*Președintele există din voința Domnului*, *alegerea lui s-a făcut din voința Domnului și tot din voința Domnului va trebui să piară*. *Prin această faptă voi realiza două țeluri*: *voi apăra republica și voi face să crească interesul pentru cartea mea THE TRUTH*…"

În perioada care trecu de la arestarea lui Guiteau până la procesul pe care judecătorul Walter Cox îl deschise la 19 septembrie 1881, întreaga opinie publică își manifestase ostilitatea față de asasin. Pe drumul de la închisoare până la tribunal un bărbat încercă chiar să-l împuște. După unnprezece săptămâni de luptă cu moartea, cel de-al douăzecilea președinte al Statelor Unite câștigase simpatia întregii lumi. Pe primele pagini ale ziarelor apăreau zilnic știri despre starea sănătății pacientului, doctorii chemați din clinicile cele mai mari se consultau asupra ajutorului pe care i-l mai puteau acorda. Nu aveau însă posibilitatea de a stabili locul în care se găsea glonțul din torace și nu puteau risca o operație într-un loc atât de delicat.

După câteva perioade în care președintele se simțise ceva mai bine, moartea se strecură până la patul bolnavului, în ciuda zidului format din cei mai buni specialiști. Țara întreagă se rugase zadarnic pentru însănătoșirea lui.

După moartea președintelui, opinia publică îl ura și mai tare pe asasin. Oamenii așteptau nerăbdători condamnarea lui

exemplară. S-ar putea ca acesta să fi fost motivul care i-a condus, pe judecător şi pe specialişti la concluzia că n-ar fi înţelept să-i acorde criminalului circumstanţe atenuante scoţându-l iresponsabil. S-ar fi expus unor critici vehemente. Guiteau a fost declarat răspunzător pentru fapta sa.

În ciuda acestei hotărâri, Guiteau se comporta ca un om nebun. Se năpusti asupra procurorului, spunându-i că este un om de nimic şi o unealtă a diavolului, îi proroci că va sfârşi în iad. Strigă în gura mare că ştie el bine cu cine are onoarea, domnul procuror este un alcoolic notoriu care, mai devreme sau mai târziu, o să plesnească din cauza beţiei.

Charles Guiteau nu făcea impresia unui om echilibrat sufleteşte şi nici nu-i sigur că ar fi simulat starea în care se găsea. Ar fi însemnat să nu fi fost toată viaţa decât un simulant. În timpul procesului scotea limba la te miri cine din sală, ceru judecătorului să permită juraţilor o plimbare la aer curat, altminteri şi-ar fi putut distruge sănătatea în aerul viciat din sala de judecată. Nu aşteaptă însă răspunsul şi se adresă asistenţei cu o proclamaţie politică confuză. Judecătorul Walter Cox, care îi judecase şi pe adevăraţii sau presupuşii colaboratori ai asasinului lui Lincoln, Booth, avea o răbdare de fier şi o experienţă pe măsură. Nu-şi ieşi din fire, în tot timpul celor unsprezece luni conducând procesul cu autoritatea necesară.

Apărătorii ştiau că nu au nicio şansă, dar, din motive de reclamă evidente, se lansară în pledoarii strălucite, însă fără nicio valoare. Nici măcar remarca preşedintelui ucis, care declarase că nu crede în responsabilitatea asasinului, sau căinţa lui Guiteau – din ceasul al doisprezecelea n-au mai putut schimba în vreun fel sentinţa.

Asasinul preşedintelui Garfield a fost condamnat la moarte şi executat la 30 iunie.

Conducerea închisorii înscenă execuţia ca pe un spectacol. Preţul biletelor creştea de la o zi la alta, întocmai ca acţiunile unei întreprinderi prospere. Cei două sute cincizeci de invitaţi care luară loc la 30 iunie 1882 pe băncile de lemn au fost martorii unor

scene de neuitat. Condamnatul se pregăti tacticos, îngenunche în fața podiumului pe care era fixată spânzurătoarea, se pieptănă privindu-se în oglindă, își îndreptă nodul la cravată, apoi urcă încet, fluierând o compoziție proprie – oda asasinului:

Sunt *bucuros că mă duc la Domnul cel iubitor*.
Sunt bucuros că mă duc la Domnul cel iubitor.
Glorie, *aleluia*, *glorie*, *aleluia*…

Între, hârtiile găsite după moartea nesăbuitului atentator, care reușise să tulbure opinia publică fără a schimba însă cursul lumii, s-au găsit și unele însemnări caracteristice pentru starea lui sufletească. El credea că cetățenii americani recunoscători îi vor ridica un monument ca unui erou național și își scrisese singur epitaful:

„*Aici odihnește trupul lui Charles Guiteau*, *patriot și creștin*.
Sufletul lui blajin se află în ceruri".

9
Sfârșitul tristei împărătese

Hotelul „Beau Rivage" a rămas până astăzi unul dintre cele mai bune din Geneva. Așezat pe Quai du Mont Blanc, de la ferestrele și balcoanele lui se deschide o frumoasă privelişte asupra lacului și masivului acela strălucitor, cel mai înalt din Europa. Astăzi hotelul aparţine lui Fred Mayer, dar el cunoaşte numai din povestite evenimentele din ziua de 9 septembrie 1898. Bunica lui, madame Mayèr, respectabila directoare a hotelului, a fost însă de față la toate cele întâmplate atunci.

Treisprezece minute după ce acele ceasornicului trecuseră de amiază, din holul hotelului ieșiră două doamne distinse. Una dintre ele era îmbrăcată în negru.

— Portarul, monsieur Adolphe, își scoase chipiul cusut cu fir de aur și se înclină până la pământ.

Cele două femei mergeau grăbite pe trotuar îndreptându-se

spre port, unde le aştepta, gata de plecare în cursă, un vapor. Portarul privi o clipă în urma lor fără să-l observe pe tânărul robust, cu haine roase şi cu mustaţă groasă, neagră, care se apropiase de cele două doamne. Despărţindu-le, se năpusti asupra uneia dintre ele, se opri o clipă, apoi începu să fugă şi dispăru după un colţ.

Femeia îmbrăcată în negru se prăbuşi şi însoţitoarea ei o ajută să se ridice. Un trecător o sprijini de cealaltă parte. Monsieur Adolphe alergă şi el să dea o mână de ajutor. Palidă, femeia se clătina; deşi era speriată, reuşi să-i şoptească însoţitoarei ei; nu s-a întâmplat nimic, totul e în ordine. Spuse aceste cuvinte pentru ca neplăcuta întâmplare să nu cumva să atragă atenţia oamenilor.

— Nu ştiu ce vrea de la mine „spuse ea cu un glas şi mai scăzut, scuturându-şi haina de ploaie.

Amabil, monsieur Adolphe o ajută să-şi cureţe de praf hainele negre. Le propuse apoi doamnelor să se întoarcă la hotel, unde ar putea să-şi perie mai bine hainele, în timp ce doamna putea să se odihnească. Doar bruta aceea o trântise pe pavaj şi fără-ndoială că doamna se lovise în cădere. Doamna în negru refuză, îndemnând-o pe femeia de lângă ea să se grăbească, căci vaporul se putea îndepărta de chei dintr-o clipă într-alta.

Cele două doamne urcară pe puntea vasului la ora treisprezece şi douăzeci şi trei de minute. Trei minute mai târziu se auzi sirena vasului, câţiva băieţi desfăcură cablurile prinse de stâlpii puternici de oţel, cârmaciul întoarse vasul spre lac. Femeile rămaseră pe punte. Doamna în negru era foarte palidă. La un moment dat numea putu să respire, totul începu să se învârtească hi jurul ei, picioarele i se înmuiară. Se prinse de hraţul prietenei sale.

— Aş vrea să mă aşez pe ceva, spuse ea încet.

Cealaltă femeie, mai tânără, se înspăimântă. O sprijini mai departe pe doamna în negru şi-i şopti:

— Mă duc să-i spun căpitanului cine sunteţi.

— Să nu faci una ca asta, nu vreau decât să mă odihnesc puţin!

Luă loc pe o bancă. Femeia în negru, care era mai în vârstă, se plânse din nou că nu mai poate respira. Îşi duse mâna la piept şi oftă:

— Aici, în locul acesta…

Nu apucă să spună aceste cuvinte şi capul îi căzu pe piept.

— Ajutor! Ajutor! strigă însoţitoarea ei.

Căpitanul Roux îşi făcu îndată apariţia şi o examina pe doamna în negru care zăcea palidă, cu ochii închişi, fără să dea vreun semn că ar mai fi în viaţă.

— Poate ar fi mai bine să întorc vasul şi să o ducem la ţărm. Cred că are nevoie de îngrijiri medicale, spuse căpitanul.

— Nu se află niciun doctor pe vas? întrebă doamna mai tânără, foarte tulburată.

— Vă rog, se află printre călători un doctor? repetă căpitanul Roux.

Nu se anunţă decât o femeie, pe nume Dardall, fostă infirmieră, care se oferi bucurbasă să o ajute. Spuse că ar trebui să i se desfacă bolnavei corsetul.

Cele două femei începură să dea drumul la corset, puseră câteva picături de eter pe nişte bucăţi de zahăr şi femeia în negru îşi recăpătă cunoştinţa. Deschise ochii, se uită împrejurase ridică în capul oaselor, dar se întinse din nou, sprijinită de cele două doamne. Constată că-i este mai bine, respiră adânc, apoi căzu brusc, fără cunoştinţă, în poala însoţitoarei. Fosta infirmieră îi desfăcuse între timp corsetul. Dădu peste o pată de culoare roşie. Femeia-mai tânără, contesa Sztaray, nu se mai putu abţine şi strigă:

— Pentru dumnezeu, sânge! Doamne, a ucis-o. A ucis-o pe împărăteasa Austriei! Şi leşină.

Contesa Sztaray, doamnă de la curte, trădă astfel identitatea tristei împărăteşe Elizabeta a Austriei. Călătorii se strânseră în jurul ei, căpitanul Roux ordonă, să fie întors vaporul şi peste puţin timp acesta ancoră la Quai du Mont Blanc. În clipa când la hotelul „Beau Rivage” veni şeful poliţiei din Geneva, Vineux, constată că împărăteasa Austriei, care călătorea sub un nume de împrumut,

era transportată în liniște. Bărbatul care răspundea de securitatea Elizabetei se uita cu groază cum o așezau pe o targă improvizată din două șezlonguri aflate pe punte. Contesa Sztaray se ținea după cei care o duceau, strigând într-una după ajutor.

Unul dintre oamenii care o așezară pe rănită pe targă era Jacques Teisset, membru al Camerei comerciale din Geneva. Acesta se afla pe vapor mai înainte ca cele două doamne să fi urcat. Stătea pe punte și, uitându-se peste întregul chei, îl zărise pe atacator și văzuse desfășurarea întregii tragedii. împărăteasa Elizabeta respiră în brațele lui pentru ultima dată. Mai târziu, în fața tribunalului, el declară că n-au reușit mult timp să găsească un doctor care s-o ajute pe rănită. Abia după zece minute își făcuse apariția în camera împărătesei doctorul Golay, pe care monsieur Teisset îl cunoștea bine. Doctorul ceru mai întâi să i se explice cum s-au întâmplat lucrurile și numai după aceea încercă să-i îngrijească rana, fără să reușească însă. În momentul în care se produsese atacul, împărăteasa avea corsetul strâns în jurul pieptului. Mai târziu, când îi desfăcură șireturile, pielea, rănită se deplasă într-o parte, nemairămânând deasupra rănii interne. Așa că sonda doctorului se dovedi inutilă…

După câteva clipe intră în cameră, plânsă toată, contesa Sztaray, care întrebă:

— Mai este vreo speranță, doctore?

— Îmi pare rău, doamnă, răspunse el, starea maiestății șale este critică.

Cu toate acestea nu renunțară. Doamna Mayer, proprietara hotelului „Beau Rivage”, și o doamnă dintr-o cameră învecinată îl ajutară pe doctorul Golay, care mai încerca s-o salveze pe muribundă. Pentru că se temeau să o întoarcă pe rănită, iar lenjeria de corp – îi era prinsă cu nasturi la spate, femeile îi tăiară îmbrăcămintea cu foarfecele. Doctorul Golay începu să o examineze în amănunt. Nu mai avea însă ce să constate, împărăteasa murise. Elizabeta, împărăteasă a Austriei și regină a Ungariei, murise la orele paisprezece și treizeci.

Căsnicia Elizabetei cu rigidul împărat Franz Joseph nu a fost

una dintre cele mai fericite, în ciuda faptului că acesta, la douăzeci şi patru de ani, o luase din dragoste, când ea avea doar şaisprezece. În momentul în care devenise logodnica împăratului, Sissy era o fire veselă, o fată zglobie, lipsită de griji. Dar, îndată după aceea, viaţa ei plină de bucurii fu încorsetată de poruncile şi regulile lipsite de sens ale învechitului ceremonial de la curte. Convieţuirea cu Franz Joseph fusese chiar de la început marcată de atitudinea neînţelegătoare a Sofiei, mama împăratului, care avea ultimul cuvânt la curtea Habsburgilor. Ea îi dirija şi pe copiii Elizabetei, hotărând asupra educaţiei lor, împiedicând-o pe mama lor să-i vadă. Din această cauză se ajunsese la conflicte care au degenerat în cele din urmă în certuri aprinse între noră şi soacră, împărăteasa Elizabeta. alese calea celor înţelepţi, plecă din Viena unde se întorcea numai când era absolut necesar.

Se spune că din prinţesa veselă care fusese se transformase într-o tristă împărătească datorită faptului că viaţa nu-i cruţase nervii: moartea fiicei ei, Sofia, înstrăinarea lui Franz Joseph, căruia împărăteasa însăşi îi dăduse drept metresă pe artista vieneză Caterina Schratt, apoi pierderea lui Rudolf, singurul băiat şi moştenitor al tronului. Pe Rudolf îl găsiseră mort în castelul de vânătoare de la Mayerling, alături de cadavrul tinerei baronese Vecsera, care mai degrabă părea a fi fost împuşcată de el decât să-şi fi pus singură capăt zilelor. împărăteasa pierduse astfel totul. La puţin timp după aceea ea vizită, sub un nume născocit, un doctor din Geneva, cu care ocazie află că soţul ei contractase o periculoasă boală venerică şi, că, deci, acesta o înşela nu numai cu artista Schratt.

Iată de ce Elizabeta plecase de acasă străduindu-se să-şi ducă viaţa cât mai departe de Viena. Călătorea în toată lumea, ajunse pe insula Corfu, unde începu să-şi construiască o costisitoare reşedinţă de vară, se mută din castel în castel, până când, sub numele de Mrs. Nicholson, plecă pe mare cu un iaht de împrumut. îi plăcea să se caţere pe munţi însoţită de tineri, cărora le citea din clasicii greci. Mai târziu constată că suferea de anemie şi plecă în Elveţia, fără să ştie că acesta avea să fie ultimul ei drum.

Fusese oaspetele baroanei Rothschild, locui câteva zile la „Grand Hotel” din Caux şi, în cele din urmă, într-o dispoziţie extraordinară, plecă la Geneva, unde trase la luxosul hotel „Beau Rivage”, pe malul Iacului Leman, dându-se drept contesa von Hohenembs. Toţi cei care o întâlniseră în zilele acelea au declarat că părea neobişnuit de echilibrată, liniştită, fericită chiar! Avea şaizeci şi doi de ani, dar era încă zveltă, frumoasă, cu un frumos păr castaniu.

Acum însă zăcea fără viaţă.

În cabinetul său de la Viena, împăratul Franz Joseph era preocupat, ca de obicei, de rezolvarea unor probleme de stal. La orele şaisprezece şi treizeci contele Paar îi solicită o audienţă urgentă. Primise cu câteva clipe mai înainte o telegramă de la Geneva în care se comunica faptul că împărăteasa fusese grav rănită de un individ necunoscut. Franz Joseph ordonă să i se facă de urgenţă legătura cu hotelul din Geneva, dar mai înainte ca Paar să părăsească cabinetul sosi de la Geneva o altă telegramă: împărăteasa Elizabeta încetase din viaţă.

Autorităţile elveţiene cerură telegrafic împăratului Franz Joseph permisiunea de a efectua autopsia legală. La patru ore după decesul împărătesei Elizabeta, la hotelul „Beau Rivage” îşi făcură apariţia. specialiştii: doctorii Reverdin, Gosse şi Mégévaud. O infirmieră de la spitalul local dezveli cadavrul şi doctorii îl examinară, iar două zile mai târziu îi făcură autopsia. Găsiră la patrusprezece centimetri sub clayicula stângă şi la patru centimetri deasupra mamelei o rană ascunsă. îi deschiseră toracele şi-i studiară inima. Arma ucigaşă – nu se ştia încă despre ce anume armă era vorba – pătrunsese până la o adâncime de optzeci şi cinci de milimetri, rupsese o coastă şi intrase în ventriculul sting. Rana era atât de îngustă, că sângele se scursese foarte încet. Aceasta este explicaţia faptului că moartea n-a fost instantanee, că, în ciuda rănii mortale, pe care nici n-o bănuia, împărăteasa mai putuse face încă o sută douăzeci de paşi până pe puntea vasului.

Atentatorul încă necunoscut străpunsese pieptul doamnei

în negru şi fugise de la locul crimei. Alergă pe chei, o apucă apoi pe Rue des Alpes, încercă să ajungă în Place des Alpes, unde intenţiona să dispară în mulţime. Pe chei se găseau două trăsuri, iar birjarii, Victor Vuillemin şi Louis Chaumartin, care văzuseră cele întâmplate, săriră în trăsuri şi încercară să-l prindă pe asasin. Reuşiră s-o facă cu ajutorul altor trecători, macaragiul Antoine Rouge şi marinarul Albert Fiany, tocmai în mijlocul pieţei De altfel, acesta nu le dădu prea multă bătaie de cap, nu se apără şi aşteptă liniştit venirea comisarului Kaiser.

Kaiser:

— În numele legii, eşti arestat. Urmează-mă până la postul de poliţie!

Atentatorul:

— Nu vă fie frică, merg de bunăvoie. Păcat că n-am reuşit, s-o omor!

Comisarul de poliţie Albert, care era de serviciu, ascultă mai întâi raportul lui Kaiser, apoi începu să-i cerceteze pe arestat, – dar nu-i înregistră decât datele personale, avea altceva de făcut şi, în plus, nu considera cazul prea important. Dar când zbârnâi telefonul află că italianul Luigi Luccheni, cel care stătea liniştit în faţa lui, o ucisese pe împărăteasa Elizabeta a Austriei!

Asasinul avea treizeci şi doi de ani, era. născut la Paris şi reprezenta un caz social tipic. Crescuse într-un orfelinat din Parma, dar când a împlinit zece ani a fost dat afară de la orfelinat şi a trebuit să trăiască pe cont propriu. Făcea de toate, şi, se-nţelege, trăia de azi pe mâine. La douăzeci de ani îşi terminase armata, în anul 1896 lupta în Etiopia, iar după demobilizare rămăsese slugă la fostul său comandant, un conte din Aragon. În mod cert era iresponsabil, comisese crima cu multă dezinvoltură, lăudându-se chiar cu fapta lui. Era mândru că o ucisese pe împărătească.

Trăind de mic în sărăcie şi mizerie, Luigi Luccheni îi ura din suflet pe cei bogaţi şi plini de glorie. Asasinase deci din răzbunare. Se declarase anarhist, dar în realitate nu făcea parte din nicio organizaţie, ba se făIea că a plănuit şi realizat totul de unul singur.

Într-o zi îşi cumpără o pilă, o ascuţi şi cu acest pumnal confecţionat ad-hoc se hotărî să ucidă câteva dintre personalităţile marcante care trăiau în Elveţia. În momentul arestării fusese găsit asupra lui o listă a oaspeţilor băilor din Evian. La început se gândise să-l asasineze pe ducele de Orléans, pe care îl urmări la Evian, apoi la Geneva. Ducele urmărit dispărea întotdeauna la timp. Nu s-a reuşit niciodată să se afle de ce Luccheni o alesese tocmai pe împărăteasa Elizabeta, pe care nici măcar nu o cunoştea, deşi mai târziu avea să declare că o văzuse cu ani în urmă, la Budapesta. Ea călătorea incognito, dându-se drept contesa von Hohenembs, astfel încât numai cu greu ar fi putut afla de şederea împărătesei la hotelul „Beau Rivage", ca să nu mai vorbim despre planul ei de a se plimba cu vaporul.

O singură explicaţie rămâne totuşi în picioare: jocul întâmplării.

Între timp poliţiştii din Geneva căutau arma ucigaşă, pe care un cetăţean de pe Rue des Alpes o aduse a treia zi – după comiterea crimei. Acesta găsise pila, o ridicase şi o dusese acaşă. De unde să ştie că ţinea în mână arma cu pricina! Abia mai târziu, când citi în ziare chemarea direcţiunii poliţiei, alergă cu ea la cel mai apropiat comisariat.

Asasinul îşi recunoscu fapta, iar arma deveni piesa numărul unu a dosarului. Procurorul general Navazşa putea începe deci pregătirea procesului. La primul interogatoriu, îl întrebă pe Luccheni:

— De ce aţi ucis-o pe femeia aceasta care nu v-a făcut niciun rău?

— Orice măsură este bună în lupta împotriva celor puternici şi bogaţi, răspunse mecanic asasinul, iar Luccheni, adică eu, am ucis o împărătească!

Asasinarea împărătesei Austriei, care se afla în afara vieţii politice, cu greu ar putea fi numită o crimă politică, dacă ea n-ar fi raportată la o situaţie istorică. Luigi Luccheni era un asasin solitar, fără niciun contact cu anarhiştii. Crescuse însă într-un mediu clocotind de astfel de hotărâri, Cei. asupriţi considerau atentatele

împotriva personalităţilor politice, şi în unele cazuri chiar împotriva împăratului Franz Joseph, drept singura posibilitate de a ataca opinia publică.

După înfrângerea revoluţiei din anul 1848 din Ungaria, absolutismul habsburgic adoptase o politică de represiune pe care o ridicase la rangul de teroare împotriva potenţialilor revoluţionai! Această politică reclama contramăsuri. În anul 1853 calfa de croitor Libeny János hotărî ca, în semn de protest împotriva lipsei de drepturi a celor asupriţi, să-i răzbune pe toţi cei care sufereau în închisorile austro-ungare.

Pentru aceasta, Libeny se duse la Viena, unde se pregăti să-l asasineze pe împăratul Franz Joseph. Se căţără pe un zid şi, cu toate că împăratul era însoţit de aghiotantul său, contele O'Donnel, Libeny se aruncă cu cuţitul asupra lui. Franz Joseph se clătină. Contele O'Donnel sări asupra atentatorului şi-l trânti la pământ, făcânduri inofensiv. Pe împărat, care era grav rănit, îl transportară la spital. Poliţia închise degrabă graniţele, armata primi ordinul pentru alarmă de gradul întâi, iar închisorile.se umplură repede de suspecţi, pentru că nimeni nu voia să creadă că Libeny acţionase din proprie iniţiativă, fără complici.

Împăratul Franz Joseph se întremă după rănile primite, se lecui şi de comoţia cerebrală, îşi recăpătă vederea mai întâi la un ochi, apoi la celălalt, iar în cele din urmă se întoarse însănătoşit la Schönbrunn. Poliţia nu reuşi să descopere niciun centru al vreunui grup de-conspiratori din ale căror rânduri să fi făcut parte şi atentatorul. De aceea îl aduseră în faţa juraţilor, îl judecară, îl condamnară şi-l executară.

Represiunea politică ce a urmat a provocat un val de teroare organizată, individuală şi colectivă. Revoluţionarii austrieci găsiră suficiente modele în alte ţări unde situaţia era de asemenea în fierbere: în Germania, zeţarul Reinsdorf pusese la cale un atentat împotriva lui Wilhelm, care era urât de popor, în Rusia ţarul Alexandru al II-lea fusese omorât, irlandezii îi uciseră, în parcul Phoenix din Dublin, pe lordul Cavendish, secretarul de stat pentru Irlanda, şi pe Burke, locţiitorul său, crezând că astfel vor rezolva

complicata situaţie din ţara lor.

Cu douăzeci de ani mai înainte ca pretinsul anarhist Luccheni să se hotărască a ucide pe cineva din lumea potentaţilor, la Berlin, doctorul în filosofie Karl Nobiling trăsese asupra împăratului Wilhelm I. în ciuda nivelului social şi intelectual diferit al celor doi, atentatorii erau nişte naufragiaţi sufleteşte, nişte desperaţi, care simţeau nevoia să-şi dovedească lor înşile, prin fapte „mari" şi, pe cât posibil, ieşite din comun, că nu sunt inutili.

În Berlinul anului 1878 era ştiut că împăratul nu lăsa să-i scape nicio după-amiază de duminică fără a se plimba în caleaşcă pe promenada Unter den Linden. Fiecare berlinez cunoştea acest tabiet, familiar oraşului. În organizarea acţiunii sale, Karl Nobiling porni de la această constatare. Închirie pe Unter den Linden, la numărul 18, o căsuţă cu ferestre la stradă, îşi cumpără o puşcă de vânătoare, iar în după-amiaza zilei de 2 iunie 1879 se aşează la fereastră, aşteptând apariţia caleştii imperiale. Ochi şi apăsă pe trăgaci.

Îl atinse pe împărat, dar acesta scăpă cu viaţa. Suveranul era îmbrăcat în uniformă de gală, pe cap avea o cască alămită, cu pene de cocoş. Casca îi salvă viaţa, dar doctorii avură destul de furcă cu el, întrucât îi găsiră în corp nu mai puţin de treizeci de alice. Karl Nobiling muri la câteva luni după comiterea atentatului. Gând văzu că berlinezii au cerut ca atentatorul să fie pedepsit, îşi luă singur viaţa.

Nobiling avea tare ereditare, deoarece şi tatăl lui sfârşise tot sinucigându-se. Karl urmaşe şcoala cu rezultate mediocre, îşi dăduse bacalaureatul, apoi se înscrisese la o universitate din Italia, unde îşi luase titlul de doctor în filosofie. Cu toate acestea se dedică agriculturii, apoi lucră într-un birou la Oficiul de stat prusian de statistică. Stăpânii lui nu erau însă mulţumiţi de munca pe care o presta, de aceea îi dădură preaviz. Şi iată-l rămas fără lucru, fără nicio perspectivă. Îşi pierduse orice interes pentru viaţă, căreia nu-i mai găsea nicio valoare, şi nu mai voia decât să se răzbune, punând la cale o crimă politică.

Şi la Viena erau grupuri conspirative înarmate care se

pregăteau de luptă. Unul dintre ele, care puse la cale în anul 1883 asasinarea lui Franz Joseph şi incendierea Vienei, nu reuşise să-şi ducă planul la bun sfârşit, poliţia descoperindu-i şi arestând pe mulţi dintre membrii lui. În casa conspirativă se găsiră bombe, un număr însemnat de arme, dinamită. Guvernul începuse să se teamă de activitatea revoluţionarilor „de aceea întreprinse represalii crunte împotriva lor. La Viena a fost decretată starea de urgenţă, iar unul dintre conducătorii revoluţionarilor, Hermann Stelimacher, a fost împuşcat pentru a servi şi altora de învăţătură. Mulţi sfârşiră prin închisori.

O tradiţie bogată aveau atentatorii italieni, cazul lui Luigi Luccheni legându-se de cel al predecesorilor: revoluţionarul Orsini, cel care încercase să-l asasineze pe împăratul Napoleon al III-lea, Michele Angiolello, autorul atentatului reuşit împotriva lui Antonio Canavas del Castilia, primul ministru al Spaniei, Santo Caserio, asasinul lui Sadi Carnot, preşedintele Republicii franceze. Tot italienii puseseră la cale şi câteva atentate împotriva împăratului Franz Joseph.

În Triest şi Dalmaţia, în Tirol şi în alte părţi ale imperiului austro-ungar trăia o minoritate italiană. Un grup de revoluţionari din această zonă, sub conducerea studentului Oberdan, pregăti un atac armat împotriva împăratului Franz Joseph. În vârstă de douăzeci de ani, Oberdan provenea din Triest şi era sloven după mamă. Studiase la Viena, de unde fugise la Roma în anul 1877 pentru a se sustrage serviciului militar. El se pregăti să-l asasineze pe împărat cu ocazia festivităţilor prilejuite de împlinirea a cinci sute de ani de la alipirea Triestului la monarhie.

Atentatul n-a avut însă loc. Poliţia secretă austriacă avea copoi peste tot, un agent secret aflase, despre planul lui Oberdan, aşa că poliţia îl aresta. În timpul perehezi̧ionării camerei în care locuia, poliţia găsi câteva bombe. Oberdan a fost condamnat la moarte şi executat în anul 1882, în ajunul Paştilor, în curtea închisorii din Triest. Pedeapsa* aceasta prea aspră stârni o furtună de nemulţumiri în întreaga Europă. Personalităţi de frunte din multe ţări europene interveniră pe lângă împărat pentru a-l graţia

pe tânărul student, Victor Hugo în persoană îl rugă pe împărat să dea dovadă de clemenţă.

Franz Joseph era însă împăratul care domnea cu mână de fier şi nu se lăsă înduioşat. Din această cauză Oberdan, dintr-un simplu condamnat, deveni erou naţional. Numele lui îl luară străzi şi pieţe, la Veneţia i se ridică un monument, în cinstea curajului lui s-au compus şi se cântau cântece. Se născuse un cult al lui Oberdan, el devenind un simbol pentru mulţi revoluţionari veritabili, dar şi pentru nişte nesăbuiţi de teapa lui Luigi Luccheni.

Doctorii şi specialiştii tribunalului eliberaseră un certificat. prin care îl făceau pe Luigi Luccheni răspunzător pentru crima sa, în ciuda faptului că el nu se purta ca un om normal: avea crize de grandomanie, şi nu numai că nu-şi regreta fapta, dar era chiar bucuros că reuşise să devină centrul atenţiei. De câteva ori îşi exprimase părerea de rău că Elveţia abolise pedeapsa cu moartea: pentru Luccheni cea mai mare bucurie a vieţii ar fi fost să poată muri în spânzurătoare.

În închisoare fiind, întreba mereu ce zic oamenii despre el, iar când supraveghetorii îi spuseră că asasinarea împărătesei" Elizabeta, care era lipsită de apărare, a trezit nemulţumiri de neînchipuit, deoarece ea nu făcuse nimănui vreun rău, Luccheni se bucura, sperând că în felul acesta va deveni nemuritor, că-despre el vor învăţa copiii la orele de istorie. Şi pentru a-şi trece definitiv numele şi în cărţile de citire, îi trimise preşedintelui Elveţiei o scrisoare pe care o semnă „Luigi Luccheni, unul dintre cei mai periculoşi anarhişti", cerându-i în modul cel mai serios să fie judecat după legile cantonului Lucerna deoarece în cantonul Geneva pedeapsa cu moartea fusese abolită. Prin moartea sa eroică pe eşafod spera să-şi mărească faima.

Procurorul general Navazza:

— Din cuvintele acuzatului Luigi Luccheni răzbate setea de glorie a asasinului. Niciodată, în lunga mea carieră, nu am întâlnit un individ asemănător. Personajul acesta inuman este mândru de fapta lui şi nu încetează să se roage să fie executat pentru crima comisă.

Din închisoare asasinul trimitea scrisori care ar fi vrut să reprezinte o confesiune politică. În realitate ele nu erau decât o îngrămădire de fraze confuze, auzite de la alții, cărora li se adăugau câteva propoziții exprimând satisfacția lui pentru reușita atentatului. Luccheni era bucuros că el, un tânăr de numai douăzeci și cinci de ani, reușise să ocupe un loc în istorie și declară că fapta lui se poate asemăna cu cea a căpitanului Dreyfus.

Opinia publică mondială era indignată. Pe de altă parte, pe adresa închisorii unde era deținut soseau multe scrisori, rămase, desigur, pe masa cenzurii închisorii, în care era felicitat pentru fapta lui curajoasă. Mulți semnatari considerau crima lui drept eroism, prorocindu-i glorie veșnică. „Cândva, poporul va scoate din mormânt rămășițele tale pământești și le va acoperi cu flori", îi prorocea un anonim.

Luigi Luccheni dorea foarte mult să ajungă la spânzurătoare și în timpul înfățișărilor, de la tribunal făcu tot ce putu pentru a-și vedea visul împlinit: se lăuda cu crima lui, striga în gura mare că ar mai ucide-o odată pe împărătească. Cu toate acestea nu s-a ales decât eu închisoare pe viață. Pentru el asta echivala cu o degradare, cu o insultă și, spre a se răzbuna, le strigă judecătorilor în față: „Trăiască anarhistul! Moarte aristocraților!"

Condamnatul era desigur o persoană plină de contradicții. După câteva luni de detențiune entuziasmul și îndărătnicia îi cam trecuseră. Promise că va fi un deținut model, dar, cu cât stătea mai mult după gratii, cu atât mai mult îl cuprindea teama de singurătate. Pentru ca viața să nu i se pară prea monotonă, își făcu dintr-o cheie de deschis conserve un cuțitaș, îl ascunse într-o gheată și, când i se ivi ocazia, se năpusti cu el asupra directorului închisorii.

Drept pedeapsă, Luigi ajunse într-o carceră. Desperat; încercă să se sinucidă. Peste câțiva ani – era în toamna anului 1910 – intră în conflict cu un gardian beat, iar acesta se plânse directorului închisorii. Luccheni ajunse din nou la corecție, într-o izolare totală. Aici, zbiera ca un isteric, se agita, iar mai târziu începu să facă ravagii, distrugând instalațiile din celulă. În cele din

urmă se spâzură. Astfel sfârşi, lipsit de glorie, atentatorul care îşi închipuise că lumea îl va purta în triumf.

Pe Elizabeta, împărăteasa Austriei, o înmormântară cu pompa cuvenită, şapte zile după comiterea crimei. În ziua aceea Viena deveni un oraş al tristeţii. Dar sub vălul doliului se ascundea ura împotriva Habsburgilor. Conspiratorii se pregăteau pentru noi atentate. Atenţia poliţiei secrete chezaro-crăieşti începu să se îndrepte peste ocean – spre Statele Unite, unde se refugiaseră mulţi dintre adversarii regimului.

Împăratul Franz Joseph introdusese măsuri severe împotriva rebelilor şi anarhiştilor, a revoluţionarilor, înăsprirea oprimării provocă reacţii de răspuns. La doi ani după uciderea tristei împărătese, Gaetano Bresci îl asasină pe regele Umberto al Italiei. Poliţia secretă austro-ungară se strădui să-şi treacă pe ascuns copoii peste ocean şi să-i infiltreze în rândul organizaţiilor revoluţionare ale emigranţilor pentru a afla ce acţiuni se mai puneau la cale. Numai că şi la Viena începuseră să sosească din toate părţile veşti despre descoperirea altor comploturi, împăratul Franz Joseph fiind încercuit în propriul său imperiu.

Consulul austro-ungar Nuber trimise de la New York e ştire demnă de încredere conform căreia grupuri ale anarhiştilor italieni aflaţi acolo se pregăteau să-l asasineze pe împăratul Franz Joseph. Nu era vorba despre o ştire lipsită de temei, consulul Nuber aflase despre pregătirea atentatului de la aceeaşi persoană care îl informase şi despre complotul pus la cale împotriva regelui Italiei, Umberto. Aproape în acelaşi timp la Viena sosise o comunicare de la ambasadorul austro-ungar la Ţarigrad, căruia primul secretar al misiunii diplomatice a sultanului îi spusese că la ambasada Turciei din Washington s-a aflat despre planurile anarhiştilor italieni de a-i înlătura pe împăratul Franz Joseph, pe regele Greciei şi pe împăratul Wilhelm al Germaniei.

Până la urmă poliţia secretă austro-ungară reuşi să-şi infiltreze oameni de încredere printre membrii asociaţiilor secrete ale emigranţilor din America. Unul dintre aceştia, Louis Tournier, care acţiona sub numele de Paul Boergner, reuşi să afle

că un anume Lodovico Ghiltoni, camarad al lui Bresci, asasinul lui Umberto, se pregătea să-l asasineze pe Franz Joseph. Uh alt agent dublu, strecurat printre eşnigranţi, informă că un comitet revoluţionar polonez cu filiale la Chicago, Buffalo, Pittsburg, Cleveland şi Milwaukee se pregătea de asemenea pentru un atentat împotriva împăratului. Conspiratorii aceştia se aflau în legătură cu tovarăşii lor din interiorul monarhiei, având grupuri de rezistenţă la Praga, Lvov, Cracovia, Olomouc şi chiar la Viena.

Să mai enumerăm din lunga listă a atentatelor plănuite măcar trei. În anul 1901 tânără Sophia Adelaide Schùm veni la Viena unde încercă, fără rezultat, să-l ucidă pe împărat, în timpul unei întâlniri publioe. Anarhistul sloven Vidmar plecase din Chicago în Cehia cu o intenţie asemănătoare, iar Vincenzo Matera, din regiunea Triestului, participa la şedinţele unui grup de conspiratori în cadrul cărora împăratul fusese condamnat la moarte.

Poliţia secretă avea de lucru până peste cap, daise înţelege că agenţii secreţi nu au reuşit să descopere toate grupurile de rezistenţă, conspiratorii pregătind mereu alte atentate. Niciunul dintre ele n-a dus la vreun rezultat, concret. Toate constituie însă dovezi că oamenii asupriţi sunt capabili să găsească oricând arme împotriva tiranilor, iar valul de acţiuni teroriste individuale nu putea fi decât o dovadă că, în străfundurile societăţii, mocneau nemulţumiri adânci. Toate atentatele politice, puse în aplicare sau numai pregătite, n-au fost decât uvertura care avea să ducă la căderea monarhiei.

10
Spaima preşedinţilor

Americanii au fost întotdeauna din cale-afară de patrioţi şi, de când se ştiu, bucuraşi să se laude cu rezulta fete muncii lor. „Pan American Exposition" din anul 1901 avea să fie marele târg ai succeselor Lumii Noi, oamenii politici declarând-o drept o vitrină a secolului al XX-lea şi o dovadă a faptului că ţara lor se afla pe un

drum bun. Expoziţia panamericană de la Buffalo deveni de aceea locul de întâlnire al americanilor.

Preşedintele William McKinley tocmai se pregătea să se ducă să viziteze târgul. Declarase că le-a rezervat americanilor o surpriză de care îşi vor aminti până la moarte: în marea sală de muzică numită „Templul muzicii" urma să se desfăşoare ceremonia strângerii mâinilor, adică preşedintele, aflat pe un mic podium, avea să întindă mâna tuturor celor care vor trece pe lângă el.

Ideea poate părea trăsnită, dar la începutul secolului nu era de loc exagerată. De atunci ritualul „shakehands" a rămas până astăzi una din îndatoririle preşedintelui american faţă de alegători.

Serviciul secret condamnă această hotărâre a lui McKinley, pe care o considera drept o provocare a destinului. Nu cu mult timp în urmă oamenii din serviciul de pază al preşedintelui reuşiseră cu greu să-l apere de un atac al anarhiştilor. Numai că dorinţele preşedintelui erau ordine pentru oamenii săi de pază, iar acestora nu le rămânea altceva de făcut decât să ia măsuri de securitate mai eficace, pe care le şi luară, în ciuda protestelor preşedintelui. Acesta afirmase că în America nu există nici ihăcar un singur om nemulţumit, care să aibă motiv să-i facă de petrecanie. „Secret Service"-ul îşi împrăştie în sala de concerte vreo cincizeci de agenţi secreţi, care trebuiau să garanteze securitatea preşedintelui.

În ziua de 6 septembrie la orele patru după amiază totul era pregătit pentru „shakehands". Preşedintele luă loc pe podium, slujbaşii deschiseră uşile şi vizitatorii, nerăbdători, instruiţi de presa locală cu câteva zile mai înainte despre modul de desfăşurare a ceremoniei, dădură buzna înăuntru. Poliţiştii îi aşezară în rând, apoi aceştia se apropiară, încet şi grav, de preşedinte: o plecăciune, o strângere de mână, apoi plecarea. Ceremonia strângerii mâinilor se desfăşura în linişte, solemn.

La rând veni un bărbat cu mâna dreaptă în ghips. îi întinse preşedintelui mâna stângă. Tânărul arătos care venea în urma lui

avea şi el mâna dreaptă bandajată. Un agent al serviciului secret, Ireland, observă acest lucru şi i se păru cam suspect. Se hotărî să-l supravegheze îndeaproape pe individ, punându-i chiar mâna pe umăr. Dar tânărului îi venise rândul, înaintă un pas, apoi încă unul, şi iată-l ajuns în faţa preşedintelui. Agentul Ireland de la „Secret Service" înaintă alături de el.

Bărbatul cu mâna pansată se numea Léon F. Czolgosz şi sub pansamentul improvizat dintr-o batistă ţinea un pistol marca Iver-Johnson. El îi întinse preşedintelui mâna stângă, iar cu dreapta apăsă pe trăgaci. Se auziră două împuşcături şi preşedintele McKinley se prăbuşi. Agenţii din „Secret Service" se aruncară asupra atentatorului fără a face economie de lovituri. Câţiva dintre cei prezenţi încercară să-l linşeze, dar admonestarea grav rănitului preşedinte îl apără pe atentatorul Czolgosz. I se puseră cătuşe şi fu transportat la închisoarea locală.

Doctorii au făcut tot ce le-a stat în putinţă pentru salvarea vieţii preşedintelui, l-au operat imediat, dar n-au găsit decât unul din gloanţe. Mai mult de o săptămână s-au luptat cu moartea, fără succes: William McKinley încetă din viaţă la 14 septembrie.

Léon F. Czolgosz nu părea a fi nebun. Figura lui liniştită, simetrică şi plăcută, putea fi tot atât de bine a unui pastor bine intenţionat, a unui casier de bancă sau a unui învăţător de şcoală medie. Se născuse în anul 1873 într-o familie de evrei din Detroit. Părinţii lui se mutaseră în Lumea Nouă venind din Polonia. Tatăl său, croitorul Paul Czolgosz, a făcut multă vreme economie ca să poată cumpăra. cu banii strânşi, o mică fermă pe care o gospodărea împreună cu cei doisprezece copii ai săi.

Léon nu se purta anormal, aşa cum se vor strădui să afirme mai târziu unii ziarişti, doar că începuse să se intereseze de cărţi mai înaintea celor de vârsta lui şi era mai puţin zburdalnic şi mult mai meditativ decât ceilalţi. Mai întâi îl prinse în mrejele ei literatura religioasă, iar mai târziu, pe când avea douăzeci şi trei de ani, deveni un ateu declarat. Hotărârea de a sfârşi cu biserica catolică trebuie pusă în legătură cu evoluţia lui politică. Încă de la vârsta de douăzeci de ani era preocupat de probleme politice

radicale, de aceea plecă de la ferma părinților săi la oraș unde, în cadrul unor ședințe, asculta discursurile anarhistei Emma Goldmann. Deveni în scurt timp partizanul atacurilor împotriva autorităților pe care le ura, punea la îndoială utilitatea Constituției și a legilor, se împotrivea tuturor celor din clasele avute.

Mai presus de orice ura însă violența. Copil fiind, nu chinuia animalele, nu era în stare să omoare nici măcar o muscă. Și, cu toate acestea, odată cu trecerea timpului, se îndreptă cu pași siguri spre crimă.

Psihiatrii care îl examinaseră înainte de proces îl găsiseră sănătos din punct de vedere psihic și pe deplin răspunzător pentru faptele sale. Se pare totuși că era vorba de un examen superficial, pe care eroul nostru nu l-ar fi trecut cu succes în fața unor specialiști mai exigenți. Președintele tribunalului, care pusese procesul pe rol la numai patru zile după înmormântarea președintelui, recunoscu drept valabilă expertiza celor cinci doctori – și-l judecă pe Czolgosz ca pe un criminal, care trebuia să răspundă pentru crima sa.

La un an după aceea, când, se-nțelege, era prea târziu, în presa americană își făcu loc o altă părere. Doctorul Channing începu să se ocupe de reanalizarea cazului Czolgosz și ajunse la altă concluzie. El cercetă în amănunțime mediul familial, rudele lui Czolgosz și declară că Léon suferea de tare ereditare. De mic copil era din cale-afară de timid, sperios și bolnăvicios, caracterul lui schimbându-se în mai rău pe măsură ce trecea timpul. Avea ideea fixă că trebuie să săvârșească o faptă măreață, care să atragă atenția lumii asupra sa, îi ura pe toți cei care „erau deasupra mea" și imagină un plan prin care să scape lumea de dușmanul ei numărul unu – președintele William McKinley. Părerea lui, pe care o spunea și-n gura mare, era că președintele este dușmanul tuturor oamenilor buni.

Cu o zi înaintea atentatului ascultă la Buffalo un discurs politic al lui McKipley și Văzu cât de uimiți și fascinați erau ascultătorii. Plecă spre casă gândind că ceva nu este în regulă când cineva se bucură de o atât de mare popularitate.

Sentința fusese pronunțată la 23 septembrie 1901. Avocații apărării nu se prea omorâseră cu firea pentru salvarea dubiosului lor client, nu voiau să se pună într-o lumină nefavorabilă, opinia publică cerea să se facă dreptate și nu era om care să-și fi închipuit că atentatorul va sfârși altfel decât pe scaunul electric. Atmosfera amintea foarte mult de procesul ajutoarelor actorului Booth după atentatul împotriva lui Abraham Lincoln. Nici atunci psihiatrii nu se străduiseră să întreprindă o expertiză detaliată a stării psihioe a celor judecați, era limpede doar că juriul nu putea pronunța decât o singură sentință, întrucât opinia publică n-ar fi primit o alta.

Timp de câteva ore au fost audiați martorii, curtea se retrase apoi pentru deliberări și tot în aceeași zi pronunță sentința. În dimineața zilei de 29 septembrie 1901 paznicii închisorii veniră în celula condamnatului, îl luară pe Léon Czolgosz și-l duseră în încăperea în care se găsea scaunul electric, îl îngropară apei într-o groapă puțin adâncă, lângă zidul închisorii, după ce mai înainte vărsaseră pe cadavru acid sulfuric. Astfel îi făcură de petrecanie pretinsului anarhist din care n-a rămas nici Ihăcai cenușa.

Cel de-al douăzeci și patrulea președinte al Statelor Unite, William" McKinley, muri la 14 septembrie, al două (zeci și cincilea șef al administrației devenind fostul vicepreședinte, Theodore Roosevelt, un om politic nu din cale-afară de abil. La câteva săptămână după ce depusese jurământul, când tuna și fulgeră împotriva anarhiștilor americani, pe care îi considera nu numai dușmani ai Americii, ci și un pericol pentru întreaga omenire, nu bănuia că se apăra de fapt pe sine însuși.

Theodore Roosevelt rămase în fruntea Americii în liniște și pace încă unsprezece ani, în ciuda faptului că ajunsese la Casa Albă printr-o întâmplare. Mai târziu „el reuși să-și întărească poziția, fiind reales președinte al Statelor Unite până la 4 martie 1909. Și dacă nu s-ar fi produs accidentul acela de mașină atât de nefericit, sau poate premeditat, al contracandidatului Wilson, mai mult ca sigur că ar fi ieșit învingător și din alegerile care au urmat.

După Roosevelt funcția de președinte o preluă fostul

ministru de război, William H. Taft. Când acesta tocmai se pregătea pentru încheierea unui mandat de patru ani, fiind gata să candideze a doua oară, Roosevelt se hotărî subit să-şi măsoare forţele cu el, aspirând la favoarea alegătorilor pentru un al treilea mandat. Faptul acesta contravenea Constituţiei americane. Totuşi el începu campania electorală, vorbea la întruniri, câştigând cu fiecare zi un teren tot mai ferm sub picioare şi din ce în ce mai multe voturi. Nu se temuse niciodată de vreun adversar, cu toate că printre aceştia se numărau fostul preşedinte Taft, şi viitorul preşedinte Wilson.

Theodore Roosevelt era un om norocos. Ceva asemănător avea să se întâmple mai târziu cu Lyndon B. Johnson, care îi urmă lui J.F. Kennedy. Şi el moştenise scaunul prezidenţial, iar când, după mai mulţi ani, încercă o renaştere a popularităţii sale, norocul îi zâmbi din nou. Turneul său electoral prin statele americane constitui un adevărat triumf. În octombrie 1912, când sosi la Milwaukee, era limpede pentru mulţi cunoscători că va obţine numărul necesar de voturi pentru a fi ales. Nimeni însă nu bănuia că politicianul plin de succes, care era Roosevelt, era urmărit, începând din prima săptămână a lunii septembrie, de o umbră suspectă: John Nepomuk Schrank, care s-a ţinut de el timp de douăzeci şi patru de zile.

La 8 septembrie 1912 la „Gilpatrick", unul dintre cele mai luxoase hoteluri din Milwaukee, se strânsese toată crema societăţii locale, oficialităţile dând curs invitaţiilor, căci nu se întâmpla ca oamenii politici, bancherii şi industriaşii din partea locului să poată cina în fiecare zi cu fostul şi, în acelaşi timp mai mult ca sigur, viitorul preşedinte al Statelor Unite.

O masă festivă, toasturi optimiste, lozinci însufleţitoare şi strângeri de mână bărbăteşti, după care urma cea mai importantă parte a programului lui Roosevelt: participarea la adunarea electorală pentru care mulţimea se strânsese deja. Ieşi din hotel, se despărţi în grabă de cei prezenţi şi se urcă într-o maşină deschisă. În jurul lui era mare înghesuială, şoferul mergea cu viteza întâia. La un moment dat Albert Martin, garda sa personală,

îl trase pe Roosevelt de mânecă pentru a se aşeza. Prea târziu însă.

Dinspre mulţime răsună o împuşcătură.

Theodore Roosevelt rămase nemişcat. Albert Martin, un bărbat foarte experimentat, se ridică şi dintr-o săritură fu lângă un tânăr cu mustaţă şi pince-nez. îl dezarmă şi-l aduse în faţa lui Roosevelt. Oamenii se îngrămădiră, zeci de mâini se întindeau spre cel care atacase şi desigur că acesta ar fi fost linşat pe loc dacă în sprijinul lui nu ar fi intervenit însuşi Roosevelt. Poliţia reuşi să-l transporte pe atacatorul John Nepomuk Schrank până în holul hotelului „Gilpatrick". Aici oamenii se îngrămădiră în jurul maşinii, dar Roosevelt declară că nu i se întâmplase nimic şi ordonă şoferului să se grăbească, doar îl aşteptau alegătorii.

În faţa tribunei se adunaseră vreo două mii de cetăţeni nerăbdători, care nu aflaseră încă de cele întâmplate. Maşina lui Roosevelt opri, iar omul politic urcă la tribună. Doar secretarul, John McGrath, ştia că fostul preşedinte sângera. Încă de pe drum, secretarul încercă să-l înduplece să meargă la spital să se îngrijească, alegătorii putând să mai aştepte.

Roosevelt refuză, se urcă la tribună şi începu să vorbească. După câteva clipe îşi pierdu însă puterile, dar îşi reveni repede. După o oră se făcu alb ca varul. Secretarul John McGrath se apropie de el ca să-l sprijine şi abia acum dezvălui publicului cele întâmplate. Roosevelt îşi dezbrăcă haiňa şi arătă pata de sânge de pe cămaşă. Din buzunarul de la piept scoase proiectul discursului electoral, de vreo cincizeci de pagini, prin care trecuse glonţul asasinului. Hârtia împăturită frânase glonţul, astfel încât acesta nu avu suficientă forţă pentru a intra mai adânc în piept".

Ascultătorii nu mai puteau de bucurie: candidatul la scaunul prezidenţial era un american adevărat, un erou care nu i-a părăsit pe alegători nici în clipele cele mai grele. Unui astfel de om politic merită să-i dai votul!

Pe Roosevelt îl transportară la spital unde doctorul lui personal, Lambert, constată că un glonţ de calibrul 38 pătrunsese prin proiectul discursului electoral şi prin tocul ochelarilor şi se oprise în muşchii pieptului. Glonţul era orientat spre inimă.

Atentatorul arăta ca un profesor cumsecade de gimnaziu. O frunte înaltă, părul rărit şi o privire rătăcită. În mod cert nimeni nu-l bănuia de anarhism, nimeni n-ar fi zis că aşa arată un criminal. Şi, cu toate acestea, el îşi pregătise crima îndelung şi cu sânge rece. Timp de aproape e lună de zile îl urmărise pas cu pas pe Theodore Roosevelt, mersese după el din stat în stat, uneori se aflase în rândulmulţimii entuziaste, foarte aproape de el, ar fi putut să-l împuşte, dar nu găsise niciodată suficient curaj.

Johann Nepomuk Schrank fusese de mic cam ciudat. S-a născut la 5 mai 1876 într-un sat de lângă München. Acolo a crescut la părinţii lui adoptivi, Dominik şi Anny Flammang. Dominik Flammang nu era mulţumit de relaţiile politice şi sociale din Bavaria, de aceea în anul 1889 s-a hotărât să se mute cu întreaga familie, inclusiv cu Johann, care avea atunci treisprezece ani, în Statele Unite.

Flammang făcuse o alegere bună. Îşi deschise în scurt timp un restaurant într-una din periferiile New York-ului, unde John era chelner. Se dovedi a fi priceput, era harnic, întreprinzător, economisi o bună parte din bani şi după câţiva ani preluă întreg localul în regie. proprie. Toate îi mergeau excelent, uită de viaţa grea din ţara sa şi deveni un adevărat patriot american. După ce îşi strânse în cont vreo douăzeci şi cinci de mii de dolari, John încetă să mai lucreze, dedându-se unei vieţi de plăceri. Schrank nu era un chefliu, niciun om al pasiunilor aprige, pentru care câştigul să reprezinte totul. Ajunse la concluzia că-şi putea permite să vândă întreprinderea, ceea ce şi făcu în 1908. Se retrase într-o izolare aproape totală şi începu să ducă o viaţă curioasă, de unul singur. Citea cărţi şi compunea. poezii, uneori visa zile întregi. După o vreme, visele rămaseră singurul lucru care îl mai interesa. Îşi ţin ea un jurnal zilnic în care însemna întâmplările trăite în vis, ca şi când ar fi vrut să lase în urma sa o dare de seamă a evoluţiei dezechilibrului său sufletesc. John Nepomuk Schrank era un nebun paşnic, dar nimeni nu bănuia acest lucru.

În anul 1901 îşi nota în jurnal un vis îngrozitor. Se făcea că vede o morgă plină cu sicrie. Unul dintre cei morţi se ridică din

sicriu în capul oaselor. Schrank îl recunoscu pe președintele McKinley, care fusese asasinat. Lângă sicriu se găsea un călugăr cu o glugă neagră. McKinley ridică mâna încet și îndreptă arătătorul spre călugăr. Spuse: „Acesta este asasinul meu!" și se așeză la loc în sicriu, murind definitiv! John Nepomuk Schrank privi fața călugărului și se îngrozi: era Theodore Roosevelt mascat!

De ce Schrank, un om atât de instabil sufletește, avusese un astfel de vis? Ziarele anului 1901 erau pline cu comentarii despre procesul asasinului lui McKinley, dar și de articole în care autorii sau îl preamăreau pe noul președinte Roosevelt, sau se îndoiau de capacitatea lui. În multe cazuri se scria despre el ca despre o pacoste căzută pe capul poporului american. Se spunea că Theodore Roosevelt devenise președinte numai pentru că McKinley fusese omorât cu brutalitate. Legătura pe care Schirank o făcea între toate acestea, ca și fantezialui bolnavă îl conduse la următoarea concluzie: Roosevelt este asasinul lui McKinley, căci după moartea lui McKinley el a tras cele mai mari foloase.

Timp de mai bine de zece ani cumsecadele cetățean american Schrank se purtase normal, își descria visele, compunea poezii și ducea o viață de orășean liniștit. În anul 1912, când fostul președinte Roosevelt încercă să câștige din nou sufragiile alegătorilor și se pregătea să candideze pentru a treia oară, el apăru și în visul lui Schrank. În noaptea de 12 spre 13 septembrie 1912, în timp ce Schrank se găsea la biroul lui, unde termina de scris o poezie, avu o nouă halucinație. În starea de iritare în care se găsea, i se arătă din nou decedatul președinte McKinley, care i se adresă cerându-i foarte răspicat să nu lase poporul american să-l ajute pe Roosevelt, asasinul lui, în noua sa tentativă de a ajunge la Casa Albă.

Schrank consideră dorința defunctului președinte drept un ordin și din clipa aceea începu să se convingă singur că el și nimeni altui este alesul providenței pentru a răzbuna moartea lui McKinley, pentru a salva poporul american de blestem și pentru a-l înlătura pe asasinul care, nu numai că a rămas nepedepsit, dar mai are tupeul de a încerca să devină președinte pentru a treia

oară.

Cumpără un pistol marca „Smith şi Wesson" de calibru 38, îşi făcu geamantanul şi pomi pe urmele lui Roosevelt. De câteva ori ajunsese până foarte aproape de victimă, dar nesiguranţa omului instabil psihic, frica şi pripeala îl opriră să tragă. Mai târziu însă, în faţa hotelului „Gilpatrick" din Milwaukee, îşi făcu curaj şi apăsă pe trăgaci.

N-a fost condamnat, aşa cum îşi închipuiau mulţi înainte de proces. Examenul comisiei medicale arăta clar: John Nepomuk Schrank nu era sănătos psihic, de aceea nu poate răspunde de faptele sale. A fost trimis la un ospiciu şi el se împăcă cu această rezolvare. Şi-a petrecut în spatele zidurilor ospiciului treizeci de ani fără ca cineva să-i scrie sau să-l viziteze. A murit în vârstă de şaizeci şi şapte de ani, la 15 septembrie 1943, în ziua celei de-a patruzeci şi două aniversări a visului său nefast în care decedatul preşedinte McKinley îi poruncise să ucidă.

Atentatul dementului Schrank, care nu era un anarhist sau un fanatic politic, a avut urmări politice importante şi n-a lipsit mult.ca el să-l ajute pe Theodore Roosevelt să fie ales pentru a treia oară preşedinte. Comportarea bărbătească a lui Theodore Roosevelt după atentat, pe care americanii o apreciau în cel mai înalt grad, îl ridică pe candidat pe culmile popularităţii, campania electorală desfăşurându-se net în favoarea lui. Opinia publică, care la început nu era prea entuziasmată de încercarea lui repetată de a-şi prezenta candidatura, trecu necondiţionat de partea lui. În toată perioada cât a stat la spital, presa, dirijată de secretarii şi simpatizanţii lui Roosevelt, întreţinu dispoziţia favorabilă a alegătorilor. La două săptămâni după atentat, când Roosevelt îşi făcu apariţia la un mare miting electoral la Madison Square Garden din New York veniră să-i aducă omagiul aproximativ o sută de mii de americani entuziaşti. îl primiră cu asemenea ovaţii, încât nimeni nu se mai îndoia de victoria sa în alegeri.

Şi totuşi s-a întâmplat altfel!

Americanul, educat în spiritul legendelor despre Vestul sălbatic, îşi scotea pălăria în faţa eroismului omului simplu. În

esenţă asta înseamnă că americanii sunt nişte fiinţe sentimentale pe care le emoţionează iubirile nefericite din filmele fără happy-end. Roosevelt deveni peste noapte eroul numărul unul al Americii având toate şansele să fie reales.

Numai că, înainte ca accidentul întâmplat lui Roosevelt să se fi sfârşit cu bine, apăru o altă tragedie: candidatul democrat la funcţia de preşedinte, Woodrow Wilson, suferise un accident de maşină. Toate mijloacele de informare transmiteau textul acesta alarmant, ediţiile speciale ale ziarelor dădeau într-una ştiri despre noua întâmplare care făcea senzaţie. Americanii aşteptau fiecare nouă veste cu sufletul la gură până când aflară că Wilson nu murise şi că era pe cale să se însănătoşească. Wilson deveni într-o clipă centrul atenţiei generale. Americanii uitară brusc de Roosevelt şi în conştiinţa lor locul lui îl luă Wilson, victimă a progresului tehnic. Mai târziu, sub patronajul specialiştilor, în unele ziare îşi făcură loc întrebări dacă nu cumva atentatul la viaţa candidatului democrat fusese pus la cale printr-un procedeu modern, neobişnuit, iar Wilson ieşi învingător.

Şi astfel, Wilson a fost ales ca al douăzeci şi şaptelea preşedinte, obţinând 435 de voturi, în timp ce Roosevelt trebui să se mulţumească cu numai 88. Atentatorul Schrank, care, prin împuşcătura sa, îl dusese pe Roosevelt pe culmile popularităţii, nu l-a mai putut ajuta. Află despre înfrângerea lui Roosevelt în alegeri la ospiciu, şapte ani mai târziu, la 6 ianuarie 1919, când Theodore Roosevelt se stinse din viaţă.

De asasinii solitari şi, în plus, scrântiţi, nu te poţi apăra. Poliţia secretă descoperă comploturi de anvergură ale adversarilor politici, care pregătesc atentatele cu o Consecvenţă de generali, dar rar reuşeşte să facă inofensiv un om oarecare din mulţime, care nu-şi destăinuie nimănui intenţia. Theodore Roosevelt avertizase asupra pericolului pe care îl reprezentau alde Czolgoszii, dar reuşise să evite, printr-un noroc nemaipomenit, moartea pornită din pistolul lui Schrank.

Un timp atentatorii se potoliră, iar preşedinţii americani au trăit şi au lucrat în pace douăzeci de ani încheiaţi, adică până în

anul 1933, când avu loc atentatul împotriva lui Franklin Delano Roosevelt, unul dintre cei mai distinşi preşedinţi ai Statelor Unite. Este vorba de o istorie ciudată, eu o motivare de necrezut: boala de stomac a atentatorului.

Florida, 15 februarie 1933. Mondenul Miami îl aştepta pe noul preşedinte F.D. Roosevelt, care era un om politic foarte popular. În 1932, când ieşise victorios în alegeri, americanii vedeau în el pe preşedintele a cărui activitate va fi încununată de succes. De aceea se pregătiră cu mult entuziasm pentru această vizită.

Roosevelt câştigase alegerile, dar trebuia să mai aştepte până la preluarea funcţiei. Avea la dispoziţie câteva săptămâni, aşa că plecă într-o călătorie prin Statele Unite, drumul sfârşind în Florida. La Miami sosi la bordul iahtului „Nourmahal", aparţinând milionarului Vincent Astor. Îşi petrecuse cu acesta zece zile liniştite pe mare, prinzând peşte, citind şi discutând despre. planurile sale politice.

Era o seară plăcută, umedă. Miami parcă era pregătit pentru un mare carnaval: ghirlande, lampioane, steaguri la tot pasul şi câteva pancarte cu numele lui Roosevelt. La Bayfront Park cânta o fanfară militară. Mulţimea care aştepta începu să se agite, preşedintele trebuia să fi sosit demult. În curând iahtul ancoră în strigătele mulţimii. Roosevelt arăta excelent, era bronzat, odihnit, liniştit şi conştient de valoarea lui. Se urcă într-un Buick dinainte pregătit şi se îndreptă înspre Bayfront Auditorium, unde Roosevelt urma să ţină un discurs.

La ora nouă şi treizeci de minute, când coloana de maşini îşi făcu apariţia, oamenii îl salutară furtunos pe preşedintele lor. Acesta se ridică puţin de pe scaunul din spate al maşinii descoperite şi vorbi cu alegătorii. Totul era cât se poate de scurt: un salut şi mulţumiri pentru sprijiniţi acordat în alegeri.

Prin mulţimea de oameni care se înghesuiau se strecura, discret, un bărbat. Sosise, desigur, târziu şi voia să ajungă cât mai aproape. Se mişca însă brutal, se luă la harţă cu unul dintre spectatori rămânând acolo câtva tiihp. Mulţimea începu însă să se

pună în mişcare, aşa că îl înghiţi şi-l duse la vreo zece – cincisprezece metri de maşina preşedintelui.

Roosevelt îşi terminase discursul şi pe scara maşinii lui tocmai se urcă primarul Čermák din Chicago. Voia să-l salute şi el pe noul preşedinte, dar nici nu apucă să rostească un cuvânt că bărbatul acela din mulţime, care între timp ajunsese în imediata lor apropiere, scoase, cu iuţeală pistolul şi trase asupra lui Roosevelt toate cele cinci gloanţe.

La început oamenii nu realizară că s-ar fi întâmplat ceva, fanfara cânta în continuare, spectatorii strigau, şi, deşi milioane de ascultători auziseră la radio pocniturile acelea nefaste de pistol, nimănui nu-i trecu prin minte că ar putea fi vorba de un atentat. Îşi imaginară cu toţii că era vorba de jocuri de artificii.

Primarul Čermák căzu la pământ. Gennerich, omul de pază al lui Roosevelt, sări imediat să-l apere pe preşedinte şi înţelese că împuşcăturile îndreptate asupra lui Roosevelt îl atinseseră pe Čermák şi pe alţi oameni din mulţime.

— O să-i împuşc pe toţi preşedinţii! strigă atentatorul în momentul în care îl prinseră câţiva din cei două sute de poliţişti care asigurau securitatea preşedintelui.

Roosevelt spuse că pu i s-a întâmplat nimic, îl dădu în lături pe Gennerich, care se străduia să-l apere cu trupul lui, şi spuse că nu-i de acord să moară altcineva pentru el.

Este necesar, credem, să repetăm că atentatorul trăsese din pistolul său cinci gloanţe. Unul îl atinse pe Antonín J. Čermák, primarul din Chicago, alte două gloanţe îi loviră la cap pe doi dintre cei prezenţi. Mai grav fusese rănită o femeie, care muri la spital, cu sternul sfărâmat, în fine, cel de-al cincilea scăpă doar cu câteva zgârietură.

Atentatorul se numea Joe Zangara şi trăsese cu un pistol „Smith şi Wesson" de calibru 32. De mic i se spunea „il nono" – adică piticul, pentru că nu crescuse cine ştie ce. Joe Giuseppe Zangara s-a născut la 7 septembrie 1900 în Calabria, în sudul Italiei, regiunea sărăciei şi a nesiguranţei sociale. Era o regiune fără industrie, ţinutul vestitelor slums-uri cu băieţi mândri, este

pun mâna pe cuţit pentru te miri ce. Învăţă meseria de zidar ca aproape toţi bărbaţii de prin partea locului. La fel ca tatăl său, şi ca mulţi alţii care se luptau din leagăn cu foamea şi sărăcia, îi ura instinctiv pe cei înstăriţi, pe toţi cei care se aflau de cealaltă parte a baricadei.

Când a împlinit doi ani i-a murit mama, iar mama vitregă îl ura pentru că băiatul însemna o gură în plus de hrănit. Mai înainte de a se duce la şcoală, trebui să muncească şi când a împlinit şase ani era deja angajat la un ţăran. Era o şcoală grea, dar în Calabria, unde toţi oamenii sunt săraci, nimeni nu-ţi dă degeaba niciun sfanţ. Giuseppe începu să devină conştient de diferenţele sociale şi astfel crescu în el ura împotriva celor avuţi.

La ţăranul la care lucra primea o leafă de mizerie şi o hrană sărăcăcioasă, de aceea hotărî să-şi schimbe stăpânul. Avea doar zece sau doisprezece ani, dar asta nu-l împiedica să lucreze la un cuptor de cărămidă. Cântărea cărămizile şi pentru munca pe care o făcea câştigă mai mult, dar în condiţii cumplit de grele. Aici avu pentru întâia oară dureri de stomac.

Mai târziu avea să se vorbească mult despre boala de stomac a lui Zangara, aceasta fiind unul din elementele psihice ale ideii lui fixe. Nimeni n-a reuşit vreodată să spună despre ce anume era vorba. Mulţi ziceau că Zangara simula durerea, se simţea mai bine când era compătimit. Se poate să fi fost şi ipohondru, dar dezechilibrat mai mult ca sigur că era.

De la bun început, Zangara aruncase vina pentru toate suferinţele lui pe cei de sus, pe cei înstăriţi, de aceea hotărî să se răzbune: va ucide regi, preşedinţi, domni directori generali şi apoi va fi linişte! Când împlinise şaptesprezece ani trebui să plece la armată. Nu se lecui nici acolo de durerile de stomac, dar dispunea de mai mult timp pentru meditaţie asupra posibilităţilor de schimbare a lumii. Hotărî mai întâi să-l ucidă pe regele Italiei, Victor Emmanuel, dar nu reuşi s-o facă. Cu toate că luptase în Alpi şi pe fronturile primului război mondial, nu i se ivise prilejul de a se întâlni cu regele. În anul 1923 se îmbarcă pe un vapor pentru emigranţi cu care ajunse la cheiul din Manhattan împreună cu

mulţi sicilieni şi cu speranţa că în această ţară îi aştepta o viaţă fericită.

Zangara nu ştia precis ce dorea, gândurile lui hoinăreau pe drumuri întortocheate. Îndată ce află că suveran în America era nu un rege, ci un preşedinte, se hotărî să-l omoare pe acesta. Intră într-o echipă de zidari – italienii erau vestiţi ca buni meseriaşi şi mulţi dintre zgârie-norii americani s-au ridicat din truda mâinilor lor. Lucra de la răsăritul până la apusul soarelui şi nu prea avea timp pentru meditaţie. Ducea o viaţă solitară, nu fuma şi nu bea, nici nu cheltuia bani cu femeile uşoare. Câştigă bine, reuşi să-şi economisească câteva sute de dolari cu care îşi cumpără o maşină.

Sărmanul „nono" de odinioară deveni un american de nerecunoscut: avea cont la bancă, o maşină bună şi perspective frumoase. Numai că Nono Zangara avea şi idei fixe. Hotărî să-l ucidă mai întâi pe preşedintele Coolidge, mai târziu pe Hoover şi, în sfârşit, pe Roosevelt. Când i se oferi prilejul îşi zise că providenţa i l-a scos pe Roosevelt în cale.

Zangara se bucura de succes şi de o bună primire peste tot pe unde mergea, fapt care i-a permis să se mute în Florida. Pentru un om născut sub cerul Italiei, clima de aici era mult mai bună. Aici află că preşedintele Roosevelt urma să viziteze Miami, de aceea se duse şi îşi cumpără, pentru opt dolari, un „Smith şi Wesson" cu zece gloanţe. Mai multe nici nu-i trebuiau. Cinci dintre gloanţe le introduse în butoiaş, celelalte cinci le ascunse în buzunar, pentru orice eventualitate.

La 13 februarie, Nono Zangara decise să realizeze atentatul, la 15 trase asupra preşedintelui, la *22* februarie apăru în faţa tribunalului, iar o lună mai târziu luă loc pe scaunul electric. Expertiza medicală îl caracteriza pe asasinul Zangara, care ameninţase că-i va ucide pe toţi preşedinţii, drept un „psihopat cu idei fixe, care se află în contradicţie cu normele sociale".

Judecătorul Collins citi sentinţa, pe care de altfel o aştepta şi opinia publică. Pentru tentativă de crimă şi pentru atentat la integritatea corporală, Nono Zangara a fost condamnat la optzeci de ani detenţiune. La citirea verdictului, el începu să râdă. Se

adresă pe un ton răstit judecătorului întrebându-l de ce nu i-a dat o sută de ani bătuți pe muchie. Nu peste mult timp însă zâmbetul avea să-i dispară: în urma rănilor primite, primarul Čermák încetase din viață. Din momentul acela Zangara nu mai era un asasin potențial, ci unul real. Se deschise un nou proces și judecătorul Thompson pronunță condamnarea la moarte.

Nu cumva calabrezul Zangara trebuia dus mai degrabă după gratiile unui ospiciu?

Până în ultima clipă se purtase ca într-un film publicitar, jucând rolul unui mucenic care prorocea zile mai bune. Cu toate că într-un ungher al conștiinței sale se considera un salvator, se purta ca un copil îndărătnic. Refuză să primească preotul, deoarece nu credea decât în propria-i personalitate, iar când îl ridicară din celula sa, îl îmbrânci pe paznic spunându-i că se duce singur, că nu se teme de scaunul electric. Intră cu un aer semeț în sala de execuție și se așeză pe scaunul electric cu zâmbetul pe buze, ultimul lui zâmbet.

Își aruncă privirea prin încăpere și se înfurie. Salvatorul lumii, spaima regilor și a președinților, se supără foc că la execuția lui nu au fost invitați reporteri care să-i filmeze sau să-i fotografieze măcar moartea eroică. După ce se liniști, călăul îi puse masca și legăturile. Nono Zangara se despărți de viață strigând plin de mânie:

— Dați-i drumul! Apăsați o dată pe butonul ăla!

Ceea ce călăul și făcu.

Zangara a fost executat, îngropat și uitat. În schimb cazul de la Bayfront Park avea să mai tulbure apele istoriei provocând senzație, întrucât au început să apară îndoieli dacă Zangara a fost adevăratul asasin al lui Čermák.

În anul 1959 a fost eliberat din închisoare Roger Touhy, șeful uneia dintre bandele americane și, cândva, concurent al legendarului Al Capone. Fostul deținut publică o lucrare în care descria amănunțit desfășurarea evenimentelor de atunci.

Antonín J. Čermák, ceh de origine, ocupase funcția de primar în anul 1931, adică în timpul când orașul Chicago era terorizat de

bande de gangsteri. Aşa cum avea să facă mai târziu Robert Kennedy, şi el începuse ample acţiuni împotriva asasinilor organizaţi, cărora le declară război. La început ieşise victorios, timp de doi ani pe străzile din Chicago căzură vreo două sute de gangsteri, majoritatea din clanul lui Al Capone.

Un succes ca acesta nimeni nu şi-l putea explica, de aceea apărură bănuieli în legătură cu modul în care Čermák şi poliţia sa reuşiseră să-l obţină. Una din versiuni susţinea că Čermák s-ar fi unit L pe ascuns cu bandele adversare lui Al Capone, conduse de Touhy, şi că, alături depoliţia din Chicago, el începuse să-i decimeze pe membrii clanului duşman. Touhy avea să declare mai târziu că Al Capone îi promisese, în cazul în care ar fi acceptat o alianţă, postul de director al poliţiei din Chicago.

Până atunci se spusese că primarul Čermák murise printr-o întâmplare nefericită, în locul lui Roosevelt, fiind atins de un glonţ destinat preşedintelui. Nimeni nu se îndoise de aceasta, nici măcar Čermák. Înainte de a închide ochii îi spuse lui Roosevelt fraza care stă scrisă şi astăzi pe monumentul său din Bayfront Park din Miami (Florida):

„Sunt bucuros că mi s-a întâmplat mie şi nu dumneavoastră!"

Roger Touhy declară că toţi cei care credeau versiunea de mai sus se înşelau căci nu Joe Zangara îl împuşcase pe primarul din Chicago. În mulţimea care venise să-l salute pe noul preşedinte se găsea, nu departe de Zangara, un ucigaş înarmat din clanul lui Al Capone, care nu aştepta decât să i se ivească prilejul. În momentul când Zangara trase asupra lui Roosevelt şi se iscă panică, gangsterul îl împuşcase pe Čermák. Şi astfel, în locul lui Al Capone, oamenii se răzbunară pe Zangara, care se încăpăţânase să declare război preşedinţilor.

Nu există alte dovezi în afara declaraţiei lui Touhy, dar afirmaţia pare logică. Nono Zangara avea un pistol cu cinci gloanţe, el putea deci să tragă, şi a şi tras, numai cinci gloanţe. După atentat însă rămaseră răniţi şase oameni: primarul Čermák, două femei, trei bărbaţi. Čel puţin unul dintre ei trebuie să fi avut în corp un

glonț dintr-un alt pistol.

Procesul-verbal al autopsiei demonstrează adevărul acestei teorii: glonțul găsit în plămânii lui Čermák era de calibru 45, ori s-a dovedit că Zangara trăsese cu un pistol de calibrul 32, pe care poliția îl și găsise de altfel.

Și atunci, Giuseppe Zangara, zis și Nono, a fost sau nu a fost asasin?

11
Sarajevo, 1914

Străbătură o curte întunecoasă. Într-o parte erau îngrămădite niște lăzi, în cealaltă se zăreau ferestrele luminate ale unei tipografii. O baracă lungă și joasă, un fost depozit, poate, se zărea în fundul curții. îi trecură pragul și se pomeniră dintr-odată în atmosfera sumbră a unui lăcaș sfânt.

Pereți întunecați, în colțuri două-trei scaune, în mijlocul încăperii o masă acoperită cu o cuvertură neagră.

Două luminări aprinse, un crucifix, pistoale, pumnale, grenade. În spatele mesei se deslușea o făptură îmbrăcată într-o haină lungă de culoare neagră, pe cap cu o glugă având două despicături în dreptul ochilor. Trifon Grabež, Gavrilo Princip și Nedjalko Cabrinovič se strânseră unul lângă celălalt.

— Pregătiți-vă pentru depunerea jurământului!

Toți trei au ridicat capul. Omul în negru despături pe masă un steag pe care erau desenate un cap de mort și două oase încrucișate. Un glas de bărbat rosti încet:

„Repetați după mine! La intrarea în organizația – «Unire sau moarte», jur pe soarele care mă încălzește, pe pământul care mă hrănește, pe dumnezeul atotputernic, pe sângele tuturor înaintașilor mei, jur pe onoarea și pe viața mea că din această clipă și până* la moarte voi sluji cu credință organizația, fiind gata să fac pentru ea orice sacrificiu. Jur pe onoarea și pe viața mea că voi îndeplini necondiționat toate ordinele. Să mă judece dumnezeu și tovarășii mei dacă, fie conștient, fie inconștient, voi călca sau nu

voi respecta acest jurământ…”

Au repetat într-un glas cuvintele lui, apoi au semnat unul după altul textul jurământului. Mai înainte de a li se comunica numele care, pe viitor, din motive de conspirativitate aveau să le înlocuiască pe ale lor, în încăpere a intrat o altă persoană cu glugă neagră pe cap. Fără un cuvânt, bărbatul mascat le întinse mâna și-i îmbrățișa frățește. Apoi „șeful”, așa cum a venit, s-a făcut nevăzut în spatele unei draperii…

— Sunteți pregătiți să vă îndepliniți datoria de onoare? întrebă omul în negru.

— Suntem pregătiți! răspunseră toți trei deodată.

Omul mascat deschise o casetă pe care scria „otravă” și întinsé fiecăruia câte o fiolă.

— Este cianură de potasiu, le explică. Acționează instantaneu, fără dureri. O înghițiși gata. Numai cei morți și în să tacă cu adevărat. Unire sau moarte!

Au luat otrava din mâna lui și i-au răspuns:

— Unire sau moarte!

Au ieșit în noapte trezindu-se dintr-odată singuri.

Gavrilo Princip, Trifka Grabež și Nedjalko Cabrinovič se legaseră solemn să-l ucidă pe moștenitorul tronului Austro-Ungariei, arhiducele Franz Ferdinand.

Mai înainte cu câțiva ani, Dragutin Dimitrievič, zis și Apis, a fost una din figurile centrale ale acțiunilor organizate de societatea secretă „Apărătorii Patriei” împotriva regelui Alexandru și a soției sale, Draga Mașin. El a condus grupul de conspiratori la atacul asupra *konak*-ului din Belgrad, cu care ocazie a fost rănit, dar s-a înzdrăvenit și acum, la mai puțin de zece ani, iată-l în culisele atentatului de la Sarajevo.

Împreună cu colegii săi, l-au sprijinit pe Alexandru, urmașul la tron al lui Petar Karagheorghevič, și acesta, se-nțelege, le purta recunoștință. Nimic nu mai stătea în calea carierei lor. Nimic, în afară de camarazii lor din corpul ofițerilor. Aceștia nu voiau să colaboreze cu niște asasini. Din această cauză conspiratorii continuau să se întâlnească în secret. La început nu făceau altceva

decât să se apere împreună de atacuri, mai târziu însă au început să se intereseze de situaţia politică, au fondat asociaţia secretă „Ujedinjenje ili Smrt” („Unire sau moarte”) şi şi-au făcut din nou intrarea în istorie.

Dragutin Dimitrievič era un conspirator înnăscut. În timpul regelui Petar el a devenit şeful serviciului secret sârb, ajungând la gradul de locotenent-colonel de stat-major, poziţie în care nu era controlat de nimeni. Conducea sute de agenţi din Balcani şi. avea o putere uriaşă, pe care se hotărî s-o folosească pentru realizarea unui program politic – unirea slavilor din sud împotriva monarhiei habsburgice…

La început, toată lumea îl considera un visător. Mai târziu, în 1912, când sârbii şi bulgarii, muntenegrenii şi grecii i-au învins pe turci în primul război balcanic, ideea lui Apis nu mai părea chiar atât de irealizabilă. Colonelul Apis a pornit bătălia pe frontul secret.

Locotenentul Vojislav Tankosič se remarcase în timpul puciului sângeros de la Belgrad din 1903. El se îngrijise de lichidarea „prinţilor”, fraţii reginei, şi chiar în aceeaşi noapte i-a trimis pe Nikola şi pe Nikodim Lumevič în faţa plutonului de execuţie. După atentatul împotriva lui Franz Ferdinand, numele lui a apărut pe primele pagini ale presei mondiale. În ultimatumul dat de Austro-Ungaria guvernului sârb, Tankosič era considerat organizatorul atentatului. Pentru mulţi oameni neinformaţi, el era cel care declanşase primul război mondial. Cu toate acestea, Tankosič nu făcea parte din conducerea organizaţiei secrete „Unire sau moarte”, care îşi zicea în mod curent „Mâna neagră”. Strategul şi conducătorul ei era colonelul Apis, sub a cărui conducere „Mâna neagră” a devenit o puternică forţă politică.

Dar nu era singura. Organizaţia-soră „Tânăra Bosnie” şi organizaţia „Val” din Dalmaţia au optat şi ele pentru metode radicale de luptă. În timp ce guvernul austro-ungar căuta să arunce sămânţa discordiei între sârbi şi croaţi, organizaţiile secrete se înarmau. Şi rezultatele nu s-au lăsat prea mult aşteptate.

După anexarea Bosniei şi Herţegovinei, împăratul Franz

Joseph plecă într-o vizită de inspecţie, cu care prilej era cât penaci să-şi piardă viaţa. În ziua de 3 iunie 1910, la Mostar, Bogdan Zerajič intenţiona să-l împuşte. Atentatorul, care ţinea în mână un pistol cu piedica ridicată, se găsea la numai doi-trei paşi de Franz Joseph, dar n-a avut destul curaj şi n-a apăsat pe trăgaci.

Două săptămâni mai târziu, la 15 iunie 1910, la Sarajevo, pe podul de peste râul Miljacka, Zerajič îl aştepta pe generalul Marijan Varešanin, guvernatorul local. Acesta se întorcea cu trăsura, împreună cu un aghiotant, maiorul Wolfgang Heller, de la deschiderea primei sesiuni a noului parlament. Zerajič ajunse iarăşi în imediata apropiere a victimei, dar de data aceasta trase asupra guvernatorului cinci gloanţe, care nu şi-au atins însă ţinta. Al şaselea glonţ şi-l păstrase pentru el. Căzu mort pe pod fără a-şi fi îndeplinit misiunea. Cu toate acestea, a devenit un exemplu pentru ceilalţi tineri, un erou care reînvia mitul de la Kosovo.

La 28 iunie 1389, turcii, conduşi de sultanul Murad, au învins detaşamentele sârbe la Kosovo. Conducătorul sârb, Lazar, a pierit în timpul luptei, dar nici sultanul turc n-a supravieţuit victoriei. Înainte de luptă, sau, poate, chiar în timpul acesteia, viteazul sârb Miloš Obilič a pătruns în tabăra turcă, s-a apropiat de cortul sultanului şi l-a străpuns cu spada. Obilič era cinstit ca un erou, ca un simbol al celor ce scapă lumea de tirani. În îndelungata asuprire turcească (cinci secole încheiate), mi tul s-a răspândit şi sărbătoarea sfântului Vit – *Vidov dan* – era pentru patrioţii sârbi odată cu dublă semnificaţie: aniversarea zilei când şi-au pierdut libertatea, ceea ce deştepta în ei sentimentul datoriei de a se răzbuna pentru înfrângerea suferită, şi, în acelaşi timp, sărbătorirea măreţei fapte a atentatorului-erou. Cu cinci sute douăzeci şi cinci de ani mai târziu, în ziua de 28 iunie, adică de *Vidov dan*, a avut loc atentatul de la Sarajevo.

Tineretul revoluţionar se organiza. Vladimir Gačinovič, unul dintre conducătorii de frunte ai tinerimii, a fost nevoit să fugă peste graniţă, pentru a nu ajunge după gratii. S-a dus în Elveţia, unde şi-a făcut studiile şi acolo a intrat în legătură cu revoluţionari ruşi. Apoi a reapărut la Sarajevo cu nume şi documente false,

tocmai la momentul potrivit. Danilo Ilič, învățător și ceasornicar, era un tehnician perfect, remarcându-se în chestiuni de strategie și în confecționarea bombelor. Un alt revoluționar, Oscar Tartalja, participase la demonstrația de protest din anul 1912 a studenților Universității din Zagreb, care revendicau unirea națională.

Studenții luptau cu poliția, în școli se declarau greve, toate acestea au determinat guvernul să ia măsuri represive. A anulat Constituția Croației și l-a numit pe Slávko Cuvaj comisar guvernamental, investindu-l cu depline puteri. După ce s-a anunțat numirea lui Cuvaj, revoluționarii au început să caute o modalitate de a-l înlătura.

Cel care și-a asumat ducerea la îndeplinire a acestui plan, Luka Jukič, s-a prezentat la colonelul Apis, care l-a trimis la școala de teroriști a lui Tankosič. Aici a învățat să tragă cu pistolul și să arunce bombe, apoi i s-au dat arme și, binecuvântându-l, l-au trimis la drum. Organizația l-a trecut clandestin peste graniță și Jukič și-a făcut apariția la Sarajevo. A încercat să-l împuște pe Cuvaj în timpul unei procesiuni religioase, dar a șovăit chiar în clipa când luase linia de ochire. Ulterior a declarat că s-a temut să nu ucidă copiii care se aflau în preajma guvernatorului.

Dar Jukič n-a renunțat la planul său. Doi ani mai târziu, pe la amiază, a încercat din nou să-l împuște pe Cuvaj, când se întorcea de la o ceremonie. În mașină se mai găseau soția comisarului și aghiotantul Ivo Heroič. Luka Jukič stătea pe trotuar și, în momentul când mașina a trecut pe la intersecția dintre străzile Misnička și Lysinsky, a tras. Nu l-a atins însă pe Cuvaj, glontele l-a nimerit pe aghiotantul Heroič, care a murit după 14 zile. Jukič n-a mai avut timp să-și repare greșeala, deoarece câțiva polițiști au tăbărât asupra lui. Încercând să se apere, l-a împușcat și pe Borsčak, un om din pază, și a rănit alți câțiva. În cele din urmă a fost arestat. A fost condamnat la moarte, dar grațiat, pedeapsa i s-a comutat în închisoare pe viață. Revoluționarii au plănuit fin repetate rânduri eliberarea lui, dar niciuna din tentativele lor nu a reușit

Stepán Dojčič s-a născut la Ludbreg. Se pregătise să devină

pictor, mai târziu s-a mutat în America, unde a activat în cadrul unor asociaţii ale emigranţilor. După trei ani s-a întors în Croaţia cu misiunea de a-l ucide pe Cuvaj. A ajuns la Zagreb în toamna anului 1912 şi a început să-l urmărească pe guvernator. Dar nu se putea apropia de el, căci poliţia îl apăra cu străşnicie. Dojčič mergea după victima sa prin toată ţara. ba l-a urmărit şi la Budapesta, la Triest, la Rijeka. Timp de o jumătate de an s-a străduit în fel şi chip să ajungă în preajma lui Cuvaj pentru a-l împuşca, dar n-a reuşit. În desperare de cauză a tras asupra noului ban al Croaţiei, baronul Ivan Skerletz, pe care l-a rănit la mână.

În faţa tribunalului a declarat:

„În America există libertate politică. Nouă, croaţilor şi slovenilor, orice libertate ne-a fost luată. Ni s-a furat totul, ni s-a luat până şi dreptul la viaţă, până şi autonomia ciuntită pe care o avem. Toate posturile importante au fost ocupate de unguri. Nouă nu ne rămâne decât să ne mutăm în America. Nu avem dreptul de întrunire, nici libertatea presei. Dacă americanii ar şti cât de plecaţi îndurăm această asuprire, – ne-ar dispreţui ca pe nişte vite".

Un număr tot mai mare de tineri intrau în organizaţii ale opoziţiei. În luna mai 1914, studentul Jakov Sefer de la Academia Comercială a pus la cale un atentat împotriva prinţului Salvator şi a lui Skerletz. I-a aşteptat pe cei doi potentaţi în faţa clădirii teatrului naţional din Zagreb, a scos pistolul pentru a trage, dar un agent care.se găsea alături dee! l-a împiedicat s-o facă.

Gruparea revoluţionară „Omladina". În fruntea căreia se afla Gačinović (care o conducea din Elveţia) şi-a propus să-l înlăture pe Potiorek, căpetenia autohtonă a Bosniei şi Herţegovinei. Dar acţiunea n-a mai avut loc, deoarece se contura ceva mult mai interesant: în Bosnia urma să vină însuşi moştenitorul tronului, arhiducele Franz Ferdinand.

La un moment dat, pe la sfârşitul lunii martie 1914, în ziarul „Istina" din Zagreb a apărut o notiţă care anunţa că în lunile de vară în regiunea. Sarajevo vor avea loc manevre ale armatei austro-ungare, sub conducerea personală a arhiducelui Franz

Ferdinand. Poetul Jovan Varagič a dat peste această notiță și, știind că gruparea „Tânăra Bosnie" din Belgrad voia să pună la cale un atentat împotriva moștenitorului tronului, a decupat-o, iar funcționarul Pušara a lipit-o pe o hârtie, a scris pe ea cu litere de tipar cuvântul „Zdravo" („Salut") și a pus-o într-un plic pe care l-a expediat pe adresa: Nedjalko Cabrinovič, hotelul „Morunul de aur", Piața verde, Belgrad. Plicul a sosit la Belgrad și în aceeași zi se afla pe masa șefului organizației, Dragutin Dimitrievič-Apis.

Nu s-ar putea spune că vestea l-a surprins pe Apis. Fără îndoială că șeful serviciului sârb de informații dispunea de date în legătură cu pregătirea exercițiilor militare mai înainte ca datele să ajungă pe masa redactorului ziarului din Zagreb, dar nu voia să întreprindă nimic în pripă. Ceilalți însă nu erau la fel de prudenți. Ilič plecă cu acte false în Elveția pentru a pregăti planul împreună cu Gačinović.

Lucrurile se precipitau și la Belgrad. Tipograful Cabri novic, studentul Gavrilo Princip, Milan Ciganović și Trifko Grabež au luat legătura cu maiorul Tankosič. Precautul strateg Apis se asigură dinainte în privința eventualelor urmări. El presupunea că moartea violentă a arhiducelui Franz Ferdinand va avea urmări politice foarte grave, dar nici prin cap nu i-a trecut posibilitatea unui război mondial.

Majoritatea autorilor care s-au ocupat de atentatul de la Sarajevo (se spune că ar fi apărut vreo trei mii de materiale) iau în considerare și episoade din culisele diplomatice despre a căror autenticitate, sau măcar veracitate, multă vreme nimeni nu s-a îndoit. Se pretinde că, încă înainte de a-și fi dat acordul pentru organizarea acțiunii, Apis ar fi luat legătura cu ataşatul militar rus la Belgrad, Viktor Alexeevici Artamanov, și în cadrul unor lungi discuții amicale l-a întrebat oare ar fi poziția guvernului său în cazul când Serbia ar ajunge la un conflict armat cu Austro-Ungaria.

Apis a ținut să precizeze că este vorba de o curiozitate personală, o discuție academică, fără nicio legătură cu evenimentele politice la ordinea zilei. În timpul discuțiilor, oare s-au purtat tot timpul pe un ton diplomatic, Apis a tatonat cu grijă

terenul şi, numai ca din întâmplare, a adus vorba despre Franz Ferdinand. Se spune că ataşatul militar Artamanov ar fi înţeles de îndată şi, înainte de a se despărţi de Apis, l-a întrebat:

— Aveţi oamenii potriviţi?

— Avem trei bărbaţi, spuse Apis, bosniaci.

— Bine, aşteptaţi câteva zile răspunsul.

Artamanov s-a îndreptat grăbit spre biroul său, a cifrat informaţia şi a cerut să fie trimisă la Petersburg. După trei zile, când a primit răspunsul, şi-a făcut din nou apariţia în biroul lui Apis.

Au vorbit puţin despre vreme, au trecut în revistă clevetirile care circulau în cercurile diplomatice din Belgrad, apoi, deodată, ataşatul militar l-a întrebat pe ce poziţie se situează regele Petar.

Pregătit, Apis i-a răspuns pe loc:

— Petar va abdica imediat!

Artamanov l-a ascultat fără să clipească, apoi l-a întrebat care va fi atitudinea moştenitorului tronului, excelenţa sa prinţul de coroană Alexandru.

— El se va supune! a răspuns scurt şeful serviciului sârb de informaţii.

Se pare că din acel moment pentru Artamanov totul era clar. Unii pretind că s-ar fi căutat prin buzunare, ar fi scos o telegramă, pe care însă nu i-a dat-o lui Apis s-o citească, după care ar fi rostit istoricele cuvinte:

— *Marchez*! *Şi Von vous attaque*, *vous ne serez pas seuls*! (Daţi-i drumul! Dacă veţi fi atacaţi, nu veţi rămâne singuri!).

Hotărârea Rusiei se explică prin orientarea politică a unchiului ţarului, marele duce Nikolai Nikolaevici, pe atunci comandant suprem al armatei ţariste şi susţinător al ideilor panslaviste.

Colonelul Apis, satisfăcut de rezultatul demersurilor sale, a dat semnalul pentru pregătirea acţiunii. A doua zi, Princip, Grabež şi Cabrinovič intrau în lăcaşul acela sfânt, îmbrăcat în postav negru, unde au jurat credinţă organizaţiei „Unire sau moarte” şi au făgăduit că-l vor ucide pe arhiducele Franz Ferdinand.

Unii autori au-încercat să redea cât mai verosimil scena confirmării planului de către Rusia, făcând să intre în horă şi adjunctul lui Artamanov, Alexandr Ivanovici Verhovski, şi ambasadorul rus la Belgrad, Nikolai Hatwig, ba, pentru a fi şi mai convingători, l-au adus în scenă şi pe Sazonov, ministrul rus de externe.

Printre documentele istorice nu s-au găsit dovezi directe care să confirme justeţea acestor afirmaţii, în ciuda faptului că, de regulă, Apis se întâlnea cu Artamanov şi cu locţiitorul acestuia, Verhovski, cărora le încredinţa, în calitate de şef al serviciului de informaţii al statului-major, ştiri demne de crezare, răsplătite cu o anumită sumă de bani. Nici afirmaţia că iniţiativa atentatului de la Sarajevo împotriva arhiducelui Franz Ferdinand ar fi venit din partea statului-major al ţarului nu este atestată, aşa cum nu este nici scena cu telegrama şi cu cuvintele acelea „istorice".

La fel de lipsită de temei este şi afirmaţia că atentatul ar fi opera unui complot internaţional al francmasonilor şi că, înainte de atentat, Gavrilo Princip ar fi fost la un instructaj la Paris, într-o lojă luxoasă de la „Le Grand Orient", unde ar fi primit directive precise şi, poate, mijloacele materiale necesare desfăşurării atentatului. Motivele sunt, se spunea, evidente, hotărâtoare au fost nu ura politică, ci lupta pentru supravieţuire: arhiducele Franz Ferdinand era duşmanul francmasonilor, iată de óe trebuia să moară!

Aceasta nu avea să fie singura motivare oportunistă a atentatului. Hitler şi Goebbels, ministrul reclamei naziste, au explicat şi ei, în funcţie de nevoile propagandei, cele petrecute în culisele atentatului de la Sarajevo. Potrivit unui articol publicat în cotidianul oficial nazist „Völkischer Beobachter", din 8 ianuarie 1938, Gavrilo Princip ar fi fost nu numai francmason, ci şi evreu. Mai. târziu, din aceleaşi motive, desigur „naziştii au aruncat vina pe un misterios maior Susley. Când Wehrmachtul nazist a început să ţintească spre Iugoslavia, interpreţii hitlerişti ai istoriei au afirmat că „Secret Service"-ul britanic are pe conştiinţă atentatul de la Sarajevo.

Dar, tot astfel cum nu există dovezi în sprijinul afirmaţiei că Gavrilo Princip ar fi acţionat după ce planul a fost aprobat de „către statul-major al armatei ţariste, nu există nici documente care să susţină celelalte versiuni.

Prima haltă a atentatorilor, pe lungul drum de la conceperea planului propriu-zis până la realizarea lui, a fost tabăra militară de antrenament de la Topčider. În urma ordinului lui Apis, maiorul Tankoisič a avut grijă ca Princip, Grabež şi Cabrinovič să înveţe să tragă cu pistolul, să arunce cu bombe şi grenade direct la ţintă.

La 27 mai cei trei se aflau din nou la Belgrad, unde, cu o seară înainte de plecare, Ciganović avea să le împartă, în faţa hanului „La cununa verde", grenade şi patru pistoale, fiecare cu câte şapte gloanţe. După aceea, Grabež şi Cabrinovič s-au dus în camera lui Princip şi au ascuns armele sub pat. A doua zi dimineaţa au pornit spre Sabac.

Organizaţia lui Apis a primit sarcina de a-i trece pe atentatori peste graniţă fără să fie observaţi şi de a le asigura deplasarea normală prin ţară. La punctul de frontieră Sabac, de ei avea să se îngrijească omul cu numărul 137, căpitanul de grăniceri Rade Popović, ofiţer de legătură din subordinea colonelului Apis.

Cei trei au sosit în jurul orei patru după amiază, dar căpitanul (după unele documente ar fi fost maior) a dat peste ei abia seara la restaurantul „America", unde jucau cărţi. I-au înmânat biletele cu semnul convenit, noaptea şi-au petrecut-o la hotelul „America", după ce au ascuns armele într-o sobă, în care, se-nţelege, nu. se făcea foc. Dimineaţa au plecat spre Ložnice, unde urmau să treacă graniţa.

La Ložnice îi aştepta ofiţerul de grăniceri Prvanovic, care le-a recomandat să se despartă şi i-a ajutat să treacă graniţa.

În timpul nopţii oamenii de legătură şi i-au predat unul altuia ca pe o ştafetă, iar dimineaţa, când s-au trezit, se aflau pe teritoriul Bosniei. Periculoasa graniţă rămăsese mult în spatele lor. S-au urcat în căruţa ţăranului Stepanovič, au ascuns armele sub capră şi au ajuns cu bine la Tuzla.

Organizaţia le pregătise şi aici o ascunzătoare sigură. Misko

Jovanovič, un bărbat ca la patruzeci de ani, cu mustața răsucită, se număra printre oficialitățile orașului, fiind membru în consiliul de conducere al băncii locale, președintele ales al câtorva societăți, și se spunea că are depus în contul său cel puțin patru sute de mii. Tot el era și proprietarul primului cinematograf din Tuzla.

Dis-de-dimineață, în fața casei sale opri o căruța. Țăranul îl trase pe Jovanovič jos din pat, puse niște arme pe masa din bucătărie și-i spuse că proprietarii acestui arsenal îl așteaptă la ora nouă în fața Bibliotecii sârbe.

S-au întâlnit la bibliotecă, apoi s-au dus acasă la Jovanovič, unde s-au sfătuit cum e mai bine să procedeze pentru ca armele să ajungă la Sarajevo. Proprietarului cinematografului nu-i convenea să le păstreze la el, dar nu avea altă cale decât să le ascundă până când se va găsi un mod sigur de a le transporta până la Sarajevo. Nu încăpea nicio îndoială că în preajma vizitei arhiducelui Franz Ferdinand, jandarmii vor face percheziții în orașele de graniță.

Lui Jovanovič îi era teamă să întreprindă ceva, de aceea au căzut de acord ca armele să fie ridicate peste câteva zile de un om de legătură. Acesta se va legitima cu o cutie de chibrituri „Ștefania". Jovanovič puse armele într-o cutie pe care o legă cu o sfoară și o ascunse în sufragerie într-un sertar.

Între timp atentatorii au ajuns la Sarajevo. Princip, care trăsese la Ilič, în strada Oprkanj nr. 3, ba se anunțase și la poliție, l-a trimis pe acesta la Tuzla după arme. Ilič și-a făcut apariția la proprietarul cinematografului la 14 iunie, dar armele nu le-a luat. I-a spus onorabilului Jovanovič să ducă armele până la Doboj, căci, fiind un om înstărit și cu vază, niciun jandarm nu se va încumeta să-l percheziționeze.

Jovanovič n-a mai avut încotro. S-a urcat în trenul de dimineață și a ajuns la Doboj, unde trebuia să-l aștepte pe Ilič. Întrucât pe acesta nu l-a găsit, a dus cutia cu arme la croitorul Vuko Jakšič. Apoi a făcut un tur prin oraș și s-a dus la gară cu gândul să ia trenul. Acolo l-a întâlnit pe Ilič căruia i-a șoptit adresa undé se aflau armele.

Ilič a ridicat cutia și a plecat spre Sarajevo, dar a ajuns la

staţia de la podul Alipaš; aici a aşteptat trenul local de Ilidž şi a ajuns cu bine acasă. Cutia a pus-o sub patul în care dormea Princip. În calitatea lui de organizator principal al acţiunii, Ilič trebuia să rămână în umbră. Faptul de a fi cazat tocmai la el pe atentator este deci de neiertat.

Aproape două săptămâni au trebuit să aştepte ziua atentatului. Între timp s-a aflat că regele Petar abdicase în favoarea fiului său, prinţul de coroană Alexandru, şi le era teamă ca nu cumva o schimbare politică atât de importantă să aibă vreo influenţă asupra planului lor. Conspiratorii erau din ce în ce mai nervoşi, nu puteau să se odihnească şi erau nerăbdători să primească noi instrucţiuni de la Belgrad.

Dar planul a rămas neschimbat.

Pentru realizarea acţiunii au mai fost pregătiţi încă alţi trei bărbaţi, oare turnau să-l ucidă pe Potiorek. Aceştia erau Mehmedbasič, Cubrilović şi Popović, în total şapte atentatori înarmaţi, aşezaţi la o distanţă de şase sute de metri unul de altul. Arhiducele Franz Ferdinand avea să treacă astfel printr-un şir de trăgători curajoşi, neavând nicio şansă de scăpare.

În ziua de 28, ziua sfântului Vit, atentatorii s-au adunat pentru ultima oară la cofetăria Vlaj nič. Ilič le-a vorbit din nou despre importanţa acţiunii şi le-a atras atenţia că soarta a vrut ca atentatul lor să aibă loc tocmai de *Vidov dan*, zi care, după secole, era sărbătorită din nou în libertate la Kosovo Pole. I-a dat apoi lui Grabež o bombă, iar celorlalţi arme, precum şi sarcini precise. După aceea au ieşit unul după altul şi şi-au ocupat locurile pe cheiul Apel. Pe acolo trebuia să treacă de două ori convoiul cu moştenitorul tronului, astfel încât, la nevoie, atacul putea fi repetat.

Arhiducele Franz Ferdinand von Habsburg-Este trecea drept o importantă personalitate europeană, şi, chiar dacă nu era decât moştenitor al tronului, în scurt timp avea să devină nu numai împărat şi rege apostolic al ungurilor, dar şi rege al Cehiei, Dalmaţiei, Croaţiei, Sloveniei, Haliciului, Bosniei şi Herţegovinei etc.

Habsburgii, începând încă din Secolul al XIII-lea, ocupau în Europa o poziţie aparte. Timp de mai bine de şapte sute de ani, au dominat, s-au războit, au făcut politică, diplomaţie, au exercitat presiuni de tot felul, iar prin căsătoriile lor bine chibzuite şi-au extins treptat influenţa şi teritoriile stăpânite. Nimeni nu le putea face concurenţă. Deocamdată suveran al puternicei dinastii era Franz Joseph, iar după el avea să urmeze arhiducele Franz Ferdinand von Habsburg-Este.

Împăratul Franz Joseph era bătrân, nu mai putea participa la marile manevre planificate pe teritoriul Bosniei şi Herţegovinei în anul 1914. Urma să fie reprezentat de moştenitorul tronului, aşa cum se procedase şi cu un an în urmă, cu prilejul manevrelor din Cehia. Franz Ferdinand se hotărâse să viziteze Bosnia din mai multe motive, în primul rând o cerea situaţia politică, întrucât, după victoria repurtată în războaiele balcanice, sârbii bosniaci începuseră să manifeste o opoziţie tot mai făţişă împotriva Vienei iar arhiducele îşi închipuia că prin vizita sa va face să crească prestigiul familiei de Habsburg.

Apoi mai avea şi un alt motiv, de ordin personal. Cu acest prilej, soţia lui, ducesa Sofia de Hohenberg, născută contesă de Chotko, urma să primească pentru prima dată onorurile cuvenite unei împărătesc. Franz Ferdinand dorea să repare măcar în parte nedreptăţile şi anii de umilinţe zilnice, pe care ea, provenind doar din vechiul neam al conţilor de Chotko, le-a avut de suferit de pe urma căsătoriei lor morganatice.

Max Hohenberg, fiul lui Ferdinand şi al Sofiei de Hohenberg, avea să declare mai târziu că de fapt mama lui plecase la Sarajevo din alt motiv: se temea pentru viaţa soţului ei iubit, fiind convinsă că drumul prin Bosnia implică mari riscuri.

Franz Ferdinand avea în arborele său genealogic o sută douăzeci de înaintaşi de neam nobil, dintre care şaptezeci şi unu germani, douăzeci polonezi, opt francezi şi şase de alte origini. Era deci un Habsburg get-beget şi, în plus, considerat drept *l'enfant terrible* al dinastiei. În anumite împrejurări s-au făcut însă auzite voei în sensul că, în ceea ce priveşte capul lui, ceva n-ar fi tocmai

în regulă. Publicişti de renume (Seaton-Watson, de exemplu) şi-au exprimat părerea că moştenitorul tronului suferea de paralizie. Mai mult ca sigur că împăratul Franz Joseph a avut unele ezitări atunci când a trebuit să aprecieze dacă nepotul său, în vârstă de treizeci şi şapte de ani, care hotărâse să se căsătorească, este responsabil sau nu.

Împăratul Franz Joseph era unchiul lui Ferdinand şi ani de zile nici măcar nu va trecut prin gând că într-o bună zi nepotul lui ar putea deveni moştenitorul tronului. Doar exista prinţul de coroană Rudolf, speranţa neamului habsburgic. Şi, astfel, fiul arhiducelui Karl Ludwig, fratele împăratului, hoinărea prin lume fără să-şi închipuie ce-l aşteaptă.

Apoi s-a produs tragedia. Prinţul de coroană Rudolf a fost găsit mort împreună cu iubita sa, baroneasa Vecsera, de nouăsprezece ani, în castelul de vânătoare de la Mayerling. În felul acesta, arhiducele Karl Ludwig a devenit moştenitorul tronului, în timp ce sclifositul Franz Ferdinand se distra fără griji într-o societate mondenă. La vârsta de douăzeci şi şase de ani, când s-a întors acasă după un lung voiaj în jurul lumii, doctorii au constatat că suferă de o periculoasă tuberculoză la plămâni, boală de pe urma căreia murise mama sa, Maria Armunziatà.

Curtea de la Viena îl ştersese deja dintre cei vii, dar medicii nu s-au dat bătuţi. Franz Fèrdinând s-a tratat la Heliopolis, în Egipt, şi aerul cald şi uscat, care a salvat atâţia bolnavi fără speranţă, i-au salvat şi lui viaţa. În anul

1896, în timp ce călătorea pe Nil, a primit vestea morţii tatălui său. A plecat la Viena, unde i s-au prezentat omagii în calitate de moştenitor nou uns al tronului austro-ungar, după care s-a întors în Egipt, întrucât mai avea nevoie de tratament. După scurt timp s-a înapoiat însănătoşit. împăratul hotărî că a sosit timpul ca moştenitorul tronului habsburgic să se căsătorească, era doar în joc dăinuirea dinastiei şi a puterii acesteia.

Se spune că Franz Ferdinand ar fi fost cândva interesat de fiica regelui Eduard al Angliei, prinţesa Mary, însă în curând se dovedi că interesul tânărului domn nu era chiar atât de mare pe

cât se pretindea. S-a întocmit o listă cu numele fetelor din familiile aristocratice europene şi oamenii aşteptau ca urmaşul la tron să aleagă. Într-adevăr, el începu să apară, adesea în văzul lumii, în casa arhiducelui Friedrich din Bratislava, unde arhiducesa Isabella, din ramura toscană a l-oreno-habsburgilor, le prezentă pe cele opt fiice ale sale, dornice de măritiş. Ca fată, Isabella fusese prinţesă prusacă. Fiicele ei nutreau speranţa că măcar una dintre ele se va urca pe tron. Mama lor trăia într-o permanentă nervozitate, neştiind care va fi cea aleasă. Până când se produse deznodământul ce avea s-o ţintuiască.pe Isabella la pat şi să provoace panică la curtea de la Viena.

Franz Ferdinand, care jucase tenis, şi-a uitat ceasul la garderobă. L-a găsit un servitor, care l-a adus stăpânei casei. Din cale afară de curioasă, arhiducesa Isabella l-a deschis, sperând să găsească în el fotografia fiicei ei mai mari, Maria Christina. E de mirare că n-a leşinat, căci, deschizând capacul din spate, în faţa ochilor i-a apărut portretul contesei Sofia, doamna ei de onoare.

Mai târziu avea să iasă la iveală că s-au întâlnit prima oară la Praga în 1895 şi după aceea au întreţinut corespondenţă. Când moştenitorul tronului s-a întors din Egipt, prima escală a făcut-o la palatul din Bratislava.

Arhiducesa Isabella a concediat-o chiar în aceeaşi zi pe Sofia, dar Franz Ferdinand n-a renunţat, declarând că a întâlnit femeia pe care o iubeşte şi că se va căsători cu ea de-ar fi să-i stea toţi împotrivă. Ţinând seama de ceremonialul de la curte, căsătoria aceasta morganatică era ceva de neconceput. Moştenitorul, tronului austro-ungar trebuia să se căsătorească cu o arhiducesă, în niciun caz cu o neînsemnată contesă.

Împăratul Franz Joseph, dar mai ales majordomul Montenuovo, au făcut tot ce le-a stat în putinţă, şi cu binele, şi cu răul, pentru a-l determina pe Franz Ferdinand să-şi schimbe hotărârea, dar în zadar. Au ajuns totuşi la un compromis. Moştenitorul tronului austro-ungar, Franz Ferdinand, trebuia să declare, încă înainte de celebrarea căsătoriei, că va fi o căsătorie morganatică. El a încuviinţat, ce altceva ar fi putut face? Şi astfel,

la 8 aprilie 1900, în mica sală de la Hofburg, el a jurat solemn, în prezența împăratului, că recunoaște planificată lui căsătorie cu contesa Sofia drept o căsătorie morganatică, că urmașii care vor rezulta din această căsătorie nu vor avea dreptul de moștenire la tronul austro-ungar, nu vor primi nici titluri, nici privilegii. Soției lui Ferdinand nu-i vor fi acordate onorurile cuvenite unei soții de arhiduce, iar copiii vor purta numele ei, și nu pe cel al tatălui.

La trei zile după îndeplinirea acestei formalități jignitoare, Franz Ferdinand se căsători cu Sofia. El avea treizeci și șase de ani, ea douăzeci și trei. La nunta lor n-a venit niciun Habsburg, nici măcar frații ginerelui, împăratul le-a trimis o telegramă de felicitare în care-i anunța laconic că-i acordă cu dragoste Sofiei titlul de ducesă de Hohenberg, pe care avea să-l poarte până la tragicul ei sfârșit.

Tinerii căsătoriți au plecat să-și petreacă luna de miere la castelul Konopište, după care au trebuit să se întoarcă în atmosfera veninoasă de la curtea din Viena, unde soției moștenitorului i se reproșa la fiecare pas că nu este de același rang cu Habsburgii. Moștenitorul tronului lua partea soției, sale, ajungând astfel la relații încordate cu cei de la curte. Iată de ce a salutat bucuros prilejul ce i se oferea de a participa la manevrele din Bosnia în calitate de reprezentant al împăratului, cu toate onorurile care decurgeau de aici.

Chiar de la început s-au ivit greutăți. Trebuia ca cei șaptezeci de mii de soldați ai armatei austro-ungare să simuleze o luptă cu dușmanul în munții Bosniei și, prin aceasta, să arate inspectorului suprem al armatei, moștenitorul tronului, că unitățile sunt gata să-și dea viața pentru împărat și familia lui. Dar, mai înainte ca goarnele să apuce a suna primul atac, s-au făcut auzite glasurile diplomaților.

În momentul în care guvernul sârb a aflat ce intenții are marele și dușmănosul său vecin, a declarat: dacă la granițele sârbești se vor desfășura manevre de o asemenea amploare, guvernul sârb se va vedea obligat să concentreze un număr egal de imitați înarmate la granițele Bosniei. Diplomații sârbi mai

invocau un motiv: pentru desfășurarea manevrelor și pentru primirea la Sarajevo a inspectorului suprem al armatelor austro-ungare și moștenitor al tronului, Franz Ferdinand, fusese aleasă ziua de 28 iunie. În această zi sârbii sărbătoresc *Vidov dan* și ceremonia planificată tocmai de ziua sfântului Vit ar putea fi considerată drept o provocare politică.

După cum se va vedea mai târziu, erau niște sfaturi înțelepte, numai că unui domn atât de puternic cum era împăratul austro-ungar nu-i putea fi pe plac o asemenea obrăznicie: sârbii se amestecau din nou în problemele sale! Trimisul plenipotențiar sârb primi următoarea mustrare: Bosnia este teritoriu austriac, de aceea imperiul austro-ungar nu admite nicio împotrivire.

Adică răspunsul celui puternic către cel slab. Realitatea istorică este însă alta. În Bosnia trăiau sârbi și timp de șaizeci de ani, de la Congresul de la Berlin, ei au luptat pentru independență. Pe atunci Bosnia aparținea turcilor, dar, la Congresul de la Berlin, Austro-Ungaria a obținut acordul pentru ocuparea. ei. Mai târziu, împăratul avea să înfăptuiască anexarea, iar sârbii bosniaci au considerat hotărârea lui drept o ofensă națională cu care nu s-au împăcat niciodată.

Cu puțin timp înainte de începerea manevrelor provocatoare, la biroul din Viena al ministrului imperial și regal de finanțe Bliński, oare era totodată și ministru împuternicit pentru Bosnia și Herțegovina, s-a prezentat ministrul plenipotențiar sârb și i-a atras atenția că poliția secretă din Belgrad a aflat că se pune la cale un atentat împotriva lui Franz Ferdinand, atentat ce ar urma să aibă loc cu ocazia marilor manevre. Atacul este pregătit de o organizație secretă a patrioților sârbi. Locul acțiunii: străzile orașului Sarajevo.

Arhiducele Franz Ferdinand nu era niciun erou, niciun aventurier. În momentul în care a primit informația despre pregătirea atentatului, l-a anunțat pe împărat și i-a cerut să hotărască: să se ducă sau să nu se ducă? Franz Joseph nu i-a dat un răspuns categoric, i-a lăsat mână liberă inspectorului general al armatelor imperiale și regale austro-ungare. Dacă el se consideră

în stare, să plece la Sarajevo, dacă nu, să rămână la Viena.

Pentru Franz Ferdinand călătoria în Bosnia avea o importanță deosebită. Nu voia să se șușotească despre el că ar fi un laș, că se teme de sârbi. Hotărî deci să se ducă. La 23 iunie dimineața, la castelul său din Chlumec din Cehia de Sud, arhiducele s-a urcat împreună cu soția sa într-o caleașcă și au pornit în grabă spre gară.

Chiar de la începutul drumului au avut neplăceri. În momentul în care cuplul arhiducal urma să ia loc în vagonul-restaurant prevăzut cu salon imperial s-a constatat că acesta nu era într-o stare care să-i permită continuarea drumului. Șeful gării a trebuit să se prezinte în fața moștenitorului tronului, înfuriat la culme, și să-i ofere un cupeu într-un vagon obișnuit de clasa întâi, unde urma să călătorească întocmai ca un fabricant oarecare. Dar n-avea altă alternativă. Nu se supără chiar așa tare, deși alteori, pentru te miri ce, tuna și fulgera.

Soții au ajuns cu bine la Viena, arhiducele a conduș-o pe soția sa la castelul „Belvedere" și s-a înapoiat la gară de unde a luat trenul pentru Triest. De acolo, a plecat la Pola, unde s-a îmbarcat, cu o mare întârziere față de program, pe vasul de război „Viribus Unitis", care porni imediat la drum.

Conform protocolului de la curte, Sofia nu putea călători împreună cu soțul său, mult superior ei ca rang, pe o navă de război a marinei austro-ungare. De aceea, ea plecă ceva mai târziu cu trenul, prin Budapesta, direct spre Sarajevo. A fost instalată la marginea orașului, la băile Ilidž. Acolo s-a întâlnit cu soțul ei într-un luxos apartament al hotelului „Bosnia"…

Manevrele se desfășurau conform planului, iar inspectorul general era mulțumit nu numai de rezultatele acțiunilor de luptă, ci și de reacțiile populației. Sârbii nu aveau o atitudine dușmănoasă față de el, iar soldații îl priveau ca pe însuși împăratul. La 27 iunie, cu o seară înainte de marea festivitate, când a ieșit incognito în oraș să se plimbe împreună cu soția pe străzile înguste ale pitorescului bazar din Sarajevo, cetățenii l-au recunoscut și i-au salutat cu căldură. Ducesa era fericită. Plecase spre Bosnia cu

teamă şi acum se convingea că oamenii îi primesc ca pe nişte oaspeţi bineveniţi.

La ora şase s-au întors dim plimbarea lor pe străzile oraşului. Cu un tren special au plecat la băile Ilidž, unde, în prezenţa unor oficialităţi din localitate şi din Sarajevo, a avut loc o cină festivă la hotelul „Bosnia". Înainte de a se aşeza la masă, Franz Ferdinand i-a expediat împăratului Franz Joseph o telegramă prin care îl informa, plin de satisfacţie, că totul este în ordine, iar manevrele s-au desfăşurat la un înalt nivel şi fără greutăţi.

Mai întâi s-a servit o ciorbă, apoi păstrăv în aspic, friptură de pui, miel şi viţel bine înăbuşite, sparanghel, salată, compoturi, cremă de ananas şi o îngheţată mare. Băuturile reprezentau tot ce se poate găsi mai bun în Europa, un vin excelent, de Tokay, şampanie franţuzească Pommery Gréno sec. Oaspeţii erau bine dispuşi, moştenitorul tronului a mâncat cu vădită. plăcere, manevrele îi deschiseseră pofta de mâncare. Era mulţumit. După cină, în timpul audienţei acordate în marele hol al hotelului, ducesa îi spuse senatorului doctor Sunarič, cel care înainte de vizita oaspeţilor îşi exprimase unele temeri:

— Dragă doctore Sunarič, s-a vădit că n-aţi avut dreptate, totul se prezintă altfel decât aţi spus dumneavoastră. Am fost salutaţi cu căldură peste tot pe unde am trecut. Chiar prieteneşte! De toţi, până la ultimul sârb. Suntem foarte mulţumiţi de rezultatele vizitei noastre.

— Excelenţă, i-a răspuns doctorul Sunarič, să dea domnul să-mi spuneţi acelaşi lucru, mâine seară, dacă voi avea. fericirea să vă văd. Mi s-ar lua o mare piatră de pe inimă.

Cuvintele lui îl supărară pe arhiducele Franz Ferdinand, nu era primul avertisment pe care îl primea. În timpul mesei festive baronul Karl von Rumerkirsch, cel mai în vârstă din suita arhiducelui, îi atrăsese lui Ferdinand atenţia că ar fi mai bine să renunţe la programul de a doua zi de la Sarajevo şi să plece în aceeaşi seară la Viena.

— Excelenţa voastră imperială, spuse baronul, sârbii sărbătoresc din nou mâine, după mai bine de cinci süte de ani,

Vidov dan. Sărbătoresc cu fanatism două războaie în care i-au învins pe turci şi pe bulgari şi ar putea considera venirea Excelenţei voastre imperiale aici tocmai în această zi drept o provocare. Trenul este pregătit, Excelenţele voastre imperiale ar putea pleca chiar într-o oră…

Locotenent-colonelul Erich von Merizzi, aghiotantul arhiducelui, s-a opus acestei propuneri. Deşi recunoştea că există un pericol, el spunea că plecarea ar putea fi interpretată ca o dovadă de neîncredere faţă de guvernatorul Bosniei şi Herţegovinei, generalul Potiorek, şi ca o capitulare politică.

— Anul trecut *Vidov dan* era încă o zi tristă, legată de pierderea libertăţii, adăugă el.

Arhiducele se hotărî să rămână. Convocă suita şi se sfătui cu ofiţerii în legătură cu programul de a doua zi. La ora 9, 25, plecarea cu trenul special spre Sarajevo. De la gară vor continua drumul cu maşinile până la cazărmile din apropiere. Zece minute pentru primire şi ovaţii. La ora 10,00 vizitarea primăriei oraşului, la 10, 30 inaugurarea noii clădiri a muzeului Bosniei, în prezenţa guvernului bosniac. Prânzul la reşedinţa guvernatorului general Oskar Potiorek. La 14,00 plimbare prin Sarajevo de la moschee până la sediul inspectoratului militar, în apropierea fabricii de covoare, după care va urma întoarcerea la băile Ilidž cu trenul special. Spre seară, înainte de ora şapte, plimbarea cuplului imperial şi a suitei prin parcul băilor. Apoi festivitatea de despărţire, iar la orele 21,00 plecarea din Bosnia cu trenul special.

Dar Franz Ferdinand nu avea să respecte acest program.

28 iunie era o zi frumoasă, senină, de vară. După ploaia din ziua precedentă, văzduhul era transparent, deşi în primele ore ale dimineţii pe văi pluteau petice de ceaţă. Arhiducele dormise bine. Cei doi soţi s-au dus la liturghie într-o cameră alăturată din hotelul în care, contra sumei de patruzeci de mii de galbeni, fusese amenajată o capelă anume pentru acest prilej. Au luat loc în trenul special şi au plecat spre Sarajevo.

Franz Ferdinand era într-o dispoziţie excelentă, zâmbea şi, în uniforma lui multicoloră, părea un general de operetă: tunică de

culoare albastră cu guler înalt, cu trei stele de aur, pălărie în două colţuri, cu un mănunchi bogat de pene de egretă de culoare verde deschis.

Ducesa era înaltă, avea ochi negri, o bărbie ascuţită şi o vădită tendinţă spre rotunjirea formelor. Purta o pălărie cu boruri largi, albă, cu pene de egretă şi voaletă. Rochia era de mătase albă cu flori brodate şi cu o centură roşie în jurul taliei. Pe umeri avea o blană de hermină, iar în mână ţinea o umbrelă de soare.

Coborî zâmbind generalului Potiorek, care venise să-i întâmpine. Garda de onoare, armele pentru onor. S-au urcat într-o maşină dinainte pregătită, a treia din coloană, în prima se afla un grup de agenţi din Sarajevo, special instruiţi pentru a-i asigura arhiducelui securitatea, împreună cu ei mai erau prefectul poliţiei locale şi trei ofiţeri de poliţie. În cea de-a doua maşină au luat loc Fehim Efendi Curčič, primarul din Sarajevo, cu fes pe cap, precum şi dr. Edmond Gerde, şeful poliţiei.

Cuplul imperial se afla pe bancheta din spate a automobilului deschis „Graf und Stift" cu numărul A-11 – 118. Locul de lângă şofer era ocupat de locotenent-colonelul Franz Harrach, iar pe strapontina din faţa arhiducelui şedea generalul Potiorek. Celelalte maşini erau ocupate de suita arhiducelui. Ultima, a şasea, rămăsese goală, de rezervă. Coloana o porni spre oraş.

Oraşul Sarajevo este aşezat într-o vale străbătută de râul Miljacka. De-a lungul râului se întinde cheiul Apel, pe unde au luat-o maşinile în drum spre primărie. De o parte a drumului se înşirau case şi mulţimea curioşilor, de cealaltă, de-a lungul râului secat, un zid.

De cum au intrat în oraş, au începût să răsune salve de tun în semn de bun venit cuplului imperial. Pe câteva case se înălţau steaguri austriece. Spectatorii îşi scoteau pălăriile. Ici-colo se auzea din mulţime câte un strigăt de *živio* (trăiască). Arhiducele îi ceru şoferului, cehul Sojka Leopold, să meargă mai încet, căci voia să guste solemnitatea acelor clipe.

Maşinile treceau prin faţa uşilor cazărmii. În dreptul şcolii

de fete arhiducele salută, fără să bănuiască că pe trotuarul de peste drum aşteptau Mehmedbasič şi Cubrilovič, gata să-şi arunce bombele. Mai târziu niciunul dintre ei n-a putut explica de ce n-a avut curajul s-o facă. Ilič se afla ceva mai departe de ei. Când a văzut că ceilalţi doi atentatorii au dat greş, a ridicat piedica pistolului şi a tras asupra maşinii care tocmai trecea pe lângă el. Prea târziu însă. La ora zece şi zece minute, un tânăr cu pălărie neagră îl întrebase pe un poliţist în care maşină se află Franz Ferdinand. Ascultă răspunsul, privi înspre coloana maşinilor, dezamorsă o grenadă de mână şi o aruncă.

Cabrinovič ţinti cu precizie, aşa cum învăţase la centrul de pregătire militară de la Topčider. Grenada căzu pe capota strânsă a maşinii, dar nu explodă. Arhiducele văzu obiectul acela zburător şi, cu multă prezenţă de spirit, luă grenada dezamorsată şi o aruncă la pământ. Şoferul Sojka îl observă şi el pe atentator şi apăsă la maximum pe accelerator. Maşina arhiducelui ieşi din raza de acţiune a grenadei, explozia se auzi la câteva clipe după ce se depărtase, atingând maşina care venea în urma ei. Atentatorul sări peste zidul ce se întindea de-a lungul râului şi, de la o înălţime de şase metri, căzu pe fundul secat al râului. O luă la fugă, încercând să scape de urmăritori.

Arhiducele şi-a revenit repede din starea de derută. A constatat că ducesa Sofia suferisé doar câteva zgârieturi la gât, în rest nimănui nu i se întâmplase nimic. S-a întors şi, văzând că celelalte maşini s-au oprit, i-a dat ordin şoferului Sojka să oprească şi el şi l-a trimis pe locotenent-colonelul Harrach să vadă ce s-a întâmplat.

Acesta se întoarse repede şi raportă: aghiotantul Erich von Merizzi are capul spart, iar locotenent-colonelul conte Alexandr Boos-Waldek este uşor rănit. Vreo douăzeci de cetăţeni, dintre cei staţionaţi pe trotuar, au fost şi ei atinşi de explozie. În timpul acesta, marele şambelan von Rumerkirsch aleargă spre maşina oprită în mijlocul străzii şi-i ordonă şoferului să demareze cu toată viteza. O maşină oprită este o ţintă sigură, cine ştie unde mai poate sta la pândă vreun atentator.

Aceştia vor încerca desigur să-şi repare greşeala. Între timp Cabrinovič ajunsese până în mijlocul râului. Poliţiştii şi ofiţerii care alergau după el l-au ajuns înainte de a apuca să pună piciorul pe celălalt mal.

Princip se găsea la numai o sută o sută cincizeci de metri de locul exploziei. Mai întâi a constatat cu regret că Franz Ferdinand n-a păţit nimic, dar nu i-a trecut prin gând să tragă asupra maşinii care staţiona, în loc să alerge spre râu ca să vadă cum îl fugăreau poliţiştii pe Cabrinovič. Când a văzut că l-au prins şi şi-a dat seama că, în pofida jurământului, tovarăşul lui nu spărsese în dinţi fiola cu otravă, entuziasmul l-a părăsit pe Princip. Era hotărât să tragă în Cabrinovič, pentru a-l împiedica să facă mărturisiri. Începu să alerge după el, ridică piedica pistolului în timp ce-l avea încă în buzunar, dar nu reuşi să ajungă destul de aproape ca să-l poată ochii. De aceea o luă la fugă înapoi şi se ascunse după h-reclamă a unui depozit de vinuri. Aşteptă acolo să vadă ce se va întâmpla. În timpul acesta, poliţia îi arestă pe toţi cei ce păreau cât de cât suspecţi.

Primele două maşini au ajuns la primărie, fără ca ocupanţii lor să bănuiască ce s-a întâmplat. Ofiţerii de poliţie auziseră o explozie, dar şi-au închipuit că este vreo salvă de salut întârziată. După aceea sosi, cu întârziere, maşina lui Franz Ferdinand. Demnitarii oraşului, de o parte cei de naţionalitate turcă, în costume şi cu fesuri pe cap, de cealaltă cei de naţionalitate sârbă, în fracuri cu cilindrul în mână, aşteptau la rând. Primarul începu să declame cuvântarea de salut învăţată pe de rost.

Arhiducele nu-l lăsă să termine.

— Herr Bürgermeister, întrerupse el tiradele solemne, ia ce bun atâtea vorbe goale? Am venit în vizită la Sarajevo ca prieteni, iar ei aruncă cu grenade asupra mea! Asta-i nemaipomenit!

Arhiducele se calmă, primarul îşi termină frazele învăţate şi întreaga ceremonie a primirii se termină repede. Franz Ferdinand citi un scurt cuvânt de salut şi, în încheiere, îi salută pe cetăţeni în limba sârbă. Intrară apoi în incinta primăriei şi începură discuţii în legătură cu programul. Unii dintre membrii suitei s-au străduit

s-o convingă pe Excelenţa sa imperială că ar fi mult mai bine să-şi întrerupă imediat vizita şi să plece pe cel mai scurt drum spre gară, iar de acolo, cu trenul special, la Viena. Dacă este vorba de un complot organizat?

Au fost examinate toate posibilităţile să se ducă la prânzul de la *konak-ul* din Sarajevo, sau să continue programul stabilit? Unii garantau securitatea arhiducelui, alţii aveau îndoieli. Cel care a hotărât până la urmă a fost Franz Ferdinand însuşi: vor merge mai întâi la spitalul militar, unde fusese dus aghiotantul rănit, locotenent-colonelul Merizzi, se vor interesa de starea sănătăţii acestuia, după care arhiducele va asista la deschiderea muzeului şi apoi vor lua parte la prânzul de la *konak-u*l din Sarajevo, organizat în cinstea oaspeţilor de generalul Potiorek, guvernatorul general. În planul iniţial, ducesa Sofia trebuia să aibă un program aparte, dar hotărî să rămână alături de soţul ei şi să-l însoţească la spitalul militar.

Ar fi trebuit să bănuiască pericolul, doar ştiau că măsurile de securitate nu sunt corespunzătoare. La fiecare ocazie de acest fel, de-a lungul trotuarelor erau postaţi soldaţi înarmaţi. La Sarajevo nu erau. Ceremonialul interzicea acest lucru. După toate vechile reguli, morganaticei soţii a moştenitorului tronului nu i se puteau acorda onorurile militare ce se cuveneau numai împăraţilor şi regilor. Aceasta a făcut ca şansele celor şapte bărbaţi înarmaţi care păndeau pe străzile oraşului să crească, poliţia lăsând în mâinile lor toate atuurile.

La 10,45 fix, arhiducele a ieşit împreună cu soţia sa de la primăria din Sarajevo şi a luat loc în maşina care îi aştepta. Maşina continua să fie a treia din coloană. Pentru mai multă siguranţă, locotenent-colonelul Harrach se urcă pe scară, cu credinţa că, în eventualitatea unui nou atentat, l-ar putea apăra pe moştenitorul tronului cu propriul lui trup.

Maşinile treceau din nou pe cheiul Apel, de-a lungul zidului peste care sărise Cabrinovič. Şoferii mergeau cu pedala acceleratorului apăsată până la refuz. Când prima maşină a ajuns la întretăierea cu strada „Franz Joseph", şoferul a cotit spre

dreapta, adică nu spre spital, căci lui nimeni nu-i spusese ceva despre schimbarea survenită în program. Cea de-a doua maşină, în care se găseau primarul şi şeful poliţiei, à luat-o, bineînţeles, pe urmele ei. Şoferul Sojka voia să întoarcă şi el, dar guvernatorul Potiorek îi strigă:

— Unde te duci? Ia-o tot înainte pe chei!

Sojka frână şi opri chiar în faţa depozitului de vinuri, lângă trotuar, şi începu să cotească încet. Printre spectatori apăru în grabă un bărbat tânăr, nu prea înalt, cu părul lung. Scoase un pistol. Unul dintre poliţişti îl observă, vru să-i zboare cu o lovitură arma din mână, dar cineva din mulţime îl opri.

S-au auzit împuşcături. Gavrilo Princip se afla la numai uh pas sau doi de moştenitorul tronului austro-ungar. N-avea cum să rateze.

Pe Princip l-a ajutat întâmplarea. Când a văzut că jandarmii l-au prins pe Cabrinovič, iar ceilalţi atentatori au rupt-o la fugă, a rămas ascuns în spatele reclamei, neştiind ce va urma. Trăise cea mai mare deziluzie din viaţa lui. Marele plan se prăbuşise. De pe trotuare au început să se audă glasuri, semn că alaiul urma să treacă din nou. Gavrilo Princip se uită, observă primele două maşini, ieşi din ascunzătoare în momentul în care trecea pe lângă el cea de-a treia maşină, înăuntrul căreia văzu un bărbat în uniformă de gală şi cu chipiu de general, împodobit cu pene de egretă. Atentatorul a înţeles că i se oferă un prilej unic. Maşina în care se găsea moştenitorul tronului se oprise şi începuse să întoarcă tocmai în dreptul lui. Princip se strecură până la marginea trotuarului. Scoase revolverul şi trase.

Contele Franz von Harrach stătea pe scară de cealaltă parte a maşinii. N-a putut interveni, dar a devenit unul dintre cei mai preţioşi martori oculari. Mai târziu avea să povestească:

— În timp ce-mi scoteam din buzunar batista, încercând să opresc sângele care-i curgea arhiducelui din gură, soţia sa strigă: „Pentru dumnezeu, ce ţi s-a întâmplat?" Apoi deodată alunecă de pe scaun şi căzu cu capul între genunchii arhiducelui. Nicio clipă nu mi-a trecut prin gând că ar putea fi rănită, credeam că a leşinat

din cauza emoției. Excelența sa imperială spunea: „Sofia, Sofia să nu mori! trebuie să trăiești pentru copiii noștri L-am prins pe arhiduce de gulerul uniformei pentru a-i ține capul drept și l-am întrebat: „Vă doare Înălțimea Voastră?" El, se-nțelege, mi-a răspuns: „Nu, nu-i nimic!" Pe față i se întipărise o mare oboseală. Repetă încet, de șase sau de șapte ori, până când își pierdu cunoștința: „Nu, nu-i nimic". A urmat o mică pauză, apoi am văzut cuiji, la scurte intervale, șuvoaie de sânge i se prelingeau din gură. N-a încetat decât în clipa în care am. ajuns la reședința guvernatorului. Erau amândoi fără cunoștință. Când au fost transportați înăuntru s-a constatat că sunt morți…

Medicul chemat nu le-a mai putut fi de niciun ajutor. Iezuitul german, părintele Antoniu Punțigam, a stropit cu agheasmă trupurile celor doi. Sofia murise înaintea soțului ei. Glonțul care se îndrepta spre Potiorek, lovindu-se de ușa automobilului, și-a încetinit viteza, apoi a atins-o pe ducesă în partea dreaptă, sub hipogastru. Pe Franz Ferdinand l-a nimerit un singur glonț, care s-a fixat în coloana vertebrală, după ce mai întâi i-a străpuns o arteră principală. Mersul în viteză până la reședința guvernatorului, pe un pavaj departe de a fi neted, le-a fost fatal celor doi răniți.

La ora unsprezece și jumătate Sofia de Hohenberg zăcea moartă în dormitorul lui Potiorek. Cadavrul arhiducelui se afla în încăperea alăturată. Pe gâtul descoperit se vedea un lănțișor cu șapte amulete ce trebuiau să-i aducă noroc și fericire și să-l ferească de cele șapte păcate. Pe antebrațul sting, moștenitorul tronului austro-ungar avea tatuat în culori un dragon chinezesc. La gâtul ducesei atârna de-asemenea un pandantiv cu moaște sfinte, pentru a o apăra de nenorociri.

Agentul de poliție care s-a repeziixprimul asupra atentatorului se numea Smail Spahovič. La tribunal a declarat:

— Mă găseam cam la zece pași de atentator. Primisem ordinul, să urmăresc spectatorii, nu mașinile. Deodată am auzit o împușcătură de pistol. M-am uitat în stângă, nimic, m-am uitat în dreapta și în momentul acela a răsunat o nouă împușcătură, M-am lăsat mai întâi pe vine, apoi m-am repezit și l-am prins pe atacator

de mână. Cineva, un al treilea, m-a lovit în pântece, iar Princip mi-a dat una în cap cu patul armei. Atunci l-am zărit pe Pušara. îi ţinea pe atentator de mână, dar ofiţerii începură să-l atace cu săbiile şi era să nu-l mai scot de acolo dacă nu mi-ar fi sărit în ajutor un jandarm.

Ofiţerii se năpustiseră cu săbiile, cu pumnii şi cu cizmele asupra lui Princip, care încerca să pună mâna pe pistol, dar nu reuşea. Era Hotărât ca, aşa cum jurase, să nu cadă viu în mâinile poliţiei, de aceea şi-a dus la gură capsula cu otravă şi a spart-o. Numai că cianura de potasiu se descompusese mai demult. Princip n-a murit, s-a ales numai cu nişte crize de stomac cumplite. A fost transportat la comisariatul de poliţie într-o stare groaznică, bătut, călcat în picioare, complet istovit din cauza vărsăturilor continue. Dar viu. I s-au pus imediat cătuşe. Cabrinovič se găsea dinainte într-o celulă alăturată.

De cercetări se ocupa Leo Pfeffer, judecător la tribunalul regional Sarajevo. În timpul atentatului lui Cabrinovič, el se plimba cu fiica sa pe cheiul Apel. Şi-a dus repede copilul acasă şi a fugit la birou. A ajuns acolo tocmai când poliţiştii îl aduceau pe Cabrinovič, plin de sânge. După aceea a fost adus şi Princip. Mai întâi i s-au pansat rănile, iar la unsprezece şi cincisprezece minute, judecătorul Pfeffer a început interogatoriul.

Anchetator cu experienţă cum era, cei doi nu i-au dat prea mult de furcă. După atentatul lui Cabrinovič ceilalţi atentatori au luat-o la fugă, străduindu-se să părăsească cât mai repede oraşul. Mehmedbasič, Cubrilovič şi Popovič au reuşit Numai că fuga nu le-a slujit la nimic. Pe Grabež l-au prins după două zile. Şi-a pierdut actele la un W.C. public, poliţia i-a luat urma şi l-a arestat chiar în momentul când se pregătea să treacă graniţa.

Atmosfera era în defavoarea atentatorilor, deşi nimeni nu se aşteptase ca opinia publică să se situeze aproape fără excepţie pe o poziţie ostilă lor. Fină la urmă, atentatul a devenit semnalul pentru declanşarea unui pogrom împotriva sârbilor care trăiau în Bosnia şi Herţegovina, adică o manifestaţie pro Austro-Ungaria. Oamenii s-au năpustit să prade magazinele sârbilor, au devastat

cofetăria tatălui lui Cabrinovič, au pătruns în casele sârbilor distrugând tot ce le cădea în mână şi însuşindu-şi bunurile de valoare. Lumea îi blestema pe atentatori.

Poliţia a pornit de îndată la efectuarea unor razii şi în două zile două sute de cetăţeni sârbi se aflau în închisoarea din Sarajevo. De asemenea, arestări masive au avut loc în sate-închisorile gemeau de ţărani sârbi. Încet-încet au fost arestaţi-toţi atentatorii, cu excepţia lui Mehmedbasič, care a reuşit să fugă din timp peste graniţă, în Muntenegru.

Pentru Gavrilo Princip rezultatul atentatului a fost nimicitor. El a înţeles că de pe urma acţiunii lui aveau de suferit nişte oameni nevinovaţi, că ea n-a dus la nimic bun. Trăia cea mai mare deziluzie din viaţa lui.

Acelaşi sentiment încerca şi eminenţa cenuşie din culisele atentatului, colonelul Apis. Chiar în ziua aceea primi de la biroul său o telegramă cu următorul text: „Ambii cai vânduţi". Era, bineînţeles, un text codificat. Atentatul reuşise. Apis presupunea că cel de-al doilea cal era guvernatorul general Potiorek. Curând însă avea să afle că generalul era viu şi nevătămat şi că ambii atentatori fuseseră arestaţi. Aşadar, nu folosiseră fiolele cu otravă, deci era posibil la ei să vorbească. Poliţia austriacă va găsi modalitatea de a-i face pe neexperimentaţii tineri să mărturisească totul.

Nu erau nişte temeri nejustificate. În cazul când organizaţia ar fi fost trădată, s-ar fi putut ajunge la complicaţii internaţionale, oficialităţile austriece puţind cere extrădarea regizorului din culise. Sârbilor nu le-ar fi rămas altceva de făcut decât să-l predea. Şi aceasta pentru bunul motiv că însăşi opinia publică sârbă trecuse de partea celor – ucişi şi împotriva celor care recurseseră la forţă. Opinia publică mondială, orientându-se după articolele publicate în ziarele de frunte din Europa, se situa, de asemenea, de partea Austriei.

În Bosnia şi Herţegovina evenimentele luară o întorsătură extremă, pe care conspiratorii n-o prevăzuseră. Şeful poliţiei din Sarajevo s-a văzut nevoit să ceară ajutorul armatei şi pe străzi şi-

au făcut apariţia patrule înarmate, postate lângă poduri şi clădirile publice, nu însă pentru a apăra autoritatea Austriei, ci pentru a evita masacrarea cetăţenilor sârbi.

A doua zi după atentat, când au început să bată clopotele din Sarajevo şi în faţa vechiului *konak*, ridicat încă din perioada stăpânirii turceşti, au fost aşezate catafalcurile celor tipi ucişi, mii de cetăţeni din Sarajevo au venit să-şi ia ultimul rămas bun.

Maiestatea sa regală şi imperială Franz Joseph se afla la tratament la Bad Ischl în Austria. Când s-a prezentat la el aghiotantul şi i-a adus telegrama conţinând vestea atentatului «de la Sarajevo, împăratul a reacţionat într-un mod propriu lui.

— Providenţa s-a îngrijit să facă ordinea pe care n-am reuşit s-o fac eu, a zis el.

În felul acesta, cei doi atentatori au devenit aliaţii împăratului Franz Joseph, pe care l-au ajutat să scape de oaia neagră a Habsburgilor, Franz Ferdinand, şi de morganatica lui soţie. Cu moartea lor i se lua bătrânului şi, fără îndoială, celui mai lipsit de scrupule suveran al neamului, o piatră de pe inimă, moartea violentă instalând din nou vechea tihnă. Desigur, Franz Joseph nu şi-a făcut prea mult sânge rău pentru tragedia de la Sarajevo. După o zi sau două şi-a amintit deodată şi a întrebat cum a murit arhiducele.

— Ca un soldat al maiestăţii voastre, a răspuns aghiotantul.

— De la Excelenţa sa imperială nici nu ne puteam aştepta la altceva, a spus împăratul şi a întrebat: Dar manevrele, „cum a mers cu manevrele?

Nimic nu s-a petrecut conform aşteptărilor. Atentatul, pus la cale cu multă profesionalitate, dàr dus la îndeplinire de către un grup de patrioţi entuziaşti mai rău decât de nişte amatori, a reuşit numai datorită întâmplării. Eşecul politic al acţiunii a luat o întorsătură neaşteptată.

La Viena nimeni nu-şi bătea prea mult capul în legătură cu cei doi soţi asasinaţi, în afară de marele şambelan al Habsburgilor, prinţul Montenuovo. Acesta nu mai ştia ce să facă, niciodată până atunci şi nici unde moştenitorul tronului n-a fost îngropat

împreună cu inegal născuta sa soție, care nu avea dreptul la cele mai înalte onoruri.

Între timp, la Sarajevo au fost aliniate o companie de ulani și un regiment de bosniaci, s-au adunat toboșarii și demnitarii cu fesuri și cilindri. Cele două sicrie au fost așezate pe un afet tras de patru boi. Despărțirea de cei uciși a avut loc la gară, în fața trenului special. Mai departe drumul lor ducea spre portul Metkovič, la un iaht cu motor, ancorat lângă „Viribus Unitis", cea mai modernă navă de război austro-ungară. În pofida regulilorstricto ale ceremonialului spaniol de la curte, de data aceasta a fost urcată pe punte și Sofia de Hohenberg. La Viena nu era încă totul pregătit, de aceea comandantul suprem al armatei austro-ungare i-a trimis căpitanului vasului o depeșă în care-l ruga să nu înainteze cu prea mare viteză și să ancoreze la Triest până în jurul orei șase și jumătate. Montenuovo a trebuit să ajungă la un compromis în vederea pregătirilor pentru înmormântare, deși în ceea ce privește respectarea ceremonialului el era mai riguros decât Franz Joseph.

Nava de război „Viribus Unitis" a ancorat la cheiul din Triest în ziua de 2 iulie spre seară, dar sicriele cu cei doi morți au trebuit să mai rămână pe punte. La Viena nu se luase încă nicio hotărâre privind tratamentul care urma să fie aplicat celor decedați. În cele din urmă sicriele au ajuns la Viena fiind transportate cu trenul. În fața gării principale se aflau două catafalcuri: unul era așezat normal, celălalt, al Sofiei, cu aproape un metru mai jos. De asemenea, pentru ceremonia specială care urma să aibă loc în capela din palatul Hofburg, Montenuovo a făcut totul după cum i-a dictat inima: la picioarele arhiducelui a pus însemnele demnităților lui pământene printre care: chipiul, de general cu pene de egretă, sabia, coroana princiară, pălăria de arhiduce și, pe o pernă de catifea, o întreagă serie de ordine și distincții. Pe perna soției lui se aflau doar o mănușă albă și un evantai, însemnele doamnelor de onoare. În felul acesta, Habsburgii aveau să dovedească că nu erau dispuși să primească pe nimeni printre ei, nici chiar după moarte. Ea fusese numai tolerată în tagma lor și

nicidecum un oaspete binevenit.

Procesul atentatorilor a fost deschis la 12 octombrie în marea sală a tribunalului unei închisori militare. Cei douăzeci de acuzaţi erau judecaţi de Bogdan Naumovič şi Mayer Hoffmann, preşedintele juriului fiind Luigi von Curinaldi. Niciunul dintre atentatori nu împlinise până în ziua atentatului douăzeci de ani. Grabež şi Popovič aveau abia optsprezece, iar Cubrilovič numai şaptesprezece.

Ei toţi socoteau că atentatul era o acţiune care nu putea fi evitată şi se considerau revoluţionari, exprimându-şi ura faţă de Austria şi declarând că sunt luptători pentru eliberarea tutur or slavilor de sub asuprirea austro-ungară. Franz Ferdinand trebuia să plătească cu viaţa pentru răul pricinuit de Austria Bosniei şi Herţegovinei.

La 28 octombrie tribunalul pronunţă verdictul. Întrucât tinerii până la douăzeci de ani nu puteau fi condamnaţi la moarte, Princip, Grabež şi Cabrinovič au primit câte douăzeci de ani, ceilalţi, între şaisprezece şi zece ani. Danilo Ilič, Veljko Cubrilovič, Nedja Kerović, Mişa Jovanovič, proprietarul cinematografului, şi Jakov Milović au fost condamnaţi la moarte prin spânzurătoare. Mai târziu Kerovič şi Milovič au obţinut graţierea din partea împăratului, ceilalţi au fost spânzuraţi.

Procesul lui Princip şi compania nu era însă singurul pe rol. Treizeci de alţi arestaţi erau judecaţi la Tuzla, iar alţi şaizeci şi cinci la Travnik. Guvernatorul general Potiorek a format detaşamente de şoc în sprijinul miliţiei, în cadrul cărora mobiliză tineri cu orientare net antisârbească, mulţi din pleava societăţii, dându-le mână liberă. Până la sfârşitul lunii iulie 1914 erau arestaţi cam cinci mii de sârbi, dintre care o sută cincizeci au. fost spânzuraţi în primele luni ale războiului.

Pe Princip. Cabrinovič şi Grabež îi aştepta un drum lung, plin de suferinţe, până la moarte. După condamnare au fost transportaţi sub escortă până la Terezin. Hrana cu totul neîndestulătoare, cătuşele grele de zeci de kilograme pe care trebuiau să le poarte ziua şi noaptea, frigul din celule, atât de mare

încât până dimineaţa apa îngheţa în cană, murdăria şi – deprimarea, toate acestea echivalau cu o condamnare la moarte. Djukič a înnebunit din cauza foamei în 1917, iar Cabrinovič murise epuizat cu un an înaintea lui. Cel mai mult a rezistat Princip, dar în anul 1918 a fost atins de o gravă tuberculoza osoasă.

Potrivit unei notiţe din arhivele închisorii, Princip a încetat din viaţă la 28 aprilie 1918 la ora 18, 30. A fost îngropat în secret, în aceeaşi noapte, în cimitirul local. Unul dintre cei patru soldaţi care l-au înmormântat, cehul František Lobi, a făcut o schiţă a cimitirului, a însemnat locul momentului lui Princip şi a trimis schiţa acasă. După război, s-a dus la cimitirul din Terezin şi a înfipt pe mormântul eroului steagul cehoslovac.

În anul 1920 rămăşiţele pământeşti ale lui Princip au fost exhumate şi transportate la Sarajevo, iar acolo îngropate împreună cu ale celorlalţi tovarăşi de luptă, într-o groapă comună. La Sarajevo se mai găseşte şi un alt monument simplu ce stă mărturie evenimentelor din 1914: nu departe de actualul muzeu „Tânără Bosnie" în asfaltul trotuarului sunt imprimate urmele ghetelor lui Princip. Ele indică locul în care se afla Gavrilo atunci când a tras asupra moştenitorului tronului.

Colonelul de stat-major Dragutin Dimitrievič-Apis, eminenţa cenuşie din culisele atentatului, stătea încă bine înfipt în scaun. În timpul procesului împotriva atentatorilor nu s-a pomenit nimic despre el, în ultimatumul dat de Austro-Ungaria guvernului sârb în iulie 1914, drept conducător şi organizator al atentatului era indicat maiorul Tankosič. În felul acesta, colonelul Apis înscria în contul său o nouă acţiune încununată de succes. În culise însă, încetul cu încetul, se creau condiţiile care aveau să apropie steaua lui de asfinţit.

În calitate de comandant al serviciului de informaţii al statului-major el ştia multe lucruri, deţinea documente compromiţătoare, cunoştea dedesubturile unui mare număr de evenimente politice, lucru care nu era privit cu ochi buni de mulţi şi mai ales de Alexandru Karagheorghevič, cel care îi urmase lui Petar la tronul sârbesc. El urmărea cu îngrijorare poziţia tot mai

solidă a şefului serviciului de informaţii şi, în cele din urmă, începu să-i fie de-a binelea frică de el.

Potrivit afirmaţiilor unui martor demn de încredere, Slobodan Jovanovič, pe Alexandru nu-l părăsea ideea că Apis pândeşte momentul potrivit pentru a-l omorî. Şi-atunci când cineva i-a spus că arhiducele Ferdinand a fost asasinat din ordinul şefului serviciului secret numai pentru a provoca conflictul mondial de mai târziu, când i-a ajuns la ureche vestea că Apis pregătise şi atentatul împotriva împăratului german şi că nu este decât un asasin de rând, care simte nevoia irezistibilă de a ucide, Alexandru a ajuns la concluzia că ar fi imprudent şi din cale-afară de periculos să fie lăsat să zburde în libertate. Iată de ce a început să caute un motiv pentru a-i face cât mai curând de petrecanie bănuitului său adversar.

A găsit relativ repede o învinuire care a rămas nedovedită până în zilele noastre. Alexandru a afirmat că Apis ar fi dus tratative secrete cu Germania în vederea încheierii unei păci separate. Dar asta nu era încă totul. În ultimele săptămâni ale anului 1915, poliţia l-a arestat pe Apis şi alte câteva personalităţi de frunte ale organizaţiei „Unire sau moarte", acuzându-i de pregătirea atentatului. Li se mai imputa că ar fi organizat o răscoală în rândurile armatei şi că ar fi intenţionat să-l asasineze pe Alexandru şi pe Pašič, şeful guvernului.

În timpul unei percheziţii poliţieneşti, pe masa de lucru a colonelului Dragutin Dimitrievič-Apis s-a găsit un statut al organizaţiei „Mâna neagră", iar la unii dintre ceilalţi membri, o listă a membrilor organizaţiei. Apis şi camarazii săi au fost interogaţi timp de trei luni şi jumătate.

Filele primului război mondial erau întoarse una după alta, împăratul Karl, noul Habsburg care se urcase pe tron, a încercat să trateze cu Franţa, fără ştirea Germaniei, încheierea unei păci separate. Una din condiţiile păcii era pedepsirea tuturor celor care aveau mâinile mânjite în atentatul de la Sarajevo şi lichidarea necondiţionată a tuturor organizaţiilor secrete antiaustriece.

Este posibil ca şi guvernul sârb să fi aflat despre conţinutul

tratativelor purtate în culise. Este, de asemenea, foarte posibil că el voia să-şi câştige galoane în plus prin faptul că decima organizaţia „Mâna neagră", arătând prin aceasta împăratului Karl că guvernul sârb nu are nimic comun cu atentatul de la Sarajevo. În felul acesta, va scăpa o dată pentru totdeauna de primejdiosul colonel Apis".

În ziua de 2 aprilie 1917 Apis a fost adus în faţa tribunalului, dar peste o săptămână dezbaterile au fost suspendate. Procurorul a extins acuzarea şi asupra lui Malobabič şi Muhamed Mehmedbasič, pentru o pretinsă tentativă de asasinat împotriva lui Alexandru. Se spunea că un răufăcător necunoscut ar fi tras asupra lui două focuri de pistol în ziua de 11 septembrie 1916, la ora cinci după amiază, când se întorcea de pe front. Acţiunea ar fi avut loc nu departe de Ostrov.

O învinuire fictivă. Cu toate acestea, poliţia a reuşit să smulgă de la Malobabič declaraţia că organizatorul pretinsului atentat era colonelul Apis. În fazele următoare ale procesului, rutinatul diplomat şi intrigant politic care era Apis a pierdut privirea de ansamblu asupra evenimentelor, a încetat să le mai urmărească atent şi a căzut într-o cursă dinainte pregătită. Aparent în fainâ, prin intermediul unui supraveghetor al închisorii, Apis a aflat că principalul consilier politic al prinţului Alexandru îl sfătuieşte să nu-i fie teamă, că totul se va termina cu bine, în procesul aflat pe rol nefiind vorba despre el, Apis, ci de ceilalţi doi, nemernicii Malobabič şi Vulović, şi despre participarea acestora la atentatul de la Sarajevo. Ar fi bine, i se spunea, dacă s-ar şti cum s-au petrecut lucrurile cu adevărat.

Cu toată experienţa lui de luptător, Apis nu şi-a dat seama că are de-a face cu o simplă manevră tactică. La 10 aprilie 1917 s-a aşezat la masă şi i-a scris preşedintelui tribunalului militar, Petar Misie, următoarele:

„În calitate de comandant al serviciului de informaţii al statului-major, l-am primit pe Rade Malobabič, cerându-i să organizeze o reţea de informaţii pe teritoriul Austro-Ungariei. El a acceptat misiunea. Am făcut acest lucru cu acordul ataşatului

militar rus, domnul Artamanov, care s-a întâlnit eu Rade în prezența mea. În momentul când Rade a început să lucreze și când am înțeles că Austria se pregătește de război împotriva noastră, m-am gândit că moartea moștenitorului tronului va duce la slăbirea adversarului, că va înlătura pericolul unui conflict armat ce plana asupra Serbiei, sau măcar îl va îndepărta. De aceea l-am angajat pe Malobabič pentru a organiza un atentat cu ocazia proiectatei vizite a lui Ferdinand la Sarajevo. Hotărârea definitivă cu privire la atentat n-am luat-o decât atunci când Artamanov m-a asigurat că Rusia ne va veni în ajutor în cazul când Austria ne-ar ataca. Nu am vorbit cu Artamanov direct despre intenția de a organiza un atentat, dar i-am adus ca motivare a interesului meu față de modul cum ar reacționa Rusia faptul că Austria ar putea să afle despre activitatea noastră și să se folosească de acest pretext pentru a ne ataca. Malobabič a dus la îndeplinire ordinul meu, organizând și realizând atentatul. Principalii executanți ai atentatului se aflau în slujba mea, eu le-am dat mici subvenții bănești, pe care le-am trimis prin intermediul lui Malobabič. Unele adeverințe de primire se află în mâna rușilor, căci mijloacele materiale mi-au fost puse la dispoziție de domnul Artamanov, statul-major neavând fonduri suficiente pentru această acțiune costisitoare".

Nu toate faptele descrise în această declarație corespund adevărului, dar, relatându-le, colonelul Apis era de bună-credință, fiind convins că în urma acestei declarații guvernul va da ordin de suspendare a procesului de la Salonic. Detențiunea își pusese pecetea pe judecata lui Api-și care nu mai gândea ca lumea, semnându-și astfel condamnarea la moarte.

La 5 iunie tribunalul militar i-a condamnat pe Apis și pe încă opt acuzați la moarte prin împușcare, pe Mehmedbašič la cincisprezece ani închisoare, iar pe generalul Popovič la zece ani. Câțiva dintre condamnați au fost grațiați de către Alexandru, dar Apis, Vulović și Malobabič au fost duși în fața plutonului de execuție.

La 26 iunie 1917, în zorii zilei, cei trei se aflau în fața puștilor

a cincisprezece jandarmi, undeva, nu departe de Salonic. Aproape două ore au ascultat, stând deasupra propriului lor mormânt, citirea sentinţei. La ora 4, 47 se auzi comanda: Foc! Colonelul Apis, unul dintre cei mai importanţi bărbaţi din culisele politicii sârbe dinainte de primul război mondial, a căzut strigând: Trăiască Serbia ! Trăiască Iugoslavia!

Ultima dorinţă a lui Apis, de fapt un mesaj şi o adevărată confesiune politică în acelaşi timp, scrisă în celulă înainte de execuţie, a fost găsită abia după moartea lui:

„Am fost condamnat la moarte, iar coroana a refuzat să mă grațieze. Cu toate acestea mor nevinovat, cu convingerea că, din raţiuni superioare, moartea mea este necesară Serbiei. De aceea, îmi aştept ultima clipă liniştit şi împăcat sufleteşte".

Atentatul de la Sarajevo nu constituie cauza directă a primului război mondial, el a devenit numai unul dintre multele pretexte posibile, atunci când situaţia politică l-a reclamat. La 28 iulie 1914 Austro-Ungaria a declarat război Serbiei. În aceeaşi zi, împăratul german Wilhelm al II-lea a cerut ţarului rus, printr-o declaraţie hotărâtă, să sisteze pregătirile militare. Nicolae al II-lea a semnat decretul de mobilizare generală, care avea să fie pus în aplicare la 30 iulie. Chiar la miezul nopţii trimisul plenipotenţiar al Germaniei la Petersburg, Pourtalès, a solicitat o audienţă ministrului rus de externe, căruia i-a transmis ultimatumul guvernului său: dacă în decurs de 24 de ore Rusia nu va demobiliza, Germania va decreta şi ea mobilizarea. Rusia a respins ultimatumul, iar la 1 august Germania i-a declarat război. Armata franceză ocupase poziţii de luptă în apropierea graniţelor sale încă de la 30 iulie. Germania a cerut Franţei să se declare neutră, în cazul în care Franţa ar fi acceptat această condiţi Germania avea pregătite alte cereri inacceptabile: cedarea fortăreţelor Toulon şi Verdun. Franţa a respins propunerea, iar la 3 august Germania i-a declarat război. Anglia prezentase Germaniei un ultimatum în care cerea ca guvernul german să se angajeze că va respecta neutralitatea Belgiei. Termenul de 4 august 1914 ora 23, fixat de englezi, expiră, iar Marea Britanie intră în război printr-o notă

transmisă ministrului plenipotenţiar german, Liehnowski: „Guvernul maiestăţii sale consideră că, începând de la 4 august 1914 orele unsprezece seara, între cele două ţări există stare de război".

Primul război mondial începuse!

12
Primul căzut în războiul mondial

La pregătirea acestei crime a participat şi opinia publică a onorabililor cetăţeni francezi. Piesa pariziană şi defăimătorii de cafenea au jucat rolul de căpetenii ale gangsterilor. Speculaţiile politice şi, într-o foarte mare măsură, aţâţarea unilaterală a sentimentelor patriotice, înainte şi după atentatul de la Sarajevo, precum şi vechea dorinţă a francezilor de a se răzbuna pe Germania pentru înfrângerea suferită la Sedan în 1870, iată elementele care le-au arătat atentatorilor drumul.

În ziare se puteau citi aproape zilnic instigări clare la crimă: „Ar fi păcat să stricăm douăsprezece gloanţe, câte consumă un pluton de execuţie, pentru domnul Jaurès, un ştreang într-un şopron ar fi mult mai indicat pentru el" (Urbain Gohier). Charles Maurras îl numea pe Jean Jaurès, conducătorul socialiştilor francezi, luptătorul pentru pace şi pentru normalizarea relaţiilor franco-germane, o „târfă murdară; întreţinută de nemţi!"

Cu câteva zile înainte de atentat, pe Champs Élysées nişte demonstranţi îl invectivau pe omul politic şi publicist: „Jos cu Jaurès! Scuipaţi-l în faţă! Trăiască armata!" După moartea lui şi după ce s-a încheiat procesul asasinului, peste trei sute de mii de parizieni au demonstrat împotriva sentinţei tribunalului şi n-a lipsit mult ca protestul cetăţenilor indignaţi să dea naştere unor grave dezordini politice. Mai târziu, francezii aveau să-i dea toate onorurile primului căzut în războiul mondial: după înfrângerea Germaniei, rămăşiţele pământeşti ale lui Jaurès au fost depuse la Panthéon.

În anul 1914/ ar fi trebuit să împlinească cincizeci şi cinci de

ani. În urma lui a rămas munca grea a omului politic, a luptătorului pentru progres social. Se născuse într-o familie de oameni sărmani, dar grație unei burse a avut posibilitatea să studieze. Când a împlinit douăzeci și cinci de ani era deputat și profesor de filosofie. El este fondatorul cotidianului „L'Humanité".

După atentatul de la Sarajevo, Jaurès s-a străduit din răsputeri să mențină pacea. Era convins că psihoza războinică este creată și întreținută în mod artificial. De asemenea, era convins că, dacă oamenii simpli își vor exprima în mod răspicat dezacordul, dacă muncitorii vor demonstra prin greve împotriva politicienilor iresponsabili, situația ar înceta să se mai agraveze.

În acest spirit a vorbit Jaurès la întrunirea Biroului Internaționalei socialiste de la Bruxelles. La începutul lui august 1914, după ce Austro-Ungaria atacă Serbia, iar Internaționala, practic, era descompusă, la Bruxelles a avut loc un mare miting internațional pentru pace, socialiștii continuând să lupte pentru a salva Europa de la un conflict nimicitor.

La 29 iulie, în fața a opt mii de muncitori din Bruxelles, au vorbit, din partea socialiștilor germani, Hugo Hasse, iar din partea celor francezi, Jaurès. Iată ce a spus el despre politica guvernului francez: „De când mă știu, din pricina poziției mele ferme și hotărâte în problema apropierii franco-germane, am atras asupră-mi ura șoviniștilor francezi, de aceea am dreptul să declar că la această oră guvernul francez dorește pacea și depune eforturi pentru apărarea ei".

Jaurès a luptat pentru pace până în ultima clipă a vieții sale, dar în ochii naționaliștilor el apărea ca un dușman și un trădător vândut prusacilor. Cine vrei și cine nu vrei, „punea câte o vorbă bună, aţâţând spiritele împotriva lui! Cu tot optimismul său de nezdruncinat.

Jaurès era conștient fiind unul dintre puținii oameni pplitici oare realizau acest lucru – de pericolul iminent al unui conflict european distrugător. Cu cincisprezece ani înainte de Sarajevo scrisese cuvintele acestea aproape profetice: „Dacă va izbucni un război, acesta va fi cumplit și nu va cunoaște limite geografice. Mai

întâi va avea aparenţa unui război obişnuit, dar apoi va cuprinde toate continentele… Planeta noastră va căpăta culoarea roşie din cauza sângelui care va curge”.

În seara zilei de 31 iulie 1914, după şedinţe care au ţinut toată ziua la preşedinţia Consiliului de Miniştri şi la Ministerul Apărării, s-a întors la biroul său din redacţia ziarului „L’Humanité”. S-a aşezat la masa de scris şi a început să lucreze la articolul de fond, în legătură cu ultimele evenimente dramatice survenite după decretarea* mobilizări). Mai spera că totuşi nu va fi război. A stat puţin de vorbă cu redactorii, apoi s-a străduit să găsească un titlu cât mai sugestiv. Dar şi-a amintit că n-a luat cina şi s-a hotărât să-şi însoţească colegii care tocmai plecau. Cineva a fost de părere să meargă cu toţii la restaurantul *Coq d’Or*, dar Jaurès era cu gândul tot la articolul de fond la care începuse să lucreze şi nu voia să se îndepărteze prea mult de redacţie. De aceea, a propus *Café du Croissant* de pe Rue Montmartre.

Pe vremea aceea cafeneaua era un fel de club al ziariştilor, la ora nouă aproape toate scaunele erau ocupate. Dar lângă fereastră mai erau câteva libere şi s-au aşezat acolo. Era o seară călduroasă de vară, ferestrele erau larg deschise. Şi ca să nu aibă senzaţia că se află într-o vitrină, au tras draperia şi apoi au comandat cina.

Raoul Villain se afla la Paris. Sosise de la Reims cu o seară sau două înainte, – purtând în buzunar un pistol încărcat. Venise la Paris cu un singur scop: să-l ucidă pe Jaurès, pe care îl considera duşmanul Franţei, un mişel şi un trădător, adică întocmai calificativele pe care le citise în ziare.

Villain era un bărbat de douăzeci şi opt de ani, nu prea arătos şi nici prea ager la minte. Studiase agronomia, dar era mereu fără ocupaţie, zicând că nu găseşte un loc ca lumea. Nu făcea parte din niciun partid politic, la hotărârea de a-l ucide pe Jaurès fiind împins de campania şovinistă desfăşurată în coloanele ziarelor.

Fără îndoială că nu era în deplinătatea facultăţilor mintale, de altfel avea şi antecedente în familie: de douăzeci şi cinci de ani

mama lui trăia în spatele gratiilor spitalului pentru alienaţi, iar bunica lui de asemenea suferise de grave tulburări psihice. El însuşi se purta ciudat, nesigur, contemplând lumea cu o privire rătăcită. Incapabil de discernământ în aprecierea evenimentelor, ora, desigur, foarte accesibil unor influenţe străine.

Mai târziu a mărturisit – că gândul de a ucide i-a fost inspirat de un spectacol cu „Cidul" de la Comedia *Franceză*, înainte de crăciun, în 1913. După aceea umbla tot timpul cu cartea lui Corneille şi-i citea mereu şi mereu versurile. Din articolele publicate în ziare aflase cât este de periculos antimilitarismul şi ajunse la concluzia că Jean Jaurès este principalul vinovat, întrucât el se declara categoric împotriva unui conflict făţiş. Se hotărî, deci, să-l ucidă. Cu două zile înainte de atentat, se afla la Reims, la înmormântarea bunicii sale. Cu această ocazie le-a spus unor cunoscuţi: „Există oameni politici care nu merită nimic altceva decât moartea, pentru că lucrează în folosul Germaniei".

Apoi a plecat la Paris.

Când a coborât din tren la *Gare de l'Est*, prin faţa gării tocmai se desfăşura o puternică demonstraţie antirăzboinică a feroviarilor. De pe trotuare se auzeau, bineînţeles, şi glasuri împotriva demonstranţilor. Raoul Villain se alătură celor ostili, fiind convins că demonstraţia este opera lui Jean Jaurès.

Mai întâi şi-a studiat victima de la distanţă. îl aştepta pe Jaurès în faţa redacţiei ziarului „L'Humanité", îl urmărea pentru a se convinge singur că nutreşte într-adevăr ură împotriva lui.

Spre seară a venit la redacţie şi l-a întrebat pe portar dacă domnul Jaurès este la birou. Era ferm hotărât să dea buzna în fortăreaţa „L'Humanité"-ului socialist pentru a o cuceri. Numai că Jean Jaurès plecase cu puţin timp înainte să ia masa împreună cu colegii lui. Raoul Villain a pornit pe urmele lor.

Era nouă-şi jumătate, ziariştii se aflau în jurul mesei. Tocmai terminaseră de băut o sticlă cu vin, când unul dintre ei, privind spre fereastră, observă în spatele ei chipul unui tânăr. Acesta trăsese puţin draperia la o parte şi privi o clipă la cele ce se petreceau înăuntru. Apoi chipul lui dispăru în întuneric…

Imediat după aceea, în timp ce tuiul dintre colegi îi arăta lui Jaurès fotografia fetiței sale, chipul apăru iarăși în dreptul ferestrei deschise. În mâna necunoscutului strălucea țeava unui pistol. Se auzi o împușcătură, iar după câteva secunde a doua.

Jean Jaurès căzu cu capul pe masă.

S-a creat panică, cineva a sărit pe fereastră în stradă şi l-a prins pe atentator de gât. Alți oameni i s-au alăturat şi l-au tras în cafenea, poate pentru a-i arăta ce a făcut. Nici n-au intrat bine şi la *Café du Croissant* şi-a făcut apariția un polițist care l-a arestat pe asasin.

Deputatul şi publicistul Jaurès a mai trăit câteva clipe, dar îşi pierduse cunoştința şi nu şi-a mai revenit niciodată. Cei din jur au încercat să-l ajute, dar un farmacist care se afla printre clienții cafenelei nu le dădu nicio speranță. A venit curând şi un doctor, s-a arătat pesimist, iar câteva minute mai târziu le-a adus la cunoştință celor aflați la *Café du Croissant* că Jean Jaurès a murit.

Vestea se răspândi prin Paris, oamenii alergau pe străzi strigând: „Ni l-au ucis pe Jaurès!" Lucrătorii din redacția ziarului „L'Humanité" se îndreptau spre Rue Montmartre pentru a se întâlni pentru ultima oră cu redactorul lor şef.

Asasinul a fost arestat şi interogat. Era încântat de „Opera" săvârşită şi nu-şi ascundea satisfacția.

În procesul verbal şi-a motivat fapta, astfel: „L-am pedepsit pe domnul Jaurès pentru că şi-a trădat țara. El a desfăşurat o campanie împotriva legii privind obligativitatea serviciului militar de trei ani. Sunt de părere că trădătorii trebuie pedepsiți şi vă pot spune că în momentul de față am sentimentul datoriei împlinite".

Procurorul formulă acuzarea împotriva asasinului. Tuarès era însă mart. Mulți oameni erau conştienți că Franța pierduse un mare patriot şi revoluționar, un mare gânditor, un om cu p cultură multilaterală, un orator neîntrecut, cu o memorie remarcabilă.

Asasinul lui era un primitiv care suferea de o boală ereditară cu anomalii psihice, care îşi închipuia că prin această crimă va deveni erou național. El afirma întruna că trebuia să-l ucidă, că a făcut-o pentru binele poporului, din motive patriotice. Ulterior a

recunoscut că într-o vreme îl bătuse gândul să-l ucidă pe împăratul Wilhelm al II-lea al Germaniei, dar s-a răzgândit deoarece împăratul Wilhelm era totuşi un suveran care sprijinise – întotdeauna arta şi pe artişti. Ar fi fost păcat să omoare un asemenea om.

Raoul Villain a ajuns pe banca acuzaţilor în faţa juriului tribunalului din Paris abia după cinci ani de la săvârşirea crimei. După război nu era timp şi nicio stare de spirit propice pentru a cerceta vinovăţia sau nevinovăţia jignitului patriot. Cât a stat în celulă acuzatul a avut la dispoziţie timp berechet pentru a se gândi la ceea ce a făcut. În faţa juriului a declarat: „Sunt o fire profund religioasă, totuşi. trebuie să recunosc în faţa dumneavoastră că nu am simţit niciun fel de mustrări de conştiinţă".

Mulţi se aşteptau ca tribunalul să-l declare iresponsabil, dar nu s-a întâmplat aşa. Comisia medicală a efectuat o expertiză în urma căreia Raoul Villain. a fost declarat pe deplin răspunzător pentru fapta lui. El nu a acţionat sub presiunea nici unui impuls irezistibil, ci ştiind precis ce face.

Cu toate acestea, nu l-au condamnat. Procurorul a invocat motivul înflăcărării patriotice a lui Villain, presiunea pe care au exercitat-o asupra lui convingerile sale politice; deşi indivizii care îşi asasinează adversarii politici doar din pricina unor divergenţe de păreri constituie o ameninţare pentru societate, a atras atenţia juriului că trebuie să ţină seama de circumstanţele atenuante.

Aceasta a fost şi şansa apărătorului, care s-a mulţumit să-şi expună părerea în legătură cu crima lui Villain: „Condamnarea lui", a spus el, „va însemna o recunoaştere a doctrinei socialiste, inclusiv a politicii dinainte de război a socialiştilor. Printr-o asemenea sentinţă v-aţi declara de acord cu metodele luptei de clasă, ale revoluţiei şi bolşevismului. Nu încape nici cea mai mică îndoială că făptaşul a acţionat din raţiuni patriotice, fapta lui constituind o crimă din convingere. El şi-a săvârşit fapta în numele patriei, iar un om care acţionează dintr-o astfel de raţiune nu poate fi în niciun caz numit asasin".

Era o logică nu tocmai logică, dar în climatul politic care a

urmat primului război mondial şi revoluţiei ruse din octombrie a făcut impresie bună. Membrii juriului s-au consultat şi apoi au declarat că asasinul lui Jaurès este nevinovat.

Sentinţa prin care asasinul lui Jaurès – publicist, gânditor şi om politic socialist, teoretician şi luptător pentru progres social – a fost pus în libertate, a stârnit indignarea opiniei publice. Când oamenii au aflat că văduva redactorului-şef al ziarului „L'Humanité", care fusese asasinat, trebuie să suporte şi cheltuielile de judecată în procesul împotriva criminalului, demonstraţiile au luat o asemenea amploare, încât ameninţau să dezlănţuie mari tulburări. Se vorbea chiar de posibilitatea declanşării unui război civil.

Ziarul „L'Humanité", fondat de Jaurès, şi-a exprimat într-un articol de fond teama că această atitudine îngăduitoare faţă de brutele politice va constitui un pericol grav pentru orânduirea de stat postbelică. Şi nu era o teamă nejustificată.

Şi alte ziare au avut o atitudine critică faţă de sistemul juridic şi faţă de membrii descompuşi ai juriului. Pentru toată lumea era limpede că juraţii s-au temut că dacă-l condamnă pe asasinul lui Jaurès vor fi consideraţi ca situându-se de partea apărătorilor politicii postbelice a partidului socialist francez. De bună seamă ei nu şi-au dat seama cât de sensibil este materialul exploziv pe care-l manipulează.

Şi iată cum cazul Raoul Villain a devenit o ruşine pentru justiţia franceză şi, totodată, o ilustrare a ceea ce poate face o campanie de presă, pentru că, în ultimă instanţă, Villain a fost un asasin instigat la crimă de o campanie de acest fel.

13
Paznicul lămpilor ţarului

Era moşierul cel mai bogat din lume. Avea peste un milion de kilometri pătraţi de pământ, adică un teren cât al Franţei, Republicii Federale Germania, Belgiei, Luxemburgului, Elveţiei şi Austriei luate la un loc. Trezoreria sa ascundea peste şapte

milioane de ruble aur bani lichizi, în plus avea şi conturi grase depuse la bănci europene sau de peste ocean. Într-un cuvânt, era stăpân peste o şesime din planeta noastră.

Se numea Nikolai Alexeievici Romanov, din mila lui dumnezeu împărat şi stăpân autocrat al tuturor ruşilor, ţar al Moscovei, Kievului, Vladimirului, Novgorodului, Astrahanului, Kazanului, al Poloniei şi Siberiei, al marelui voievodat al Lituaniei, Podoliei şi Finlandei. Pentru o meserie ca asta nu avea chemare, nu era suficient de inteligent, ba mei măcar abil nu era. Era însă perfid şi crud. Se temea să nu-şi piardă viaţa şi tronul. Avea şi de ce să se teamă, căci mulţi dintre predecesorii săi au căzut în urma loviturilor unor atentatori sau ale vreunui urmaş care nu mai avea răbdare să aştepte. Nicolae al II-lea era un ţar rău, dar avea să fie ultimul dintre ţarii ruşi.

Rasputin era un escroc lipsit de educaţie şi grosolan, aşa cum puţini i-a fost dat istoriei să cunoască, un şarlatan religios şi un desfrânat fără pereche, dar, în acelaşi timp, bărbat sfânt şi versat proroc, doctor miraculos şi politician atotştiutor, lichea crudă şi binefăcător al curţii ţariste şi, fără s-o fi dorit, gropar al imperiului ţarist. Ţarina întinsei Rusii i-a oferit un post rentabil, cel de paznic al lămpilor ţarul"), funcţie bine plătită, al cărei titular se bucura de influenţă.

Ţarina Alexandra Feodoiovna, germană de origine, născută prinţesă pe mime Alix Victoria de Hessa şi crescută la Londra, era deci mai mult englezoaică decât germană, dar, în orice caz, lusoaică nu era. Ea îl domina pe ţar, domnea peste un imperiu imens şi-l asculta orbeşte pe Rasputin. Bigotă, amorală, superstiţioasă, isterică, crezând în spirite şi în minuni, era partenera ideală predestinată şarlatanului Rasputin. Trăia într-o continuă spaimă pentru ziua de mâine, într-o teamă cumplită pentru soarta soţului şi a copiilor ei şi, în cele din urmă, a întregii nobilimi. Cariera ei rusească n-a început prea încurajator.

Pe viitorul ei soţ l-a cunoscut la curtea regală a Angliei. Ea a fost cea care s-a îndrăgostit prima, dar el o idolatriza. Numai că moştenitorul tronului rus a trebuit să facă faţă unor ciorovăieli

care au durat patru ani de zile, până când şi-a impus voinţa şi ea a putut să-i devină soţie. Toată lumea aştepta sosirea lor la reşedinţa de vară din Crimeea, unde ea venea plină de speranţe că toată Rusia îi va cădea la picioare. În loc de o astfel de primire, a fost întâmpinată cu un dispreţ ascuns, iar pe la colţuri începuse să se şuşotească cum că nemţoaica n-ar aduce Rusiei decât nenorociri!

În pofida aşteptărilor lor, tatăl mirelui, ţarul Alexandru al III-lea, nu i-a primit chiar cu braţele deschise, dar, cum era cu un picior în groapă, a înghiţit-o şi pe asta. Curtenii însă, care aşteptau ca ceasul următor să fie şi ultimul pentru Alexandru, nu i-au acordat prinţesei străine prea multă atenţie.

Alexandru al III-lea a murit, trăiască Nicolae al II-lea!

Din acel moment ea nu mai era doar o viitoare mireasă, devenise dintr-odată viitoare ţarină. Până una-alta însă, nu se afla la o mare festivitate, ci într-un trist cortegiu, cate urma sicriul fostului ţar, un domn cu totul necunoscut pentru ea. A făcut lungul drum din Crimeea până la Moscova în acelaşi tren cu defunctul, pentru sufletul căruia popii oficiau în fiecare gară câte o liturghie interminabilă.

Cu aproape o sută de ani în urmă, o oarecare Sybilă rusă prevestea că în primii ani ai secolului al XX-lea ţara va-trece printr-o perioadă de sărăcie şi nenorociri de neînchipuit. Multe lucruri dovedeau acum că a avut dreptate.

După festivităţile prilejuite de ungerea lui Nicolae ca ţar al tuturor ruşilor, au fost lipite anunţuri prin care celor ce vor lua parte la serbarea câmpenească de la Hodinka li se promitea că vor primi drept amintire: un pahar cu stema ţarului, un fular şi ruble pentru drum. Ofertei acesteia făcută verbal de ţar au început să i se aducă îmbunătăţiri. Se spunea că fiecărui ţăran prezent la serbare i se va da o vacă. Aşa se explică de ce pe câmpul cu pricina se adunaseră cam o jumătate de milion de interesaţi.

Organizatorii nu erau pregătiţi să facă faţă unei mulţimi atât de numeroase. Peste câmp trecea şanţul fortificat pentru apărarea Moscovei, adânc de trei metri şi lat de doi. Oamenii au început să

se îmbulzească şi să se îmbrâncească şi unii au căzut în şanţ. S-a iscat panică. Cei care se aflau mai aproape au început să urle de frică şi încercau să dea înapoi. Cei din ultimele rânduri ale mulţimii se tot înghesuiau, dorind să ajungă cât mai aproape de suveniruri. Astfel s-a ajuns la o adevărată catastrofă. Unchiul ţarului, marele duce Serghei Alexandrovici, primarul Moscovei, a avut grijă să amplifice deruta. El a dat ordin cazacilor să restabilească de urgenţă ordinea şi să asigure desfăşurarea solemnă a festivităţii. Aceştia au pornit să liniştească spiritele cu metodele lor: sabia şi cnutul. Pe câmpul călcat în picioare au rămas peste trei mii de morţi, în marea lor majoritate femei şi copii. Mulţi dintre ei şi-au găsit sfârşitul în şanţul fortificat, înăbuşiţi de cei care au căzut cu al doilea şi al treilea val. În legătură cu catastrofa, ţarina Alexandra Feodorovna n-a aflat întregul adevăr, la urechile ei ajungând vestea morţii a numai câteva sute de oameni. Dar şi aşa ea îşi zicea că cele petrecute pe câmp erau un semn al mâniei domnului şi începu să creadă că realmente a adus Rusiei numai nenorociri.

Alte evenimente aveau să-i întărească mai târziu această teamă. Odată, pe când se afla la Kiev împreună cu ţarul şi când în cinstea – lor se organizase o festivitate pe malul Niprului, sub ochii distinşilor oaspeţi s-a scufundat un vapor împodobit pentru sărbătoare şi vreo trei sute de oameni au dispărut în apele năvalnice ale fluviului. Un alt semn al Providenţei! De data aceasta ţarina începu să se teamă de-a binelea.

Nu putea să scape de teamă, care devenea din ce în ce mai apăsătoare, ajungând la apogeu tocmai în perioada când ţarina aştepta un copil. Şi ţarul, şi întreaga ţară îl aşteptau pe moştenitorul tronului. Ţarina însă presimţea că nu va da naştere unui copil sănătos, familia Hessa, din care se trăgea, fiind lovită de o boală ereditară, o hemofilie incurabilă, care se transmitea noilor născuţi. Hemofilia pecetluise destinul fratelui ţarinei, a doi dintre veri şi al unchiului ei.

Naşterea urmaşului a fost precedată de o uvertură mistică. Şi la sfârşitul secolului al XIX-lea. imensul imperiu rus era înrobit superstiţiilor şi prejudecăţilor religioase medievale. Prin sate

hoinăreau tot felul de oameni – sfinţi murdari, iar călugării făcători de minuni şi călătorii pricepuţi la vrăji deveniseră veşnice puncte de atracţie ale mănăstirilor. Că mujicii săraci, analfabeţi şi chinuiţi de foame îi luau în serios nu e de mirare, dar inexplicabil este cum deşi familia ţarului credea în descântecele şi farmecele lor dubioase.

Ţarina era un renumit Mecena al şarlatanilor, ea asculta cu ardoare profeţiile lipsite de sens ale prorocilor ambulanţi. Nebuna „Matrionuşka cea sfântă" se bucura de un asemenea succes la curte, încât pentru reprezentaţia oferită de ea a primit un onorariu cu adevărat regesc: o mare proprietate şi un sac cu bani de aur pentru înălţarea unei mănăstiri.

Pe vremea aceea o stea de prima mărime pe firmamentul şarlatanilor religioşi era Ioan din Kronstadt. Acesta s-a instalat lângă biserica Andreevski, unde a început să organizeze adunări consacrate pocăirii colective. Reprezentaţia lui era într-adevăr interesantă. De fiecare dată izbucneau certuri, încăierări între credincioşi, datorită cărora jandarmii ţarului aveau totdeauna cu ce-şi umple timpul. La curtea din Petersburg îşi făcu apariţia Mitea Blajenîi, un ţicnit, care în timpul deselor sale accese de epilepsie striga nişte fraze de neînţeles-Curtenii şi le explicau fiecare în felul său. Daria cea nebună, căreia ţarina îi acordase favoruri şi o atenţie deosebită, era în realitate o alcoolică notorie.

Alexandra Feodorovna crescuse la curtea britanică unde primise cea mai aleasă educaţie, trăise în mediul unor oameni de seamă; cu toate acestea, după sosirea la Petersburg, ea şi-a însuşit obiceiurile medievale ale unor primitivi.

În anul 1901, când a vizitat Parisul, avea trei fete şi tânjea după un fiu. La Lyon trăia pe atunci un şarlatan vestit, doctorul făcător de minuni Philippe. În realitate, era o calfă ratată de măcelar, căruia nu-i plăcea să muncească. Îşi deschisese un cabinet miraculos, îi binecuvânta pe oameni, îi „consulta" pe bolnavi, mînţea, înşela şi se bucura de succes. Ataşatul militar al ambasadei ruse din Paris, cunoscând succesul repurtat de escroc, îl recomandă ţarinei. Şarlatanul Philippe (pe numele său adevărat

Nizier-Vachod) primi curând invitația de a se duce la Petersburg și bilete pentru clasa întâi.

Sosit la Petersburg, se instală la reședința țarinei și o sugestionă că este gravidă. După cum îi spunea el, urma să nască un băiat. Opt luni încheiate a dus-o de nas. pe această femeie cu experiență, mamă a trei fete. Țarina era încredințată că se află într-o stare binecuvântată. Nu s-a dezmeticit decât atunci când ar fi trebuit să-i vină sorocul și când doctorul curții, profesorul Ott, a asigurat-o că a încăput pe mâna unui șarlatan și că nici măcar nu este gravidă. Cu toate acestea, ea nu l-a pedepsit, dimpotrivă, a poruncit ca fostei calfe de măcelar să i se acorde titlul de doctor onorific. L-a numit chiar atunci medic militar rus și, în plus, l-a făcut consilier secret și, numai după toate astea, șarlatanul a dispărut de pe scena Petersburgului.

Preoții, convinși de marea influență pe care sfinții făcători de minuni o aveau asupra țarinei, erau preocupați să găsească un succesor măcelarului francez destituit? în Rusia se găseau doar destui făcători de minuni calificați. De pildă, Serafim din Sarovsk avea o reputație excelentă și, în plus, întrucât demult îl înghițise pământul, n-ar mai fi putut provoca vreun alt scandal de erezie.

Duhovnicul țarinei luă asupra lui sarcina de a pune la punct această acțiune. El propuse ca vestitul făcător de minimi să fie proclamat sfânt și, cu acest prilej, recomanda suveranei izvorul, garantat miraculos, al mănăstirii Saiovsk. Cel care se va scălda în apa izvorului, va spăla de pe trupul lui orice boală, iar femeile sterpe vor cunoaște efectul tămăduitor al băilor. Dacă și măicuța țarină ar vrea…

Iar măicuța țarină voia tot ce aducea cât de cât a minune, tot ce avea cât de cât tangență cu grija ei cea mare: împlinirea dorinței de a da naștere unui băiat, dorință pentru a cărei realizare ar fi fost în stare să îndure orice chinuri. Preoții și demnitarii curții au pregătit toate cele necesare pentru festivitatea în cadrul căreia țarul, în calitatea sa de reprezentant al domnului pe pământ, îl va proclama pe călugărul mort drept sfânt. În cinstea acestui eveniment, a fost organizat la mănăstire un festin grandios. Când

au ajuns la tort, era trecut de miezul nopții, moment în care țarina trebuia să prezinte punctul tare al programului, desigur numai în fața unei asistențe alese cu grijă.

Preoții s-au ridicat, iar doamnele de la curte au pus de o parte șervețelele. Țarina s-a retras de la masă. Înalții demnitari ai bisericii au îngenuncheat la mormântul sfântului și au început să se roage cu glas tare. În acest timp doamnele de la curte, împreună cu țarina emoționată se îndreptau spre izvorul sfânt.

Acolo își scoase bijuteriile, doamnele o ajutară să-și dea jos toaleta ei de gală. Rămase o clipă desculță, numai în lenjeria de corp, pe piatra rece de lângă izvorul miraculos, apoi se hotărî, își dezbrăcă și cămașa și se cufundă, clănțănind din dinți, în apa rece. Se așternu o liniște plină de mister, forțe necunoscute lucrau acum pentru înfăptuirea minunii. Nu se auzea decât mormăitul preoților ce venea de la mormântul norocosului sfânt.

Apa sfântului izvor era rece ca gheața, țarina n-a rezistat prea mult. A sărit afară, s-a șters cu prosopul, iar doamnele au ajutat-o să se îmbrace. Exact după nouă luni a născut un băiat. Sfântul Serafim își făcuse datoria, dar numai pe jumătate: țarina născuse un urmaș, dar acesta suferea de boala familiei – fatala hemofilie. Țarul și țarina aveau nevoie acum de o altă minune, care să-l salveze pe băiat de la moarte, întrucât doctorii nu mai știau cum s-o scoată la capăt cu boala.

În momentul acela a intrat în scenă Rasputin.

La 1 noiembrie 1905, în zilele cele mai furtunoase ale primei revoluții ruse, oare au urmat după răscoala de pe cuirasatul Potemkin, când nemulțumirile au zguduit țara și tronul, țarul Nicolae al II-lea scria în jurnalul său de zi următoarele:

„Am cunoscut pe un om al lui dumnezeu, pe Grigori din gubernia Tobolsk".

Desigur, țarul a considerat că este vorba de un eveniment de o importanță extraordinară.

Efim Alexandrovici Rasputin era căruțaș și morar în satul siberian Pokrovskoe. În 1871 i s-a născut cel de-al treilea copil, Grigori Efimovici. Ca și ceilalți copii, a crescut și el pe malul râului

Tura, n-a mers la şcoală, iar de la muncile din gospodărie se dădea în lături. Cel mai mult îi plăcea să stea pe cuptor şi să viseze la lumea largă. Se povestesc multe episoade din copilăria lui. Odată, s-a întâmplat ca cineva din sat să fure unui mujic singurul cal pe care îl avea. Toate încercările de a-l prinde pe infractor au rămas fără rezultat. Grişa s-a ridicat de pe cuptor şi a spus cu glas de proroc:

„Piotr Alexandrovici l-a furat!"

A brodit-o din întâmplare, dar sătenii au început să vorbească cum că Grişa Rasputin ar fi înzestrat cu darul prezicerii. Asta l-a măgulit foarte mult. Cine poate şti câte din toate aceste istorioare sunt adevărate, cert este însă că ele se încadrează organic în biografia schematică a făcătorului de minuni de mai târziu.

Rasputin s-a căsătorit cu Praskovia Dubrovina cu care a avut trei copii; două fete, Maria şi Varvara, şi un băiat, Dmitri. Printre săteni îşi câştigase faima de chefliu şi muieratic. Nicio femeie din sat şi din împrejurimi nu se simţea în siguranţă în prezenţa lui. După câte se pare, nu era vorba de succese întâmplătoare, Grişa învăţase încă de mic cum. se poate cuceri o femeie. Se mai povesteşte şi despre o altă calitate a lui. îi plăcea să bea, se spune că pe băiat l-ar fi conceput pe când era beat, de aceea Dmitri era înapoiat.

Cariera omului sfânt a început printr-o întâlnire întâmplătoare. Pe atunci Rasputin avea treizeci de ani şi era birjar. Într-una din zilele lunii mai, un călugăr tânăr i-a cerut să-l ducă până la îndepărtata mănăstire Verhotura. Pentru ca drumul nesfârşit care se întindea de-a lungul văii râului Tura să li se pară mai scurt, au început să discute fel de fel de probleme religioase. Birjarul Grişa s-a făcut remarcat prin cunoaşterea întâmplărilor biblice, în multe probleme bisericeşti avea păreri proprii, nu dintre cele pe care le vântura toată lumea. Cele aflate de la călugăr l-au captivat într-atât, încât, după ce l-a condus pe client la mănăstire, a deshămat calul, l-a dus în grajd şi a rămas şi el la Verhotura.

Mănăstirea era situată departe de zgomotul lumii, dar şi de faptele cotidiene ale bisericii. Ea ţinea loc de casă de corecţie pentru eretici. Aici trăiau, într-o izolare forţată, călugării care se abăteau de la linia oficială, majoritatea lor fiind membri ai unor secte, proroci etc. Aceştia credeau în reîncarnare, îi venerau pe Hristoşii în viaţă şi pe Născătoare, pentru care nu era valabilă nicio lege sau poruncă a Domnului, deoarece tot ce fac sfinţii este bun chiar dacă, în realitate, e rău.

Lui Rasputin aceste principii îi erau pe plac şi, dintr-un birjar leneş de la ţară, deveni un elev silitor, ascultând cu luare-aminte predicile preoţilor sectei, de la care învăţă multe lucruri ce aveau să-i servească în viitor. După un anume timp însă ieşi de la mănăstire în chip de sfânt, un nou Hristos reîncarnat, care, după cum se pretinde, s-ar mai fi ivit în Rusia şi cu mulţi ani în urmă, luând înfăţişarea profetului Radaev, pe care biserica şi credincioşii ortodocşi l-au condamnat pentru viaţă imorală, întrucât trăise cu treisprezece femei în acelaşi timp. Pentru scopurile lui, Rasputin îşi alesese un tip istoric. Îşi începu drumul său de misionar prin lume şi se apucă să perfecţioneze învăţătura lui Radaev.

Rusia era o ţară înapoiată, gândirea mujicilor primitivă. Era destul ca o femeie să scornească o poveste despre faptele plăcute lui Dumnezeu săvârşite de Rasputin, că toate celelalte nu numai că repetau cele auzite, dar adăuga fiecare cuvenitul amănunt plăsmuit şi aşa legenda creştea, creştea într-una…

Oamenii din Rusia, în marea lor majoritate, credeau încă în superstiţii şi minuni în timpul când N.A. Rimski-Korsakov crea „Şeherezada”, iar Ilia Efimovici Repin picta monumentalele sale pânze, când Anton Pavlovici Cehov scria nemuritoarele sale lucrări în care sonda adâncurile sufletului rusesc, iar Konstantin Ţiolkovski punea bazele teoretice ale construcţiei rachetelor interplanetare, când Pavlov scria lucrările sale despre reflexele condiţionate, iar Lenin concepea „Materialism şi empiriocriticism”.

Rasputin deveni o autoritate mai întâi la sate, apoi i se duse

faima în orașele mai mici, după care se făcu cunoscut în întreaga gubernie până când preoții, episcopii și înălțimea sa batiușka-mitropolitul au început să se intereseze de activitatea făcătorului de minuni. Este ea religioasă? Politică? Nu cumva este dăunătoare pentru biserică sau pentru absolutism? Nu cumva Rasputin este vreun anarhist, sau vreun răzvrătit socialist primejdios?

Omul lui Dumnezeu Grigori cânta cântece sfinte, colinda din sat în sat într-o sutană murdară, neras și nespălat. Nu făcea decât să aducă osanale domnului și, de bună seamă, nu știa ce înseamnă politica. Nu prezenta deci o primejdie nici pentru preoți, nici pentru biserică.

Dar, pentru mai multă siguranță, l-au dus în fața sinodului, care era prezidat de episcopul de Sarovsk și, cu toate că Rasputin îndruga verzi și uscate, propagând concepția sa despre păcatul necesar din voința domnului, după care urmează căința, obținu absolvirea din partea înalților prelați. Până și necompromisul Iliodor, călugăr care trăia la Țaritîn, poate cea mai înaltă somitate printre cei în viață, a recunoscut că Grișa Rasputin este omul domnului în procent de sută la sută. Iar recunoașterea lui Iliodor însemna o legitimație cu care șarlatanul putea deschide orice ușă.

Rasputin țintea însă spre Petersburg.

Poporul rus se afla în ghearele sărăciei și foametei. În ultimii o sută de ani, patruzeci de ani au fost neroditori, oamenii nu aveau ce mânca, iar epidemiile făceau ravagii. Speranța medie de viață în Rusia anului 1897 era de 23 de ani. În fiecare an vreo 9 milioane de muncitori ruși plecau la muncă în străinătate. Criza era amplificată și de creșterea numărului șomerilor și de neîncetata pauperizare.

Muncitorii ruși constituiau forța de muncă cea mai prost plătită din lume, ceea ce i-a determinat la organizarea unor greve. Au luat cunoștință de ideile lui Marx și Engels și au creat primele cercuri marxiste. Războiul ruso-japonez a dovedit o dată mai mult incapacitatea regimului țarist și a făcut să crească nemulțumirea

populaţiei. La 28 iulie 1904 eserii[3] au pus la cale un atentat împotriva ministrului de interne Pleve. Bomba a fost aruncată de Sazonov şi a nimerit în plin. Ohrana ţaristă a fost nevoită să recunoască încă o dată că nu e stăpână pe situaţia din fără. După aceea s-a ajuns la încăierări sângeroase. 140.000 de muncitori din Petersburg s-au adunat în faţa Palatului de iarnă pentru a demonstra. Soldaţii au primit ordin să deschidă focul; ca urmare, pe pavaj au rămas aproape o mie de morţi. Acesta avea să fie semnalul de pregătire a revoluţiei ruse.

La mai puţin de doi ani de la naşterea lui Alioşa, urmaşul la tron, familia era desperată, întrucât nu mai încăpea îndoială că băiatul suferă de hemofilie congenitală. Alexandra Feodorovna ştia din experienţă ce înseamnă acest lucru, de aceea îi chemă la palat pe cei mai renumiţi doctori. Dar nu a ajutat la nimic. Cineva i-a pomenit atunci de făcătorul de minuni Rasputin.

După unele versiuni el s-ar fi întâlnit şi mai înainte, la Kiev, cu marile ducese Milica şi Stana, cărora la curte li se spunea şi „muntenegrencele". Acestea au auzit de minunile săvârşite de el şi l-au văzut chiar cu ochii lor pe acest om al lui Dumnezeu, care, desigur, a produs asupra lor o foarte bună impresie, aşa că l-au recomandat ţarinei ca pe un salvator posibil al copilului. După această versiune, Rasputin ar fi primit de îndată o telegramă prin care i se cerea să se prezinte în cel mai scurt timp la curtea din Petersburg. Doamnele de onoare şi-au asumat sarcina dificilă de a-l introduce fără ca străjile să prindă de veste. Poliţia secretă ţaristă nu trebuia, deocamdată, să ştie nimic.

A doua Versiune pare mai plauzibilă. Preoţii şi înalţii demnitari ai bisericii, punându-şi nădejdea în călugărul miraculos, au aranjat ca el să stea la Petersburg şi au folosit primul prilej ce li s-a oferit pentru a-l lansa pe scenă. Ştiau din experienţă că făcătorii de minuni aveau mai multe şanse pe lângă ţarină decât profesorii Universitari şi doreau să aibă un om al lor printre cei

---

[3] Socialiştii-revoluţionari. — Nota trad.

din imediata apropiere a ţarului.

Intrarea în scenă a lui Rasputin seamănă ca două picături de apă cu a celorlalţi colegi ai săi întru şarlatanie, fie că este vorba despre escrocul Cagliostro, fie despre. oricare alt farsor făcător de minuni, căci oameni creduli, care se lasă uşor duşi de nas, există în toate ţările Europei. Q mare doză de impertinenţă, o conştiinţă de sine de neînvins, o privire expresivă şi o ţinută sigură, regească în faţa spectatorilor, cărora trebuia să li se taie respiraţia încă din primele secunde, iată care sunt regulile jocului. Rasputin ţinea seama de experienţa înaintaşilor săi.

Alioşa se târa pe genunchi, de aceea rana îi sângera fără încetare. Doctorii ridicau neputincioşi din umeri neştiind ce să facă, iar băiatul, acum în vârstă de doi ani, nu prezenta simptome liniştitoare. La douăsprezece ceasuri îi schimbau pansamentul, dar asta nu „ajuta la nimic. Părinţii erau desperaţi la gândul că nu reuşesc să-i oprească hemoragia, că singurul lor băiat o să moară sub ochii lor.

Familia ţarului se găsea la reşedinţa de vară, la Ţarskoe Selo, unde veni în vizită şi marea ducesă Anastasia.

Aceasta se strădui s-o liniştească pe ţarină, fără însă să reuşească. Mai târziu îşi aduse aminte de Rasputin. A poruncit să se pună caii la caleaşcă şi s-a repezit ca un fulger la Petersburg, să-l aducă pe făcătorul de minuni. L-au suit în caleaşcă, l-au dus mai întâi la locuinţa lui, unde aştepta un alt personaj al complotului, dădaca lui Alioşa, Maria Vişniakova, care apoi, pe nişte scări dosnice, l-a condus pe Rasputin direct în biroul de lucru al ţarului.

Nicolae al II-lea şedea la masa lui de scris şi se ocupa de rezolvarea unor probleme de stat. Ţarina broda sub o lampă mare, încercând să se gândească şi la altceva decât la Alioşa. cel bolnav. Intră bona şi-l anunţă pe Rasputin. Acesta se năpusti în încăpere ca o viitură „tropăind cu cizmele lui mari, ţărăneşti, pe covoarele persane. Se apropie fără nicio vorbă de ţar, îl îmbrăţişa şi-l sărută după obiceiul mujicilor, iar cu ţarina, care îl privea surprinsă, fără să poată scoate un cuvânt, procedă cam la fel. îi întrebă apoi unde se află băiatul.

L-au condus la patul lui Alioșa. La început nici măcar nu s-a uitat la copil; s-a închinat în fața icoanelor, rugându-se cu glas tare și a tot mormăit timp de douăzeci de minute. Alioșa îl urmărea plin de curiozitate. Necunoscutul acela, mujicul nepieptănat, era pentru el o ciudățenie. Când însă bărbosul s-a ridicat și a făcut deasupra lui o cruce mare, l-a putut vedea mai bine de aproape. Era murdar, păros și răspândea un miros înțepător de sudoare.

Avea însă un glas. adânc și plăcut, în plus știa. să povestească frumos. Mai întâi i-a spus simplu și fără multe cuvinte că nu trebuie să se ridice, că în curând se va face sănătos și va putea să se dea jos din pat. După aceea, a început să-i spună povești. Și povestea atât de ciudat și de interesant, încât țareviciul urmărea fiecare cuvânt cu răsuflarea oprită, până când a adormit de oboseală.

Rasputin s-a ridicat, s-a înclinat ca un iluzionist după un număr reușit și a spus:

— De-acum o să-i meargă bine!

Alioșa dormea liniștit, genunchiul nu-i mai sângera. Țarina îngenunche în fața lui Rasputin, omul lui Dumnezeu, și-i mulțumi că i-a salvat băiatul. Grigori Efimovici făcuse un lucru cu totul excepțional, și din seara aceea avea ușa deschisă la toate încăperile care aparțineau familiei țarului. Șarlatanul s-a îngrijit de startul acesta promițător într-un mod fără asemănare în întreaga istorie!

Se înțelege că pe Alioșa nu l-a înzdrăvenit, a izbutit doar să-l liniștească. Abia mai târziu, când doctorii au dovedit dependența simptomelor fizice ale bolii de starea sufletească a bolnavului au reușit ei să explice „minunea".

Indiscutabil Rasputin avea darul de a sugestiona. Beletki, șeful poliției, avea să scrie în amintirile sale că poliția secretă țaristă deținea dovezi că, în timpul șederii sale la Petersburg, Rasputin se ducea la un cunoscut maestru hipnotizator. Mai târziu acesta a declarat că era extraordinar de talentat. Avea o voință puternică și reușea să se concentreze. Hipnoza și sugestia sunt deci armele secrete ale prezicătorilor, făcătorilor de minuni și oamenilor sfinți!

Cu prilejul altor ameliorări ale bolii debilului moştenitor al tronului, Rasputin a recurs şi la metode mai radicale, cu care îi buimăcea pe părinţii lui Alioşa. Numai că acestea nu mai erau tot atât de inofensive ca psihopatia.

Citǎm din autorul sovietic Arkadii Vaxberg: „Rasputin trâmbiţa ideea că simpla lui prezenţă îl apăra pe băiat de boală. Şi, într-adevăr, de câte ori pleca el, starea sănătăţii băiatului se înrăutăţea brusc. Era suficient să se întoarcă, şi boala se ameliora. S-a descoperit însă că Anna Vărubova, doamna de onoare a ţarinei, şi doctorul tibetan Badmajev îi puneau moştenitorului tronului în mâncare praf din rădăcini *jensen* şi din coarne de cerb tânăr care aveau darul de a produce oricui avea o anumită intoleranţă faţă de ele o hemoragie puternică. Când se întorcea Rasputin, ei nu-i mai puneau nimic în mâncare şi încetul cu încetul simptomele bolii dispăreau. Omul sfânt spunea, un umflându-se în pene: „La două săptămâni după moartea mea, moştenitorul tronului se va îmbolnăvi".

Rasputin închirie şi amenaja chiar în centrul oraşului o locuinţă fastuoasă. Aici primea vizite, organiza serate şi, în scurt timp, ocupă locul central în atenţia domnişoarelor, în palatul ţarilor se ducea de regulă ca să dea porunci. În curând ţarul, dar mai ales ţarina, încăpură cu totul pe mâna lui. Aveau o încredere oarbă în el şi ceea ce a putut face mujicul analfabet cu stăpânii marii Rusii aduce a farsă.

La 8 (21) septembrie 1915 ţarina îi scria, de la Ţarskoe Şelo, ţarului:

„Icoana mea cu clopoţel m-a ajutat să cunosc oamenii. La început nu am acordat prea multă atenţie acestui lupt, nu aveam încredere în spusele oamenilor, dar acum sunt convinsă că icoana şi Prietenul nostru (Rasputin) mă ajută să mă descurc în relaţiile cu ei. Dacă sună clopoţelul înseamnă că au venit la mine cu intenţii rele. El mă apără astfel de toţi acei Orlovi, Djunkovşci şi Drentelni care vin la mine cu gânduri ascunse".

Din scrisoarea ţarului trimisă din Ţarskoe Selo la 5 (18) decembrie 1916:

„Draga mea, te asigur că singura cale adevărată este aceea de a urma sfaturile Prietenului nostru. El se roagă zi şi noapte pentru Tine. EI Te apără acolo unde eşti, să fii convinsă de acest lucru, aşa cum sunt şi eu, şi cum am reuşit să o conving şi pe Ella-şi o să – Te apere şi de aici înainte –, astfel încât totul va fi bine. În «Les Amis de Dieu» unul dintre sfinţi spune că ţara în care un om al domnului îl ajută pe suveran nu va dispare. Şi acesta este adevărul, dar sfatul lui trebuie să fie ascultat şi să zise dea crezare. Trebuie să i se ceară sfatul şi să fie încredinţat că nu există ceva pe lume pe care El să nu-l ştie. Dumnezeu le înfăţişează pe toate. De aceea, chiar şi oamenii care nu-i înţeleg sufletul, îi admiră creierul remarcabil, capabil să înţeleagă totul. Iar când El binecuvântează pe cineva, omul acela va reuşi în mod sigur, când El recomandă pe cineva, poţi fi liniştit că omul acela este bun. Dacă mai târziu se schimbă ceva, de vină nu este El, cu toate că El se înşală mult mai puţin decât noi în privinţa oamenilor, Dumnezeu dându-l o mare experienţă de viaţă".

Rasputin nu se prea omora cu studierea. firii umane, el căuta să cunoască cât mai multe personalităţi importante şi mai ales pe soţiile acestora. Relaţiile lui în societate erau plăcute, dar mai ales folositoare. Totuşi, prefectul de poliţie a văzut chiar de la început în el un şarlatan şi un escroc de mare clasă, iar agenţii poliţiei secrete, care, se înţelege, urmăreau fiecare pas al făcătorului de minuni (căci ar fi de mirare ca un comisar de poliţie să poată crede în spirite şi în minuni), notau în rapoartele lor mărturii despre modul de viaţă a lui Rasputin:

„Strict secret

18 ianuarie.

În timpul izbitei la familia Pistolkorov pe genunchii lui Rasputin şedea prostituata Gregubova. În noaptea de 17 spre 18 ianuarie la Rasputin acasă a domnit Maria Gillova, soţia colonelului regimentului 145.

26 ianuarie.

În această seară Rasputin a organizat la locuinţa sa un bal în onoarea persoanelor eliberate din închisori. Oaspeţii s-au purtat

ca nişte desfrânaţi. S-a cântat şi s-a dansat până la ziuă.

3 martie.

În jurul orei opt seara, Rasputin a venit cu o femeie necunoscută, care a rămas la el toată noaptea.

11 mai.

Rasputin şi-a adus acasă o prostituată şi s-a închis cu ea în dormitor. În aceeaşi noapte, a dormit la Rasputin şi artista Varvara…

8 februarie.

Astăzi la orele zece a plecat de la el doamna Solovieva, la 10 şi 10 minute a venit Maria Golovina, la 11,50 prinţesa Tatiana Sahovkaia, fiecare din ele plecând după cincizeci de minute. La orele douăsprezece Rasputin l-a primit pe secretarul său particular, Simovici, la 12,10 a venit soţia căpitanului de stat-major Sandetki, dar aceasta a părăsit locuinţa după mai puţin de 10 minute. Tot la 12 a venit şi cântăreţul Derevenski, la 12,20 a plecat Laptinskaia, iar la 12,40 a venit, cu un automobil, un bărbat necunoscut în uniformă".

Detectivii îl urmăreau pe Rasputin şi când se afla la ţară, în satul natal, şi în timpul deselor lui deplasări. Din toate acestea am ales numai două însemnări :

„12 iulie:

Cam pe la orele opt, Rasputin a părăsit locuinţa însoţit de soţia lui Soloviov, funcţionar la sinod, care venise la el cu o zi înainte. Ei s-au urcat într-o trăsură, s-au dus în pădure, unde s-au purtat imoral, apoi, după un ceas, s-au întors. La înapoiere Rasputin era foarte palid.

13 iulie:

După ce a făcut baie, Rasputin s-a dus la soţia cântăreţului bisericesc Ermolaev, care îl aştepta aplecată pe fereastră".

Judecătorul şi călăul de mai târziu al lui Rasputin, prinţul Iusupov, scria în amintirile sale că „Rasputin şi-a transformat viaţa într-un continuu zaiafet, în strașnice orgii de criminal, peste care a dat din senin o mare pleaşcă".

Omul lui Dumnezeu Rasputin nu se potolea nici ziua, nici

noaptea, se străduia să folosească din plin fiecare zi, să nu piardă niciuna, de parcă ar fi fost ultima din viaţa lui. Poliţia înregistra programul lui zi şi noapte, iar generalul Globaciov aprecia rapoartele agenţilor secreţi. În toate reveneau aceleaşi elemente: Rasputin bea, era beat, era foarte beat, doarme cu artistele, cu soţiile unor bărbaţi de vază, oameni politici, ofiţeri, comercianţi, proprietari de fabrici, cu prinţese şi cu fiicele acestora. Preşedintele dumei, Rodzjanko, a declarat că pe la biroul său s-au perindat nu puţine mame care au reclamat că fetele lor au fost necinstite de Rasputin.

Adevărul este că înseşi femeile alergau după el. Rasputin nu era, se spune, un bărbat de duzină şi a te culca cu un bărbat uns oficial om al lui Dumnezeu constituia pentru plictisitele domnişoare din societatea Petersburgului o aventură de dorit. Şi nu numai atât. Făcătorul de minuni ştia cum să le răsplătească pentru fiecare favoare. Soţii doamnelor amatoare de paturi străine primeau repede posturi mai bune, la intervenţia lui Rasputin, ofiţerii erau avansaţi. Omul lui Dumnezeu nu era un calic, el numea şi destituia guvernul şi pe generali după bunul lui plac. Şi pentru că nu se pricepea la politică şi pentru că ţarul îl asculta orbeşte, a provocat o şi mai mare harababură în treburile interne ale imperiului rus.

Iată doar câteva documente care dovedesc că, în cazul multor hotărâri politice ale ţarului, ultimul cuvânt l-a avut Rasputin.

(Din scrisorile ţarului şi ale ţarinei).

Ţarskoe Selo, 15 (28) noiembrie 1915.

Ţarina către ţar:

„Dar, ca să nu uit, trebuie să-ţi comunic recomandarea Prietenului nostru (Rasputin), bazată pe arătările lui din vis. EI Te roagă să ordoni un atac asupra Rigăi, spune că este necesar, altfel germanii se vor aşeza acolo peste iarnă atât de temeinic, încât, pentru a-i alunga, va fi nevoie «a curgă infinit mai mult sânge şi să se depună mult mai multă osteneală. Acum i-ai putea lua prin surprindere, iar succesele noastre i-ar obliga să bată în retragere.

El (Rasputin) spune că aceasta este acum problema cea mai Importantă și Te roagă stăruitor să poruncești alor noștri să atace. Spune că putem și trebuie să o facem. O să-ți scriu curând de tot".

Țarskoe Selo, 20 septemtorie-(3 octombrie) 1916.

Țarina către țar:

„Te rog să ordoni ca, așa cum ne sfătuiește Grigori, mărfurile, făina, carnea, plinea și zahărul să fie cântărite mai întâi în depozite, astfel încât fiecare cumpărător să-și poată lua marfa cât mai repede. În felul acesta n-ar mai fi nici cozile acelea interminabile. Toți sunt de părere că Rasputin a avut o idee excelentă, dar de ce Dumnezeu nu i-a venit mai demult?"

Rasputin sfătuia și domnea spre folosul familiei țarului și al întregului imperiu rus, dar se și răzbuna. Minunile lui erau copilăros de naive, transparente, dar țarul și țarina rămâneau fermecați și convinși de fiecare dată de ele. Când regimentele rusești au început să sufere înfrângeri pe fronturile de luptă, Rasputin s-a oprit în fața unei icoane cu brațele ridicate în direcția unde i se părea lui. că situația pe câmpul de luptă este mai critică. A făcut rapid o minune, apoi a strigat: „Să se aprindă luminile acolo!", prin „acolo" înțelegând frontul cu pricina.

Se înțelege că asta nu a ajutat la nimic, dar țarina era bucuroasă că omul lui Dumnezeu le-a venit în ajutor soldaților ei. Țarul era și el încredințat de puterea vrăjilor lui Rasputin în materie de strategie. Dar profeția lui Rasputin nu s-a împlinit, sfaturile lui fiind lipsite de orice sens.

După cum se spune, pe Rasputin l-ar fi întâlnit la Kiev ducesele Stana și Milica și ele l-ar fi condus la curte. Conform tuturor uzanțelor din societate, Rasputin ar fi trebuit să le fie din cale-afară de recunoscător. Marea ducesă Stana era soția comandantului suprem al armatelor țariste, generalisimul Nikolai Nikolaevici. Acesta și-a dat repede seama că omul lui Dumnezeu este un șarlatan și un escroc, care profită de înclinația țarinei spre misticism, și nu a tăinuit. acest lucru. Țarina a suportat greu învinuirea adusă lui Rasputin. Ea îi era profund devotată și nu îngăduia ca cineva din preajma ei să manifeste nici cea mai mică

rezervă faţă de sfântul escroc.

Rasputin a aflat cine este adversarul său şi a reuşit. să-l învingă. Momentul prielnic pentru şarlatan» l-a constituit retragerea ruşilor din Galiţia. El i-a explicat ţarului că vinovat de înfrângere este marele duce Nikolai Nikolaevici, comandantul suprem al armatelor ruseşti, şi a insistat atât de mult pe lângă ţar, până când Nicolae al

II-lea l-a înlăturat pe propriul său unchi din înalta lui funcţie, preluând el însuşi comanda supremă. Aceasta avea să fie marea greşeală politică a Vieţii sale, căci de acum încolo toate insuccesele de pe câmpurile de luptă vor fi trecute în contul personal al ţarului.

Alexandra Feodorovna a aflat şi ea despre orgiile la care se deda Rasputin, a auzit de multe ori că este veşnic beat, că împarte patul cu cutare sau cutare prinţesă. Nu voia însă să creadă aceste veşti şi le cataloga pe toate drept minciuni. Era de ajuns ca ţarul Nicolae al II-lea să facă un semn cu mâna şi, din fapte adevărate, toate deveneau calomnii.

Pe astfel de calomnii se bazează şi afirmaţiile unor publicişti care mai repetă şi astăzi că Rasputin a fost amantul ţarinei, că relaţiile intime ale Alexandrei Feodorovna cu focosul sfânt au constituit motivul pentru care nobila doamnă îl asculta orbeşte pe primitivul mujic. Se mai spunea că Rasputin ar fi necinstit-o şi pe fiica ţarinei şi că el şi-ar fi petrecut cele mai plăcute clipe chiar în iatacul imperial.

La prima vedere s-ar părea că este logic să fie aşa, dar este doar o exagerare. Rasputin era un primitiv, dar, cu toate acestea, sau poate tocmai din această cauză, pe ţar şi pe ţarină îi considera ca pe nişte fiinţe supranaturale şi se purta faţă de ei cum nu s-a purtat, cu nimeni pe lume, adică îi respecta.

El îşi verificase influenţa de care se bucura şi avea sentimentul că-şi poate permite orice. I-a propus ţarului să-l numească pe călugărul Vamav episcop de Tobolsk şi curând veşnic turmentata slugă a domnului s-a instalat în scaunul episcopal. Ţarul era reprezentantul direct al domnului pe pământ, deci el putea face orice, dar, măcar de formă, a trebuit să se consulte cu

înalţii demnitari ai bisericii. Prelaţii ştiau că numirea aceasta, lipsită de sens, este opera lui Rasputin şi au luat atitudine împotriva ei. L-au chemat pe Rasputin în faţa unei comisii bisericeşti şa l-au interogat în legătură cu poziţia lui. Rasputin putea să dispună de ţarul însuşi, atunci de ce să răspundă în faţa preoţilor şi a mitropolitului?

Prima i s-a opus Biserica, apoi au urmat şi politicienii. Preşedintele consiliului de miniştri a prezentat ţarului, în numele tuturor miniştrilor din guvernul de atunci, rugămintea de a-l îndepărta pe Rasputin din serviciul suveranului. Motivele le aveau la îndemână. Viaţa particulară 193 a omului lui Dumnezeu nu era potrivită nici cu poziţia lui la curtea ţarului, nici cu morala religioasă, lată motivele. Agenţi secreţi femei au pătruns până şi la faimoasele lui serate, care se terminau cu orgii generale:

Jalba a ajuns în mâinile ţarinei. A respins-o. Omul lui Dumnezeu era pur ca o floare de liliac pe care calomniatorii se străduiesc s-o întineze! Rasputin, aflând despre această acţiune, a plecat în pelerinaj. Merse mult, merse departe şi nu se opri decât la Ierusalim.

Între timp, duşmanii săi, risipiţi peste tot, şi-au dat mâna, iar când sfântul Grişa s-a întors din călătorie s-a pomenit în faţa unui front an ti rasputin bine organizat. Ministrul de «finanţe încercă din nou să folosească cu şarlatanul metoda ce-i era proprie: i-a oferit două sute de mii de ruble bani gjhiaţă, cu condiţia să dispară de la curte şi să se întoarcă în satul său din Siberia. Rasputin a refuzat, era încă sigur pe poziţia lui. Preşedintele consiliului de miniştri, Kokovzov, a trimis o nouă plângere şi i-a atras ţarului atenţia că Rasputin este un aventurier şi un escroc şi, în încheiere, i-a prezentat un Ultimatum: în cazul când ţarul nu va da satisfacţie guvernului şi nu-l va înlătura pe călugărul diavolului, toţi miniştrii sunt hotărâţi să-şi dea demisia.

La început, ţarul se încăpăţână, apărându-l pe prietenul familiei şi subliniindu-i meritele legate de însănătoşirea moştenitorului tronului, dar, în cele din urmă, acceptă şi-i recomandă lui Rasputin să părăsească pentru un timp

Petersburgul. Curând apele se vor liniști, iar el se va putea întoarce iarăși.

Pentru prima oară în cariera lui, Rasputin simți că pământul începe să-i fugă de sub picioare. Porni la drum, dar, pentru a se asigura că porțile palatului țarului nu se vor închide definitiv în urma lui, rosti amenințarea: „Dacă vă despărțiți definitiv de mine, peste un an și o zi veți pierde nu numai copilul, dar și coroana imperială!"

Cuvinte mari! Rasputin nu calculase greșit șantajul. Destinul lucra în favoarea lui. Cu ocazia unei excursii, țareviciul Alioșa s-a rănit și a făcut o hemoragie internă. Lângă patul lui erau adunați cei mai vestiți doctori, dar toți au ridicat neputincioși din umeri. Biserica porunci ca pe teritoriul întregii Rusii să se facă slujbe pentru însănătoșirea lui Alioșa. Țarina își frângea mâinile și ceru să fie adus imediat Rasputin, salvatorul.

Anna Văruibova, doamnă de onoare, colaboratoare binevoitoare a omului lui Dumnezeu, a trimis în satul siberian Pokrovskoe o telegramă în care îl ruga pe făcătorul de minuni să le vină în ajutor. Neîntârziat, țarina a primit răspunsul:

„Fie-i milă Domnului de lacrimile Tale și rugăciunea Ta să fie ascultată. Fiul Tău va trăi, numai doctorii să nu-l mai chinuiască. Grișa".

Țareviciul, acum în vârstă de opt ani, stătea în pat eu febră, total epuizat de distrugătoarea hemoragie internă. Țarina îi citi telegrama omului lui Dumnezeu, Alioșa ascultă asigurarea că se va însănătoși repede și se liniști. Adormi imediat. Temperatura îi scăzu, hemoragia, încetă. Rasputin obținuse un nou triumf, strecurându-se din nou la curtea țarilor cu noi lauri pe frunte.

Ierarhia bisericească nu era mulțumită de acest armistițiu. Episcopul Ermogen și sfântul călugăr Iliodor, doi dintre cei mai influenți oameni din Rusia, au hotărât să ia totul în mâinile lor. Cei doi n-au mai ezitat, erau decișI să scape cu orice preț de Rasputin. L-au chemat pe omul lui Dumnezeu la mănăstire și au început să discute cu el. Se iscă o gâlceavă straşnică, episcopul înșfăcă un crucifix greu din bronz și-l lovi în cap pe adversarul său. Pe

Rasputin îl ţineau doi oameni. Bătut măr, cu capul spart, trebui apoi să jure solemn în capela bisericii, în faţa altarului Născătoarei, că nu va mai călca niciodată pe la curtea ţarului.

Uitaseră probabil, că aveau de-a face cu un şarlatan lipsit de scrupule. Bineînţeles că a făgăduit câte-n lună şi-n stele, dar. nu şi-a ţinut făgăduiala. După ce a scăpat de la mănăstire, primul drum l-a făcut la ţarină, unde a dat totul în vileag. Dovezile îi erau întipărite pe – obraz. Alexandra Feodorovna s-a îngrozit când a văzut dungile şi vânătăile de pe faţa lui Rasputin şi a reuşit să-l înduplece pe Nicolae al II-lea să-i pedepsească cu asprime pe adversarii celui maltratat.

Episcopul Ermogen a fost îndepărtat de pe înalta treaptă a ierarhiei bisericeşti şi a trebuit să părăsească palatul, fiind exilat de ţar la o îndepărtată mănăstire din Lituania. Şi Iliodor şi-a primit pedeapsa cuvenită, dar, pentru a-l evita pe ţar, a fugit în Norvegia, unde a desfăşurat o aprigă campanie împotriva lui Rasputin, a ţarului şi a ţarinei.

Lui Iliodor – şi credincioşilor lui nu le-a reuşit planul de a-l înlătura pe sfântul diavol. Atunci au hotărât să pună la cale un atentat. Au aflat că Rasputin se ascundea la familia lui din satul Pokrovskoe şi au trimis-o la el pe Kona Guseva, o prostituată foarte dibace. Ajunsă la bătrâneţe, aceasta a încercat să se pocăiască, iar când preoţii i-au spus că prin asasinarea călugărului-diavol îşi va răscumpăra groaznicele-i păcate, şi-a ascuţit cuţitul şi a pornit pe drumul spre mântuire.

S-a îmbrăcat în straiele celor ce se pocăiesc, a ajuns în satul Pokrovskoe, s-a instalat în casa unui ţăran şi a aşteptat să se ivească prilejul. Mult timp n-a reuşit să-l întâlnească pe antihristul prin a cărui moarte urma să se izbăvească de păcate.

Scrântita, isterica Koma Guseva a aşteptat cu răbdare până la 28 iunie 1914, ziuă în care undeva departe, departe de Pokrovskoe, pe străzile din Sarajevo s-au auzit împuşcăturile în urma cărora Ferdinand şi soţia sa au încetat din viaţă, semn că primul război mondial putea să înceapă. Atunci, în ziua aceea, Rasputin s-a arătat în faţa casei sale. Tocmai primise telegrama

ţarinei şi fugea după poştaş pentru a-i da să ducă de urgenţă răspunsul său.

Prostituata Kona Guseva, deghizată în drumeţ evlavios, se apropie de bărbatul sfânt şi începu să cerşească. Acesta duse mâna la buzunar pentru a căuta mărunţiş. În clipa aceea ea îi înfipse cu toată puterea cuţitul în abdomen, cât putu mai adânc.

Rasputin a găsit însă destulă putere pentru a ajunge, clătinându-se, până acasă, unde a căzut într-un lac de sânge. Pe bătrână au arestat-o, dar n-a fost dusă în faţa tribunalului, «ci într-un ospiciu. Apărătorii ei se îngrijiseră de toate.

Omul lui Dumnezeu căzu la pat într-o stare desperată. I s-a dat primul ajutor, dar rana era prea gravă şi un ajutor eficient i-ar fi putut acorda numai chirurgii, într-un spital. Încă în cursul nopţii a venit un medic din Tiumen care a încercat să-l opereze pe o masă de bucătărie. Nu i-a dat bolnavului prea multe speranţe. Temerile lui s-au adeverit.

Spre dimineaţă Rasputin a făcut febră mare. Şi-a recăpătat cunoştinţa doar pentru o clipă şi a folosit acest scurt răgaz pentru a rosti o frază de efect. Lăsă cu limbă de moarte să i se spună ţarinei că ultimele lui gânduri au fost îndreptate către ea şi micuţul Alioşa. După aceea a căzut într-o stare de adâncă inconştienţă.

Unii autori adaugă scenei acesteia emoţionante un codicil politic, cum că Rasputin ar fi zis: „Ţarul să nu intre în război. Când va începe lupta, în ţară va izbucni revoluţia…”

A doua zi dimineaţa se simţi ceva mai bine, mujicul siberian avea ficatul sănătos, dar când, după un drum de zece ore peste un câmp plin de hârtoape, a fost aşezat pe masa de operaţie a spitalului din Tiumen, starea sănătăţii sale era deznădăjduită.

Ţarul şi ţarina aflară aproape în aceeaşi clipă de atentatul de la Sarajevo şi de atacul prostituatei împotriva omului lor sfânt. Ţarina era cât pe-aci să leşine, îngenunche în faţa altarului şi se rugă pentru salvarea favoritului ei. Din clipa aceea nu o mai interesa nici evoluţia conflictului mondial (războiul dintre Austro-Ungaria şi Serbia era în toi), nici complicaţiile politice interne, care zguduiau imperiul rus. Ea aştepta numai ca domnul să-i primească

ruga şi să-l ţină în viaţă pe făcătorul de minuni Rasputin.

Niciunul dintre medici nu s-ar fi încumetat să afirme că mujicul siberian se va restabili în urma gravelor leziuni interne. Organismul său se războiască cu moartea două săptămâni încheiate, poate chiar trei. După o lună se afla în afara oricărui pericol, peste altă lună i s-a dat drumul din spital. Ţarina respiră uşurată. În septembrie 1914, când detaşamentele ruseşti luptau alături de cele sârbeşti şi sufereau primele înfrângeri zdrobitoare, diavolul sfânt se arătă iarăşi la Petersburg.

Situaţia politică evolua încet spre revoluţie. Ţările dezvoltate economiceşte se apropiau de un crah total. Armata rusă era cea mai prost echipată dintre toate armatele care au luptat în primul război mondial. Cartuşele erau pe sfârşite, unităţile nu aveau asigurată aprovizionarea, soldaţii trebuiau să-şi procure cu mijloace proprii cele necesare, şi singura lor armă de apărare era baioneta. În unele detaşamente revenea o puşcă la doi soldaţi. Oamenii cunoşteau situaţia şi opinia publică îl căuta pe vinovat.

Încă mai de mult Rasputin îl convinsese pe ţar să preia el însuşi conducerea supremă a armatei. Mai târziu, când generalii lui pierdeau bătălie după bătălie, oamenii treceau aceste înfrângeri în contul ţarului. Şi iarăşi începu să se vorbească cum că în spatele. tuturor acestor insuccese se găsea „nemţoaica", ţarina, care făcea jocul duşmanului şi ţinea cu neamul din care se trăgea.

De la ţarină până la Rasputin nu era nici măcar un pas. Toată lumea ştia că omul lui Dumnezeu se amestecă în treburile statului, că el îi numeşte şi îi revocă pe înalţii demnitari, că îl influenţează pe ţar în luarea hotărârilor. Aşa că nu e de mirare că s-au răspândit legende cum că: Rasputin se află în slujba germanilor, lucrează în calitate de agent secret al nemţilor, cărora le trădează cele mai secrete date provenind de la comandantul suprem al armatelor ruseşti, ţarul Nicolae, şi că, deci, duşmanul cunoaşte dinainte planurile generalilor, cărora, aproape în fiecare caz, li se pregăteşte câte o surpriză strategică neplăcută.

Toate astea oamenii de rând le credeau, dar de faptul că Rasputin este un vândut erau convinşi şi unii oameni politici.

Aceştia hotărâră să încheie socotelile cu Rasputin. Prinţul Andronikov a încercat să-l otrăvească, dar a ales o otravă ineficientă. Generalul Dumbadze, comandantul militar al ţinutului Ialta, împreună cu câţiva oameni care-i erau credincioşi au pus la cale un atentat original împotriva intrigantului de la curtea ţaristă. În drumul vaporului de la Sevastopol la Ialta, Rasputin urma să fie aruncat peste bord. Nici acest atentat n-a reuşit. Printre atentatori se afla un trădător care a făcut un denunţ către ministrul de interne. De rest s-a ocupat poliţia. Se mai povesteşte că Rasputin era cât pe-aci să fie omorât într-o încăierare care a avut loc la cunoscutul bordel de lux „Villa Roda". Dar călugărul ţarului avea garda lui personală, era apărat de nişte bătăuşi de profesie.

Rasputin începu să se teamă cu adevărat pentru viaţa lui. de aceea ceru ţarului o gardă personală. I-a repartizat-o însuşi ministrul de interne Hvostov, care, la rându-i, plănuia un atentat împotriva lui pentru a scăpa o dată pentru totdeauna de parazit. Dar, pentru ca motivul atacului să nu fie uşor de identificat, Rasputin trebuia pus în situaţia de a omorî un ofiţer. Pentru ca succesul să fie deplin, ministrul Hvostov trebuia să recheme la momentul oportun garda personală a lui Rasputin.

Despre toate acestea află şeful poliţiei, Beletki, acesta dezvălui planul atât ţarului, cât şi lui Rasputin. Ministrul Hvostov a fost scos din guvern. Rasputin l-a pus în locul lui pe D.A. Protopopov, un admirator docil, om limitat, slujitor credincios al stăpânirii. Şi chiar ministrul Protopopov a aflat într-o bună zi că se pregăteşte un alt atentat. L-a sfătuit personal pe Rasputin ca în zilele care urmează să nu-şi părăsească locuinţa de pe strada Gorhovska.

Neamul Iusupovilor era poate singurul concurent al Romanovilor. Erau mai vechi, mai impunători, mai stimaţi şi mai distinşi decât cei din dinastia domnitoare. Reşedinţa lor era situată nu departe de cea a ţarului, pe cheiul Moika, şi ascundea comori de o valoare fabuloasă, aduse de Iusupovi la Petersburg din întreaga lume. Colecţia de pietre preţioase a Iusupovilor era chiar mai mare şi mai bogată decât cea a familiei regale britanice. În

acelaşi timp, Iusupovii erau mai înaintaţi, copiii lor studiau la universităţi străine, iar saloanele lor serveau drept loc de întâlnire pentru multe personalităţi din Europa.

Felix Felixovici Iusupov era un tânăr arătos, înalt, zvelt, cu părul negru, om inteligent şi instruit. Fetele din Petersburg aparţinând familiilor din preajma ţarului îi cam trăgeau ocheade, iar când el s-a căsătorit cu prinţesa Irina Alexandrovna, nepoata ţarinei, toate au fost furioase.

Se spune că Felix se întâlnise cu Rasputin în nişte împrejurări ciudate. Încă pe vremea când nu era căsătorit, ori a dansat, ori numai a stat de vorbă cu fiica unei mame foarte întreprinzătoare, care, vrând să pună mâna pe un ginere proeminent, l-a invitat la o serată şi, drept momeală, l-a folosit pe Rasputin. Dacă Înălţimea Voastră va binevoi să vină, va avea prilejul de a face cunoştinţă cu omul lui Dumnezeu, cu Grişa. Iusupov a făcut cunoştinţă cu Rasputin în seara aceea, dar s-a însurat cu altă fată.

Deci, cei doi s-au cunoscut şi au început să întreţină relaţii. Apăreau împreună în societate, făceau chefuri la luxosul local „Villa Roda". Prinţul Iusupov a avut prilejul de a cunoaşte obiceiurile lui Rasputin şi şi-a dat seama că este păzit zi şi noapte şi nu numai de garda sa personală, ci şi de ohrana ţaristă şi de un comando special, desemnat de preşedintele consiliului de miniştri. Să înşeli vigilenţa acestor valuri de agenţi cu experienţă astfel încât niciunul dintre ei să nu dea semnalul de alarmă, i se păru la început cu neputinţă. În cele din urmă, prinţul Iusupov a găsit o breşă în această fortăreaţă.

În felul lui, viitorul atentator era un patriot. Personal, Rasputin nu i-a fost niciodată apropiat, îl ura pentru că era întruchiparea unui mod învechit de gândire. Aliatul său, Vladimir Purişkevici, deputat în dumă, era şi el furios pe Rasputin pentru că îl rugase să-i ofere un scaun ministerial, iar omul lui Dumnezeu îl refuzase.

Purişkevici a trecut în tabăra opoziţiei şi à început să lucreze împreună cu ceilalţi la pregătirea atentatului. Era un grup

restrâns, dar hotărât, de atentatori amatori. În afară de aceştia doi, mai cuprindea alţi doi membri: marele duce Dmitri Pavlovici şi locotenentul Suhotin. Ulterior li s-a adăugat doctorul Lazover, care însă nu şi-a jucat bine importantul său rol. El a pregătit otrava pentru Rasputin, iar mai târziu a povestit reporterilor cum s-au petrecut în realitate lucrurile. După moartea călugărului, în jurul lui Rasputin s-a înălţat un zid de născociri, iar adevărul despre evenimentul din noaptea de 16 spre 17 decembrie 1916, după calendarul rus, a rămas multă vreme ascuns în spatele acestui zid.

Atentatorii făcuseră deja primii paşi. Prinţul Iusupov se afla în relaţii foarte apropiate cu Rasputin, astfel încât l-ar fi putut chema în palatul său fără ca acest lucru să bată la ochi. Dar atentatorii mai trebuiau să treacă peste alte două obstacole: să se descotorosească de garda personală a lui Rasputin şi să aleagă modalitatea de a-l ucide. Cea mai simplă li se păru împuşcarea lui cu un pistol, dar în cele din urmă optară pentru otravă. Era mai silenţios şi, în plus, mai elegant. Doctorul Lazover procură cianura de potasiu pe care o amestecă cu zahăr şi o puse în vin. Era de ajuns ca Rasputin să soarbă doar o înghiţitură.

În legătură cu desfăşurarea atentatului există două versiuni: una dintre ele, publicată în săptămânalul parizian „Paris Match", după cincizeci de ani de la comiterea atentatului, îl prezintă pe Stanislav Lazover ca fiind cel mai important dintre participanţii la crimă, Prinţul Iusupov descrie în amintirile sale cum s-a petrecut totul şi „în plus" a răspuns şi la întrebările formulate de tribunal în legătură cu acele întâmplări. De aceea se poate derula filmul crimei împotriva paznicului lămpilor ţarului aproape cu exactitate.

Planul era simplu: să-l atragă pe Rasputin în palatul prinţului Iusupov şi acolo să-l ucidă. Hotărâră ca acţiunea să aibă loc în noaptea de 29 spre 30 decembrie, 16 spre 17 decembrie după calendarul rus. În acest scop, prinţul Iusupov a poruncit să se amenajeze câteva încăperi la subsolul palatului său ca să nu se audă, în cazul când Rasputin ar ţipa.

Se pare că cele mai serioase probleme le puneau

atentatorilor paza personală a lui Rasputin. De aceea, prinţul Iusupov trebuia, în mod diplomatic şi fără ostentaţie, să-l facă pe omul lui Dumnezeu să se descotorosească el singur de gardă. Încă mai demult, prinţul îi băgase în cap vanitosului Rasputin că s-a îndrăgostit de el o tânără şi frumoasă prinţesă, a cărei fotografie i-o arătă, dar nu-i dezvălui numele femeii. În felul acesta, îl pregătise pe desfrânatul călugăr pentru o întâlnire secretă. După unele versiuni, Rasputin dorea foarte mult s-o cunoască pe prinţesa Irina Iusupova, poate de aceea a pornit în noaptea cu pricina spre palatul de pe cheiul Moika, însă soţia „prietenului" său nici măcar nu se afla atunci în Petersburg.

Dar, indiferent dacă era vorba de ea sau de altă femeie, hotărâtor *a* fost faptul că femeia-momeală era din cale-afară de frumoasă. Pentru că totul trebuia să se desfăşoare în cea mai mare taină, Iusupov l-a convins pe Rasputin că trebuie să păstreze o discreţie absolută. Au căzut de acord ca Rasputin să-i dea drumul gărzii sale personale îndată ce se va însera, iar apoi prinţul va veni cu maşina şi-l va lua pe călugăr şi, fără să-l vadă. nimeni, va ajunge la palat unde îl va aştepta fata cu pricina.

Mai târziu avea să reiasă că ministrul de interne Protopopov îl sfătuise într-adevăr pe Rasputin să nu meargă nicăieri, dar nu este mai puţin adevărat că omului sfânt nu i-a putut trece prin cap că l-ar putea pândi vreo primejdie atunci când se află în societatea prinţului Iusupov, în palatul acestuia şi în prezenţa frumoasei misterioase.

Atentatorii s-au îngrijit să pună la punct şi rotiţele mai puţin importante ale mècanismului. Ei nu voiau, se înţelege, să-i vadă cineva în compania lui Rasputin în noaptea aceea. Purişkevici era ofiţer al serviciului sanitar şi, în această calitate, avea posibilitatea să ia cu împrumut un automobil militar, dar, pentru că nu voia să introducă şi un şofer necunoscut în secretul lor, doctorul Lazover se îmbrăcă el însuşi în seara aceea în uniforma şoferului soldat.

Rasputin şi-a petrecut ultima zi în mod obişnuit. Spre dimineaţă s-a întors de la o petrecere, era beat şi voia să doarmă, dar la orele zece a sunat telefonul şi doamna de onoare Vărubova

i-a transmis un ordin al ţarului. Rasputin trebuia să se scoale. În timpul interogatoriilor luate mai târziu membrilor corpului de pază al lui Rasputin a ieşit la iveală că, încă înainte de prânz, la locuinţa acestuia venise una dintre cele mai recente achiziţii ale călugărului, Muni «Golovina, despre care se spune că ar fi fost o frumuseţe deosebit de atrăgătoare. Ea ar fi vrut să rămână la iubitul ei. dar acesta o trimise acasă spunându-i că trebuie să se pregătească pentru seară. Este, spunea el, invitat la nişte oameni sus-puşi, unue urmează să se întâlnească cu o mare personalitate.

A doua vizitatoare a fost Anna Vărubova, care a adus un tablou al ţarinei, ca să-l sfinţească Rasputin prin rugăciunile sale. Dar pentru că, în felul ei, Vărubova era aliata lui tainică şi singura credincioasă iniţiată în culisele intrigilor de la curtea ţarului, Rasputin i-a spus direct că este invitat la Iusupov, unde urma să o cunoască pe frumoasa soţie a acestuia, care, după cum se spune, este bolnavă şi are nevoie de ajutorul lui.

Potrivit procesului-verbal al poliţiei, în noaptea aceea Rasputin purta pantaloni din catifea neagră şi cizme moi din iuft, o rubaşcă de mătase, cusută, pare-se, de însăşi ţarina. Într-un cuvânt era îmbrăcat cu ce avea mai bun. A făcut baie, s-a parfumat şi s-a pomădat, şi-a aranjat părul şi aştepta să vină maşina să-l ia.

După cum reiese din depoziţiile doctorului Lazover, atentatorii au făcut un ultim control al încăperilor de la subsolul palatului lui Iusupov la orele douăzeci şi trei şi douăzeci. Înainte de aceasta, Lazover amestecase otrava în mâncare şi în băutură. A zdrobit pe podeaua de lemn câteva cristale de cianuară de potasiu, apoi a tăiat şase bucăţi de marţipan şi trei bucăţi de ciocolată, pe locul tăieturii a presărat otravă, după care le-a lipit la loc. Sticla cu vin dulce pentru desert a preparat-o, de asemenea, cu o otravă foarte puternică.

Rasputin îşi trimisese decuseară acasă oamenii de pază spunându-le, bineînţeles, că nu se duce nicăieri, şi aştepta nerăbdător să sune clopoţelul de la intrarea din spatele casei. Iusupov şi Lazover au venit cu puţin înainte de miezul nopţii şi au sunat. Le-a deschis chiar Rasputin. Iusupov a mai stat câteva

minute cu el în birou, aici călugărul făcător de minuni şi-a aruncat în buzunar câteva teancuri de bancnote spunând că în ziua aceea un bancher i-a adus cincizeci de mii de ruble ca să le dea de zestre fiicei lui şi că ia nişte bani în eventualitatea că mai târziu ar trece şi pe la ţigani. S-au suit apoi în maşină, cu care doctorul Lazover a făcut un ocol mare până pe cheiul Moika, la numărul 94.

Iusupov chibzuise planul până în cele mai mici amănunte. Ştia că îi va fi foarte greu să ascundă prezenţa lui Rasputin la palatul lui. Patrulele, paznicii de noapte de pe străzi, vreun trecător singuratic ar fi putut remarca îmbrăcămintea tipică a omului lui Dumnezeu, pe care tot

Petersburgul îl cunoştea. Deci prinţul Iusupov nu putea tăgădui că Rasputin a fost în palatul lui, din moment ce avea martori, de aceea trebuia făcut ceva care să constituie o dovadă că sfântul ţarului plecase de la el în cea mai perfectă stare. Şi astfel luă naştere un plan cât se poate de simplu: locotenentul Suhotin se va deghiza, punându-şi mustăţi, şi, urcat în maşina condusă de doctorul Lazover, va părăsi palatul sub înfăţişarea lui Rasputin.

Călugărul a coborât din automobil, a intrat în încăperile bine amenajate de la subsol, şi-a dezbrăcat imensa lui haină de blană şi a început să examineze interiorul. În mijlocul uneia din încăperi se găsea un divan scund, acoperit cu blană de urs polar, cea de-a doua încăpere era amenajată în chip de bar, cu rafturile pline cu sticle. În cămin ardea focul, pe unul din ziduri strălucea o cruce tăiată din cristal veritabil. De sus se auzea muzica unui gramofon şi zgomot de petrecere.

Prinţul Iusupov îi explică lui Rasputin că cei de sus erau în toiul petrecerii, dar când vor pleca eu toţii, ceea ce nu se va întâmpla préa târziu, doamna aşteptată va coborî la el. Şi îi oferi oaspetelui vin şi prăjituri. Rasputin se indispuse, el nu avea timp de pierdut. Se plimba de colo până colo, fără să dea nicio atenţie vinului şi mâncării şi privea mobilierul. La un moment dat spuse că ar fi mai bine să renunţe şi să se ducă la ţigani.

Prinţul se străduí să-l calmeze, îi arătă vazele chinezeşti, îi povesti că crucea de cristal este opera unor vechi artişti italieni, îi

turnă, vin și-i puse lângă pahar farfuria cu prăjituri. Rasputin luă o prăjitură, o gustă, apoi mai lua încă una, două. Și mai bău un pahar de vin otrăvit.

De sus se mai auzea o muzică liniștită, numai că acolo se distra nu mult așteptata prințesă, ci ceilalți atentatori, care așteptau ca Rasputin să moară. Ca să-și scurteze lungile clipe ale așteptării, beau și ascultau plăci de patefon.

Prințul Iusupov îl urmărea cu atenție pe omul lui Dumnezeu. Acesta mâncase prăjiturile otrăvite, băuse otrava în roată în vin și după toate previziunile demult ar fi trebuit să fie mort. Să fie oare un supraom? Oare nici cianura de potasiu să nu aibă efect asupra lui? Făcătorul de minuni ședea în fotoliu și asculta ce se petrecea în încăperea de sus, însă era ceva mai palid ca de obicei și, în plus, ceva mai nervos decât cu câteva clipe mai înainte.

Prințul Iusupov trecea printr-un moment greu, de aceea fu bucuros când sosi vremea să discute cu partenerii săi. Spuse că se duce să vadă ce se mai întâmplă și o luă la fugă pe scările în spiralăă. Se opri în fața atentatorilor gâfâind. Acestora nu le venea să-și creadă urechilor. Primul își reveni Purișkevici, scoase din buzunar un pistol și încercă să coboare pentru a-l împușca pe Rasputin. Prințul Iusupov îl opri. Apoi puse mâna pe un pistol de calibru 6,35, îl ascunse la spate și se întoarse la subsol.

Rasputin continua să șadă în fotoliu. Avea o figură împietrită și respira greu. Dar era viu! Când auzi zgomot de pași pe scări ridică capul, vrând să vadă cine vine. Prințul Iusupov n-a mai așteptat și a tras. Rasputin s-a clătinat, a scos un strigăt și a căzut.

Auzind împușcătura, cei de sus au dat buzna pe scări. Doctorul Lazover a fost primul care a ajuns lângă cel căzut. A cercetat rana și a constatat că glonțul a trecut prin inimă. Unul dintre atentatori s-a împiedicat de rețeaua provizorie de curent electric și l-a întrerupt. În încăpere se făcu, brusc, întuneric. Iusupov aprinse o luminare și curând circuitul fu restabilit.

L-au ridicat pe Rasputin și l-au așezat pe un divan. Lazover se încredință că paznicul lămpilor țarului trăia încă, dar că era la capătul puterilor. Se îmbrăcă, – ieși, porni mașina și lăsă motorul

să funcţioneze, pentru ca toţi cei care nu se duseseră la culcare să audă că pleacă cineva.

Suhotin se îmbrăcă în blana lui Rasputin, îşi lipi mustăţi false, îşi puse pe cap o căciulă şi, în chip de Rasputin, se urcă în maşină. Între timp, Iusupov se întoarse lângă divan, se aplecă peste trupul omului sfânt şi, spre groaza lui, constată că Rasputin nu murise. Iusupov strigă după ajutor, dar până să vină cineva rănitul Rasputin se îndreptă clătinându-se spre scară şi, încordându-şi ultimele puteri, urcă spre uşă.

Prinţul Iusupov era încremenit de spaimă, de aceea Purişkevici scoase pistolul şi se repezi după omul sfânt. Ochi şi trase.

Apoi atentatorii şi-au urmat întocmai planul. L-au legat pe mort, l-au împachetat într-o cuvertură şi l-au dus la râu, unde prinţul Iusupov poruncise ca stratul gros de gheaţă să fie spart în apropiere de Krstovski Ostrov. Au împins cadavrul lui Rasputin sub covorul de gheaţă după ce au constatat că pe drum mortul îşi pierduse o cizmă.

A fost găsită dimineaţa, pe râul îngheţat, de către poliţia ce ajunsese acolo luându-se după urmele de sânge rămase pe zăpadă, urme care i-au condus mai departe, până la spărtura din gheaţă. Chiar în cursul aceleiaşi dimineţi un poliţist s-a prezentat la locuinţa lui Rasputin şi a întrebat dacă cizma găsită aparţine omului sfânt. În ziua aceea, după ce femeia de serviciu a constatat că domnul nu se întorsese şi că nu dormise peste noapte în patul lui, fiica lui Rasputin a început să se neliniştească şi i-a comunicat doamnei de onoare Vărubova. A apărut şi iubita lui Rasputin, Golovina. Anna Vărubova şi-a amintit că Rasputin urma să se ducă la Iusupovi şi a anunţat poliţia.

Când vestea a ajuns la urechile ţarinei, aceasta se aşeză şi-i scrise ţarului cu litere tremurate:

„Nici nu poţi să-ţi imaginezi prin ce trecem cu toţii. Prietenul nostru a dispărut. Ultima care a vorbit cu el aseară a fost Anna, căreia i-a zis că l-a chemat Felix la el, spunându-i că va trimite o maşină să-l ia. Dorea să-l prezinte Irinei. A venit o maşină militară

în care se aflau doi civili şi el a plecat".

Ţarina îi relată soţului ei ce s-a întâmplat în palatul prinţului Iusupov în noaptea cu pricina. Cam la o oră sau două după. miezul nopţii, un poliţist care patrula pe malul Ne vei, auzind împuşcături de pistol, a luat-o la fugă spre poarta palatului, care era larg deschisă. Doctorul Lazover tocmai ieşea cu falsul Rasputin. Poliţistul a intrat şi l-a întrebat pe prinţ ce s-a întâmplat. După una din versiuni, care ulterior a devenit cea oficială, Iusupov a recunoscut că au fost la el câţiva cunoscuţi, au băut ceva mai mult, au început să tragă cu pistoalele în aer, iar unul dintre ei, printr-o întâmplare nefericită, a împuşcat un câine. Pe zăpadă zăcea într-adevăr un câine mort.

Mai târziu, prinţul Iusupov a prezentat altfel incidentul cu locotenentul de poliţie: când ofiţerul de poliţie a intrat în fugă pe poarta palatului, l-a văzut pe deputatul Purişkevici care, cu puţin timp în urmă, trăsese asupra lui Rasputin.

— Îl ai în faţa ta pe Vladimir Mirofanovici Purişkevici, deputat în dumă. împuşcăturile pe care le-ai auzit l-au ucis pe Rasputin. Dacă îţi iubeşti ţara şi pe ţar, trebuie să taci, i-a spus deputatul.

— Am înţeles, Excelenţă, a răspuns locotenentul. Voi I acea ca un mormânt.

Prinţul era ruda ţarului, ministrul de interne Protopopov nu-l putea aresta ca suspect de a fi participat la o crimă şi nici dreptul de a trimite agenţi de poliţie ca să percheziţioneze palatul nu-l avea. De altminteri, ţarina ştia că există motive ca să fie bănuit de crimă şi a arătat acest lucru în scrisorile şi telegramele pe care le trimisese ţarului. Ea aranja să nu i se dea prinţului permisiunea de a pleca în Crimeea şi-l obligă să aştepte în palatul de pe cheiul Moika până la sfârşitul cercetărilor legate de cazul Rasputin.

Mai târziu, au găsit cadavrul lui Rasputin sub gheaţa Nevei. Ţarina a avut o depresiune nervoasă, nu putea să conceapă viaţa fără sfântul ei apărător. Ofiţeri superiori de la poliţie s-au anunţat la prinţul Iusupov şi l-au întrebat dacă nu ştie ceva despre moartea călugărului Rasputin. Nu ştia, în seara aceea nici nu-l văzuse.

Mulţumindu-se cu acest răspuns, ofiţerii au închis cazul. Se înţelege, dintr-un ordin venit de sus.

Atentatorii au, trebuit totuşi să-şi primească pedeapsa pentru fapta lor. Ţarul Nicolae al II-lea l-a surghiunit pe Dmitri Paylovici într-un sătuleţ din apropierea graniţei cu Persia „prinţul Felix Felixovici Iusupov a trebuit să plece în Ucraina, la una dintre moşiile sale, nu departe de Kiev, unde a stat până la Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie. împreună cu poliţia şi cu ministrul de interne, Protopopov, familia ţaristă a-reuşit să muşamalizeze cazul Rasputin.

La 20 decembrie, după calendarul rus, la dorinţa ţarinei, cadavrul lui Rasputin a fost transportat la Ţarskoe Selo. Sora Akulina de la mănăstirea Ohtoi a pregătit cu grijă cadavrul, aşezându-l într-un sicriu de argint. L-au înmormântat a doua? i în parcul reşedinţei ţarilor. A avut loc o mică ceremonie de familie, pentru care ţarul Nicolae a venit tocmai de la Moghilev, unde participa la importante tratative purtate cu comandanţii armatelor aliate în legătură cu planurile de măsuri strategice ce urmau a fi luate pe fronturile de luptă. I-a lăsat pe generali să aştepte şi a venit să-şi ia un ultim rămas bun de la genialul şarlatan Rasputin.

Paznicul lămpilor ţarului a fost un om de nimic şi nicidecum un sfânt făcător de minuni. După moartea lui au început să circule fel de fel de poveşti, cum că omul lui Dumnezeu a rezistat şi unei otrăvi atât de puternice cum este cianura de potasiu. După afirmaţia lui Felix Iusupov, Rasputin mâncase şi băuse o cantitate atât de mare, încât ar fi trebuit să cadă mort pe loc. Întrucât Rasputin nu avea darul de a face minuni pe propriul Bău trup, nu există decât o singură explicaţie: zahărul din vin şi din prăjituri a anihilat efectul cianurii de potasiu, neutralizând-o din punct de vedere chimic. Rasputin a avut puternice crampe stomacale, dar n-a murit imediat.

Atentatorii care l-au înlăturat pe omul ţarinei nu erau adepţi ai progresului şi, cu siguranţă, nu erau nişte revoluţionari. Dimpotrivă, ceea ce i-a împins la eliminarea influentului călugăr a

fost dorința de a sprijini tronul tarului care se clătina. Efortul lor nu a ajutat la nimic. La începutul anului 1917 nu se găsea nimic de mâncare; oamenii se agitau, fluturau lozinca: Pâine și pace! Veniră apoi evenimentele din februarie, iar la 3 aprilie Lenin s-a întors din străinătate. Cu o lună de zile mai înainte revoluționari, studenți și soldați au năvălit în parcul reședinței țarului; au deschis mormântul lui Rasputin și au ars rămășițele sfântului diavol în pădurea Paskarevski. Acesta avea să fie sfârșitul marelui șarlatan. Câteva luni mai târziu răsună salva de pe crucișătorul „Aurora" și revoluționarii începură marșul asupra Palatului de iarnă.

După aproape douăzeci de ani, atentatul împotriva lui Rasputin a avut un final judiciar. S-a creat o situație neobișnuită. În fața juriului unui tribunal londonez, ucigașul a făcut mărturisiri în legătură cu fapta sa, pentru care nu fusese niciodată judecat, iar onorabilii oameni ai legii au ascultat recunoașterile lui fără a le lua în seamă.

Prin anii treizeci, societatea americană Metro-Goldwin-Mayer a turnat un film cu o montare fastuoasă despre viața și moartea. Iu Rasputin, făcătorul de minuni. El a rulat, bucurându-se de un succes uriaș, pe ecranele multor lari din Europa, sub titlul „Smintitul călugăr Rasputin". Inspirându-se din evenimentele reale, scenaristul a lăsat neschimbate numele personajelor care nu mai erau în viață, dar în locul prințului Iusupov și al soției sale, în film apărea cuplul soților Pavel Chegodieff, prințul, și Natașa, prințesa. Producătorii au optat, pentru această soluție din rațiuni juridice ușor de înțeles: prințul Iusupov și soția sa, Irina, trăiau în emigrație și, în calitatea lor de ultimi membri ai familiei țarului, aveau în Occident o anumită poziție socială. Precauția realizatorilor filmului nu a ajutat însă la nimic.

La începutul anului 1934, Irina Alexandrovna Iusupova înaintă unui tribunal din Londra o plângere de domnie prin care cerea retragerea imediată a filmului de pe ecrane și plata unor despăgubiri. Ea se identifica cu prințesa Natașa, care, în film, devine amanta lui Rasputin, înșelându-și soțul. În realitate,

prinţesa Irina nu s-a întâlnit niciodată cu Rasputin. Această infidelitate conjugală trebuia să slujească la motivarea atentatului. Potrivit versiunii din film, prinţul l-ar fi ucis pe Rasputin nu numai din motive politice, – ci şi din gelozie.

După aproape douăzeci de ani, la 27 februarie 1934, în faţa unui tribunal londonez s-a derulat din nou cazul atentatului împotriva paznicului lămpilor ţarului. Martorii au prezentat iarăşi tot ce s-a întâmplat atunci. Procesul nu a adus elemente noi, dar câteva depoziţii» aveau să contribuie la conturarea şi mai amănunţită a portretului omului lui Dumnezeu şi să ajute la explicarea unei realităţi de neînţeles: cum a fost cu putinţă ca un ţăran incult din fundul Siberiei să ajungă o personalitate atât de proeminentă?

Maurice Paléologue, ambasadorul francez la Moscova, a declarat că o prinţesă rusă, al cărei nume nu voia să-l divulge, îi mărturisise următoarele: „Din punct de vedere fizic, Rasputin este respingător. Are mâini murdare, unghii negre, mustăţi neîngrijite, dar, cu toate acestea, este atrăgător. Are un temperament ieşit din comun şi o fantezie fără margini. Uneori este de-a dreptul spiritual. Reuşeşte să vorbească în parabole şi are o înclinaţie profundă spre lucrurile misterioase".

Astea să fi fost oare toate atuurile care i-au permis lui Rasputin să facă o carieră atât de ameţitoare? în faţa tribunalului din Londra s-au auzit iarăşi glasuri care spuneau că nu se poate ca Rasputin să nu fi recurs la sugestie, la hipnoză, că el însuşi a fost probabil convins de darurile lui supranaturale şi că reuşea să transmită şi celorlalţi credinţa lui. Altfel cum s-ar putea explica faptul că oameni cu o educaţie aleasă i se supuneau orbeşte?

Ucigaşul lui Rasputin a depus ca martor al împrejurărilor din acea noapte. Cu calmul şi prestanţa care îi erau proprii, el a relatat tribunalului cum i-a oferit bărbatului sfânt prăjituri otrăvite şi i-a turnat în pahar vin cu otravă, cum l-a împuşcat după aceea cu pistolul. Şi în completarea tabloului acelei nopţi a mai adus un ultim detaliu.

Judecătorul:

— Și cum l-ați ucis în cele din urmă pe Rasputin?

Iusupov:

— Purișkevici a mai tras asupra lui încă trei gloanțe, dar numai unul l-a nimerit.

„Judecătorul:

— Și atunci a murit?

Iusupov:

— Nu, încă nu.

Judecătorul:

— L-ați omorât, deci, dumneavoastră?

Iusupov:

— Da, l-am lovit cu patul armei. Până la el n-am ucis pe nimeni, dar în cazul lui Rasputin am considerat că este de datoria mea să o fac. Și am făcut-o!

Această mărturie avea să lămurească și ultimul lucru în legătură cu care existau mai multe versiuni. Cadavrul lui Rasputin era plin de vânătăi, fața de asemenea. Avea craniul spart și la autopsie *se* reieșit că, în timp ce se găsea sub gheața Nevei, nimic nu i-ar fi putut lăsa aceste urme…

În fața tribunalului londonez, prințul Iusupov a mărturisit fapta sa, judecătorul i-a interogat cu interes pe eroii crimei, a găsit vinovată societatea cinematografică Metro-Goldwin-Mayer pentru că, prin scenele intime cu prințesa Chegodieff, a adus prejudicii prințesei Iusupova și a condamnat-o să plătească reclamantei o despăgubire de 25.000 de lire sterline.

Acesta a fost ultimul și cel mai răsunător ecou pe care l-a avut atentatul împotriva paznicului lămpilor țarului, întrucât se presupune că soții Iusupov aveau pungă comună, prințul Iusupov a fost deci primul și ultimul atentator care nu numai că n-a fost condamnat și pedepsit pentru crima sa, ci pe deasupra a mai și câștigat!

14
Onorabilul domn asasin

De patru ani se luptau armatele statelor europene, lăsând pe câmpurile de luptă milioane de morţi. America se hotărî să trimită în Europa forţe proaspete. În Rusia revoluţia din Octombrie ieşise victorioasă. Înfometată de blocadă, Germania era îngenuncheată. Venise sfârşitul războiului, oamenii se bucurau, dar se şi agitau.

La Kiel izbucnise revoluţia marinarilor, pe navele marinei lui Wilhelm al II-lea îşi făcură apariţia steaguri roşii. împăratul înţelese în sfârşit că pentru el se îngroşa gluma, de aceea, la 9 noiembrie 1918, abdică şi fugi în Olanda neutră. Monarhia austro-ungară se prăbuşise încă mai înainte…

Războiul se sfârşise, izbucnise revoluţia. Cu două zile înainte ca împăratul să renunţe la tron, Kurt Eisner, ziarist de orientare radical-socialistă, organiză la München o lovitură de stat, apoi valul revoluţionar se întinse asupra întregii ţări. Membrii organizaţiei „Spartacus", printre care Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Wilhelm Pieck şi alţii, s-au întrunit de Anul Nou şi au fondat Partidul Comunist din Germania, care avea să devină forţa conducătoare a revoluţiei.

Peste numai zece zile însă, în jurul capitalei au început să se strângă unităţi militare, pe străzi mărşăluiau detaşamente de voluntari. Noske, social-democrat şi deputat în parlamentul imperial, şi-a schimbat veşmintele şi convingerile şi a pătruns în Berlin în fruntea corpurilor. Înarmate, în calitate de împuternicit pentru apărarea republicii. Oamenii lui au. ocupat redacţiile şi tipografiile, în faţa revoluţiei se găseau dintr-odată trei mii de soldaţi înarmaţi, ceea ce reprezenta o forţă greu de biruit.

Unii au fugit, alţii au rămas. Karl Liebknecht şi Rosa Luxemburg au fost obligaţi să treacă în ilegalitate. Organizaţia le-a pregătit o ascunzătoare sigură, dar ofiţerii imperiali au reuşit să le dea de urmă. Două zile mai târziu avea loc prima crimă politică dublă de după război, care a zguduit întreaga lume, atât de dornică de pace.

La 16 ianuarie în ziarele berlineze de dimineaţă a apărut ştirea arestării lui Liebknecht. Redactorul se referea la un articol din „Rote Fahne”, cotidianul Partidului Comunist din Germania, în care Liebknecht declara că nu renunţă la conducerea spartachiştilor, că fruntaşii comunişti nu au fugit, ci vor continua lupta până la victoria finală. După aceea, au început să-l caute.

Karl Liebknecht fusese adeseori, şi înainte de aceasta, destul de imprudent. În viitoarea luptei, el uita că trebuie să fie vigilent, fapt pe care Rosa Luxemburg nu înceta să i-l reproşeze. Dar în cazul acesta, amândoi au subapreciat pericolul. Chiar în acea seară a început să circule printre locuitorii din Wilmersdorf vestea că Liebknecht se ascunde la nişte cunoştinţe de ale lui, la soţii Markussohn, în casa cu numărul 43 de pe Mannerheim Strasse. Vestea ajunse şi la urechile agenţilor informatori. L-au arestat, l-au urcat într-o maşină şi L-au transportat în apropiere de grădina zoologică din Berlin, la hotelul Eden, pe care şi-l alesese drept sediu divizia de gardă de cavalerie şi puşcaşi. Chiar de la început Liebknecht îşi negă identitatea, dar în timpul percheziţiei corporale s-au găsit asupra lui câteva scrisori purtând pe plic numele şi adresa lui pe lenjerie avea cusută monograma, şi, în plus, era cunoscut din apariţiile sale în public. La confruntare, martorii au declarat că este, într-adevăr, Karl Liebknecht.

În ziua respectivă în ediţiile de seară ale ziarelor berlineze a apărut ştirea bestialei crime: Karl Liebknecht şi

Rosa Luxemburg au fost asasinaţi! Potrivit relatării semioficiale a cazului, apărută în „Vossische Zeitung”, Karl Liebknecht fusese împuşcat în timp ce încerca să fugă de sub escortă, iar Rosa Luxemburg pe când era dusă spre locul de detenţiune preventivă. Redacţia deţinea aceste informaţii direct de la ofiţeri ai comandamentului diviziei gărzii de cavalerie. Era deci o ştire oficială şi, cu toate acestea, neobiectivă. După cum se va vedea mai târziu, ea a fost dictată chiar de asasini pentru a se pune la adăpost de orice răspundere în legătură cu crima săvârşită.

Ziarul „Freiheit” publică declaraţia unui martor ocular care,

în timpul crimei, se aflase în faţa hotelului Eden. „Ştirea referitoare la felul cum au murit doctorul Liebknecht şi Rosa Luxemburg nu corespunde adevărului. Amândoi au fost ucişi în faţa hotelului de soldaţii instigaţi la crimă de ofiţerii lor. Pe Liebknecht l-a lovit cineva cu patul armei, a doua lovitură primind-o chiar în clipa când era împins în maşină. În urma acestei lovituri a căzut la pământ. Despre mulţimea de oameni caré s-ar fi aflat în faţa hotelului nici vorbă nu poate fi, strada fiind închisă la ambele capete".

Un alt martor ocular a relatat aceleaşi evenipiente, iar ziarul „Freiheit" a publicat în ziua următoare declaraţia acestuia: „Crima a fost săvârşită de soldaţi, sub comanda ofiţerilor lor, şi nu de către mulţime. Toţi cei care se aflau în hotel, inclusiv personalul hotelului, pot declara că, în momentul respectiv, în faţa clădirii nu se afla niciun fel de mulţime".

Acest martor mai dădu în „vileag încă un element şi nu dintre cele mai puţin importante. „După ce totul a luat sfârşit şi în ziare apăruse deja versiunea semioficială privind modul cum s-au desfăşurat evenimentele, directorul hotelului a convocat tot personalul, a citit în faţa lor articolul şi a spus că nu sfătuieşte pe nimeni să relateze în alt fel cele întâmplate. N-a reuşit însă să-i sperie pe toţi, căci unii dintre lucrătorii hotelului au afirmat că soldaţii au fost cei care i-au maltratat pe Liebknecht şi pe Roza Luxemburg. Pe Liebknecht l-au împuşcat apoi în maşină. Roza Luxemburg îşi pierduse cunoştinţa când au scos-o din hotel, poate era deja moartă. Seara, când şoferul s-a înapoiat la hotel, a declarat că i-au aruncat cadavrul într-un canal".

Trebuia să se întreprindă unele acţiuni de urmărire a asasinilor, în faţa opiniei publice lucrurile nu puteau fi totuşi trecute sub tăcere, şi astfel Joms, consilierul suprem al tribunalului militar, a emis un ordin de începere a cercetărilor în legătură cu cele două asasinate. Nu se grăbea cu deschiderea procesului şi nici cei suspectaţi nu aveau vreun interes să se fixeze un termen mai apropiat. Erau ţinuţi într-o puşcărie elegantă, unde prietenilor le era permis să-i viziteze şi unde locotenentul Wilhelm Canaris, şeful de mai târziu al serviciului secret al lui Hitler, îi ţinea la

curent cu mersul cercetărilor. Ziariştii erau preocupaţi de reconstituirea evenimentelor din noaptea aceea şi au ajuns la concluzia că ofiţerii au jucat un joc nu tocmai regulamentar.

Era neîndoios că n-a fost vorba de o întâmplare şi nici de o mulţime dezlănţuită, ci de o acţiune planificată şi pregătită minuţios dinainte. Era limpede de ce a luat-o maşina pe un drum dosnic, părăsit şi neluminat, precum şi de ce nu întâmplător motorul S-a oprit tocmai în locul cel mai întunecos şi imediat după săvârşirea faptei a fost din nou pus în funcţiune, iar şoferul, pornind cu viteză maximă, a putut duce cadavrul lui Liebknecht la un loc păzit, unde corpul neînsufleţit al omului politic a fost predat ca fiind al unui bărbat necunoscut.

Reconsiderându-se împrejurările reiese că şi afirmaţia potrivit căreia Liebknecht, care era grav rănit, ar fi încercat să fugă, deşi, după ce fusese lovit cu patul puştii, abia se putea ţine pe picioare, este lipsită de logică. Asasinii au oprit într-un loc pustiu, l-au scos pe Liebknecht din maşină, l-au dus pe un drum lăturalnic şi aici, cu sânge rece, l-au împuşcat.

Lovitura mortală i-a dat-o căpitanul Pflugk-Harttung, al cărui complice era soldatul Runge. Acesta trebuia să se înapoieze cât mai repede la hotel. Aici s-a postat în faţa intrării împreună cu colegul său, Träger. Locotenentul Vogel şi escorta lui au scos-o pe Rosa Luxemburg din holul, hotelului şi, prin uşa turnantă, au ieşit în stradă, unde Runge, agitat, a lovit-o pe arestată în cap cu patul armei. Femeia a căzut şi, în timp ce zăcea la pământ, Runge i-a mai aplicat o lovitură puternică. Nu mai mişca. Aşa au băgat-o în maşină şi au pornit. În timpul cursei locotenentul Vogel a tras un glonţ în Rosa Luxemburg, care poate în momentul acela să fi fost deja moartă. După aceea i-au aruncat cadavrul într-un canal. Ei au afirmat însă că mulţimea dezlănţuită a smuls-o din maşină şi a dus-o într-o direcţie necunoscută. Era o minciună sfruntată. Nicăieri nu se afla nicio mulţime, nimeni nu putea bănui dacă şi încotro va pleca maşina cu femeia arestată.

În timpul cercetării cazului, pe care ofiţerii plănuiau să-l muşamalizeze, un rol important l-au jucat ziariştii din redacţia

ziarului comunist „Rote Fahne”. Aceştia au căutat martori, ale căror depoziţii le-au publicat, dovedind vinovăţia locotenentului Vogel, care aruncase cadavrul Rosei Luxemburg în canal. Tot ei au reuşit să strângă dovezi şi fapte sub a căror greutate ofiţerul a fost nevoit să-şi recunoască vinovăţia, iar judecătorul să emită un mandat de arestare împotriva lui. O singură dată, la început, Vogel a declarat că nu este el asasinul. Spre sfârşitul lui februarie au fost arestaţi şi ceilalţi ofiţeri.

În ziua de 8 mai 1919 în faţa tribunalului militar se aflau şapte acuzaţi: soldatul Otto Runge, căpitanul Horst von Pflugk-Harttung, locotenentul de marină Ulrich Rittgen şi locotenentul Rudolf Liebmann, toţi acuzaţi de a-l fi ucis cu premeditare pe doctorul Karl Liebknecht, precum şi locotenentul Kurt Vogel, acuzat de asasinarea Rosei Luxemburg…

Tribunalul militar era prezidat de Ehrhardt, consilier al tribunalului militar, asistat de Mayer, de asemenea consilier al tribunalului militar, locotenentul Wilhelm Canaris şi doi delegaţi ai diviziei gărzii de cavalerie, Ernst şi Chimilewski. Acuzarea era reprezentată de Joms, consilier al tribunalului militar.

Dezbaterile au început în jurul orei nouă dimineaţa, dar treizeci de minute mai târziu cei câţiva ziarişti cărora li se permisese accesul în sala de şedinţe au înţeles că sunt spectatorii unei farse bine regizate.

Pentru asasinarea celor doi comunişti, soldatul Otto Runge a apărut din nou în faţa tribunalului în anul 1945, după înfrângerea Germaniei naziste. Depoziţia sa a împovărat şi mai mult contul răposatului, la acea dată, şef al serviciului secret al lui Hitler. Cu numai cinci zile înainte de începerea dezbaterilor, Canaris i-a înmânat lui Vogel un paşaport fals, lucrat perfect, cu numărul 2 575, pe numele Kurt Welsen. Lui Runge i-a dat de asemenea acte false şi o mie de mărci pentru drum. S-a străduit atât de mult să-l scoată pe Vogel din închisoare, încât diligenţele lui. nu puteau trece neobservate nici de cei mai puţin perspicace gardieni. Vestea s-a răspândit, iar Canaris a trebuit să fie arestat. A fost însă pus în libertate în aceeaşi zi. Atât de imparţiali erau deci

unii dintre asistenţii tribunalului în comportarea faţă de criminali! De asemenea, preşedintele Ehrhard i-a instruit cât a putut mai bine pe-acuzaţi, sau le-a sugerat răspunsuri care erau în avantajul lor.

Preşedintelui tribunalului:

— În timpul cursei, Liebknecht s-a simţit mai bine şi v-a venit ideea să-l duceţi cât mai repede la locul de detenţiune preventivă, nu-i aşa?

Runge:

— Da.

Preşedintele tribunalului.

— De ce aţi ales un drum ocolit?

Runge:

— Am mai explicat o dată. Arestarea avusese loc cu câteva ore mai înainte. Trebuia să mă gândesc la o eventuală ripostă. Şi chiar dacă adversarul nu ar fi putut reţine amănuntele drumului, trebuia să presupună că este dus spre Moabit…

A fost interogat Vogel, apoi din nou căpitanul Pabst şi alţi opt martori. Repetau mereu aceleaşi lucruri, străduindu-se să învăluie în ceaţă tabloul real al crimei. După aceea, se prezentă la bară pentru a depune mărturie doctorul Walter Grützner şi, cu câteva fraze, răsturnă edificiul înjghebat până atunci cu atâta trudă. Până cu trei zile după săvârşirea crimei el deţinuse funcţia de comandant al detaşamentului de pază de la hotelul Eden. Când a luat în primire serviciul de la locotenentul Sander, îl aştepta o surpriză („Domnul locotenent Sander m-a luat deoparte şi mi-a şoptit că ar vrea să mă roage – dacă îmi amintesc bine, din ordinul domnului căpitan Pabst – să vorbesc cu grupa să depună mărturii inteligente…”

Walter Grützner era de profesie jurist, el a refuzat să execute ordinul şi a atras atenţia că atitudinea căpitanului Pabst constituie un îndemn condamnabil la mărturie falsă. Locotenentul Sander, pe care tribunalul a trebuit de asemenea să-l interogheze, a confirmat spusele lui Grützner, făcând doar precizarea că ordinul i-l dăduse căpitanul Pflugk-Harttung, şi nu Pabst.

Ceilalţi martori şi-au jucat rolurile după indicaţiile regizorului: de crima împotriva Rosei Luxemburg se făcuse vinovat locotenentul Kurt Vogel. Ei au afirmat că din ordinul lui soldaţii au aruncat cadavrul în Landwehrkanal, în depoziţia lui Vogel s-au intercalat şi unele lucruri suspecte. Astfel, el a recunoscut că lângă şofer se mai afla un om, dar n-a viut să dea în vileag numele acestuia.

Din procesul verbal cuprinzând interogatoriile martorilor demnă de atenţie este şi depoziţia lui Alker, care capătă o deosebită importanţă pentru epilogul ce avea să se desfăşoare la o jumătate de secol după săvârşirea crimei. Alker declarase în anul 1919:

„Maşina s-a pus în mişcare. În acel moment pe scara din spate a sărit un soldat şi, mai înainte ca maşina să facă zece metri, a lovit-o din nou pe doamna Luxemburg. După ce maşina a parcurs vreo sută de metri s-a auzit o împuşcătură. M-am înapoiat la soldaţii de pază. Peste o oră s-a întors şi Runge. Tot atunci s-a întors şi detaşamentul care, mai mult ca sigur, îl transportase pe doctorul Liebknecht. Soldaţii se certau între ei cu glas tare, aveau două sticle cu vin şi câteva sute de ţigări pe care şi le «au împărţit. M-am dus şi eu la masa lor şi i-am întrebat dacă doctorul Liebknecht a murit cu adevărat. Unul dintre. camarazi mi-a spus că e ciuruit ca o strecurătoare. Am întrebat cine le-a dat vin şi ţigări. Mi-au spus că le-au primit de la ofiţeri…”

În cuvântul de închidere, acuzatorul public Joms încercă să dovedească că-şi merită pintenii. Solicită circumstanţe atenuante, deşi încheie, prin a cere pedepsirea severă a asasinilor. În realitate, el se situa de partea lor. Alocuţiunea rostită reprezenta o adevărată pledoarie în sprijinul criminalilor.

„Trebuie să recunoaştem tuturor acuzaţilor, ca circumstanţe atenuante, integritatea lor anterioară, aprecierile de serviciu deosebit de favorabile făcute de superiori. Totodată trebuie să ţinem seama că pe toată perioada războiului ei au luptat pe front. Din păcate, domnilor, războiul estompează graniţa dintre noţiunea de bine şi cea de rău şi dintre ceea ce este moral şi ceea

ce este imoral… O viaţă de om nu are prea mare preţ. Revoluţia din ţara noastră nu a contribuit la creşterea nivelului moral al oamenilor. Trebuie să avem în vedere şi starea nervilor noştri, a noastră a tuturor, pentru că nu trăim în condiţii normale. Putem fi încredinţaţi că niciunul dintre acuzaţi nu a fost mânat la comiterea acestor fapte de mobiluri meschine şi necinstite şi că ele au avut loc într-o perioadă agitată, pornind de la o greşită înţelegere a intereselor politice".

Runge şi Vogel ce au fost condamnaţi la câte patru ani închisoare şi au fost scoşi din armată. Ceilalţi, de la tribunal au plecat acasă.

Actul al doilea al tragediei s-a jucat cu o jumătate de secol mai târziu. Ziaristul vest-german Ertel a început să studieze documentele acelei vremi, vrând să scrie un scenariu pentru un film documentar de televiziune, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la săvârşirea dublului asasinat politic. Concluzia la care a ajuns era de necrezut. Condamnatul, locotenentul Vogel, era nevinovat, asasinul fiind cu totul altcineva, un om care trăieşte şi astăzi liniştit în Republica Federală Germania.

Dar să mai aruncăm o privire asupra evenimentelor de atunci, de data aceasta cu optica imparţială a generaţiei pentru care anul 1919 înseamnă deja istorie. Hotelul Eden din Berlin devenise statul-major al unităţilor contrarevoluţionare, formate din rămăşiţele membrilor tuturor armelor posibile, de la marinari până la vânători. Comandantul acestei formaţii eterogene, care pornise spre capitală pentru a o apăra de revoluţia roşie, era general-locotenentul Bernhard von Hoffman, un om bolnav şi istovit. Avea un locţiitor abil în persoana căpitanului de stat-major Waldemar Pabst, care urmărea să se facă apreciat de noul regim. El a fost cel care a hotărât să se descotorosească de Karl Liebknecht şi de Rosa Luxemburg printr-o crimă. Nu avea însă destul curaj pentru a realiza singur acest plan, de aceea i-a vârât soldatului Runge în buzunar o hârtie de o sută de mărci contra căreia soldatul trebuia să săvârşească în locul lui această faptă murdară. De aceea îşi dădea atâta silinţă Otto Runge, de aceea era

atât de grăbit să se întoarcă la hotel, pentru a prinde escorta care o ducea pe Rosa Luxemburg şi a-şi plăti cei treizeci de arginţi.

Cine a ucis-o, aşadar, pe Rosa Luxemburg? Toate depoziţiile acuzaţilor şi ale martorilor se învârt în jurul unui necunoscut, care a sărit pe scara maşinii în timp ce era în mers. La scurt timp după aceea s-a auzit o împuşcătură. Abia în cursul investigaţiilor penale, care au avut loc în anul 1922, şoferul acelui automobil, Janschkow, a avut curajul să vorbească. El a declarat: „Persoana în cauză era locotenentul de marină Hermann Wilhelm Souchon".

Acesta este asasinul Rosei Luxemburg.

I s-a trimis o citaţie să se prezinte în faţa tribunalului, dar el nu s-a prezentat, preferând să se mute la repezeală în Austria. Anchetatorul s-a mulţumit cu această constatare şi a clasat dosarul. Nici măcar nu a încercat să ceară oficialităţilor austriece extrădarea criminalului.

Astăzi, la o vârstă foarte înaintată, Waldemar Pabst trăieşte în Republica Federală Germania. Întrucât, conform legilor vest-germane, crima asasinării lui Liebknecht şi a Rosei Luxemburg este de mult prescrisă, în anul 1959 el a făcut mărturisiri publicistului Günther Nollau.

Waldemar Pabst, despre care ziariştii afirmă că are o formă de scleroză foarte avansată, nu a încercat să ascundă adevărrul şi a recunoscut că el a fost iniţiatorul dublului asasinat, arătând şi motivele care l-au condus la tragica hotărâre. A mărturisit că i-a auzit de câteva ori pe cei doi vorbind la adunări publice, ştia cât de convingătoare le erau luările de poziţie şi şi-a dat numaidecât seama că de partea contrarevoluţiei nu se aflau personalităţi de talia lor, care ar fi putut să-i concureze. De aceea, a hotărât să-i lichideze pe cei doi adversari periculoşi. Când s-a ivit prilejul, el devenind comandantul diviziei de gardă de cavalerie, a dat ordin ca fruntaşii revoluţionari să fie arestaţi şi închişi în hotelul Eden, fără intenţia de a-i transporta într-o detenţiune preventivă la închisoarea Moabit. Conform planului dinainte stabilit, Rosa Luxemburg a fost împuşcată de Hermann Souchoh, pe atunci locotenent de marină, la o întretăiere de străzi, nu departe de

hotelul Eden. Niciodată nu se reuşise să se dovedească cu certitudine că asasinul ar fi Kurt Vogel. A rămas lotuşi o enigmă: de ce a tăcut Vogel cu atâta îndărătnicie?

Asasinul Rosei Luxemburg trăieşte în Germania occidentală şi, pentru că, după lege, nu i se mai poate întâmpla nimic, în prezent se judecă cu un studio de televiziune pentru filmul documentar pe care l-a difuzat cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la săvârşirea acestei crime politice şi solicită, prin tribunalul local din Stuttgart, suma de douăzeci de mii de mărci drept despăgubire pentru pângărirea bunei sale reputaţii.

Dar şi această acţiune judiciară, chiar dacă de astă dată s-a desfăşurat în straie civile, a adus noi mărturii cu privire la metodele contrarevoluţionarilor fascişti din anul 1919. La recentul proces de la Stuttgart a depus mărturie şi baronul Albert Wechmar, care în anul 1919 era locotenent într-un detaşament al gărzii de cavalerie de la hotelul Eden. El a fost de faţă când escorta militară i-a scos din hotel pe cei doi arestaţi şi când a plecat cu ei. Iată ce a declarat Albert Wechmar în anul 1970:

„În seara aceea, precum şi mai târziu, atât printre ofiţerii de la hotelul Eden, cât şi în rândurile personalului hotelului se spunea că un anume locotenent Souchon a sărit pe scara maşinii care o transporta pe Rosa Luxemburg şi a împuşcat-o".

…Şi totuşi onorabilul domn asasin trăieşte nepedepsit.

15
Prorocul din Schwabing

Războiul se încheiase prin înfrângerea Germaniei. „Freikorps"-urile înăbuşiră la Berlin revoluţia spartachiştilor, în Bavaria, unde până atunci domnise formal Ludovic al III-lea, în seara zilei de 7 noiembrie 1918 a avut loc la Theresienwiese o mare întrunire a socialiştilor. Monarhia a căzut, Bavaria a devenit republică, iar în fruntea guvernului a fost instalat Kurt Eisner.

Unii îi admirau curajul, nu era o treabă uşoară să preiei conducerea într-o perioadă atât de tulbure, alţii erau de părere că

este un visător naiv, un literat romantic, care şi-a pierdut judecata, împins de dorinţa de a se vedea instalat în fotoliul şefului guvernului. Ţara era total sleită, magazinele erau goale, nu se găsea îmbrăcăminte, nici încălţăminte, oamenii nu aveau ce mânca, nu apăreau ziarele. Cei care aveau mai multă minte au tras obloanele. Şi-au închis porţile şi teatrele. Oamenii se zăvorau în case, se temeau să iasă pe străzi, nimeni nu ştia ce surprize îi rezerva ziua de mâine, viitorul îi îngrozea pe toţi. Numai redactorului Kurt Eisner, om de cincizeci şi unu de ani, nu-i era teamă. El a preluat conducerea guvernului cu un elan neobişnuit.

Era mic de statură şi arăta ca un boem din cartierul Schwabing al artiştilor din München. Purta o barbă, care-i flutura în vânt ca unui proroc. Venise la München de la Berlin, era deci un străin. Câteva semestre urmase cursurile unei şcoli superioare, apoi lucrase într-o redacţie, mai întâi la cotidianul social-democrat „Vorwärts", apoi ca foiletonist la „Münchener Post".

Se întâlnea cu literaţi radicali de stânga, iar în ianuarie 1918 a luat cuvântul la o adunare publică în faţa muncitorilor din München, chemându-i la grevă. A fost arestat şi acuzat de trădare de ţară. Nu i s-au scos cătuşele decât în momentul când a fost propus candidat la un post de senator din partea partidului social-democrat in – dependent.

A izbucnit revoluţia şi Consiliul soldaţilor şi muncitorilor din München, l-a ales preşedinte al consiliului de miniştri şi, totodată, ministru al afacerilor externe. Părerile erau împărţite în ceea ce priveşte capacitatea lui de ţi face faţă celor două funcţii, care implicau atâta răspundere. Kurt Eisner n-a avut însă timp să-şi arate calităţile sale de om de stat. – Un lucru e cert. Guvernul lui n-a reuşit să readucă ui ţară ordinea şi. calmul, că îmbunătăţească situaţia din domeniul aprovizionării, să procure oamenilor îmbrăcăminte şi încălţăminte. Prin oraşe se auzeau împuşcături, se prăda ca-n codru. Din cauza stării de incertitudine, se răspândi zvonul că, în loc să se îngrijească de rezolvarea problemelor interne, Eisner este preocupat de nişte relaţii politice externe fără însemnătate. Se pregătea pentru tratative de pace cu Franţa şi

tocmai în legătură cu aceasta voia să dea publicităţii unele documente din dosarele consilierului bavarez de legaţie von Schön, din perioada atentatului de la Sarajevo şi a declarării războiului. Din acestea reiâşea că Germania este iniţiatoarea conflictului mondial şi că, prin urmare, ea trebuie să poarte toată răspunderea pentru pagubele pricinuite şi să ia asupra ei povara reparaţiilor. Prin reprezentanţii ei, Republica bavareză pregătea pentru întreaga Germanie condiţiile unor tratative de pace, care să apere ţara de tot ce i se putea întâmpla mai rău.

Prin declaraţia sa, şeful guvernului bavarez făcea să se agraveze şi mai mult situaţia de haos politic care exista în Germania din acea vreme. De aceea, când şi-a expus planul la Congresul internaţional al socialiştilor de la Berna, împotriva lui să ridicat un adevărat val de opoziţie, iar ministrul de externe berlinez a protestat vehement împotriva declaraţiei lui. Cu toate acestea, Kurt Eisner nu s-a speriat şi a întrerupt relaţiile cu Berlinul. Se-nţelege că pe zi ce trecea pierdea tot mai mult simpatia opiniei publice; condiţiile de viaţă nu se îmbunătăţiseră, starea de nesiguranţă persista, guvernul nu se îngrijea să astâmpere foamea oamenilor.

În ianuarie 1919 au avut loc alegeri. Partidul independenţilor, reprezentat în guvern de Kurt Eisner, a obţinut numai 2,5% din voturi, adică doar trei locuri din o sută şaptezeci. Dar nici acest insucces nu l-a abătut pe Eisner din drumul său. Fusese înfrânt, dar nu renunţă la funcţia sa şi chiar în prima sesiune a parlamentului local se avântă din nou la luptă. La 11 ianuarie avea să se hotărască viitorul Republicii bavareze şi al lui Kurt Eisner. Numai că nimeni nu bănuia care va fi acesta.

În jurul orei 10, Kurt Eisner ieşi din clădirea Ministerului Afacerilor Externe. Era însoţit de secretarul său, Fachenbach, şi de un soldat care trebuia să-i asigure securitatea personală. Când a ieşit în strada Promenadei l-a ajuns din urmă un tânăr. Acesta a scos pistolul şi a tras trei gloanţe. Preşedintele guvernului Republicii Bavaria a căzut, atentatorul îl nimerise drept în cap. Soldatul a ridicat piedica armei şi a tras şase gloanţe asupra

atentatorului, care de asemenea a căzut la pământ.

Kurt Eisner murise. Atentatorul a fost dus mai întâi la direcţia poliţiei, care se afla în apropiere, şi apoi la clinica universitară de chirurgie a profesorului Sauerbruch. Acesta îl operă şi-i salvă viaţa. Chiar în aceeaşi seară atentatorul şi-a recăpătat cunoştinţa.

Cel care trăsese era contele Anton von Arco-Valley, un bărbat foarte scund, în vârstă de douăzeci şi doi de ani.

După război slujise în armată cu gradul de locotenent al unui regiment de cavalerie. Convingerile l-au determinat să-l asasineze pe şeful guvernului cu a cărui politică nu era de acord. Dorea să-l elimine definitiv din viaţa publică. Eisner pierduse mai demult încrederea opiniei publice, dar, în calitate de victimă a atentatului, a devenit un erou. La amiază în întreg Münchenul a fost declarată o grevă generală, iar seara a trebuit să fie introdusă starea de urgenţă.

Mulţi socoteau că cel care avea de câştigat de pe urma morţii lui Eisner este, în primul rând, adversarul său politic, ministrul Erhard Auer. Vestea despre atentat ajunse la sesiunea parlamentului local. La numai câteva minute de la săvârşirea atentatului, în sala parlamentului a intrat Fachenbach, secretarul lui Eisner, şi a relatat cele întâmplate. Auer a, rostit câteva cuvinte frumoase despre fostul său adversar.

Imediat după ce şi-a terminat discursul, în clădirea parlamentului au intrat doi bărbaţi. Aceştia, după cum a reieşit mai târziu, erau măcelarul Alois Lindner şi brutarul Georg Frisch. Lindner, îmbrăcat în uniformă, fără chipiu, a deschis uşa de la intrarea în sală, a alergat spre tribuna de la care vorbea Auer şi, exact în clipa în care ministrul şi-a terminat discursul, a scos pistolul şi a tras asupra lui. Un maior al Reichswehr-ului, însărcinat cu asigurarea securităţii în clădire, s-a aruncat asupra atentatorului, încercând să-l oprească, dar s-a ales şi el cu o rană gravă. Nu l-a putut feri nici pe ministrul Auer, asupra căruia atentatorul a tras alte gloanţe. A căzut victimă şi deputatul Obsel, căruia un glonţ i-a trecut direct prin inimă.

Împușcăturile au provocat panică în sala în care avea loc sesiunea, deputăţii s-au ridicat de la locurile lor încercând să fugă pentru a se pune la adăpost. Câţiva dintre ei au deschis ferestrele şi au sărit în stradă. Atacul din sala în care se desfăşura sesiunea plenară a parlamentului local a fost atât de neaşteptat pentru cei prezenţi, încât nimeni n-a fost în stare să intervină şi – cei doi atentatori şi-au putut vedea liniştiţi de drum, părăsind clădirea. Lindner a trecut peste graniţă în Ungaria, dar mai târziu a fost reţinut cu ocazia unei treceri prin Austria şi arestat. Frisch a dispărut fără urmă, iar poliţia s-a străduit mult timp după aceea să găsească locul unde se ascundea. În cele din urmă aii ajuns amândoi în faţa tribunalului.

Asasinul lui Kurt Eisner a aşteptat mult până să fie judecat. Trecuse un-an de la comiterea atentatului când doctorii s-au hotărât să-l declare răspunzător pentru fapta sa. Contele Arco-Valley s-a prezentat în faţa completului de judecată la 15 ianuarie 1920. Mic de statură cum era, slab, cu ochelari cu rame de aur, părea un student. N-a luat loc pe banca acuzării, i s-a oferit un scaun. Apoi, din depoziţiile acuzatului şi ale martorilor, a început să se contureze tabloul vieţii acestui monarhist declarat.

Avea douăzeci şi trei de ani; Tatăl său, un general bavarez, murise pe vremea când fiul lui era încă la şcoala primară. Apoi a izbucnit războiul, băiatul şi-a luat bacalaureatul şi a fost încorporat la cavalerie. A trecut prin câteva din fronturile primului război mondial, devenind un adevărat ofiţer german, cu toate atributele pe care le implică această noţiune nepopulară. În primul rând, idolatrizarea unei discipline oarbe şi a îngâmfării prusace. Tânărul conte a luptat aşa cum se cerea, obţinând pentru abnegaţia lui decoraţii şi gradul de locotenent. Era mândru de cariera sa militară, plină de succese. Când Germania imperialistă a pierdut războiul, iar soldaţii puterilor învingătoare le-au smuls germanilor epoleţii în negru-alb-roşu, el a plâns de mânie şi de necaz.

În momentul când Ludovic al III-lea a fost silit să demisioneze şi contele Arco-Valley a aflat că regina murise de

durere, a strâns pumnii şi a jurat răzbunare. Pentru toate câte s-au întâmplat trebuie să plătească bolşevicii şi vândutul Eisner, care, prin politica lui, le face jocul. Preşedintele consiliului de miniştri Eisner este un trădător, trebuie să fie pedepsit, spunea el. Contele Anton von Arco-Valleý, care jurase cândva credinţă drapelului german, se simţea legat de acest jurământ şi după înfrângerea armatelor lui Wilhelm. De aceea, luă hotărârea să continue lupta pentru victoria Germaniei pe noi fronturi. A ales crima, întrucât era convins că nu există căi legale pentru a scăpa de acest duşman.

Aidoma multor atentatori fanatici dinainte şi de după el, Arco-Valley nu şi-a tăinuit planul. A vorbit la cazino despre intenţia lui de a ucide, ba s-a destăinuit până şi cameristei lui. Aceasta a râs şi s-a gândit că ceva nu-i în regulă cu tânărul domn. A doua zi i-a pregătit baia şi domnul conte s-a cufundat în cadă, apoi s-a îmbrăcat cu haine călduroase, gândind că la închisoare va fi mai frig, şi-a luat pistolul, s-a aşezat la masă şi pe un sfert de coală a aşternut motivele, după părerea lui suficiente, pentru care Eisner trebuia să moară: a încercat să promoveze dictatura anarhiştilor, era bolşevic şi evreu. Şi nici măcar de origine germană[4] şi, în plus, trădător de ţară. În motivările aduse de contele Arco-Valley se disting trăsăturile de mai târziu ale nazismului, rasismului şi antisemitismului: tot ce nu-i german este râu. Termină de scris, ieşi în stradă şi se duse să-şi întâlnească victima.

În jurul orei nouă ajunse în colţul străzii Promenadei. Lângă clădirea parlamentului local se găsea un grup de oameni. Contele Arco-Valley bănui că sunt spartachişti, i se făcu frică, se întoarse şi porni în întâmpinarea lui Eisner» cu toate că iniţial intenţionase să-l omoare în mod demonstrativ chiar în faţa clădirii parlamentului.

Kurt Eisner apăru pe trotuar însoţit de oamenii săi, contele

---

[4] Eisner se născuse în Austria.— Nota trad.

scoase pistolul din buzunar; ochi şi trase două gloanţe… împuşcăturile l-au speriat pe soldatul care-l păzea. Acesta a început să tragă. Contele Arco-Valley a căzut la pământ şi mai târziu s-a trezit în patul unei clinici chirurgicale.

În cazul contelui Arco-Valley este interesant de urmărit cum a ajuns el la această crimă premeditată. Desigur, Arco-Valley. considera intenţia de a ucide ca pe o problemă oarecare, pregătirile nu l-au tulburat de fel. În seara dinaintea crimei s-a întâlnit cu contele, von Bismarck, cu domnul Mallinckrodt şi cu două doamne, s-a distrat ca de obicei, apoi s-a dus la culcare. Dimineaţa a făcut baie, a telefonat la clădirea parlamentului şi a întrebat când se deschide sesiunea, apoi s-a îmbrăcat şi, printre altele, i-a spus cameristei că se duce să-l ucidă pe preşedintele consiliului de miniştri, Eisner. După comiterea crimei n-a avut nici cea mai mică mustrare de conştiinţă.

Preşedintele:

— Înainte de a înfăptui crima, v-aţi gândit şi la conştiinţe?

Acuzatul:

— Mă temeam că ne aflăm în faţa pericolului instaurării unei republici a sfaturilor.

Nu era un răspuns direct la întrebare, dar trăda motivele politice care l-au împins la acea faptă. Era convins că ucide pentru apărarea monarhiei bavareze, şi a poporului german şi că, omorându-l pe şeful guvernului, nu face decât să-şi îndeplinească o datorie patriotică.

Tribunalul a cerut consultarea unor specialişti în psihiatrie şi aceştia au căzut de acord că Arco-Valley este întru totul responsabil, de altfel el a declarat că este gata să sufere consecinţele pentru fapta sa. A fost condamnat la moarte, dar fără pierderea drepturilor civile, întrucât nu a acţionat dintr-un mobil necinstit, ci mânat; de înfocarea sa patriotică. Mai târziu, guvernul bavarez; a revăzut motivele acţiunii şi pedeapsa contelui Arco-Valley a fost comutată în închisoare pe viaţă. N-a rămas însă mult în spatele gratiilor, după patru ani se afla din nou în libertate. În 1924, ministrul bavarez al justiţiei l-a iertat de restul pedepsei.

Aşa că a trăit şi în perioada celui de-al doilea război mondial şi a murit abia în anul 1945.

Măcelarul Lindner, brutarul Frisch, gravorul Mérkert şi magazionerul Schlund au fost judecaţi pentru atentatul din clădirea parlamentului abja în decembrie 1919. Lindner fugise, iar după ce a fost prins la graniţa austriacă tratativele pentru predarea lui au durat câteva luni. De cum au început să-l interogheze, s-au convins că omul nu este normal. De altfel, fiu fusese luat nici în armată, pentru că suferea de o boală de nervi. Nu putea fi normal de vreme ce afirmase în repetate rânduri, faţă de martori, că îl va ucide pe ministrul Auer. La 7 decembrie 1918 a participat la un puci care urma să-l oblige pe Auer să bată în retragere. După ce puciul a eşuat, s-a hotărât să aleagă o altă cale pentru a-l împiedica să-şi exercite funcţia.

Preşedintele: – r-Regretaţi fapta comisă, aţi fi şi acum gata să-l ucideţi pe Auer?

Lindner:

— O regret aşa cum regretă orice om moartea unui semen de-al său, dar ca om politic nu regret. Auer era un trădător de ţară. A înşelat poporul, a vrut să împiedice progresul revoluţionar şi să reinstaureze vechea monarhie.

Frisch, ajutorul lui Lindner, era epileptic. De la bun început a declarat că nu este părtaş la crimă, dimpotrivă, el l-a urmărit pe Lindner pentru a-l împiedica s-o săvârşească, dar Lindner era foarte pornit. Ceilalţi doi acuzaţi au declarat că nu au nimic comun cu atentatul, ei au alergat spre sala unde se desfăşura sesiunea pentru a-l ajuta pe brutarul Frisch, când au văzut că n-o scoate la capăt cu Lindner.

Pentru crimă, Lindner a fost condamnat la paisprezece ani de temniţă, iar Frisch la trei ani şi jumătate. Lindner a petrecut în închisoare opt ani încheiaţi.

16
Berlin-Königsallee

Primul război mondial luase sfârşit. Pe fronturi luptaseră şaptezeci de milioane de oameni, din paisprezece state, care şi-au exprimat reciproc vrăjmăşia. Zece milioane dintre ei au murit pe câmpurile de luptă, alte milioane sfârşind prin spitale. Cheltuielile militare au atins un cuantum fantastic: mai mult de două sute de miliarde de dolari. După ce reprezentanţii statelor participante la război au semnat armistiţiul la Compiègne, oamenii ar fi putut să înceapă să trăiască în pace şi linişte, dar numai peste un an a fost asasinat M. Erzberger, tocmai pentru că semnase acest document din partea delegaţiei germane. Dezbrăcaţi de uniforme, mercenari germani au început să joace rolul de provocatori.

Prin Tratatul de pace de la Versailles, Germania învinsă a fost obligată la plata unor despăgubiri importante, în afară de pierderea coloniilor, a posibilităţilor de a exploata zăcămintele de cărbune şi minereu de fier, de confiscarea navelor comerciale, Germania, adusă de război într-o stare jalnică, datora 132 de miliarde de mărci ani drept despăgubiri de război, în afară de cele 150 de miliarde de mărci aur (aproximativ 600 de miliarde de mărci vest-germane la cursul de astăzi) la cât se ridicau datoriile proprii de război. Orice om cu judecată îşi putea da seama că erau nişte condiţii irealizabile.

Primul ministru britanic a fost cel care a început să pledeze în favoarea singurei soluţii rezonabile; Germania trebuie să se pună mai întâi pe picioare din punct de vedere economic şi numai după aceea să procedeze la plata despăgubirilor de război. Dar, pentru ca acest lucru să fie posibil, era necesară mai întâi o nivelare a raporturilor economice şi politice între statele europene. Ca urmare, guvernele britanic şi francez au convocat în luna aprilie 1922 o conferinţă economică internaţională în oraşul italian Genova, conferinţă care a devenit o piatră de hotar în relaţiile internaţionale. Pentru prima oară după război, „Republica de la Weimar” lua loc la masa tratativelor ca stat independent şi

partener cu drepturi egale. Participau de asemenea reprezentanţi ai Uniunii Sovietice, pe care până atunci puterile occidentale o ignoraseră. Invitarea delegaţiei sovietice nu era un act dezinteresat din partea marilor puteri occidentale. Francezii sperau că vor reuşi să obţină cu acest prilej recunoaşterea vechii datorii de treizeci de miliarde de franci aur pe care guvernul francez îi împrumutase ţarului rus pentru înarmarea trupelor împotriva Germaniei, iar delegaţia britanică se gândea că va obţine despăgubirea acţionarilor englezi pentru capitalul pierdut ca urmare a naţionalizărilor din domeniul petrolului făcute de regimul sovietic. Delegaţia sovietică primise instrucţiuni precise din partea lui Lenin ca niciunul dintre membrii ei să nu accepte vreun compromis în legătură cu treburile interne ale noului stat.

Comisarul poporului G.V. Cicerin, împreună cu colaboratorii săi, au venit la Genova pregătiţi să discute cu toată seriozitatea problemele legate de relaţiile internaţionale. Canoelarul Josef Wirth, conducătorul delegaţiei germane „formată din şaptezeci de experţi, şi ministrul afacerilor externe, Walther Rathenau, sperau că la această conferinţă vor reuşi să găsească în sfârşit o soluţie care să ducă la renaşterea industriei germane. Rathenau dorea să trateze cu puterile occidentale, care, se înţelege, nu puteau să nu-l bage în seamă, dar era pregătit să poarte discuţii şi cu Cicerim Mult timp nu s-a ajuns la niciun rezultat, frâna constituind-o tratativele duse de englezi şi francezi cu germanii, prin care se urmărea cu totul alt scop şi anume: crearea, împreună cu „Republica de la Weimar", a unui front comun împotriva Uniunii Sovietice.

Interesele periferice ale partenerilor au torpilat încheierea unor acorduri pe care toată lumea le aştepta.

Nici tratativele secrete anglo-franco-sovietice nu au dus la vreun rezultat. În acest moment de cumpănă interveni propunerea delegaţiei sovietice, făcută într-un mod oarecum neobişnuit.

La 15 aprilie, orele două noaptea, la hotelul delegaţiei germane sună telefonul. La celălalt capăt al firului era Sabanin, împuternicitul lui Cicerin, care ceru să vorbească cu ambasadorul

german, Maltzahn. îl rugă să binevoiască să comunice conducătorilor delegaţiei germane că delegaţia sovietică propune o întâlnire şi discutarea în cadrul unor tratative bilaterale a problemelor care-i interesează. Ambasadorul Maltzahn se îmbrăcă şi la ora două şi jumătate noaptea îi prezentă ministrului afacerilor externe, Rathenau, propunerea sovietică. Acesta şi-a dat seama că sovieticii doresc purtarea unor tratative deschise, care ar fi putut aduce rezultate concrete.

Delegaţiile germană şi sovietică s-au întâlnit în zori. În aceeaşi zi Rathenau şi Cicerin au semnat un acord pentru anularea reciprocă a datoriilor de război. Delegaţia guvernamentală germană renunţa la revendicările privind întreprinderile proprietarilor germani naţionalizate în Uniunea Sovietică şi la plata compensaţiilor, cu condiţia ca sovieticii să nu recunoască compensaţii nici altor state capitaliste. Acordul a intrat în istorie sub titlul de „Tratatul sovieto-german de la Rapallo" şi conţinea principalele premise pentru normalizarea relaţiilor comerciale reciproce, cu aplicarea principiului clauzei naţiunii celei mai favorizate. Cele două ţări au stabilit relaţii diplomatice.

Tratatul sovieto-german de la Rapallo a constituit un mare succes politic, Cicerin reuşind. să zădărnicească planurile ţărilor capitaliste occidentale de a crea un cerc închis în jurul Uniunii Sovietice. Pe de altă parte, graţie acestui tratat, la trei ani de la terminarea războiului, Germania ieşea din izolarea de până atunci. Walther Rathenau, un remarcabil om de stat, a fost primul care a înţeles că Uniunea Sovietică este o realitate politică, că trebuie să se ţină seama de noul stat al muncitorilor şi ţăranilor, că politica europeană şi mondială trebuie să respecte glasul unui popor de milioane de oameni. Şi tocmai această poziţie a fost una din cauzele morţii lui violente.

La scurt timp după ce s-a întors de la Conferinţa economică internaţională de la Genova, fiind singurul, în afară de sovietici, cate se putea mândri cu un succes palpabil, campania instigatoare a cercurilor reacţionare a mers atât de departe, încât la periferiile Berlinului au început să apară afişe cu incredibila instigare:

„Ucideți-l pe Rathenau!”

Din brigada de trist renume a lui – Ehrhardt (după eșuarea puciului lui Kapp-Löttwitz a fost scoasă în afara legii) a luat ființă organizația secretă „Consul”, aflată sub conducerea căpitanului de corvetă Ehrhardt, și camuflată sub firma fictivă „Societatea bavareză pentru prelucrarea lemnului”. Programul ei era alcătuit dintr-o serie de crime politice, prin care urmărea să influențeze evoluția vieții în Germania.

După cum se spune, ideea de a-l asasina pe ministrul Rathenau nu i-a venit vreunuia dintre asasini, ci unui student de șaptesprezece ani, Stubenrauch. Acesta a împărtășit planul său „revoluționar” unui coleg, Günther, în timpul războiului acesta dezertase, totuși conta ca un naționalist convins și devenise membru al unei duzini întregi de organizații naționaliste. Și pentru că printre iuncheri și teroriști se simțea ca acasă, a doua zi a destăinuit și el planul unui oarecare locotenent de marină, Erwin Kern, terorist cu experiență, un aventurier în vârstă de douăzeci, și patru de ani, care nu tânjea decât după glorie. Dacă păcătuia împotriva adevărului, afirmând că-și riscă viața, ce importanță avea? „Așa cum îmi dicta onoarea militară, la 8 noiembrie 1918 mi-am zburat creierii cu un glonț. Acum sunt mort”, declara el patetic companionilor săi. „Ceea ce trăiește din mine, nu sunt eu, din ziua aceea nu mai cunosc niciun eu. Cel ce se înfrățește cu moartea trebuie să știe să se tutuiască cu diavolul. Știu că voi cădea, știu că voi fi nimicit, dar nu-mi rămâne altceva de făcut decât să dau ascultare propriei mele conștiințe…”

Grupa din Berlin a organizației „Consul” dispunea și de alte elemente de acest calibru, printre care un inginer de douăzeci și șase de ani, Herman Fischer, fost cândva locotenent în brigada lui Ehrhardt. Era un tip liniștit, o fire mai degrabă meditativă, ofițer, devotat cu trup și suflet carierei sale, așa cum se putea naște numai în Prusia acelor vremi.

Ernst Werner Techow abia împlinise douăzeci și trei de ani, dar se făcuse remarcat încă din timpul puciului lui Kapp-Löttwitz. Era foarte devotat ideii de organizație secretă, iar fratele lui, Hans

Gerd, mult mai tânăr, de numai şaptesprezece ani, la fel. Acesta începuse să ia parte la puciuri de la paisprezece ani în calitate de curier. Lui Ernst von Salomon, în vârstă de nouăsprezece ani, i-a fost retras gradul de locotenent de marină şi a devenit cronicarul evenimentelor acelor zile; Hardtmufh Plaas, de douăzeci şi unu de ani, avea să fie mai târziu un nazist proeminent, iar după atentatul împotriva lui Hitler a fost arestat odată cu amiralul Canaris, şeful contraspionajului, şi, curând după aceea, executat. Iată-l acum lucrând alături de Willy Günther, la pregătirea atentatului împotriva ministrului Rathenau.

Planul avea o concepţie simplă şi modernă, de bună seamă autorii lui s-au inspirat după cele mai noi metode ale gangsterilor din Chicago. Au hotărât să procure o maşină sport, rapidă, şi să-l aştepte, pe Rathenau nu departe de casă, la capătul lui Königsallee din Berlin, de unde, de regulă, la ora zece dimineaţa, pleca spre minister, îl vor depăşi din mers şi vor trage asupra lui cu pistoale automate. Pentru orice eventualitate, vor avea în buzunare şi câteva grenade de mână. După aceea vor apăsa puternic pe accelerator şi se vor face nevăzuţi după cel mai apropiat colţ.

Un plan scelerat, demn de nişte desperaţi de douăzeci de ani, dar realizabil. În plus, ei nu numai că se pricepeau să-l ducă la bun sfârşit, dar dispuneau şi de mijloacele necesare. Salomon se duse la Hamburg pentru a găsi un şofer demn de încredere, iar Kem, pentru a face rost de o maşină rapidă, plecă la Freiburg. Aici îşi aveau sediul sprijinitorii de elită ai organizaţiei „Consul", marii industriaşi, fraţii Johann şi Franz Küchennmeister.

Kem şi Fischer îl urmăreau pas-cu pas pe ministrul Rathenau, încercând să-i afle toate obiceiurile. S-au dus şi la parlament şi, instalaţi la balcon pe băncile publicului, au ascultat câteva discursuri ale ministrului, adresate în special tineretului german. Au fost cam descumpăniţi auzindu-l cum vorbeşte, deschis şi măsurat, plin de încredere în tineri. Au plecat însă în grabă, temându-se ca nu cumva oratorul acesta plăcut şi convingător să le zdruncine principiile. S-au dus la o bere, iar după miezul nopţii au plecat la culcare.

În seara aceea Walther Rathenau nu se culcă prea devreme. După o zi istovitoare la parlament, unde a trebuit să asculte atacurile josnice ale rivalului său, Helfferich, a trăit o mare deziluzie şi după aceea, la dineul oferit de ambasadorul Statelor Unite, Houghton, în cinstea colonelului american Logan. La început Rathenau părea muncit de un gând, îi răsunau mereu în urechi invectivele lui Helfferich. Încet, încet, însă, plicticoasa seară diplomatică se prefăcu într-un binevenit prilej pentru un schimb de păreri. Colonelul Logan, observatorul personal al preşedintelui Statelor Unite pe lângă Comisia pentru despăgubiri de război, rămase uimit de cunoştinţele ministrului de externe german şi, pentru că Rathenau vorbea curent limba engleză, se lansară în discuţii serioase. Logan şi-a dat seama că Rathenau este un specialist de mâna întâi, iar când discuţia ajunse la cazul baronului Hugo Stinnes, un adversar al lui Rathenau, mare industriaş şi magnat al Cărbunelui din regiunea Ruhr, care în timpul războiului strânsese miliarde, iar acum obţinea câştiguri de milioane şi din livrările pentru reparaţiile de război (cu marchizul francez Lubersac a încheiat tranzacţii de un miliard şi jumătate de mărci aur, care i-au adus 90 de milioane bani lichizi), se oferi să trimită după Stinnes la hotelul „Esplanada", pentru a putea discuta cu cărţile pe faţă. Americanul Logan a recunoscut că Rathenau este un partener corect în orice împrejurare. Stinnes a venit, iar discuţiile s-au prelungit. Rathenau l-a condus pe rivalul său până la hotel şi a ajuns acasă în jurul orei patru dimineaţa. De aceea i-a spus servitorului să-l trezească la ora zece şi nu la nouă, ca de obicei.

Sâmbătă, 24 iunie 1922, era o zi de vară cu cer senin. Atentaţorii s-au adunat dimineaţa devreme, după ce în ziua precedentă încercaseră maşina şi se convinseseră de calităţile remarcabile ale pistoalelor automate. Totul era pregătit, inclusiv fuga asasinilor peste graniţă. Pe litoralul nordic îi aştepta o barcă cu motor, care urma să-i transporte până la o ambarcaţiune cu vele ce patrula într-o zonă din afara apelor teritoriale. Ajunşi în Suedia, vor fi în afară de orice pericol.

Acum se aflau cu toţii în maşina împrumutată. La volan se afla Techow, iar în spate Kern, Fischer şi Ernst von Salomon. Deocamdată maşina circula în sus şi în jos pe străzile Berlinului, inclusiv pe Königsallee şi în preajma colţului după care intenţionau să dispară. Au oprit lângă trotuar, întrucât se apropia ora zece când, în mod normal, din spatele porţii vilei lui Rathenau trebuia să apară maşina ministrului. Nu şi-au închipuit că tocmai în ziua aceea va întârzia.

Dar Techow ştia să se descurce. Pentru ca maşina plină cu oameni îmbrăcaţi în haine de piele noi-nouţe, cu căşti de motociclişti pe cap să nu bată cuiva la ochi, a oprit motorul, a sărit de la volan şi a ridicat repede capota.

Walther Rathenau se scula în jurul orei zece, luă micul dejun, aruncă o privire peste ziare, schimbă apoi câteva cuvinte cu mama sa şi când se uită la ceas constată că este aproape zece şi jumătate. La despărţire, care a avut. loc în dreptul coloanelor holului de la intrare, mama sa era foarte îngrijorată:

— Să ai grijă de tine, Walther… zise ea şi îi făcu semn cu mâna. Fiul îi răspunse; dar gândurile lui erau la programul zilei.

Era o zi frumoasă de vară. Ministrulâi spuse şoferului să meargă încet, dorea să savureze dimineaţa aceea parfumată şi însorită. Maşina înaintă pe alei ca o caleaşcă până în locui unde Königsallee formează o curbă în formă de S. Aici maşina ministrului a fost depăşită de o maşină de culoare cafenie cu şase locuri, cu capota coborâtă. Pe bancheta din spate se vedeau doi oameni în haine de piele, unul din ei se scula şi se întoarse spre maşina lui Rathenau. Ţinea în mână un pistol automat pe al cărui trăgaci apăsă cu violenţă. Cel de lângă el scoase siguranţa unei grenade de mână, pe care o aruncă descriind o volută clasică, ce se poate deprinde numai în tranşee, şi aducând moartea în maşina ministrului. O explozie puternică îl aruncă în aer pe Rathenau, care, ciuruit de gloanţe, sfârtecat de explozie „căzu pe scaunul din spate şi îşi dădu ultimă suflare.

La colţul lui Königsallee se construia o casă nouă. Pe una din schele lucra zidarul Krischbin, care observă ambele maşini în

timpul depăşirii şi urmări atentatul din imediata apropiere. În momentul în care şoferul ministrului începu să strige după ajutor, Krischbin fu primul care ajunse lângă rănit. împreună cu sora de caritate Helen Kaiser, care tocmai trecea pe acolo, s-au străduit să-l ajute, dar cinci din cele nouă gloanţe trase îi pătrunseseră lui Rathenau în cap. Când au ajuns la vilă duceau cu ei un mort. Asasinii ţintiseră cu precizie. După ce străbătură câteva străzi, opriră lângă un trotuar. Kém a aruncat automatul peste gard, Fischer s-a descotorosit de grenadele rămase, şi-au dezbrăcat hainele de piele, iar la zece şi patruzeci de minute se aflau pe Friedrichstrasse, încercând să se piardă în mulţimea din centrul Berlinului. Nu peste mult timp la toate colţurile străzilor au apărut panouri cu fotografiile lor; pentru prinderea asasinilor directorul poliţiei oferea o recompensă de un milion de mărci. Au început să se teamă, simţeaţi că oficialităţile germane acordă asasinării lui Rathenau o atenţie neaşteptată, oamenii de rând erau indignaţi de moartea brutală a politicianului care promitea atâta şi care adusese atât de multe servicii Germaniei postbelice. Abia acum îşi dădeau seama atentatorii de fapta lor, abia acum deveneau conştienţi că asmuţiseră întregul popor împotriva lor, că prin crima săvârşită deveniseră nişte trădători şi nicidecum nişte eroi.

Conform planului, ei s-au îndreptat spre litoralul nordic, unde urma să-i aştepte o barcă cu motor. Erau foarte surescitaţi şi din această cauză au încurcat totul, nu mai ştiau dacă barca îi aştepta cu o zi mai devreme sau cu una mai târziu. Au fost cuprinşi de panică, au început să se teamă pentru viaţa lor, au încercat să fugă în Suedia, dar n-au reuşit să ajungă la graniţă. În valea Saaly şi-au dat seama că poliţia se află pe urmele lor, mii de gardieni îi căutau după fotografiile lipite pe toate gardurile. Au fost nevoiţi să renunţe la plan şi s-au ascuns în turnul de strajă al unui vechi castel, în locuinţa doctorului Hans Wilhelm Stein. Poliţia i-a ajuns însă şi acolo, cercul se strângea în jurul asasinilor în uniforme. Ernst von Salomon, care plecase la München în chip de curier pentru a pregăti drumul atentatorilor, se zbătea inutil.

Au fost somaţi să se predea, însă au refuzat. Poliţia deschise

atunci focul, prima lovitură primind-o Erwin Kern. Fischer se aplecă peste zid şi strigă: „Vom lupta şi vom muri pentru idealurile noastre!" apoi duse pistolul la tâmplă şi apăsă pe trăgaci.

Ceilalţi participanţi la atentat au apărut în octombrie 1922 în faţa curţii cu juri din Leipzig. Procurorul principal, dr. Ebermayer, a caracterizat atentatul drept o crimă lipsită de semnificaţie, fără o motivare politică. Doi dintre făptaşi erau morţi. Techow, şoferul automobilului, a fost condamnat la cincisprezece ani închisoare, ceilalţi de la opt ani la două luni. Curând au intrat însă cu toţii în amnistie. Mai târziu, Hitler, căruia asasinii îi pregătiseră terenul, a avut grijă să fie ridicaţi la rangul de eroi.

După condamnarea atentatorilor, pe locul crimei a fost dezvelită o placă comemorativă, care să amintească trecătorilor pericolul pe care îl reprezintă teroarea. Odată veniţi la putere, naziştii au ordonat ca placa să fie înlăturată şi în locul acesteia în zidul castelului Saalek au tăiat un monument în cinstea asasinilor, din care au făcut nişte martiri ai marelui Reich german. Dar nici această legendă n-a avut o viaţă prea lungă, s-a destrămat odată cu nazismul, care a vrut să impună prin teroare voinţa lui întregii lumi.

17
Căderea cancelarului Millimetternich

I se spunea Millimetternich, era foarte scund „dar guverna tot atât de fără scrupule ca şi înaintaşul său, Metterpich. Se numea Engelbert Dollfuss şi îşi exercita funcţia de dictator al Austriei, cu titlul de cancelar de stat. Superiorul său direct, Wilhelm Miklas, preşedintele din acea vreme al Austriei, spunea despre el că a fost un criminal, care l-a obligat să facă lucruri cumplite.

Păcatul cel mai mare al despotului, care s-a poticnit între Hitler şi Mussolini, este cunoscut: tânjea după o putere nelimitată. După ce în anul 1932 a format un guvern, în care îndeplinea şi funcţia de ministru al afacerilor externe, un an mai târziu a pus la cale o lovitură de stat prin care şi-a asigurat o poziţie de monopol, devenind un tiran cu puteri neîngrădite. A desfiinţat

„Schutzbund”-ul[5], a lichidat libertatea presei şi a întrunirilor, a scos partidul comunist în afara legii, procedând la fel şi cu partidul fascist-austriac. În schimb, a încercat să-şi impună propria-i concepţie.

În februarie 1934, se hotărî să-şi elimine adversarii recurgând la o crimă politică. A început să-i atace pe conducătorul şi pe activiştii partidului social-democrat. S-a ajuns la ciocniri de mare amploare, la periferiile Vienei au fost ridicate baricade. Dollfuss a trimis împotriva muncitorilor unităţile înarmate până în dinţi ale Heimwehr-ului său. În faţa muncitorilor stăteau artileriştii cu arme de calibru greu. Unităţile sale au ocupat diferite cartiere muncitoreşti.

Eroii Vienei s-au apărat pe baricade timp de trei zile, apoi au fost nevoiţi să cedeze în faţa superiorităţii numerice a armatei. Pe străzile pe care s-au desfăşurat luptele au căzut 2000 de muncitori. Mulţi alţii au fost nevoiţi să treacă în ilegalitate. Tribunalele stării excepţionale instaurate de Dollfuss au condamnat la moarte pe nouă dintre conducătorii muncitorimii.

De data aceasta cancelarul Millimetternich ieşise victorios. A lichidat partidul social-democrat, apoi, pentru a se pune la adăpost, a interzis şi celelalte organizaţii politice. Când întreaga putere se afla în mâinile lui, la 1 mai 1934, a impus Austriei o nouă Constituţie.

„În numele Dumnezeului atotputernic, de la care ne vin toate adevărurile, poporul austriac primeşte această Constituţie…”

Era sfârşitul ultimelor rămăşiţe de libertate, cea care hotăra era acum voinţa cancelarului. Conform Constituţiei, singura sursă a puterii de stat era Frontul patriotic al Austriei, al cărui preşedinte era Dollfuss. Preşedintele urma să fie ales de adunarea primarilor comunelor, dar cei cinci mii de consilieri comunali erau total dependenţi de guvern, care îi şi numea de altfel. Cancelarul

---

[5] Schutzbund – organizație armată a partidului social-democrat pentru lupta împotriva organizațiilor paramilitare ale burgheziei (Heimwehr). — Nota trad.

se substituia guvernului, parlament nu exista, în locul lui fiind constituite consilii numite tot de guvern, care, în plus, nu aveau niciun fel de competență. Dacă consiliile treceau de partea opoziției, lucru teoretic posibil, guvernul avea dreptul să-şi impună punctul său de vedere pe o perioadă de încă patru săptămâni fără a avea nevoie de vreo altă împuternicire, iar guvernul se confunda cu Dollfuss, avându-l în spate pe atotputernicul Dumnezeu.

După ce primul război mondial a luat sfârşit şi în Europa încă rău se împărţiseră cărţile pentru jocul următor, în noiembrie 1918 parlamentul austriac a aprobat în unanimitate o hotărâre conform căreia „Austria este o parte componentă a Republicii germane". Tratatele de pace de la Versailles şi Saint-Germain n-au recunoscut însă această hotărâre, dimpotrivă, s-au opus „Anschluss"-ului, adică contopirii celor două state de limbă germană.

Mai târziu, Hitler şi-a însuşit ideea alipirii Austriei la Germania, care intra în planul de extindere a spaţiului vital şi de dominare a Europei. Numai că exista un concurent al dictatorului: Benito Mussolini, vecinul din Sud al Austriei, care se opunea în principiu acestei uniri, el având alte planuri cu Austria. Ducele fascist îl suspecta pe Hitler, simţea în el un rival de temut. Până la semnarea pactului şi crearea axei. Berlin-Roma mai era cale lungă. Dictatorul Dollfuss şi dictatorul Mussolini erau buni prieteni.

Mussolini nu se opunea creşterii influenţei lui Hitler în viaţa politică europeană, dar era împotriva unirii Germaniei cu Austria şi asta dintr-un motiv foarte simplu: Austria, ca de altfel şi Ungaria şi Iugoslavia cădeau în zona de influenţă a lui Mussolini. Şi în felul acesta ducele italian şi Dollfuss au ajuns de aceeaşi parte a baricadei, cancelarul austriac primind asigurări din partea lui Mussolini că nu trebuie să se teamă de ascensiunea lui Hitler, suveranitatea Austriei fiind garantată de Italia fascistă.

Hitler ştia bine ce se întâmplă pe fronturile războiului» secret – şi nu renunţă la ideea de a anexa Austria la cel de-al III-lea Reich, dar nici să-l supere pe Mussolini, de care avea nevoie, nu

voia. Pentru rezolvarea acestei probleme în favoarea sa se bizuia pe coloana a cincea – partidul național-socialist austriac.

În dosarele procesului de la Nürnberg se află și depoziția lui Georges S. Messensmith, consulul Statelor Unite la Berlin în acea perioadă: „Imediat după preluarea puterii de către naziști, înalți factori de răspundere germani mi-au spus că anexarea Austriei este indispensabilă sub raport economic și necesară sub raport politic, de aceea ea va fi realizată cu orice preț și prin orice mijloace". Despre acțiunile teroriste desfășurate pe teritoriul Austriei, care făceau parte din pregătirile lui Hitler în vederea Anschluss-ului, Messersmith a declarat că persoane ocupând posturi înalte în ierarhia nazistă, atu recunoscut că acestea erau organizate și dirijate chiar de ei.»

Coloana a cincea hitleristă nu provoca și nu teroriza numai populația austriacă, acest regim îi era aplicat și cancelarului Dollfuss. S-au făcut și asupra lui presiuni pentru a-l determina să fie mai docil. Provocările, diversiunile și acțiunile teroriste ale naziștilor austrieci și ale „consilierilor" de la München au luat o asemenea amploare, încât guvernul austriac a fost nevoit să emită un decret prin oare stabilea pedeapsa cu moartea pentru.

simpla tăinuire de arme sau substanțe explozive. Cu toată această amenințare, șapte soldați naziști au fost prinși cu dinamită asupra lor și au fost traduși în fața tribunalului. Postul de radio München a declarat că Dollfuss, cancelarul Austriei, va plăti cu viața pentru viețile luptătorilor naziști, iar la 23 iulie 1934 același post de radio a anunțat că pentru Dollfuss ziua scadenței se apropie.

Cancelarului începu să-i fie frică. Cu puțin timp în urmă, în cadrul „nopții cuțitelor lungi", Hitler rezolvase într-un mod brutal problema concurenților săi din partid și pentru nimeni nu mai încăpea nicio îndoială că este în stare să folosească metodele cele mai criminale pentru a-și atinge scopul. Dollfuss a înțeles ce însemnau amenințările care veneau de la München pentru securitatea sa și și-a trimis familia la prietenul său Mussolini, în Italia, spunându-le alor săi că îi va urma curând.

Dollfuss căzuse în păcatul de care se fac vinovaţi toţi dictatorii: se credea atotputernic. Interzisese partidul naţional-socialist austriac, ţinea ferm în mână organele de securitate ale statului, tribunalele stării excepţionale dădeau sentinţe drastice şi, cu toate acestea, naţional-socialiştii au rămas pe posturile lor, atât în serviciile de securitate, cât şi în instituţiile guvernamentale.

Conducătorii lor: Glass, Wächter şi Weydenhammer pregătiră cu grijă puciul prin care partidul – naţional-socialist din Austria urma să preia puterea. De altfel, aveau de partea lor nişte ajutoare influente: ministrul austriac de interne, Emil Fey, şi ministrul plenipotenţiar la Roma, Rintelen, care erau gata de orice pentru a-l răsturna pe Dollfuss, cu gândul că această lovitură politică îi va sălta în posturi şi mai importante.

Fridolin Glasş a pus bazele organizaţiei naziste în rândurile armatei, iar mai târziu a organizat *Deutscher Soldatenbund*, care, ulterior, a luat numele de *Militärstandarte*, devenind o organizaţie teroristă militară de diversiune. Colaboratorii lui Fridolin Glass erau Holzweber, Domes şi Otto Planetta. Întrucât toată lumea ştia că sunt fascişti, s-au retras în anul 1933 din slujbele militare, astfel încât acum aveau suficient timp liber pentru pregătirea puciului.

Totul era deci bine calculat. La recomandarea personală a lui Himmler, organizaţia nazistă austriacă *Militärstandarte* a fost încorporată în SS ca *Standarte 89*, iar comandantul Glass era un ofiţer german postat tocmai lângă tâmpla duşmanului. După ce a pregătit totul, el a plecat la München, luând şi planul pe care îl prezentă şefului său, Theodor Habicht, fost librar la Wiesbaden, devenit inspector teritorial al N.S.D.A.P.**6** austriac. Cum acesta nu era împuternicit să ia decizii, statul-major al acţiunii, din care făceau parte experţi în materie de diversiune, precum şi funcţionarii naziști superiori Wächter şi Weydenhammer, s-a reunit la Zürich la 25 – iunie 1934 şi a stabilit planul definitiv, care valorifica o veche experienţă: ocuparea clădirii Consiliului de

---

6 National-Sozialistische Deutsche Arbeiterpartei .— Partidul muncitoresc naţional-socialist german, partid fascist. — Nota trad.

Miniştri, arestarea miniştrilor şi a preşedintelui Miklas, ocuparea statului-major şi preluarea conducerii armatei austriece. Sarcini nicidecum simple. După ce unităţi ale diversioniştilor vor ocupa statul-major, aproximativ o sută. cincizeci de membri din *Standarte* se vor îmbrăca în uniforme militare austriece şi vor ocupa clădirea unde era sediul cancelarului, radiodifuziunea şi centrala telefonică vieneză.

La prima vedere planul nu avea nicio fisură. Weydenhammer plecă la Roma unde îl informă pe ministrul Rintelen, iar Glass, care se găsea la Viena, se ocupa de ultimele detalii aşteptând doar un semnal de la München. Rintelen sosi la Viena în concediu, trase la un hotel şi aşteptă.

Atentatorii au declanşat atacul la 24 iulie. În momentul în care şi-au făcut apariţia câteva camioane cu muniţii şi uniforme de schimb, Weydenhammer a aflat de la Rintelen că Dollfuss amânase şedinţa guvernului pentru a doua zi şi că deci nu avea niciun sens să atace palatul gol. Lui Weydenhammer i-a reuşit un lucru de necrezut: să oprească în ultima clipă acţiunea care era în curs de realii ore, fapt ce dovedeşte o organizare foarte bună. Dar avea şi ea lacune.

A doua zi înainte de prânz, Fridolin Glass se duse în sala de gimnastică a Uniunii Germane de Educaţie Fizică din Siebenstemgasse. În curte şi-au făcut apariţia camioane încărcate cu uniformei în timp ce prin intrarea din spate se furişau unul câte unul oameni. În civil. Au început să îmbrace uniformele armatei austriece. Cu puţin înainte de ora douăsprezece au plecat de aici câteva camioane pline cu soldaţi care, la prima vedere, puteau fi luaţi drept austrieci. Doar câteva uniforme cusute cu mâna nu rezistau la o privire mai atentă.

Între timp s-a întâmplat ceea ce prevăzuse diplomatul cu experienţă Rintelen. Johann. Dobler, inspector criminalist, primise cu o seară în urmă ordinul de a fi în stare de alertă, ordin care a fost imediat contramandat. Astăzi, colegul Steiner îi aducea un nou ordin din partea comandamentului acţiunii: ziua de 25 iulie 1934 este „Ziua Z”, ziua în care va cădea Dollfuss şi guvernul său,

conform dispoziţiilor luate în sala de gimnastică de pe Siebenstemgasse.

Johann Dobler era nazist. În ultimul timp însă începuse să facă legătura între evenimentele din Germania şi cele ce se petreceau pe străzile Vienei. În momentul când a primit ordinul în care erau indicate locul şi ora de adunare, în loc să se ducă la sala de gimnastică de pe Siebenstemgasse, s-a dus la cafeneaua Weghuber, a format un număr de telefon, a aşteptat puţin, iar în momentul când Karl Mahner, cunoscutul şi înflăcăratul partizan al lui Dollfuss, a ridicat receptorul – i-a destăinuit totul.

Şedinţa Consiliului de Miniştri a fost deschisă la ora unsprezece de însuşi cancelarul Dollfuss. Când au început discuţiile la primul punct de pe ordinea de zi, aghiotantul Wrabel l-a sunat pe ministrul Fey, aflat în salonul de alături, şi i-a spus că se pregăteşte un atentat împotriva lui Dollfuss. Drept dovadă i-a prezentat ordinul de chemare pe care inspectorul criminalist Johann Dobler îl primise de ia colegul lui, Steiner

„89 – *ora 12,15*. *Siebenstemgasse 11*, *sala de gimnastică a Uniunii Germane de Educaţie Fizică*. *A nu se intra de pe Breitegasse*".

Ministrul de interne Fey s-a înapoiat – în sala de consiliu şi, aplecându-se spre cancelar, îi şopti să iasă din sală pentru că are să-i comunice ceva important. În salonul alăturat îi relată ştirea despre atentat, care se afla probabil în plină desfăşurare. Cancelarul a ezitat, în ultimul timp avusese de mai multe ori de-a face cu asemenea ameninţări.

În cancelaria palatului de pe Balhausplatz împreună cu Dollfuss au rămas numai ministrul Fey, secretarul de stat pentru problemele securităţii, Karwinsky, şi secretarul de stat pentru apărare, generalul-maior Zehner. Dollfuss ordonă: ministrul Fey să înştiinţeze direcţiunea poliţiei să trimită de urgenţă unităţi de poliţie la clădirea cu pricina de pe Siebenstemgasse. Să se procedeze cu severitate, să fie instaurată ordinea! Generalul-maior Zehner să transmită ordinul: armata să fie în stare de alertă, unităţi ale ei să asigure în cel mai scurt timp securitatea clădirii cancelariei.

Miniştrii se îndreptară spre telefoane. La ora douăsprezece şi zece minute Dollfuss rămăsese singur în cabinetul lui de lucru.

Atentatorii aveau nevoie de patruzeci de minute pentru a ajunge în dreptul clădirii de pe Balhausplatz, generalul-maior Zehner avea deci suficient timp pentru a muta unităţile de pază în apropierea cancelariei. Când au sosit la intrare primele unităţi de pază, în curtea interioară se aflau deja camioane încărcate cu soldaţi înarmaţi. Comandantului unităţilor alertate, care presupunea că i-au luat-o înainte alte unităţi, nici prin cap nu-i trecu că aceştia erau SS-işti deghizaţi.

Soldaţii au sărit din autocamioane cu pistoalele şi puştile în poziţie de tragere şi în decurs de câteva minute au dezarmat paza, care, luată fiind prin surprindere, nu a reacţionat în niciun fel. Apoi, conform planului, şi-a ocupat fiecare locul stabilit. Planetta cu oamenii săi trebuia să ocupe primul etaj, inclusiv cabinetul lui Dollfuss. Holzweber avea sarcina să aresteze guvernul. O parte din efective au rămas în curte, întrucât trebuia să-i păzească pe arestaţi. De altfel, foarte curând, spre aceştia s-au îndreptat vreo sută cincizeci de funcţionari ai cancelariei, pe care i-au împins în curtea din spate, îndreptând o mitralieră asupra lor.

La douăsprezece şi cincizeci şi trei de minute grupa înarmată de sub comanda lui Planetta a pătruns la primul etaj al palatului. Dollfuss privi pe fereastră în curtea ocupată de atentatori şi-şi dădu seama că nu are şanse să scape. Scările erau ocupate, pe coridoare se auzeau paşi şi strigăte, invadatorii se apropiau de cabinetul lui.

Se ivi totuşi o ultimă speranţă. În cabinet intră în fugă cameristul cancelarului şi Hedvicek, însărcinat cu paza lui personală. Aceştia cunoşteau toate ascunzişurile vechiului palat. L-au prins pe Dollfuss de mână zicându-i că dacă vor reuşi să treacă de colţul camerei, prim. r-un coridor secret vor pătrunde în încăperea arhivei naţionale, iar de acolo, fără să fie observaţi, vor putea ajunge în stradă printr-o ieşire dosnică, pe care atentatorii nu aveau de unde s-o cunoască.

La început, Dollfuss a stat în cumpănă, nu-i venească creadă

că el, dictatorul atotputernic, este silit să fugă, dar în cele din urmă a consimţit. Numai că, în timp ce o luă la fugă împreună cu Hedvicek spre colţul salonului, uşa zbură din ţâţâni şi prin locul rămas gol năvăliră câţiva bărbaţi cu pistoalele aţintite spre el.

Răsună o salvă, apoi a doua. Otto Planetta trase asupra cancelarului Dollfuss care mai avu timp să-şi treacă mâna peste faţă, se împletici, căzu pe spate şi îşi pierdu cunoştinţa. Din rana de la gât sângele îi curgea şiroaie.

Grupa lui Schredt s-a dus lângă cafeneaua „Kölowrat", a lui Domes era plasată la colţul lui Kärtnerstrasse. Aproximativ cincizeci de oameni în civil au pornit-o apoi pe Johannesgasse spre clădirea radiodifuziunii. Au luat prin surprindere oamenii de pază, au tras câteva salve şi au pătruns până în studioul de emisie, obligându-i pe tehnicienii să întrerupă transmisia concertului. Şi-au îndreptat pistoalele asupra crainicului căruia i-au pus în faţă un comunicat dinainte pregătit: „Atenţiune, atenţiune! Comunicat special! Guvernul Dollfuss şi-a prezentat demisia, preşedintele Miklas a încredinţat conducerea treburilor statului ministrului doctor Rintelen".

Au urmat câteva acorduri muzicale, după care microfoanele au tăcut. Nişte tehnicieni au observat imediat că la microfon se întâmplă ceva neobişnuit şi au oprit emisia. Între timp de clădirea radiodifuziunii se apropiau unităţile poliţiei şi ale armatei. I-au încercuit pe conspiratori, au aruncat grenade pe coridoarele baricadate, au tras câteva rafale de mitralieră pe ferestre şi au reuşit să pătrundă în clădire, iar după o luptă scurtă, i-au silit pe răzvrătiţi, să capituleze.

După luptă pe coridoare au rămas câţiva morţi. Printre aceştia se afla şi comandantul acţiunii, unterführerul Erich Schredt. Ceilalţi au ridicat mâinile şi, fără nicio împotrivire, s-au suit într-un camion al poliţiei.

În timpul atacului puriştii au deteriorat instalaţiile de emisie, tehnicienii având nevoie de mai bine de o oră pentru a le repune în funcţiune. La orele cincisprezece şi patruzeci şi cinci de minute la radio s-au auzit primele acorduri, din „Patria mea", de

Smetana, apoi crainicul a dat citire următorului comunicat:

„Astăzi după-amiază un grup de elemente iresponsabile a încercat să ocupe cu forţa clădirea studioului de radio Viena, silindu-l pe crainic să anunţe demisia cancelarului de stat Dollfuss. Totodată, au transmis ştirea că a fost alcătuit un nou guvern condus de ministrul Rintelen. Niciunul din cele două comunicate nu are o bază reală. Guvernul cancelarului Dollfuss nu a demisionat".

Conspiratorii n-au obţinut victoria.

Răspândiţi pe întregul teritoriu al Austriei, naziştii au aşteptat zadarnic semnalul pentru declanşarea revoluţiei. Nimeni nu ştia ce s-a întâmplat, au intrat în panică, iar poliţia şi armata austriacă au intervenit. Între timp, miniştrii guvernului Dollfuss s-au întrunit în clădirea Ministerului Apărării. Au luat legătura cu preşedintele Miklas, care a acordat provizoriu puteri depline ministrului culturii Kurt-Schuschnigg. Acesta urma să preia treburile statului.

Unităţile SS-iste de sub comanda lui Grillmayer au avut misiunea de a-l aresta pe preşedintele Miklas la Valden şi de a-l obliga să accepte schimbări în guvern. Ele s-au îndreptat spre Klagenfurt, s-au oprit puţin la hotelul „Trieste", unde au pierdut minute preţioase. Pe şosele circulau deja patrule care percheziţionau toate maşinile. Fraţii Walter şi Rudolf Otto, membri ai unui comando de represalii, nazişti cunoscuţi şi foarte periculoşi, se aflau sub urmărirea poliţiei. Ei n-au reuşit să scape de razie şi s-au pomenit la postul de poliţie din Klagenfurt. Grillmayer a izbutit să fugă, dar singur nu putea întreprinde nimic.

Asasinul lui Dollfuss, Planetta, şi complicele său, Holzweber, şi-au dat numaidecât seama că evoluţia evenimentelor le-a scăpat din mână. Clădirea de pe Balhausplatz, în bare se găsea cancelaria, era încercuită de unităţi ale poliţiei şi ale Heimwehr-ului, iar în spatele cordoanelor de poliţişti se înghesuiau vienezii indignaţi, într-un salon al clădirii, pe o canapea îmbrăcată în şaten, agoniza cancelarul Dollfuss. Era încă lucid, se mai mişca şi înţelegea ce se întâmplă în jurul lui, dar pierduse mult sânge şi respira cu

greutate. În momentul când putu să-şi adune ultimele forţe, ceru să i se aducă im preot şi un doctor. I-au promis că-i vor aduce pe amândoi, dar nu şi-au ţinut promisiunea, pentru că nu voiau ca oamenii de afară să-şi dea seama de ceea ce s-a întâmplat. Deocamdată nimeni nu ştia că Dollfuss a fost victima unui atentat.

Rănile lui Dollfuss nu erau mortale. O comisie medicală avea să stabilească mai târziu că, în cazul când cancelarul ar fi primit la timp îngrijiri, ar fi fost salvat. Numai că atentatorii se gândeau cum să iasă din situaţia dificilă în care se aflau şi în niciun caz cum să salveze viaţa adversarului lor politic. Le mai încolţise şi o idee cât se poate de simplă: moartea lui Dollfuss le-ar facilita desăvârşirea atentatului. Asasinii au cerut să fie adus ministrul Fey, despre care ştiau că simpatizează cu naziştii, şi i-au poruncit să scrie testamentul politic al lui Dollfuss. Era suficient să spună că, fiind pe moarte, cancelarul l-a desemnat pe ministrul plenipotenţiar Rintelen în calitate de succesor al său.

Ministrul Fey se aşează la masa de scris. Între timp Dollfuss încercă să vorbească pentru ultima oară. Părerile istoricilor şi publiciştilor sunt împărţite în ceea ce priveşte interpretarea ultimelor cuvinte ale cancelaiului austriac: erau adresate familiei, soţiei şi copilului; în acelaşi timp îl ruga pe Mussolini să aibă grijă de ei. Puţin după ora optsprezece el a încetat din viaţă, însoţit de puriştii înarmaţi, ministrul Fey a ieşit în balcon şi a cerut să stea de vorbă cu comandantul unităţilor credincioase cancelarului. Acestuia i-a spus că „în timpul acţiunii, Dollfuss a fost rănit, că nu-şi mai poate îndeplini funcţia şi doreşte ca succesorul lui să fie ministrul plenipotenţiar Rintelen. A mai cerut, de asemenea, ca până la sosirea noului cancelar, unităţile armatei şi ale poliţiei să nu întreprindă nimic împotriva forţelor care au ocupat clădirea.

Atentatorii şi-au dat seama că mare lucru nu vor obţine prin această manevră, întrucât comandantul unităţilor nu va ţine seama de cele cerute de ei, de aceea ministrul de interne Fey îl chemă la telefon pe şeful poliţiei, care-i era subordonat ierarhic, şi-i ordonă să recheme unităţile înarmate. Fey socoti că nici această convorbire nu va da rezultate, de aceea sună la directorul

radiodifuziunii din Viena şi îi dictă secretarei acestuia textul unei declaraţii privind. împuternicirile şcordăte lui Rintelen, la care adăugă şi apelul către acesta de a se prezenta cât mai repede la clădirea cancelariei…

Declaraţia nu a fost transmisă. Directorul radiodifuziunii l-a informat pe superiorul său» Schuschnigg, ministrul editurii, despre conţinutul ei. Acesta fusese deja însărcinat de preşedintele Miklas cu conducerea guverirului şi a înţeles că Rintelen este şi el amestecat în acest atentat. Testamentul fals nu a fost comunicat, iar poliţia a pornit acţiunea de urmărire a domnului Rintelen.

L-au găsit într-o cameră de hotel, unde-i aştepta pe atentatori să vină să-l ia pentru a-l duce la cancelarie. Numai că, în loc să ajungă la cancelarie, s-a pomenit în clădirea Ministerului de Război unde era în plină desfăşurare şedinţa unui grup de miniştri, în frunte cu doctorul Schuschnigg. Iată-l aşadar în faţa unui – tribunal care l-a învinuit de colaborare cu puciştii nazişti. Era atât de surprins, încât n-a putut scoate niciun cuvânt. Mai târziu, când l-au dus într-o încăpere goală şi i-au pus o pază înarmată la uşă, a scos pistolul, l-a dus la tâmplă şi a apăsat pe trăgaci.

A fost găsit zăcând pe parchet într-o baltă de sânge. Medicul chemat a declarat că starea lui nu mai îngăduie nicio speranţă. Rintelen a fost transportat cu o ambulanţă la spital, dar poliţia anunţase deja că a murit luându-şi singur viaţa. Pe masă s-a găsit un bilet scris de mâna lui în care declara că nu este vinovat.

Nu scrisese însă adevărul. În camera de la hotel s-a descoperit în servieta lui o listă, scrisă chiar de el, cuprinzând numele membrilor guvernului ce urmau să preia puterea după reuşita puciului. Ga vicecancelar al Austriei a fost desemnat Theo Habicht, conducătorul de la München al atentatului eşuat. Ceilalţi membri erau fără excepţie nazişti convinşi. Dar doctorul Rintelen nu murise, el a rămas în viaţă până în anul 1946.

Consiliul de Miniştri condus de Schuschnigg hotărî să acţioneze. În faţa clădirii unde îşi avea sediul cancelaria, în jurul orei cinci au sosit miniştrii Zehner şi Neustädter-Stürmer şi au angajat un dialog cu atentatorii încercuiţi. Unităţile armatei şi ale

poliţiei nu puteau declanşa atacul atâta timp cât în clădire se găseau ca ostatici circa o sută cincizeci de funcţionari de stat şi, în plus, şi canoelarul Dollfuss (nu ştiau că acesta murise), ministrul Fey şi secretarul de stat pentru problemele securităţii, Karwiński. Zehner şi Neustädter-Stürmeri le-au comunicat atentatorilor condiţiile lor: în cazul când părăsesc clădirea în cel mult douăzeci de minute, poliţia le garantează trecerea peste frontiera germană. În caz contrar, armata va deschide focul împotriva lor.

Cei aflaţi în clădire au ieşit de câteva ori în balcon, s-au retras iarăşi ca să se consulte în legătură cu propunerea, au cerut cu impertinenţă pază militară şi alte garanţii c. a nu li se va întâmpla nimic. În cele din urmă au mărturisit că l-au ucis pe cancelarul Dollfuss, dar au adăugat că n-au făcut-o intenţionat, ci din greşeală. Au sfârşit prin a accepta condiţiile, neavând altă soluţie. Au promis că se vor strânge într-o sală de la subsol, vor depune armele, apoi vor urca în camioanele special pregătite pentru ei.

Între timp se derula un alt episod demn de menţionat. Holzweber, conducătorul puriştilor, căută să mai salveze ceea ce considera el că mai poate fi salvat. A format numărul legaţiei germane, l-a informat pe doctorul Rieth, trimisul plenipotenţiar al lui Hitler, despre eşecul atentatului şi i-a cerut reprezentantului diplomatic al celui de-al III-lea Reich să vină în clădirea cancelariei pentru a supraveghea personal transportul atentatorilor până la graniţa germană.

Trimisul plenipotenţiar Rieth se conformă. Când miniştrii l-au întrebat ce anume caută, el n-a putut da un răspuns convingător. A mărturisit că atentatorii l-au chemat telefonic să vină aici… Dacă este nevoie, el îşi oferă cu plăcere serviciile guvernului austriac. A făcut câteva greşeli diplomatice ireparabile, iar prin prezenţa şi deruta sa trimisul lui Hitler a adus, ca să spunem aşa, o dovadă oficială a participării celui de-al III-lea Reich nazist la organizarea atentatului din capitala austriacă.

Atentatorii au depus armele, s-au urcat în camioanele dinainte pregătite şi, în loc să ajungă la graniţa germană, s-au trezit

după gratiile cazărmii poliţiei. Înţeleaptă măsură! A doua zi, guvernul Reichului german a publicat o declaraţie în care se arăta surprins de acordul încheiat de guvernul austriac cu atentatorii în legătură cu libera trecere a acestora peste frontiera germană. Guvernul german respingea acordul intervenit între asediaţi şi asediatori. Totodată, declaraţia germană făcea cunoscut că toţi puriştii care, în pofida acestui ordin, vor trece frontiera germană vor fi arestaţi pe loc.

Hitler mai făcu un gest prin care se distanţa de atentatul nereuşit. Textul comunicatului german continua; „La rugămintea reprezentanţilor guvernului austriac şi a puriştilor austrieci, ministrul german la Viena, doctorul Rieth, s-a declarat de acord cu înţelegerea încheiată între guvernul austriac şi purişti privind libera trecere a acestora peste graniţa germană, fără a avea consimţământul guvernului Reich-ului. Din această cauză a fost înlăturatdin funcţie, măsură ce intră imediat în vigoare".

În timp ce în câteva oraşe austriece aveau loc alte demonstraţii ale naziştilor, ajungându-se la schimburi de focuri, la ferestrele unor clădiri erau arborate steaguri cu zvastică, iar doctorul Schuschnigg decreta starea de urgenţă în ţară, Hitler se afla la festivalul „Wagner" de la Bayreuth în loja guvernamentală. Iju asculta însă muzica decât cu o ureche. Cei doi aghiotanţi ai săi îl informau pe rând despre evoluţia evenimentelor din Austria. După cum comunica serviciul de presă, la aflarea veştii atentatului, Mussolini a reacţionat concentrând numeroase unităţi militare în trecătoarea Brenner, pentru a porni la acţiune în cazul când Wehrmachtul nazist ar trece frontiera austriacă.

Hitler a înţeles că pierduse partida aceasta în care cărţile erau vizibil măsluite, de aceea se distanţă cât putu mai mult de atentat. Încă în cursul nopţii ceru să i se facă de la Bayreuth, unde se afla, legătura telefonică cu von Papen. I-a relatat cele întâmplate, l-a destituit pe Rieth şi l-a numit pe von Papen ministru plenipotenţiar la Viena. Rieth, neputând să obţină legătura telefonică cu Berlinul, întrucât centrala vieneză nu funcţiona, s-a dus la Bratislava şi a telefonat de la consulatul

german de acolo. Când, în cele din urmă, a obţinut legătura, a reuşit să afle doar că a fost destituit.

A doua zi preşedintele Miklas s-a înapoiat în capitală. La scurt timp după aceea, pe aeroportul din Viena a aterizat un avion special al lui Mussolini la bordul căruia se afla doamna Dollfuss. Preşedintele şi văduva s-au dus la căpătâiul celui mort, apoi s-a dat dispoziţie ca sicriul să fie transportat în clădirea primăriei din Viena. Preşedintele aşteptă să treacă înmormântarea şi a doua zi convocă Consiliul de Miniştri. Urma să fie ales noul cancelar. Urmaşul lui Dollfuss a fost dr. Kurt Schuschnigg.

Îndată ce a fost informată de încetarea din viaţă a lui Dollfuss, poliţia vieneză a început cercetările în vederea descoperirii asasinilor. Ministrul justiţiei încredinţă conducerea cercetărilor procurorului dr. Wotaw. Însoţit de detectivi cu experienţă, el sosi în clădirea cancelariei în clipa când erau urcaţi în camion ultimii pucişti. Pentru criminalişti era foarte limpede că asasinii trebuiau căutaţi printre aceştia. Funcţionari ai poliţiei i-au interogat mai târziu pe toţi puciştii, dar fără niciun rezultat. Nimeni nu-şi recunoştea vina.

În această situaţie comisarul de poliţie Petemell hotărî să aplice metodele şale. Printre cei o sută cincizeci de arestaţi îngrămădiţi într-o singură hală, se rătăci şi un detectiv. Acesta se distra cu SS-iştii ca şi când ar fi fost unul de-ai lor şi presupunea că în afară de el toţi ceilalţi ştiu cine este asasinul lui Dollfuss. Nu mai era nevoie decât ca unul dintre ei să-l spună. Nu trecu mult timp şi comisarul află numele asasinului. Era Otto Planetta.

Acesta era nervos, nesigur, se gândea că o sută cincizeci de oameni cunosc fapta lui, aşa că nu mai avea nicio speranţă să scape. Comisarul Peternell i-a declarat că poliţia cunoaşte adevărul, că nu-i rămâne decât o singură speranţă: să obţină circumstanţe atenuante, cu condiţia să recunoască că el este asasinul şi să relateze şefului poliţiei cum s-au întâmplat lucrurile.

Otto Planetta acceptă şi recunoscu că el l-a ucis pe Dollfuss.

La 30 iulie asasinul şi ajutoarele sale au fost chemaţi să dea socoteală pentru fapta lor în faţa unui tribunal militar special, cu

care ocazie a ieşit la iveală cine erau atentatorii. Otto Planetta, un vânzător de prăvălie în vârstă de treizeci şi cinci de ani, era un nazist înflăcărat, slujise ani la rând în armata austriacă, fusese suspectat de acţiuni ostile republicii şi obligat să renunţe la uniformă. La interogatoriu a afirmat că a fost scos din armată. fără niciun motiv, dar în faza imediat următoare a recunoscut plin de mândrie că în anul 1929 a intrat în N.S.D.A.P. şi că mai târziu l-au primit în unităţile SS devenind membru al lui „*SS-Standarte 89*".

Când a primit ordinul să participe la acţiunea din Balhausplatz, i s-a dat o bluză militară pe care a cusut cu mâna lui însemnele gradului de locotenent, a îmbrăcat-o într-o casă particulară şi apoi a plecat la sala de gimnastică. Acolo a intrat în grupa căpitanului Friedrich, cum i se spunea acum complicelui lui» Holzweber. Întâlnirea din sala de gimnastică nu era prima lor întâlnire, se cunoşteau încă din armată, unde slujiseră împreună mai mulţi ani.

Acuzatul Planetta a relatat desfăşurarea întregii acţiuni, afirmând că n-a vrut să tragă, le era interzis să folosească armele, şi nu-şi poate explica cum de au pornit gloanţele. Când judecătorul l-a întrebat de ce a participat la puci, a răspuns: „Sunt SS-ist şi am primit ordin!"

Holzweber era plutonier, timp de şapte ani slujise într-un regiment de infanterie al armatei austriece, la aprovizionare. Când armata a fost epurată de naziști, a trebuit să plece. Nu avea din ce trăi, nu avea slujbă, aşa că a intrat în rândurile atentatorilor. A primit şi el uniformă falsă de ofiţer austriac, precum şi planul clădirii cancelariei, devenind conducătorul acţiunii.

Între depoziţiile arestaţilor şi ale martorilor (ministrul secretar de stat Karwiński, slujitorul Hedvicek şi alţii) nu erau contradicţii flagrante. Atentatorii au pătruns în clădire pentru a-i face prizonieri pe miniştri şi a dizolva guvernul. Între timp, Planetta l-a împuşcat pe cancelarul Dollfuss. În jurul lui Balhausplatz se găseau vreo sută cincizeci de pucişti care, în afară de alte arme, aveau şi peste şaptezeci de pistoale automate. Specialiştii în balistică au declarat că ambele gloanţe care au

provocat moartea cancelarului au fost trase de la o distanţă de numai douăzeci de centimetri şi nu din întâmplare, ci cu bună ştiinţă.

Pentru asasinarea lui Dollfuss şi pentru crimă de înaltă trădare Otto Planetta a fost condamnat la moarte. Franz Holzweber a fost şi el condamnat la moarte pentru crimă de înaltă trădare. La trei ore după citirea sentinţei amândoi au fost spânzuraţi în curtea tribunalului teritorial. Ei s-au străduit să dovedească că şi-au meritat pedeapsa, strigând: „Heil Hitler, mor pentru Germania".

Unul dintre iniţiatorii puciului, cunoscutul naţfonal-socialist dr. Otto Wachten, avocat din Viena, cel care condusese acţiunea din sala de gimnastică de pe Siebenstemgasse, a reuşit să fugă din timp peste graniţă. Era convins că naziştii germani îl vor primi cu braţele deschise, acţionase doar în folosul lor şi nu-i puteau face o vină din faptul că puciul nu reuşise. Hitler l-a răsplătit pe maur prin metodele lui: l-a trimis în lagărul de concentrare de la Dachau.

La Viena continuau să fie condamnaţi alţi complotişti. Hans Domes, comandantul grupului de şoc care încercase să ocupe clădirea radiodifuziunii, şi-a meritat pedeapsa cu moartea; ceilalţi au fost condamnaţi la temniţă pe viaţă. Dar n-au rămas multă vreme acolo, după Anschluss au fost puşi în libertate şi sărbătoriţi ca nişte eroi.

După moartea lui Dollfuss, Austria începu să se sprijine şi mai mult pe Italia lui Mussolini. Mai întâi plecă la Roma noul cancelar Schuschnigg, însoţit de vicecancelarul Starhemberg, apoi şi alţi funcţionari de stat au început să viziteze, când unul, când altul, oraşul etern. Hitler se înfurie şi pe Viena, şi pe Mussolini, şi, pentru ca ducele să nu-şi închipuie că poate face tot ce poftește, dictă sancţiuni împotriva lui. În primul rând, sancţiuni economice: cel de-al III-lea Reich nu va mai accepta plăţi nici în lire, nici în franci, ci numai în mărci. Ministrul de finanţe al führerului ştia bine că Mussolini nu dispune de mărci. Şi tocmai pentru că nu le avea, dar avea mare nevoie de ele, ducele a răspuns cu alte sancţiuni: niciun turist german nu va putea aduce cu el în Italia mai

mult de cincizeci de mărci, băncile italiene nu vor onora cecurile germane. În felul acesta, germanii trebuiau să-şi petreacă concediile pe litoralul rece al Mării Baltice!

Hitler a fost obligat să bată în retragere. Când a aflat despre pregătirile militare ale lui Mussolini şi când ambasadorii Franţei şi Marii Britanii la Berlin au înmânat Ministerului de Externe note de protest prin care guvernele lor îi aminteau lui Hitler de existenţa unor acorduri internaţionale referitoare la neutralitatea Austriei, el a dat ordin ca „legiunea austriacă să se înapoieze". Aceasta, după cum s-a arătat, pornise cu câtva timp în urmă într-un marş pentru acordarea de ajutor „naziştilor austrieci împilaţi". Omul numărul unu al propagandei naziste, Goebbels, a fost nevoit să ordone în ultima clipă ca zaţurile editorialelor ce urmau să preamărească succesul loviturii de stat de la Viena să fie topite.

18
Marsilia, ora patru şi câteva minute

Crucişătorul iugoslav „Dubrovnik", cu steagul naţional la catarg, a apărut la orizont exact la ora fixată în program şi a ancorat în portul Marsilia. Pe ţărmul plin de curioşi, fanfara militară a început să cânte un marş energic. Doi bărbaţi îmbrăcaţi în redingote negre, cu cilindre în mâini, se apropiară de balustrada punţii inferioare. În urma lor venea regele Iugoslaviei, Alexandru I. Karagheorghevič, în uniformă de gală, însoţit de ministrul său de externe. Marinarii au coborât puntea.

Pe ea s-a urcat mica delegaţie venită în întâmpinare, în frunte cu ministrul forţelor navale, Pietri, care, în numele preşedintelui Republicii, îi ură regelui Iugoslaviei bun venit pe ţărmul francez. Regele a coborât pe uscat, unde s-a întâlnit cu prietenul şi colaboratorul său, Louis Barthou, ministrul afacerilor externe al Franţei.

Fanfara intona marşuri, regele salută compania de onoare, după care luă loc într-un automobil. Lângă el stătea ministrul Barthou, iar pe scaunul de rezervă din faţă, generalul George.

Şoferul lăsă în jos capota de pânză, pentru ca publicul să-l poată vedea pe popularul rege al Iugoslaviei, iar Alexandru să poată răspunde la ovaţii.

Maşina în care se găsea înaltul oaspete era a doua sau a treia din coloană. În următoarea venea Jevtič, ministrul de externe al Iugoslaviei, şi Pietri, ministrul francez al forţelor navale. În celelalte maşini se găseau ceilalţi membri ai suitei regale, precum şi ai comitetului francez de întâmpinare. În jurul orei patru după amiază coloana s-a pus în mişcare. Gazdele îl conduceau pe rege la primăria din Marsilia, unde era pregătită o primă întâlnire oficială.

Întâlnirea n-a mai avut loc, câteva minute după ora patru oamenii aflaţi pe trotuare au fost martorii unei tragedii cutremurătoare.

În momentul când maşina, din care înaltul oaspete răspundea cu efuziune la salutul mulţimii entuziaste, a ajuns în piaţa Bursei, la numai câţiva metri de port, un bărbat necunoscut şi-a croit drum prin asistenţă, s-a năpustit pe şosea direct la automobilul în care se afla regele Alexandru, a sărit pe scara maşinii şi a tras câteva gloanţe dintr-un pistol automat de calibru greu. După aceea a început să împroaşte cu gloanţe în jurul său ca un nebun;

Tot atunci s-a mai auzit o împuşcătură, căreia nimeni nu i-a acordat atenţie. Venea de undeva din mulţime şi ţinta era atentatorul. Mai târziu a reieşit că cel care a tras asupra acestuia era Mio Kralj şi că uciderea asasinului făcea parte din planul conspiratorilor.

În fruntea convoiului se aflau câteva cupluri de poliţişti pe motociclete, iar de o parte şi de alta a automobilului în care era oaspetele mergeau călare ofiţeri francezi. Primul care s-a dezmeticit a fost colonelul Piolet. Acesta şi-a scos sabia şi l-a doborât pe atacator la pământ. Mult timp s-a crezut că sabia colonelului şi mânia oamenilor care în mod spontan s-au repezit asupra asasinului i-ar fi pus capăt vieţii. Atentatorul fusese însă mai înainte atins de gloanţele trăgătorului aceluia pe care nimeni nú-l observase. Conspiratorii, care au plănuit atacul împotriva”

regelui Alexandru după modelul atentatului de la Sarajevo din 1914, nu voiau să se bizuie pe capsula cu cianură de potasiu, de «aceea l-au desemnat pe unul dintre ei pentru a-i închide asasinului gura pentru totdeauna.

Atentatorul trăsese din imediata apropiere şi niciun glonţ nu şi-a greşit ţinta. Regele Alexandru a murit imediat după atentat, ministrul Louis Barthou a fost dus la spital cu o rană la umăr, iar starea generalului George părea să fie şi mai gravă. Regele Alexandru a fost transportat de urgenţă la prefectură, unde medicilor nu le-a rămas altceva de făcut decât să constate decesul. Ani de-a rândul s-a vânturat legenda duioasă privind ultimele lui cuvinte, ziariştii au ţesut o poveste despre testamentul politic pe care regele l-ar fi lăsat, exclamând la primărie: „Aveţi grijă de Iugoslavia dar aşa ceva nu a fost posibil. Imediat după ce s-au auzit împuşcăturile, Alexandru a căzut într-o stare de adâncă inconştienţă, din care nu şi-a mai revenit.

La prima vedere s-ar fi putut spune că ministrul francez de externe, Louis Barthou, a avut noroc în acest atac neaşteptat. El a. – reuşit să se ridice şi să se tragă ceva mai la o parte, dar, ajuns la cabinetul medical, a suferit probabil un atac de cord şi s-a pornit o hemoragie. Medicii au declarat că rana lui nu este mortală, şi nici măcar periculoasă, dar nu trebuie să uităm că ministrul Barthou era un domn obosit, de şaptezeci de ani.

În total, în acest atentat au murit cinci persoane: regele Alexandru, ministrul Barthou, două femei aflate pe trotuar şi atentatorul. Acesta a murit la postul de poliţie, unde a fost dus după ce au reuşit să-l scape din mâinile mulţimii dezlănţuite. Ceilalţi oameni atinşi de gloanţe, printre care şi generalul George, s-au însănătoşit.

La percheziţionărea atentatorului poliţia a găsit în buzunarul fie la piept al hainei un paşaport cehoslovac pe numele Kelemen, care, după cum va reieşi mai târziu, era fals, un pistol încărcat şi o bombă. Pe antebraţul drept avea tatuat un cap de mort cu două oase încrucişate şi cu inscripţia: „Libertate sau moarte”. Asta a fost tot ce s-a putut afla despre atentator.

După altă versiune, el s-ar fi numit Vladimir Gheorghiev şi ar fi fost membru al unei organizaţii teroriste macedonene. Mai târziu s-a unit cu ustaşii croaţi, împreună cu care a pregătit pe pământul Franţei atentatul înfăptuit Aceştia erau adepţi ai organizaţiei fasciste *Ustaša*, care nu numai că simpatiza cu Hitler şi cu Mussolini, dar care, doar la câţiva ani după atentatul de la Marsilia, a creat cu ajutorul Germaniei naziste şi al Italiei fasciste „statul croat independent", în frunte cu Ante Pavelič.

Conform raportului principalului anchetator francez, Guibbal, practic singurul document autentic în legătură cu evenimentele de atunci, făptaşul se numea Dimitrov Vetičko-Kerin şi era născut la 19 octombrie 1897 în localitatea bulgară Kameniţe. Era cunoscut ca un revoluţionar de profesie. Fusese căsătorit de două ori şi apărea sub diferite nume. Poliţia îl cunoştea sub numele de Kelemen şi de Vladimir Gheorghiev Cernozemski. Sub acest din urmă nume, la 5 februarie 1932, un tribunal din Sofia l-a condamnat la închisoare pe viaţă pentru participare la faimoasa asasinare a lui Naum Tomalevski. Kelemen nu a rămas mult timp în închisoare, fiind în acelaşi an pus în libertate în urma unei amnistii. Naum Tomalevski făcuse şi el parte din organizaţia care, mai târziu, avea să pună la cale atentatul de la Marsilia, dar a trădat şi pentru această faptă, la 2 septembrie 1930, conspiratorii i-au făcut de petrecanie.

Crima aceasta nu era însă singura de care s-a făcut vinovat Kelemen. La 12 noiembrie 1924, împreună cu alte ajutoare, l-a asasinat pe deputatul comunist Hadji Dimov-Dima, după care a reuşit să dispară şi căutările poliţiei au rămas fără rezultat. Sub numele de Dimitrov Vladimirov a fost condamnat în contumacie la pedeapsa capitală. Sentinţa a fost pronunţată la 7 septembrie 1929, numai că Dimitrov Vladimirov nu şi-a mai făcut niciodată şi nicăieri apariţia.

Atentatul de la Marsilia a fost înfăptuit de această organizaţie separatistă de tip fascist, dar la realizarea lui şi-au adus contribuţia serviciile secrete şi organizaţiile subversive din câteva ţări. După asigurările date de poliţia franceză, în Franţa se

aflau șase persoane care trebuiau să se ocupe de asasinarea regelui Alexandru. Complotiștii au venit de la Budapesta, Zürich, Evian și Paria. Ei erau: Eugenio Kvaternik, alias Kramer, Větičko, alias Kelemen, Mio Kralj (născut la 17 septembrie 1908 în Kopřivnice), având documente pe numele Malny, apoi Zvonimir Pospíšil, alias Beneš și Ivan Raie, alias Novák. Singura femeie, o blondă de vreo 25 de ani, se numea, după toate probabilitățile, Maria Vondráčková.

Din străinătate au primit sprijin financiar, precum și cele necesare echipării lor: pistoale, muniții și grenade de mână. Le-au pus liniștiți într-un geamantan și unul dintre ei le-a trecut peste graniță, fără ca vameșii să bage de seamă. S-au întrunit mai întâi la Versailles, unde s-au înțeles asupra amănuntelor. Kvaternik a luat cu el trei oameni de încredere cu care s-a îndreptat spre Aix-en-Provence, trecând prin Avignon. Printre aceștia se găsea și Dimitrov Vetičko-Kerin.

După ce au săvârșit atentatul și l-au redus pe făptaș la tăcere, Kvaternik a plecat la Torino, unde s-a întâlnit cu Ante Pâvelic, căruia i-a raportat îndeplinirea misiunii. Ceilalți au avut mai puțin noroc: Mi-o Kralj, Zvonimir Pospíšil și Ivan Raie au fost prinși și, după o detențiune preventivă, tribunalul i-a condamnat pe termene lungi. Kvaternik și. Ante Pavelič au fost condamnați la moarte în contumacie. După cum se știe, sentința n-a fost executată, dimpotrivă, după ce, sub scutul lui Hitler, Ante Pavelič a devenit șeful statului croat fascist, iar în anul 1940 soldații germani au trecut granița iugoslavă, toți complotiștii au fost puși în libertate.

În spatele atentatului de la Marsilia se afla fascismul în ascensiune. Ungaria-horthystă a anilor treizeci, Italia lui Mussolini și cel de-al III-lea Reich, al lui Hitler, le-au acordat atentatorilor nu numai sprijin moral, ci și un sprijin efectiv, ținând în permanență o mână protectoare asupra lor. Kvaternik și Pavelič, care au pus la cale subminarea unității slavilor de sud, și-au găsit refugiu în Italia, unde au primit azil politic. Mussolini era interesat să spargă unitatea statului vecin cu el și, de aceea, a oferit emigranților

diversioniști croați posibilitatea să se perfecționeze în meseria de teroriști în taberele fasciste de instrucție de la Borgatar și Olivetti.

Cu puțin timp înainte de săvârșirea atentatului împotriva regelui Alexandru, nu numai Kvaternik și Pavelič, dar și ceilalți conspiratori s-au întâlnit la Berlin într-o vizită de prietenie. Ei se aflau în legătură cu Gestapoul și cu Abwehr-ul nazist, precum și cu politicieni naziști proeminenți, în frunte cu ideologul nazismului, Alfred Rosenberg. Urmele organizatorilor atentatului duceau direct la Hitler.

În „Istoria diplomației" apărută în Uniunea Sovietică este reprodusă discuția, demnă de menționat, dintre cunoscuta publicistă franceză Geneviève Tabouis și ambasadorul german la Paris, Koestner, care a avut loc la scurt timp după asasinarea președintelui Consiliului de Miniștri al României, I.G. Duca: „Se afirmă", spunea ambasadorul Koestner, „că Germania își va atinge scopurile fără război, cu ajutorul a șase asasinate politice bine alese. Primul va fi Dollfuss. După părerea Berlinului, el este singurul austriac care se opune Anschluss-ului. Berlinul este convins că numărul partizanilor Anschluss-ului este în creștere și contează pe faptul că Dollfuss va fi înlăturat de conaționalii lui. După el vine la rând regele Iugoslaviei. Berlinul crede că, de îndată ce Alexandru va dispare, vor dispărea și perspectivele unei alianțe între Iugoslavia și Franța. După aceea, se vor pregăti să rezolve problemele cu România și, în primul rând, cu Titulescu, care se bucură de prestigiu la Paris și Londra. Doresc să-l lichideze apoi pe Beneš, sperând că, în felul acesta, minoritatea germană din Cehoslovacia va împinge Republica cehoslovacă în brațele Republicii de la Weimar…"

Această sumbră provocare a fost exprimată cu mai bine de zece luni înainte de atentatul de la Marsilia. Din păcate, ea s-a adeverit, iar activitatea politică desfășurată de căpeteniile fasciste imediat după atentat a dat acestei provocări girul adevărului.

Unul dintre principalii vinovați, din uipbră, ai atentatului, a fost guvernul fascist maghiar. Acesta îi sprijinea fățiș pe membrii organizației *Ustaša*, a organizat pentru ei un câmp de instrucție la

Jankapuszta, unde emigranţii croaţi se pregăteau pentru îndeletnicirea de diversionişti. Parcela închiriată la graniţa cu Iugoslavia aparţinea lui Emil Horvath. Mai târziu avea să se dovedească că Horvath se numea în realitate Gustav Perčec şi era activist de frunte al organizaţiei fasciste *Ustaša*. Pe teritoriul maghiar el se ocupa cu instruirea teroriştilor care urinau să destrame unitatea Iugoslaviei.

Numai că tabăra de antrenament n-a avut o viaţă-prea lungă. În scurt timp, întreaga Europă a aflat despre existenţa ei, autorităţile horthyste au început să se teamă de scandal şi au ordonat ca tabăra să fie lichidată. Emil Horvath avea o secretară, care în acelaşi timp era şi iubita lui. Se numea Jelka Pogoralc. Într-una din zile între cei doi îndrăgostiţi a intervenit o ceartă serioasă, Jelka şi-a spus că nu se cuvine să trăiască într-un cuib de fascişti, în care clocoteşte ura împotriva a tot ce este slav şi, în timpul nopţii, a trecut graniţa. Când a ajuns acasă, s-a dus la poliţie şi a făcut o lungă declaraţie despre toate câte le ştia. Şi în calitatea ei de secretară şi iubită a comandantului ştia destule. Mai mult, ea şi-a amintit nu numai numele ustaşilor care se pregăteau pentru meseria de călău, dar şi ale personalităţilor maghiare, ale unor funcţionari şi ofiţeri superiori care sprijineau această acţiune.

Generalul Rudolf Andorka, şeful Serviciului maghiar de contraspionaj, a aflat despre conţinutul proceselor-verbale încheiate de poliţia iugoslavă şi, pentru că era conştient ce urmări politice internaţionale periculoase ar putea avea depoziţiile Jelkăi Pogoralc, a hotărât să tăgăduiască totul, dar totodată a dat ordin ca tabăra de antrenament a diversioniştilor să fie desfiinţată. Ceea ce s-a şi făcut peste noapte, iar în ziua următoare toţi ustaşii proeminenţi au luat loc într-un avion special pus la dispoziţie de serviciul secret al lui Horthy şi, au aterizat în Italia. În felul acesta, generalul Andorka s-a spălat pe mâini, nimeni nu putea dovedi ceva concret, iar declaraţiile Jelkăi Pogoralc nu mai, aveau obiect. La Jankapuszta păşteau iarăşi turme de bivoli…

O dovadă a contribuţiei fasciştilor maghiari la pregătirea şi executarea atentatului de la Marsilia o constituie participarea lui

Mio Kralj. Acesta era căutat de poliția iugoslavă încă din 1933, dar reușise să fugă în Ungaria unde se ascundea sub numele de Malny. Oficialitățile iugoslave au cerut extrădarea lui, dar în răspunsul sosit la Belgrad se spunea că cel căutat nu se găsește pe teritoriul maghiar.

După atentat, Mio Kralj a dat totul în vileag. Când a fost arestat și supus unor interogatorii, el a recunoscut în fața poliției franceze că atentatorii s-au întâlnit în august 1934 la o consfătuire strategică, unde s-a tras la sorți cine urmează să-l împuște pe regele Alexandru. Sorții au căzut pe Kelemen. În cazul în care, dintr-un motiv sau altul, atentatul nu ar fi reușit, urma să fie pus în aplicare al doilea plan: unul dintre atentatori purta sub braț o bombă în formă de carte ype care avea să o arunce asupra mașinii în care se găsea regele și ministrul Barthou. Poliția n-a putut face cercetări în legătură cu fabricarea diabolicei grenade, dar Kralj a mărturisit că a fost fabricată la centrul de antrenament de la Jankapuszta din Ungaria.

Guvernul iugoslav avea în mâini suficiente dovezi ale participării fasciștilor unguri la asasinarea regelui Alexandru și a trecut la represalii. A adresat o plângere însoțită de documente compromițătoare la Liga Națiunilor și, în același timp, s-a dispus strămutarea de pe teritoriul Iugoslaviei a unor cetățeni de naționalitate maghiară.

Situația se înrăutăți mult, și în joc se afla nu numai unitatea popoarelor Iugoslaviei. Din această cauză, discuțiile de la Liga Națiunilor au luat o altă turnură decât cea așteptată. Relațiile dintre ustași și Hitler erau cunoscute, căci, cu mult înainte de comiterea atentatului, ei editaseră la Berlin un ziar instigator propriu, în care declarau deschis ce scopuri urmăresc: voiau o Croație independentă, pregătindu-se totodată să ciuntească din Iugoslavia Bosnia, Herțegovina, Slovenia și Dalmația. Se înțelege că aceste planuri distructive erau sprijinite nu numai de Hitler, ci și de Mussolini, căruia unitatea Iugoslaviei îi stătea ca un ghimpe în ochi. Iugoslavii erau membri fondatori ai Micii înțelegeri, iar Franța avea în persoana regelui Alexandru un aliat credincios.

Balcanii au devenit un cazan care clocotea nu numai din cauza atentatului de la Sarajevo, dar şi a celui de la Marsilia.

În cele din urmă. pentru soluţionarea urmărilor atentatului de la Marsilia, Liga Naţiunilor procedarea înţeleptul Solomon, adică aşa cum este practica în politica internaţională: a recurs la un compromis. Ungaria hortystă se afla pe banca acuzaţilor, dar nu s-a dat nicio sentinţă, ci a fost elaborat un comunicat atât de puţin concret, şi ocolind atât de mult problema în discuţie, încât a fost acceptat de ambele părţi. Guvernului maghiar i s-a făcut recomandarea să se ocupe chiar el de cercetarea minuţioasă a participării unor personalităţi maghiare la complotul internaţional împotriva suveranităţii Iugoslaviei. Sub presiunea marilor puteri, Iugoslavia a acceptat compromisul. Ce altceva ar fi putut face…

În Franţa, cercetarea culiselor atentatului a fost de asemenea lăsată pe mâini necinstite. Guvernul l-a împuternicit pe senatorul André Lémery eu conducerea comisiei însărcinate cu ancheta. Acesta era un fascist notoriu, membru al organizaţiei fasciste „Crucea de fier”. Nimeni nu se aştepta ca fascistul francez să încerce să dezvăluie participarea reală a intriganţilor nazişti ai lui Hitler la atentatul de la Marsilia. După doi ani, anchetatorii nu făcuseră niciun pas înainte. În cele din urmă, cazul s-a închis definitiv. Şi astfel, nu s-a reuşit niciodată să se lămurească toate dedesubturile politice ale atentatului de la Marsilia şi nici măcar să se precizeze dacă asasinul a tras asupra lui Barthou sau asupra lui Alexandru. Tratativele diplomatice susţinute duse de Barthou cu statele balcanice cu privire la un sistem colectiv de ajutorare reciprocă împotriva unui eventual atac al Germaniei naziste ar fi putut constitui cel mai sigur motiv ca el să fie omorât: pentru a nu-i sta în cale lui Hitler.

19
Comandoul morţii la hotelul „Zahoři”.

Chelnerul era jigărit, nedormit. Alergase tot drumul şi când bătu la uşa postului de jandarmi aproape că nu-şi mai putea trage răsuflarea:

— La noi e un cadavru, îi spuse fără nicio introducere sergentului şi adăugă: se pare că e al doamnei Karlsbach, în timpul nopţii n-am putut să ies din casă, m-au ameninţat c-or să mă împuşte dacă o să cobor înainte de-a se face ziuă… Domnul şef m-a trimis să viu repede… Afurisit polei. Vedeţi, s-a făcut aproape nouă şi jumătate…

— Cum vă numiţi?

— Karl Flieger, sunt chelner la hotelul „Zahoři”.

— S-o luăm binişor, în ordine: ce, unde şi cum s-a întâmplat. Dar fără înfloriturі!

Jandarmul n-a putut afla mare lucru de la el. Din spusele lui Flieger a înţeles totuşi că în timpul nopţii la hotelul „Zahoři” s-au auzit împuşcături, dar de atunci trecuseră aproape douăsprezece ore, doamna Karlsbach, moarta, zăcea pe coridor, nemţii aceia fugiseră; desigur, în timpul nopţii, dar mai întâi îl ameninţaseră că îl fac praf dacă îndrăzneşte să scoată nasul din cămăruţa lui înainte de ivirea zorilor.

Sergentul ridică receptorul. La ora unsprezece la hotelul „Zahoři” se aflau maiorul Vit de la secţia de urmărire din Kladno, căpitanul Karhan din Pribram, jandarmi din Čim şi Slapy. Nu peste mult timp au. venit şi jandarmi din Praga. Unul dintre ei intră cu pistolul cu piedica ridicată pe coridorul de la primul etaj al hotelului „Zahoří” şi era cât pe-aci să se împiedice de un cadavru.

— Iisuse Hristoase, păi ăsta-i domnul inginer Fomlis al nostru, strigă chelnerul, când fu chemat sus.

De la primele investigaţii a reieşit limpede că cei bănuiţi de crimă erau trei dintre oaspeţii hotelului, care dispăruseră în timpul nopţii. Unul era Hans Müller, un individ zvelt, cu faţa rotundă şi părul negru, plin de temperament. Celălalt, Gerd

Schubert, era mai înalt decât Müller, tot zvelt, cu o figură obosită sau mai degrabă nedormită. Şi o femeie, Edith Karlsbach, o frumoasă profesoară de educaţie fizică, blondă cu ochi albaştri. Au plecăt pur şi simplu pe fereastră, unul din ei era pare-se bănit, căci pe zăpadă se vedeau picături de sânge, până la locul unde începeau urmele unei maşini. Fuţin mai târziu, după ce au aflat cine era inginerul Formis, Cel care fusese asasinat, anchetatorii au ajuns la concluzia că este vorba de o crimă premeditată: comandoul german al morţii venise pe teritoriul cehoslovac pentru a-l reduce la tăcere pe incomodul Formis.

În „noaptea cuţiteloF lungi", când Hitler poruncise să fie asasinaţi prietenii şi colaboratorii, săi, printre care se afla şi Gregor Strasser, fratele acestuia, Otto, reuşise să fugă pe teritoriul cehoslovac unde se afla în siguranţă. De aici continuă să lupte împotriva dictatorului în cămaşă brună. Înfiinţă la Praga gruparea de rezistenţă antihitleristă „Frontul negru" şi scotea ziarul „Die Deutsche Revolution". Dar lupta şi cu alte mijloace, mai moderne: un post de emisie care putea fi recepţionat pe aceeaşi lungime de undă ca şi postul de emisie „Königswusterhausen" dezvăluia germanilor, în emisiunile lui de seară şi din timpul nopţii, planurile naziste şi dădea în vileag crimele politice ale lui Hitler. Staţia de radio era deservită de inginerul Rudolf Formis.

Acesta s-a născut în anul 1894, a făcut facultatea, specializându-se în tehnica curentului de joasă frecvenţă. În timpul războiului slujise ca ofiţer în armata imperială, unde se ocupa de radiotelegrafie, fiind autorul mai multor invenţii-un timp a lucrat în Turcia. După război, când Hitler a ajuhs la putere, a trecut în mişcarea de rezistenţă, deşi la început se încadrase în partidul naţional-socialist.

Mai târziu, a devenit directorul tehnic al staţiei de radio „Süddeutscher Rundfunk" din Stuttgart, în care calitate, după cum. se pretinde, l-ar fi întrerupt pe Hitler în timpul unui discurs. Cuvântarea führerului n-a mai fost transmisă, pe Formis însă l-au dus la Gestapo unde l-au torturat timp de zece zile pentru a-l face să recunoască, întrucât în locuinţa lui s-a găsit un pistol şi sabia de

ofițer pe care o moștenise de la tatăl său, a fost trimis, pentru port ilegal de armă, într-un lagăr de concentrare. A reușit să fugă și să treacă fără niciun act frontiera cehoslovacă, în primăvara anului 1934 a încercat să ajungă, trecând prin Bulgaria, în Turcia, unde avea colegi de școală în serviciul președintelui Kemal Atatürk. A fost prins pe teritoriul bulgar și obligat să se întoarcă la Praga.

După ce pretinsul complot al lui Roehm a fost înăbușit în sânge, adversarii lui Hitler au fugit la Praga. Aici, Formis s-a întâlnit cu o serie de prieteni, a devenit membru al „Frontului negru" al lui Strasser și, cum era specialist în radiotehnică, a primit din partea acestuia sarcina de răspundere de a construi un post de emisie secret și d'ea se îngriji de realizarea unor emisiuni care să poată fi ascultate în bune condiții de pe teritoriul celui de-al III-lea Reich, al lui Hitler.

Formis s-a întors pe teritoriul german pentru a-și procura materiale, deși știa bine că o astfel de „plimbare" l-ar putea costa viața. Și-a procurat piesele necesare, iar la sfârșitul lui septembrie a trecut din nou granița cehoslovacă și a ceruț oficial azil politic. Locuia cu chirie la doamna Schindt, undeva, în piața Havlíček[7], căreia îi plătea 5 coroane pe zi. Pleca adeseori la țară și, de regulă, ducea o viață destul de izolată.

Hotelul „Zahoři" avea o așezare frumoasă și dispunea de șaptesprezece camere. Proprietarul lui, Bárta, era președintele Societății comerciale a târgului praghez de mostre, iar acum hotelul era închiriat de Ján Graf. La acest hotel turistic, aflat nu departe de Praga, veneau de obicei perechi de îndrăgostiți, iar în concediile de vară, oaspeți străini. Graf avea o fiică, Hana. Se numea Brodská și moștenise de la răposatul ei soț un magazin pe strada Žitná. În anul 1934, pe când se afla în vizită la părinții ei la hotelul „Zahoři", a venit aici, să-și petreacă un scurt concediu, doctorul inginer Otto Strasser. Cu această ocazie au făcut cunoștință, iar mai târziu aveau să locuiască împreună în casa

---

[7] Astăzi Piața Maxim Gorki. — Nota trad.

Bredskăi de pe strada Žitná 44 şi pe strada

Dejvická 38. Şi întrucât adversarul lui Hitler s-a convins cât de avantajoasă era aşezarea acelui hotel izolat, nu departe de Slapy, l-a adus aici şi pe inginerul Formis. A tratat cu Graf închirierea a două camere şi i-a spus direct că ar vrea să emită chiar din hotel. Dacă au autorizaţie? Se-nţelege că au!

Rudolf Formis a venit la „Zahoři" la 25 noiembrie, şi-a despachetat lăzile şi a început să monteze postul de emisie. Peste o săptămână a făcut prima transmisie de probă; iar în decembrie transmitea în mod regulat. Programele lui din timpul zilei şi al nopţii se auzeau probabil foarte bine pe vastul teritoriu al celui de-al III-lea Reich, pentru că la 19 decembrie ambasadorul german la Praga, dr. Koch, a comunicat ministrului de externe cehoslovac, Krofta, că de pe teritoriul cehoslovac emite un post de radio ostil. Tehnicienii germani l-au depistat: postul se afla instalat la o distanţă de cel mult optsprezece kilometri de Praga.

Nu încape îndoială că Gestapoul şi serviciul secret nazist au făcut tot ce le-a stat în putinţă pentru a-l descoperi şi a-l reduce la tăcere. În emisiunile postului, se putea auzi, imprimată pe plăci de patefon, până şi vocea răposatului Georg Strasser.

Mai târziu s-a dovedit că cel care a trădat germanilor amplasarea staţiei de emisie şi numele operatorului era un fost colaborator al lui Stresser din „Frontul negru", pe nume Franke. El s-a înapoiat în Germania după iubita lui, Louise, şi a trădat, ceea ce l-a scutit de deportare într-un lagăr de concentrare. Temutul Heydrich a pornit îndată o acţiune în vederea distrugerii staţiei „Frontului negru" şi a lui Formis.

Alfred Helmuth Naujocks se specializase într-o meserie puţin obişnuită: ucigaş cu înaltă calificare. În istoria nazismului a jucat nu o dată un rol important şi toate acţiunile lui au intrat în istorie cu titlul de crime model. În primele zile ale lui 1934, Naujocks a fost chemat de Heydrich, şeful Sicherheitsdienst-ului, care i-a încredinţat o misiune delicată: radiogoniometrele şi serviciul secret au localizat ún post de radio care emite în limba germană pe lungimea de undă de 49, 06 metri, adică pe aceeaşi

lungime de undă ca staţia „Königswusterhausen”. Activitatea şi-o desfăşoară în hotelul „Zahoři”, nu departe de Praga. Cetăţenii de pe jumătate din teritoriul Germaniei care îşi mută aparatele pe lungimea de undă a Berlinului, se trezesc cu emisiunile „Frontului negru”. E de prisos să mai spunem că acestea sunt din cale-afară de duşmănoase, ponegrindu-l pe führer şi pe fruntaşii partidului. Informaţii mai detaliate îi vor fi transmise de consilierul secţiei de criminalistică a SD, Huber.

Au studiat în amănunţime harta împrejurimilor hotelului. Huber îi spuse lui Naujocks că de staţia de emisie trebuie să fie conexată o antenă de lungime mijlocie, element după care» poate fi depistată. îi înmână o fotografie a lui Formis şi stabiliră cu minuţiozitate planul. Huber a fost de părere că ar fi bine să nu se ducă singur, la hotelul „Zahoří” oamenii se duc de obicei în doi. Naujocks îşi luă ca parteneră pe o anume Edith Karlsbach.

Două-trei geamantane, un patefon de voiaj, un coş cu mâncare şi două perechi de schiuri au fost aranjate pe capota Mercedesului de culoare albastru-închis în care se aflau Naujocks şi Edith Karlsbach, îmbrăcaţi în costume de sport. Maşina s-a învârtit un timp pe străzile înzăpezite ale Berlinului, apoi Naujocks a luat-o pe şoseaua care ducea spre Dresda/ Nu mergea în direcţia aceasta pentru prima dată. Cu câtva timp în urmă Heydrich îl trimisese la Praga pentru a-l asasina de dr. Otto Strasser, adversarul şi con –, curentul lui Hitler. Atunci *stí* întorsese fără, a fi făcuţ nicio ispravă, ceea ce i-a atras dizgraţia şefului. Acum i se oferea şansa de a-şi recâştiga reputaţia ştirbită.

În toate documentele figura sub pumele de Hans Müller. După acte, Mercedesul era tot proprietatea lui Müller. Înainte de a ajunge la frontiera cehoslovacă, i-a atras lui Edith atenţia să nu se mire dacă în faţa vameşilor se va prezenta sub un nume de împrumut, restul îi va explica el mai târziu. Şi încă ceva: ar fi mult mai nimerit. Să se dea drept soţ şi soţie de curând căsătoriţi, în felul acesta ar scăpa de o serie de greutăţi pe care le-ar putea întâmpina în hotelurile cehe. De ce Edith se numeşte Karlsbach şi nu Müller? E lesne de-nţeles, erau în primele zile de căsătorie şi

încă nu-şi schimbaseră actele.

Mai târziu Naujocks se va strădui zadarnic să-i convingă pe anchetatori că Edith Karlsbach nu ştia nimic despre misiunea sa. La început cel puţin, nu ştia, tot ce-i spusese era că pleacă pentru câteva zile la schi. Nu sima prea convingător. Edith nu era iubita lui, ci prietena iubitei, o oarecare Tani, ceea ce nu constituia, orice s-ar zice, un motiv – suficient pentru ca Edith să meargă cu el într-o excursie şi, în plus, să locuiască împreună într-o cameră de hotel. Totodată nu era normal ca Naujocks să primească printr-o simplă mişegre de baghetă o identitate nouă şi toate documentele pe numele Hans Müller, chiar dacă era de la poliţie. Şi încă ceva ar fi trebuit să-i dea fetei de bănuit până mai ieri, lui Naujocks îi sufla vântul prin buzunare, iar acum, de când îşi schimbase numele în Müller, nu numai că era stăpânul unui Mercedes, dar avea buzunarele doldora de bani. Alte sume erau ascunse în tapiseria uşilor maşinii. Şi-apoi, avea asupra sa lucruri pe care nu le văzuse la el niciodată până atunci: Edith Karlsbach nu era o gâscă, trebuie că Naujocks i-a explicat în vreun fel…

Cei doi au trecut frontiera cehoslovacă fără să întâmpine vreo greutate. Spre seară au ajuns la Praga şi au închiriat o cameră la hotelul „Wilson", Sub numele de doamna şi domnul Müller. Tinerii însurăţei au plătit fără să clipească o sută douăzeci de coroane, iar a doua zi de dimineaţă au luat-o de-a lungul Vltavei şi au tras la hotelul „Vaporul" din Štěchovice unde soţia proprietarului, doamna Kumprecht, le-a dat cameră cu nr. 2.

Informaţiile în legătură cu următoarele mişcări ale lui Naujocks şi ale aliatei sale se deosebesc în privinţa detaliilor. La schi se duceau, desigur, pe jos, iar în timpul iernii drumul spre hotelul „Zahoři" nu era practicabil. Pe timpul acela se schia în imediata apropiere a Pragai, Senohraby, de pildă, era unul dintre cele mai frecventate centre ale Sportului de iarnă, Cu acest prilej, Naujocks observa din depărtare hotelul „Zahoři" şi a putut vedea o antenă lungă care ducea dintr-o parte a. casei spre coş (măsura aproape cincizeci de metri) şi dispărea la unul din geamurile de la etajul întâi. Şi-a spus că Huber are informaţii exacte şi a pornit cu

iubita lui spre hotel ca să ia o gustare caldă.

Localul era gol, numai la o masă lângă peretele de piatră era instalat un bărbat ca la patrùzeci de ani. Stătea comod, îmbrăcat cu o cămaşă flanelată de culoare cafenie, iar în picioare avea papuci. Când i-a auzit pe vecinii săi de masă vorbind germana a vrut. să se ridice şi să plece, nu avea încredere în germanii pe care nu-i cunoştea. Naujocks îl acostă şi au început să stea de vorbă. Formis se mută la masa lor, cei doi tineri îndrăgostiţi îi erau, desigur, simpatici, el dubea o viaţă izolată, în luna ianuarie nu venea mai nimeni la hotelul „Zahoři".

A aflat că domnul Müller este comerciant, că cei doi sunt în călătorie de nuntă, că locuiesc la Štěchovice şi că hoinăresc toată ziua pe schiuri. Când s-au despărţit erau aproape prieteni şi şi-au promis să se vadă cât de curând.

Naujocks l-a asigurat că s-ar putea să se mute împreună cu soţia pentru câteva zile la „Zahoří", dacă hotelul tot e gol.

hi aceeaşi seară Naujocks şi iubita lui, îmbrăcaţi în ţinută de gală, au servit la cină numeroase feluri de mâncare, iar coniacul şi şampania n-au lipsit. Aveau un patefon şi au dansat toată seara. Edith dansa ca o profesionistă, doar era profesoară de educaţie fizică! Bucătăreasa avea să-şi amintească mai târziu că tânăra nemţoaică a făcut un tărăboi nemaipomenit, a ţopăit pe masă până când a crăpat tăblia. Aşa ceva nu se face totuşi din prima seară…

Naujocks era bucuros că Formis îi ieşise în cale şi se împrietenise cu el, aşa că era cazul să sărbătorească evenimentul.

În dimineaţa următoare cei doi s-au oprit din nou la hotelul „Zahoří". Formis însă nu era acasă, ei n-aveau de unde să ştie că Formis plecase la Praga pentru a anunţa la biroul lui Strasser de la „Frontul negru" vizita a doi germani suspecţi. Seara s-a înapoiat însoţit de doi poliţişti care aveau sarcina să-l supravegheze îndeaproape pe Naujocks, dar noii căsătoriţi erau la hotelul lor din Štěchovice.

Înainte însă de a pleca de la „Zahoři", Naujocks a cercetat cu atenţie primul etaj. În camera lui Formis se afla camerista Pokorná care călca ceva, a încercat să intre în vorbă cu ea, dar n-a putut să

afle nimic? Camerista nu cunoştea limba germană, iar el nu ştia niciun cuvânt ceh. A reuşit totuşi să pună mâna pe cheia de la camera lui Formis şi s-o imprime într-o bucată de săpun.

Seara, când s-a întors la hotelul din Štěchovice, i-a spus lui Edith Karlsbach că a recunoscut în persoana lui Formis pe duşmanul periculos căutat de Gestapoul din Berlin. Formis era un criminal politic şi de bună seamă că el este operatorul staţiei de emisie a „Frontului negru". Ca un adevărat naţional-socialist ce era şi că membra al SS, trebuie să se întoarcă de îndată la Berlin şi să aducă la cunoştinţa celor în drept acest lucru. Nu va pleca cu maşina, drumul ar dura prea mult, va pleca a doua zi cu avionul de la Praga, iar seara se va întoarce.

Se spune că Edith Karlsbach n-ar fi vrut să-l lase să plece singur, îi era frică şi voia să-l însoţească. Naujocks a convins-o însă să-l aştepte la hotelul din Štěchovice. Dimineaţa plecă la Praga la „Čedok", unde îşi procură un bilet de avion. La Berlin se anunţă la consilierul Huber pe

Prinz-Albrecht-Strasse nr. 8 şi la biroul central al Sicherheitsdienst-ului, întocmi o informare despre rezultatul cercetărilor sale, de asemenea predă filmul la laborator: îl fotografiase pe Formis încă în prima zi, în timp ce acesta îl trăgea cu sania pe nepotul lui Graf, prin faţa hotelului.

Naujocks şi Huber au întocmit planul operaţiei, în timpul acesta în atelierele Gestapoului se execută, după amprentă, cheia de la camera lui Formis. Naujocks i-a cerut lui Huber să-i dea un ajutor, cel mai bucuros ar fi dacă l-ar avea pe vechiul lui camarad Goetsch. Huber a telefonat, dar a aflat că Goetsch este plecat din Berlin. I-a promis lui Naujocks că-l va trimite la Praga cu primul avion şi că se vor întâlni la hotelul „Wilson". Pentru această acţiune Goetsch se va numi Schubert.

Naujocks a plecat de la Berlin cu instrucţiuni precise. A luat cu el un pistol marca Walter 7, 65, cu repetiţie, cu şapte gloanţe, o sticluţă cu eter pentru a-l adormi pe Formis şi un acid pentru a distruge staţia de emisie. Seara se afla din nou la Praga. S-a suit în Mercedesul lui şi a pornit spre Štěchovice, unde Edith Karlsbach îl

aştepta nerăbdătoare.

Naujocks s-a întâlnit cu Werner Goetsch la hotelul „Wilson", după cum se pare la 19 ianuarie. Edith Karlsbach era cu ei. I l-a prezentat pe prietenul lui; Gerd Schubert, şi i-a explicat scopul sosirii lui atât de rapide: inginerul Formis este duşmanul celui de-al inlea Reich şi are în cameră o staţie de emisie, iar el împreună cu Schubert trebuie s-o distrugă. S-au dus apoi la bar şi s-au distrat până dimineaţa.

La orele douăsprezece au plecat spre Štěchovice, au parcurs pe jos terenul din preajmă, au urcat dealul din apropierea Vltavei şi de sus au privit valea în care se găsea hotelul „Zahoři". Probabil că aici au pus la punct planul final. Miercuri 23 ianuarie spre seară, Naujocks şi complicii lui, îmbarcaţi într-un Mercedes negru (numărul IP 48259), au pornit pe şoseaua încă impracticabilă spre hotelul „Zahoři". Au parcat lângă o rulotă. Goetsch aştepta lângă maşină, iar Naujocks şi Edith Karlsbach merseră mai departe pe jos. Amândoi erau îmbrăcaţi în costume de schi şi purtau rucsacuri, celelalte bagaje rămânând în maşină.

La 23 ianuarie 1935 inginerul Formis transmitea, aşa cum făcea în fiecare zi. În înregistrarea păstrată la serviciul de ascultare din Praga se găseşte emisiunea de la ora unsprezece. Semnalul: marşul din opera „Carmen" – „Toreador în gardă, toreador, toreador…" după care Formis a anunţat.: „Achtung, Achtung, Hiev spricht der Sender der Schwarzen Front…" şi a urmat un comentariu despre lagărele de concentrare naziste. Seara staţia transmis până la ora douăsprezece, apoi nu s-au mai auzit decât nişte semnale străine, ciudate.

Naujocks şi Edith Karlsbach au sosit la „Zahoří" şi s-au instalat în camera cu numărul 4. La cină, în jurul orei opt, s-au întâlnit cu Formis. Acesta se aşează la masa lor, dar era cam tăcut. Lui Naujocks îi era teamă că Formis, bănuieşte ceva. Edith începu să glumească cu inginerul solitar, iar acesta îşi recăpătă repede buna dispoziţie.

Au băut coniac. Cam pe la ora opt şi jumătate… Naujocks se scuză spunând că-l doare capul şi se retrase în camera lui. Edith

Karlsbach rămase singură cu Formis, în sala de mese.

La orele nouă şi jumătate chelnerul Flieger îi întrebă pe oaspeţi dacă mai doresc ceva de băut. Nimeni nu mai dorea nimic aşa că închise, duse cheia la bucătărie, o agăţă de un cui şi plecă în cămăruţa lui. În timpul acesta, Naujocks fixă de piciorul patului din camera lui Formis o frânghie puternică, pe care o cumpărase mai înainte de la Štěchovice „iar capătul rămas liber îl aruncă pe geam, pentru ca Werner Goetsch să sé poată căţăra până la etaj: Naujocks îi comunică semnalul: câteva întreruperi de lumină.

Conform declaraţiei lui Naujocks, Formis urma să fie ameţit cu eter, legat şi aruncat pe fereastra hotelului. Staţia de emisie avea să fie distrusă cu acid şi fosfor. Naujocks trebuia să pătrundă în camera lui kormis descuind cu cheia falsă şi să-l aştepte înăuntru în întuneric. În acelaşi timp, Goetsch urma să pândească în camera numărul 4 cu pistolul cu piedica ridicată şi să-l ajute pe Naujocks să-l arunce pe Formis pe geam.

În jurul orei zece, auzind paşi pe scări, Naujocks se pregăti de atac. În momentul când încercă, după propria-i mărturisire, să deschidă uşa cp cheia-duplicat, a văzut că în broască, pe dinăuntru, se găsea altă cheie. A apăsat pe clanţă. Uşa era deschisă. A intrat şi l-a văzut pe inginerul Formis stând pe un scaun într-un colţ cu pistolul îndreptat spre el.

Naujocks s-a aruncat asupra lui. Formis a tras şi l-a rănit, mai întâi la mână, apoi la nas. Din camera alăturată Goetsch a auzit împuşcături, a alergat spre Formis şi, ajungând la uşă, a tras. Naujocks a reuşit să-i zboare lui Formis pistolul din mână, apoi a tras. Formis a căzut la pământ şi a rămas nemişcat. În camera alăturată, Edith Karlsbach leşinase de frică.

Naujocks îşi recapătă sângele rece. Luă acidul – şi sticluţa cu eter, pe care le avea în buzunar pentru a-l adormi pe Formis, şi o luă la fugă spre locul în care se găsea staţia de emisie ce urma să fie distrusă. Turnă soluţia peste instalaţie şi apoi, din uşă, aruncă un chibrit aprins.

Primul care a sărit pe geam a fost Goetsch, apoi s-a lăsat în jos pe frânghie Edith. Ultimul a coborât Naujocks, care era rănit.

Au pornit-o în grabă spre maşină. Pe Edith Karlsbach au dus-o mai mult pe sus, târând-o prin zăpadă. Au pornit spre Praga.

În timpul cercetărilor, specialiştii au ajuns la altă versiune. Edith ar fi plecat din sala de mese împreună cu Formis, pe care l-a invitat în camera ei, unde îl aştepta Naujocks cu pistolul pregătit. Acolo l-a ucis împreună cu Goetsch şi numai după aceea l-au dus în camera lui (numărul 6). Când chelnerul Flieger a urcat scara în fugă, asasinii l-au ameninţat cu pistolul şi l-au împins înapoi în cămăruţa Tùi de la parter. După aceea au turnat soluţia peste staţia de emisie şi i-au dat foc. Au fugit pe fereastră şi au sărit peste un gard lângă care, a doua r i, detectivii au găsit urme de sânge.

Conform depoziţiei lui Flieger, Formis ar fi urcat într-adevăr împreună cu Edith, altfel nu se explică cum de chelnerul a auzit pe scări, din cămăruţa lui, glasuri de bărbat şi de femeie. El n-a dat nicio importanţă acestui lucru şi şi-a văzut mai departe de bărbierit. Mai târziu veni la el slujnica Čéšková care îi promisese că-l va tunde şi-l va bărbieri. N-a trecut mult şi a venit şi tânără cameristă Vera Pokorná să ceară o aspirină, fiindcă o durea capul. Cam pe la orele? 2, 15 cei trei au auzit un strigăt de femeie urmat de câteva împuşcături.

Chelnerul şi-a luat halatul peste pijama şi a alergat la primul etaj. Coridorul era luminat şi în faţa uşii deschise de la camera numărul 6 stătea un bărbat necunoscut, pe care nimeni nu-l văzuse până atunci. Chelnerul a înaintat, l-a zărit pe Müller, iar pe jos, un corp neînsufleţit. A crezut la început că este al doamnei Karlsbach. La un moment dat bărbatul cel necunoscut l-a observat şi, întinzând spre el cele două pistoale pe care le avea în mâini, i-a spus să intre imediat în cămăruţa lui şi până a doua zi dimineaţă să nu scoată nasul de acolo. Dacă nu va asculta, va plăti cu viaţa. Hotelul, spunea el, este înconjurat.

Speriat, chelnerul s-a întors în cămăruţa lui, a deschis automat fereastra şi a vrut să sară afară şi să strige după ajutor, dar şi-a dat seama că cineva ar putea trage din întuneric asupra lui. S-a aşezat pe pat între cele două femei care tremurau de frică şi au rămas toţi trei acolo până dimineaţa.

Către orele opt dimineaţa chelnerul a prins curaj şi s-a dus să-i relateze hotelierului Graf cele întâmplate peste noapte. Experţii au confirmat că Graf, care era cam fudul de urechi, nu putea auzi din camera lui împuşcăturile şi deci nu ştia nimic despre crimă.

Din cercetările făcute la locul. crimei a reieşit că Naujocks n-a reuşit să distrugă staţia de emisie. Aparatul din camera lui Formis, pe care au turnat eter şi căruia i-au dat foc, era un radio ceva mai neobişnuit. Adevărata staţie de emisie a „Frontului negru" era ascunsă după perdeaua camerei de la etajul al doilea. Dar chiar dacă ar fi căutat acolo, n-ar fi descoperit-o. Inginerul radiotehnist Formis o montase într-o saltea de paie care stătea parcă uitată, rezemată nu departe de fereastră, încăperea arăta ca şi când n-ar fi fost locuită. În felul acesta simplu, nebătător la ochi şi în acelaşi timp eficient, era instalată staţia de emisie a „Frontului negru"…

Atentatorii au ajuns la Praga. Pe Edith Karlsbach au lăsat-o la gară, unul dintre ei i-a cumpărat bilet până la Berlin şi a condus-o la trenul. care pleca peste douăzeci de minute. După aceea, cei doi s-au îndreptat cu maşina spre graniţa germană. La Teplice[8] li s-a terminat benzina. L-au trezit pe proprietarul staţiei de benzină şi au făcut plinul. În dimineaţa zilei de 24 ianuarie 1935, în jurul oţei trei şi jumătate, au ajuns la graniţa cehoslovacă, la Cinovec. Naujocks, care era rănit; condusese maşina tot drumul, Goetsch nefiind şofer. A oprit motorul ceva mai înainte de a ajunge la barieră, în timpul nopţii vama era închisă pentru trecerea maşinilor. Şi-au luat cu ei numai lucrurile absolut necesare şi au trecut ne teritoriul german. Aici se aflau în siguranţă.

La vama germană au prezentat actele bune pe care le aveau asupra lor. Naujocks spuse că S-a rănit la schi, vameşii au chemat o salvare pentru a-l transporta la spital. Doctorul care îi dădu imediat îngrijirile necesare declară că este vorba de o rană uşoară,

---

[8] Astăzi Teplice Lázně v Cecbách.— Nota trad.

superficială. L-a pansat şi l-a lăsat să plece.

În timpul acesta, unul din vameşii cehi a zărit lângă barieră maşina părăsită şi a comunicat acest lucru superiorilor. Dar nu era un lucru ieşit din comun. La punctele de trecere a frontierei nu mai era nimeni de serviciu după miezul nopţii, iar automobiliştii întârziaţi îşi lăsau maşinile lângă barieră şi se duceau să se culce la un hotel din apropiere şi dimineaţa îşi luau în primire maşinile. Naujocks şi Goetsch au procedat însă altfel. Pe la ora şapte veni la vamă un cetăţean de prin partea locului, pe care vameşii îl cunoşteau după figură, şi prezentă un bilet pe care scria:

„Vă rugăm să fiţi amabili şi să încredinţaţi aducătorului acestui bilet maşina noastră IP 48259".

După ce-i dădu o bună recompensă localnicului bine, voitor, Naujocks apăsă pe accelerator. În jurul orei opt se îndreptau spre Berlin. Aici au dispărut fără urmă. Cercetările criminaliştilor cehoslovaci s-au oprit la punctul de frontieră. Mai târziu, după dictatul deja München, când teritoriile de frontieră cehoslovace au fost ocupate de Germania, organele de urmărire au fost nevoite să scoată de pe rol cazul nerezolvat al asasinării inginerului Formis.

Acesta a fost înmormântat în cimitirul din Slapy. Chelnerul Flieger a fost arestat şi interogat. Graf, Strasser, conducătorul „Frontului negru", şi colaboratorul său, Adam, au fost arestaţi şi acuzaţi că au folosit un emiţător de radio fără a poseda autorizaţie. Doctorul Otto Strasser a fost condamnat la cinci luni. Doctorul Adam, după ce şi-a ispăşit pedeapsa, a fost pus în libertate. Urma să fie expulzat în Germania, dar, la rugămintea lui de a nu fi trimis la o moarte sigură, organele cehoslovace i-au permis să plece în Austria. Hotelierul Graf a primit o condamnare la patru luni pentru că a avut cunoştinţă de existenţa emiţătorului şi nú i-a informat pe jandarmi.

Edith Karlsbach avea să plătească cel mai scump escapada ei. Multă vreme s-a tratat la Berlin la psihanalistul Müller, specialist în boli nervoase, neputându-se elibera de sentimentul vinovăţiei. Mai târziu a plecat în Elveţia unde s-a căsătorit.

Pentru crima săvârşită, Alfred Helmuth Naujocks a primit

noi galoane. Primul drum l-a făcut la Heydrich, pe Prinz-Albrecht-Strasse. Aici a prezentat un raport despre îndeplinirea misiunii, Heydrich l-a lăudat şi l-a avansat pe loc la gradul de Obersturmführer, iar pe Goetsch l-a făcut Untersturmführer. Mai târziu, Naujocks avea să fie răsplătit şi cu alte favoruri, crima împotriva inginerului Formis îl ridicase la rangul de gangster calificat, iar Heydrich avea oricând nevoie de asemenea oameni.

Timp de zece ani încheiaţi nu s-a ştiut cine era în realitate acel Hans Müller care venise la schi, la „Zahoři", cu arătoasa lui soţie. Începuse războiul, iar cercetările au trebuit să fie abandonate. În anul-1945 adevărul avea să iasă, parţial, la lumină.

În timpul unui puternic schimb de focuri în Ardeni, doi soldaţi americani stăteau chirciţi în craterul unei bombe pentru a se feri de schije. Pe neaşteptate, alături de ei, sări în crater şi un al treilea, în uniformă germană. După ce şi-a tras sufletul şi a fost în stare să vorbească, a făcut apel ia bunăvoinţa soldaţilor americani: „Dacă îmi pot permite, v-aş ruga, domnilor, a spus el, ca din această clipă să mă consideraţi prizonierul dumneavoastră".

Americanii l-au ascultat şi l-au dus la comandant, unde l-au predat. Prizonierul german a fost adus în faţa ofiţerului american Al. Graziani, care l-a interogat pe loc. Germanul i-a întins documentele pe care ofiţerul american le examină cu atenţie. În momentul acela auzi din partea prizonierului o surprinzătoare mărturisire:

— Dacă îmi permiteţi, domnule căpitan, spuse tunarul german, aş vrea să vă destinul ceva: eu nu sunt Alfred Gerber, aşa cum aţi citit în actele mele militare. Mă numesc Alfred Helmuth Naujocks, am lucrat la Sicherheitsdienstul berlinez şi sunt gata să răspund la întrebările dumneavoastră. Cred că mărturiile mele i-ar putea. interesa pe ofiţerii dumneavoastră din serviciul de informaţii.

Naujocks a povestit în mai multe reprize. Spusele lui păreau reale, alteori se bănuia că sunt de domeniul fanteziei. Plin de bunăvoinţă a povestit şi despre întâmplările de la hotelul „Zahoři" din ianuarie 1935.

Să fi spus Naujocks adevărul? Să nu fi spus?

20
Atentatul cel mai scump plătit din istorie

— Aş dori să vorbesc cu domnul ambasador, spuse tânărul. Era scund, brunet, cu o privire tristă, purta o haină de ploaie cu gulerul ridicat până la urechi.,

– Ce doriţi să-i spuneţi? îl întrebă doamna Mathes, care îl înlocuia la gheretă pe soţul ei, plecat să meşterească ceva la instalaţi de încălzire centrală.

— Trebuie să-i predau un document deosebit de important, răspunse băiatul cu privirea tristă şi după o clipă adăugă: Trebuie, e imperios necesar!

— Aşteptaţi puţin să sun sus, dar cred că-i prea devreme, spuse soţia portarului ridicând receptorul.

Era, într-adevăr, prea devreme. Ambasadorul german, contele Welczek, nu primea pe nimeni, dar oricum băiatul tot n-ar fi ajuns la el.

Paris, Rue de Lille, 7 noiembrie 1938, orele nouă şi treizeci să cinci. Doamna Mathes l-a condus pe tânărul vizitator până ia etajul întâi al clădirii, i-a arătat un coridor la dreapta, la capătul căruia eră o uşă cu sonerie.

Tânărul a apăsat pe buton, uşa s-a deschis şi servitorul Negorka l-a întrebat: „Ce doriţi, domnule, vă rog?" Tânărul brunet a repetat că aduce un document important pe care trebuie să-l predea personal ambasadorului.

Servitorul Negorka a râs în sinea lui de naivitatea vizitatorului, s-a oferit să preia el documentul şi să-l predea ambasadorului, aşa cum se obişnuieşte. Vizitatorul s-a dat un pas înapoi, ca şi când ar fi fost ofensat şi l-ar fi supărat neîncrederea evidentă ce i se arăta.

— Nu, vă rog, aşa ceva nu se poate. Trebuie să i-lpredau personal!

Cei de la ambasada germană au făcut cu toţii câte o greşeală:

doamna Mathes, soţia portarului, nu l-a trecut pe lista de primiri; servitorul Negorka nu l-a întrebat nici măcar cum îl cheamă, n-a auzit de la nimeni: „Vă rog, domnule, actele dumneavoastră". Tânărul părea a fi un băiat, de treabă, inofensiv, vorbea convingător, cu glas blând, şi tuturor le-a făcut o impresie bună. Aşa se explică de ce l-a condus servitorul în salonul de aşteptare.

— Luaţi loc, vă rog, am să vă anunţ domnului consilier, spuse Negorka şi dispăru după nişte uşi mari, albe.

Consilierul Ernst von Rath, care îndeplinea şi funcţia de secretar al ambasadorului, nu s-a întrebat nici eh cine este bărbatul care vrea să-i vorbească şi l-a poftit pe vizitator să intre. Servi torul s-a înclinat respectuos şi a plecat de-a lungul coridorului spre biroul lui. Nici n-a apucat bine să tragă uşa după el, când a auzit strigăte de ajutor. Cel care striga era domnul consilier von Rath…

Negorka a alergat într-acolo, dar la mijlocul drumului s-a oprit! Uşa biroului domnului consilier se deschise, von Rath ieşi pe coridor clătinându-se. Se ţinea cu mâinile de pântece şi striga;

— M-a împuşcat, ajutor…!

Speriat, servitorul nu ştia ce să facă. îl aşează pe von Rath într-un fotoliu şi o luă la fugă pe coridoare strigând ce s-a întâmplat. A ieşit apoi în stradă şi i-a făcut semn soldatului care patrula prin faţa clădirii. Apoi a zburat pe scări şi a telefonat după salvare.

Consifierul von Rath fusese grav rănit, atentatorul îl împuşcase în piept şi în stomac. A fost transportat cu maximum de urgenţă la o. clinică universitară, unde profesorul Baumgartner l-a operat imediat.

Atentatorul a rămas nemişcat la locul acţiunii, ca şi când ar fi aşteptat pe cineva care să-l ridice. Nici măcar nu s-a apărat, era calm, şi şi-a băgat de bunăvoie mâinile în cătuşe. În faţa ambasadei, pe Rue de Lille, îşi făcea slujba poliţistul François Collet Aurret. El l-a condus pe arestat la comisariatul de poliţie din circumscripţia Invalides şi I-a predat comisarului Monneret.

— Cum vă numiţi? îşi începu. comisarul interogatoriul.

— Herschel Feibel Grynszpan, răspunse tânărul eu glas liniştit.

— Născut la…

— 28 martie 1921 la Hanovra, fiul lui Zigmund şi al Reginei Grynszpan.

— Nu sunteţi deci francez?

— Părinţii mei sunt de naţionalitate poloneză, răspunse tânărul.

— Sunteţi evreu, nu-i aşa? întrebă comisarul.

— Da, domnule.

— Recunoaşteţi că aţi tras în consilierul von Rath de la ambasada germană, cu intenţia de a-l ucide?

— L-am împuşcat pentru a-i răzbuna pe coreligionarii mei!

— De ce aţi tras tocmai asupra lui von Rath? îl cunoşteaţi?

— Voiam să-l împuşc pe ambasadorul german.

— Relataţi-ne fapta dumneavoastră, aşa cum s-a petrecut, domnule Grynszpan.

— M-a primit ţin ataşat care, după ce mi-a oferit un scaun, m-a întrebat ce am pe suflet. Eu i-am spus: Eşti un neamţ împuţit(*sale boche*) şi, în numele celor douăsprezece mii de evrei batjocoriţi, vreau să-ţi predau documentul pe care l-am adus. Am scos din buzunarul de la piept un pistol şi am început să trag. În clipa aceea ataşatul s-a ridicat, dar asta nu m-a împiedicat să trag tot încărcătorul, ţintind în mijlocul trupului lui… S-a aruncat asupra mea, apoi a ieşit pe coridor. Am rămas în birou, unde, nu după mult timp, am fost arestat. Ilustratele pe care le-aţi găsit la mine în buzunar le-am primit joi (3 noiembrie 1938), şi din clipa aceea mi-am pus în gând ca, în semn de protest, să împuşc pe cineva de la ambasada germană. Am citit şi în ziare despre felul în care sunt batjocoriţi coreligionarii mei… acesta este singurul motiv al faptei mele".

Comisarul Monneret a luat în mână o ilustrată slinoasă, datată 31 octombrie 1938. Ştampila poştei din Zbaszyn purta data de 1 noiembrie:

„Dragul meu fiu.

Ai auzit desigur despre marea noastră nenorocire, cu toate acestea vreau să-ți scriu și eu ce s-a întâmplat. Joi seara s-a răspândit vestea că vor fi expulzați toți evreii din oraș. Nu-mi venea să cred una ca asta. În aceeași zi de joi, la ora nouă seara, a venit la noi un polițist și ne-a spus să ne luăm pașapoartele și să ne prezentăm la chestura de poliție. Am plecat cu el, așa cum ne aflam. Eram adunați acolo aproape toți evreii din cartierul nostru. Ne-au urcat în mașinile poliției și ne-au dus pe toți la primărie, fără ca cineva să ne spună pentru ce anume. Noi însă am înțeles că ne aștepta un lucru cumplit. Fiecăruia dintre noi i s-a înmânat decretul de expulzare, conform căruia, până la 20 octombrie, trebuia să părăsim teritoriul german.

Nu mai aveam voie să ne întoarcem acasă. I-am rugat să-mi permită să mă duc doar pentru câteva clipe ca să-mi iau niște lucruri. M-a însoțit un polițist și în felul acesta am putut să-mi împachetez câte ceva într-un geamantan. Asta-i tot ce am putut să salvez din avutul meu. Nu avem niciun ban, n-ai putea să ne trimiți ceva la Łódź…?" în luna octombrie 1938 guvernul polonez a dat publicității un decret straniu, îți care se spunea că toți cetățenii polonezi care trăiesc în străinătate trebuie să se prezinte în decurs de trei săptămâni la oficiile pendinte din Polonia în vederea recenzării obligatorii. Cu această ocazie urma să li se aplice pe pașapoarte o ștampilă specială de înregistrare. Persoanele care, până la 28 octombrie 1938, nu se vor prezenta personal cu pașaportul, vor pierde automat cetățenia poloneză. Ștampila de înregistrare o vor primi numai acei cetățeni care vor prezenta documentul…

Puțin erau cei care ar fi putut să-și procure actele necesare deplasării pentru a veni în Polonia în decurs de numai trei săptămâni. Guvernul polonez știa bine acest lucru. Ministrul polonez al afacerilor externe, colonelul Josef Beck, nu numai că era bun prieten cu căpeteniile naziste ale celui de-al III-lea Reich, dar, așa cum se va vedea ulterior, a și colaborat cu ele. Pentru serviciile aduse, Gering, vanitosul mareșal al lui Hitler, i-a promis „o colonie rusească".

Este de la sine înţeles că cele două părţi au căzut de acord asupra acestei metode pentru a scăpa de incomozii evrei polonezi. În străinătate, majoritatea acestora trăiau pe teritoriul Germaniei hitleriste şi, fiind cetăţeni străini, naziştii nu aveau dreptul de a întreprinde ceva împotriva lor. Amabilitatea guvernului polonez îi arunca acum direct în gura lupului. împuterniciţi ai ministrului polonez Beck au discutat probabil planul acesta provocator cu vecinii lor, astfel încât Heydrich, şeful Sicherheitsdienst-ului, avea cunoştinţă despre intenţiile guvernului polonez. Naziştii au expulzat vreo şaptesprezece mii de evrei, pe care i-au urcat în trenuri şi i-au adus la graniţa poloneză cu o zi înainte de expirarea termenului fixat de guvernul polonez pentru înregistrarea obligatorie.

La graniţa, deportaţii au trăit o noapte de groază. Polonezii închiseseră câteva puncte de frontieră şi 17.000 de oameni s-au trezit dintr-odată în ţara nimănui. Câţiva dintre ei au încercat să profite de întuneric pentru a trece pe teritoriul polonez. Unii au reuşit, alţii au fost împuşcaţi de patrule ale grănicerilor. Ceilalţi, nedumeriţi, tremurau de frig, se acopereau cu frunze, îngheţau şi nu puteau înţelege ce se întâmplă şi de ce.

Tatăl şi mama lui Herschel Grynszpan se aflau printre aceşti nefericiţi, dar ei au reuşit să treacă pe teritoriul polonez. De aici i-au scris fiului lor, care era la Paris. Acesta aflase şi din alte surse despre noaptea de groază de la graniţa poloneză. Plecă în oraş, îşi cumpără un pistol cu butoi, apoi se duse şi sună la poarta ambasadei germane de pe Rue de Lille.

Atentatorul's. e afla acum în închisoare, interogatoriile se terminaseră. Tânărul a recunoscut totul, şi era pregătit să-şi primească pedeapsa. Rănitul von Rath se lupta cu moartea, dar în dimineaţa zilei de 9 noiembrie starea lui se înrăutăţi brusc şi, în după-amiaza aceleiaşi zile, la ora patru şi jumătate, muri. În timp ce von Rath îşi dădea obştescul sfârşit, la Berlin se strângeau prietenii în cămăşi brune pentru a sărbători aniversarea marşului din 1923. La primăria din München totul era pregătit pentru dineu, în momentul când ridicau paharele pentru a toasta, unii din

cei prezenţi ştiau că în anumite sectoare ale oraşului aveau loc demonstraţii antievreieşti, că sinagogile erau în flăcări, iar SS-iştii spărgeau vitrinele magazinelor ţinute de evrei.

Din depoziţiile criminalilor nazişti în faţa tribunalului de la Nürnberg şi din documentele păstrate reiese limpede că pogromul antievreiesc a fost pregătit, organizat şi declanşat de la centru. În timp ce dineul era în toi, la ora 1, 20, Heydrich a trimis instrucţiuni tuturor circumscripţiilor de poliţie.

Mai întâi i-a anunţat pe colegii de la poliţie că von Rath a murit şi că nu încape nicio îndoială că vor avea loc demonstraţii antievreieşti. Şi, pentru că ştie bine că vor avea loc astfel de demonstraţii, li se oferea în acea noapte SS-iştilor un bun prilej pentru a apărea în public. Ordinele erau clare.

Gruppenführern SA au dat oamenilor din subordine următoarele instrucţiuni: să distrugă magazinele evreilor şi să aibă grijă să nu se piardă niciun obiect de valoare sau bani. Sinagogile să fie incendiate. Pompierii vor stinge incendiile numai în cazul când există pericolul ca de la sinagogi, focul să se extindă asupra caselor germanilor. Nu e nevoie ca toate casele evreilor să fie prefăcute în cenuşă, trebuie doar să fie alungaţi evreii din ele ca să poată fi ocupate de arienii cu merite deosebite. Führerul doreşte ca poliţia să stea deoparte. În cazul în care evreii opun rezistenţă să fie dezarmaţi şi împuşcaţi. Pe sinagogile distruse să fie puse inscripţii cu texte ca: „Iată răzbunarea pentru moartea lui von Rath!" sau „Moarte evreimii internaţionale!"

În Germania lui Hitler se înălţau vâlvătăi, sub cizmele cu ţinte ale SS-iştilor scrâşnea sticla vitrinelor sparte. Noaptea aceasta arăta întregii lumi care sunt intenţiile lui Hitler şi ce metode are de gând să folosească. Bilanţul a fost cutremurător. Naziştii au ucis 91 de evrei, majoritatea fiind proprietarii magazinelor distruse; au incendiat şi distrus 191 de sinagogi şi 171 de case ale evreilor, au prădat mai mult de 7.500 de magazine şi locuinţe evreieşti, distrugându-le şi instalaţiile. Au fost arestaţi şi închişi 26.000 de germani de confesiune mozaică, 10 911 dintre ei fiind trimişi în lagărul de concentrare de la-Dachau, 9 345 la

Buchenwald, – restul s-au pomenit, o zi mairtârziu, la Sachsenhausen.

Această bestialitate a fost în cele din urmă legiferată. Mareşalul Göring, cel care, dintre toţi naziştii, s-a înfruptat cel mai mult din averile evreilor, a convocat la 12 noiembrie 1938 o conferinţă care trebuia să stabilească viitoarele reguli ale jocului. Pe baza unei hotărâri absurde, adoptată la această conferinţă, evreii germani trebuiau să plătească pentru „atitudinea neprietenoasă a evreimii, care fiu se dă în lături de la crime mişeleşti împotriva poporului german, a imperiului german, o amendă de un miliard de mărci".

Dar aceasta nu avea să fie totul. Începând din ziua aceea, germanii de religie mozaică erau excluşi de la orice activitate economică şi din viaţa publică. Herschel Grynszpan voia să răzbune batjocura la care fuseseră supuşi părinţii săi. El a tras în semn de protest faţă de persecutarea coreligionarilor săi şi spera că lumea îşi va pleca urechea la împuşcătura lui. Naziştii au folosit atentatul în propriul lor interes, aşa cum au făcut cu cinci ani în urmă, când au pus la cale incendierea Reichstagului pentru a o folosi drept pretext înz vederea declanşării unor atacuri împotriva comuniştilor. Ei nu voiau să piardă ocazia ce li se oferea prin asasinarea lui von Rath. Mai târziu avea să se dovedească, fără putinţă de tăgadă, că Reichstagul a fost incendiat chiar de nazişti pentru ca, în felul acesta, să se poată invoca în faţa opiniei publice un motiv al declanşării terorii anticomuniste. Pretinsul incendiator van der Lubbe nu a fost decât un om de paie. Astăzi cunoaştem bine metodele naziste şi de aici se naşte şi obsedanta întrebare: nu cumva Herschel Grynszpan a fost şi el o unealtă inconştientă?

Naziştii au inaugurat prin „noaptea de cristal" uciderea sistematică a evreilor, care, în număr de milioane, au rămas pentru totdeauna în camerele de gazare ale lagărelor de concentrare. Ca prin minune, Herschel Grynszpan a supravieţuit.

La început a fost închis într-o închisoare diii Franţa, iar mai târziu l-au transportat într-o celulă a Gestapoului din Berlin. La 18

ianuarie 1941 a ajuns în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen, unde a primit numărul 35181. În cartoteca lui se găsea însemnarea: remarcat printr-o comportare deosebită. Atentatorul şi asasinul dovedit Grynszpan, devenit SS-ist proeminent sub numele de Eccarius, ocupa o celulă în clădirea de cărămidă a lagărului şi nu era obligat să poarte uniformă şi număr de înmatriculare ca ceilalţi deţinuţi. În timpul zilei avea voie să se plimbe liber prin lagăr şi se mai bucura şi de multe alte avantaje.

După război în presa occidentală au apărut unele ştiri potrivit cărora Herschel ar trăi în linişte şi pace în Franţa, sub un nume de împrumut. Este căsătorit şi are doi copii, în mod necesar ne punem întrebarea: de ce Heydrich şi Müller „şeful Gestapoului, de ce Himmler şi, fii cele din urmă, Göring şi Goebbels l-au lăsat în viaţă pe atentatorul evreu, care l-a ucis pe arianul von Rath? Mai ales că a recunoscut că el este autorul crimei, explicând şi motivele care l-au împins s-o săvârşească.

…Să fie oare vorba de o. recompensă sau de o simplă întâmplare?

21
Maşina infernală pentru Hitler

La 8 noiembrie 1939 subsolul fabricii de bere din München era ticsit de lume. În această *zi*, în care se sărbătorea aniversarea puciului eşuat din anul 1923[9], Hitler amintea, în faţa prietenilor săi credincioşi, greutăţile începutului şi nu numai că le amintea, dar se umfla în pene şi ameninţa, făcea aprecieri asupra luptelor trecute şi planuri de viitor. Bărbaţii în cămăşi brune. urlau cuprinşi de un entuziasm fără margini. La orele douăzeci şi unu şi douăzeci de minute s-a produs explozia bombei cu ceas, iar la numai unsprezece minute după atentat, Hitler se afla în rapidul special

[9] Este vorba de puciul nereuşit al național-socialiştilor care a avut loc la 8—9 noiembrie 1923 la München. Adolf Hitler iniţiatorul lui, a fost condamnat la cinci ani închisoare. — Nota trad.

numărul 71, care pleca din München spre Berlin la douăzeci şi unu şi treizeci şi unu de minute.

Hitler a scăpat cu viaţă. Să fi fost un joc al hazardului său. se adeverea atât de des subliniata lui colaborare cu Providenţa? Să fi primit cumva un semn pentru a pleca din subsolul acela cu o clipă mai devreme decât ar fi făcut-o în mod obişnuit? Şi în această împrejurare s-ar putea crede într-o întâmplare, dacă nu ar fi survenit suspect de multe întâmplări de acest fel deodată: în mod neaşteptat, Göring şi Himmler n-au reuşit să ajungă „Ja întâlnire, fapt care le-a salvat viaţa.

La câteva minute după atentat, zbura prin eter următorul comunicat destinat tuturor lucrătorilor politici ai Gestapoului:

„La scurt timp după ce führerul şi-a terminat discursul şi a părăsit subsolul fabricii de bere din München, a avut loc o puternică explozie, care a făcut numeroase victime. Este în afară de orice îndoială că atentatul este opera unor agenţi duşmani.

Atenţie! Să se închidă frontierele!

Toate persoanele care, începând din această clipă, vor încerca, să părăsească teritoriul Reichului în împrejurări suspecte, să fie arestate pe loc şi să fie înştiinţată neîntârziat comisia specială de pe lângă comandamentul Gestapoulu Tdin München".

În cursul nopţii, de pe aeroportul berlinez Tempelhof decola un avion special de tipul „Junkers-52" având-i la bord pe Heydrich, Nebe, directorul centralei berlineze de criminalistică, şi pe Müller, şeful Gestapoului. Cele mai importante persoane ale aparatului de securitate nazist au primit sarcina să-i găsească pe făptaşi, dar, după cum se poate vedea şi din ordinul trimis direct din trenul special, cercetările erau conduse de Hitler însuşi. Făptaşii trebuiau căutaţi printre cei suspecţi de a fi agenţi străini.

A început să se vorbească despre „Secret Service"-ul britanic, dar şi de adversarul lui Hitler, Otto Strasser, fostul şef al propagandei partidului nazist, care, în urma unei neînţelegeri cu Hitler, fugise în Cehoslovacia pentru a se pune la adăpost de ucigaşi. Între timp, o echipă numeroasă de tehnicieni cercetau ruinele sălii unde au fost găsite rămăşiţele unei maşini infernale.

În urma unei analize chimice se descoperi explozivul folosit de atentatori. Spre dimineaţă chiriaşul de la subsol, Payerl, chelnerii şi ceilalţi angajaţi ai localului s-au pomenit în faţa unei comisii de anchetă.

Graniţele au fost închise, din toate punctele de trecere a frontierei au început să sosească veşti despre persoanele reţinute. Numai două dintre ele prezentau interes. La graniţa olandéză, au fost arestaţi căpitanul Best şi maiorul Stevens, englezi amândoi. Mai târziu avea să se dovedească că fuseseră răpiţi de un comando de şoc SS. în Konstanz, punct de trecere în Elveţia, a fost arestat la 8 noiembrie, cu mai bine de o oră înainte de declanşarea exploziei, deci şi înainte de transmiterea ordinului de supraveghere strictă a graniţelor, tâmplarul Georg Elser. Best şi Stevens, dar, în primul rând, Elser, au avut în această afacere cu atentatul rolul principal, dar nicidecum de invidiat.

Se pretinde că tâmplarul Elser ar fi încercat să treacă graniţa într-un mod incredibil de naiv. Nu avea asupra sa actele necesare, în plus „purta în buzunar materiale compromiţătoare: o mostră de aparat de aprindere, ultimul tip produs de fabrica Voith din Heidenheim, unde lucrase cândva, şi schiţele tehnice ale unor aparate de zbor cu caracter „strict secret". În timpul percheziţiei corporale s-a găsit pe partea interioară a reverului de la palton insigna unei organizaţii comuniste interzise RFB (Roter Frontkämpferbund) şi materiale care îi agravau situaţia şi mai mult: o vedere a interiorului subsolului din München pe care era însemnat cu o cruce un stâlp din apropierea locului unde îşi rostise Hitler discursul.

Pentru un eventual proces, toate acestea constituiau suficiente corpuri delicte compromiţătoare. Era oare posibil ca atentatorul, care s-a încumetat să aprindă bomba destinată lui Hitler, să fie atât de naiv încât să încerce să treacă graniţa fără actele necesare şi în plus având în buzunare nu numai material de spionaj, ci şi o ilustrată care-i demonstra pur şi simplu fapta? Să ia cu sine şi insigna organizaţiei comuniste interzise, care putea să atragă atenţia până şi celui mai distrat dintre grăniceri?

Procesul-verbal ai interogatoriului (*Koblenzer Btindesarchiv*, pag. 203) nu dă un răspuns la toate aceste întrebări, dimpotrivă, începeţoşează şi mai mult datele cazului; Când, la primul interogatoriu, arestatul Elser a fost întrebat de ce a încercat să treacă graniţa, el a răspuns că avea de gând să dezerteze din serviciul militar. A spus-o cu glasul liniştit al omului cumpănit, care habar n-are de suspiciunea gravă ce planează asupra lui, dar nu arăta atât de distrat ca van der Lubbe din procesul de la Dresda[10].

Elser avea treizeci şi doi de ani, era inteligent şi nu lăsa să se vadă că i-ar fi teamă. Când a fost întrebat ce caută la el insigna organizaţiei interzise, a răspuns ca şi când ar fi fost vorba despre un lucru fără însemnătate. A spus că o poartă asupra lui pentru ca în Elveţia să se poată da drept refugiat politic, că n-a avut niciodată nimic de-a face cu comuniştii, iar insigna o are de mai demult, de pe timpul când cânta în orchestra „Uniunii luptătorilor roşii de pe front". I-a rămas pur şi simplu pe rever, nu se interesează de politică, lui îi place muzica.

În depoziţiile suspectului Elser se întâlnesc multe probleme nelămurite, în ciuda faptului că fusese interogat de cei mai versaţi SS-işti. Sau, poate, tocmai de aceea. Să fi primit ei ordin să lase neelucidate împrejurările în care s-a produs atentatul? Există multe lucruri care pledează în favoarea acestei. ipoteze. Gestapoul păstra cu rigurozitate secretul datei şi locului unde era interogat Elser şi acest secret nu-i era împărtăşit nici lui Nebe, directorul centralei berlineze de criminalistică. Cu toate că procesele-verbalè ale Gestapoului nu constituie nişte dovezi obiective conc Tudente, ele lasă să se vadă încă de la primele pagini scopurile reale ale naziştilor.

Elser s-a născut la Hermaringen, ca fiu al unui ţăran. După ce a crescut şi a început să priceapă ce se petrece în lume, a ajuns la concluzia că ea este prost întocmită, muncitorii sunt victimele

[10] Este vorba de procesul incendierii Reichstagului. — Nota trad.

exploatării şi, în conformitate cu noile legi ale naziştilor, ei nu-şi pot schimba patronul. Nici măcar copiii nu şi-i pot creşte aşa cum vor, fiind siliţi să-i dea spre a fi educaţi unor organizaţii, naziste. Când, în urma dictatului de la München, germanii au invadat teritoriul cehoslovac, Elser a înţeles că este vorba de o agresiune grosolană şi că, măi devreme sau mai târziu, se „va ajunge la război. Cauza tuturor relelor este Hitler şi deci, pentru ca în lume să domnească din nou liniştea, Hitler trebuie să fie înlăturat.

Georg Elser hotărî să scape lumea de tirani şi începu să se pregătească pentru atentat. După cele înfăţişate în procesele-verbale ale Gestapoului, acţiunea lui Elser constituie ceea ce s-ar putea numi o operaţie perfectă. Strategia tâmplarului care dovedise o atât de dezarmantă naivitate la trecerea frontierei era, cel puţin, după mărturiile Gestapoului, perfectă…

Elser şi-a găsit mai întâi o slujbă la firma. Waldenmayer, dar, se-nţelege, numai pentru a putea fura, fără să fie observat de cineva, 250 de patroane cu praf de puşcă. Praful de puşcă îl ducea pe ascuns acasă şi-l închidea într-un scrin. Avea însă nevoie de cartuşe. S-a dus atunci la Königsbrunn şi s-a apucat de treabă la fabrica domnului Volimer până când a strâns în scrin şi cartuşele de care avea nevoie.

În vara anului 1939 a plecat în concediu ia părinţi, tot materialul era adunat într-un singur loc şi aici, în grădina părinţilor lui, se putea ocupa de tot felul de experienţe pirotehnice. Se auzeau bubuituri, oamenii începură sa se întrebe ce se întâmplă, dar el avea explicaţia dinainte pregătită: experimenta o anumită invenţie şi experienţele acestea nu erau deloc periculoase. Că l-au crezut părinţii lui, e lucru de înţeles, dar că şi vecinii s-au mulţumit cu o astfel de explicaţie…

Atentatorul înainta sistematic către scopul propus. Alese un stâlp solid din spatele tribunei oratorilor din subsolul fabricii de bere din München căruia începu să-i dea târcoale, intuind bine că tocmai acolo trebuia să monteze maşina infernală. Concepu un sistem de aprindere cu două aparate-ceasornic şi cu trei şocuri, desenă toate detaliile tehnice, iar părţile componente le încredinţă

spre execuţie unor meseriaşi din München: lăcătuşului Solleder, tâmplarului Brög din Turkenstrasse nr. 59, mecanicului Drechsler din Frauenstrasse nr. 9 şi sculerului Niederhofer din Rumfordstrasse nr. 32. Asamblarea pieselor o făcu în cămăruţa lui, unde încercă şi mecanismul. Seară de seară se ducea să ia cina în subsolul fabricii de bere müncheneze. De fiecare dată bea câte un ţap, apoi dispărea brusc în încăperea goală de alături, unde adâncea gaura din stâlpul în care urma să ascundă maşina infernală. A lucrat în fiecare seară, fără ea cineva să-l observe, timp de aproape o lună, după alte versiuni ar fi lucrat optzeci de zile.

Peretele stâlpului era prevăzut cu plăci de lemn. Tâmplarul Elser tăie cu grijă tocul, apoi aştepta până când se auzea zgomotul unui W.C. din apropiere şi, acoperit de acest zgomot, adâncea cu dalta gaura în zid. Mortarul scos din perete şi resturile de cărămidă le ascundea într-un sac, cu care se ducea la râu în fiecare dimineaţă şi arunca în apă materialul compromiţător. După ce termină toate pregătirile, înveli maşina infernală în nişte plăci subţiri de plută, ça să nu se audă ticăitul mecanismului-ceas, iar capacul tăiat din lemn îl acoperi cu tablă subţire pentru ca nu cumva, din motive neprevăzute, explozia să se producă íhářnte de vreme.

O singură dată a fost întrerupt din activitatea sa. Un musafir nepoftit, paznicul de noapte, a apărut în sala pustie şi l-a strigat pe chiriaşul Anton Payerl, dar Elser i-a explicat prezenţa lui acolo: avea la genunchi un furuncul care-l durea groaznic, ceea ce l-a făcut să plece din local şi să intre în încăperea aceasta goală ca să şi-l poată stoarce. Şi, ca dovadă că spune adevărul, Elser şi-a suflecat pantalonii şi a arătat genunchiul umflat şi învineţit. Ulterior avea să declare că genunchiul îi era tumefiat de la veşnicele îngenuncheri din timpul lucrului.

Iniţial planificase să monteze maşina infernală la locul ei în noaptea de 3 spre 4 noiembrie, dar nu a reuşit să pătrundă în sală. În noaptea următoare a constatat că spărtura din zid unde trebuia să amplaseze încărcătura explozivă era prea mică, de aceea a. trebuit s-o lărgească. După mai multe vizite, opera concepută cu

atâta migală a reuşit.

Era într-o duminică şi în sală era organizată o reuniune dansantă. Elser şi-a cumpărat bilet, a luat loc la galerie şi a aşteptat să se termine dansul. Când ultimii participanţi au părăsit sala, a luat bomba din ascunzătoare şi a început s-o monteze. Dimineaţa, totul era terminat, acele ceasornicului începuseră să alerge. Şi-a strâns lucrurile, s-a mai oprit să bea o cafea şi a pornit spre graniţa elveţiană. Se spune că grănicerii l-au prins numai pentru că nu ascultase la radio ştirea despre atentat şi nu dădea acestui fapt nicio atenţie. Această parte a interogatoriului cuprinde contradicţiile cele mai evidente. Elser a fost arestat cu o oră mai înainte ca în subsolul din München să se fi produs detunătura maşinii sale infernale, de aceea se pare că totul s-a petrecut exact pe dos faţă de cele ce se străduia Gestapoul să încredinţeze lumea.

La 22 noiembrie presa nazistă publica rezultatele cercetărilor, în ziarul *Völkischer Beobachter* al lui Goebbels a apărut cu litere de-o şchioapă comunicatul în care se arăta că în spatele atacului acestuia violent împotriva führerului Adolf Hitler se află serviciul secret britanic şi că de organizarea atentatului s-a ocupat Otto Strasser personal. Toţi cei care au luat parte la cercetări ştiau însă bine că este o minciună. Georg Elser nu avea niciun fel de relaţii peste hotare, nici aşa numitul „Front negru" al lui Otto Strasser, nici serviciul secret britanic nu ştiau nimic despre pregătirea atentatului. Dar, aşa cum avea să reiasă după terminarea celui de-al doilea război mondial, Georg Elser n-a proiectat singur explozia din subsolul münchenez.

Sicherheitsdienstul nazist se lansase de mai multă vreme într-un joc riscant cu serviciul secret britanic. Cu mult timp înainte de război, valorosul agent secret F 479, doctorul Franz Fischer, refugiat german, se stabilise în Olanda. Se spune că ar fi fugit încă înainte de venirea lui Hitler şi că a reuşit să intre în rândul rezidenţilor olandezi ai Secret Service-ului britanic, interesaţi în realizarea unei opoziţii împotriva lui Hitler.

Aşa se face că, încă în august 1939, conducătorii centralei din Haga a Secret Service-ului, maiorul H.R. Stevens şi adjunctul

său, căpitanul S. Payne Best, s-au întâlnit cu un oarecare căpitan german Șoim. Acesta se dădea drept purtător de cuvânt al opoziției antihitleriste, reprezentată în primul rând de generali germani cu nume sonore ca von Rundstedt, von Fritsch și von Wietersheim. Prima lor întâlnire a avut loc la hotelul „Central" din Amsterdam, iar următoarea la 19 octombrie la Dinxperlo. În cele din urmă, la 30 octombrie, în timpul unor convorbiri care au avut. loc la Haga, Șoim le-a prezentat englezilor pe doctorul Schemmel și pe colonelul Martin, purtătorul de cuvânt al opoziției, amândoi împuterniciți din partea generalilor germani.

Heydrich, șeful Sicherheitsdienst-ului nazist, nu știa cum vor decurge tratativele cu Secret Service-ul britanic, de aceea l-a însărcinat pe Walter Schelenberg, un tânăr și foarte capabil ofițer, ajuns mai târziu, după căderea amiralului Canaris, șef al Abwehr-ului nazist, ca, dându-se drept doctorul Schemmel, să încerce să tergiverseze tratativele. N-ar fi exclus ca acel colonel Martin să fi fost chiar Naujocks, ucigașul verificat, aflat în slujba lui Heydrich, care avea să joace rolul principal în actul final al dramei ce a intrat în istorie sub numele de „Cazul Venlo".

Negociatorul capabil care era Schelenberg a încercat din nou să câștige timp, dar nu putea să evite la nesfârșit luarea unei hotărâri și să promită numai că generalii își vor face apariția la proxima întâlnire. Iată de ce a rămas foarte surprins când a primit un ordin neașteptat: împreună cu asasinul inginerului Formis. de la hotelul „Zahoří" și cu câțiva specialiști cu experiență, Schelenberg trebuia să-i prindă pe ofițerii serviciului britanic de informații și să-i ducă pe teritoriul german. Discret sau în mod public, prin viclenie sau cu forța, dar cât mai repede cu putință. Acesta era ordinul lui Hitler! Secret Service-ul britanic, adică și Stevens și Best, au pe conștiință atentatul de la München, iată concluzia naziștilor Naujocks și Schelenberg, și întreaga echipă de ucigași rutinați au trecut granița olandeză la 9 noiembrie în jurul orei patru după amiază, nu departe de Venlo, unde, în locul mult promișilor generali din opoziție, a sosit o mașină încărcată cu ucigași. Ofițerii așteptau în cafeneaua „Bachus". Când i-au zărit pe

germani, englezii le-au ieşit în întâmpinare. Comandoul morţii al lui Naujocks i-a capturat pe Stevens şi pe Best, i-a urcat-eu forţa în maşină. Pe locotenentul olandez Daniel Copper, pe care de asemenea l-a urcat în maşină, l-a împuşcat, rănindu-l mortal, şi i-a dus pe toţi pe teritoriul german. Olandezul împuşcat a murit în scurt timp la un spital din Düsseldorf, iar maiorul Stevens şi căpitanul Best au fost daţi pe mâna Gestapoului. În felul acesta se putea înscena un proces politic public împotriva premierului britanic, „aţâţătorul la război Churchill", oare, după cum se spunea, se află în mod cert în spatele atentatului împotriva lui Hitler. În timpul dezbaterilor judiciare trebuia să fie scos în evidenţă faptul că atentatorul Elser fusese împins la crimă de serviciul secret britanic.

Se ştie că procesul n-a avut loc niciodată. Victimele atacului gangsteresc realizat de comandoul morţii al lui Naujocks au sfârşit într-un lagăr nazist de concentrare. La Sachsenhausen, căpitanul Best s-a întâlnit cu atentatorul Elser. Momentul este descris în lucrarea „The Venlo Incident". Abia după război avea să iasă la iveală, chiar dacă numai parţial, adevărul despre unele. Întâmplări suspecte în legătură cu atentatul împotriva lui Hitler.

Căpitanul S. Payne Best, care în ianuarie 1941 se găsea într-un lagăr de concentrare, a aflat că a fost adus un deţinut despre care se spunea că ar fi prizonierul personal al lui Hitler. A fost cazat într-o baracă, dar totul lăsa să se vadă că nu este vorba de un condamnat oarecare: ocupa mai multe celule, avea deplină libertate de a circula prin întreaga baracă, i se amenajase un atelier de tâmplărie, pentru ca timpul să-i pară mai scurt şi pentru a sě putea ocupa în voie de meseria lui SS-işti îi aduceau de la bucătărie buncăruri dietetice consistente, pâine, ţigări şi, în zilele programate, îi era permis să viziteze bordelul lagărului.

Vestea despre noul venit se răspândi de îndată prin tot lagărul. Printre supraveghetori se spunea că acest Elser, după cum se menţiona în scriptele închisorii, va fi martorul principal în procesul ce urmează a dovedi vinovăţia Secret Service-ului britanic, precum şi colaborarea lui S. Payne Best, deţinut în acelaşi

lagăr, la pregătirea și săvârșirea atentatului de la München.

Elser nu a intrat direct în contact cu Best, dar supraveghetorii le-au mijlocit un schimb de date fără ca cei doi să bănuiască măcar. Best i-a trimis de câteva ori țigări tâmplarului, iar acesta, drept mulțumire, i-a făcut în atelierul său o poliță pentru cărți. În ea era ascunsă prima mărturie despre adevăratele dedesubturi ale atentatului împotrivă lui Hitler.

Elser fusese trimis în lagărul de concentrare în vara anului 1939 pentru că își schimba mereu locul de muncă din, care cauză poliția îl considera un element antisocial. A fost arestat și trimis la Dachau, unde a început să lucreze în atelierul de tâmplărie al lagărului. Era un tâmplar bun, hobby-ul lui era lucrarea unor obiecte fine și repararea ceasornicelor. La un moment dat în cancelaria lagărului și-au făcut apariția doi bărbați în civil. L-au chemat pe Elser și au început să-l interogheze. Întrebările lor se învârteau în jurul familiei, al rudelor și cunoscuților lui. Tâmplarului însă îi plăcea singurătatea, nu avea legături cu nimeni. Acest lucru le convenea de minune. Cei doi plecară, dar după un timp se întoarseră, îi puseră din nou întrebările pe care le aveau scrise într-un carnețel și, la sfârșit, îl întrebară ce-ar spune dacă ar fi lăsat în libertate. Se-nțelege că-l bucură această propunere, dar nu știe despre ce este vorba.

Cei doi bărbați i-au spus lui Elser că se plănuiește un atentat împotriva lui Hitler. Gestapoul a aflat că dușmanii vor să-l înlăture pe führer chiar în timpul serbării care va avea loc în subsolul fabricii de bere din München, unde, așa cum se stabilise de mult obiceiul, acesta va sta la o halbă de bere, după ce își va fi rostit discursul. Gestapoul nu doarme, numele conspiratorilor sunt cunoscute, dar führerul nu vrea să se ajungă la un scandal în cadrul partidului. De aceea ar fi bucuros să-i lase pe toți adversarii săi să ia loc la o masă în apropierea tribunei. vorbitorului, în felul acesta va scăpa de dușmani și nimeni nu va ști nimic despre cei care se află în umbră.

Elser nu putea să refuze, mai ales după ce i se comunicaseră amănuntele delicatei sale misiuni. Îl aleseseră pe el ca să introducă

în peretele stâlpului încărcătura explozivă ce va duce la îndeplinire sentința împotriva conspiratorilor! La începutul lunii noiembrie civilul Elser fu luat din lagărul de concentrare și dus în timpul nopții în sala subsolului din München. Aici i se arătă stâlpul și i se lăsară sculele necesare. A tăiat câteva bucăți de scândură, a scos câteva cărămizi și în locul lor a pus mașina infernală prevăzută cu un întrerupător cu ceas. După descrierea tehnică amănunțită a bombei, S. Payne Best a apreciat mai târziu că este vorba de o instalație secundară sau chiar simulată, întrucât de la încărcător o sârmă subțire ducea la întrerupătorul plasat la intrarea în sală, deci încărcătura trebuia făcută să explodeze manual la momentul oportun de către cineva dintre inițiați.

La 8 noiembrie Elser-trebuia să-și primească recompensa pentru serviciul făcut. Cei doi oameni în civil au venit într-adevăr după el și, așa cum i-au promis dinainte, l-au dus spre frontieră elvețiană, unde urma să-și petreacă în liniște și îndestulare, ca un cetățean înstărit, restul zilelor. S-au oprit la câteva sute de metri de graniță. Elser a primit de la însoțitorii săi un plic cu bani și o ilustrată cu sala din subsolul münchenez. Aceasta trebuia că-i servească drept legitimație în fața grănicerilor germani. Va fi suficient s-o arate și aceștia vor ști că trebuie să-l lase să treacă. Lui Elser nu-i rămânea altceva de făcut decât să se conformeze și porni direct spre capcana dinainte pregătită. La scurt timp după aceea ajunse iarăși, de data aceasta în calitate de prizonier protejat personal de Hitler, în lagărul de concentrare de la Sachsenhausen, dar cu o situație mult înrăutățită.

O personalitate politică marcantă de după război, reprezentant al mișcării germane pentru pace, pastorul Martin Niemöller, declara în anul 1946 la cursurile ținute în fața studenților Universității din Göttingen că l-a întâlnit pe Elser într-un lagăr de concentrare. În realitate acesta era SS-unterscharführer și executase atentatul din subsolul fabricii de bere din München la ordinul direct al lui Hitler. Mărturii asemănătoare despre Elser au adus și alții, în primul rând Erich Kordt, colaborator al ministrului de externe Ribbentrop, și SS-

unterscharführerul Waltèr Usslepp. Aceştia aflaseră chiar de la Elser că atentatul a fost înfăptuit nu numai din ordinul direct al lui Hitler, ci şi contra unei recompense corespunzătoare: după război trebuia să primească o pensie de stat şi o casă particulară.

În loc de toate acestea a primit un glonte în ceafă. Căpitanul Best scria că, după înfrângerea naziştilor, împreună cu alţi deţinuţi eliberaţi au pus cu forţa mâna pe o mapă cu documente printre care se găsea şi acest ordin:

„Din ordin suprem şi la indicaţia comandantului SŠ. al Reichului, să fie lichidat Georg Elser, deţinut la dumneavoastră. Acesta este cunoscut ca atentatorul din subsolul fabricii de bere din München din noiembrie 1939".

În timpul, raidurilor din martie ale unităţilor aliate deasupra Münchenului, când bombele cădeau cu sutele, iar împuşcăturile se numărau cu miile, a răsunat una în plus. Georg Elser a fost împuşcat pe motiv că ar fi încercat să fugă. În felul acesta naziştii au ucis singurul martor care ar fi putut explica ce s-a petrecut cu adevărat în culisele atentatului din anul 1939 împotriva lui Hitler.

22
Şapte oameni curajoşi

Ca să ajungi de la Panenský Břežan la Pražský Hrad trebuie să treci mai întâi prin Kobylisy, apoi peste Trojský Most şi, în sfârşit peste dealul Letna. Aici, nu departe de spitalul Bulovky, pe strada Kirohmayer, cum se numea pe atunci, – unde şoseaua coteşte brusc spre dreapta, pe creasta dealului apăru un Mercedes cenuşiu. Un trecător scoase o oglindă şi începu să se pieptene. Căzând pe luciul ei, razele soarelui se reflectau într-un anume loc: Josef Valčík semnaliza că Mercedesul se apropie.

La curbă se iviră doi tineri şi-şi proptiră de gard bicicleta de al cărei ghidon era atârnată o servietă. Unul se numea Kubiš, celălalt Gabčik. Acesta din urmă pur te pe braţ o haină de ploaie, iar sub ea avea ascuns un *stengun* englezesc. Oglinda sclipi la zece şi jumătate fix, iar cffceva clipe mai târziu la curbă apăru

Mercedesul. Şoferul Klein frână. Gabčik intră pe partea carosabilă a străzii, apăsă pe trăgaciul automatului, dar împuşcăturile întârziau să se audă.

Kubiš şi-a dat seama că arma lui Gabčik a avut un rateu. A scos repede siguranţa bombei pe care o avea în mână şi a aruncat-o în ultima clipă. Explozia a săltat puţin Mercedesul, căruia i-a spart geamurile, şi i-a atins pe SS-istul Klein şi pe Heydrich, şeful lui. Cu toate acestea Klein a izbutit să sară din maşină şi să tragă după Kubiš.

Tânărul se apără, îl împuşcă pe şofer în picior, apoi sări pe bicicletă şi goni peste deal cât putu mai repede. Camaradul lui dispăru şi el după cel mai apropiat colţ. În curbă rămase doar maşina distrusă. Heydrich, înaltul demnitar al marelui Reich german, se clătina cu trupul împănat cu schije în jurul Mercedesului avariat.

Praghezii, de obicei curioşi la cel mai neînsemnat lucru petrecut pe stradă, îşi şopteau în fugă unul altuia ce s-a întâmplat şi apoi îşi vedeau mai departe de treburile lor. Pe inchizitorul rănit l-au aşezat printre lăzi în camionul firmei Holan, care se afla în apropiere, şi l-au transportat la spital. Cei trei tineri şi alţi câţiva care patrulau pe străzile învecinate au dispărut la timp şi, în momentul când Gestapoul praghez decretă alarma, ei se găseau în siguranţă.

La 27 septembrie 1941, când s-a instalat la Hradul din Praga, Heydrich ocupa în ierarhia puterii locul al treilea printre personalităţile Reichului hitlerist. El conducea puternicul aparat de spionaj al Oficiului general de securitate al Reichului (RSHA), în subordinea lui aflându-se temutul Gestapo, Sicherheitsdienstul şi poliţia criminală. Avea gradul de general SS-obergruppenführer şi, în plus, era general de poliţie.

Heydrich avea în spate o carieră strălucită. Istoria imperiului lui Hitler a fost de la început marcată de crime şi nu exista aproape niciuna în care Heydrich să nu-şi fi pătat mâinile. A lucrat la pregătirea în secret a terenului politic în vederea ocupării Cehoslovaciei şi, împreună cu încercatul călău Naujocks, i-a oferit

lui Hitler un pretext pentru a ocupa Polonia: a înscenat atacul împotriva staţiei de radio germane de la Gliwice, folosindu-se de câţiva deţinuţi pe care i-a îmbrăcat în uniforme poloneze.

La fel ca în acţiunea împotriva incomodului inginer Formis, nici în cazul.de faţă nu s-a dat în lături de la crimă. În sfârşit, n-a ezitat nici să-şi masacreze propriii camarazi în „noaptea cuţitelor lungi", care avea să-l scape pe Hitler de concurenţi, nici să organizeze „noaptea de cristal", care trebuia să constituie semnalul pentru acţiunea de exterminare a evreilor.

În anul 1941, când a venit la Praga, Heydrich era un călău dintre cei mai mari, şi acest lucru era cunoscut. Organele de informaţii s-au străduit să acrediteze în rândurile opiniei publice ideea că von Neurath, fostul protector, a fost nevoit să părăsească această funcţie din motive de sănătate. Dar toată lumea ştia că Heydrich, care se dovedise a fi la înălţime încă în timpul ocupării Olandei, venise la Praga pentru a culca la pământ „insolenta" Cehie…

Era vorba de probleme deloc neglijabile şi naziştii au ştiut acest lucru chiar în momentul când au ocupat teritoriul Republicii Cehoslovace. Wehrmachtul şi Gestapoul simţeau la fiecare pas rezistenţa şi opoziţia poporului ceh, nu trecea nicio săptămână, nicio zi, în care gestapoviştii să nu aibă ocazia să se convingă cât de bine este organizată rezistenţa poporului ceh. Muncitorii desfăşurau acţiuni ample de sabotaj, numeroşi alţi muncitori emigrau pentru à lupta cu arma în mână împotriva ocupanţilor.

Începând din 22 iunie 1941, când tancurile germane trecuseră graniţele Uniunii Sovietice, rezistenţa cehoslovacă se întări şi mai mult. De ce a fost nevoie ca Heydrich să vină la Praga? Pentru ca, recurgând la forţă şi violenţă, să înăbuşe activitatea rezistenţei. „Va trebui să-i educăm, pe cât ne va fi posibil, chiar pe teritoriul Reichului, în diferite lagăre, ale căror conduceri vor fi selecţionate dintre cei mai de seamă conducători de lagăre, îi vom îmbrăca în uniforme diferite, după cum se vor dovedi apţi sau inapţi de a fi germanizaţi", spunea el la 4 ianuarie 1942 în prezenţa activiştilor partidului, cu ocazia unei consfătuiri a comandanţilor

Gestapoului, care a avut loc în Hradul praghez. „După aceea, vor lucra ca muncitori sau meseriaşi, continuă el. După o şedere de doi ani în lagăr, ei vor susţine examene de meseriaşi sau ceva asemănător. Cei care nu se vor dovedi apţi pentru germanizare vor fi dislocaţi pe un spaţiu larg în jurul Mării Nordului, unde, în viitor, lagărele de concentrare vor constitui nişte locuinţe ideale pentru aproximativ 11.000.000 de evrei europeni. Acolo îi vom putea transfera şi pe cehii care n-au putut fi germanizaţi…"

Cehii din protectorat trebuie deci să fie. supuşi unui control ca animalele şi diferenţiaţi în cehi de rasă bună şi cehi de rasă proastă. Cei care vor primi nota maximă şi vor fi docili, vor putea spune c-au avut noroc, deoarece vor fi aleşi de comisie pentru a fi germanizaţi. Cei care nu vor fi de rasă bună urmau să fie strămutaţi de germani în răsărit, dar, înainte de strămutare, germanii vor avea grijă să-i sterilizeze. Iar restul? Cei de rasă bună, dar nesupuşi vor fi transferaţi în Reich, unde se vor pierde printre germani. Restul, la zid. Acesta era programul lui Heydrich.

Unii autori adăugă şi o altă sarcină, şi anume una de spionaj, pe care pretind că ar fi primit-o Heydrich cu ocazia numirii sale la Praga. Trebuia să-l descopere pe agentul secret A-54, numit René, care punea la dispoziţia agenţilor din rezistenţa cehoslovacă şi, prin intermediul lor, guvernului cehoslovac de la Londra şi Secret Intelligence Service-ului date remarcabile, provenind fără îndoială din cele mai înalte cercuri naziste. Cu toate că încercările Abwehrului nazist şi ale altor unităţi ale serviciului german de contraspionaj de a-l descoperi pe A-54 au fost zadarnice, e greu de imaginat că Himmler sau Hitler I-ar fi trimis pe Heydrich, şeful aparatului de securitate nazist, general de poliţie şi, în plus, protector reprezentant la Cehia şi Moravia, să-l vâneze pe agentul secret.

Heydrich a avut, desigur, noroc, pentru că René s-a trădat tocmai în perioada în care el conducea administraţia de la Praga, adică atunci când maşinăria Gestapoului a început să se rotească cu turaţii din ce în ce mai rapide.

Până atunci însă, necunoscutul René, A-54, a transmis

destule ştiri importante. Încă din anul 1938 el a colaborat, contra plăţii sumelor cuvenite, cu ofiţerii-agenţi ai statului-major al armatei cehoslovace. El a anunţat ocuparea Cehoslovaciei de către Germania nazistă cu patru zile înainte ca acest trist eveniment să se fi produs, comunicând şi programul pătrunderii armatelor germane. În vara anului 1935 el dezvăluise cu lux de amănunte pregătirile făcute pentru invadarea Poloniei, făcuse cunoscută pregătirea provocărilor naziste din portul Gdańsk, după ce mai întâi informase despre acţiunile ce se pregăteau pentru staţia de radio Gliwice.

Chiar experţii nazişti în probleme de contraspionaj au recunoscut că René este cel mai de seamă dintre toţi agenţii secreţi ai celui de-al doilea război mondial. El a continuat să transmită ştiri şi după ocuparea Cehoslovaciei. Căpitanul de stat-major Morávek transmitea ilegal către Londra, unde serviciul cehoslovac de informaţii era foarte lăudat. A-54 a transmis informaţii despre pregătirea operaţiei Seelöwe, debarcarea Wehrmachtului nazist în Marea Britanie, planul privind arestarea lui Winston Churchill şi a lui Eden, ministrul englez de externe, destituirea regelui George şi înlocuirea lui cu docilul Eduard, căruia Hitler i-a promis că doamna Simpson va fi regină a Angliei, gest cu care şi l-ar fi câştigat de partea lui. În acelaşi timp, germanii trebuiau să se ocupe şi de arestarea emigranţilor cehi, polonezi şi scandinavi.

Agentul secret A-54 a comunicat căpitanului de stat-major Morávek şi planul operaţiei Barbarossa –, atacarea Uniunii Sovietice – şi, prin intermediul unuia dintre conducătorii activiştilor din ilegalitate ai Partidului Comunist, din Cehoslovacia, şi anume Kurt Beer (scriitorul Kurt Konrad, pe vremea aceea corespondentul la Praga al Agenţiei TASS), a transmis ştirea organelor sovietice în drept.

La 10 mai 1942 Heydrich avea motive să se laude în faţa lui Hitler cu succesul dobândit. La 27 februarie 1942 naziştii îl prinseseră pe René, emiţătorul importantelor ştiri. Despre rezultatele acţiunii, Heydrich avea să-i scrie lui Bormann la comandamentul cartierului general al Reichului:

„În urma unor îndelungi cercetări la care au fost supuși radiotelegrafiștii stațiilor de emisie arestați, descoperiți în octombrie 1941. au fost arestate alte 41 persoane, toate dovedite a fi desfășurat o activitate de spionaj (în cele mai multe cazuri după venirea armatelor noastre). Conducătorul grupului este un oarecare colonel ceh Churavý, pe care în 1939 un tribunal militar l-a condamnat la moarte în contumacie pentru sabotaj. Radista grupului a recunoscut de la primul interogatoriu luat la fața locului că, în după masa aceea, a transmis la Londra ştiri cu privire la situația atmosferică şi a cerut să li se trimită prin avion un nou cod pentru dezlegarea cifrului. În cursul acelei nopți, în jurul orei douăzeci şi patru, un avion englez a lansat în apropierea orașului Pardubice un paraşutist cu material de curier şi cu cele necesare descifrării. Paraşutistul a fost arestat câteva zile mai târziu. Astfel, prin lovituri precise, care au continuat până în ianuarie 1942, numărul celor arestați s-a ridicat la 57. În urma cercetării materialelor radiotelegrafiate, găsite la locul acțiunii şi. descifrate ulterior, s-a ajuns la concluzia că există un important agent ceh pe nume René. La 27 februarie 1942 s-a stabilit că este vorba de Paul Thümmel, agent secret principal al comandamentului serviciului de contrainformații din Praga.

Thümmel este german din Reich, de meserie brutar şi purtător al insignei de onoare NSDAP, având numărul de membru 61 574. Activează în cadrul serviciului de informații din anul 1928, la început în calitate de colaborator onorific al serviciului de informații NSDAP, cum se numea pe atunci, mai exact SA. Începând din 1933 lucrează în cadrul serviciilor militare de spionaj. În 1934 Thümmel era agent secret principal al comandamentului serviciului de contraspionaj din Dresda, iar după ocuparea Cehoslovaciei, în anul 1939, a fost transferat la serviciul de contraspionaj de la Praga. După câte ne putem da seama acum, când analizăm cazul de înaltă trădare al lui Thümmel, suntem de părere că este cel mai bun agent al serviciului ceh de informații, de la care a primit până în prezent cel puțin 40.000 de mărci germane.

În ziua de 21 martie 1942, după ce nu a reuşit să ajungă la

Morávek printr-un intermediar, comandamentul SS al poliţiei germane de securitate a cercetat ascunzătorile descoperite, locuinţele secrete ale fostului căpitan de stat-major Morávek, comandantul grupei anglo-cehe de spionaj şi al organizaţiei pentru sabotaj a mişcării ilegale cehe de rezistenţă.

În timpul interogării câtorva persoane arestate în ascunzătorile menţionate, am reuşit să aflăm că, la 21 martie 1942, omul de legătură al lui Morávek trebuie să vină într-unul din parcurile de la marginea Pragăi. Câteva persoane au fost instalate încă înainte de ora 19,00 în parc pentru a-l prinde pe acest om de legătură şi a da astfel de urma lui Morávek. Omul a fost arestat la 19,10, după o rezistenţă înverşunată, şi numai după ce i-a fost zădărnicită încercarea de a folosi pistolul şi a fost împiedicat să fugă. După un prim interogatoriu luat arestatului, am reuşit să aflăm că avea o întâlnire convenită cu un alt agent, în aceeaşi zi, la orele 22,00, întrucât Morávek n-a putut veni personal la ora 19,00.

Pe la 19, 15, în timp ce lucrătorii mei – îl transportau pe arestat, pe una dintre aleile periferice a apărut în mod cu totul neaşteptat Morávek. L-a văzut pe omul său de legătură arestat şi a tras un foc de armă, apoi încă unul. Morávek a fost atins în coapsă şi în pulpa piciorului, dar cu toate acestea a încercat să se târască. La 19,19, după ce Morávek a fost înconjurat fără nicio şansă de a scăpa, s-a împuşcat mai înainte ca lucrătorii mei să-l fi-putut dezarma. În timpul acesta scurt, Morávek a tras în total 50 de gloanţe…"

Succesul Gestapoului de la Praga însemna pentru guvernul cehoslovac.de la Londra o pierdere importantă, legătura cu pământul natal fusese întreruptă, furnizarea de ştiri încetase. De aceea, serviciul central de informaţii cehoslovac în emigraţie s-a străduit din răsputeri să-şi refacă reţeaua pe teritoriul ocupat. Pentru această misiune au fost pregătite câteva grupe de paraşutişti. În primul rând, echipa locotenentului-major Alfred Bartoš, apoi grupa Silver-A, a plutonierului Josef Valčík şi a radistului Jiři Potůček, cu postul de emisie Libuše. Mai era şi grupa Silver-B a lui Vladimír Skăcha şi Jaroslav Zemek în sfârşit, grupa

Antropoid a lui Josef Gabčik şi Jan Kubiš.

Toţi aceştia s-au suit la bordul aceluiaşi avion la 29 decembrie 1941. Primii aveau sarcina de a restabili reţeaua de radiotelegraf şi de a face posibilă, în felul acesta, transmiterea normală a ştirilor. Gabčik şi Kubiš aveau o misiune specială: trebuiau să ducă la îndeplinire sentinţa împotriva călăului poporului ceh, Heydrich!

În Anglia au ajuns la fel ca alte sute de băieţi: prin legiunea străină, prin taberele de antrenament, prin frontul de pe Loara. Josef Gabčik s-a născut în anul 1922, nu departe de Zilina, şi-a făcut serviciul militar la o unitate de infanterie motorizată din Košice, iar în vara anului 1939 a plecat în Polonia unde a împărtăşit soarta tuturor membrilor legiunii cehoslovace.

Jan Kubiš s-a născut la Třebíč, cu un an mai târziu. A slujit cu gradul de plutonier în oraşul Hranice. În cadrul legiunii străine s-a întâlnit cu viitorul lui partener, iar în cele din urmă au fost antrenaţi în aceeaşi echipă la cursurile de paraşutism, fără ca niciunul, nici celălalt să bănuiască ce sarcină comună vor primi.

Împreună cu specialişti militari britanici, serviciul cehoslovac de informaţii a ales cincisprezece voluntari pe care i-a verificat minuţios şi apoi i-a dus la fermele scoţiene Garramour şi Cammus Darrah.

Făceau exerciţii grele, învăţau să tragă din orice poziţie şi în orice împrejurare, trebuiau să dea dovadă că într-o luptă corp la corp ar ieşi neîndoios învingători. Exersau atacarea duşmanului fără pic de zgomot, repetau figurile de karaté. Pentru prima dată au sărit cu paraşuta la aeroportul Ringway şi, în ziua în care au obţinut numai note de unu la toate exerciţiile, comandantul taberei i-a chemat şi le-a spus că au fost selecţionaţi pentru o acţiune foarte importantă.

Cei doi plutonieri ai armatei cehoslovace din exterior, cehul Kubiš şi slovacul Gabčik, au fost trimişi de data aceasta la antrenamente speciale într-un castel medieval, nu departe de Londra, unde funcţiona o şcoală permanentă a Secret Intelligence Service-ului. Aici au primit o instrucţie foarte serioasă. Între altele,

trebuiau să învețe pe de rost noile lor biografii pentru că, în tot timpul desfășurării operației, Kubiš se va numi Oto Strnad, muncitor din Bino, iar Gabčik va purta numele de Zdeněk Vyskočil, lăcătuș din Prostějov. În decembrie 1941 a venit să-i ia o mașină și i-a dus la Londra, la Piccadilly, unde se aflau birourile Ministerului cehoslovac al Apărării Naționale. Abia aici au aflat pentru ce acțiune au fost pregătiți. Vor primi arme și bombe specială; vor fi paraşutați în timpul nopții deasupra teritoriului ceh slovac și vor. Încheia socotelile cu Heydrich.

Au primit haine civile și un pachet cu lenjerie, dar niciunul dintre ei nu și-a dat seama că fie și numai după etichete se putea dovedi originea lor englezească. Au semnat o declarație care s-ar putea numi „ultima dorință", deoarece propoziția finală conținea rugămintea –, de a se avea grijă de familia mea". Într-un buzunăraș al hainei fiecare a dibuit o fiolă de otravă cu efect imediat, pentru orice eventualitate.

Nu le mai rămânea decât să se prezinte la aeroport, apoi au urmat clipele de așteptare din cvadrimotorul Halifax, cu pilot canadian. Locotenentul Hockey a ridicat degetul mare, motoarele au pornit și aparatul greoi s-a desprins de la sol.

La 22,49 zburau deasupra Canalului Mânecii, ajungând în spațiul aerian al Franței. Când acele ceasornicului arătau patruzeci și două de minute după miezul nopții, s-au întâlnit, deasupra Darmstadt-ului, cu un sâcâitor avion german de vânătoare, dar pilotul Hockey era o cătană bătrână, știa ce are de făcut. A pus avionul în vrie și a dispărut din fața neamțului, pierzându-se în întuneric. La unu și treizeci și două de minute se aflau deasupra orașului Bayreuth, iar la două și douăzeci începu să tragă asupra avionului bateria antiaeriană care apăra uzinele „Škoda" din Plzeň. Trei minute mai târziu zburau deasupra orașului Plzeň. Sosise momentul să se dea semnalele.

Mai întâi un bec verde – pregătirea pentru salt, apoi roșu – saltul în întuneric. Au căzut nu departe de Praga, la o mică distanță de satul Nehvizdy. A fost un mare noroc că n-au aterizat chiar pe străzile Pragăi. Pilotul nu apreciase bine distanța, prevederile

meteorologilor nu corespundeau realității, era la sfârșitul lui decembrie și condițiile meteorologice erau total nefavorabile. Niciuna dintre cele trei grupe care se aflau la bordul Halifax-ului britanic n-a aterizat acolo unde ar fi trebuit. Și astfel, adresele primite pentru a stabili primele contacte nu mai aveau nicio valoare. Au trebuit să se îngrijească singuri de un adăpost.

Au îngropat parașutele, apoi Kubiš a examinat piciorul rănit al lui Gabčik într-o carieră de piatră părăsită. Gabčik se rănise la aterizare. Au căutat în jur să descopere pădurea, deoarece trebuiau să aterizeze nu. departe de o pădure. Deocamdată rătăceau însă de ore întregi pe câmpii întinse și înghețate până când, într-un târziu, s-au hotărât să lase totul pentru a doua zi.

Și ceilalți camarazi ai lor sosiți cu Halifax-ul au nimerit în altă parte decât trebuia, având în felul acesta mult de furcă până să intre în legătură cu grupele de rezistență. La Pardubice, Valčik și Potůček s-au întâlnit cu locotenentul-major Bartoš, în timp ce la Praga, Gabčik și Kubiš au stabilit contactul cu grupa locotenentului-major Opalka.

Gabčik și Kubiš au fost parașutați pe teritoriul cehoslovac pentru a executa sentința împotriva lui Heydrich. Încă din ianuarie au început să se pregătească pentru atentat. S-au sfătuit cu activiști, membri ai rezistenței cehe, în privința celui mai bun mod de a-l realiza. Unul dintre factorii de conducere ai rezistenței naționale, profesorul Vaněk, numit Jindra, a luat chiar de la început atitudine împotriva atentatului, socotind că nu sosise încă momentul pentru o astfel de acțiune. Germania obținea victorii pe toate fronturile, moartea violentă a oricărui nazist mai proeminent ar primi o ripostă care ar costa viața multor cehi nevinovați. Dar, întrucât parașutiștii primiseră la Londra un ordin categoric din partea Ministerului cehoslovac al Apărării, au început de îndată pregătirile.

Au căutat mai întâi o cale de a ajunge cât mai aproape de Heydrich, fără a bate însă la ochi, căci acesta era, fără îndoială, înconjurat în permanență de o pază înarmată sau se deplasa în cadrul unor obiective germane bine păzite. De aceea, au apreciat

de la început că cea mai practică soluţie ar fi să-l atace în timp ce se afla în maşină pe drumul care duce direct de la castel, prin Panenský Břežan, până la Pražský Hrad. Dar au abandonat curând această idee, întrucât nu era realizabilă. Au vrut apoi să întindă un cablu de-a curmezişul drumului, pentru ca maşina să fie nevoită să oprească, iar Heydrich să fie făcut inofensiv cu ajutorul unei mitraliere.

În timp ce se deplasau pe biciclete din Praga spre Panenský Břežan, urmând traseul lui Heydrich, au observat că maşina acestuia este uneori escortată de doi poliţişti, alteori nu este însoţită de nimeni. Dar când anume merge însoţit şi când nu? Cine le-ar fi putut spune? Prin intermediul membrilor rezistenţei cehe, au reuşit să culeagă informaţii în legătură cu programul personal al lui Heydrich.

František Šafařík lucra la administraţia Hradului praghez în calitate de tâmplar şi i se întâmplă adesea să se ducă şi pe la locuinţa lui Heydrich. Ceasornicarul Hradului, Novotný, a fost şi el furnizorul unor date preţioase, şi mai târziu, printr-o întâmplare, a reuşit să câştige de partea lui şi pe femeia de serviciu Rasner şi să scoată din biroul lui Heydrich un document care a avut un rol important în stabilirea datei atentatului.

La început Gabčik şi Kubiš se pregăteau să organizeze atentatul până la sfârşitul lui aprilie, dar profesorul Vaněk a transmis la Londra, prin intermediul unui emiţător ilegal, o comunicare în care explica situaţia din protectorat şi atrăgea atenţia că atentatul nu se va solda cu un rezultat pozitiv, întrucât, în urma represaliilor germanilor, Organizaţiile din rezistenţă ar fi decimate.

Locotenentul-major Bartoš asigură transmiterea comunicării la Londra, declarându-se de acord cu părerea profesorului Vaněk. La această comunicare anexă şi propriile lui cuvinte: „Dacă, din motive externe, este necesar să se săvârşească

un gest, atunci să se organizeze o acţiune împotriva unui quisling[11] şi, în primul rând, împotriva lui E.M".

Literele E.M. reprezentau iniţialele ministrului colaboraţionist Emanuel Moravec şi părerea membrilor mişcării de rezistenţă era îndreptăţită. Dacă ar fi fost ucis vreunul dintre reprezentanţii cehi, cu siguranţă că nu s-ar fi ajuns la represalii cu consecinţe atât de tragice. Numai că totul se hotăra la Londra.

La începutul anului 1942 situaţia politică era favorabilă lui Hitler şi generalilor săi. Wehrmachtul nazist ocupase Europa de la Atlantic până la câmpia ucraineană. Aliaţii nepregătiţi, starea de enervare datorată ştirilor privind preparativele pentru operaţia Seelöwe[12], toate acestea ar fi putut crea impresia că nu este exclus să se ia în consideraţie un compromis cu agresorul.

După datele cunoscute până acum, Londra a dat ordinul de a se săvârşi atentatul, în primul rând, pentru a demonstra opiniei publice mondiale că, în pofida succeselor repurtate de Hitler pe toate fronturile, poporul cehoslovac nu a depus armele, pentru a atrage din nou atenţia asupra pericolului fascist.

Există şi o altă teorie ce explică de ce guvernul Beneš, scrie se afla la Londra, a dat ordinul pentru realizarea atentatului, împotriva oportunităţii căruia fuseseră puşi în gardă de membrii rezistenţei cehe. Această teorie porneşte de la presupunerea că Paul Thümmel, agentul secret A-54, ar fi avut ca sursă a unor informaţii bune şi exclusive unul dintre cele mai înalte cercuri ale Germaniei naziste. Este, foarte probabil, vorba de amiralul Canaris şi că, deci, şeful Abwehrului lui Hitler colabora cu Secret Intelligence Service-ul britanic, iar Heydrich, care îl ţinea pe Thümmel arestat într-o închisoare a Gestapoului din Praga, ar fi aflat de această colaborare.

În favoarea acestei teorii pledează şi împrejurarea că, la 18 mai 1942, amiralul Wilhelm Canaris, şeful Abwehrului, a fost

---

[11] În protectorat, quisling însemna trădător, după numele colaboraționistului norvegian Quisling. Nota trad.

[12] Debarcarea unităților naziste pe țărmurile Angliei. — Nota trad.

convocat la Praga și, după discuții presupuse dramatice, a fost obligat să se declare de acord ca din ziua respectivă Abwehrul să fie subordonat Serviciului central al securității de sub conducerea lui Heydrich. Acesta eră începutul sfârșitului lui Canaris, iar Heydrich dorea să aibă un argument foarte convingător în momentul în care invincibilul, până atunci, șef al centralei spionajului nazist se va închina, în fața lui.

Pornind de la acest raționament se pot găsi și alte motive pentru *a* explica de ce s-a dat ordin ca atentatul să fie pus la cale. Secret Intelligence-Service a aflat despre discuția de la Hradul praghez și a hotărât: dacă vrem să-l ferim pe Canaris, omul nostru, trebuie să-l lichidăm pe Heydrich. Câteva săptămâni mai târziu, la 27 mai 1942, s-a produs atentatul ce avea să dea naștere la atâtea controverse.

Abia a fost dus Heydrich la spital că la locul, acțiunii s-a și prezentat șeful Gestapoului praghez, Geschke, și faimosul specialist în problemele cehe, așa-zisul secretar de stat, K.H. Frank. Dar, înainte de a ajunge lângă patul lui Heydrich, ei au dat ordin să se treacă la atac, după ce, în prealabil, pentru mai multă siguranță, au solicitat acordul Berlinului…

Mașinăria nazistă acționa rapid. Atentatul împotriva lui Heydrich a avut loc imediat după zece și jumătate și la mai puțin de o oră Hitler și Himmler erau în posesia unor date complete. Așa-zisul secretar de stat K.H. Frank, împreună cu comandantul Sicherheitsdienst-ului din Praga au luat legătura telefonică cu cartierul general al lui Hitler și i-au raportat. La ora douăsprezece și cincizeci de minute, după ce s-a consultat cu colaboratorii săi cei mai apropiați, führerul i-a dat lui Frank următoarele instrucțiuni: să se înceapă imediat cercetările pentru prinderea autorilor atentatului, să se ofere o recompensă de un milion de mărci, adică zece milioane de coroane cehoslovace, pentru prinderea lor. Cei care îi vor ajuta sau vor ști ceva despre ei și nu-i vor denunța vor fi împușcați împreună cu întreaga lor familie. Ca primă măsură. Hitler ordonă împușcarea a zece mii de cehi, fie dintre deținuții politici, fie dintre persoanele suspecte. Raportul despre aceste

execuţii trebuia să-i fie prezentat zilnic.

Dar asta nu era totul. La orele cinci după amiază şeful poliţiei din Praga, Horst Boehme, a decretat starea excepţională, cu interdicţia de a se părăsi domiciliul pe timpul nopţii. Toate hotelurile, cinematografele, localurile de distracţii, teatrele să fie închise, iar transporturile publice pe întreg teritoriul oraşului Praga să fie oprite de urgenţă. Oricine îşi va face apariţia pe stradă după ora fixată va fi împuşcat fără somaţie. Apoi a început căutarea atentatorilor, naziştii declanşând cea mai amplă razie din câte cunoaşte istoria.

Când Himmler, conducătorul SS-ului Reichului, a aflat despre acest eveniment, din trenul său personal „Heinrich", a transmis următoarea dispoziţie secretă şi urgentă: printre cei zece mii de ostateci cehi să fie luaţi în primul rând reprezentanţi ai intelectualităţii. Şi, pentru ca cehii să ştie de la început cu cine au onoarea, a ordonat ca, în chiar acea noapte, să fie împuşcaţi, drept avertisment, o sută de reprezentanţi de frunte ai intelectualităţii cehe.

În ziua următoare, 28 mai 1942, la toate colţurile străzilor din Praga au apărut panouri cu fotografia paraşutistului Miroslav Valčik (se numea Josef), care fusese găsită după lupta dusă împotriva căpitanului de stat-major Moravek în parcul de lângă Pražský Most, din cartierul Dejvice. S-a fixat o recompensă de 100.000 de coroane pentru prinderea lui sau pentru indicarea unei urme ce ar putea duce lerél. Naziştii încă nu se gândeau că tânărul pe care îl căutau, şi care se născuse la Hodonín, ar fi puiuţ avea ceva comun cu atentatul împotriva lui Hevdrich.

În zorii zilei de 28 mai, de pe aeroportul militar german de la Kbel decolă un avion avându-l la bord pe Frank. Direcţia de zbor: cartierul general al lui Hitler. K.H. Frank, care era unul dintre regizorii politicii de dezbinare a Republicii Cehoslovace şi se considera nu numai atotcunoscător în problemele cehoslovace, dar şi cei mai remarcabil om de partid pe plan local, avea sentimentul că a sosit clipa cea mare a vieţii lui. Heydrich era pe ducă, acum nu se poate să nu fi venit rândul lui. Dar la Hitler nu

s-a bucurat de succes.

În ziua de joi 28 mai pe zidurile din Praga a apărut un nou anunț. Membrii rezistenței la care se ascundeau autorii atentatului și-au dat seama cam de ce elemente dispunea poliția. Nu erau puține. La locul acțiunii atentatorii lăsaseră multe corpuri delicte și aproape fiecare dintre ele i-ar fi putut pune pe naziști pe urmele lor.

„După atentat, unul dintre autori a luat-o la fugă pe strada Kirchmayer, apoi pe strada Na Kolínské și din Na Zápalči a intrat în măcelăria lui František Brauner, în casa cu numărul 22. De aici, când a auzit niște împușcături, a continuat să fugă pe strada Na Zápalči spre Holešovice. Cel de-al doilea a fugit, cu ajutorul unei biciclete dinainte pregătite, pe strada Kirchmayer înspre cartierul Stará Libeň. Cel care a fugit în Stará Libeň era un bărbat de înălțime mijlocie, zvelt, îmbrăcat în haine de culoare închisă, iar pe cap purta o pălărie neagră.

Al doilea făptaș, cel care a dispărut pe strada Kirchmayejr și apoi pe Na Kolínské, este descris astfel: înălțimea – 1,60 sau 1,62, lat în spate, înfățișare de om puternic, față rotundă, arsă de soare, gură largă cu buze răsfrânte, părul de culoare neagră, pieptănat peste cap, vârstă 30-36 ani. Purta haine de culoare neagră sau cafeniu închis cu dungi deschise, precum și pantofi maron. Era cu capul descoperit.

Unul dintre făptași a lăsat la locul acțiunii o. haină de ploaie bej-deschis din mătase de balon, cu nasturi strălucitori. Fiecare dintre cei doi avea asupra lui câte o mapă de culoare neagră, ambele găsite la locul acțiunii. Într-una din acestea se afla o șapcă murdară din păr de cămilă de culoare bej, având o etichetă rotpndă galben cu albastru a magazinului Bila Labuť. Cel care a fugit pe jos a lăsat în apropiere de locul acțiunii o bicicletă de damă marca Moto-velo J. Krčmar, Teplice, numărul de fabricație 40 363…”

Urma apoi descrierea amănunțită a culorii bicicletei; a cutiei de scule, a anvelopei și a servietei rămase pe ghidon. Toate corpurile delicte găsite au fost expuse în aceeași zi într-o vitrină

părăsită a magazinului de încălţăminte Baťa de pe Václavské Náměstí, însoţite de instrucţiuni cu privire la felul cum trebuie să se facă denunţarea persoanelor suspecte. De asemenea, se specifica în mod expres fixarea unei recompense de zece milioane de coroane.

Următoarele afişe care au fost lipite pe ziduri erau semnate de locţiitorul lui Heydrich, generalul colonel de poliţie şi SS-obergruppenführer Daluege. El ameninţa cu împuşcarea fără cruţare a celor care, până sâmbătă, 30 aprilie 1942, la miezul nopţii, nu-i vor anunţa pe atentatori la poliţie, precum şi a celor care vor găzdui în casele lor persoane nedeclarate.

Era o ameninţare serioasă, totuşi cei doi atentatori dispăruseră pe străzile Pragăi fără ca vreunul din cei patru mii cinci sute; de germani în uniforme verzi-cenuşii şi negre, pe care naziştii i-au trimis de urgenţă pe teritoriul cehoslovac, să reuşească să descopere nici cea mai neînsemnată urmă. „Unul dintre atentatori avea un semn vizibil, era vorba de Jan Kubiš, care avea pe faţă o rană sângerândă, iar cu unul din ochi nu mai vedea. Cu toate acestea, el a reuşit să se urce pe bicicletă, să treacă pe lângă spitalul din Libeň şi să se ascundă la Novák. Ulterior, un doctor avea să-i îngrijească rana.

Gabčik a lăsat bicicleta rezemată de un gard cu servieta atârnată de ghidon şi a plecat prin Praga pe jos. A ajuns până în Staré Město, la locuinţa familiei Svatoš, unde şi-a schimbat hainele şi a pornit în căutarea prietenului lui. Între timp acesta alerga din Libeň spre Dejvice, unde, în seara zilei de 28 mai, a apărut în casa profesorului Ogoun. Purta o uniformă slinoasă de feroviar, ochiul rănit şi faţa îi erau acoperite cu o batistă. Organizaţia din rezistenţă i-a preluat pe Kubiš şi pe Gabčik şi s-a îngrijit să le găsească o ascunzătoare sigură. Au fost cazaţi mai întâi în diferite locuinţe şi apoi instalaţi în criptele de sub biserica „Chirii şi Metodiu" de pe strada Resslovă.

Imediat, în prima noapte după atentat, germanii au efectuat razii fără precedent pe străzile Pragăi şi prin locuinţe. Au fost verificate cam trei mii de persoane, dar n-au găsit nici cel mai mic

indiciu care să-i pună pe urmele făptaşilor. Nu le-au ajutat nici demonstraţiile de forţă, nici ameninţările la care au recurs K.H. Frank şi Kürt Daluege. Aceştia au ordonat ca maşinile blindate să înceapă de urgenţă să patruleze ca o ameninţare pe străzile oraşului. Nici dublarea recompensei nu a ajutat mai mult: au promis douăzeci de milioane de coroane bani gheaţă pentru denunţătorul care ar fi pus Gestapoul pe urmele atentatorilor.

Execuţiile continuau în fiecare zi, mulţi patrioţi, printre care scriitorul Vančura şi generalul Eliáš, preşedintele guvernului din protectorat, le-au căzut victimă. Nici acest măsuri nu au reuşit însă să frângă fermitatea populaţiei cehe, care intră, ca un singur» om, în rezistenţa pasivă. Himmler şi în cele din urmă şi membrii comisiei de anchetă şi cercetări, în frunte cu Nebe, şeful închisorilor Reichului, începură să se teamă că nu vor. fi în stare să spargă zidul solidarităţii populaţiei, de aceea hotărâră să aplice sancţiuni şi mai drastice. Hitler dădu ordin ca SS-iştii să incendieze un sat şi, ca un avertisment, să-i împuşte pe toţi bărbaţii din satul respectiv.

Heydrich a murit în urma rănilor primite, răni pe care medicii le-au considerat uşoare. La Berlin se pregătea o surpriză care avea literalmente să zguduie întreaga lume civilizată: Hitler ordonă să fie rasă de pe faţa pământului neînsemnata comună Lidice, nu departe de Kladno; iar locuitorii ei să fie ucişi.

La 10 iunie, în puterea nopţii, detaşamente ale poliţiei şi Wehrmachtului s-au năpustit ca o hoardă prădalnică asupra satului şi l-au înconjurat. Bărbaţii majori au fost duşi în faţa plutonului de execuţie şi împuşcaţi, femeile au luat drumul lagărului de concentrare de la Ravensbrück, iar copiii lor, spre Łódź, la un alt lagăr. Nouă dintre ei au fost aleşi pentru a fi germanizaţi, li s-a schimbat numele şi au fost împărţiţi pe la familii germane, Aceştia au fost singurii oameni care au supravieţuit masacrului de la Lidice.

Naziştii voiau să-i intimideze pe membrii rezistenţei şi să spargă unitatea acesteia, de aceea au declarat că locuitorii comunei au acordat sprijin „unor cercuri de infractori suspecţi”.

Nu era însă adevărat, poliția nu era pentru moment în posesia vreunei dovezi sau urme a făptașilor. Gestapoul nu mai știa încotro s-o apuce. Cu toate execuțiile și arestările n-a reușit să-și atingă scopul. În același timp, peste 8.500 de polițiști naziști, soldați și membri ai partidului NSDAP cercetau împrejurimile, cutreierau pădurile din apropiere, supravegheau șoselele, ciuleau urechile prin gări, prin hoteluri și prin hanuri, pentru a-i descoperi pe atentatori sau măcar pe un tăinuitor al acestora. Gestapoul mobilizase în această acțiune-mamut aproximativ șase mii de jandarmi și polițiști din protectorat și alte șase mii de membri ai unităților de pompieri și ai apărării antiaeriene.

Toiul a fost însă zadarnic. Mai mult, șeful poliției din Praga, Horst Boehme, scria în raportul său din ziua de 14 iunie: „Intelectualitatea cehă folosește cazul Lidice pentru a născoci fel de fel de povești. Muncitorimea cehă nu și-a schimbat poziția față de atentat și față de urmările acestuia. Măsurile de răspuns întreprinse de noi la Lidice nu s-au bucurat aici de prea multă înțelegere!!!

Prima reacție a propagandei dușmănoase față de măsurile luate la Lidice a fost o notă de protest a guvernului cehoslovac înmânată «popoarelor aliate și prietene», în care cazul de la Lidice este prezentat ca o culme a barbariei germane. Posturi de radio ostile nouă promit că, drept răzbunare pentru cele petrecute la Lidice, formațiuni ale RAF vor ataca orașe germane.

Cehii rămași credincioși patriei sunt chemați să se alăture luptătorilor cehi pentru libertate, care se strâng în păduri, pregătindu-se să se ridice cu arma în mână împotriva germanilor”.

Emanuel Moravec, ministru în guvernul din protectorat, prorocea poporului ceh un viitor sumbru în cazul când nu se va găsi până la urmă cineva care să-i arate cu degetul pe făptași. „În loc de sute și mii de scrisori de devotament, recunoștință și dragoste, pentru apărarea poporului ceh este nevoie doar de câteva cuvinte care să facă posibilă prinderea atentatorilor. Garantăm că cel care ne va pune pe urmele acelor lepădături, chiar dacă va fi vinovat, se va bucura de clemență. îi garantăm lui și

familiei lui viaţa”.

În cele din urmă s-a găsit un trădător.

Numele lui era Karel Čurda şi era plutonier de grăniceri. A fost paraşutat deasupra teritoriului protectoratului împreună cu întregul grup, în noaptea de 28 aprilie, nu departe de oraşul morav Telč. Înainte de atentat s-a ascuns, aşa cum avea să facă şi după atentat. Plutonierul Karel Čurda se ascundea de fapt tot timpul, chiar şi atunci când a întocmit scrisoarea de denunţ pe care a trimis-o postului de jandarmi din Benešov. A aruncat denunţul în cutia poştală şi s-a ascuns din nou în casa părintească din Nová Hlína, nu departe de Třeboň. Karel Čurda era un laş.

În cele din urmă, a prins puţin curaj şi a pornit spre Praga. De frică nu mai putea sta ascuns în căpiţa de fân din gospodăria părintească, doar avea asupră-i *Kennkart-ul* cu fotografia sa, pe nume fals, ca fiind emis de protectorat, dar îl compromitea o ştampilă care, începând de la 28 mai, echivala cu moartea. Karel Čurda nu avea adeverinţă de declarare la poliţie, ceea ce se pedepsea cu condamnarea la moarte.

Conform procesului-verbal întocmit de gestapovistul Jantur, Karel Čurda a venit la Praga la 16 iunie şi de la gară s-a dus direct la fostul palat Petschkov, pe strada Bredovská, unde se afla comandamentul din Praga al Gestapoului. La poartă a spus că deţine nişte date importante în legătură cu împrejurările în care s-a produs atentatul împotriva lui Heydrich. Soldatul de gardă l-a condus la etajul al patrulea, unde l-a predat funcţionarului cu numărul 415. Acesta se numea Heinz Jantur, era comisar criminalist şi mulţumi cerului că i-a fost hărăzit lui să vorbească primul cu Čurda.

Se înţelege că, atunci când Jantur şi-a dat seama ce noroc a dat peste el, i-a pierit graiul. După ce şi-a mai revenit, l-a poftit pe scumpul său oaspete să ia loc într-un fotoliu, i-a întins mâna, l-a asigurat că nici lui, nici rudelor lui nu li se va întâmpla nimic, dimpotrivă, îi aşteaptă un viitor strălucit şi o recompensă grasă. După aceea, i-a spus să nu se teamă şi să povestească totul aşa cum s-a întâmplat. Karel Čurda a mărturisit că este unul dintre

paraşutiştii care au sărit din Halifax deasupra teritoriului protectoratului, că s-a ascuns, dar, auzind atâtea apeluri…

„A spus tot ce ştia, Gestapoul era neîntrecut în materie de interogatorii. A fost suficient ca Jantur să-l stimuleze puţin pe înfricoşatul Čurda, să-l asigure că nimănui nu i se va întâmpla nimic, că el salvează în felul acesta vieţile multor oameni, că nu vor mai fi făcute una cu pământul, aşa cum s-a întâmplat la Lidice, şi alte sate, că nu va mai fi nevoie de alte execuţii. Čurda a dictat, pentru a fi trecute într-un proces-verbal, adresele care i-au fost date la Londra ale unor familii ce l-au ascuns cu riscul vieţii lor şi a copiilor lor. Şi, îndeosebi, l-a trădat pe Gabčik.

S-a uitat la fotografia servietei şi a recunoscut că-i aparţine lui Gabčik. L-a asigurat pe ofiţer că nu se înşală, întrucât văzuse această servietă la Gabčik eu puţin timp înainte de săvârşirea atentatului, în locuinţa soţilor Svatcă, de pe strada Melantrich numărul 15. Ca să se convingă, n-are decât să caute sub una din încuietori, unde se găseşte o bucată de piele roasă, cu aceasta a încercat Gabčik să-şi ungă pantofii cu cremă maro. În felul acesta, Gestapoul s-a convins că trădătorul nu minte.

După primele succese, Karel Čurda şi-a luat inima în dinţi şi a spus că Gabčik avea în servietă un *sten-gun* englezesc şi, pentru ca automatul să nu fie văzut de cineva, îl acoperise cu o mână de iarbă. Gestapoul cercetase cu atenţie servieta şi găsise pe fund câteva fire de iarbă uscată.

Čurda a trădat adresele grupelor cehe de rezistenţă din Praga, Plzeň, Paidubice şi Lázně Bělohrady… Gestapoviştii s-au năpustit asuptoa locuinţelor acestora şi i-au arestat pe toţi. Mama tânărului Vlastimil Moravec şi-a dat seama că asta înseamnă sfârşitul şi a preferat să înghită o fiolă cu otravă.

— Piui ei n-a rezistat la torturile inumane la care a fost supus şi, la interogatoriu, a trădat şi alte adrese unde se ascundeau cei din rezistenţă.

La una dintre acestea, în locuinţa soţilor Krupkov din Pardubice, Gestapoul a făcut o captură rară: a dat peste un dulap închis „A spart uşa şi a descoperit în el arhiva lui Alfréd Bartoš,

conducătorul grupului de paraşutişti. A fost una din acele greşeli de neiertat – conducătorul unei grupe de rezistenţă să ascundă un jurnal zilnic de front într-un loc atât de periculos! În el era notat programul de lucru al grupei, din momentul în care paraşutiştii au sărit din avion deasupra teritoriului cehoslovac până în mai 1942, precum şi numeroase copii ale comunicărilor trimise la Londra. Şi astfel Gestapoul a intrat în posesia a cincizeci de pagini de comunicări şi a sechestrat un stoc de documente false, cărţi de muncă, legitimaţii emise de organele din protectorat, formulare de declarare la poliţie. Unele texte erau cifrate, dar cheia se găsea alături, pe nişte plăci de culoare roşie. Gestapoul din Praga a reuşit astfel să lămurească până la capăt împrejurările în care a fost executat atentatul, nu destul de clare până atunci. De asemenea, a aflat totul despre activitatea grupurilor de rezistenţă şi a completat lista de adrese cu cele la care se ascundeau paraşutiştii.

Gestapoul ştia acum precis că atentatorii se găsesc la catedrala ortodoxă „Chiril şi Metodiu" de pe strada Resslová şi încă cu acordul capelanului dr. Petřík, care a fost informat despre acest lucru. Asigurarea cu alimente şi-a asumat-o doamna Moravcová. Faptul că Vlastimil Moravec a putut trăda, după lungi şi chinuitoare interogatorii şi torturi, locul unde se ascundeau atentatorii se explică prin aceea că, în conformitate cu ordinul lui Bartoš, şi el trebuia să se ascundă în catedrală în cazul când poliţia s-ar fi aflat pe urmele lui". Comunicarea aceasta, transmisă din Praga lui Himmler şi Hitler, continuă: „În ziua de 18 iunie 1942 orele 4,15 dimineaţa, în urma informaţiilor primite de la VI. Moravec, amintita biserică şi cartierul din jur au fost înconjurate".

La orele două noaptea, în locuinţa comandantului SS din Praga sună telefonul. Ridică receptorul şi recepţionă un ordin laconic. În cel mai scurt timp posibil trebuie să se prezinte la domnul „secretar de stat" K.H. Frank. Şapte minute mai târziu avea să afle despre ce era vorba.

În cazărmile detaşamentelor de pază SS a sunat alarma. Şaptesprezece ofiţeri şi 740 de SS-işti înarmaţi au sărit în grabă în camioane. Şi-au făcut apariţia şi maşinile blindate „O grupă de

mitraliori şi detaşamente de infanterie prevăzute cu automate au încercuit spaţiul din jurul lui Karlovo Náměstí. Oamenii care locuiau în casele din jurul catedralei „Chiril şi Metodiu" au fost scoşi în stradă. La ferestrele caselor s-au instalat trăgători. De la ferestrele gimnaziului Jirásek, de pe strada Resslová, ameninţau alte mitraliere, cu ţevile îndreptate spre catedrală.

Gestapoul a decretat stare de alarmă. Garnizoana de la comandamentul din palatul Petschkov a fost completată cu alţi douăzeci şi cinci de SS-işti. Bande de civili înarmaţi, îmbrăcaţi în haine de piele şi purtând chipie împodobite cu insigne cu cap de mort, se pregăteau să atace biserica ortodoxă. Capelanul Vladimir Petřík şi preotul Václav Cikl fuseseră arestaţi încă în timpul nopţii. Au încercat să afle de la ei în care parte a bisericii se ascund paraşutiştii, dar fără rezultat.

Pe ţârcovnicul Václav Omést l-au luat din pat. Mai întâi i-au dat câteva lovituri peste faţă, apoi i-au pus cătuşe şi, ameninţându-l cu pistolul, l-au obligat să-i conducă în biserică. Au intrat în naosul bisericii şi au privit în jur. Deodată s-a auzit o împuşcătură. SS-iştii s-au lipit de perete. Peste câteva clipe a răsunat o salvă puternică înspre balcon, de unde venise zgomotul.

Paraşutiştii se găseau de trei săptămâni în cripta de sub catedrală. Era un frig insuportabil, lumină nu aveau. Cei ce-i ajutau ştiau bine că nu vor putea rezista multă vreme în această ascunzătoare. În afară de aceasta, nu era bine că se găseau toţi într-un singur loc. Au început să întocmească planul mutării din criptă. E greu de spus facă, în condiţiile date, im astfel de plan ar fi fost realizabil. Majoritatea paraşutiştilor voiau să fie transportaţi din criptă până la Kladno cu un automobil al poliţiei. Aici urmau să se ascundă în nişte depozite. Gabčik şi Kubiš trebuiau să se aşeze în sicrie şi să fie transportaţi ca nişte cadavre până la Ouběnice, nu departe de Benešov, unde va veni să-i ia un avion de curjer din Anglia. Adolf Opálka avea asupra sa un aparat de emisie, cu care trebuia sări conducă pe pilot până la aterizare. Acest plan reprezenta ultima lor speranţă, şi de aceea, poate, îşi închipuiau că este şi realizabil. Numai că Gestapoul şi unităţile SS, precum şi cele

ale Wehrmachtului şi ale jandarmeriei protectoratului se găseau în permanentă stare de alarmă. Pe şosele se efectuau controale foarte riguroase. Acţiunea trebuia să aibă loc la 19, iunie, într-o vineri, dar germanii au înconjurat biserica mai înainte ca ei să poată pune planul în aplicare.

În noaptea aceea, stăteau de pază la balcon Adolf Opalka, Jan Kubiš şi Jaroslav Svate. În momentul când au auzit zgomot pe stradă, iar mai târziu au recunoscut strigătele specifice ale germanilor, cei trei s-au pregătit de luptă. În clipa când SS-iştii s-au apropiat de altar, ei au deschis focul.

Pentru moment germanii au încercat să se apere, apoi s-au retras. Comandantul grupei, Pannwitz, a fugit în stradă, unde a pregătit un nou atac, fiind apărat de mitralierele de la ferestrele gimnaziului Jirásek de pe strada Resslová. Şi artileria trăgeas asupra bisericii. Detaşamentul gestapovist se aruncă iarăşi asupra paraşutiştilor, fiind acoperit de tirul camarazilor lor. Înspre ferestrele catedralei trăgeau mitralierele care îi ajutau să-şi desfăşoare atacul. Comandantul Gestapoului din Praga, Geschke, şi-a dat însă seama cât de iraţională este această tactică şi a ordonat încetarea tirului. O grupă de SS-işti, înarmaţi de astă dată şi cu grenade de mână, a dispărut în spatele uşilor catedralei.

Două ore a durat lupta paraşutiştilor cehoslovaci împotriva gestapoviştilor superiori numericeşte şi ca armament. Asediaţii s-au apărat până la ultima picătură de energie. Prima lovitură a primit-o Jaroslav Švarc, dar el a continuat să lupte. Când, în cele din urmă, a înţeles că nu mai există nicio speranţă, a dus pistolul la tâmplă şi a apăsat pe trăgaci. Pe Jan Kubiš l-a nimerit în plin o grenadă. Adolf Opálka a continuat să se apere, deşi era grav rănit. În jurul orei şase dimineaţa a întins şi el mâna după fiola cu otravă.

Împuşcăturile au încetat.

SS-iştii s-au urcat pe nişte scări în spirală până la balcon şi, z ajunşi acolo, au înţeles că încă n-au obţinut victoria: până acum luptaseră numai cu paza avansată a paraşutiştilor. Ceilalţi erau ascunşi undeva, în spaţiile subterane ale catedralei. Au început să eşute şi au ajuns la intrarea în criptă.

Între timp au scos în stradă doi paraşutişti în agonie. Cel de-al treilea era mort. Pe cei doi care mai trăiau i-au aşezat în maşini şi i-au dus la spital. Lângă cel mort – l-au adus pe trădătorul Čurda. „Acesta este Opálka" spuse el.

Švarc şi Kubiš au murit în drum spre spital. Niciunul dintre ei n-a mai apucat să scoată vreun cuvânt.

O grupă de SS-işti căuta intrarea în criptă. Nu departe de altar, sub covor, au găsit o placă grea de piatră. Patrioţii pătrunseseră în încăperea de sub pământ pe o scară lăturalnică. SS-istul Schink s-a aventurat câţiva paşi în întuneric, dar a fost întâmpinat cu o salvă puternică. În felul acesta naziştii s-au convins că jos se mai află alţi câţiva bărbaţi înarmaţi, capabili de luptă. Mai întâi au aşezat la intrare o mitralieră şi au început să tragă la întâmplare în criptă. Trăgeau dintr-un unghi dificil, astfel încât în raza tirului lor nu intra decât o parte neînsemnată a spaţiului subteran. De aceea, au hotărât să folosească altă tactică.

Cripta avea o gură de aerisire despărţită de exterior printr-un gemuleţ, în dreptul căruia l-au dus pe capelanul Petřík. L-au silit să-i îndemne pe paraşutişti să se predea. La început a ezitat, apoi a rostit cu glas ferm:

„Din ordinul comandamentului german trebuie să vă propun să vă predaţi". Din criptă s-a auzit un refuz categoric.

Pentru ocuparea catedralei „Chiril şi Metodiu" Gestapoul a mobilizat şi corpul pompierilor din Praga, a căror primă sarcină era să spargă gratiile gemuleţului de la gura de aerisire. Nu lucrau prea repede, dar câteva minute de răgaz lot nu însemnau mare lucru pentru cei asediaţi. Gestapoviştii au aruncat câteva bombe cu gaze lacrimogene, dintre care unele s-au întors imediat de unde au plecat. Mai târziu, când pompierii au introdus prin gemuleţ un furtun şi, din ordinul lui Geschke, încercau să-i înece pe asediaţi, paraşutiştii au reuşit de câteva ori să împingă cu scara furtunul înapoi. La megafoane, germanii le cereau insistent să se predea.

Gestapoviştii voiau să tragă direct asupra paraşutiştilor şi pentru aceasta trebuiau să îndepărteze placa aceea grea de piatră, aşezată la câţiva metri în faţa altarului. Au încercat mai întâi s-o

spargă cu ciocanele, dar n-au reuşit, şi, în cele din urmă, au fărâmiţat-o cu ajutorul unei încărcături explozive. Dedesubt a apărut o scară largă.

Pompierii au început să toarne cu furtunurile apă în criptă. Criminalul Pannwitz a ales câţiva gestapovişti şi le-a ordonat să coboare cu grijă, pe întuneric, pe trepte. N-au străbătut nicio treime din scară când, de jos, a răsunat o salvă. SS-iştii nu aveau unde să se ascundă, de aceea au luat-o la fugă pe scară în sus. Câţiva au rămas întinşi de-a lungul ei.

Locul lor l-au luat însă alţii, care au aruncat în subteran câteva grenade de mână. Cripta de sub catedrala „Chirii şi Metodiu" a fost zguduita de explozii. Timp de o jumătate de oră a domnit o linişte neobişnuită. Înecaţi. În apă, asediaţii din fortăreaţa subterană îşi terminaseră muniţiile. Cei patru bărbaţi au luptat până la penultimul cartuş. Ultimul glonte şi l-a păstrat fiecare pentru el. Jan Hrubý, Josef Gabčik, Josef Valčik şi Josef Bublik nu mai puteau vorbi. Cadavrele lor au. fost aduse la suprafaţă, aşezate pe pardoseala de piatră a bisericii, iar domnul „secretar de stat" K.H. Frank, cu picioarele depărtate, satisfăcut ca după o vânătoare, se declară mulţumit de pradă, îl chemară apoi pe trădătorul Čurda şi pe ceilalţi optsprezece arestaţi pentru a-i identifica pe cei morţi.

După unele păreri, patru sute, după altele, peste şapte sute de gestapovişti şi SS-işti au luat parte la înfrângerea celor şapte oameni curajoşi. A doua zi, când s-a luminat şi nemţii au cercetat cadavrele, au constatat, spre ruşinea lor, că niciunul dintre patrioţi n-a murit în urma gloanţelor trase de ei. Au luptat, fiecare, atâta cât i-au ţinut puterile, apoi au pus singuri capăt luptei. Pentru îngâmfarea ofiţerilor germani, aceasta însemna un uriaş fiasco. Între comandanţii Gestapoului şi ai SS-ului au izbucnit certuri, îşi făceau unii altora reproşuri, se acuzau de incompetenţă.

Acţiunea nazistă din catedrala „Chiril şi Metodiu" a luat sfârşit, dar campania Gestapoului împotriva patrioţilor cehi continua. Deşi germanii promiseseră că după ce-i vor prinde şi pedepsi pe atentatori vor Considera socotelile încheiate, arestările

şi execuţiile au continuat. După cum reiese din raportul prezentat „mai târziu lui Hitler, „secretarul de stat” K.H. Frank se făIea că poporul ceh a plătit pentru Heydrich cu 3 188 de arestări. Morţii nu pot fi socotiţi, un bilanţ final n-ar putea fi decât aproximativ. Mai mult de 1.500 de condamnări la moarte au fost pronunţate de tribunalele militare din Praga şi Bino pentru simpla vină de a fi “aprobat atentatul împotriva protectorului Reichului”.

O altă execuţie de masă avea să zguduie lumea şi să activeze forţele antifasciste. Locul tragediei se va numi de data aceasta Ležáky.

Gestapoul a dat de urma căpitanului Bartoš, cel care ţinea legătura prin radio cu Londra. îl trădase Čurda. La trei zile după ocuparea catedralei „Chiril şi Metodiu” a fost arestat şi Bartoš. Au început să caute postul de emisie şi l-au găsit în satul Ležáky, nu departe de Chrudim. Comandantul Gestapoului din Pardubice voia să-şi câştige şi el merite şi a propus să se recurgă la represalii. Aşezarea Ležáky să fie rasă de pe faţa pământului, toţi locuitorii maturi să fie împuşcaţi…

A telefonat mai întâi la Praga, dar comandantul Gestapoului de aici nu s-a grăbit să-şi dea consimţământul, fără a întreba în prealabil Berlinul. Răspunsul nu s-a lăsat prea mult aşteptat. Şi astfel, la 24 iunie 1942, unităţi ale Gestapoului înarmate până în dinţi au înconjurat aşezarea Ležáky şi au tras cu mitralierele în cele opt case locuite de muncitori.

A doua zi ziarele scriau:

„La 24 iunie 1942 aşezarea Ležáky u Louky (lângă Chrudim) a fost rasă de pe faţa pământului. Locuitorii majori au fost executaţi conform legilor stării de asediu. Ei au acordat ajutor agenţilor paraşutişti cehi, care poartă cea mai mare vină pentru pregătirea atentatului împotriva SS-obergruppénführerului Heydrich, şi au încercat să-i apere de urmărirea poliţiei. Un membru al jandarmeriei protectoratului, care provenea din această aşezare şi care s-a făcut vinovat de complicitate, s-a sinucis înainte de a putea fi arestat”.

Treizeci şi trei de oameni din Ležáky au căzut sub gloanţele

plutonului de execuţie. Din cei şapte copii câţi existau în sat, cavalerii arieni au ales doar doi pentru a fi germanizaţi, ceilalţi au sfârşit în lagăre de concentrare.

Câteva zile mai târziu, criminalul consilier al Gestapoului, Pannwitz, l-a primit în biroul său din palatul Petschkov pe trădătorul Čurda. Iuda venise să-şi primească arginţii vânzării. Acest fost paraşutist ceh a vândut vieţile camarazilor săi şi ale altor patrioţi cehi pentru un carnet de depuneri la banca germană din Praga „Kreditanstalt der Deutschen", în valoare de cinci milioane de coroane. Carnetul era pe numele lui adevărat, dar, în acelaşi timp, Gestapoul i-a pregătit lui Čurda un alt nume şi alte documente. Trebuia să-l apere cumva de mini a poporului.

Proaspătul milionar se numea acum Jerhot. S-a mutat, într-un apartament luxos în cartierul Vinohrady unde, în ziua de întâi a fiecărei luni, primea câte treizeci de mii de coroane. S-a căsătorit cu o germană şi, pentru că nu mai era ceh, ci germanizat, purta pălărie de vânător cu pană, o haină de piele de culoare maro şi cizme hitleriste. Trăia de pe urma trădării. Gestapoul îl folosea ca pe o momeală pentru a prinde şi alţi paraşutişti care vor sări din Halifax-urile britanice. Aşadar, trădătorul Čurda mai are pe conştiinţă şi multe alte vieţi.

Desigur, pe el nu-l chinuiau mustrările de conştiinţă şi încă în mai 1945 a încercat să fugă în Occident cu un geamantan în care avea un milion de coroane. A ajuns în faţa tribunalului şi, de aici, la ştreang. Abia după înfăptuirea revoluţiei a fost posibil să se cerceteze mai atent trecutul trădătorului. De ce tocmai el a fost acela care şi-a trădat camarazii? Doar a fost, ca şi ceilalţi, dintre cei mai buni. Se spune că lui Čurda îi plăcea să bea, nu era om de caracter şi nici demn de încredere. La scurt timp după ce a venit în Anglia a încercat chiar câteva escrocherii sentimentale.

Când l-au ales pentru a participa la acţiunea de pe teritoriul cehoslovac s-au auzit şi glasuri de protest. Propili lui colegi, care îi cunoşteau firea, i-au scris ministrului cehoslovac al apărării de la Londra, generalului Ingr, că Čurda nu corespunde, că este fascinat de succesele militare ale lui Hitler, de câteva ori s-a exprimat că

regretă că n-a rămas acasă, deoarece în protectorat ar fi trăit mai bine. Dar cei de la Londra au rezolvat cum ştiau ei. De ce? Erau oare grăbiţi? Au primit oare ordin de la colegii lor din serviciul secret britanic să organizeze cu orice preţ acţiunea?

Moartea unui singur nazist a costat multe vieţi, cei de la Londra ar fi trebuit nu numai să prevadă acest lucru, ci şi să-şi dea seama că, odată cu căderea lui Heydrich, nu va cădea şi regimul nazist, el nefiind decât unul dintre mulţii reprezentanţi ai nazismului lui Hitler.

Şi, totuşi, au dat semnalul de executare a atentatului!

Atentatul împotriva lui Heydrich a suscitat interesul multor publicişti, istorici şi oameni politici. În multe privinţe părerile lor nu coincid, poate şi pentru faptul că, în culisele acţiunii ce a zguduit opinia publică mondială, este ascunsă o taină care, în arhiva serviciului secret britanic, este înregistrată la „top secret”[13]

23
Operaţia Walkiria

Cel de-al doilea război mondial ar fi putut să se sfârşească cu un an mai devreme, încă la 20 iulie 1944, iar atentatul împotriva lui Hitler, pregătit de adversarii săi din cele mai înalte sfere ale armatei, s-ar fi putut înscrie ca unul dintre puţinele în istorie care ar fi contribuit la schimbarea stării de lucruri din lume, dacă *Operaţia Walkiria* nu ar fi purtat încă de la început amprenta nefastă a destinului unor pucişti diletanţi.

Joi, 20 iulie 1944, orele şase dimineaţa. Dintr-o casă situată în Wannsee, cartierul de vile din Berlin, ieşeau doi militari: colonelul de stat-major Claus, conte Schenk von Stauffenberg, şi fratele lui mai mare, Berthold, ziarist, îmbrăcat în uniformă de ofiţer de marină.

Pe colonelul Stauffenberg, un bărbat în vârstă de treizeci şi

[13] Strict secret – Nota trad.

şapte de ani, cu trăsături plăcute, înalt şi bine făcut, războiul îl marcase vizibil: în Tunisia îşi pierduse un ochi şi mâna dreaptă, la mâna stângă rămânând doar cu trei degete. Adică cele trei degete pe care acum le ducea la chipiu, pentru a răspunde la salutul şoferului.

Lângă trotuar staţiona o maşină de serviciu în care s-au suit. Pe drum a oprit pentru a-l lua şi pe locotenentul Werner von Haeften, adjunctul lui Stauffenberg. La aeroport îl aştepta un bimotor de luptă *Heinkel 111*, precum şi generalul-maior Stieff, cu adjunctul său. Acesta îi înmână lui Stauffenberg două serviete. În fiecare dintre ele se găsea câte o bombă cu ceas destinate lui Hitler.

S-au despărţit. Stauffenberg şi Haeften s-au urcat în avion, iar ceilalţi trei s-au înapoiat în oraş. Avionul a decolat, zburând în direcţia statului-major al lui Hitler, în jurul orei şapte. Aveau de străbătut un drum de cinci sute şaizeci de kilometri. Cu frica lui bolnăvicioasă, îndeobşte cunoscută, Hitler se ascunsese în inexpugnabilul „Bârlog al lupilor". Ingineri şi deţinuţi din lagărele de concentrare naziste i-au construit acest bârlog blindat, printre multe altele, în ţara adăposturilor de beton din regiunea terenurilor mlăştinoase ale Prusiei Răsăritene, la câţiva kilometri de Rastenburg. Ascunzătoarea au înconjurat-o cu garduri de sârmă racordate la reţeaua de înaltă tensiune şi cu câteva zone de câmpuri minate. Dictatorul era păzit de câteva sute de SS-işti selecţionaţi cu grijă.

Colonelul Stauffenberg îşi putea exercita ceva mai mult de două ore controlul asupra bombei cu ceas, al cărei sistem de funcţionare, îl cunoştea perfect. La construirea ci, conspiratorii au folosit hexită englezească autentică şi explozivi cenuşii de plastic cu brizanţă foarte mare, pe care avioanele britanice de bombardament le lansau pentru partizani, pe teritoriile ocupate. Germanii nu reuşiseră încă să producă o substanţă explozivă atât de eficientă. Mecanismul se remarca prin simplitate: acidul din fiolă, pe care înainte de folosirea bombei Stauffenberg trebuia s-o sfărâme cu un cleştişor, dezlipea peste exact zece minute sârma de siguranţă ce elibera ciocănelul detonator, care producea explozia

unei încărcături de câteva kilograme. Deocamdată, bomba se găsea în servietă, înfăşurată într-o cămaşă. Cea de-a doua bombă, de rezervă, o ducea von Haeften.

Colonelul Stauffenberg fusese grav rănit în timpul campaniei din Africa. În Tunisia, la Cartagina, a zăcut într-un spital de campanie unde medicii l-au salvat, deşi starea sa era desperată. S-a tratat apoi în spitalele germane şi, în momentul când a devenit apt, a fost repartizat, în calitate de şef de stat-major, pe lângă comandamentul suprem al trupelor de rezervă. Din această funcţie şi cu acest titlu a ajuns treptat, de altfel singurul dintre conspiratori, şi în cartierul general al lui Hitler, unde se discuta situaţia de pe câmpurile de luptă. În ziua de 20 iulie trebuia să prezinte un referat cu privire la posibilităţile de a disloca noi unităţi de rezervă pe frontul german care se prăbuşea.

La orele zece şi zece minute, pilotul se roti deasupra aeroportului Rastenburg, iar cinci minute mai târziu avionul *Heinkel 111* rula pe pista de aterizare. Haeften îi atrase pilotului atenţia ca la orele douăsprezece să fie gata pentru a decola spre Berlin, întrucât domnul colonel trebuia să ajungă înapoi la timp. Cei doi au luat apoi loc într-o maşină, angajându-se pe un drum lung de cincizeci de kilometri, care ducea printr-un întreg labirint de capcane şi puncte de control, printre poziţii de artilerie şi reţele de tancuri camuflate.

Trei valuri greu de străpuns ale controlului extrem de riguros reţinură maşina. Santinela cercetă actul lui Stauffenberg cu valabilitate doar pentru ziua respectivă, se ridică o barieră şi ofiţerul comandant al gărzii permise maşinii să treacă mai departe, spre un alt punct de control. Pentru cei cincizeci de kilometri şoferul avea nevoie de treizeci de minute. Stauffenberg constată că are timp suficient, Hitler fixase începutul consfătuirii pentru ora douăsprezece şi jumătate. îi făcu o vizită lui von Moellendorf, locţiitorul comandantului taberei ofiţerilor de cavalerie, băură împreună o ceaşcă de ceai şi stabiliră ultimele amănunte, von Moellendorf fiind şi el direct implicat în acest plan.

Terminând de băut ceaiul, Stauffenberg se ridică şi,

împreună cu Haeften, trecu pe la comandantul serviciului de presă al Wehrmachtului, generalul Fellgiebel. În cadrul complotului acesta avea unul din rolurile principale: trebuia să comunice la Berlin rezultatul atentatului şi, în plus, să se îngrijească de avarierea tuturor liniilor de comunicaţie pentru, ca, după explozie, cartierul general al lui Hitler să rămână câteva ore izolat, fără nicio legătură.

La unsprezece şi zece, Stauffenberg, cu periculoasa lui servietă, se afla la generalul-locotenent Buhle, cu care discută despre amplasarea unităţilor de rezervă pe front în realitate, Stauffenberg îl aştepta pe şeful statului-major general al armatei hitleriste, feldmareşalul Keitel, întrucât, dacă se îndrepta spre bârlogul lui Hitler în compania lui, nu exista, desigur, niciun pericol ca cineva să îndrăznească să-i controleze servieta. Discută cu Keitel despre pregătirea referatului până în ultima clipă care le-ar mai fi permis să ajungă la timp la consfătuire.

La douăsprezece şi treizeci, Stauffenberg păşea alături de feldmareşalul Keitel, cu bomba pentru führer în servietă, spre încăperea în care se găsea Hitler şi unde urma să aibă ioc consfătuirea. Hitler limită timpul afectat fiecărui referat, era grăbit, la orele două trebuia să-l primească pe dictatorul italian destituit Mussolini.

Stauffenberg se găsea în faţa celui mai dificil moment al acţiunii sale: trebuia să scoată siguranţa bombei, fără ca cineva să observe. Avea numai trei degete la singura lui mână şi, din această cauză, trebuia să se ajute cu un cleşte. Deodată se opri, se întoarse brusc, pretextând că şi-a uitat chipiul şi centura la cuier. Ajuns la garderobă deschise servieta ca şi când ar fi vrut să se convingă pentru ultima oară că avea cu el toate cele necesare pentru prezentarea referatului. Prinse cleştele între cele trei degete, sparse fiola cu acid şi ieşi repede afară. Mecanismul începu să lucreze, peste exact zece minute se va produce explozia.

Stauffenberg şi Keitel păşeau spre încăperea în care, alături de Hitler, stăteau aplecaţi asupra unei hărţi treizeci şi doi de generali. Heusinger tocmai îşi prezenta referatul despre situaţia

pe frontul de răsărit. În încăperea de cinci metri pe unsprezece nu exista alt mobilier. În afară de o masă mare pentru hartă, aşezată în mijloc şi sprijinită pe trei picioare din stejar masiv. Cu un gest Hitler îl întrerupse pe Heusinger pentru a-l saluta pe Stauffenberg, după care consfătuirea continua.

Colonelul Stauffenberg ţinea încă în mână servieta, uitându-se unde ar putea s-o pună ca să nu-l împiedice. Hotărî să o aşeze sub masă, lângă unul din stâlpii masivi pe care se sprijinea, adică la numai doi-trei paşi de picioarele lui Hitler. Conducătorul marelui imperiu german, căruia pe front începuseră să i se cant înece corăbiile, stătea cu spatele spre uşă şi cu faţa spre cele trei ferestre larg descinse. În încăpere era o căldură insuportabilă.

Aparent, Stauffenberg asculta atent discuţia purtată deasupra hărţii, în realitate nu urmărea decât scurgerea secundelor. Au trecut şase minute, peste puţin timp Hitler împreună cu generalii săi vor sări în aer. Acum era momentul cel mai prielnic pentru a se retrage. Colonelul pregătise şi acest moment: când trecuse, alături de feldmareşalui Keitel, prin dreptul centralei telefonice, chemase cu voce tare la serviciu spunând că aşteaptă o discuţie urgentă cu Berlinul.

Generalul Heusinger încă mai vorbea. Stauffenberg privi cadranul ceasului şi ieşi din încăpere, ca şi când s-ar fi îndreptat spre telefon, dar, ajuns în vestibul, îşi luă în fugă chipiul şi centura cu pistolul şi plecă repede afară, în cel mai apropiat loc de parcare îl aştepta Haeften cu o maşină.

În sala consfătuirii, generalul Heusinger îşi continua expunerea. Adjunctul său, colonelul Brandt, se apropie de masă pentru a demonstra situaţia pe frontul de răsărit. Dădu cu piciorul de servieta lui Stauffenberg, se aplecă şi o puse lângă celălalt picior al mesei, în partea opusă lui Hitler. Heusinger îşi termină expunerea, venise rândul lui Stauffenberg să-şi prezinte referatul, dar colonelul se afla încă afară. Feldmareşalul Keitel ieşi în vestibul şi se uită după el, dar îşi aminti că se scuzase spunând că aşteaptă o convorbire telefonică urgentă cu Berlinul. Aruncă deci o privire spre centrala telefonică, dar ofiţerul de serviciu îi spuse

că domnul colonel plecase grăbit în urmă cu un minut, poate două. Contrariat, Keitel reveni în încăpere şi trase uşa după el, chiar în clipa în care se producea explozia.

Stauffenberg parcurse o sută optzeci de paşi în direcţia buncărului cu nr. 88, unde, într-o maşină, îl întâlni pe generalul Fellgiebel. Îşi priviră amândoi ceasurile. În momentul acela se auzi o detunătură puternică. Din încăperea în care generalii îşi prezentau referatele în faţa lui Hitler izbucniră flăcări înalte, galbene. Generalul Felig ebel o luă la fugă spre cancelaria lui, Stauffenberg şi aeften rămaseră în maşină şi dădură ordin şoferului să pornească cu toată viteza spre aeroport. Nimeni nu avea nici cea mai mică îndoială că Hitler murise.

Încă de la primele controale se iviră complicaţii, ofiţerul de serviciu nepermiţând maşinii să iasă din zonă. Colonelului Stauffenberg nu-i rămânea altceva de făcut decât să recurgă la un truc: sări din maşină, se repezi la un telefon, simulă o convorbire cu un grad superior, după care comunică ofiţerului de serviciu că are permisiunea să părăsească zona. Paza ridică bariera, maşina porni, apoi ofiţerul permise şi trecerea altor maşini.

Drumul devenea din ce în ce mar greu. Între timp se dădu alarma în întregul obiectiv. Nimeni nu mai voia să audă măcar de vrecr permisie de trecere. În mod normal ar fi trebuit să-l lase să treacă, dar pe timpul alarmei nu se putea pătrunde sau ieşi din zonă. A avut loc o explozie, cum, domnul colonel n-a auzit nimic? întrebau cei de la pază.

Stauffenberg trebuia să ajungă cât mai repede la aeroport şi de aici la Berlin, unde îl aştepta cea mai grea sarcină. Alergă iarăşi la telefon, formă numărul lui von Moellendorf, oare îi comunică personal ofiţerului de serviciu că îi poate permite colonelului Stauffenberg să părăsească zona.

În drum spre aeroport, în timp ce traversau pădurile mazuriene, von Haeften deschise servieta, demontă capsa bombei de rezervă şi aruncă ambele obiecte devenite inofensive.

La ora unu şi un sfert cei doi se găseau într-un avion anume pregătit, care decolă rapid spre Berlin. Amândoi erau convinşi că

atentatul împotriva lui Hitler a reuşit.

Hitler a avut un noroc nemaipomenit. Bomba a explodat doar la câţiva metri de el, dar führerul n-a păţit nimic, de efectul direct al exploziei fiind apărat de piciorul de stejar masiv al mesei şi de tăblia solidă pe care se găsea harta. O bucată de grindă din tavanul care se prăbuşise a căzut la numai câţiva centimetri de el.

„N-am văzut pur şi simplu nimic după explozie", povestea Hitler mai târziu. „Peste tot era un nor de fum, prin care desluşeam doar câteva figuri, ce se târau pe podea, prin fum. M-am întins nu departe de uşă, deasupra mea se găseau o mulţime de bârne şi scânduri. M-am ridicat fără niciun ajutor şi am început să umblu, dar mă cam clătinam".

Feldmareşalul Keitel a fost cel care l-a ajutat pe Hitler să iasă din încăpere, apoi a trecut în grija medicilor. Aceştia au constatat că pe obraz are unele zgârieturi fără importanţă, pe frunte o singură tăietură, nişte vânătăi pe mâna stângă şi pe antebraţul drept şi mai multe răni mici, superficiale pe piele. Abia mai târziu s-a constatat o afectare a timpanului, dar, în urma şocului nervos.

Hitler s-a vindecat complet de tremuratul piciorului stâng de care suferise în ultimul timp. După alte câteva zile au apărut din nou tulburări de echilibru şi s-a produs surditatea urechii stângi.

Explozia a ucis doar patru persoane dintre cele prezente (mort pe loc a rămas unul singur), aghiotantul lui Hitler a fost grav rănit, ceilalţi mai uşor. Masiva masă de stejar a contribuit la reducerea efectelor exploziei, iar ferestrele deschise au făcut să scadă presiunea şi au atenuat detunătura din încăpere, astfel că nu s-a ajuns la efectul scontat. Dar complotiştilor, care aşteptau cu încordare comunicarea de la Berlin în legătură cu rezultatul atentatului, nici nu le trecea prin cap că norocul îi zâmbise lui Hitler. Generalul Fellgiebel ne decepţionează, se pare că a uitat să transmită la Bëndlerstrasse din Berlin textul convenit, îşi ziceau ei. Dar pe acesta insuccesul l-a înspăimântat. Când a văzut că Hitler a supravieţuit, n-a mai întreprins nimic, iar de întreruperea legăturilor cu „Bârlogul lupilor" s-a preocupat mai târziu Hitler însuşi.

După unele date, Goebbels, care se găsea la Berlin, a aflat despre atentat după-orele treisprezece, adică înainte de întreruperea legăturilor telefonice, iar Himmler, care își avea buncărul la numai 25 de kilometri de cel al lui Hitler, a fost imediat înștiințat. S-a urcat în mașină și a plecat la locul acțiunii. Între timp aghiotantul său a convocat, de la Berlin, comisia criminaliștilor, care trebuia să-i descopere pe făptași. Toți considerau că atentatul este opera unui dement, în clipele acelea nimeni nu se gândea că ar putea fi vorba de un complot organizat și, cu atât mai puțin, de un complot al generalilor.

În ultimul timp crescuse opoziția împotriva lui Hitler și a planurilor lui scelerate de a domina întreaga lume. În anul 1938 generalul-colonel Beck a trebuit să demisioneze din funcția de șef de stat-major al Wehrmachtului pentru că a îndrăznit să critice intențiile războinice ale lui Hitler. Beck plănuise o lovitură de stat încă înainte de ocuparea Cehoslovaciei, dar nu reușise. Hitler își ținea bine generalii în frâu. Unii dintre ei, fiindcă le oferea tot ceea ce-și doreau: arme, speranțe, ocazii de a se remarca în luptă, îl respectau. Ceilalți se temeau de el, știau că este necruțător. Și din punct de vedere tehnic un complot avea puține șanse de reușită. Hitler știa ce pericole îl amenință, că se poate aștepta la atacuri prin surprindere, de aceea își schimba pe neașteptate locuința, își muta cartierul general dintr-un bunker inexpugnabil în altul, era păzit tot timpul de o sumedenie de SS-iști riguros selecționați. Își proteja capul cu o cască din oțel impenetrabil, iar flecare fel de mâncare ce i se punea pe masă trebuia să fie gustat de medicul său personal. Și, în plus, avea noroc.

Generalul-maior Henning von Treschow plănuise încă din anul 1942 înlăturarea lui Hitler, considerând că este singura soluție pentru a salva Germania de la catastrofă, în primăvara anului 1942 a intrat în legătură cu grupa berlineză de rezistență a lui Goerdeler, fost preot din Dresda, și au discutat despre posibilitatea de a folosi prilejul proiectatei vizitări de către Hitler a grupului de armate „Centru”, de lângă Smolensk. S-a înțeles și cu generalul de infanterie Olbricht și au început pregătirile în

vederea atentatului. În acest scop, au construit câteva tipuri de bombe şi au optat pentru cea mai bună dintre ele, o bombă cu exploziv de plastic de proveniență britanică.

Treschow se ocupa de partea tehnică, Olbricht de organizarea puciului. Aveau în proiect ocuparea Berlinului, a Vienei, a Kölnului şi Münchenului cu ajutorul unor unităţi demne de încredere ale armatei de-rezervă. Puciştii s-au străduit mult timp să ajungă în imediata apropiere a lui Hitler, până când au aflat că şeful suprem al armatei germane pregătea o scurtă vizită de inspecţie pe frontul de răsărit şi că se va opri la mareşalul Kluge, la Smolensk. Prima lor intenţie era ca Hitler să fie capturat de o unitate din rezerva Wehrmachtului, dar mareşalul Kluge, implicat şi el în acest plan, n-a fost de acord. O operaţie ca aceasta este irealizabilă, spunea el, în armată există, cu toate înfrângerile de pe frontul de răsărit, foarte multe unităţi credincioase lui Hitler. Von Treschow se hotărî atunci pentru atentatul clasic, pregătind o bombă pentru Hitler.

La 13 martie 1943 dictatorul a sosit la Smolensk cu o escortă numeroasă, formată mai ales din medici personali, bucătari şi diferiţi alţi slujitori. Generalii i-au pregătit o primire corespunzătoare. La aeroport îl aştepta un Mercedes militar, care avea fixată în buzunarul de pe uşa laterală o bombă cu ceas. Numai că Hitler nu avea încredere în nimeni şi în nimic. Ou o săptămână înainte de vizită, a dat ordin să se trimită la Smolensk una din maşinile sale de rezervă cu şofer cu tot. Acesta a tras maşina până lângă avion, Hitler a coborât şi a urcat în ea, iar atentatul a eşuat.

Dar von Treschow n-a renunţat. În timp ce Hitler era condus la aeroport, el a cerut colonelului Brandt din suita lui Hitler (acelaşi care, mai târziu, în „Bârlogul lupilor", a mutat fără nicio intenţie – servieta lui Stauffenberg, salvându-i astfel viaţa lui Hitler, dar pierzându-şi-o pe a sa) să fie amabil şi să ia pentru generalul-maior de stat-major Stieff două sticle cu coniac. În pachet se afla o bombă cu ceas, care trebuia să explodeze în timpul zborului şi să arunce în aer avionul lui Hitler. cu echipaj cu tot.

La Berlin, conspiratorii aşteptau. zadarnic veşti despre

catastrofă și făceau inutile pregătiri pentru o lovitură de stat. Aprinzătorul chimic a dat greș. Avionul avându-l la bord pe Hitler și suita sa a aterizat la timp și în perfectă stare pe aeroportul Rastenburg, iar von Treschow a avut multă bătaie de cap până a recuperat periculosul pachet, care putea să explodeze pe neașteptate.

O săptămână mai târziu, când urma să aibă loc deschiderea festivă a unei expoziții de arme sovietice capturate, a ieșit din nou la iveală spiritul de prevedere al lui Hitler. Unul dintre complotiști, generalul von Gersdorff, preluase nu cu mult timp înainte conducerea secției care organizase expoziția. Era logic să se presupună că Hitler va fi întâmpinat și apoi condus printre exponate. Generalul se hotărî să facă un sacrificiu neobișnuit, fiind gata să-și dea și viața pentru reușita atentatului. Însoțit de doi oameni de pază și având bombele cu ceas în buzunare l-a condus pe Hitler prin expoziție. Intenționa ca în momentul dinainte de explozie să se apropie cât mai mult de tiran, dar Hitler i-a dejucat planul. Conform programului, se conta că el va rămâne în expoziție aproximativ o jumătate de oră, în realitate nu a rămas decât opt minute. Mecanismul ceasului mai funcționa când Hitler, însoțit de Göring, Keitel și Himmler, era demult plecat.

Hotărârea generalului Gersdorff era, desigur, neobișnuită, dar el avea să explice mai târziu de ce s-a decis pentru sacrificiul suprem: „Am hotărât acest lucru după ce Hitler a dat ordin ca toți comisarii și lucrătorii politici ai Armatei sovietice luați prizonieri să fie predați fără întârziere la Sicherheitsdienst pentru a fi împușcați pe loc sau lichidați pe altă cale. În același timp, am primit un ordin care ilustra o atitudine total diferită față de culpabilitatea soldaților germani. Pentru unele crime, ei nu trebuiau să mai fie aduși în fața tribunalului de război. Am fost zguduit de această hotărâre și ofițerii mei de asemenea".

Generalul von Treschow n-a depus armele. În vara anului 1943 a primit concediu, dar n-a plecat la țară, ci a rămas la Postupim, unde a început să lucreze la planul *Operația Walkiria*. Programul loviturii de stat a fost pregătit cu minuțiozitate și atât

de bine camuflat, încât cu pregătirea unor acţiuni a fost.de acord însuşi Hitler. Ulterior, conspiratorii au elaborat şi alte variante perfecte ale atentatului, la ultima dintre ele aducându-şi o contribuţie importantă şi colonelul Stauffenberg.

Hitler se temea de opoziţie şi conspiratorii ştiau acest lucru. De aceea, ei pretindeau că ar fi necesar să se elaboreze un plan de măsuri preventive în vederea asigurării liniştii şi ordinii în eventualitatea unei răscoale a milioanelor de muncitori aduşi cu forţa în Reich, la muncă silnică. Şi imperialiştii anglo-americani ar putea încerca o lansare masivă pe teritoriul german a unor paraşutişti care să provoace o răscoală, spuneau ei, şi pentru aceste cazuri au elaborat planuri strategice. În realitate, intenţionau să le folosească pentru realizarea scopului tor.

Ordinul pentru declanşarea *Operaţiei Walkiria* putea să-l dea numai comandantul trupelor de rezervă, general-colonelul Fromm. După lansarea cuvântului de ordine, unităţi ale armatei de rezervă trebuiau să ocupe de urgenţă obiectivele militare şi economice, centralele de comunicaţii şi informaţii, radioul „oficiile petale, gările şi cazărmile. Denumirea secretă a operaţiei a rămas, dar conţinutul şi menirea ei aveau cu totul alt scop decât cel ştiut de Hitler.

În afară de ocuparea obiectivelor strategice, unităţile armatei de rezervă trebuiau în acelaşi timp să-i aresteze pe capii partidului naţional-socialist, pe conducătorii Reichului, miniştrii, conducătorii poliţiei, ai SS-ului şi Gestapoului. Conspiratorii plănuiau ocuparea lagărelor de concentrare, arestarea conducătorilor acestora, dezarmarea detaşamentelor de pază, arestarea ofiţerilor SS care nu se vor supune ordinelor, precum şi a unităţilor aflate în slujba Gestapoului şi a Sicherheitsdienst-ului.

Pentru a camufla măcar în primele ore scopul tuturor acestor măsuri şi pentru a câştiga timp şi a-i putea ataca pe simpatizanţii lui Hitler, postul de radio trebuia să lanseze următoarea proclamaţie:

„Führerul Adolf Hitler a murit. Clica conducătorilor partidului, cărora le sunt străine principiile luptătorilor noştri de

pe front, a folosit situaţia grea pentru a strânge cât mai multe bunuri în interes propriu…”

Nu toţi membrii opoziţiei antihitleriste erau de acord cu înlăturarea fizică a lui Hitler, dar Stauffenberg, Treschow şi Olibricht erau convinşi că numai moartea tiranului poate deveni un semnal convingător pentru declanşarea acţiunii. Reuşita atentatului rezida în felul cum era pornit, restul era treaba ofiţerilor, care trebuiau să preia soarta Germaniei în propriile lor mâini.

Erau pregătite însă şi alte încercări.

La începutul lui octombrie 1943 trebuia să atace generalul Stieff, singurul care avea în timpul acela posibilitatea de a ajunge la Hitler, fiind chemat la discuţiile de la cartierul general în legătură cu situaţia de pe front. Complotiştii au procurat un exploziv de provenienţă englezească, pe care i l-au predat lui Stieff. Acesta. Însă s-a convins repede că nu va reuşi să ducă bomba până în buncărul lui Hitler fără a fi observat.

La scurt timp după aceea Hitler a cerut să i se prezinte un nou model de manta militară, care urma să fie pus în fabricaţie. Treschow hotărî ca atentatul să aibă loc în timpul acestei treceri în revistă. Căută un ofiţer corespunzător, gata să-şi rişte-viaţa, şi îl găsi în persoana căpitanului Axel von dem Bussche. Acesta îl ura din tot sufletul pe Hitler, ca şi pe ucigaşii aflaţi în slujba lui, din clipa când luase cunoştinţă de crimele în masă săvârşite împotriva femeilor şi copiilor polonezi. Înapoindu-se de pe front, a venit la Berlin, şi nu aştepta decât momentul potrivit. Numai că, în timpul acela, Hitler avea alte griji, din care cauză parada modei militare se amâna mereu. În cele din urmă, în timpul unui raid aerian, modelele depozitate într-un vagon au ars şi prezentarea n-a mai avut loc. Atentatul a eşuat, iar Busche s-a întors pe front.

Aceasta nu avea să fie ultima încercare, dar adevărul este că nici celelalte n-au fost încununate de succes. Într-unul din cazuri explozivul destinat lui Hitler a explodat în „Bârlogul lupilor” sub tumul de lemn. al pazei. Cercetările mai-mai să ducă pe urmele conspiratorilor, dar aceştia au reuşit să redreseze situaţia. Cu

toate acestea, Gestapoul nu a încetat să vânture ideea unei trădări, Himmler declarând în iunie 1944 că are cunoştinţă de pregătirile pe care le fac unii ofiţeri superiori în vederea unei lovituri de stat. Ca urmare, au fost arestaţi şi închişi câţiva membri ai centrului conspirator. Era, deci, timpul ca atentatul să fie efectuat, şi Stauffenberg luă hotărârea să ducă el însuşi bomba în cartierul general al lui Hitler.

Situaţia trupelor Wehrmachtului nazist pe fronturi era deznădăjduită, fiecare front care cădea însemna pentru conspiratori o şansă în plus. Acum numai fanaticii mai puteau crede că Germania va scăpa de o înfrângere catastrofală. Stauffenberg şi oamenii lui au pornit la realizarea *Operaţiei Walkiria* cu convingerea că a sosit momentul să arate lumii că nu toţi germanii se identificau cu ţelurile monstruoase ale mişcării naziste.

După atentat, Stauffenberg a petrecut în avion trei ore interminabile într-o inactivitate totală, fără nicio ştire despre cele ce se întâmplau la cartierul general al lui Hitler şi la Berlin. Nu bănuia însă că Hitler a scăpat doar cu câteva zgârieturi superficiale, şi nici că conspiratorii, adunaţi în clădirea Ministerului de Război, nu au vreo veste. Desigur, nimeni nu ştia că, în clipa în care avionul cu Stauffenberg şi Haeften ateriza pe aeroportul din-Berlin, Hitler se pregătea să-l primească pe colegul lui, Mussolini. S-a păstrat de la această întâlnire cunoscuta fotografie în care Hitler îi arată lui Mussolini ruinele încăperii de unde scăpase ca prin minune la amiază. Hitler şi-a aşteptat oaspetele la gara Görlitz. Abia urcat în tren, el a început să-i povestească cum l-a apărat providenţa de explozia bombei. Mussolini îl asculta respectuos, dar îşi dădea seamă că nu numai rolul lui se terminase, dar că şi lui Hitler începuse să-i apună steaua. Dictatorul se ascundea în nişte fortăreţe extrem de complicate, fiind ocrotit prin măsuri de securitate perfecte din punct de vedere tehnic, şi, cu toate acestea, atentatorul ajunsese cu bomba până la el. Hitler încă nu voia să creadă, dar Mussolini, care avea mai multă experienţă, era convins că führerul în cămaşă

brună trebuia să țină seama de opoziția creată chiar în rândurile propriilor săi colaboratori.

Ofițerii adunați în clădirea Ministerului de Război de pe Bendlerstrasse au așteptat zadarnic o veste de la generalul Fellgiebel. Ei nu știau dacă atentatul a reușit sau nu, și ce s-a întâmplat cu Hitler. Abia în jurul orei trei și jumătate general-locotenentul a reușit să obțină legătura cu Rasteriburgul, dar n-a aflat decât că atentatul a avut loc, fără ca din convorbire să poată deduce dacă a reușit sau a eșuat.

Deși deocamdată nu era sigur dacă Hitler trăiește sau nu, cu zece minute înainte de ora patru generalul Otbricht ordonă să se trimită comandanților armatelor, fără știrea șefului său, Fromm, primele ordine. pentru declanșarea *Operației Walkiria*. Comandantul armatei din Berlin, generalul Kortzfleisch, primi indicația să se prezinte imediat în Bendlerstrasse pentru ordine urgente. Fromm, comandantul armatelor de rezervă, care, conform planului *Operației Walkiria*, era singurul în drept să instituie starea de alarmă, nu știa deocamdată nimic.

Bimotorul *Heinkel* avându-i la bord pe Stauffenberg și von Haeften ateriza pe aeroportul berlinez Rangsdorf cu puțin înainte de ora patru. Parcurseră amândoi în fugă pista, presupunând că lovitura era în plină desfășurare. La aeroport însă nu-i aștepta mașina din Bendlerstrasse. Acesta a fost primul fapt care l-a șocat pe Stauffenberg. îi dădu ordin lui Haeften să se ducă la telefon, să vadă ce se întâmplă. Era îngrozit, cei din Bendlerstrasse. erau încă în așteptarea unei comunicări.

Stauffenberg era convins de moartea lui Hitler, așa că, încă de la aeroport, ordonă declanșarea imediată a acțiunii. Hitler e mort, puterea în stat va fi preluată de forțele armate germane! Abia acum se dezmeticiră și emiseră ordine mai detaliate. Olbricht apăru în cancelaria generalului Fromm, căruia îi anunță moartea lui Hitler, și ceru să se treacă la aplicarea măsurilor prevăzute în *Operația Walkiria*.

Nu este limpede cât de profund hotărât era general-colonelul Fromm să se dedice pregătirii atentatului și planului de

preluare a puterii, sigur este însă, că era foarte prudent, gata să treacă de partea celui care va ieşi învingător. Afirmaţia lui Olbricht în legătură cu moartea lui Hitler l-a neliniştit, ar fi vrut să verifice ştirea, eu toate că generalul Olbricht i-a spus că o deţine direct de la generalul Fellgiebel, din conducerea cartierului general.

Necredinciosul Fromm a luat legătura eu „Bârlogul lupilor" şi l-a cerut la telefon pe feldmareşalul Keitel. După câteva clipe i-a auzit glasul la celălalt capăt al firului. La una ca asta Olbricht nu se aşteptase, centrala telefonică ar fi trebuit doar să fie deconectată.

— Spuneţi-mi, vă rog, ce s-a întâmplat la cartierul general? întrebă Fromm. Aici, la Berlin, se răspândesc cele mai incredibile ştiri.

— Ce să se întâmple? răspunse Keitel, nimic deosebit. Totul este în ordine!

— Cu toate acestea, acum câteva clipe am primit comunicarea că führerul a fost victima unui atentat!

— Prostii. E-adevărat, a avut loc un atentat, dar n-a reuşit. Führerul s-a ales doar cu câteva răni neînsemnate, dar trăieşte. Spuneţi-mi, unde se află colonelul Stauffenberg, reprezentantul dumneavoastră la cartierul general?

— Încă nu s-a întors, cel puţin pe mine nu m-a anunţat.

Fromm a pus receptorul în furcă şi a rămas la birou fără să facă nici cea mai mică mişcare, Olbricht plecă. Acum ştia că Fromm nu va subscrie la ordinele *Operaţiei Walkiria*. Conspiratorii au hotărât să le dea chiar ei. Comandantul de stat-major Mertz von Quimheim întreprinse cele necesare. Până seara, au primit ordin să preia puterea cu ajutorul armatei aproximativ douăzeci de comandanţi regionali. Depeşele erau semnate de mareşalul von Witzleben şi colonelul Stauffenberg.

Acesta din urmă s-a dus în Bendlerstrasse şi, în timp ce Gestapoul îl căuta-la aeroport, intră în biroul lui Olbricht, care era îngrozit de situaţie, şi-i dădu toate asigurările că Hitler e mort, că a văzut cu ochii lui explozia, că niciunul dintre cei prezenţi în bunker nu putea să supravieţuiască. După Ce a aflat despre convorbirea avută de generalul Fromm cu cartierul general din

Rastenburg, împreună cu Olbricht s-a repezit în biroul lui Fromm. Aici a susținut cu convingere că știrea primită de la Keitel nu este decât o manevră pentru a câștiga timp și a produce derută.

Între timp, la Bendlerstrasse și-au făcut apariția alți conspiratori: generalul Ludwig Beck, desemnat în calitate de președinte al noului stat german, general-colonelul Hoepner, care urma să-l înlocuiască pe Fromm, Helidorf, șeful poliției și eminența cenușie a acțiunii, precum și Gisevius, omul de legătură cu exteriorul. Beck atrase atenția asupra știrilor contradictorii care circulau în legătură cu moartea lui Hitler. Keitel afirmă că el trăiește, Stauffenberg, dimpotrivă, că este mort. A rămas câteva clipe pe gânduri, apoi a spus:

— Pentru mine el este mort și vom acționa ca atare. Nu trebuie să șovăim, nu trebuie să ne abatem de la plan, n-am face decât să producem panică în propriile noastre rânduri. Dovada, incontestabilă a faptului că Hitler este viu și că nu este vorba doar de o dublură a lui o putem primi din partea cartierului general abia peste câteva ceasuri. Între timp va trebui să ducem la bun sfârșit acțiunea planificată.

În jurul orei șaptesprezece generalul Olbricht, însoțit de Stauffenberg, a revenit în biroul lui Fromm. Colonelul îl asigură pe Fromm că Hitler nu mai trăiește.

— Nu este posibil, se apără Fromm, Keitel m-a asigurat de contrariul.

— Mareșalul minte ca de obicei, obiectă Stauffenberg. Eu însumi am văzut cum l-au scos pe Hitler mort.

— Tocmai de aceea am lansat comandanților în cauză consemnul *Walkiria*. Pentru a împiedica din timp nemulțumirile interne… remarcă Olbricht.

Fromm se ridică brusc, lovi cu degetele în masă și strigă:

— Asta înseamnă o încălcare a disciplinei. Cine sunt eu aici? Cine a dat ordinul?

— Comandantul meu de stat-major, colonelul Mertz vön Quimheim, răspunse generalul Olbricht.

— Chemați-l imediat pe colonelul Mertz von Quimheim!

ordonă Fromm.

Au urmat câteva clipe de liniște. Apoi intră Mertz von Quimheim și declară că a dat ordinul pentru declanșarea *Operației Walkiria*. Fromm se ridică din nou și izbucni:

— Sunteți arestat! Ceilalți veți vedea!

Colonelul Stauffenberg interveni. Vorbea calm și convingător: Domnule – general-colonel, eu însumi am pus servieta cu bomba lângă picioarele lui Hitler în timpul consfătuirii. Bomba a explodat. A fost o explozie echivalentă cu cea produsă de o grenadă de cincisprezece centimetri. În încăperea aceea n-a putut scăpa nimeni cu viață!

— Conte Stauffenberg, atentatul dumneavoastră n-a reușit, spuse Fromm sec. Nu vă rămâne altceva de făcut decât să vă trageți un glonț cât mai repede!

— Să nu contați, pe aste!

— Domnule general-colonel, zise generalul Olbricht. E timpul să acționăm. Dacă nu vom interveni, țara noastră va fi pierdută pentru totdeauna.

— Așadar, și dumneata. Olbricht, ești amestecat în acest puci?

— Întocmai, dar sunt ultimul dintre cei care vor lua puterea din mâinile lor în Germania.

— Vă declar că sunteți arestați toți trei!

— De bună seamă că nu sunteți conștient de raportul de forțe, spuse Olbricht. Nu dumneata, ci noi te arestăm, general-colonele Fromm!

Fromm protestă. Cineva îndreptă un pistol asupra lui, – apoi îl conduse în biroul locțiitorului, unde îl încuie. La ușă fu pus un paznic, dar această închisoare îi va permite mai târziu, din pricina pazei necorespunzătoare, să intre în legătură cu alții. Lui Fromm i se aduceau pe masă sticle cu vin de calitate superioară și tăvi cu sandvișuri.

Hoepner sosi la Bendlerstrasse în civil, cu uniforma într-un geamantan. Se îmbrăcă apoi, pentru a se prezenta în mod corespunzător. Situația conspiratorilor de la cartierul general nu

era clară. Rutinații strategi militari se ocupau de tot felul de fleacuri comițând, fapt de neînțeles, greșeală după greșeală.

Nu numai că n-au avut grijă ca Fromm să fie păzit cu străşnicie, dar n-au asigurat nici securitatea clădirii, pe care şi-o aleseseră drept cartier general. Detaşamentului de pază nu i s-au dat ordine precise pe cine poate şi pe cine nu poate lăsa să intre. Cât despre unitățile de blindate, care, conform planului, trebuiau să asigure securitatea clădirii, parcă le înghițise pământul. Nu şi-au făcut apariția nici detaşamentele formate din oameni de încredere, care trebuiau să formeze corpul de pază. În aceste condiții, generalul Kortzfleisch s-a prezentat, a ascultat ordinele, a analizat situația, a declarat că Hitler trăieşte, că el nu este un aventurier, şi că, în aceste împrejurări, nu decretează starea de asediu. Într-un cuvânt, a refuzat să se ralieze conspiratorilor.

Şi le-a mai pregătit cineva conspiratorilor o surpriză neplăcută. Era vorba de SS-istul Piffrader, acelaşi care sosise cu întârziere la aeroport şi nu-l mai putuse prinde pe colonelul Stauffenberg. Acum a bătut liniştit la uşa biroului său şi l-a luat pe neaşteptate, întrebându-l de ce a părăsit atât de repede cartierul general al conducătorilor. Colonelul Stauffenberg nu avea timp de pierdut cu el, a chemat pe cineva din pază şi i-a ordonat să-l închidă în beci. Din acest incident trebuia să-şi dea seama că afară ceva nu este în ordine, din moment ce în clădire poate intra cine vrea. Kaltenbrunner pornise la contraacțiuni, poate că şi Himmler, aşadar conspiratorii erau în pericol.

Stauffenberg nu se gândea la toate astea, el n-a fost conştient de pericol nici măcar atunci când la radio s-a anunțat că a avut loc un atentat împotriva führerului, dar că Hitler a scăpat cu viață şi nu i s-a întâmplat nimic. S-a mai anunțat că führerul se va adresa prin radio poporului german îndată ce se va despărți de ducele italian Mussolini, aflat într-o vizită de stat extraordinară.

Conspiratorii au acționat cu inconsecvența unor amatori. Niciunul dintre ei nu s-a gândit la ocuparea stației de radio Deutschlandsender, nimeni nu a dat ordin de arestare a lui Goebbels, care se afla în locuința sa. Nimeni nu s-a îngrijit ca

detaşamentele înarmate să ocupe la timp clădirile cele mai importante, pentru a putea apăra ministerul din Bendlerstrasse de un posibil atac. Nici măcar soldaţii de pază de la intrări n-au primit vreo instrucţiune. Numai aşa s-a putut întâmplă ca pe la orele optsprezece să apară pe trotuar, fără ca nimeni să-i observe, generalii Specht, Kunze şi Strecker, care voiau să aibă o consfătuire cu Fromm, în momentul acela destituit. Soldatul de pază i-a lăsat să intre în clădire şi ei au bătut la uşa lui Fromm. I-a primit Hoepner, noul şef al trupelor de rezervă, le-a explicat situaţia şi le-a propus să colaboreze. Cei trei au refuzat să se alăture conspiratorilor. Erau convinşi că lovitura de stat nu are nicio şansă de reuşită, Hitler trăieşte, seara va vorbi la radio.

Generalul Hoepner a dat ordin să fie închişi în aceeaşi încăpere în care Fromm stătea tolănit în faţa unei sticle cu vin şi a unei farfurii cu sandvişuri. Este de neînţeles cum de nimeni nu stătea de pază la această uşă, cum de nimeni nu s-a îngrijit de păstrarea unei discipline severe în interiorul clădirii. Toţi trei generalii reţinuţi au reuşit să fugă imediat, Fromm s-a milogit să i se dea domiciliu forţat acasă şi conspiratorii l-au eliberat pe cuvânt de onoare, lăsându-l în aceeaşi clădire, de unde avea posibilitatea să vorbească la telefon.

Puciştii au mai făcut şi alte greşeli grosolane. Nu au pus oameni de încredere în punctele-cheie ale serviciilor de informaţii, la centralele telefonice au rămas mai departe simpatizanţi ai lui Hitler. În momentul când s-a dovedit că führerul trăieşte, aceştia s-au străduit, ca în multe alte cazuri, să provoace haos în transmiterea ordinelor de la Bendlerstrasse. Numai că haosul, care a fost, desigur, unul dintre principalele cauze ale eşuării puciului, l-au provocat, în primul rând, conspiratorii înşişi. Ordinul de declanşare a *Operaţiei Walkiria* a fost dat cu atâta întârziere, încât în multe locuri el nu a mai putut fi pus în aplicare. Abia pe la ora nouăsprezece au început să se trimită instrucţiuni pentru ocuparea instituţiilor guvernamentale, a punctelor principale de circulaţie şi a lagărelor de concentrare, precum şi pentru arestarea căpeteniilor naziste. Când au aflat despre nereuşita atentatului

împotriva lui Hitler, comandanţii au început să şovăie, să cântărească situaţia, să tergiverseze îndeplinirea ordinelor şi să rămână în expectativă, urmărind evoluţia situaţiei.

Hitler l-a condus pe Mussolini la gară şi în jurul orei optsprezece. s-a despărţit de acesta, după ce, cu o oră mai înainte, a dat ordin ca Fromm, comandantul trupelor de rezervă, să fie destituit şi în locul lui l-a numit pe comandantul SS Himmler. La cinci şi jumătate, adică cu puţin înainte de plecarea lui Mussolini la gara Görlitz, îi telefonă la Berlin lui Goebbels şi-i ceru să elaboreze o declaraţie pentru radio. La şapte fără un sfert, la toate difuzoarele răsuna textul declaraţiei în care se spunea că împotriva lui Hitler a fost pus la cale un atentat din care führerul a scăpat fără a fi nici măcar rănit.

Ştirea difuzată prin radio a produs o şi mai mare derută în rândul conspiratorilor. Telefoanele sunau fără întrerupere, Stauffenberg explica neobosit şi cu toată naivitatea că führerul a murit, că celelalte ştiri nu sunt decât manevre amăgitoare ale clicii adepţilor lui Hitler, că puterea în stat a fost preluată de ofiţeri ai Wehrmachtului, în fruntea cărora se află mareşalul Witzleben şi generalul Beck. Respectaţi numai ordinele transmise de comandamentul din Bendlerstrasse! Să fie aplicate toate ordinele *Operaţiei Walkiria*! Stauffenberg continua să trimită şi după ora şapte ordine comandanţilor armatelor din regiuni în care califica afirmaţiile lui Keitel drept minciuni sfruntate, dând asigurări că Hitler murise.

Witzleben, noul comandant suprem al armatei, nu intrase încă în scenă. Şi-a făcut apariţia în clădirea de pe Bendlerstrasse cam pe la şapte şi jumătate şi încă de pe coridor a început să tune şi să fulgere, căci trăise cea mai grea zi din viaţa lui. Era pregătit, ca, imediat după lansarea consemnului, să-şi preia noua funcţie. În uniformă de mareşal şi cu bastonul în mână (era de altfel la pensie şi în dizgraţie), s-a suit în maşină şi a plecat spre cartierul general din Zossen. Primele gărzi nu l-au lăsat să treacă, nu primiseră niciun fel de ordin. Mareşalul Witzleben a mai încercat o dată, de două ori să treacă spre obiectiv, unde, din clipa aceea, urma să fie

cel mai mare domn, dar s-a convins că toate eforturile sunt zadarnice. A dat ordin şoferului să întoarcă maşina şi a pornit spre Bendlerstrasse.

Cu uniforma prăfuită, cu bastonul de mareşal în mână a intrat val-vârtej în clădirea în care domnea deruta. După câteva minute a înţeles ce se petrece. Conducătorul desemnat al armatei germane se îndreptă spre viitorul preşedinte al republicii germane, Beck. Şi-au dat mâna, după care a urmat un schimb dur de păreri. Asigurările date de Stauffenberg şi Olbricht că Hitler a murit n-au ajutat la nimic. Mareşalul von Witzleben refuza să colaboreze la puciul acesta cârpăcit şi după ora opt a părăsit clădirea şi a plecat la proprietatea lui.

Specialiştii militari ştiau încă din timpul înfrângerilor suferite de armatele naziste pe fronturile de răsărit, în anii 1941 – 1942, că în evoluţia situaţiei se produseseră schimbări. În diferitele campanii în ţările Europei generalii hitlerişti primeau „lovituri-fulger”! înfrângerea rusească a însemnat sfârşitul acestei strategii şi a grăbit pregătirea puciului. Dar insuficienta organizare a planurilor puriştilor, inconsecventa aplicare a ordinelor, atitudinea indulgentă faţă de duşmani, toate acestea au dus la prăbuşirea *Operaţiei Walkiria*.

Hitler, Himmler, Göring şi Goebbels au crezut la început că atentatul este opera unei singure persoane. Îl bănuiau pe colonelul Stauffenberg pentru că acesta părăsise subit „Bârlogul lupilor”, fără însă a putea aprecia vina lui concretă. Despre planul loviturii au aflat mai târziu, când, în jurul orei şase, Goebbels a primit o comunicare importantă.

Doctorul Hans Hagen, angajat al Ministerului Propagandei, era detaşat la batalionul de gardă de elită Grossdeutschland. Terminase cursurile de şcolarizare politică, alcătuite din serii de aproximativ patruzeci de prelegeri, şi sărbătorea la Döberitz, împreună cu ceilalţi cursanţi şi cu comandantul batalionului, maiorul Remer, absolvirea unei asemenea serii. Tocmai voiau să se aşeze la masa încărcată cu de toate, când comandantul Remer a primit ordinul de a pune în aplicare măsurile *Operaţiei Walkiria* şi,

în plus, de a-l aresta pe ministrul propagandei, Goebbels, adică pe şeful lui Hagen. Locotenentul s-a ridicat, a sărit în maşină şi la cinci şi jumătate se afla în locuinţa lui Goebbels căruia îi raportă totul.

Ministrul propagandei al lui Hitler a acţionat prompt. Mai întâi l-a trimis pe locotenentul Hagen după maiorul Remer. Vrând să execute ordinele primite, maiorul Remer a încercuit cu oamenii săi clădirea Ministerului Propagandei. Numai că în duelul cu Goebbels, diavolul şchiop, care ştia bine cum trebuie să acţioneze, Remer nu avea sorţi de izbândă.

Nu se ştie cum a decurs discuţia dintre cei doi, deşi, după război, Remer a povestit despre „eroica" lui comportare de atunci. Ceea ce este însă limpede e că maiorul a bătut în retragere, raliindu-se frontului împotriva conspiratorilor. Dar, pentru că la început comandantul batalionului de gardă stătea ferm pe poziţie, zicând că trebuie să execute ordinul primit, Goebbels a făcut numărul de telefon al cartierului general al lui Hitler de la Rastenburg şi apoi i-a întins receptorul maiorului complet derutat. În legătură cu această convorbire există mai multe versiuni, care nu se deosebesc între ele decât în privinţa amănuntelor.

— Îmi recunoşti glasul, Remer? întrebă Hitler.

— Da, führerul meu, strigă maiorul în extaz, rămânând în ascultare.

— Eu îmi amintesc bine de dumneavoastră, acum câteva săptămâni v-am prins în piept „Crucea de fier cu frunze de stejar". Văd că meritaţi din plin această distincţie. Acum ascultaţi cu atenţie ordinul meu personal. Vă ordon să vegheaţi la asigurarea securităţii. În Berlin. Reprimaţi orice rezistenţă. Sunteţi sub conducerea mea personală până în clipa când va sosi la Berlin comandantul SS Himmler.

— Da, führerul meu!

Acest ordin dat de Hitler unui maior necunoscut, lipsit de importanţă, părea a fi riscant, dar nu era. În momentul acela Remer avea în mână puterea executivă sau, în orice caz, era singurul care avea acces la ea. Batalionul lui de gardă păzea cartierul general al puciştilor, pe care trebuia să-l apere. Dar ce

deosebire este între a apăra şi a încercui? Din punct de vedere tehnic, niciuna. Unităţile înarmate erau stăpâne pe situaţie atât în clădire, cât şi în jurul ei. Era suficientă o schimbare a punctului de vedere, sau o trecere a comandanţilor dintr-o parte în cealaltă, şi din apărători deveneau paznici de puşcăriaşi, iar când maiorul Remer s-a întors de la Goebbels în mijlocul oamenilor săi, i-a încercuit pe conspiratori, fără nicio speranţă.

Între timp, Goebbels şi Himmler, care venise la Berlin, au alertat unităţile SS şi ale Gestapoului. Şeful serviciului secret, Walther Schellenberg, succesorul amiralului Canaris, care fusese trecut pe linie moartă, şi Otto Skorzeny, campion în materie de diversiuni, care s-a acoperit de glorie cu prilejul răpirii lui Mussolini, au intrat şi ei în horă. Situaţia devenea din ce în ce mai proastă şi în interiorul clădirii încercuite.

Ministerul de Război de pe Bendelstrasse era o clădire uriaşă având kilometri de coridoare. În birouri lucrau sute de ofiţeri care abia în jurul orei şapte au început să miroasă că se petrece ceva neobişnuit. Mai târziu s-au răspândit ştiri mai concrete, dar ofiţerii au rămas în expectativă. În jurul orei zece, când postul de radio Deutschlandsender repeta până la saturaţie ştirea că a avut loc un atentat împotriva führerului, că el a scăpat cu viaţă, unii dintre ei au hotărât să treacă la contraacţiuni. Căci aveau nevoie de un alibi. Armele şi le procuraseră din afară. Pe neaşteptate pe coridoare au apărut lăzi cu automate complet noi. Cineva a organizat un scurt instructaj cu privire la modul cum trebuie să fie folosite. În timp ce, de la cartierul general al lui Hitler, zburau pe toate căile de comunicaţie depeşe care menţionau că nu sunt valabile decât ordinele semnate de Keitel şi Himmler, ofiţerii, conduşi de locotenent-coloneii von der Heyde şi Herbert, s-au îndreptat spre biroul lui Olbricht.

În timpul acesta, colonelul Stauffenberg alerga de la un telefon la altul încercând să convingă, cu o încăpăţânare de fanatic, că Hitler a murit, drumul pentru ducerea la bun sfârşit a puciului este liber, iar cele ce se spun la radio nu sunt decât minciuni cu ajutorul cărora Keitel vrea să câştige timp şi nimic altceva. Dar şi-

a dat seama că totul e zadarnic, iar la orele unsprezece fără un sfert s-a predat.

Stauffenberg a luat legătura telefonică cu generalul Stuelpnagel, șeful comandamentului din Paris, unde puciul se desfășura conform planului și conspiratorii arestaseră peste o mie de gestapoviști, și a recunoscut înfrângerea. Cinci minute mai târziu a survenit crahul *Operației Walkiria*.

Înarmați cu automate noi, ofițerii înaintau pe coridoare spre biroul lui Olbricht. Pe oricine întâlneau îl întrebau dacă este de partea lui Hitler sau împotrivă. Răspunsurile erau aproape fără excepție pozitive. Pe coridor și-au făcut apariția Stauffenberg și Haeften. A avut loc un schimb de focuri în timpul căruia colonelul a fost rănit la umăr Timp de zece minute pe coridor au răsunat împușcături și strigăte. Apoi s-a făcut liniște, dar nu era decât acea liniște rău prevestitoare dinainte de furtună. Beck, Hoepner, Olbricht, Stauffenberg și Haeften căzuseră într-o capcană. Pe coridoare patrulau ofițeri înarmați și dintr-odată, ca un zeu rău al răzbunării, intră în scenă generalul Fromm. Voia satisfacție pentru jignirea ce-i fusese adusă și, cum voia să-și recâștige reputația în fața lui Himmler, s-a gândit să înscenеze un scurt proces.

A năvălit în biroul lui Olbricht cu pistolul în mână. Von Haeften a scos pistolul din teacă și a tras asupra lui. Câteva clipe au stat unul în fața celuilalt cu șanse egale, apoi între ei s-a interpus Stauffenberg. Era rănit.

— Am pierdut, a spus. Ar fi inutil să cadă noi victime. I-a salvat viața dușmanului, Fromm însă va avea grijă ca el să fie imediat lichidat. Nu avea nevoie de martori ai șovăielilor lui.

— Asta este, domnilor, a spus el. S-a-ntors foaia. Vă aflați exact în situația în care eram eu la amiază. Voi proceda cu voi așa cum ați procedat și voi cu mine. Depuneți imediat armele!

În afară de Haeften, dintre cei aflați în încăpere nu mai era nimeni înarmat. Nu s-au gândit că va fi cazul să se apere sau să atace. Haeften a predat pistolul, ceilalți au rămas pe locurile lor. Apoi Ludwig Beck, care ar fi trebuit să devină președintele Germaniei eliberate, a spus:

— Pistolul meu este acolo. Vă rog să mi-l lăsaţi pentru a-l folosi pentru mine.

— Vă rog, spuse Fromm, dar faceţi-o acum, să nu dureze prea mult.

Generalul Beck s-a îndreptat spre masă, a scos dintr-un sertar un pistol tip Parabellum şi a împins încărcătorul… în aceste clipe îmi amintesc de vremurile de demult…"

— Amintirile nu-şi au rostul acum, trage!

Generalul Beck a ridicat pistolul spre tâmplă. Mâna îi tremura. S-a auzit o împuşcătură, glonţul a dezlipit tencuiala de pe tavan. Din tâmpla generalului Beck şiroia sângele. Spuse uluit:

— Parcă n-am reuşit…

Generalul Fromm nu venise singur la întâlnirea eu răzvrătiţii. În uşa întredeschisă stăteau gestapoviştii înarmaţi până în dinţi, cu automatele îndreptate asupra lor. Fromm le-a dat ordin să se ocupe de Beck, care era rănit. Generalul a căzut la pământ, dar nu voia să îngăduie să i se ia pistolul, a încercat din nou să se sinucidă, dar a supravieţuit şi celei de-a doua împuşcături, până când l-a nimerit un glonţ pornit din arma unui gestapovist.

Fromm era stăpân pe situaţie. Le-a spus complotiştilor că s-a sfârşit cu ei, că nu trebuie să se aştepte că vor fi mângâiaţi. Cine vrea poate să scrie câteva rânduri pentru cei de acasă, dar numai Olbricht a fost în stare să se concentreze şi să scrie. Dar n-a apucat să termine, n-a durat mai mult de cinci minute şi Fromm a intrat din nou în încăpere, zicând:

— Acum câteva clipe m-a sunat pe neaşteptate tribunalul militar, în numele führerului. V-a condamnat pe toţi la moarte pe generalul Olbricht, pe colonelul de stat-major Mertz von Quimheim, pe acest colonel al cărui nume începând de astăzi nu-l cunosc şi pe acest locotenent-major al cărui nume de asemenea nu-l rostesc. Arătă înspre Staufffenberg şi von Haeften.

În decurs de câteva minute au fost condamnaţi la moarte şi imediat după aceea a început organizarea execuţiei. Un ofiţer SS a primit ordinul: „Strânge câţiva băieţi, scoateţi-i pe condamnaţi în

curte şi executaţi sentinţa!”

Pe la mijlocul nopţii au fost conduşi pe un câmp improvizat pentru execuţie, luminat de farurile unor camioane. Colonelul Stauffenberg sângera abundent, dar nimeni nu i-a acordat vreo îngrijire. Acum era atât de slab, că nu se putea ţine singur pe picioare. În timp ce-l duceau în faţa plutonului de execuţie se sprijinea de Haeften.

Claus, conte Schenk von Stauffenberg, bărbatul de 37 de ani, care cutezase să atenteze la viaţa lui Hitler, a murit la 20 iulie 1944, cu câteva minute înainte de miezul nopţii, strigând: „Trăiască în veci Germania”!

Generalul Fromm ştia bine de ce – se grăbea să-i execute pe toţi martorii. N-a avut însă noroc. Lui Hoepner i-a oferit mai întâi posibilitatea de a se sinucide, dar acesta al respins oferta. A spus că nu are niciun motiv să fugă de răspundere, iar dacă va fi nevoie, va apărea şi în faţa tribunalului. Fromm n-a avut încotro şi a ordonat ca Hoepner să fie dus la închisoarea Moabit. La miezul nopţii au fost condamnaţi Berthold, fratele lui Stauffenberg, precum şi Gerstenmayer şi Yorck, şi s-a dat ordin să fie împuşcaţi. I-au condus în curte în faţa plutonului de execuţie, dar la apariţia lui Kaltenbrunner şi Skorzeny execuţia a fost oprită: toţi cei arestaţi urmau să fie ascultaţi ca martori în procesul împotriva conspiratorilor. Li s-au pus cătuşe şi au fost duşi pe Prinz-Albrecht-Strasse, unde gestapovişti cu experienţă au trecut de îndată la interogatoriu.

În timpul nopţii ofiţeri SS i-au încărcat în camioane pe cei ucişi şi i-au dus la cimitirul Schöneberg. L-au trezit pe gropar şi l-au obligat să sape gropile încă în cursul nopţii, apoi au aşteptat până când cadavrele au dispărut sub pământul proaspăt săpat. Dimineaţa au venit alţi SS-işti. Himmler voia să scape de ei definitiv, de aceea a ordonat să fie arse cadavrele, iar cenuşa să fie aruncată pe câmp pentru ca cei executaţi să nu devină nişte martiri.

Încă de la începutul cercetărilor, urmele duceau direct la serviciul de informaţii al armatei, la amiralul Canaris, înlocuit între

timp cu colonelul Hansen, aflat şi el de partea conspiratorilor. La trei zile după atentat, când l-a arestat însuşi Müller, şeful Gestapoului, şi a început să-l interogheze, Hansen şi-a calculat şansele şi a ajuns la un compromis. A compus o scrisoare cuprinzătoare, în care recunoştea totul. I-a trădat pe cei din Abwehr, vinovaţi ca şi el, iar vina principală a aruncat-o asupra amiralului Canaris, despre care afirma că pregătise un puci împotriva lui Hitler încă din perioada crizei Sudeţilor şi că este un duşman declarat al lui Hitler.

Pe amiralul Canaris l-au arestat şi l-au dus în clădirea Oficiului central al securităţii, unde a fost închis într-un bunker rezistent la orice atac de aviaţie. Tot Müller a fost acela care şi-a asumat sarcina de a-l interoga, dar împotriva unui adversar atât de versat nu avea nicio şansă de reuşită. În timpul cercetării arhivei, gestapoviştii au găsit documente care dovedeau purtarea unor tratative la Vatican şi în Elveţia şi planul amănunţit al unei răscoale împotriva lui Hitler, cu care prilej trebuiau să fie înlăturaţi cei mai credincioşi lachei ai lui: Göring, Himmler, Ribbentrop şi alţii, puterea în stat uimind să fie preluată de armată. Dar cel mai preţios document, jurnalul zilnic al lui Canaris, a fost descoperit abia în 1945 şi Hitler a avut posibilitatea să-l citească.

La scurt timp după eşuarea atentatului, Gestapoul era în posesia a aproape tuturor numelor conspiratorilor. Naziştii au trecut la represalii. Documentele vorbesc despre cinci până la şase mii de deţinuţi, dintre care 160 sau 180 au fost executaţi. La 7 şi 8 august 1944 în faţa tribunalului special au apărut primii acuzaţi: von Witzleben, von fiasse, Peter Yorck von Wartenburg, Stieff, Hansen, Fellgiebel, Schulenberg. În faţa lor, într-o robă roşie, stătea Roland Freisler, preşedintele tribunalului, şi consilierul Lemmte. Lângă ei, în uniformă, generalul de infanterie Reinecke.

Reprezentaţia judecătorească era destinată numai invitaţilor. În sală se aflau până la două sute de personalităţi proeminente ale partidului, lucrători cu merite deosebite, activişti de frunte ai SS şi ai armatei. Pentru păstrarea aparenţelor de

legalitate, la masă se aflau și opt apărători. Acuzații și-au făcut apariția într-o stare deplorabilă, ca urmare a interogatoriilor cumplite la care Luseseră supuși. Li s-au dat niște haine vechi, murdare, fie prea mari, fie prea. mici, încât făceau impresia unor lepădături iresponsabile, din drojdia societății.

Păzit cu strășnicie, „procesul" a început. Nicio vorbă despre el nu trebuia să ajungă la urechile opiniei publice, în retragerea lor precipitată, naziștii au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a șterge urmele crimelor lor și au distrus și procesele-verbale ale desfășurării acestei dezbateri judiciare. După război, tâmplarul Strohschneider a dat la iveală niște benzi sonore pe cane erau imprimate momente ale dezbaterilor. Ele au devenit dovezi cutremurătoare ale „nivelului" la care s-a desfășurat procesul conspiratorilor.

Din interogatoriul generalului Stieff, luat de președintele tribunalului, Freisler:

Freisler: Recunoașteți că general-colonelul Beck v-a întrebat cândva dacă vă raliați conspiratorilor?

Stieff: Da.

Freisler: Și atunci dumneavoastră, în loc să-i dați una peste bot și peste ochi, să vadă stele verzi, ați cerut timp de gândire. Așa a fost?

Stieff: Da.

Din interogatoriul general-colonelului Hoepner:

Freisler; Așadar, dumneavoastră v-ați dus cu general-colonelul Fromm la Stauffenberg. Și ce-a urmat după aceea?

Hoepner: Fromm mi-a spus: Hoepner, ce să fac cu dumneata? Vrei să alegi aceeași cale ca Beck? i-am răspuns că nu mă simt vinovat, așa că n-am, să mă împușc ca o canalie. Voi răspunde pentru faptele mele!

Freisler: Așadar, dumneavoastră nu sunteți o canalie. Dar atunci ce sunteți? Răspundeți!

— Hoepner: Un măgar!

Freisler: Măgar? Da' de unde! Măgarul este un animai inteligent…

Contele Schwerin a adus ca motivare pentru trecerea sa de partea conspiratorilor în primul rând crimele cumplite săvârşite de Wehrmacht şi de Gestapo în Polonia. Freisler şi-a pierdut cumpătul, l-a înjurat, l-a făcut păduche, netrebnic, infam, apoi a declarat că s-a săturat până peste cap de vorbele lui şi a trecut la interogarea altui acuzat. Secretarul de legaţie von Haeften, de la Ministerul Afacerilor Externe (fratele celui ucis) a declarat că Hitler reprezintă întruchiparea a tot ce este mai rău, iar alt acuzat, von Hofacker, căutând motivări legale, a arătat că nu a făcut altceva decât ceea ce a făcut Hitler în primul puci nazist din noiembrie 1923.

Mareşalul Witzteben avea ceva mai mult de şaptezeci de ani, dar, în pantalonii lui largi, veşnic căzuţi, fără centură şi fără bretele, arăta mult mai bătrân. Freisler a tăcut tot ce-a putut ca să-l ridiculizeze pe mareşal, precum şi rolul său în cadrul atentatului. Mareşalul a recunoscut totul cu calm. A luat poziţie hotărâtă împotriva lui Hitler, fiind convins că reformele din conducerea superioară a armatei constituiau cauza insucceselor militare. La întrebarea lui Freisler cine ar fi putut conduce mai bine armata, Witzteben a răspuns: eu şi Beck.

Freisler a sărit ca ars: „Asta este o înfumurare grosolană. Aşa ceva încă nu s-a mai întâmplat. Un mareşal şi un general îşi închipuie că ştiu mai multe decât führerul, care a extins graniţele Germaniei până la confundarea lor cu graniţele Europei…!" Apoi a început să-i înjure, făcându-i criminaliproşti „trădători, soldăţoi care s-au răsculat împotriva führerului.

Cu doctorul în drept contele Peter Yorck von Wartenburg, lui Freisler nu i-a mers prea uşor. Acuzatului nu-i era frică, era conştient de valoarea sa, invectivele grosolane ale preşedintelui tribunalului te înfrunta cu calm şi cu o evidentă superioritate intelectuală.

Freisler: Aşadar, dumneavoastră nu aţi fost membru de partid?

Yorck: Nu.

Freisler: Nu aţi făcut parte din nicio organizaţie a partidului?

Yorck: Nu.

Freisler: Şi aţi putea să-mi spuneţi de ce?

Yorck: Nu am convingeri naţional-socialiste.

Freisler: Da, asta este o explicaţie.

Yorck: Domnule preşedinte, am afirmat şi la interogatoriu că nu am fost de acord cu evoluţia ideologiei naţional-socialiste.»

Freisler: N-aţi fost de acord… Probabil că nu v-a fost pe plac exterminarea evreilor*, nu v-a convenit concepţia naţional-socialistă despre drept?"

Yorck: Pentru mine esenţialul îl constituie esenţa comună a acestor probleme. Statul îşi însuşeşte dreptul totalitar de a dispune de cetăţean, căruia îi cere să renunţe la principiile şi obligaţiile sale morale.

Freisler: Vă rog să-mi răspundeţi când şi unde l-a obligat naţional-socialismul pe un german să renunţe la obligaţiile sale morale? Naţional-socialismul a dus la o însănătoşire fără limite, a adâncit îndatoririle morale ale fiecărui german, ale fiecărui bărbat german, ale fiecărei femei germane. Niciodată nu am aúzit să se fi contestat obligaţiile morale…!

La 8 august 1944, la patru şi jumătate după amiază, tribunalul a pronunţat sentinţele de condamnare la moarte. Nimeni nu se aştepta la altceva, când în culisele procesului se afla însuşi Hitler. El şi-a rezervat dreptul de a dispune, bucurându-se că-i va vedea în ştreang pe adversarii săi. Acuzaţii au fost transportaţi la Plötzensee şi, pentru că Hitler dorea să aibă un document al înfrângerii lor, a dat ordin ca desfăşurarea execuţiei să fie filmată.

Un grup de soldaţi a văruit un perete de opt metri pe patru pe care l-au împărţit în două printr-o cortină neagră. Peretele era prevăzut cu două gemuleţe, iar sus, la înălţimea tavanului, a fost pusă o traversă de fier cu opt cârlige de măcelărie. („Să atârne ca nişte vite", ordonase Hitler.) În faţa cortinei se afla o masă cu o sticlă de coniac şi pahare. Procurorul citea rar cu glas tare:

„Acuzat, tribunalul popular te-a condamnat la moarte prin spânzurătoare. Maestre călău, fă-ţi datoria!"

Condamnaţi! au trecut unul după altul în spatele cortinei, unde erau înşfăcaţi de ajutoarele călăului. Fiecare îşi avea rezervat un cârlig şi un ochi de funie. Nu li s-a frânt gâtul dintr-odată, luându-li-se scaunul de sub picioare, aşa cum făceau călăii din toată lumea şi din toate timpurile, ci au fost ridicaţi încet, cu grijă, în funia care se strângea din ce în ce în jurul gâtului pentru a suferi cât mai mult. Moartea le era luminată de reflectoarele aparatelor de filmat, iar camera de luat vederi înregistra fiecare convulsie, fiecare încercare zadarnică de a se elibera. În aceeaşi seară, înconjurat de o societate aleasă, Hitler a luat loc într-un fotoliu pentru a viziona filmul şi a se delecta cu înfiorătorul spectacol. Cei prezenţi râdeau şi aplaudau la fiecare zvârcolire a celui din ştreang.

Mai târziu participanţii la procesul de la Nürnberg intentat criminalilor de război au fost obligaţi să vadă o parte din acest film, prezentat ca material demonstrativ de către acuzatorul american. Tuturor celor prezenţi în sală li s-a făcut rău.

Îndată după atentat-Himmler a constituit „Comisia specială 20 iulie", însărcinată cu cercetarea tuturor împrejurărilor legate de puci. Aceasta a fost cea mai numeroasă comisie organizată vreodată pentru un caz similar, fiind angrenaţi aproape patru sute de gestapovişti. Activitatea ei nu avea practic un sfârşit: urmăreau şi interogau, schingiuiau şi-i predau pe cei suspecţi tribunalului. În faţa preşedintelui Freisler au apărut mereu alte şi alte victime.

Sângerosul judecător şi-a primit şi el răsplata. La 3 februarie 1945, în procesul lui Ewald von Kleist, tocmai când Freisler se străduia să-l convingă pe bătrânul nobil că nu are dreptate atunci când afirmă că opoziţia antihitleristă a apărut din voia domnului, deasupra clădirii s-a auzit cunoscutul uruit al unităţilor de aviaţie ale aliaţilor. O bombă lansată de un bombardier american a căzut peste sala tribunalului sub ale cărei dărâmături a rămas pentru totdeauna şi judecătorul fascist.

Teroarea însă continua. Hitler îşi pusese în gând să extermine în întregime familiile răzvrătiţilor. Mereu alţi suspecţi se pomeneau în celule şi mulţi dintre ei şi-au pierdut viaţa. La

Buchenwald a fost asasinat Ernst Thälmann, dar într-o zi de august i-a venit rândul şi faimosului şi renumitului căpitan Ehrhardt, care a fost cândva misteriosul „consul” şi manager al asasinilor. politici.

Cu viaţa a plătit şi Rommel, legendarul feldmareşal al lui Hitler, cunoscut din campaniile din Africa sub numele de „Vulpea deşertului”. Nu se ştie precis dacă el avea cunoştinţă de pregătirea complotului, în privinţa posibilităţii de a i se dovedi participarea existând multe puncte dubioase. Dar cu feldmareşalul Rommel, Hitler avea alte socoteli.

Din unele documente care aduc lumină în desfăşurarea operaţiunii secrete ce a permis debarcarea aliaţilor în Normandia reiese clar că Intelligence Service-ul britanic a reuşit câteva acţiuni de camuflaj, de natură să-i deruteze pe generalii germani în sensul că aliaţii au realizat debarcarea atunci când ei se aşteptau cel mai puţin. Există păreri că serviciul secret german ar fi cunoscut data debarcării şi deci ar fi putut-o cunoaşte şi mareşalul Rommel. Sunt afirmaţii care nu pot fi dovedite. Nu este mai puţin adevărat că în perioada critică s-au întâmplat multe lucruri suspecte.

Feldmareşalul Erwin Rommel comanda armată a 7-a, însărcinată cu apărarea litoralului francez. Cu două zile înainte de debarcare, el a plecat la Herlingen, în sudul Germaniei, unde se pregătea să sărbătorească în mijlociii familiei, ziua de naştere a soţiei, căreia voia să-i dea personal cadoul său: nişte pantofi, de antilopă furaţi din Franţa. În momentul când au început luptele crâncene, Rommel nu se găsea la postul lui. La începutul lui iunie, adică cu o săptămână. Înainte de debarcare, unităţile aviaţiei germane de urmărire au primit ordin să se mute departe de ţărm, iar cele motorizate, menite să apere regiunea de coastă, s-au deplasat tot în urma unui ordin întru totul ilogic, cu o sută cincizeci de kilometri mai în interiorul teritoriului francez. Cu puţin înainte de debarcare, în noaptea de 6 iunie, în vreme ce se afla la Herlingen, la soţie, Rommel l-a destituit pe locţiitorul său, generalul Dollman, şi odată cu aceasta s-a înrăutăţit şi starea de spirit a unităţilor de coastă. Toate acestea pot fi, desigur, nişte

simple întâmplări supărătoare, atâta timp cât cineva nu-şi pune în cap să vadă în ele nişte acţiuni, mai ales că Hitler îl suspecta pe Rommel.

Nu este dar ce cunoştea Rommel despre pregătirea puciului împotriva lui Hitler, în orice caz participarea directă nu i-a putut-o dovedi nimeni. Cu trei zile înainte de atacul lui Stauffenberg, Rommel fusese rănit în Franţa, fiind îngrijit la început la spitalul din Livarot, iar după aceea la un spital din Germania.

În timp ce Rommel se lecuia acasă, generalul său, Hans Speidel (după război, comandantul trupelor NATO din Germania occidentală), îi dădea regulat raportul despre situaţia de pe fronturile de luptă. Într-o bună zi, la Speidel s-au prezentat doi ofiţeri şi l-au arestat ca suspect de a fi participat la atentatul împotriva lui Hitler. Speidel a supravieţuit detenţiunii. A mărturisit la Gestapo tot ce ştia şi, se-nţelege, a spus multe şi despre şeful său, feldmareşalul Rommel.

Nu se cunoaşte ce anume a trădat Speidel, dar feldmareşalul a fost informat, la scurt timp după aceea, de prietenii lui din serviciul secret, despre cele întâmplate. La începutul lunii octombrie, un curier i-a înmânat invitaţia de a se prezenta la comandamentul suprem al Wehrmachtului pentru o consfătuire importantă. Zadarnic şi-a frământat Rommel creierii, nu-şi putea da seama în ce probleme urma să fie consultat, de aceea a încercat să se eschiveze. A cerut doctorului să-i facă un consult medical şi acesta a confirmat că starea sănătăţii nu-i permite lui Rommel să facă un drum atât de obositor.

Se pregătea să plece la Herlingen. Sentinţa de condamnare la moarte i-a fost comunicată de generalul Burghorf, şeful secţiei personal a comandamentului suprem al Wehrmachtului, însoţit de generalul Meissel, ca martor. În spatele uşilor închise ale biroului lui Rommel, aceştia i-au propus comandantului două alternative: ori să răspundă în faţa unui tribunal pentru participarea sa la atentatul împotriva lui Hitler şi să sfârşească în ştreang ca un criminal de rând, ori să devină propriul său judecător şi călău. În al doilea caz, pe care domnii generali i-l recomandau cu căldură,

nimeni nu va afla nimic, îi vor fi organizate funeralii naţionale cu toate onorurile cuvenite, iar Hitler se va îngriji cu mărinimie de urmaşi.

Nu-i rămânea altceva de făcut într-o dimineaţă răcoroasă de octombrie a poruncit să i se pregătească maşina, s-a despărţit de familie şi a ieşit singur în mijlocul naturii.

La prânz nu s-a mai întors. După amiază aghiotantul generalului Meissel a telefonat că feldmareşalul se află la spitalul din Ulm, întrucât i s-a făcut rău pe drum. Mai târziu a ieşit la iveală că Rommel era mort încă de la prânz. Murise, se spune, în prezenţa celor doi domni – Burghorf şi Meissel –, după ce a înghiţit otrava care-i fusese oferită".

Cotidianul nazist „Völkischer Beobachter" a publicat peste câteva zile un buletin medical, potrivit căruia feldmareşalul ar fi murit în urma rănilor primite pe front. Hitler s-a ţinut de cuvânt, dând ordin să fie organizate funeralii naţionale (pentru cel asasinat. Iar urmaşii, care ştiau bine cine avea pe conştiinţă moartea feldmareşalului, s-au văzut obligaţi să primească manifestările de compasiune ale asasinului!

Pe Hans Speidel, ofiţerul de stat-major al lui Rommel, sfârşitul războiului l-a găsit în închisoare. Era un practician bătrân în ale spionajului şi ştia bine că în politică totul se plăteşte. După război, el a devenit comandantul trupelor terestre ale NATO pentru Europa centrală şi general de armată. Adolf Heusinger, după război inspector general al Bundeswehrului vest-german, a devenit preşedintele comitetului militar permanent al NATO la Washington cu gradul de general. Heusinger a fost singurul dintre acuzaţi care a supravieţuit participării la atentatul din 20 iulie 1944. Despre participarea lui la complot stau mărturie câteva documente demne de încredere. În procesul-verbal al interogatoriului generalului Stieff sunt cuprinse următoarele:

Anchetatorul: Mai înainte aţi vorbit cu cineva despre pregătirea atentatului?

Stieff: Cu generalul Heusinger.

În stenograma dezbaterilor din 7 şi 8 august 1944, care au

avut loc în faţa tribunalului special, apare din nou această depoziţie a lui Stieff:

Freisler: Este adevărat, aşa cum aţi afirmat, că în vara anului 1943 v-a vizitat generalul Treschow?

Stieff: Da, e adevărat.

Freisler: ... că aţi vorbit despre necesitatea unor acţiuni pentru a se pune capăt războiului şi că, pentru aceasta, trebuie mai întâi să fie înlăturat führerul?

Stieff: Da, aşa este.

Freiste: ...şi că în acest scop urma să se pună la vale un atentat cu prilejul unei consfătuiri de lucru unde se analiza situaţia zilnică pe front?

Stieff: Da, aşa este.

Freisler: Aţi adus acest lucru la cunoştinţa superiorului dumneavoastră?

Stieff: Despre aceasta am vorbit cu generalul Heusinger.

Generalul Heusinger avea deci cunoştinţă de pregătirea atentatului, totuşi nu a fost executat. Dimpotrivă, în toamna anului 1944, Hitler l-a primit într-o audienţă privată, întreţinându-se cu el prieteneşte. Motivul acestei bunăvoinţe bătătoare la ochi este limpede. Heusinger îl menţionează de altfel şi în memoriile sale. În închisoare fiind; generalul scrisese „Memoriul evenimentelor dinainte de 20 iulie" în care îi trăda pe toţi atentatorii.

Conspiratorii au plătit cu viaţa curajul lor, iar Heusinger a obţinut onoruri înalte în Germania occidentală postbelică, şi în cadrul pactului militar NATO. Nu încape îndoială că e vorba de cei treizeci de arginţi, dar nu este limpede dacă el s-a strecurat în rândul generalilor din opoziţie în calitate de spion sau dacă numai după eşuarea atentatului a încercat să-şi apere pielea cu orice preţ. Însă şi o explicaţie şi. cealaltă sunt mai mult decât compromiţătoare şi nu numai pentru Heusinger, ci şi pentru cei care i-au asigurat cariera postbelică, în pofida faptului că, după război, reprezentanţii sovietici au prezentat documente referitoare la crimele de război comise de el, cerând ca generalul nazist să fie deferit justiţiei.

Atentatul împotriva lui Hitler a eşuat dintr-o întâmplare. Dacă generalul Brandt nu ar fi deplasat stinghera servietă cu bomba în spatele piciorului masiv al mesei, Hitler ar fi primit lovitura în plin. Dacă ofiţerii Wehrmachtului, care au găsit suficient curaj pentru a pregăti *Operaţia Walkiria* ar fi fost consecvenţi, atentatul ar fi putut schimba cursul evoluţiei istorice, iar Germania ar fi fost ferită de uriaşele pierderi pe care le-a suferit armata şi cei din spatele frontului în cele nouă luni de război care au urmat.

Numai că, la fel ca în multe alte cazuri, totul a fost să fie altfel…

24
Atac la general

Mai toate atentatele au avut acelaşi scop: să înlăture pe deţinătorul puterii şi, în felul acesta, să se realizeze o lovitură de stat. Atentatele împotriva preşedintelui Republicii Franceze, Charles de Gaulle, constituie o excepţie de la regulă, în afară de un singur atentat nereuşit, din septembrie 1961, cei care l-au atacat erau membri ai armatei secrete OAS (Organisation de l'Armée Secrète). Motivul: răzbunare pentru pacea încheiată cu Algeria.

Franţa lupta de destul de mult timp: pe fronturile celui de-al doilea război mondial, în Orientul Mijlociu, în Indochina, la Suez. Francezii urau războiul poate şi pentru că nu era încununat de succes. Lecţia istorică de la Diên Biên-Phu[14] (13 martie-7 mai 1954) era încă vie în conştiinţa oamenilor. În Algeria izbucnise răscoala musulmanilor, lupta împotriva colonialismului şi pentru independenţă naţională s-a încheiat prin acordul de la Evian din 3 iulie 1962 şi prin proclamarea independenţei Algeriei.

Cu toate acestea, armata secretă OAS hotărî să continue lupta prin teroare, conducătorii ei sperând că în felul acesta vor

---

[14] In bătălia de la Diên Biên-Phu, armata populară vietnameză a obţinut victoria decisivă asupra trupelor franceze. — Nota trad.

putea opri mersul istoriei. Teroriştii distrugeau şi asasinau fără alegere. La Alger şi Oran explodau zeci de bombe cu plastic. Rezultatul? Sute de jertfe inutile şi şase mii de cărţi ale Universităţii din Alger distruse. Apoi teroriştii au fost obligaţi să capituleze, cel care i-a înfrânt fiind Charles de Gaulle. Iată motivul pentru care OAS a hotărât lichidarea generalului.

Locotenent-colonelul Jean-Marie Bastien-Thiry, comandantul unui comando terorist OAS, încercase. să săvârşească un atentat împotriva preşedintelui Charles de Gaulle încă în noaptea de 5 septembrie 1961. Drept loc al acţiunii îşi alesese şoseaua naţională nu departe de Pontsur-Seine, întrucât avea asigurări că pe această porţiune urma să treacă preşedintele.

Conspiratorii au pregătit o bombă pe cape au pus-o într-un geamantan, iar într-o geantă de călătorie încapătoare au ascuns aparatul de aprindere a încărcăturii explozive. Geanta au îngropat-o apoi într-un loc anume, sub o grămadă de nisip rămasă de la ultima reparaţie a părţii carosabile a şoselei.

Actorul principal al operaţiei se nurtiea Martiel de Villemandy, care, din fericire, şi-a jucat prost rolul. El s-a instalat pe un scaun în cafeneaua din Noget-sur-Seine, la o depărtare de numai o sută de metri de grămada de nisip minată. Din locul acela trebuia să declanşeze aprinderea bombei. Ceilalţi conspiratori, în frunte cu şeful lor, Jean-Marie Bastien-Thiry, aşteptau într-un loc sigur să audă detunătura. Explozia însă nu s-a produs, Martiel de Villemandy n-a apăsat pe butonul aparatului de aprindere, conştiinţa oprindu-l să facă acest lucru.

În zilele care au urmat, războinicii terorişti au făcut o adevărată şcoală, locotenent-colonelul Bastien-Thiry fiind pe deplin convins că este de datoria lui, ca patriot, să-l asasineze pe preşedintele de Gaulle. Trei zile mai târziu, adică la 8 septembrie, după ce acele ceasornicului trecuseră cu puţin de nouă şi jumătate seara, Martiel de Villemandy a apăsat totuşi pe butonul întrerupătorului.

Aceasta se întâmpla tocmai în momentul în care maşina prezidenţială trecea prin dreptul grămezii de nisip în drumul ei de

la Paris spre reşedinţa de la Colombey-les-Deux-Églises. Atentatorii aveau însă să încerce şi de data aceasta o deziluzie: să auzit o detunătură slabă, un nor de nisip s-a ridicat în aer, iar în faţa maşinii preşedintelui s-a înălţat o barieră de foc.

Şofer de înaltă clalsă, François Marroux apăsă la maximum pe accelerator şi-şi văzu mai departe de drum. Pe bancheta din spate se aflau generalul de Gaulle împreună cu soţia, iar lângă şofer aghiotantul preşedintelui, colonelul Teiseire. Au rămas cu toţii calmi, iar Citroën-ul preşedintelui şi maşinile care îl escortau au dispărut curând în spatele porţii cazărmii din Romily. Şoferul a constatat stricăciunile pricinuite şi a cerut altă maşină, apoi coloana prezidenţială şi-a continuat drumul spre reşedinţă.

Locotenent-colonelul Bastien-Thiry nu era un amator, el pregătise cu minuţiozitate atentatul. În plus avea iscoadele lui la Palatul Élysée. Agenţi secreţi urmăreau maşina pe traseu şi anunţau locurile pe unde trecea în felul acesta, omul de la capătul firului putea să calculeze momentul în care coloana va trece pe lângă grămada de nisip minata. Încărcătura nu s-a aprins, a luat foc numai napalmul. iar explozivul nu şi-a produs efectul.

Mai târziu au ieşit la iveală cauzele care au dúš la ratarea exploziei. Bastien-Thiry cercetă proveniența explozivului detonant şi constată că a fost procurat din rezervele detaşamentului de rezistenţă din timpul celui de-al doilea război mondial. Teroriştii îl primiseră de la colonelul Fourcaud, şi el membru al OAS, fost tovarăş de luptă al lui de Gaulle şi primul colaborator al generalului în exilul lui la Londra. În principiu. colonelul era împotriva atentatului căruia trebuia să-i cadă victimă generalul, e deci posibil ca el să fi dat în mod intenţionat explozivul acesta cu termen de folosinţă depăşit. În loc de explozie a avut loc doar un proces de ardere rapidă.

Oamenii din garda personală s-au plâns întotdeauna de cei daţi în grija lor. iar cei însărcinaţi cu paza lui de Gaulle n-au avut nici ei o viaţă prea uşoară. Generalul era o personalitate cunoscută şi admirată. Măsura 1,95 m, capul lui, cu profil expresiv, ieşea întotdeauna în evidenţă deasupra mulţimii, fiind o ţintă ideală

pentru un trăgător. Era renumit pentru felul lui sincer şi deschis de a fi, ieşea în mod neaşteptat pe străzi, se oprea şi discuta cu trecătorii, dădea mâna cu toţi. De regulă, îşi petrecea sfârşitul de săptămână la reşedinţa de la ţară. Călătoriile repetate pe acelaşi traseu ofereau întotdeauna o şansă în plus atentatorilor, iar garda lui de Gaulle ştia bine acest lucru. Din această cauză, după atentatul de la Pont-sur-Seine, ei au luat măsuri de securitate mai riguroase, cu toată împotrivirea generalului. În maşină el nu suporta niciun alt om din garda personală, în afară de şoferul Marroux. Ceilalţi trebuiau să-l urmeze pe preşedinte în maşinile de escortă. Pentru mai multă siguranţă, coloana era deschisă de poliţişti în civil, instalaţi în maşini sport, cu numere de înmatriculare străine, iar dublura lui de Gaulle, mergând în Citroën-ul prezidenţial, la mare depărtare de locul în care se găsea în acel moment generalul, îi punea în încurcătură pe eventualii atentatori. Pe traseele pe care urma să treacă preşedintele erau pregătite echipe de asistenţă medicală, iar în spitale se găseau în permanenţă rezerve de sânge conservat. Încăpăţânatul general nu capitulase decât parţial, acceptase ca cea mai mare parte a drumului spre reşedinţa de la Colombey-les-Deux-Églises 6-O facă cu avionul şi numai restul drumului să-l parcurgă cu maşina. Poliţia franceză aflase însă că teroriştii n-au renunţat la planurile lor de răzbunare pentru Algeria.

Operaţiunea Petit-Clamart, pe care foştii ofiţeri au pregătit-o cu grija cu care pregătiseră atacurile pe front, a fost condusă de colonelul Argoud.

22 august 1962 a fost o zi toridă la Paris. La Palatul Élysée se prelungea o şedinţă a guvernului, şoferii celor şaisprezece miniştri aşteptau în curtea interioară. Cu câteva minute înainte de şapte şi jumătate, un majordom îmbrăcat într-o livrea pompoasă şi-a făcut apariţia pe uşa de sticlă şi a anunţat că şedinţa a luat sfârşit.

Miniştrii s-au suit în maşini, poarta verde s-a deschis şi în curte au rămas numai două maşini: Citroën-ul negru DS al preşedintelui şi o maşină de escortă. Preşedintele Charles de

Gaulle împreună cu soţia şi ginerele său, colonelul Alain Boissieu, au luat loc în maşină. În cea de-a doua s-au instalat oamenii din garda generalului: lângă şofer robustul Henry Djouder, pe scaunul din spate comisarul Jean Dücret, şeful serviciului securităţii preşedintelui. Coloana ş-a pus în mişcare pe străzile Parisului, având în frunte doi poliţişti pe motociclete puternice.

Reconstituirea ulterioară a traseului a arătat că maşinile au parcurs stradă-Marigny, piaţa Clemenceau, au trecut peste podul Alexandru al III-lea, pe strada general Galliéni, apoi pe Boulevard des Invalides. Până aici maşinile au fost urmărite de un tânăr pe un scuter, care la Boulevard des Invalides n-a mai continuat drumul, ci s-a oprit la cea mai apropiată cabină telefonică şi a format un număr. A comunicat: maşinile au intrat pe traseul doi!

Comunicarea a primit-o locotenent-colonelul Jean-Marie Bastien-Thiry, care aştepta la Meudon într-un bistrou. El a ales drept loc al atentatului o lungă porţiune dreaptă a străzii Eliberării, înainte de întretăierea de la Petit-Clamart, unde aşezase cu grijă o grupă de şoc. Locţiitorul său era locotenentul Alain Bougrenet de la Tocnaye, un aristocrat extremist de dreapta, adversar declarat al democraţiei.

Locotenent-colonelul Bastien-Thiry, unul dintre cei mai capabili ofiţeri de stat-major ai forţelor aeriene franceze, câştigase în favoarea atentatului cincisprezece dintre membrii OAS, care supravegheau ambele părţi ale şoselei be unde urma să treacă maşina generalului. În planul lor era prevăzut să-l oblige pe şofer să oprească, să-l ridice pe general şi să-l ducă în faţa unui tribunal militar al OAS. Fusese stabilit ea, la nevoie, unul dintre ei, Watin, să deschidă focul…

Locotenent-colonelul Jean-Marie Bastien-Thiry, care se cunoştea cu colonelul Argoud încă din anii studenţiei, era un rival de temut. La Paris lucra la Ministerul Forţelor Aeriene în calitate de ofiţer de stat-major, ducea o viaţă de familie ordonată, fiind tatăl a trei copii. Putea să considere că avea o carieră promiţătoare, mai ales după ce preşedintele de Gaulle îl decorase personal cu Ordinul de cavaler al Legiunii de Onoare. Pe atunci, Bastien-Thiry

îl idolatriza pe legendarul general, dar a urmat acordarea independenţei Algeriei şi mulţi ofiţeri, şi nu numai ofiţeri, şi-au schimbat părerea despre politica generalului: dintr-un preşedinte stimat, el a devenit peste noapte un tiran, un trădător, iar uciderea unui tiran nu constituie o crimă. Prin asasinarea generalului de Gaulle, locotenent-colonelul Bastien-Thiry îşi închipuia că săvârşeşte o faptă patriotică, în sprijinul republicii.

Pe ambele părţi ale şoselei erau postate maşini cu atentatori, care aveau misiunea să prindă maşina preşedintelui într-un cerc de foc. Una dintre maşini era plină cu trăgători de elită înarmaţi cu automate moderne. Aceştia trebuiau să atace din faţă. Atacatorii voiau să-l oblige pe şofer să oprească, să înconjoare maşina preşedintelui, căci ceea ce-i interesa era soarta generalului, şi să-l ducă în faţa unui tribunal de război sau pur şi simplu să-l împuşte.

Generalul, de Gaulle părăsi Parisul în jurul orei opt, adică mai târziu decât era planificat. Se întunecase. Comandantul operaţiei, Bastien-Thiry, stătea într-o staţie de autobuz ca şi când ar fi vrut să ia maşina, în realitate aştepta nerăbdător convoiul prezidenţial. După indicaţiile pe care le primise de la Palatul Élysée, – acesta ar fi trebuit să treacă de mult pe acolo. În momentul în care Citroën-ul negru apăru în întunericul care devenea tot mai dens, Bastien-Thiry făcu un semn cu un ziar împăturit, ceea ce însemna că atentatorii trebuiau să fie gata de atac. Vizibilitatea era redusă. Trăgătorii se găseau la locurile lor. Au ridicat piedicile armelor şi patru automate *Sterling-M.P*. au început să tragă.

Şoferul Marroux înainta cu o sută pe oră. După primele împuşcături, a simţit că maşina intră într-un derapaj, puternic. Atentatorii îi atinseră cauciucurile. Marroux eră însă un şofer cu experienţă, reuşi să echilibreze maşina, apăsă la maximum pe accelerator şi, conducând maşina pe pneurile fără aer, dispăru în întuneric.

De Boissieu, ginerele preşedintelui, se aplecă şi-i strigă preşedintelui să facă la fel. Îl îndemnă şi pe şofer să conducă cât

poate mai repede. Marroux se dovedi a fi un adevărat as. În clipa când îi atacă cea de-a doua maşină cu atentatori, cei care aveau misiunea să taie drumul coloanei prezidenţiale, Citroën-ul negru avea un avans de câteva zeci de metri şi speranţa că se află în afară de pericol.

Celelalte două maşini (conspiratorii le furaseră în acest scop) mai încercau să urmărească victimele. Teroristul Georges-Watin se aplecă pe fereastră şi începu să tragă după maşina care se îndepărta. Mai târziu avea să reconstate că maşina, lui de Gaulle fusese atinsă de zece gloanţe, toate trase din arma lui Watin. Ceilalţi trăgători n-au fost la înălţime, iar orientarcă tactică a acţiunii nu s-a soldat cu un succes. Cele şaptesprezece repetiţii generale ale atacului n-au servit la nimic. Conform depoziţiilor unora dintre atentatori, ei au tras cam o sută cinzeci de gloanţe, iar generalul, după cum a mărturisit Georges Watin, a fost ţinta a nu mai puţin de două sute. patruzeci şi cinci de lovituri… – 1

Remarcabilul şofer Marroux a condus cu toată viteza, în ciuda faptului că pneurile erau dezumflate, până la aeroportul din Villacoublay, unde îi aştepta avionul lui de Gaulle. Preşedintele a coborât din maşină, şi-a scuturat lini na de cioburile de sticlă provenite de la geamul din spate şi a spus: „De data asta s-a tras de foarte aproape", apoi a luat liniştit loc în avion.

Conspiratorii au încercat să urmărească maşina prezidenţială, dar au pierdut urma Citroén-ului negru de îndată ce au intrat pe o porţiune mai circulată a şoselei. Au făcut calea-ntoarsă şi s-au risipit. Comandantul corpului de securitate a preşedintelui a înştiinţat imediat prin radio cel mai apropiat post de poliţie, precum şi centrala de la Paris, dar teroriştii reuşiră să dispară. Abia mai târziu o patrulă a descoperit una din maşinile lor în faţa unui bar de lângă şosea. În maşină se aflau două bombe, o grenadă cu fosfor şi două arme automate. Despre atentatori detectivii nu aflaseră încă nimic.

Întâmplarea a venit în sprijinul poliţiei. O patrulă obişnuită de la controlul circulaţiei a reţinut, nu-departe de oraşul Valence, o maşină particulară în care se găseau patru bărbaţi. În timpul

cercetării actelor acestora, s-a constatat că unul din ei nu avea niciun fel de legitimaţie. A declarat că se numeşte Pierre Magade. Şi nu mînţea. La postul de poliţie au cercetat lista persoanelor căutate şi l-au găsit înregistrat ca dezertor.

Pierre Magade a fost condus la închisoarea din Lyon şi interogat, dar n-au aflat prea multe de la el. Mai târziu însă, când unul dintre anchetatori l-a întrebat, absolut întâmplător, ce ştie despre atacul de la Petit-Clamart împotriva preşedintelui, Magade s-a încurcat, şi-a închipuit că poliţia cunoaşte totul despre acest atentat şi a recunoscut. În aceeaşi zi a trădat şi numele Celorlalţi atentatori, care au fost arestaţi în următoarele douăzeci şi patru de ore. Numai Watin a reuşit să se ascundă.

Locotenent-colonelul Bastien-Thiry, ofiţer capabil, cu o bogată experienţă, a făcut de această dată două greşeli. Mai târziu, când specialiştii din secţia de tactică a diversiunii au analizat pregătirea atentatului, au găsit că locul ales nu era cel mai indicat. Pe porţiunea în linie dreaptă a şoselei un şofer de clasă, cum era Marroux, putea prinde o sută la oră şi acest lucru reducea capacitatea de acţiune g teroriştilor, care aveau sarcina să atace o maşină ce se îndepărta cu viteză mare. De asemenea, urmărirea unei maşini care se deplasează cu o viteză atât de mare era dificilă şi pentru ca Marroux avea un avans considerabil, el nefiind obligat să pornească din locul în care staţiona, ca maşinile atentatorilor.

La o distanţă, de numai câteva sute de metri se afla un loc făcut parcă anume pentru un atac mişelesc, loc pe care Bastien-Thiry nu-l observase. Cu numai trei kilometri înainte de a ajunge la Petit-Clamart, şoseaua era în reparaţie pe o porţiune de două sute de metri. Partea carosabilă era săpată, aşa încât maşina preşedintelui nu putea merge pe cei două sute de metri cu mai mult de douăzeci de kilometri pe oră. Şi încă ceva: marginile şoselei ofereau ascunzători ideale pentru terorişti. Grămezile de pietriş, maşinile de construcţie, lăzile cu scule, în spatele tuturor acestora teroriştii puteau sta la pândă fără a fi observaţi.

Cea de-a doua greşeală săvârşită era una dintre acele fapte care devine adeseori un călcâi al lui Ahile. Locotenent-colonelul

Bastien-Thiry planificase atentatul până în cele mai mici amănunte. Optase pentru un mod de semnalizare vizuală, presupunând că semnele pe care le va face cu ziarul vor fi observate sigur de trăgători. Mai întâi a cercetat un calendar şi a văzut că în ziua atacului soarele apune la orele 20,35. Deci vizibilitatea pentru recepţionarea semnalului era corespunzătoare. Numai că Bastien-Thiry se uitase într-un calendar tipărit pentru anul care trecuse, iar la 22 august 1962 soarele apunea cu douăzeci şi cinci de minute mai devreme. La orele 20,18 era deja destul de întuneric.

În clipa în tare locotenent-colonelul Bastien-Thiry observă coloana preşedintelui. Începu să agite ziarul, dar omul de legătură de pe cealaltă parte a străzii, adică Bemier, care se găsea la o distanţă de o sută de metri, nu observă semnalul în întunericul care se lăsase, astfel încât nu dădu ordin să se deschidă focul decât în momentul în care maşina preşedintelui trecea prin dreptul lui. De aceea, toate gloanţele atinseră maşina lui de Gaulle numai din spate.

Iniţiatorul atentatului, colonelul Argoud, conducea acţiunea tocmai de la München. În ianuarie 1963, în perioada când atentatorii, se aflau încă în faţa tribunalului, s-a făcut o nouă descoperire. Unul dintre teroriști, pe care poliția nu-l prinsese, nu a renunţat la planul său de răzbunare. Georges Watin, care se ascundea sub masca unei feţe bisericeşti, plănuia un nou atac împotriva lui de Gaulle. Se pregătea să-l împuşte pe preşedinte, folosind o puşcă cu lunetă, de la una din ferestrele etajelor superioare ale Şcolii de război din Paris. Un ofiţer neidentificat avea să-i procure uniforma şi să-i faciliteze intrarea în obiectiv în ziua de 15 februarie, când de Gaulle avea să vorbească în faţa celor ce urmau cursurile înaltei şcoli.

O englezoaică, profesoară la Şcoala de război, a trădat planul unui coleg de-al său (după una din versiuni ar fi fost subofiţer şi informator al poliţiei), acesta a sunat la poliţie, care i-a arestat pe toţi conspiratorii, în afară de Watin. Cineva reuşise să-l avertizeze. Watin a fugit în Elveţia, de acolo, după doi ani, s-a mutat în

Paraguay, iar după amnistie s-a întors în Franța.

După ce poliția a descoperit planul lui Watin și ministrul de interne l-a informat pe președinte, acesta a ordonat ca atentatorii de la Petit-Clamart să fie pedepsiți exemplar. Locotenent-colonelul Bastien-Thiry și Jacques Prévost au fost condamnați la moarte (mai târziu, președintele îl va grația pe Prévost), iar Gérard Brusinnes la închisoare pe viață. Pierre Magade, cel care îi denunțase pe conspiratori, a primit cincisprezece ani. Pe Watin l-au condamnat la moarte în contumacie.

În dimineața zilei de 11 martie 1963 locotenent-colonelul Jean-Marie Bastien-Thiry se afla în fața plutonului, de execuție. Președintele a refuzat să-i aprobe cererea de grațiere. Prea explicase cu mult entuziasm judecătorilor tribunalului militar suprem de ce voia să-l ucidă pe președinte! La orele șase și patruzeci, comandantul plutonului de execuție de la Fort d'Ivry a dat comanda: Foc!

Inspiratorului atentatului împotriva președintelui de Gaulle, colonelul Argoud, i s-a dat de urmă la München, unde se ascundea sub numele de Charles Cinei, și a fost transportat la Paris. A fost tradus în fața tribunalului. Cu toate că a recurs la tot felul de subterfugii, afirmând că locuiește oficial în Republica Federală Germania, că nu poate fi condamnat în Franța, unde a fost adus cu forța și contrar tuturor legilor, a primit pe merit condamnarea la închisoare pe viață.

Georges Watin ajunse dușmanul numărul unu al lui de Gaulle, pentru că, în urma proclamării independenței Algeriei, se punea problema moșiei, în suprafață de zeci. ce mii de hectare, pe care o deținea acolo. După ce a fugit în Paraguay s-a ocupat cu importul de mașini agricole din Europa pentru America de Sud. Afacerile nu-i mergeau de loc prost. După șapte ani de exil s-a întors acasă. Crima lui intra în amnistia acordată de de Gaulle. Cu puțin timp înainte de încetarea din viață a marelui om politic care a fost de Gaulle, Watin a declarat: „Acum nu mai are de ce să se teamă de mine, a ieșit la pensie și cuvântul lui nu mai contează".

Georges Watin s-a resemnat, dar atacurile sau mai bine zis

pregătirile în vederea acestor atacuri împotriva generalului de Gaulle continuau. La 15 iulie 1963 atentatorul Louis de Condé a plecat la Atena cu intenţia de a-l asasina pe preşedintele francez în timpul vizitei pe care o făcea în Grecia. El concepuse un sistem foarte original. Ştia bine; că preşedintele francez va fi asaltat de reporteri şi operatori, de aceea îşi pregăti un aparat de filmat prevăzut cu armă. Acesta putea să servească atât pentru filmat, cât şi pentru a expedia câteva gloanţe prevăzute cu otravă puternică.

Ca să prindă curaj în vederea atentatului, Louis de Condé a intrat în câteva baruri ateniene unde, beat fiind, şi-a pierdut actele în noaptea din ajunul vizitei lui de Gaulle. Gândindu-se că fără acte nu va ajunge prea departe după comiterea atentatului, renunţă la planul său. Pentru a nu trece în faţa alor săi drept un găgăuţă, îl fotografie pe de Gaulle în câteva împrejurări, iar acasă explică că l-ar fi putut ucide pe de Gaulle dacă…

Profesorul André Rosfelder. avea ceva din tenacitatea lui Watin şi din perseverenţa locotenent-colonelului Bastien-Thiry. În timpul puciului generalilor, el era unul dintre conducătorii staţiei „Radio Alger". Era profesor de geologie, dar se pricepea bine şi în probleme de tehnică a distrugerii. Planul lui era simplu: va pune o bombă sub tribuna de pe Champs Élysées, iar la 14 iulie 1964, în timpul paradei militare, o va aprinde de la distanţă prin radio. Atentatul n-a mai avut loc pentru simplul motiv e fotografului trimis de el să facă o fotografie a tribunei (fotografie de care avea nevoie ca să aleagă locul cel mai indicat pentru amplasarea bombei) i se făcu frică şi nu se duse.

Parada a trecut, dar profesorul Rosfelder n-a depus rmele, plănuind alte atentate. Nu departe de Toulon se înalţă dealul Faron. Pe acest deal, după cel de-al doilea război mondial, francezii au ridicat monumentul debarcării aliaţilor în Provence. În apropierea monumentului au construit o tribună la care urma să se suie preşedintele de Gaulle pentru a se adresa celor prezenţi. Sub tribună a fost plasată o bombă cu treizeci de kilograme de exploziv detonant, plus trei kilograme de trinitrotoluen. Încărcătura urma să fie aprinsă de la distanţă în timpul

festivităţilor prilejuite de dezvelirea monumentului. Doi studenţi trebuiau să realizeze această acţiune cu ajutorul unei instalaţii montate într-un mic aparat de radio cu tranzistori.

Nici acest atentat n-a reuşit dintr-un motiv cât se poate de banal: spaţiul din jurul monumentului era păzit, iar studenţii n-au reuşit să se apropie atât cât ar fi trebuit. Emiţătorul nu avea puterea necesară.

Ultimul plan de atentat împotriva preşedintelui de Gaulle, *Operaţia Oscar*, s-a născut în închisoare, fiind pus la cale de membrii unei organizaţii studenţeşti. Rémy Drelon-Mournier, în vârstă de nouăsprezece ani, a respins procedeele obişnuite ale teroriştilor şi a planuit ca echipa, lui să încarce într-un camion un chintal de dinamită şi câteva lăzi cu bucăţi de fier, să-l aşeze într-un loc prielnic şi să aprindă încărcătura cu camion cu tot printr-un semnal-radio.

Planul era pus la punct, atentatorilor le lipseau însă mijloacele materiale pentru a-l realiza. Ieşiseră nu demult din închisoare şi buzunarele le erau goale. De aceea, s-au hotărât la o acţiune inspirată din filmul „Liga gentlemanilor". Au furat o maşină, au mers cu ea până în faţa unui magazin cu gândul să tabere asupra casierului spre a-i lua o parte din banii pregătiţi pentru plata salariaţilor.

Gangsterii s-au amestecat printre cumpărători şi au ajuns neobservaţi până în încăperea unde funcţionarii contabilităţii puneau banii în săculeţe. Spre desperarea lor, au constatat că, pentru pregătirea plăţii, erau adunaţi cam treizeci de funcţionari. În faţa unei atari forţe nu aveau nicio şansă, aşa că au renunţat. Au sărit înapoi în maşina furată şi au plecat. Pe drum au comis câteva abateri de la regulile de circulaţie, au fost urmăriţi de o maşină a poliţiei şi s-a produs un accident. Poliţia i-a arestat pe contravenienţi. Numai doi dintre ei au reuşit să dispară în mulţime.

După cum se ştie, preşedintele de Gaulle s-a retras şi a sfârşit în linişte la reşedinţa sa de la ţară. Organizaţia Armata Secretă şi-a încetat existenţa, devenind anacronică în contextul

evoluţiei istorice.

25
Apostolul negru

Moartea violentă a pastorului Martin Luther King, apostolul cuceririi pe cale paşnică a drepturilor civile ale negrilor americani, cel mai tânăr laureat al Premiului Nobel pentru pace din toate timpurile şi conducătorul în care îşi punea toate speranţele America Neagră, a avut drept consecinţă evenimente neobişnuit de furtunoase.

În patruzeci şi şase de oraşe americane au izbucnit tulburări. Demonstranţilor li s-au alăturat elemente declasate, care, folosind în scopuri proprii situaţia, au incendiat cinci sute patruzeci şi şapte de case, au spart nenumărate vitrine şi au jefuit sute de magazine. Străzile a şaptea şi a opta din Washington semănau cu nişte aşezări din linia întâi a frontului, fiind învăluite în adevăraţi nori de fum. Pe scările Capitoliului au fost instalate mitraliere, spre capitală mărşăluiau douăsprezece mii de soldaţi. Preşedintele Johnson adresa apeluri pentru păstrarea liniştii şi ordinii şi-şi amână zborul planificat spre insulele Hawaii. Senatorul Robert Kennedy însoţi avionul care transporta corpul neînsufleţit al lui King de la Memphis la Atlanta, unde trăia familia pastorului. Pe străzile oraşului în care fusese asasinat pastorul King circulau câteva mii de bărbaţi înarmaţi ai gărzii naţionale.

Revolta negrilor începuse la 1 decembrie 1965, în ziua când, în Alabama, Rosa Park, aflată într-un autobuz de transport în comun, a refuzat să cedeze locul unui alb. Ea nu s-a supus nici cererii şoferului şi astfel a ajuns în faţa unui tribunal al albilor, care au condamnat-o la plata unei amenzi de paisprezece dolari. În timpul unei slujbe care a avut loc la biserica baptistă din Montgomery, pastorul King a chemat populaţia de culoare să boicoteze transportul orăşenesc în comun. Timp de trei sute optzeci şi una de zile aceştia au mers la slujbă pe jos şi, în cele din urmă, au ieşit victorioşi. Pastorul Martin Luther King deveni

conducătorul americanilor lipsiți de drepturi, supuși unui tratament inegal, și apostolul unei apropieri pașnice între negri și albi.

Pastorul King mergea din oraș în oraș, lua cuvântul la adunări, organiză „marșul foamei" spre Washington în ziua de 4 aprilie 1968 și ajunse cu statul său major la Memphis (Tennessee), unde trase la motelul „Lorraine". După orele șase a ieșit în balcon și, proptit de balustradă, discuta ceva cu cântărețul Ben Branch, care era jos, în stradă, și care urma să cânte la mitingul din aceeași seară. Punctul principal al acestui miting trebuia să fie discursul lui King. Pastorul îi aminti lui Branch că trebuie să cânte cu multă simțire cântecul „*Doamne sfinte*, *ia-mă la tine*". Acestea au fost ultimele cuvinte ale lui King. Îndată după aceea, la orele 18,23, lumina amurgului a fost sfâșiată de un foc de armă.

King să ridicat pe vârfuri, arcuindu-se, și-a dus mâna la gât, apoi s-a prăbușit. Cineva a venit în grabă cu un prosop, străduindu-se să oprească sângele. Șoferul lui King, care se afla lângă el, a declarat mai târziu că pastorul părea surprins și a căzut spre pământ incredibil de încet. A fost transportat de urgență la „St. Joseph's Hospital" unde, la mai puțin de o oră după comiterea atentatului, medicii au atestat că Martin Luther King a încetat din viață. Atentatorul țintise precis, zădărnicind, cu o singură împușcătură, speranțele Americii Negre și dând semnalul pentru începutul celei mai mari răscoale a negrilor din Statele Unite.

Ca de obicei, apărătorii legii s-au grăbit să declare că atentatorul a acționat de unul singur, crima nefiind rezultatul unui complot organizat. Ministrul justiției, Ramsey Clark, a dat în orice caz această sentință, prea devreme. Poliția găsise suficiente obiecte compromițătoare, asasinul își lăsase la locul crimei pușca, cartușiera, o geantă de călătorie, un binoclu, amprentele digitale și ale întregii palme. Criminalul însă dispăruse. Și astfel situația începu să se deruleze în defavoarea cercetătorilor de la F.B.I. Ei au reușit să afle doar câteva elemente de bază. În după-amiaza zilei de 4 aprilie 1968, cam pe la orele 15,15; la „Rebel", o pensiune ieftină din Memphis, situată în fața motelului „Lorraine" „a sosit un

bărbat îmbrăcat destul de elegant. Acesta s-a înscris sub numele de John Willard şi a închiriat o cameră. În jurul orei şase a intrat cu puşca în mână în clădirea băii publice. După ce a intrat, a închis uşa, s-a aşezat la geam şi a început să observe motelul de peste drum. În momentul când pastorul a apărut în balcon, a ţintit calm şi precis. Avea o linie de ochire foarte bună.

Auzind împuşcătura, oaspeţii pensiunii s-au strâns în grabă. Asasinul le-a strigat să dispară cât mai repede. Cu puşca în mână a alergat în stradă: mai întâi a aruncat arma în dreptul firmei „Canipe Amusements Company", apoi geanta, şi a ajuns la un Ford Mustang de culoare albă, cu care a ieşit din oraş luând-o în direcţia sud-est.

L-au văzut fugind mai. mulţi oameni, iar unii dintre ei le-au spus poliţiştilor cum arăta şi încotro a luat-o. Cu toate acestea, oamenii însărcinaţi cu prinderea lui au pornit-o pe urme false. După cum se va vedea mai târziu, versaţii agenţi ai F.B.I. au căzut drept în cursa pregătită de asasini, ceea *ce* a zdruncinat afirmaţia ministrului Clark, după care n-ar fi fost vorba de un complot pregătit. Poliţiştii abia porniseră pe urmele răufăcătorului, când un radioamator începu să emită în eter mesajul că a recepţionat întâmplător semnalul şoferului unui Plymouth albastru, care urmărea un Ford Mustang alb ce se deplasa cu viteză în direcţia nord.

Mesajul radioamatorului a fost recepţionat de şoferul maşinii de pază cu numărul 160, acesta l-a transmis centralei F.B.I., care i-a alertat pe poliţiştii din echipa de urmărire a atentatorului. Numai că asasinul o luase exact în direcţia opusă, iar mesajul fals avea menirea de a-l ajuta să dispară pentru a se pune în siguranţă. Poliţia a pierdut astfel prima repriză. Mai târziu s-a dovedit că mesajul referitor la urmărirea Ford Mustang-ului alb a fost emis de la o staţie stabilă şi nicidecum de un emiţător aflat la bordul unei maşini.

În anul 1968 Ford Mustang-ul fusese cea mai uşor vandabilă maşină americană, numai la Memphis circulau vreo patru sute de exemplare albe, aşa că nu era deloc uşor s-o găseşti pe cea în cauză.

Poliția a făcut, desigur, tot ce i-a stat în putință, dar pe urmele atentatorului a ajuns abia după o săptămână. În orașul Atlanta, aflat la șapte sute de kilometri de Memphis, o patrulă a dat peste un Ford Mustang alb abandonat, pe care l-a parcat, la aproximativ douăsprezece ore după atentat, un bărbat tânăr, bine îmbrăcat, după cum au declarat martori oculari. Biroul de înregistrare auto a comunicat că Ford Mustangul alb, cu numărul de înmatriculare Alabama 1 – 38993, îi aparținea lui Eric Starvo Galt, un marinar fără ocupație din Birmingham (Alabama).

Câțiva polițiști s-au deplasat la Birmingham și au aflat că un oarecare Galt se mutase la 28 august 1967 la căminul pentru burlaci *Economy Grill and Rooms* din Highland Avenue 2068. Marinarul acesta cu nume exotic, fără ocupație (mai târziu a recunoscut că-și confecționase identitatea din numele a doi cunoscuți eroi din romanele polițiste) nu ducea lipsă de fonduri. Patru zile mai târziu, el și-a făcut apariția în magazinul de mașini al lui William D. Pkisley unde și-a ales un Mustang din producția 1966, puțin uzat, s-a urcat la volan, s-a învârtit puțin în jurul blocului, a spus O.K., a băgat mâna în buzunar și a pus pe masă aproape două mii de dolari bani gheață.

Poliția l-a interogat pe Peter Cherpes, în vârstă de șaptezeci și doi de ani, proprietarul motelului unde închiriase Galt camera, și a aflat că el se îngrijise de toate cele necesare chiriașului. Marinarul șomer se scălda în bani. L-a trimis pe Cherpes după permisul de conducere pe teritoriul statului Alabama, declarând cu acest prilej că permisul pentru Louisiana îl obținuse deja. La biroul circulației sau și găsit pentru prima oară datele celui căutat: Eric Starvo Galt, născut la 21 iulie 1931, înălțimea 1, 80 m., ochi albaștri, greutatea 80 kg. Acestea puteau fi tot atât de bine și niște date false. F.B.I. se asigură că în cartotecile sale nu se găsea niciun om cu acest nume, și nici în statul Louisiana nu a fost emis vreun permis de conducere pe acest nume.

La 7 septembrie 1967 bărbatul care se numea sau se dădea drept Eric Starvo Galt, și care era proprietarul Mustang-ului alb, a părăsit căminul pentru burlaci din Birmingham, spunând că se

duce în portul Mobile pentru a căuta de lucru pe un vapor, dar, în loc s-o ia spre port, a pornit spre California. Cercetările F.B.I. arată că Galt frecventa cursurile şcolii de dans *National Dance Studios*, pentru care plătise suma de 450 de dolari. La puţin timp după aceasta, şi-a permis încă o investiţie pentru propria-i educaţie. Şi-a făcut apariţia la Los Angeles, unde a început să urmeze şcoala pentru barmani *International School of Bartending*, plătind şuma de 225 de dolari.

Galt, marinarul fără ocupaţie, avea nu numai o purtare suspectă, dar într-un fel şi lipsită de logică. A făcut un drum prin Mexic cu Mustang-ul lui alb, apoi, brusc, a apărut în New Orleans. De ce? Mai târziu, poate şi sub influenţa celor descoperite în culisele atentatului împotriva preşedintelui Kennedy, s-a născut ideea că la New Orleans s-ar fi găsit statul-major al complotiştilor şi că aici rasiştii i-ar fi plătit asasinului închiriat un avans de cinci mii de dolari. Această ipoteză n-a putut fi însă – dovedită.

Galt n-a rămas mult timp la New Orleans. La 17 martie 1968 s-a întors la Birmingham, a intrat în magazinul de arme al lui Harwey Lownmyer de unde şi-a cumpărat o puşcă Remington cu repetiţie. Poliţia a comparat arma crimei, adică cea pe care o abandonase John Willard în timpul fugii, cu puşca pe care o cumpărase Galt şi a ajuns la concluzia că este vorba de aceeaşi armă.

Agenţii F.B.I. au reuşit să facă rost de o fotografie a pretinsului barman Galt şi au lansat un mandat de arestare împotriva lui. La scurt timp după aceea, au. Început să apară unele contradicţii. Se părea că Eric Starvo Galt nu era una şi aceeaşi persoană cu atentatorul. În timp ce un Galt fusese reţinut în California, unde, în ziua de 2 martie 1968, frecventa cursul pentru barmani, cu o zi mai înainte apăruse un alt Galt la inspectoratul circulaţiei din Alabama şi solicitase un duplicat după permisul de conducere. A rugat să-i fie trimis prin poştă la vechea adresă, Highland Avenue 2068, unde nu mai locuia însă din luna octombrie a anului trecut. În timp ce poliţia încerca să clarifice lucrurile, proprietarul Cherpes a declarat că poşta venită este pusă

în holul de la intrare, de unde fiecare îşi ia ceea ce-i este adresat lui. Dacă vine cineva informat din afară poate proceda la fel. Să-şi fi complicat viitorul asasin într-atâta viaţa şi să fi riscat să devină suspect numai pentru a indica o-adresă falsă? Sau poliţia nu a reuşit să afle totul? Sau pur şi simplu exista un al doilea Galt? Destinatarul a primit documentul şi a plătit prin mandat poştal douăzeci şi cinci de cenţi pentru emiterea duplicatului.

Pentru substituirea de persoană pledează şi declaraţia lui Cherpes. Când i s-a arătat fotografia barmanului GSJt, a dat din cap: Nu, pe omul acesta nu l-am văzut niciodată! Nici Charles Stephens, unul dintre martorii oculari ai fugit atentatorului din pensiunea „Rebel" din Memphis, nu l-a recunoscut pe cel din fotografie ca fiind una şi aceeaşi persoană cu fugarul. Şi atunci ni se impune întrebarea: să fi mers cumva poliţia tot timpul pe pista falsă pe care a fost împinsă de complotişti îndată după comiterea crimei prin mesajul acela radio?

Asasinul îşi lăsase la locul crimei amprentele digitale şi ale întregii mâini. După cum se ştie, F.B.I. are în moderna sa clădire din Washington o întreagă arhivă de amprente, dotată cu calculatoare cu memorie, care pot căuta fişa celui suspectat numai în câteva minute. În cazul crimei împotriva lui King cercetarea tuturor celor care aveau imprimate amprentele a durat paisprezece zile! Chiar dacă, într-o declaraţie făcută presei, Biroul federal a invocat ca o scuză faptul că a fost nevoie de compararea a 53.000 de amprente, niciun om care se pricepe cât de cât la munca cu benzi perforate nu se poate declara mulţumit cu explicaţia dată. Mai mult, s-a dovedit că drumul ales, acela de a-l urmări pe barmanul Galt, era greşit.

Bărbatul în vârstă de patruzeci de ani căruia îi aparţineau amprentele se numea James Earl Ray, ucigaş de profesie, ultima dată fiind condamnat la zece ani de temniţă. În timpul când acesta îşi ispăşea pedeapsa, Eric Starvo Galt se ducea pentru prima oară la cursul de dans, în decembrie 1964 şi în ianuarie 1965. Când li se prezentă colegilor de celulă ai lui Ray fotografia lui Galt se dovedi că acesta nu este Ray.

James Earl Ray ar fi trebuit să se afle în închisoare, dar era demult în libertate. La 23 aprilie 1967 reușise să fugă din închisoarea din Jefferson City, statul Missouri, în căruța unui brutar. Poate părea o născocire romantică afirmația că în secolul instalațiilor electronice de alarmă și, al camerelor de televiziune camuflate, un criminal a reușit să fugă din închisoare în căruța unui brutar! Fapt este că Ray a reușit să evadeze în felul acesta. Dar, desigur, nu se poate spune că ar fi ieșit din închisoare fără vreun ajutor, dimpotrivă, trebuie, să-l fi ajutat o organizație oarecare și nu încape îndoială că aceasta n-a făcut-o din dragoste față de aproape. Fie că Ray a plătit foarte bine, ceea ce este greu de presupus, fiind vorba despre un gangster mai puțin decât mediocru și, după cum vom vedea, un cârpaci în meserie, fie că l-a eliberat din închisoare pentru că voia ceva de la el. Nu era dator să se revanșeze în vreun fel pentru eliberarea sa?"

Neîndemânaticul gangster a ajuns după gratii pentru un furt făcut anapoda. Fugind de la locul acțiunii împreună cu un alt hoț, a uitat să închidă ușa mașinii. La o curbă a căzut într-un șanț, de unde l-a ridicat poliția. A fost condamnat la douăzeci de ani de temniță. În momentul când a reușit să fugă din închisoare, nu avea asupra lui niciun dolar. Cine l-a întreținut? De unde a avut mai târziu bani?

Poliția a reconstituit drumul lui Ray din momentul evadării din închisoare. Mai întâi a plecat cu autostopul până la Chicago, unde s-a angajat ca ajutor de chelner. Sub un nume străin, dar în niciun caz cel de Eric Starvo Galt, a ajuns în Canada, la Toronto, unde a început să facă pregătiri pentru a pleca în America Latină. S-a mutat la Montreal și aici a căutat un loc pe un vapor care pleca spre un port îndepărtat. Dar n-a avut noroc. Curând după aceea îl găsim lucrând ca chelner la un hotel pe malul lacului Quimet. După aceea urmele lui dispar pentru un timp. Mai târziu a recunoscut că s-a întreținut din contrabandă și că a câștigat o grămadă de bani. La Chicago, a trăit pe picior mare. Și-a cumpărat și un Mustang alb, iar la Birmingham și-a procurat o pușcă, apoi a plecat la Memphis pentru a-l ucide pe King. Pentru care motiv? Era Ray un idealist

sau un rasist fanatic care, după evadarea reușită din închisoare, cu buzunarele doldora de bani proveniți din contrabanda cu marijuana, a riscat și fie descoperit săvârșind crima politică de a-l asasina pe fruntașul de culoare?

După comiterea atentatului s-a suit în mașina dinainte pregătită, a ajuns la Atlanta, unde a lăsat mașina în stradă, iar la 8 aprilie 1968 a apărut în Canada, la Toronto. Ceea ce înseamnă că a urmat un drum dinainte pregătit. Și, în plus, avea probabil și bani de ajuns. Paul Bridgman, căci așa se numea atunci și, se-nțelege, avea și acte false pe acest nume, apărea peste tot în postura unui gentleman care nu ține socoteala cât cheltuiește. În sfârșit, la începutul lunii mai, la Toronto fiind, s-a dus la o agenție de turism unde a achitat costul unui voiaj în Europa.

La 6 mai se afla la Londra, la 8 mai la Lisabona, unde a rămas zece zile în chip de american bogat. La 17 mai s-a întors din nou la Londra. La 8, iunie, deci la o lună după venirea lui în Europa, poliția britanică l-a arestat pe aeroportul din capitala Angliei în momentul când se pregătea să plece spre Bruxelles. Detectivii Scotland Yard-ului l-au arestat întrucât călătorea cu un pașaport fals pe numele Ramón George Sneyd.

După estimările făcute de „New York-Times", pentru această perioadă relativ scurtă i-au fost necesari cel puțin zece mii de dolari. De undei-a luat? Cine s-a îngrijit de procurarea celor câtorva rânduri de acte false? Cu ce le-a plătit? Nu cumva trăia din onorariul primit pentru asasinarea lui Martin Luther King?

Mai târziu, lucrurile aveau să se lămurească parțial. În timp ce Ray era închis la un etaj superior, bine păzit, al închisorii Wandsworth din sudul Londrei și juriștii se întrebau dacă e cazul sau nu să-l predea Statelor Unite, Scotland Yard-ul a descoperit, după amprentele digitale, că la 4 iunie turistul Ray săvârșise un furt – la o bancă londoneză de unde furase o sută de lire sterline.

Conform acordului din anul 1931 cu privire la extrădare, Anglia nu era obligată să predea Statelor Unite pe autorii unor crime politice. Atentatul împotriva pastorului King reprezenta o crimă politică, cel puțin prin rezultatele lui. Cazul era însă cu totul

excepţional, întrucât nu exista dovada unui complot. Ray nu făcea parte nici din vreo grupare rasistă, nici din vreo sectă religioasă opusă lui King şi, cu toate acestea, iată-l ajuns într-o închisoare americană, în faţa unui juriu american din Memphis (Tennessee). Opinia publică mondială spera că din desfăşurarea procesului va afla din ordinul cui a ucis.

Decepţie însă, justiţia americană avea mâinile legate. Tribunalul a pronunţat o sentinţă pripită. A treia zi după începerea procesului, la 10 martie 1969, asasinul lui King a fost condamnat la 99 de ani închisoare, întrucât James Earl Ray, alias Eric Starvo Galt, alias Paul Bridgman, alias Ramón George Sneyd, recunoscând că l-a ucis pe pastorul King, a scutit tribunalul de o muncă istovitoare de investigaţie şi şi-a salvat viaţa. Din cauza aceasta nici dedesubturile n-au ieşit la lumină. Acuzatorul public Cannale, impresionat, desigur, de sinceritatea asasinului, a apreciat faptul că acesta şi-a mărturisit vina şi n-a cerut juriului condamnarea, la moarte. Apărătorul Percy Foreman, cel care îl apărase şi pe Jack Ruby, asasinul lui Oswald, se putea declara mulţumit de acest final.

Condamnatul însă a rămas surprins. A doua zi după pronunţarea sentinţei a cerut paznicului celulei numărul 4 al închisorii din Nashville să-i aranjeze o întrevedere cu şeful lui şi a declarat, faţă de martori, că-şi revocă mărturisirea, întrucât fusese constrâns s-o facă. A cerut un nou avocat şi a rugat să se organizeze un nou proces.

În afară de unele întrebări rămase fără răspuns privind motivul crimei şi proveniența celor zece mii sau poate paisprezece mii de dolari, pe care Ray i-a avut la dispoziţie din momentul evadării din închisoare până la arestarea lui pe aeroportul din Londra, au ieşit la iveală unele elemente demne de atenţie, din care a rezultat că Ray nu a acţionat din proprie iniţiativă. Scriitorul american William Bradfort Huie se alătură condamnatului (se spune că Ray i-ar fi oferit planul memoriilor sale scrise în închisoare) şi, pe baza informaţiilor primite de la acesta, îşi expuse părerea că asasinul, a fost în legătură cu persoane deocamdată necunoscute, care stau în umbră. Unul dintre aceştia ar fi, se

spune, Raul din New Orleans, un latino-american blond, care s-ar fi întâlnit cu Ray la Montreal, după ce acesta fugise din închisoare. S-au înţeles să colaboreze, Ray primind de la Raul mai întâi sarcina de a trece peste graniţă produse de contrabandă. La 25 august 1967 Râul i-a oferit două mii de dolari şi l-a trimis la Birmingham să-şi cumpere o maşină. Pentru Mustang-ul alb pe care l-a cumpărat, Ray a plătit 1995 dolari, apoi a plecat prin Statele Unite şi Mexic dirijat, desigur, de la distanţă şi finanţat de Raul.

Poliţia a continuat să verifice şi a aflat că el a fost la Nuevo Laredu (Texas), la Puerto Vallarty, la Acapulco (Mexic) şi la New Orleans. În acelaşi timp, agenţii F.B.I. au aflat că de la 15 martie Ray locuise la Los Angeles. Acolo i-a sosit o scrisoare expediată de Râul cu indicaţia că la 22 martie trebuie să plece la Selma, în Alabama, şi de acolo la Birmingham. O zi mai târziu urma să aibă loc la Camden o mare manifestaţie a negrilor, la care avea să ia cuvântul pastorul King. Organizatorii au contramandat-o, iar Ray a plecat la Memphis, unde, o zi mai târziu, avea să-l împuşte pe pastorul King. Avocatul lui Ray a declarat că „misteriosul Raul nu are nimic comun cu asasinarea pastorului King". Blondul latino-american nu a fost însă găsit, mai bine zis opinia publică nu a aflat nimic despre el.

După condamnarea lui Ray, în presă a apărut o ştire demnă de atenţie. F.B.I. a pornit cercetări discrete în legătură cu împrejurările, până atunci neelucidate, ale asasinării lui Martin Luther King. Mobilul acestor cercetări, îl constituia o scrisoare a condamnatului adresată senatorului Eastland. Ray i-ar fi scris acestuia că asasinarea pastorului King a fost pregătită de mai multe persoane, una dintre acestea fiind un angajat al motelului „Lorraine" care i-a dat informaţiile necesare.

Primul apărător al lui Ray a fost doctorul Arthur Hanes, fost primar al oraşului Birmingham (Alabama). Cu câteva zile înainte de deschiderea procesului, între ei u izbucnit o neînţelegere şi Ray l-a ales pe texanul Percy Foreman, care, conform propriilor lui declaraţii, a apărat cam o mie de persoane suspectate de crimă şi numai unul dintre clienţii lui ar fi sfârşit pe scaunul electric.

Foreman ţinea, desigur, să-şi păstreze reputaţia, iar doctorului Hanes i-a declarat că „atentatul a putut fi pus la cale numai de o organizaţie aflată sub protecţia organelor de stat”.

Câteva date aflate ulterior vor confirma această afirmaţie. Nu este posibil ca atentatul să fi fost acţiunea unui singur individ, aşa cum a afirmat tribunalul, întrucât de câteva ori asasinul a apărut în acelaşi timp şi cu acelaşi nume în două locuri diferite. Este vorba, desigur, de o înscenare cu o dublură, care trebuia „să şteargă urmele”.

De altfel şi la aeroportul londonez Heathrow poliţia a arestat la 8 iunie 1968 doi bărbaţi: unul la ora 6,15, după cum a comunicat Scotland Yard, celălalt la orele 11,15, cum avea să sune mai târziu versiunea oficială. Ambii suspecţi au fost arestaţi sub numele de împrumut Ram On George Sneyd.

Kathreen Westwoodow, proprietara pensiunii „Hitfield House”, a afirmat că în pensiunea ei a locuit între 16 şi 20 mai un chiriaş liniştit şi paşnic pe nume Sneyd, care pleca înainte de prânz şi se întorcea pe la miezul nopţii. Dar când poliţia i-a arătat fotografia lui Ray, ea nu a fost tocmai sigură că Ray ar fi Sneyd „al ei”.

Ann Thomas, proprietara pensiunii „Pax” de pe Warwick Street 126, cunoştea un cu totul alt Sneyd. Acesta era un tip agitat, nesigur pe el, distrat, care parcă ar fi ascuns tot timpul ceva. La 5 mai, când s-a mutat, a fost condus de un blond înalt, care ducea sub braţ un pachet învelit în ziar. Doamna Thomas nu l-a văzut niciodată fără ochelari de soare. După plecarea acestuia a găsit în camera lui o seringă, fapt care dovedeşte că chiriaşul ei era morfinoman, or, lucru dovedit, Ray nu era. Interesant este faptul că nici Scotland Yard-ul, nici F.B.I. nu s-au interesat de camera în care locuise presupusul asasin al lui King, n-au percheziţionat-o, n-au cercetat nici amprentele digitale, nici n-au manifestat vreun interes pentru seringă.

Din toate acestea, dar şi din alte câteva amănunte, se poate trage pe drept cuvânt concluzia că cei puţin unul dintre cei doi Sneyd nu a fost Sneyd-Ray. Este vorba deci de o dublură aruncată

în arenă pentru a-l camufla pe adevăratul asasin. Această constatare ne determină că credem că avem de-a face cu un complot pregătit minuţios şi nu cu acţiunea unui individ nesăbuit, aşa cum se străduia să convingă opinia publică Ramsey Clark, ministrul de justiţie al S.U.A., şi Hoover, directorul F.B.I. Şi astfel, şi în spatele acestei crime politice, F.B.I., organizaţie menită să stârpească crimele, şi centrala de spionaj C.I.A. apar în adevărata lor lumină.

TABEL CRONOLOGIC
al unor atentate mai importante săvârşite
de-a lungul istoriei

Înaintea erei noastre:

514 *Hiparh*, tiran ai Atenei. A fost asasinat de Harmodios şi Aristogeiton, se pare din motive personale; totuşi au intrat în istorie ca primii mucenici pe altarul republicii.

370 Iason, tiran fenician, fondatorul statului tesalic, a fost asasinat de doi tineri în timpul unei parade militare, organizată înainte de a pleca într-o campanie militară împotriva perşilor.

Dion, tiranul Siracuzei. A fost obligat să părăsească Sicilia, dar în anul 357 a fost rechemat în insulă, încercările lui de a crea o republică într-o ţară aristocratică au întâmpinat o puternică rezistenţă, care i-a fost fatală.

337 *Artaxerxe al III-lea*, *rege* al Perşi i, suveran lipsit de scrupule, urât mai ales de satrapii din Asia Mică. În anul 344 î.e.n. a cucerit Egiptul. În ultimii ani ai domniei sale a început să dea înapoi în faţa puterii crescânde a Macedoniei. A fost asasinat de eunucul Bagoas, care spera că va dobândi o mai mare putere, atrăgându-şi favorurile moştenitorului.

336 *Filip al II-lea*, întemeietorul vestitului imperiu macedonean, a fost asasinat de una din căpeteniile sale militare, la îndemnul Olimpiei, propria lui soţie.

336 *Arses*, cel mai tânăr fiu al lui Artaxerxe, a fost omorât de eunucul Bagoas, în momentul când acesta şi-a dat seama că regele nu vrea să conducă ţara după sfaturile lui.

330 *Darius al III-lea Codomannos*, ultimul rege antio persan, care a fost învins în trei lupte hotărâtoare purtate cu Alexandru cel Mare, a fost asasinat din ordinul satrapilor săi. Alexandru cel Mare a poruncit să fie înmormântat cu onoruri regale.

12. *Scipio Alricanus minor*, om politic erudit, unul dintre cei mai buni oratori ai timpului său, consul roman, învingător al Cartaginei, a fost asasinat de fruntaşi de seamă ai democraţilor.

125 *Tâberius Sempronius Gracchus*, tribun roman, participant la cel de-al treilea război punic. A elaborat o reformă agrară. urmărind să micşoreze prăpastia dintre bogaţi şi săraci. În momentul când urma să fie reales tribun, s-au produs conflicte între susţinătorii şi adversarii lui. A fost ucis de senatori, iar ajutoare ale acestora i-au aruncat cadavrul în Tibru.

72 *Quintus Sertorius*, om de stat democrat roman. Împărţea cu chibzuinţă funcţiile şi demnităţile, din care cauză a căzut în dizgraţie. A fost ucis de un ofiţer în timpul unei festivităţi.

46 *Pompei*, căpetenie şi om politic roman, unul dintre triumviri. În urma neînţelegerii cu Cezar, a fost învins de acesta. A fugit în Egipt, unde a fost ucis mişeleşte din ordinul regelui Ptolemeu al XIII-lea.

43 *Marcus Tullius Cicero*, om politic roman, orator renumit şi scriitor fecund. A fost ucis din ordinul lui Marc Antoniu.

În era noastră

37 *Tiberiu*, împărat roman. După cum se spune, comandantul pazei sale personale l-ar fi înăbuşit cu o cuvertură.

41 *Caligula*, împărat roman. Suferea de epilepsie congenitală. Lipsit de scrupule, aprig din fire, s-a dedat la tot felul de samavolnicii şi a irosit întreaga vistierie a ţării. A fost ucis în palatul său de un pretorian.

54 *Claudiu I Tiberiu*, împărat roman, a fost asasinat die

Agripina, cea de-a treia soţie a sa, mama lui Nero, viitorul împărat. Aceasta i-a pus în mâncare ciuperci otrăvite.

59 *Agripina*, împărătească romană, mama împăratului Nero. A devenit soţia lui Claudiu Tiberiu pe care îl domina complet. În primii ani ai domniei lui Nero, ea a fost cea care conducea. A fost asasinată din ordinul propriului ei fiu.

69 *Galba*, împărat roman, urmaşul lui Nero, a fost asasinat din ordinul lui Othon, care i-a urmat la tron.

96 *Domiţian*, împărat roman, fiul lui Vespasian, frate şi urmaş al lui Titus. A fost un om crud. Asasinarea a fost pusă la cala de o conjuraţie de palat.

222 Elagabal, împărat roman, vestit pentru imoralitatea lui, a făcut să scadă autoritatea senatului. Încercând să-l asasineze pe Alexandru Sever şi-a atras ura pretorienilor, care l-au ucis, ca şi pe mama lui. şi le-au aruncat cadavrele în Tibru.

235 *Alexandru Sever* a devenit împărat roman după asasinarea lui Elagabal. Era un om instruit, nobil, dar n-a fost un bun domnitor. A fost asasinat de un grup de soldaţi.

882 *Ioan al VIII-lea*, papa. A reprimat cu cruzime puterea nobilimii romane, fapt pentru care a fost ucis.

929 Leon *al VI-lea*, papă. N-a domnit decât o jumătate de an, căzând victimă unor asasini plătiţi de adversarii săi politici.

929 *Ioan al X-lea*, papă, a fost asasinat în închisoare din ordinul puternicei şi periculoasei curtezane Marozia, eminenţa cenuşie a politicii romane din acea vreme, fiică a iubitei lui, Theodora.

964 *Ioan al XII-lea*, papă, cunoscut pentru viaţa desfrânată, a fost asasinat de adversari.

974 *Benedict al VI-lea*, papă, a fost sugrumat din ordinul consulului roman Cencia Crescensia.

982 *Otto al II-lea*, rege german, fiul lui Otto I cel Mare. Întreaga sa politică a fost influenţată de mama sa. A înăbuşit multe răscoale în Germania, a luptat împotriva arabilor şi grecilor, dar a fost asasinat la Rona într-un mod original: i s-a îmbibat mănuşa cu o otravă puternică şi a murit la scurt timp după ce şi-a tras-o pe

mână.

998 *Ioan al XVI-lea*, papă, oponentul papei Grigore al V-lea. În luptele pentru putere a fost luat prizonier, schingiuit şi asasinat.

1170 *Thomas Becket*, arhiepiscop de Canterbury, sprijinitor al materii catolice în Anglia. Henric al II-lea Plantagenetul l-a numit arhiepiscop, sperând că îi va sprijini interesele. Întrucât Becket n-a vrut s-o facă, a fost asasinat din ordinul regelui de patru cavaleri, faţa altarului catedralei din Canterbury. Doi ani mai târziu biserica catolică l-a sanctificat

1208, 21. VI *Filip*, rege german. A avut un adversar periculos în persoana lui Otto Brunswick şi a papei Inocenţiu al III-lea. În certurile lor a intervenit şi regele ceh Otokar I Přemyst. Din ordinul regelui Otto al IV-lea, Filip a fost asasinat de Otto von Wittelsbach.

1306, 4. VIII *Václav al III-lea*, rege ceh, ultimul din dinastia Přemyst, a fost asasinat la Olomouc, unde se afla la odihnă, de mercenarul german Konrad din Bontenstein, pe când se pregătea să participe la o campanie militară. Străjile l-au ucis pe mercenarul german.

1308, l. V *Albrecht I de Austria*, duce de Austria şi Stiria, duşman al lui Václav al II-lea, a cărui putere era în ascensiune. În 1304 a intrat în Cehia, dar a fost obligat să se retragă. A fost asasinat, se pare din pricina unor neînţelegeri în legătură cu moştenirea.

1400, 14. II *Richard al II-lea*, rege al Angliei, a făgăduit poporului multe avantaje pe care nu le-a putut impune parlamentului. Simpatiza cu curtea Franţei, din care cauză a întâmpinat o puternică rezistenţă la el în ţară. În 1399 a fost făcut prizonier de vărul său, Henric, care l-a detronat şi l-a închis. Din ordinul acestuia, Richard a fost asasinat, iar Henric s-a urcat pe tronul Angliei subnumele de Henric al IV-lea.

1422, 9. III *Jan Zelivský*, predicator radical husit din Praga, om politic care a sprijinit sărăcimea pragheză. A fost un organizator capabil, a condus masele sărace şi mijlocii împotriva orăşenilor reacţionari. La 9 martie consilierii municipali l-au

ademenit în piaţa Oraşului Vechi din Praga, unde l-au ucis împreună cu alţi nouă adepţi ai lui.

1478, 20. IV *Giuliano de Medici*, suveran, a domnit împreună cu fratele său Lorenzo de Medici. Amândoi erau stăpânii Florenţei şi ai Toscanei, dar familiile de frunte din Florenţa au pregătit, cu sprijinul papei Sixtus al IV-lea, un complot în care urmau să fie ucişi amândoi fraţii. N-a murit decât Giuliano.

1562, 18.11 *François de Guise*, conducătorul taberei catolicilor francezi, adversar al hughenoţilor, cu care s-a ciocnit în repetate rânduri. În timp ce se îndrepta spre Orléans a fost atacat de un hughenot fanatic, Poltrot de Méré.

1572, 24. VIII *Gaspard de Coligny*, amiral, conducător al hughenoţilor francezi. A fost asasinat de membri ai Ligii catolice, la ordinul lui Henric de Guise. După ce l-a ucis, Besme Dianovitz l-a aruncat pe fereastră. Acesta a fost începutul masacrului intrat în istorie sub numele de Noaptea sfântului Bartolomeu".

1584, 10. VII *Wilhelm de Orania*, guvernator al Ţărilor de Jos, a fost asasinat la Delft de Baltiiazar Gérard, ucigaş plătit, se pare, de Filip al II-lea.

1588, 23. XII *Henric de Guise*, conducător al Ligii catolice, duşman de moarte al hughenoţilor. Regele Henric al III-lea, care se temea de puterea lui în ascensiune, l-a invitat la o adunare a stărilor generale. În anticamera cabinetului de lucru al reginei îl aşteptau patruzeci şi cinci de bărbaţi din corpul de pază al reginei, care l-au înjunghiat cu pumnalele. Se spune cu regele Henric, venit să privească, ar fi lovit cu piciorul cadavrul inofensiv al adversarului său.

1589, 2. VIII *Henric al III-lea*, *rege* al Franţei, adversarul hughenoţilor, unul dintre iniţiatorii celebrei „Nopţi a sfântului Bartolomeu". Nu a condus niciodată guvernul cu o mână fermă. Papa Sixtus al V-lea l-a excomunicat. Din ordinul familiei de Guise a fost asasinat, în Parisul asediat, de Jacques Clément, un dominican fanatic.

1610, 14. V *Henric al IV-lea*, regele Franţei; conducătorul hughenoţilor. Pentru a-i câştigă de partea sa pe parizieni a trecut

la catolicism. După mai multe atentate eşuate, a fost asasinat de Françpis Ravaillac.

1672, 20. VIII Jan *şi Cornelius de Witt*, oameni de stat olandezi, asasinaţi la Haga de o mulţime fanatică, pentru o pretinsă trădare de ţară.

1757, 15.1 *Ludovic al XV-lea*, *rege* al Franţei, un rege slab, influenţat de cei din jur, a fost atacat cu un pumnal de R.F. Damiens din motive rămase necunoscute. A supravieţuit atentatului.

1762, 17. VII *Petru al III-lea*, ţar al Rusiei, asasinat de un grup de complotişti conduşi de Alexei Orlov, în aşa-numita „revoluţie a doamnelor", în urma căreia s-a urcat pe tron Ecaterina cea Mare.

1792, 17. III *Gustav al III-lea*, rege al Suediei, cel care a pornit războiul lipsit de orice raţiune şi dinainte pierdut împotriva Rusiei. A avut o poziţie negativă faţă de rezultatele revoluţiei franceze. A fost împuşcat de căpitanul Anckarstrom la un bal mascat.

1800, 24. XII *Napoleon Bonaparte* a fost ţinta unui atentat nereuşit în timp ce se îndrepta, într-o caleaşcă, spre Operă. Acesta avea să constituie motivul înăspririi represaliilor lui Napoleon împotriva iacobinilor.

1801, 23. III *Pavel I*, ţar al Rusiei, debil mintal, a fost ucis de un grup de complotişti conduşi de contele Pahlen, după ce a refuzat să renunţe de bunăvoie la tron.

1808, 28. VII *Selim al III-lea*, sultan turc, reformator progresist.

Eforturile lui de a forma o armată după modelul vest-european i-au fost fatale t i-a întărâtat pe ieniceri, care l-au ucis din ordinul nepotului său. Acesta s-a urcat apoi pe tronul rămas vacant sub numele de Mustafa al IV-lea.

1809, 12. X Pe *Napoleon I*, în timp ce se afla la oastelul Schönbrunn, a încercat să-l asasineze germanul Stapsz.

1810 *Hans Axel Persen*, mareşal suedez, participant la războiul pentru independenţă a S.U.A. Travestit în vizitiu, a ajutat la fuga familiei regale franceze din anul 1791. Întrucât s-a

răspândit zvonul că S-ar fi făcut vinovat de moartea prinţului Christian-August, a fost linşat de mulţimea răsculată.

1814 *Pulgencio Yedros*, fondatorul Republicii Paraguay, a fost împuşcat din ordinul locţiitorului său, Gaspar de Francia. După moartea acestuia, mulţimea răsculată i-a scos rămăşiţele pământeşti din altarul principal al biseri „întruparea" şi le-a aruncat într-un râu.

1820, 13.11 *Charles-Ferdinand*, duce de Berry, nepotul regelui francez Ludovic al XVIII-lea, a fost asasinat la Veneţia de atentatorul Louvel.

4824, 19. VII *Augustin de Iturbide*, împărat mexican şi iniţiator al revoluţiei sub numele de Augustin I. Opoziţia s-a răsculat împotriva lui, Congresul la declarat proscris şi a ordonat împuşcarea lui.

1829, 1.1 *Blanco*, general, preşedinte al Republicii Bolivia! locul lui Velasco, destituit de Congres, a fost asasinat de membri ai opoziţiei.

1830. *Antonio José de Sucre*, preşedinte al Boliviei, prieten al legendarului eliberator Simón Bolívar, a fost asasinat lângă Cartagina, unde fusese deportat.

1835, 30.1 *Andrew Jackson*, cel de-al şaptelea preşedinte al S.U.A., a fost atacat pe scările Capitoliului de către Richard Lawrence, care se credea a fi regele Richard a III-lea, şi avea pretenţii la tronul… american.

1835, 28. VII *Ludovic Filip*, *rege* al Franţei, a fost ţinta unui atentat pus la cale, la Paris, de aventurierul italian Pieschi. Atentatorul a folosit o maşină infernală care l-a ucis pe mareşalul Mortier şi încă unsprezece persoane.

1836, 25. VI *Ludovic Filip* a scăpat nevătămat dintr-un atentat nereuşit.

1840, 10. VI Pe *Victoria*, regina Angliei, a încercat s-o ucidă, dar fără rezultat, chelnerul Oxford.

1842, 30. V Un alt atentat, pus la cale de cameristul Francis împotriva reginei *Victoria* a Angliei.

1849, 12. VII Un grup de adversari neidentificaţi au încercat

să-l asasineze pe *Wilhelm*, prinţ, mai târziu rege al Prusiei şi împărat al Germaniei.

1850, 22. V Asupra lui *Friedrich Wilhelm al IV-lea* a tras cu pistolul pompierul Sefeloge, un alienat îmbrăcat într-o uniformă de paradă, pe care şi-o confecţionase singur. Acesta a sfârşit într-un ospiciu.

1855, 28. IV Atentat eşuat al italianului Pianori împotriva lui *Napoleon al III-lea*:

1855, 8. IX Un nou atentat nereuşit, al italianului Bellamar, împotriva lui *Napoleon al III-lea*.

1856, 8. XII *Ferdinand al II-lea*, regele Neapolelui, cunoscut şi ca „regele cel mai puţin cucernic" susţinător al radicalilor. S-a purtat necruţător cu răsculaţii şi cu opoziţia; închisorile şi temniţele erau pline. Acestea au fost motivele care l-au determinat pe Agesilao Villano să-l asasineze.

1860, 12. VJII *Danilo I*, domnitor muntenegrean. În timpul domniei sale s-a ajuns la conflicte şi ciocniri deschise cu turcii, care aveau să se încheie în favoarea lui Danilo. Eforturile lui de a impune reforme i-au creat mulţi duşmani în rândul emigraţiei. A fost asasinat de fugarul muntenegrean Teodor Kadič.

Wl, 14. VII Naţionalistul Oskar Becker a încercat să-l asasineze pe *Wilhelm I*, rege al Prusiei, la băile Baden-Baden, dar regele a scăpat doar cu o rană uşoară.

1863, 24. XII Altă încercare de atentat eşuată împotriva lui *Napoleon al lII-lea*.

1866, 18. IV Atentatul lui Karakozov în parcul de vară din Petersburg, împotriva lui *Alexandru al II-lea*.

1866, 7. V *Otto von Bismarck*, om de stat german, adeptul unirii Germaniei sub conducerea Prusiei, fie şi pe calea războiului. A impus măsuri drastice împotriva mişcării democratice, devenind nepopular. Studentul Gohen-Blind a încercat să-l asasineze.

1867, 6. VI Atentat al polonezului Berezowski împotriva lui *Alexandru al II-lea*, ţarul Rusiei, în timpul vizitei acestuia la Expoziţia mondială de la Paris. Alexandru a scăpat fără a fi măcar

rănit.

1868, 29. VI *Mihail Obrenović*, domnitor sârb, asasinat în parcul Topčider din Belgrad de simpatizanţi ai lui Alexandru Karagheorghević, în fruntea cărora, se găsea avocatul Radovanović.

1871, 12. XII *Cirilo Antonio*, *Rivarola*, preşedintele Republi Paraguay, a fost ucis pe străzile capitalei.

1872, 19.1 *Amadeus I de Austa*, fiul regelui italian Victor Emanuel al II-lea, s-a urcat pe tronul Spaniei şi adepţii Bourbonilor spanioli au încercat să-l ucidă. Atentatul n-a reuşit, dar, speriat, Amadeus a abdicat.

1872.6. II *Richard Southwell Burke*, vicerege englez în India, a fost asasinat de un deţinut musulman în timpul unei inspecţii la închisoare.

1874, 13. VII *Otto von Bismarck*, cancelar german, a fost ţinta unui atentat pus la cale de Eduard Kullmann, ajutor de dogar.

P75, 6. VIII *Gabriel Garda Moreno*, preşedintele Ecuadorului, un catolic conservator. Dictatura lui a dat naştere unei puternice rezistenţe. A fost asasinat de cei din anturajul lui.

1876, 4. VI *Abdul Aziz*, sultan al Turciei, a fost ucis în timpul unei lovituri de stat, după ce îşi prezentase demisia.

1877, 12. VIII *Juan Battista GUI*, preşedintele Republicii Paraguay, a fost asasinat împreună cu fratele său.

1878, II. V *Wilhelm I*, împărat al Germaniei, împotriva căruia Karl Nobiling, doctor în filosofie, a pus la cale un atentat. Acesta a tras asupra împăratului cu o armă de vânătoare pe strada Unter den Linden. Cu treizeci de alice în corp, împăratul a scăpat cu viaţă, în timp ce Nobiling a murit la locul atentatului.

1878, 16. VIII N. *V. Mezenţev*, şeful ohranei ţariste, a fost asasinat la Petersburg.

1878, 25. X *Alfons al XII-lea*, regele Spaniei, victimă a unui atentat al complotistului Oliva, duşman al Bourbonilor.

1878, 17. XI *Umberto I*, rege al Italiei, împotriva căruia, la Neapole, bucătarul Passanante a pus la cale un atentat.

1879.21.11 D.*N*. *Kropotkin*, guvernatorul Harkovului, a fost

asasinat de anarhişti.

1881. 1. III *Alexandru al II-lea a* fost asasinat de un grup de narodnici.

1882, 6. V Lordul *F. Cavendish*, secretar de stat pentru Irlanda, şi colegul său, subsecretarul de stat pentru Irlanda, I.H. Burke, au fost ucişi în parcul Phoenix din Dublin de naţionalişti irlandezi.

1887, 1. III împotriva lui *Alexandru al III-lea*, ţar rus, a avut loc un atentat al unei grupări teroriste din partidul „Narodnaia Volia".

1890, 7. VII *Mendez*, preşedintele Republicii San Salvador, a fost asasinat în timpul unui puci.

1894, 24. VI *Sadi Carnot*, preşedinte al Republicii Franceze, a fost asasinat de anarhistul italian Santo Caseri.

1895, 15. VII *Ştefan Stambolov*, prim-ministru bulgar, a fost ucis de membrii rusofili din opoziţie.

1898, 3. II *Justo Rufimo Barrios*, preşedintele Guatemalei, a fost asasinat de vărul său, Prosper Morales, fiindcă voia să instaureze dictatura.

1900, II. XI *Wilhelm al II-lea*, împărat al Germaniei şi rege al Prusiei, a fost ţinta unui atentat pus la cale de doamna Schnapp, o dementă, care s-a năpustit asupra lui cu o seceră.

1901, 6. III *Wilhelm al II-lea*, împărat al Germaniei, a scăpat cu viaţă din atentatul săvârşit de muncitorul Die; trich Weiland de la şantierele navale din Bremen.

1902, 15. IV *D.S. Sipiagin*, ministrul de interne al ţarului, a fost asasinat de studentul Baibaşov, la Petersburg.

1903, 11. VI *Alexandru I*, regele Şerbiei, a fost ucis în palatul regal din Belgrad împreună cu soţia sa, Draga, în timpul atacului unui grup de ofiţeri conduşi de cumnatul regelui, colonelul Alexandru Mašin, şi de Dragutin Dimitrievič-Apis.

1904, 16. VI *N.I. Bobricov*, guvernatorul general rus al Finlandei, adept al unei politici dure, a fost asasinat la Helsinki de Eugene Schumann.

1904, 23. VII *Viaceslav Konstantinovici Pleve*, ministru de

interne al ţarului, a fost ucis de o bombă aruncată asupra lui de studentul Sazonov.

1904, 17. IJ Marele duce *Serghei*, unchiul ţarului, guvernatorul general al Moscovei, a fost ucis de o bombă aruncată de studentul revoluţionar Kaliaev.

1906, 15. VJII *Piotr Arkadievici Stolîpin*, prim-ministru al guvernului ţarist, a scăpat cu viaţă în urma unei explozii provocate la reşedinţa lui de lângă Petersburg. Cu acest prilej şi-au pierdut viaţa 27 persoane, iar alte 32 au fost rănite.

1908, 1.11 *Carlos I*, regele Portugaliei, şi Louis Felipe, moştenitorul tronului portughez, au fost ucişi cu prilejul intrării republicanilor în Lisabona.

1908, 28.11 *Muhamad Ali*, şah persan, a fost asasinat de revoluţionari.

1911, 14. IX *Piotr Aritadievicï Stolîpin*. prim-ministru al guvernului ţarist, a fost rănit mortal, în prezenţa ţarului, în clădirea teatrului din Kiev. de către un revoluţionar.

1912, 19.11 *Francisco Maděro*, preşedinte al Mexicului, a fost asasinat. împreună eu vicepreşedintele Suárez, din ordinul sângerosului general Victoriano Huerta, un alcoolic, care s-a proclamat preşedinte. Acesta a murit în închisoare.

1912, 14. IX *Theodore Roosevelt*, preşedinte al S.Ü.A., a fost împuşcat de un atentator dement. John Nepomuk Schrank.

1913, 5. III *George I*, regele Greciei, a fost asasinat la Salonic.

1918, 30. VIII *Vladimir Ilici Lenin*, fondatorul şi conducătorul statului sovietic, în timp ce se întorcea de la o adunare care a avut loc la uzinele Michelson (astăzi uzinele „Vladimir Ilici", a fost rănit de două gloanţe. Vestea despre atentatul împotriva lui Lenin a trezit un val de indignare în întreaga ţară.

1918, 3LIX *lsivân*, conte de Tisza, om de stat ungur, a promovat o politică antimuncitorească şi de maghiarizare forţată a românilor şi slovacilor. A fost condamnat la moarte şi executat în timpul revoluţiei burghezo-democratice din Ungaria.

1918, 14. XII *Sidoniu Paes*, prim-ministru al guvernului portughez, a fost asasinat de adversarii săi.

1919, 8.1 *Karel Kramář*, prim-ministru al guvernului Republicii Cehoslovace. reprezentant al intereselor marii finanțe, a scăpat fără nicio rană atunci când A.J. Stastný, în vârstă de 18 ani. a tras asupra lui. Tânărul anarhist a fost condamnat și, la scurt timp după aceea, eliberat.

1919, 19.11 *Georges Clemenceau*, om politic și ziarist francez, a fost rănit ușor în atentatul pus la cale împotriva lui de un oarecare Cottin.

1919, 10. IV *Emiliano Zapata*, revoluționar mexican, „neînvinsul, incoruptibilul", a fost asasinat de trădătorul Guajard, care a primit, drept recompensă titlul de general și o sută de mii de pesos.

1920, 21. V *Venustiano Car rama*, primul președinte al Mexicu lui după revoluție, a fost asasinat de membrii unei fracțiuni revoluționare de opoziție, în urma unui puci reacționar

1921, 15. III *Talaat Pașa Mehmet*, prim-ministru al Turci i, a fost asasinat.

1921, 8. III *Eduardo Dat-o e Iradier*, prim-ministru al Spaniei, a fost asasinat de un anarhist

1921, 26. VIII *Matthias Erzberger*, ministru german, șeful corni de armistițiu de la Compiègne, cel care a semnat capitularea Germaniei, a fost asasinat de Tillesen și Schulz, ofițeri imperiali, membri ai organizației teroriste „Organisation Consul".

1922, 2. VT Sir *Henry Wilson*, mareșal britanic, adversar al mișcării irlandeze de eliberare, a fost asasinat la Belfast de un patriot irlandez.

1922, 16. XII *Gabriel Narutowicz*, președinte al Poloniei, a fost asasinat de un fanatic la puțin timp după alegerea sa în funcția supremă în stat

1923, 5.1 *Alois Rasin*, ministru de finanțe al Republicii Ceho slovace, a fost rănit mortal de către Alois Šoupal, funcționar de bancă, în vârstă de 19 ani, fost membru al Partidului Comunist din Cehoslovacia, ale cărui rânduri le-a părăsit în urma unor divergențe de păreri. Acțiunea lui a fost folosită apoi drept pretext pentru persecutarea P.C. din Cehoslovacia și pentru adoptarea

legii anticomuniste pentru apărarea Republicii.

1923, 20. VII *Francisco* (*Panchö*) *Villa*, erou legendar al revoluției mexicane, general, a fost asasinat de opoziție. Un grup de doisprezece asasini au tras asupra popularului om politic nu mai puțin de treisprezece gloanțe. În umbra atentatului se găsea ministrul Vallès și viitorul prim-ministru, Alvaro Obregón.

1924, 10. VI *Giacomo Matteotti*, ziarist italian, om politic și de putat socialist, secretar al Partidului Socialist Unitar Italian, antifascist curajos, a fost răpit și ucis din ordinul dictatorului Mussoli i. Cadavrul lui a fost găsit abia la 6 august 1924.

1924 *Benito Mussolini*, dictator fascist al Italiei, a reușit să scape teafăr din cele patru atentate puse la cale, într-un singur an, împotriva sa?

1926, l. VIII Atentat la Barcelona împotriva primului ministru spaniol *Primo de Rivera*.

1927, 8. XI Atentat împotriva lui *George al II-lea*, *rege* al Greciei.

1928, 17. VII *Alvaro Obregón*, președinte al Mexicului, general, om cu vederi anticlericale, a fost asasinat, la puțin timp după ce a fost reales în funcția de președinte, de către fanaticul Cristeros, aflat în solda clericilor.

1932, 15. VI *Inukal*, prim-ministru al Japoniei, a fost asasinat în timpul unui puci de trei bărbați (probabil ofițeri), îmbrăcați în uniforme de marinari.

1933, 29. XII *I.G. Duca*, jurist și om politic român, fruntaș al Partidului Național-Liberal, în mai multe rânduri ministru și prim-ministru. Promotor al unei politici orientate către cercurile politice și financiare franco-engleze, a fost asasinat de membri ai organizației fasciste Garda de Fier.

1934, 1. XII S.M. *Kirov*, unul dintre cei mai importanți factori ai partidului comunist și ai statului sovietic, a fost asasinat mișelește la Leningrad de un renegat, dușman înrăit al puterii sovietice.

1935, 14. IV *Paul Avery*, activist sindicalist din Statele Unite ale Americii, a murit în urma schingilor inumane la care l-au supus

fanaticii membri ai organizaţiei fasciste „Legiunea neagră”.

1936, 4.11 *Wilhélm Gustloff*, activist nazist în Elveţia, a fost asasinat la Davos de Frankfurter în semn de protest împotriva aprobării legilor (antievreieşti) de la Nürnberg, din anul 1933, care au marcat declanşarea campaniei de lichidare a evreilor de către naziști.

1936, 13. VI A fost asasinat *Calvo Sotelo*, ofiţer al poliţiei. spaniole, deputat monarhist. Asasinarea lui a constituit semnalul pentru dezlănţuirea războiului civil.

1937, 19.11 Mareşalul *Graziani*, vice-rege italian, conducătorul fascist al Etiopiei ocupate, a fost victima unui atentat.

W, 21. IX *Armand Călinescu*, om politic român, unul dintre liderii Partidului Naţional-Ţărănesc, prim-ministru, adept, ca şi I.G. Duca, al strângerii şi dezvoltării relaţiilor cu Franţa şi Anglia. Şi-a atras adversitatea Gărzii de Fier şi a Germaniei fasciste. A fost asasinat de legionari.

1940, 27/28. XI *Nicolae Iorga*, savant român de renume mondial, istoric, scriitor, publicist şi om politic, prim-ministru. S-a situat pe poziţii antihitleriste, fapt care i-a atras ura Gărzii de Fier. A fost asasinat de membri ai acestei organizaţii.

1940, 27. XI *Virgil N Madgearu*, economist, sociolog şi om politic român, adversar al Gărzii de Fier. A fost asasinat de legionari.

1942, 24. XII *François Darlan*, amiral francez, om politic, membru al statului-major al forţelor armate, care după război a lucrat la statul-major al armatei operaţionale din nordul Africii, a căzut victimă unui atentat pus la cale de studenţi francezi»

1948.30.1 *Mahatma Gandhi*, filosof şi om politic indian, una dintre cele mai remarcabile figuri ale secolului XX, conducător al mişcării de eliberare naţională, a fost asasinat de brahmanul Godsé „conducătorul unei grupări teroriste.

1948, 17. IX *Folke Bernadotte*, conte, preşedinte al Crucii Roşii din Suedia şi mediator al O.N.U. (însărcinat cu probleme speciale pentru Orientul Mijlociu), a fost asasinat de terorişti

israelieni, membri ai organizaţiei sioniste de spionaj „Stern”.

1950, l. XI Atentatul eşuat împotriva lui *Harry S. Truman*, preşedinte.al S.U.A., pus la cale de portoricanii Oscar Coliazza şi Grisell Torresola.

1950 *Carlos Delgado Chabaud*, dictator venezuelan, colonel, l-a înlăturat, împreună cu o clică de ofiţeri, sprijiniţi de ataşatul militar american Adams, pe preşedintele Venezuelei, cunoscutul scriitor Romulo Gallegos. Doi ani mai târziu, Chabaud avea să fie asasinat de agenţi ai viitorului dictator, Jiménez.

1951, 20. VII *Abdullah Ibn Hussein*, rege al Iordaniei, cel mai înverşunat adversar al politicii coloniale britanice în Orientul Apropiat, a fost asasinat într-o moschee.

1952, 27. JII *Lui Konrad Adenauer*, cancelar al Republicii Federale Germania, un atentator necunoscut i-a trimis un pachet în care se găsea exploziv. Când pachetul a fost. deschis, s-a produs o explozie în urma căreia unul dintre poliţişti a murit, alţi trei au fost răniţi, Adenauer scăpând fără cea mai mică zgârietură.

1952, 5. XII *Ferhad Hachet*, fruntaş sindicalist tuni ian, a fost asasinat de membri reacţionari ai unei organizaţii secrete.

1955 *José Antonio Remón*, preşedintele Republicii Panamá, a fost asasinat în timp ce asista într-o tribună la cursele de cai.

1956 *Anastazio Somosa*, dictator din Nicaragua, general, preşedinte al ţării, simpatizant fără nicio rezervă al S.U.A., asasinul eroului naţional nicaraguaian Sandin, a fost împuşcat de naţionalistul Rigoberto Lopez Pérez.

1956, 10. IV *Mohammad Reza Pahlavî*, şah al Iranului, urma să fie asasinat în timpul unei parăzi militare. În locul şahului, în uniformă de gală identică, se afla Mohtander, dublura acestuia, care apărea adesea în locul suveranului şi care, cu ocazia unui alt atentat, şi-a şi pierdut viaţa pentru a o salva pe a şahului.

1957, 16. I Atentat împotriva lui *Raoul Salan*, general francez, comandantul suprem ai unităţilor franceze din Algeria, pus la cale de o organizaţie secretă.

1957, 26. VII A fost asasinat *Carlos Castillo Armas*, dictator al Guatemalei, colonel, conducătorul invaziei finanţate şi înarmate

de S.U.A. care a înlăturat regimul democratic din Guatemala. El a fost ucis, ca urmare a luptelor pentru putere din cadrul juntei, de către Römer Vásquez Sănches, comandantul gărzii sale personale.

1958, 14. VII A fost executat la Bagdad în timpul unei lovituri, de stat *Feisal al II-lea*, *rege* al Irakului. Împreună cu el au fost uciși și alți membri ai familiei regale: prințul de coroană Abdul Ilah și primul ministru Nuri Said.

3959, 25. IX *Solomon Bandaranaike*, om politic din Sri Lanka, conducătorul Partidului Libertății, reformator social, prim-ministru, mi istru al apărării și al afacerilor externe, a fost ucis de un fanatic, în perioada crizei politic interne.

1960/28. VI *Hassan Madjali*, prim-ministru iordanian, a fost ucis de o bombă în timpul unuia dintre atentatele organizate împotriva regelui Hussein. Acesta din urmă a reuşit să scape nevătămat şi din acest al optulea atentat

1960, 12, X. *Inadjiro Asanuma*, om politic japonez, preşedinte al Partidului socialist, care susţinea cu tărie principiul coexistenţei paşnice, conducător al luptei împotriva bazelor militare americane de pe teritoriul japonez, a fost asasinat la o adunare publică de un terorist japonez.

1961, 17.1 *Patrice Lumumba*, cel dintâi prim-ministru al Republicii Congo, reprezentant al mişcării anticolonialiste, a fost asasinat mişeleşte în Katanga.

1961, 30. V *Rafael Leonidas Trujillo Molina*, dictator şi preşedinte. al Republicii Dominicane, multimilionar compromis şi urât de popor, a fost asasinat, după 31 de ani de dictatură, în capitala ţării, Ciudad Trujillo, de generalul Juan Tomas Díaz.

1961, 8. IX Tentativă de asasinare a lui *Charles de Gaulle*, preşedintele Franţei, cu ajutorul unei bombe cu plastic, ascunsă într-o grămadă de nisip de pe marginea şoselei, nu departe de Pont-sur-Seine. Încărcătura nu a luat însă foc.

1961, 18. IX *Dag Hammarskjöld*, diplomat suedez, secretar general al O.N.U., a murit în urma unei catastrofe de aviaţie. În împrejurări care nu exclud posibilitatea unui atentat.

1962, 22, VIII Atentat împotriva lui *Charles de Gaulle*.

Doisprezece membri ai organizaţiei teroriste OAS au încercat să-l împuşte la Petit-Clamart. Acţiunea, condusă de Bastien-Thiry, a eşuat. Thiry a fost condamnat la moarte, iar executantul principal, Watin, a fugit peste graniţă.

1963, 13.1 *Silvanus Olympio*, prim-ministru şi, după proclamarea independenţei, preşedinte al Republicii Togo, a fost asasinat în timpul unei lovituri de stat, pe când încerca să-şi salveze viaţa, refugiindu-se la ambasada Statelor Unite ale Americii.

1963, 22. V *Grigorios Lambrakis*, reprezentant de frunte al mişcării comuniste din Grecia, a fost asasinat la Salonic în urma aşa-numitului proces al celor treizeci şi patru.

1963, 2. XI *Ngo Dinh Diem*, om de stat sud-vietnamez, unul dintre cei mai reacţionari oameni politici din Asia, preşedinte şi dictator al Vietnamului de Sud, a fost împuşcat în timpul unei lovituri de stat.

1963, 22. X1 *John F. Kennedy*, preşedinte al S.U.A., a căzut victimă unui complot ale cărui împrejurări au rămas până astăzi neelucidate. După atentat, poliţia l-a arestat pe Lee Harwey Oswald, care a fost împuşcat de Jack Ruby şi redus în felul acesta la tăcere. Cercetarea faptelor din culisele atentatului a fost în mod intenţionat zădărnicită.

1965, 13.11 *Humberto Delgado*, om politic portughez, general, care, în urma unui puci nereuşit împotriva dictatorului Salazar, a plecat în exil, iar în anul 1961 a participat la răpirea navei portugheze „Santa Maria", în calitate de conducător al Mişcării pentru eliberarea Portugaliei. A fost asasinat mişeleşte la graniţa dintre Portugalia şi Spania.

1965, 21.11 *Malcolm X*, om politic american, reprezentant al mişcării progresiste a negrilor, conducătorul lui „Black Muslim", a fost asasinat de adversarii săi politici.

1966, 6. DC *Henrik Frensch Verwoerd*, om de stat reacţionar şi prim-ministru al Republicii Africa de Sud, în timpul căruia republica a ieşit, în 1961, din Commonwealth, a murit în urma unui atentat.

1968, 4. III *Martin Luther King*, personalitate marcantă a mişcării negrilor americani, pastor, cel mai tânăr laureat al Premiului Nobel pentru pace din toate timpurile, a fost asasinat la Memphis (Tennessee), S.U.A., de James Earl Ray, cunoscut sub câteva pseudonime, agent plătit al cercurilor politice reacţionare. Nici în acest caz nu au fost clarificate toate împrejurările în care a fost săvârşită crima.

1968, 5. VT *Robert Kennedy*, senator american, candidat la funcţia de preşedinte al S.U.A., fratele lui J.F. Kennedy, preşedintele american asasinat, a fost ucis în hotelul „Ambasador" din Los Angeles de emigrantul Sirhan B. Sirhan. Dedesubturile politice ale acestui atentat au rămas neclarificate până în prezent.

1969, 31. XII. *Joseph* A. *Yablonski*, membru al conducerii Uniunii Sindicatelor minerilor din S.U.A. împreună cu soţia şi cu fiica lui, în vârstă de 25 de ani, au fost ucişi bestial de un grup de ucigaşi, angajaţi de adversarii lui politici.

1970, 6. III *Theodore Gold*, student american în vârstă de 23 de ani, membru al Organizaţiei pentru democratizarea societăţii din S.U.A., conducătorul grevei de la Universitatea Columbia (1968), a fost ucis de o explozie care a fost provocată la primăria din cartierul newyorkez al artiştilor, Greenwich Village.

1970, 8. III *Makarios al III-lea*, mitropolit al bisericii pravoslavnice greceşti, primul preşedinte al Republicii Cipru, a fost rănit în elicopterul asupra căruia a tras un grup de atentatori ascunşi pe acoperişul unui gimnaziu.

1970, 9. III *Ralph E. Featherstone* şi *William Herman* (*Che*) *Payne*, extremişti de culoare, au fost ucişi în urma exploziei unei bombe ascunse în maşina lor, în care F.B.I. a găsit şi mesajul atentatorului necunoscut: „La dreptatea voastră, răspunsul meu este dinamita!"

1970, 6. IV Karl von *Spreti*, ambasadorul Republicii Federale Germania în Guatemala, a fost răpit la Ciudad de Guatemala şi împuşcat de membrii unei mişcări teroriste, întrucât guvernul guatemalez nu a acceptat cererea lor de a-l schimba cu un grup de deţinuţi politici.

1970, 17. X *Pierre Laporte*, ministru canadian al muncii, a fost asasinat de studentul F. Simard. El fusese răpit de membrii organizației separatiste „Frontul pentru eliberarea Québecului”, ca și diplomatul britanic James Cros. Acesta din urmă a fost schimbat cu câțiva separatiști arestați, Laporte însă a fost asasinat.

1970, 20. X *Kerim Belkasem*, fost viceprim-ministru și ministru al afacerilor externe în guvernul provizoriu al Republicii Algeriene, a fost asasinat în luxosul hotel „Intercontinental” din Frankfurt.

1970, 1. XI *Zygfryd Wolniak*, adjunct al ministrului polonez al afacerilor externe, a fost asasinat, în împrejurări încă insuficient clarificate, de M. Feroz pe aeroportul din Karachi, Pakistan. Atentatorul s-a ivit din mijlocul unui grup de oameni politici, veniți să-l întâmpine pe Marian Spychalski, președintele Poloniei. A fost condamnat la moarte.

1970, 25. XI *Papa Paul al VI-lea* (pe adevăratul nume Giovanni Battista Montini), cunoscut pentru turneele sale în străinătate, a fost atacat cu un pumnal, cu prilejul unui astfel de turneu în Filipine, de pictorul Mendoza, travestit în preot.

1971, 7, IV *Vladimir Rolović*, ambasadorul iugoslav la Stockholm, a fost împușcat în clădirea ambasadei de doi emigranți, Miro Barešić și Anđelko Brajković, membri ai unei organizații teroriste fasciste cu sediul în R.F. Germania. Rolović a încetat din viață la 16 aprilie 1971.

CUPRINS

1. Tirani contra tirani… 2
2. Un zeu pe nume Iuliu Cezar 7
3. Moartea lui Wallenstein 17
4. Răzbunătoarea solitară 28
5. Conspirația lui Orsini 36
6. Falsul proroc Booth 51
7. Un Alexandru aproape nemuritor 81
8. Vânzător la firma „Iisus Hristos et Comp.“ 105
9. Sfârşitul tristei împărătese 117
10. Spaima preşedinţilor 131
11. Sarajevo, 1914 148
12. Primul căzut în războiul mondial 184
13. Paznicul lămpilor ţarului 190
14. Onorabilul domn asasin 227
15. Prorocul din Schwabing 236
16. Berlin – Königsallee… 244
17. Căderea cancelarului Millimetternich 252
18. Marsilia, ora patru şi câteva minute 269
19. Comandoul morţii la hotelul… „Zahoři” 278
20. Atentatul cel mai scump plătit din istorie. 292
21. Maşina infernală pentru Hitler 299
22. Şapte oameni curajoşi 310
23. Operaţia Walkiria 337
24. Atac la general 372
25. Apostolul negru… 384
Tabel cronologic al unor atentate mai importante săvârşite de-a lungul istoriei…» 395